Zestiende Jaargang No. 5 September 1934

De West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

Prof. Dr. J. BOEKE, Mr. B. DE GAAY FORTMAN,
W. R. MENKMAN, H. SCHÜTZ EN
JOH. F. SNELLEMAN

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1934

De West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

Prof. Dr. J. BOEKE, Mr. B. DE GAAY FORTMAN,
W. R. MENKMAN, H. SCHÜTZ, JOH. F. SNELLEMAN

ZESTIENDE JAARGANG 1933/1934 / 1935

ZEVENTIENDE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1935

PRINTED IN THE NETHERLANDS

INHOUD VAN DEN ZESTIENDEN JAARGANG

STICHTINGEN EN FONDSEN IN DE WEST

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

II

Op Curaçao zelf bestaan nog de volgende fondsen:

1. The Hebrew Benevolent Society, in 1715 opgericht, waaruit in den loop der tijden is voortgesproten The Curaçao Ladies' Hebrew Benevolent Society, in 1866 op Curaçao opgericht.

2. De Alliance Israëlite Universelle, in 1860 te Parijs gesticht. Hiervan werd een plaatselijk comité op 2 September 1864 op Curaçao opgericht op aanstichting van nu wijlen de heeren B. de Sola en diens neef M. de Sola.

3. De Israëlietische Weldadigheidsvereeniging Alivio del „Pobre" welke op 22 October 1879 werd gesticht ten bate van in nood verkeerende Israëlieten, zoowel inheemsche als doortrekkende.

4. Op 30 Mei 1885 stichtte men op Curaçao het fonds Montefiore als aandenken aan Sir Mozes Montefiore, den bekenden philantroop die 8 November 1883 100 jaar geleden geboren werd.

5. Als 5de fonds kan genoemd worden het Elias S. L. Maduro-Weldadigheidsfonds dat den 3den October 1911 werd gesticht na het overlijden van genoemden heer Maduro. De beide laatstgenoemde fondsen staan open voor ieder, zonder onderscheid van geloof.

6. Armenzorg Fonds gesticht op 27 December 1917, onder contrôle van de Vrijmetselaarsloge „De Vergenoeging", werkende onder het Groot Oosten van Nederland tot het bedeelen van thuis zittende armen, onverschillig van welke gezindte.

7. Bedelaarsfonds, opgericht 1 Juli 1917, onder contrôle van de Vrijmetselaarsloge „De Vergenoeging" ter bedeeling van bedelaars, ten einde het bedelen langs de huizen tot een minimum te beperken.

8. Fonds tot leniging van armoede onder contrôle van de Vrij-

metselaarsloge „De Vergenoeging" met het doel om armen, onverschillig van welke gezindte, in tijden van dringenden nood hulp te verleenen.

9. Fonds Prins Frederik der Nederlanden onder contrôle van de Vrijmetselaarsloge „De Vergenoeging". Ten doel hebbende studiebeurzen te verleenen aan Curaçaosche jongelieden, die niet in staat zijn hun studie te bekostigen. Eventueel ook voor studie elders dan in Curaçao.

10. Asistencia Mutua. Fonds onder controle van de loge Igualdad no. 653, werkende onder het Groot Oosten van Engeland. Het doel is hulp aan thuis zittende armen te verleenen, eventueel geneeskundige hulp en hospitaalverpleging aan minbedeelden.

11. Fondo Victoria (Victoria Fonds). Onder contrôle van de loge Igualdad no. 653. Ten doel hebbende het onderwijs in het algemeen in een vrijzinnige richting aan minvermogenden te bevorderen, door het contrôleeren van schoolbezoek, bekostigen van schoolgelden en het oprichten van lagere scholen. In 1933 richtte de vereeniging de Willem-de-Zwijgerschool op (Lagere school voor niet betalenden).

12. La Caridad. Fonds onder contrôle van de loge Perseverancia no. 184 werkende onder het Groot Oosten van Mark-Meesters van Engeland tot het verstrekken van hulp aan behoeftigen in het algemeen.

BRITSCH GUYANA.

Demerara, de schepping van Storm van 's Gravensande, dat eenige malen van eigenaar verwisselde voordat het in 1803 voor de derde maal en dan voor goed onder Engelsch bestuur kwam, was van 1784 tot 1796, evenals Essequebo en Berbice, weder Nederlandsch. Waarnemend Directeur-Generaal en Gouverneur was van Febr. tot Oct. 1784 Joseph Bourda (naar wien een der stadswijken thans in Georgetown heet). Onder zijn bestuur stierf in Augustus 1784 in Demerara Pierre Louis de Saffon, die in 1724 in Frankrijk was geboren. Hij kwam van Languedoc. Weinig is van zijn jeugd bekend. Alleen het volgende. Met zijn lievelingsbroeder toonde hij groote genegenheid voor dezelfde dame en dit leidde tot openlijke vijandschap en ten slotte tot een tweegevecht, waarin Pierre zijn broeder doodde. Hij vluchtte naar Demerara en vestigde zich als planter en kwam tot grooten rijkdom. Maar de wroeging knaagde, hetgeen wel bleek uit de namen welke hij zijn

plantages heeft gegeven als: La Penitence, La Repentir, Mon Repos, en Regret. Ofschoon nimmer gehuwd, had hij volgens de gewoonten van zijn tijd een inlandsche huishoudster, Nanci, bij wie hij een dochter had, Lena. Nimmer zag hij zijn geboortegrond weer en toen hij overleed bleek uit zijn testament, dat hij een som van 20.000 gulden had nagelaten voor een fonds dat nu het *Saffonfonds* heet en dat de volgende bepaling inhield. Na eenige beschikkingen te hebben gemaakt verklaarde hij tot universeele erfgenamen tien kinderen, weezen en halfweezen, in de kolonie geboren uit wettig huwelijk, die bij overlijden eeuwigdurend door anderen zouden moeten worden vervangen. Hij machtigde den Hove van Justitie, wanneer het kennis kreeg van de executeurs, van het overlijden van een kind, in de vacature steeds een ander, en wel het armste, kind te kiezen, uit blanke ouders geboren, dat uit de fondsen zou worden opgevoed tot het zijn 16de jaar bereikt zou hebben, waarna het door een ander moest worden vervangen. Als eerste deelgenooten wees de erflater aan Annie Marie Gelot, Jeanne Catherine Gelot en Guilhaume Daniel Bellot met verzoek aan den Hove de overige 7 aan te wijzen. Tot executeurs en voogden wees hij de eerste maal de heeren Albinus en Chevalier de Cornette aan.

Nadat de bepalingen in het testament de eerste maal waren uitgevoerd, ging het fonds over in handen van den heer Anthony Meertens, die het op zijn beurt aan Charles Vincent overmaakte. Beide heeren deden evenwel niets om de laatste wilsbeschikking behoorlijk uit te voeren, totdat na jaren de redacteur van de Guiana Chronicle and Demerara Gazette er in Mei 1822 er de aandacht op vestigde. Het bestaan van het fonds was door twee geestelijken, leden van het armenfonds, ontdekt, die een behoorlijk onderzoek naar de administratie van het fonds wenschten, maar zij ondervonden zulk een vijandige houding en tegenwerking, dat zij, zwak genoeg, hun klachten introkken. De redacteur van voornoemde krant vreesde evenwel geen bedreiging en bracht de aangelegenheid in krachtige taal voor het publiek. Na deze actie is het testament behoorlijk uitgevoerd. Het fonds werd onder beheer van een zekere Mevrouw M. L. Vyfhuis geplaatst, die 19 jaren aan het hoofd van een meisjesschool had gestaan en het volle vertrouwen genoot. Toen de school in 1904 gesloten werd maakte het Hof van Policie van Britsch Guyana voorziening in de uitvoering van het testament, waaraan thans strikt de hand wordt gehouden.

Voor den erflater werd in de St. Saviour's kerk te Georgetown een gedenksteen opgericht waarop wij het volgende opschrift le-

zen: „Pierre Louis de Saffon, born in France in the year 1724 dan died in Demerara in August 1784. The revenue of his estate after other bequests, he bestowed in perpetuity for the maintenance of ten poor destitute orphans until attaining the age of 16 years. The first orphan was educated at the Saffon school on the election of the Honourable the Supreme Court of Justice in the year 1825.

Hear, ye children, the instruction of a father, and attend to know understanding".

VOOR BEIDE GEBIEDSDEELEN SURINAME EN CURAÇAO.

a. Steunfonds voor Studeerenden uit West-Indië. Eenige belangstellenden in de bevolking van de Westindische gebiedsdeelen hebben den 5den September 1922 eene stichting onder dezen naam in het leven geroepen.

Het doel der stichting is:

a. de studie te bevorderen en te vergemakkelijken van personen, zonder onderscheid van kunne, afkomstig uit Suriname en Curaçao, die zich in Nederland tot eenigen werkkring bekwamen of aldaar hun opvoeding genieten.

b. zich te wijden aan het zedelijk welzijn der hierbedoelde personen.

Een rondzendbrief zette uiteen hoe men dat doel wilde trachten te bereiken en werd in de West-Indische Gids 4de jaargang 1922/3 5de deel opgenomen (blz. 574/5).

De eerste maal werd het beheer der stichting opgedragen aan de heeren:

W. J. Cohen Stuart, oud-Minister van Marine, vert. der Ver. Oost en West, dr. B. de Gaay Fortman, Rechter in de Arr. Rechtbank te Dordrecht, S. van Lier Ez., Assuradeur te Amsterdam, G. J. Oudemans, oud-resident, Raadsman voor studeerenden van het Departement van Koloniën, mr. dr. C. F. Schoch, Hoofd-Directeur van de Surinaamsche Bank, G. J. Staal, oud-gouverneur van Suriname en mr. dr. J. Versteeg, Secretaris van den Gem. Woningdienst te Amsterdam.

Secretaris is thans de heer C. K. Kesler, archivaris van de West-Indische Kamer, terwijl de heer Versteeg nog penningmeester is.

Voorschotten werden in den loop der jaren verleend aan 11 personen, t.w. 2 jongelieden die een zeevaart-examen deden, 2 hoogereburgerscholieren, 1 candidaat arts, 1 candidaat tandarts, 1 candidaat middelbaar akte teekenen, 1 leerling middelbare technische school en 1 meisje voor muziekonderwijs.

Volgens mededeeling van den penningmeester worden de geleende gelden slecht terugbetaald. De beheerders hebben zich strikt gehouden aan de bedoeling slechts diegenen te steunen, die door onverwachte omstandigheden, (ontvallen van ouders of anderen die de studie bekostigden of ook niet toereikend blijken van voor studie opgespaarde gelden) hun studie niet zouden kunnen voortzetten.

b. Het Van-Eedenfonds. Toen de West-Indische tentoonstelling te Haarlem in 1899 was geëindigd, bleek er een bedrag van ongeveer *f* 1000 ongebruikt te zijn gebleven. Op 22 November 1899 richtte een commissie van negen heeren een rondschrijven aan de ingezetenen van Suriname, waarin zij voorstelde dit bedrag tot grondslag te doen strekken van een fonds, bestemd om de kosten te helpen bestrijden van het meestgeliefde denkbeeld van Frederik van Eeden: het floristisch onderzoek van Suriname, aan welk fonds men blijvend den naam wenschte te verbinden van dezen onvermoeiden strijder voor de belangen van Suriname en het te noemen Van-Eedenfonds. In een brief van 14 Februari 1901 schreef Van Eeden deze hulde dankbaar te willen aanvaarden en daarbij zelf nog *f* 1000 te voegen. In korten tijds bereikte het fonds een bedrag van *f* 6.388,52, welk bedrag aan Van Eedens opvolger, dr. M. Greshoff te Haarlem werd overgemaakt en dat onder toezicht van den Raad van Bestuur van het Koloniaal Museum door den directeur dier inrichting zou worden beheerd. Na Greshoffs dood in 1909 was het fonds *f* 10.000 groot en erfde het van dr. Greshoff nog *f* 3.500 bij. Later werd het fonds, dat door een commissie van drie leden werd beheerd, nog eens belangrijk versterkt door een schenking der Maatschappij van Nijverheid bij den overgang van het Koloniaal Museum aan het Koloniaal Instituut.

Nog is te vermelden, dat bij gouvernementsresolutie van 7 Maart 1902 een blijvende commissie in Suriname werd ingesteld. Het eerste verslag verscheen over 1902.

Als de middelen om het in art. 2 der statuten van het in 1913 opgerichte Van-Eedenfonds omschreven doel — bevordering van het botanisch onderzoek van Suriname, zoomede der West-Indische eilanden, bepaaldelijk van de studie der flora van die gewesten — te bereiken, zal de commissie voornamelijk beschouwen:

a. het verleenen eener subsidie aan een Nederlandsche plantkundige, die Suriname of de Nederlandsche West-Indische eilanden met het oogmerk van botanische floristische studiën wenscht te bezoeken.

b. het verleenen eener subsidie aan een Nederlandsche plantkundige die ter plaatse of hier te lande studiën onderneemt, betreffende de flora van Ned. West-Indië.

c. het verleenen eener subsidie voor de uitgave van boek- en plaatwerken, deze flora betreffende.

d. het uitschrijven van prijsvragen, en de belooning van prijsvraagantwoorden, betreffende bedoelde flora of andere onderwerpen van botanischen aard, van belang voor Nederlandsch West-Indië.

e. het uitreiken van de Van-Eedenmedaille aan personen, die zich naar het inzicht der commissie bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt ten aanzien van het botanisch onderzoek van Suriname en de West-Indische eilanden.

De jaarverslagen van het fonds verschijnen in het Jaarverslag van het Koloniaal Instituut en in de West-Indische Gids. Het 31ste verslag is thans verschenen (over het jaar 1932). Het fonds was einde 1932 groot: *f* 39.923,28$^1/_2$.

Als bulletins van het Koloniaal Museum verschenen 2 publicatien van het Van-Eedenfonds (nos. 38 en 47 onderscheidelijk in 1907 en 1911). De 3de uitgave is de flora van de Westindische eilanden door dr. J. Boldingh, terwijl met de publicatie van The Flora of Surinam, onder redactie van prof. dr. A. Pulle een aanvang is gemaakt.

Ten slotte kan worden aangeteekend, dat in 1918 de statuten een wijziging hebben ondergaan bij akte onder dagteekening van 24 April.

DE CURAÇAOSCHE BEGROOTING VOOR 1934

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN

Het ontwerp der begrooting voor 1934, waarvan de memorie van toelichting is gedagteekend 18 Februari 1933, raamde de uitgaven op *f* 6.322.299.— en de ontvangsten op *f* 6.352.400.—; de voorloopig vastgestelde begrooting, zooals, die in *Publicatieblad* 1933 no. 40 is opgenomen, heeft alleen dit verschil, dat voor uitgaven *f* 15.048.— meer, dus *f* 6.337.347.—, is uitgetrokken, zoodat het voordeelig overschot op vijf gulden na juist aan het bedrag der verhooging van de oorspronkelijke raming van de uitgaven gelijk is. De verandering, in deze raming gebracht, vindt haar oorzaak — ongeacht de verschuivingen bij nota van wijzigingen voorgesteld — in een tweetal amendementen: éen van mr. Eskes tot opneming van een bijdrage voor uitbreiding van de bijzondere school te Emmastad ad *f* 13.300.—, en een van den heer Capriles tot verhooging der bijdrage aan het Leger des Heils met *f* 1.000.—. Tegen het eerste amendement had de bestuursgemachtigde geen bezwaar, en toen mr. Eskes op het bezwaar tegen het tweede, dat het bestuur gaarne de werkwijze van deze instelling wilde afwachten, geestig geantwoord had, dat hij meende te weten, dat het Leger des Heils al jaren over de geheele wereld werkt, ging ook dit amendement er zonder hoofdelijke stemming door.

Dit alles wijst op pais en vree, en ziet — reeds 20 September 1933 werd bij Koninklijk besluit de voorloopig vastgestelde begrooting goedgekeurd.

Er was dus in één jaar wel veel veranderd. Wellicht ligt de oplossing van dit opvallende verschijnsel in deze woorden van het Voorloopig verslag: „Het was der afdeelingen dan ook een groot genoegen te hebben kunnen constateeren, dat deze begrooting ontworpen is in den geest als door den Raad voor de tegenwoordige tijdsomstandigheden geboden geacht en *in welke richting zijn betoogen al geruimen tijd gingen*" (Ik cursiveer).

Maar dit heeft dan weder — als van ouds, had ik bijna gezegd — ten gevolge gehad, dat de Staten-generaal met de Curaçaosche begrooting geen bemoeienis hebben gehad. Dat heeft natuurlijk zijn bedenkelijke zijde. Een begrooting, wel met een voordeelig saldo van *f* 15.000.— maar daarnevens vier memorieposten, voor pensioenen van bijzondere onderwijzers en materieel der gouvernements-werkplaatsen, kan toch materieel moeilijk een sluitende begrooting genoemd worden. Wel staat onder de uitgaven een geheel buitengewone post vermeld van *f* 867.000.— voor rente en aflossing van kasvoorschotten aan het moederland, een post van tijdelijken aard, naar te hopen valt, maar met evenveel recht kan betoogd worden, dat zoo lang Curaçao voor zoo groote bedragen bij Nederland in het krijt staat, dit laatste wel eenige zeggenschap mag hebben op de besteding der gelden, waarbij dan weer de vraag rijst, of deze zeggenschap buiten de Staten-generaal om mag gaan.

Het is bekend, dat er zijn, die meenen, dat de nieuwe wet op de staatsinrichting heil moet brengen door een regeling als voor Nederlandsch-Indië geldt, die in dit opzicht geen verschil maakt tusschen sluitende begrootingen en die, waarbij het moederland moet bijspringen. En geen van hen, die zoo redeneeren, schijnen zich ervan rekenschap te geven, dat, terwijl de laatste grondwetsherziening een stap verder in de richting der „koloniale" autonomie schijnt te willen, op deze wijze Curaçao een stap achteruit zou doen, ook niet in overeenstemming met het desbetreffende voorstel der commissie-Staal.

In de Tweede kamer was het de heer IJzerman, die zich tot tolk maakte van de „vele" leden, die in het Voorloopig verslag hadden aangedrongen op het eindelijk afdoen van de West-Indische regeeringsreglementen, een aandrang, die de minister wel wat heel kortaf had afgewezen met de mededeeling, dat hij „voorshands" voor deze zaak geen tijd had. De heer IJzerman had de wensch der leden vertolkt uit hoofde van de eerbied voor de grondwet of, wil men, ten behoeve van het daarbij in uitzicht gestelde vertegenwoordigend lichaam. Mr. Fock in de Eerste kamer bekeek het vraagstuk meer van het oogpunt van het genoemde budgetrecht der Staten-generaal uit, en hem gelukte het den minister de toezegging te ontlokken, dat in de volgende zittingsperiode de herziening der West-Indische Staatsinrichting zou kunnen worden afgedaan.

Dat in afwachting daarvan de minister niet wilde beginnen aan een verandering van de samenstelling van den Kolonialen

raad, ligt voor de hand. Intusschen heeft de korte gedachtenwisseling in de afdeelingen der Tweede Kamer over dit punt „andere" leden van dit college de mededeeling ontlokt, dat zij „in het algemeen de inrichting van het bestuur over Curaçao een voor dit gebied zeer juiste" achten. Jammer, dat dit niet bedacht is bij de laatste grondwetsherziening.

Naast eenige belangrijke beschouwingen over den economischen toestand, waarbij het kamerlid Van Kempen de oude plannen-Helfrich naar voren bracht, zijn in de Tweede kamer bij hoofdstuk XI eenige opmerkingen van minder omvangrijken aard gemaakt, die een paar vragen van den dag behandelen. Ik noem een drietal.

Vooreerst is gevraagd naar de achterstelling van Curaçaoenaars — het Voorloopig verslag en de memorie van antwoord noemen hen „Curaçaoers" — bij uit Nederland uitgezondenen. De Koloniale raad had er ook al iets van gezegd. Meer dan ooit worden hooge posten „in het ambtenaarlijke" (oef!) door uitgezondenen bekleed, vond de raad, en de gouverneur scheen een pleister op de wond te leggen door te verklaren, dat volgens zijn meening, „indien eenigszins mogelijk" ook de hoogere ambtenaren „uit het gebiedsdeel" moeten gerecuteerd worden. Minister Colijn deed het korter af met een „er is geen sprake van achterstelling", in dien zin, dat voor gelijken arbeid in Curaçao geboren ambtenaren lager worden bezoldigd dan hun uit Nederland uitgezonden collega's. Nu was de vraag in de Tweede kamer zóó ook onjuist gesteld; dàt euvel is ondervangen.

De tweede vraag betrof de voorgenomen inkrimping der mariniers tot 65 man. Beteekent dat, aldus het Voorloopig verslag, een eerste stap in de richting van het toevertrouwen der militaire taak te land aan de gewapende politie? Het antwoord laat aan duidelijkheid niet te wenschen over: „Voor de veiligheid van Curaçao wordt een detachement militairen naast de met den politiedienst belaste militaire politie noodzakelijk geacht."

Even beslist is de minister op de opmerkingen over de „drukpers"-wetten en de beperking van recht van vergadering; „die verordeningen strekken slechts om misbruik aan banden te leggen en bandeloosheid tegen te gaan" en „gouverner c'est prévoir", luidt het antwoord. Maar op de klacht over de daarbij inachtgenomen geheimzinnigheid en spoed volgt geen bescheid. Ook niet als de heer IJzerman in een goede rede bij het openbaar debat dezelfde zaak uitvoerig ter sprake brengt [1].

[1]) Aan dit onderwerp, voor Curaçao en Suriname „Muilkorf-

Wat de Eerste kamer betreft — in het Voorloopig verslag is gevraagd naar het gerucht omtrent de bestemming van den Nederlandsch-Indischen ambtenaar, den heer Muhlenfeld tot opvolger van Mr. Rollin Couquerque, het hoofd der West-Indische afdeeling ten departemente. Voor de hier aan het woord zijnde kamerleden scheen het grootste bezwaar des heeren Muhlenfelds sociaaldemocratisch beginsel. De Memorie van antwoord geeft te verstaan, dat hier sprake is van de verstrekking van een tijdelijke opdracht, die dan wellicht is de reis naar Suriname en Curaçao. Mij lijkt grooter bezwaar, dat zoo, wel heel vluchtig een groot deel der noodige kennis moet worden opgedaan. Intusschen heeft de minister op de buitengewone geschiktheid van dezen ambtenaar voor de hem opgedragen taak gewezen. Daarin past vertrouwen, ondanks de bezwaren die rijzen, waaronder deze, dat ook wel krachten beschikbaar waren, die dank zij hun verleden in de West op min kostbare wijze de hun nog ontbrekende kennis hadden kunnen vergaderen. Ten slotte heeft Curaçao toch ook de meest dankbare herinnering aan de bekwaamheid en toewijding van een ander oud-Oost-Indisch man, den heer Helfrich.

En nu: terug naar Curaçao. Is het „een betrekkelijk kleine dorpsgemeenschap", zooals de minister van Koloniën onder de aandacht van den heer IJzerman bracht? Als men zoo'n begrootingsbehandeling in den Kolonialen raad leest, treffen gedeelten, die doen denken aan een West-Europeesch parlement, en andere, die den lezer schijnen te verplaatsen in een moederlandsche plattelands gemeenteraad. Wat dunkt U ter illustratie van dit laatste van de vraag: wil het Bestuur de tolbeambten van de Koningin Emmabrug wijzen op de noodzakelijkheid van een beschaafder optreden? of van deze: Wat gebeurt er met niet opgevraagde gevonden voorwerpen? Kan de leeszaal niet 's avonds open blijven? Dat zijn toch dingen, die men beter eens met de hoofden van dienst binnenskamers kan bespreken!

De memorie van toelichting had ten aanzien van enkele posten een bijzondere toelichting gegeven. Zoo werd voor het eerst ƒ 9.600.— aangevraagd voor een gouvernements-geneeskundige, te belasten de behandeling der verpleegden in het krankzinnigengesticht niet alleen, maar ook om voorstellen tot verbetering dier inrichting te doen. Met een toelichting als deze, dat „het niet langer mogelijk is een redelijke behandeling van de krankzinnigen

verordeningen" genoemd, heeft Emeritus in *De Rijkseenheid* van 31 Jan. ll. eenige beschouwingen gewijd, die getuigen van minder feitelijke kennis van Curaçao dan men verwachten mocht.

te verkrijgen zonder de leiding van een volkomen deskundige" was hiertegen geen verzet te wachten van menschen, op de hoogte van dezen tak van barmhartigheidsbetoon ter plaatse. Het zal den gouverneur en zijn raadslieden dan ook wel verwonderd hebben, dat in het Voorloopig verslag bij algeheele erkenning van den onvoldoenden bestaanden toestand met een „deze toestand (heeft) hier altijd bestaan op dit gebied" een domper op het beginnend initiatief van het bestuur werd gezet. De raad vroeg, of een bacterioloog-patholoog-anatoom en een tandarts niet meer noodig waren, en vreesde, dat de nieuwe psychiater met dure voorstellen zal komen. Dat laatste zal gelukkig wel waar zijn, en dan zullen ook wel komen de gediplomeerde krankzinnigenverpleegsters, met welke de raad wilde beginnen.

Uitvoerig is ter sprake gekomen de kwestie der ambtenarensalarissen. In zekeren zin is dit oud zeer. Al vele jaren geleden, onder gouverneur Helfrich met name, is in den Kolonialen raad tot uiting gekomen een streven, om zich niet met zijn budgetrecht tevreden te stellen, maar de regeling dezer salarissen geheel of ten deele aan zich te trekken. Ditmaal hebben klachten over door de laatste herziening verbroken verhoudingen tusschen verschillende salarissen den ouden wensch opnieuw doen uiten. Ook deze gouverneur heeft dit ontraden. In de openbare raadsvergadering heeft de heer Sprockel zich bepaald tot een motie van afkeuring over de gevolgde gedragslijn, waarbij niet alle ambtenaren in gelijke mate in de salarisverlaging waren betrokken. Bij de gedachtenwisseling heeft mr. Eskes zich aan de zijde van het gouvernement geschaard ten aanzien van de vraag, of de salarisregeling voortaan bij verordening zou dienen te geschieden, maar met alle andere leden aanvaardde hij de motie-Sprockel, die desalniettemin wel geenerlei gevolg zal hebben.

Aan de ambtenarenkwestie zitten nog heel wat andere vraagstukjes vast: dienstwoningen en dienstauto's, vergoedingen voor het gebruik van eigen vervoermiddelen, water- en lichtgebruik voor particuliere doeleinden, overwerk, kindertoeslag en gehuwdentoeslag, welke laatste is afgeschaft, eigen gebruik van diensttelefonen. De raad heeft wel al het mogelijke gedaan, om het bestuur op te wekken de mogelijkheid van misbruiken tot een minimum te beperken.

Bij deze gelegenheid hebben wij ook een kijk gekregen op de eischen, voor toelating en bevordering in het corps der administratieve ambtenaren gesteld. Voor klerk is een m.u.l.o. of daarmee gelijkwaardig diploma eisch, een adjunct-commies moet

met goed gevolg een ambtenarencursus gevolgd hebben. Beoordeelingslijsten maken het mogelijk met bekwaamheden rekening te houden; een goede beoordeeling is voorwaarde voor bevordering, waarop ook talenkennis van invloed is. Inderdaad zijn dergelijke maatregelen al te lang verzuimd. Stipte handhaving van deze beginselen kan tot op zekere hoogte bevorderlijk zijn aan de bezetting van hoogere plaatsen door leden van het eigen corps.

Belangrijk is de mededeeling in de memorie van antwoord, dat de proef met de Britsch-Indiërs uit Suriname niet heeft voldaan, en deze, dat Philips radio te Eindhoven tot 31 Dec. 1934 een uitsluitende concessie voor exploitatie van een distributiecentrale op Curaçao en Aruba heeft ontvangen.

Interessant zijn in den regel de beschouwingen, in den raad gehouden over den toestand van den handel. De heer Capriles, een der jongste leden, opende daarmee de algemeene beraadslagingen. Hij zag geen reden voor overdreven pessimisme ten aanzien van den invloed van den handel op 's lands financiën. De oude voorraden zijn opgeruimd, nieuwe goederen moeten gekocht worden, en een raming van het invoerrecht op *f* 1.330.000.— [1]) achtte hij niet te hoog. Voor den handel zelf zag deze spreker nog al de ongunstige factoren van een jaar te voren en meer aanwezig: sterk achteruitgegaan vreemdelingenverkeer, toenemende scherpe concurrentie, werkeloosheid, ongunstige koersnoteering van het geld, het loslaten van den gouden standaard in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

Als van ouds is de groote begrootingsrede gehouden door mr. Eskes. Leider van de oppositie tegen de begrooting voor 1933, maakte hij meer dan één vergelijking met het vorige jaar: toen een ontwerp-begrooting met *f* 7.275.824.— aan uitgaven, nu een millioen minder; toen een bestuur, dat de ernst van den financieelen toestand niet voldoende besefte, thans een bestuur, dat blijk geeft overtuigd te zijn van de noodzakelijkheid de financiën in evenwicht te houden en naar die overtuiging te durven han-

---

[1]) Uit de voorloopige cijfers, over 1933 gepubliceerd, blijkt, dat in dit jaar het invoerrecht opbracht *f* 1.506.558.— tegen *f* 1.247.870.— in 1932. Uit het feit, dat de *Amigoe*, waaraan ik deze cijfers ontleen, spreekt van „een beduidende achteruitgang", moet worden afgeleid, dat één dezer bedragen niet juist is. Volgens de daar meegedeelde totaalcijfers zou de opbrengst der middelen ad *f* 6.795.173.— tegen *f* 6.879.754.— in 1932 de raming nog met ruim *f* 225.000.— hebbeu overschreden.

delen, en dat daarom met vertrouwen door den Kolonialen raad tegemoet getreden wordt. Uit eenige retrospectieve financieele beschouwingen trok de spreker de slotsom, dat het bestuur tot inkeer op zijn weg gekomen was, en dat de behandeling der vorige begrooting in de Staten-generaal volkomen overbodig was, wat nu ook wel het bestuur zou toegeven, terwijl de Koloniale raad met de beschouwingen in beide Kamers waarlijk tevreden kon zijn. Overigens heeft mr. Eskes nogal gedebatteerd met kamerleden en hun onkunde hun verweten, ter verbetering waarvan een reisje naar Curaçao werd aanbevolen.

Dat reisje is ook in de Eerste kamer ter sprake gekomen. De minister van Koloniën zou het wel graag doen met eenige kamerleden, maar kon er geen tijd voor vinden. De K.N.S.M. en dr. Van der Sleen hebben anders de gelegenheid geopend, en mr. Eskes gaf de Dietsche spelers als referentie voor een gastvrije ontvangst op. Het zou zeker een aardige verrassing voor Curaçao zijn bij de viering van zijn driehonderdjarige saamhoorigheid met Nederland ,een gedachtenisviering, waaraan in de Tweede Kamer de heeren Van Boetzelaer van Dubbeldam en Van Kempen met den minister vriendelijke woorden hebben gewijd [1]).

Voor niet minder dan drie leden van den Kolonialen raad is deze begrootingsbehandeling de laatste geweest. De ondervoorzitter mr. De la Try Ellis, mr .Eskes en de heer De Lannoy hebben hun raadslidmaatschap neergelegd. Vooral de beide eerstgenoemden waren gezaghebbende leden in het College, al sprak mr. Ellis sinds zijn benoeming tot ondervoorzitter veel minder dan tevoren. Mr. Eskes was de leidende figuur. Het blijkt wel heel duidelijk, als men de raadsnotulen leest, en in de laatste vergadering gaf hijzelf daarvan een onopzettelijke schets, waarin zoo goed uitkomt, dat het landsbelang alleen de drijfveer van zijn daden als raadslid is geweest.

Achter de schermen heeft men kunnen hooren, dat het niet gemakkelijk gevallen is, nieuwe candidaten te vinden. Het blijkt ook wel eenigszins uit de namen der nieuwe-voorgedragenen. Onder hen is de praktizijn Sutherland, die 25 jaar geleden ook al raadslid was, en onder gouverneur Brantjes niet opnieuw benoemd werd, en mr. Bichon van IJsselmonde, die nog geen jaar in Curaçao is. De derde eerst-voorgedragene is de heer Ernesto Martijn.

[1]) Over het comité, dat met volledigen steun van de regeering de herdenking hier te lande voorbereidt, bevat een artikel in *De Rijkseenheid* van 14 Mrt. ll. eenige zure opmerkingen.

Men vraagt zich af, hoe het gaan zal onder de werking van eenig rechtstreeksch kiesrecht, als van de wijziging van het regeeringsreglement wordt verwacht. In *La Prensa* van 19 Febr. ll. heeft een „rechtgeaard Curaçaoenaar" zijn gedachten uiteengezet. Hij weet al, dat de „klerikalen" niet de meerderheid zullen krijgen, als het volk zich mag uitspreken.

Belangrijker is wat mr. Eskes in den raad heeft gezegd, ook al omdat het voorzichtiger was. Hij wees op de groeiende belangstelling der „jongeren" [1]), dien hij blijkbaar een kans wil geven bij een samenstelling van het vertegenwoordigend lichaam, die „in de allernaaste toekomst niet meer geheel buiten de bevolking (zal) mogen omgaan."

Het begrootingsjaar had nauwelijks zijn intrede gedaan, of de gouverneur kwam met een voorstel tot wijziging der begrooting. Aangevraagd zijn de volgende gelden:

f 50.000.— renteloos voorschot aan het St. Elisabeths gasthuis op Curaçao, en

f 20.000.— id. aan het hospitaal op Aruba, voor tuberculosebestrijding;

f 60.000.— eerste termijn verbetering van het bovengenoemde krankzinnigengesticht;

f 20.000.— eerste termijn voor den bouw van nieuwe gouvernementskantoren op Aruba;

f 35.000.— uitdieping van de Paardenbaai aldaar;

f 15.000.— uitbreiding markthallen te Willemstad;

f 30.000.— verpleegkosten in verband met de uitbreiding van het St. Elisabeths-gasthuis voor tuberculosen-verpleging;

f 29.000.— vergoeding aan belastingambtenaren voor diensten buiten kantoortijd in verband met de toeneming van het havenverkeer op Curaçao en Aruba;

f 1.000.— steun Leger des Heils voor het zeemanshuis,

f 15.000.— herstel van wegen.

Bij elkaar is dit *f* 275.000.—, die het bestuur denkt te bestrijden uit een hoogere opbrengst der motorrijtuig-, rijwiel- en motorbootbelasting ad *f* 15.000.—, een vermindering van de aflossing der schuld aan het moederland met *f* 200.000.—, „overtuigd, dat tegen (deze) vermindering.... geen bezwaren bestaan", en *f* 45.000.— mindere rentebetaling op deze schuld, daar

[1]) Misschien moet als bewijs daarvan ook opgevat worden de verschijning op 30 Januari 1934 van het eerste nummer van *De Curaçaosche Volkskrant*, een avondblad voor het gebiedsdeel.

in 1933 ruimer is afgelost dan gerekend was, zoodat het voordeelig saldo dezer begrooting wordt *f* 53.—, zegge drie en vijftig gulden.

In de afdeelingen van den Kolonialen raad hebben deze plannen niet veel verzet ontmoet. Eigenlijk zijn alleen maar vragen gesteld. En zoo verneemt men uit de memorie van antwoord — typische staaltjes van de onvoldoende toelichting, die in Curaçao bij tal van ontwerpen wordt opgemerkt — dat in het geheel voor de verbetering van het krankzinnigengesticht ongeveer *f*150.000.— noodig is, en de rest bij de begrooting voor 1935 zal worden aangevraagd, en voor den bouw der gouvernementskantoren op Aruba *f* 50.000.—.

Van deze gelegenheid wordt gebruik gemaakt, om voor wegenverbetering nog *f* 50.000.— aan te vragen, te vinden uit een hoogere opbrengst van het invoerrecht.

Het teekent wel, hoe weinig het Eerste kamerlid, dat destijds van de terugbetaling der voorschotten weinig of niets verwachtte, èn de toestand èn de geestesgesteldheid van den Kolonialen raad, kende, dat alleen in 1933 al weer ruim twee millioen gulden is afgelost. Daarmee zijn deze verschotten tot *f* 4.874.000.—, ongeveer de helft van het geheele bedrag, teruggebracht. Een woord van hulde aan den gouverneur, die hiervan blijkbaar een eerezaak heeft gemaakt, is op zijn plaats. Ook nu is in het Voorloopig verslag van de zijde van den raad weer erop aangedrongen een hoogere opbrengst der middelen allereerst voor verdere aflossing te bestemmen.

Het valt op, dat de hoogere opbrengst der middelen niet in de begrooting wordt uitgedrukt. Over deze kwestie heeft Mr. Eskes in de begrootingsvergadering van Mei 1933 iets gezegd, en wel dit, dat de raad de raming der middelen niet kan verlagen, omdat deze raming een bijlage is van de begrooting en de cijfers van dezen staat niet door den raad worden vastgesteld. Dat zal wel juist zijn, formeel staatsrechtelijk gezien. Maar hoe kan de minister het dan wel doen? en, wat belangrijker is, hoe kan dan blijken of tot aanvulling der koloniale middelen een bijdrage uit 's Rijks schatkist gevorderd wordt? Wordt dit dan bepaald door hem, tot wiens taak de *vaststelling* (sic!) dezer cijfers wel behoort? —

Een andere moeilijke kwestie is de vaststelling van het slot der rekening van de uitgaven en ontvangsten. De Koloniale raad heeft verleden jaar de desbetreffende verordening over 1929 geweigerd. Er is verder niet van gehoord. In Dec. 1933 is een

overeenkomstig ontwerp over 1930 ingediend. Wederom hebben de leden van den raad op één na in het Voorloopig verslag doen aankondigen, dat zij om de belangrijke overschrijding der raming zullen tegenstemmen. Een begrijpelijk standpunt, als men bedenkt, dat op Openbare werken ruim ƒ 669.000.— en op Onvoorziene uitgaven ruim ƒ 465.000.— boven de raming zijn uitgegeven. En wederom komt de gouverneur vertellen, dat die vaststelling van het slot van rekening niet meer dan een formaliteit is. Vrage: wat is, zoo bezien, de vaststelling van een begrooting meer dan een formaliteit. Van autonomie gesproken .... ! De Koloniale raad heeft in het eindverslag den gouverneur van repliek gediend op een wijze, die formeel en materieel afdoende is: „Door mede te werken aan de vaststelling van het onderhavige ontwerp, hetgeen geschiedt door aanvaarding ervan, waarna de vaststelling volgt „na verkregen *goedkeuring* van den Kolonialen Raad", zou .... het Bestuur décharge verleend worden voor het gevoerde beleid, waartegen juist ernstig bezwaar bestaat." De afdeelingen, waren tegenover het beroep van den gouverneur op de eischen der autonomie van oordeel, „dat juist ter handhaving van de autonomie het noodig is de gelden vóóruit aan te vragen en dat aan de autonomie tekort wordt gedaan, wanneer de begrooting zonder vooraf bekomen machtiging overschreden wordt."

Amsterdam 25 Maart 1934.

FOLKLORE IN SURINAME

door

JHR. L. C. VAN PANHUYS
Vroeger tolk in de negerengelsche taal

Nog voor kort heeft dit tijdschrift gegevens, over folklore op *Bonaire*, openbaar gemaakt, die door een R. K. priester, den heer W. de Barbanson, op dat eiland waren verzameld. Thans volgt een uitvoerig overzicht van een collectie gegevens betreffende volkszang en volksspel in *Suriname*, tot het bijeenbrengen waarvan de heer R. M. F. Abbenhuis, frater-onderwijzer der congregatie van O. L. Vrouwe van Barmhartigheid in de missie van de paters-redemptoristen, en verbonden aan de St. Petrusschool te Paramaribo, jaren geleden het initiatief heeft genomen. Hij vond als medewerker en kostbare hulp den heer J. P. J. Berkenveld, Surinamer van geboorte, hoofd van een missieschool in het gebiedsdeel, wiens ouders en grootouders, ter dege van de oude surinaamsche slaven- en plantage-folklore op de hoogte, hunnen kleinzoon en zoon in zijne onderzoekingen ter zijde hebben gestaan. Beiden heeren danken wij voor hun' veelomvattenden arbeid. Zij hebben door hun werk iets weten te behouden, dat voor de kennis van Suriname en, zooals wij zullen aantoonen, ook voor de wetenschap in het algemeen, van beduidend belang is.

Honderd drie en negentig nummers, voor het overgroote deel volksliedjes, verder de beschrijving van eenige kinderspelen hebben zij naarstig bijeengebracht. De meeste liedjes werden bezorgd door leerlingen van de St. Petrusschool, die ze aan de verzamelaars voorzongen. Deze teekenden ze dan op. Maar ook uit het geheugen van volwassenen en ouden van dagen is heel wat opgekomen.

De heeren Abbenhuis en Berkenveld stelden zich tot taak: te verzamelen hetgeen op dit oogenblik nog algemeen in Suriname gezongen wordt. Ze hebben niets ontleend aan de bestaande school- en kerkliederen-bundels; hunne verzameling geeft een beeld van den huidigen creoolschen volkszang. Liederen van de Boschnegers en van de Indianen zal men niet in hunne collectie

aantreffen. De wijs van het lied hebben ze genoteerd, in het cijferschrift, dat bij het schoolonderwijs in het zingen wordt gebezigd. Bovendien hebben ze bij ieder lied de aanvangsnoot, zooals a, bes, d, enz .aangegeven.

Dit laatste was ook pionierarbeid. Voor zoover ons bekend, zijn toonaarden van Surinaamsche liederen zelden genoteerd; wij herinneren ons alleen ze te hebben aangetroffen in het artikel van den begaafden Surinaamschen kleurling, Mr. H. C. Focke, „De Surinaamsche Negermuzijk", tijdschrift West-Indië, 2de deel, Haarlem A. C. Kruseman, 1858, blz. 93—108, met welk artikel de heeren verzamelaars ter dege rekening hebben gehouden en dat zij in hunne beschouwingen als middel van vergelijking hebben gebruikt.

Wat is nu het belang hunner onderzoekingen voor de wetenschap in het algemeen?

Op deze vraag geeft dr. Melville J. Herskovits, hoogleeraar aan de Northwestern University, Evanston, Illinois, Vereenigde Staten van Noord-Amerika, als inzender van artikelen in dit Tijdschrift bekend, (indirect) antwoord. Wij laten dáár zijn fundamenteel betoog over de waarde van de meeningen van verschillende scholen onder de volkenkundigen, in het te Londen uitkomend tijdschrift Africa, Vol. III, no. 1, blz. 59—78, in een artikel getiteld: „The Culture Areas of Africa". Wij brengen daaruit alleen naar voren, dat (gelukkig alleen maar bij geleerden) de oorsprong en de ontwikkeling van beschavingsvormen nog onderwerpen van strijd uitmaken, en dat, naast de materieele elementen, zeer zeker ook geestelijke waarden, zooals godsdienst, sociale organisatie of folklore, voor een beoordeeling in aanmerking dienen te komen. In „Acculturation of the American Negro", in de Southwestern Political and Social Science Quarterly, Vol. VIII, no. 3, December 1927, Austin, Texas, doet hij uitkomen, dat de processen, waardoor de mensch beschavingselementen in zich opneemt, een van de meest treffende verschijnselen zijn voor de studie van sociale groepen en van de wijze waarop zij zich gedragen. Hoe is het mogelijk, vraagt hij, dat menschen, die physiek zoo volkomen overeenstemmen, zulke enorme verschillen vertoonen in hunne maatschappelijke opvattingen. Hoe komt het b.v., dat in Amerika geboren Japanners en Chineezen volkomen als lieden van andere rassen in de United States, spreken, handelen en zich kleeden? Hoe is het gekomen, dat de burger van de Vereenigde Staten die een hooger of lager percentage Afrikaansch of Indiaansch bloed in zich heeft, zich geheel als Amerikaan gedraagt, zich als een (zoogenaamd) volbloed-Amerikaan gevoelt, zelfs

in die mate, dat hij op den niet-Amerikaan eenigszins neerziet?

Gaat men het adaptatie-verschijnsel na op het gebied van muziek, dan vindt men b.v., dat negers in Amerika oude Engelsche balladen van hun blanke meesters hadden *overgenomen*, waarbij zij de derde persoon door de eerste hadden vervangen, maar dat zij „spirituals", geestelijke liederen die juweelen zijn van Amerikaansche folklore, *zelf uitvonden*. Prof. van Hornbostel, van de Berlijnsche Universiteit, die tal van Afrikaansche talen en liederen kent, toonde aan, dat de muzikale vorm van den Amerikaanschen neger geenszins Afrikaansch mag worden genoemd. Wat is er dan wel Afrikaansch in, vraagt dr. Herskovits. Hij meent, dat liederen, die nu in zwang zijn, werkelijk volksliederen zijn van: American negro origin; they are not imitation, nor are they African songs influenced by the white man, but they are songs made by the negro in European style.

Het volkslied in Suriname, zeggen wij, van den Surinamer die een zeker percentage Afrikaansch bloed bezit, kan dus door hem zijn overgenomen, maar is toch een hem eigen, een hem zelf toebehoorend lied. Het hoort thuis in den bundel van het Nederlandsche volkslied, doch in een afzonderlijke afdeeling. Zoo is de Surinamer tegelijk Nederlander — hij gevoelt zich behoorende tot, als deel uitmakende van het Nederlandsche volk en hij *wil* zich ook zoo gevoelen — maar tevens is hij een zoon van den eigen Surinaamschen bodem, die hem lief is.

In: „Negro Art, African and American", Social Forces, Vol. V, no. 2, Dec. 1926, treedt dr. H. meer in bijzonderheden, o.a. door een bespreking van twee werken: „The Negro and his Songs", by H. W. Odum and G. B. Johnson, Chapel Hill, The University of Carolina Press, 1925, en: „On the Trail of Negro Folks-Songs", by Dorothy Scarborough, Cambridge, Harvard University Press., 1925 (ieder boek drie dollar). Hoe weinig wij nog weten van de door hem bedoelde adaptatie-processen zet hij uiteen in een vierde geschrift: „The Negro in the New World, The Statement of a Problem", in de American Anthropologist, Vol. 32, no. 1, Januari-Maart 1930.

Door folklore en door muziek, zoo zegt dr. H. o.m. aan het eind, kunnen wij het probleem nader komen, dat van groote beteekenis is voor het onderzoek van de menschelijke beschaving, en voor een juist verstaan van wat de neger in Afrika en in Amerika is. Ook voor het onderzoek dus naar de wording en de waarde van onze eigen beschaving.

* * *

Wij vervolgen nu ons overzicht van de collectie.

De verzamelaars hebben het tempo van ieder lied zooveel mogelijk geschat. Ze namen als regel: matig, tot 80; matig vlug, tot 130; vlug, wat daarboven is.

De taal van alle liedjes is het negerengelsch; zooveel mogelijk hebben zij de Nederlandsche vertaling erbij gevoegd. Van enkele heel oude liedjes konden de negerengelsche klanken wel in fonetische spelling worden weergegeven, maar de beteekenis van de woorden is door de verzamelaars niet gevonden.

De collectie bestaat uit twaalf paragrafen. Veertien godsdienstige liedjes gaan aan de spits. Acht liederen volgen, die in sterfhuizen ten gehoore worden gebracht. De verzamelaars duiden ze aan als „doodenliedjes"; men zou ze ook liedjes„ voor de dooden" kunnen noemen. Twintig feestliederen komen nu aan de beurt. De vierde paragraaf bevat vier voorbeelden: 1. begi- en lobbiesiengi, 2. doe, 3. soesa en 4. kanga. Een potloodaanteekening in het manuscript, van den heer L. Lichtveld, leert ons dat: „doe" afkomt van het Ewe-woord *ndu*, voor: dansen; de naam kanga durven wij zonder nader onderzoek *Afrikaansch* noemen. Onder het hoofd: „Spelliedjes en Spelen" treffen wij twintig nummers aan. Onder het opschrift: „Werken en zingen", zeventien. Het aantal slaapliedjes bedraagt acht, het aantal kinderliedjes zeven. Een en dertig nummers zijn gerangschikt in een paragraaf „Vertellen en zingen", en achttien nummers behooren tot de rubriek „Spot en Luim". In de laatste afdeeling zijn onder het hoofd „Allerlei" nog vier en veertig nummers bijeengebracht.

De verzamelaars hadden voor hun arbeid ijver, kennis en taaie volharding noodig; naar ons dunkt kunnen zij met voldoening terugzien op een arbeid die, vóór hen, nog door niemand was ondernomen. Het is echter mogelijk dat wijlen Pater Rikken, de verdienstelijke en scherpzinnige schrijver van Surinaamsche volksvertellingen en schetsen, zooals „Codjo" en „Ma Kakantree" (Kankan-trie), te zamen met den heer Nahar, vermoedelijk dezelfde die wijlen Dr. K. van Cappelle bijstond in het verzamelen van Spin-sprookjes of anansie-tories, een poging tot het bijeenbrengen van een liederenverzameling heeft gedaan. Het manuscript zou echter verloren zijn geraakt.

Het manuscript van de heeren Abbenhuis en Berkenveld bestaat uit vijftien schoolschriften. Aan de eigenlijke liedjes gaan algemeene beschouwingen vooraf. Het geheel noemen zij: „Suri„naamsche liedjes en spelen. Een bijdrage tot de kennis van het „Surinaamsche volk en de Surinaamsche jeugd." Bovendien zond

de heer A. mij nog een aantal aanvullende gegevens, vooral uittreksels uit met het onderwerp verband houdende geschriften.

De heeren verzamelaars stellen voorop, dat zij in hunne hoedanigheid van opvoeder en onderwijzer tot hun arbeid zijn gekomen. Zij hopen, dat die dienstbaar zal zijn aan de verspreiding van het goede volkslied, aan de wetenschap, en aan den band tusschen Nederland en Suriname. Het laatste in dien zin, dat de Nederlanders zich door de kennis van de liedjes, evenals de opteekenaars, beter in Suriname mogen thuis gevoelen.

Zij zijn van oordeel, dat de spel-, feest- en verhaal-liedjes het meest het Afrikaansch karakter hebben bewaard, vooral in het rythme. Het groote aanpassingsvermogen van den Afrikaanschen neger, gepaard aan zijn armoede aan eigen melodieën, zou oorzaak zijn, dat het creoolsche lied, wat de melodie betreft, Europeesch werd. Het (oorspronkelijk Afrikaansche) rythme zou echter den creool in het hart zijn gebleven.

De negerengelsche deuntjes zouden, volgens de heeren A. en B., verwant zijn met het oud-Hollandsche kerk- en volkslied, met de volksdeuntjes van de Britsch-Indiërs — Hindostani — te Paramaribo (met een nieuw element dus), met deuntjes die missionarissen in Afrika noteerden, èn met Gregoriaansche volkszangen. Zij achten het oud-muzikaal karakter bedreigd, omdat de tegenwoordige jeugd gedrild is op Nederlandschen of (door de Herrnhutters ingevoerden) Duitschen schoolzang, en voorts, omdat de gramofoon, voor geïmproviseerde negerengelsche liedjes, Engelsche melodieën aan de hand doet. De jongelui zingen tegenwoordig liefst Engelsch. (Welja, leve het *buitenlandsch* fabrikaat).

De huiselijke negerengelsche godsdienstige en profane liedjes vallen nog bij de volwassenen in den smaak, vooral bij de leden van de Evangelische broedergemeente (Herrnhutters). Behalve in de kerkgebouwen wordt er zelden in de Nederlandsche taal gezongen (klaarblijkelijk bedoelen de heeren A. en B. dat dit, alleen, bij de volwassenen zoo is; door de jeugd worden immers, zooals zij te voren zeiden, *op school* Nederlandsche volksliederen gezongen, *daar buiten* — voor de deftigheid zeker — Engelsche liedjes.

De creool, oud of jong, zingt gaarne. Het creolenvolk is praatlustig, vroolijk en spontaan; het bezingt door een improvisatie iedere eenigszins opvallende gebeurtenis. Dat was al vroeger zoo, zooals een voorbeeld uit de Nouvelle relation (enz.) de Guinée, Amsterdam, 1735,voor slaven op een Britschen slavenhaler toont. Baron Albert von Sack schrijft, in zijn „Reize naar Surinamen", Haarlem, 1821, over zeer vroolijke liedjes op de plantages in een

brief van October 1805, o.a. over een liedje: makreelen Zondag, makreelen Maandag, enz., dat een voorlooper schijnt te zijn geweest van Speenhoff's: 's Maandags boonen, 's Dinsdags boonen, enz., maar in Suriname een spotlied was van de plantage-negers op de eentoonige voeding van de (door hen geminachte) vrije negers.

De heeren A. en B. meenen, dat de toestand van de negerbevolking op de plantages en de verwaarloozing van de godsdienstige en zedelijke opvoeding van de plantagebevolking in de 17de en 18de eeuw, het Surinaamsche volkslied en mogelijke Afrikaansche min of meer dichterlijke uitingen heeft benadeeld, zoodat thans, hetgeen zij verzamelden, voor het overgroote deel platvloersch is. Scheld- en schimpliederen (op de Doe- en Lobbi-siengie-partijen) zijn er te over; er is ook overvloed van, uiterst hartstochtelijke, minneliederen. De moederzorg was op de plantages gering; een oude vrouw, creolen-mama, creolen-moeder of nènè (min?) genaamd, was met de zorg van de slavenkinderen belast. Vandaar dat er toen slechts weinig wiegeliedjes en kinderliedjes waren.

Het groote euvel van de slavernij bedierf ook het volkskarakter. Poseeren en simuleeren, veinzen en bedrog werden vroeger in het creoolsche lied geëerd en komen er ook thans nog in voor.

Men zou echter verkeerd doen met op de huidige negerengelsche liedjes van de jeugd neer te zien, of den inhoud te wantrouwen. In enkele gevallen hebben de verzamelaars gevonden, dat een lied van ouderen, waarin een onbehoorlijke toespeling op een gebeurtenis voorkwam, door jeugd onwetend was overgenomen.

De creool houdt van een meer hoogliggende zangstem, maar bovenal van een krachtig, levendig rythme.

Een rythme-motief van Afrika's Westkust, dat voorkomt in de habanera-dansen en -liederen van Zuid-Amerika, en vooral in West-Indië, en dat vermeld is in het werk van A. Friedenthal, „Musik, Tanz und Dichtung bei den Kreolen Amerika's", Berlin, 1913, hebben de verzamelaars ook in Suriname aangetroffen; Friedenthal schijnt dit rythme van Afrikaansche Tangana-stammen afkomstig te achten. Bij Mr. Focke komt dezelfde slag reeds voor in den soesa-dans. Ook den door Focke genoteerden trommelslag voor banja-dans, en voor den Boschneger-sonjé-dans hebben de verzamelaars teruggevonden. Het rythme is, bij half blanke jongens als te Paramaribo, vermoedelijk sterk Europeesch geworden, trouwens, de verzamelaars zelven hoorden met Nederlandsche ooren en noteerden in Europeesche noten-teekens. Een door Friedenthal gegeven type van creoolsch-Afrikaansch rythme, een instrumentaal stukje, vonden de verzamelaar mede in het Suri-

naamsche creolen-lied terug. Zoowel Friedenthal als Mr. Focke noteerden meest de tweekwart-maat, doch zeer vrij opgevat. Rythme en melodie doen vaak recitatief aan.

Uitgaande van een gelijken (isochronischen) telslag, kan men zeggen dat deze door verspringingen, door (variëerende) deeling, in twee, drie, of vier, door syncopen en triolen, verwerkt wordt tot een speelsch isometrisch rythme.

De oorzaken van de rijke isometrie zelfs in populaire deuntjes zoeken de verzamelaars in het rythme van het spraakeigen en van het woordaccent; vooral ook in den levendigen volksaard, in het snel voelen van spannings- en ontspannings-effecten en in de lust tot variatie bij een volk, dat immers ook niet aan eentonigen, aan regelmatigen arbeid vermag te wennen.

Zij vermoeden, dat het liederen-rythmus weer door het rythme van het begeleidend instrument, de trom, zal zijn beïnvloed. In Afrika is de trom het alles overheerschend muziekinstrument. Het felle rythme van de groote trommen werd bewerkt door metrische versiering van de kleine trommen, en weer opnieuw bewerkt door dubbele versiering van andere neger-muziekinstrumenten, zooals: kwa-kwa; banja; sakka-sakka (rammelaar); wiri-wiri; gwadoh en benta, die de jeugd ook thans nog namaakt. Voor deze instrumenten verwijzen wij naar de paragraaf over Muziek en muziekinstrumenten in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië en naar ons opstel „Les chansons et la musique de la Guyane néerlandaise" in het Journal de la Société des Américanistes de Paris, Jaargang 1912, Tome IX, blz. 27 tot 39 (met voorbeelden, na een tijdruimte van achttien jaar uit het geheugen in notenschrift opgeteekend, en waarvan de toonaard dus door ons slechts op de gis is aangegeven).

Voor de oude rythme-instrumenten treedt thans de guitaar in de plaats.

De heeren A. en B. wijzen op een eigenaardig verschil. Wanneer een Surinamer van een Nederlandsch lied de zangerige melodie bewondert, zal hij het lied „zoet" (n.e.: switi) vinden, maar het rythme krachtiger en levendiger wenschen. Hij meent dan, dat in het Nederlandsche lied *het zout* ontbreekt. De tegenstelling tusschen een „zoet" en een „zout" lied typeert het gehoor- of smaakverschil tusschen Europeesche, en creoolsche of Afrikaansche neger-muziek. Slechts een liedje als: Heb je niet gehoord van de zilveren vloot, bevat voor creoolsche ooren zout genoeg om in Suriname populair te zijn. Duitsche en Nederlandsche gezangboeken kunnen door de Surinaamsche bevolking niet worden ge-

bruikt en gewaardeerd, en zulke door creolen gezongen liederen kunnen omgekeerd door Europeanen ook niet met voldoening worden aangehoord. Het creoolsch-Afrikaansche timbre leent zich niet tot zulke melodieën, om van het rythme nog te zwijgen.

De door den heer Abbenhuis getrokken (en door ons gaarne gehuldigde) slotsom is, dat de geheele collectie een bewijs levert hoe twee beschavingen of culturen op elkander invloed uitoefenen en zich aan elkaar weten te passen. Terecht veronderstellen de verzamelaars, dat in het Boschnegerlied de Afrikaansche ras-eigenaardigheden het sterkst naar voren zullen komen en in den loop van tijden zullen zijn bewaard.

* * *

Over de liederen zelf maken wij de volgende opmerkingen:

De godsdienstige liederen getuigen van overgave, van een krachtig en levend geloof, van toepassing van het, in de kerk of elders van den geestelijken leidsman gehoorde, op dingen van het dagelijksch leven. Ze wijzen op naïveteit, en op eenvoud; ze verraden een andere denkwijze, een andere gewoonte om zich uit te drukken dan in het Nederlandsche lied gebruikelijk is. Ze zijn verrassend kort en schijnen ons soms arm van inhoud, terwijl die inhoud, naar wij vermoeden, toch meer doorvoeld zal zijn, dan liederen, die wij soms haast gedachteloos ten gehoore brengen.

Het eerste lied is zulk een zeer eenvoudige getuigenis. Het zegt alleen — en voor den geloovige is het genoeg — dat wij hiernamaals, ginds, bij Sint Petrus, alle heiligen zullen ontmoeten (van aangezicht tot aangezicht zullen zien). Het tweede is uit den slaventijd. Een zwarte knaap hoorde het van zijn grootmoeder. Ziehier den inhoud: Als ik geslagen wordt (als ze mij slaan), begin ik luid te weenen, te schreeuwen, te krijten (*mi bari kré*). Maar de Heer Jezus blijft niet verre van mij. Ik hoor een stem die mij zegt: Kom tot Mij, kom tot Mij. Dat is al, maar staan wij niet, niettegenstaande dien soberen armen inhoud, toch een oogenblik verstomd, wanneer wij ons het geval indenken; dat de vrouw als bij slavinnen gebruikelijk was door een negeropzichter geslagen wordt, en dan schreeuwt, maar zich tot haar Heiland wendt om vertroosting?

Het derde lied is nog soberder. De woorden ervan zeggen slechts: „Simon Petrus, zoon van Jona, bemint gij Mij?"

Merkwaardig is no. 6. Dit liedje redeneert aldus (men lette op de ons geheel vreemde redeneering en beeld-keuze): Wat kan een mier uitrichten, met een koeienkop? Het diertje kan het vleesch

van den kop afeten, maar het moet het been, het skelet van den kop onaangetast laten. Zoo kan een vijand ons wel in bijkomstige dingen benadeelen (dit is de verklaring van de „gelijkenis"), maar niet in de ziel treffen en ons nooit geestelijk vernietigen. Daar heeft de Schepper voor gezorgd. Men moet dus op God vertrouwen.

Zonder de zooeven gegeven verklaring zou de inhoud van het lied ons mal en onmogelijk toeschijnen. Hier heeft men dus een sprekend voorbeeld van een geheel andere denkwijze dan de onze, klaarblijkelijk van een Afrikaansche gedachte.

Van het lied no. 7 teekenen de verzamelaars aan, dat de knaap, die het hen bezorgde, zeide: „Dit zingt mijn tante zoo maar". Wij meenen ons echter te herinneren, dat wij het omstreeks 1893 reeds in Suriname hebben hooren zingen; het is dus niet kort geleden verzonnen. Hetzelfde kunnen wij met zekerheid zeggen van lied 9, dat een tot de Evangelische broedergemeente behoorend kleurling ons en zijn kameraden als roeier op een reistocht voorzong, maar dat, niettegenstaande den godsdienstigen inhoud, ons wat de wijs betreft deed denken aan een zeer profaan Nederlandsch deuntje.

De „doodenliedjes", zoo leggen de verzamelaars ons uit, worden gezongen bij het „ontwaaien" (afleggen), bij de begrafenis, bij de bijeenkomst in het sterfhuis, op den achtsten rouwdag en bij het afleggen van de rouw. De verschillende kerkgenootschappen te Paramaribo hebben hun eigen godsdienstige doodenliedjes, die echter niet speciaal over den dood behoeven te gaan. In lied 15 wordt de doode sprekende (eigenlijk zingende) ingevoerd. Lied 16: „Onder gezang en met palmen gaat gij henen", enz. wordt o.a. gezongen wanneer de dragers op de hoeken van straten door schuifelen en doorzakken met de knieën den geest van den doode gelegenheid geven om voorbij te gaan. In lied 18 wordt het lijk als: „Ma-a-san" (onvertaalbaar?) aangesproken, maar het toezingen van de woorden: „Wat hebben wij gedaan, dat gij daarin ligt", duiden ons inziens, evenals een aangegeven variatie op een angstuiting, die door ons ook in lied 16 wordt vermoed. Lied 17 wordt gezongen als een kind begraven wordt; ook op rouwbezoek. Het zijn geheel onverstaanbare klanken en woorden zonder zin (klanknabootsingen?); de eerste regel luidt, in fonetische spelling: „Eebel tjeebel nobelmang".

Men legt in lied 20 en 21 den doode weder woorden in den mond, men verzekert hem in lied 21, dat hij (daarboven) een plaats zal vinden (en dus niet op aarde moet blijven rondwaren en eventueel de levenden lastig vallen).

Soms, het blijkt uit lied 19, wordt maar luk raak een godsdienstig wijsje gezongen.

De tekst is dan bijzaak. De waarnemers deelen mede, dat men een heilig Sacramentslied hoort aanheffen, wanneer een bruid en bruidegom in een corjaal stappen om van een plantage te vertrekken, of bijvoorbeeld een lied van het Heilig Hart bij gelegenheid dat hooge bezoekers een kamp bezoeken. Lied 22 is een lied uit (naar de wijs van?) een gezangboek „Passi foe Hemel" genaamd. Het „Miserere" en enkele gezangen van de Herrnhutters (Evangelische broedergemeente, Moravische Broeders) behooren ook tot hetgeen bij begrafenissen en in het sterfhuis gezongen wordt.

Onder de rubriek „Feestliederen" vernemen wij, evenals onder de „doodenliedjes", bijzonderheden nopens den tijd en de gelegenheid, dat de liedjes ten gehoore worden gebracht. De beteekenis van zinnetjes als: de sapodielje is een zoete vrucht, en van: de vleermuis zegt: (er is) een awari onder den boom, wordt ons niet onthuld (lied 23). Best mogelijk, dat er geen bijzondere beteekenis achter zit, of dat het tweede zinnetje slaat op een dieren-fabel. De inhoud van lied 32, vrij vertaald: Vrienden komt allemaal met mij mee, ginds naar den cognacwinkel, is niet bepaald voor geheelonthouders bestemd; aan een liedje als no. 34: Halleluja, breng de (likeur) karaf, zal menigeen zich ergeren, al meent de creool er niets kwaads mee. Aardig zijn de woorden van een kind op een lied uit (naar de wijs van?) een gezangboek door ons zéér vrij vertaald:

Hoe blij, hoe blij, ben ik vandaag
O mijn plezier is groot
Zeg hondje, poes, waarom zoo traag
Zeg slaap je, of ben je dood?

Kom, spring en dans en speel met mij
Zeg, zag je niet, heel vroeg
dat Moeder toen gebakken heeft
Drie koeken, die ze droeg?

T'is vader, vader die verjaart
Kijk, hem is dat bouquet
Wij zullen springen, spelen, ha,
'n Verjaardag is een pret.

Het was ons niet mogelijk in bovenstaande versjes het eigenaardige pittige van het negerengelsch terug te geven, noch ook het

taalrythme van het oorspronkelijke te bewaren. Lied 36 geeft een geestigen overgang van gedachten: de zanger verwacht een paar schoenen met de Fransche mail; schoenen van *goudleer*, maar *zilveren* zolen moeten ze hebben en *diamanten* hielen *om de* (laster) *praatjes ver weg te kunnen trappen*. Een naar het schijnt geliefkoosd thema, dat in lied 38 in andere woorden wordt herhaald.

Een klaarblijkelijk heel oud liedje, no. 37, zou thans nog op feesten en bijeenkomsten worden gezongen; het vangt aan met: Oude rum is een heerlijke drank en doet mij mijn meesteres uitschelden. Aan het einde van een feest wordt wel gezongen, dat de kauwna-trom kapot is (de trom, die gediend heeft bij een dans); dit is lied 39, waarvan de verzamelaars het rythme typisch Afrikaansch noemen. Dit laatste zeggen de waarnemers ook van het volgende liedje, dat wij, in verband met hunne vernuftige verklaring, een van de merkwaardigste vinden van de geheele verzameling. De inhoud is: Ik ga bidden tot (ik ga vereeren) de moeder van den grond, en verder (vermoedelijk, want de oorspronkelijke woorden zijn verbasterd): Begin de gebedszang, wuif zuster (met doeken, als eerbetoon voor de, vrouwelijk gedachte, beschermgeest van de plek, van de plaats). De waarnemers wijzen er op, dat in het lied het Afrikaansche werkwoord njavaroe voorkomt, dat, volgens het Negerengelsch woordenboek van Mr. Focke, *aanbidden* beteekent, en voorts, dat vele geesten (Watra-mama, Boesie-mama) in Suriname ook onder beschaafden bekend — al is naar onze meening de heidensche *vereering* verdwenen en van karakter veranderd — vrouwelijk worden betiteld, mogelijk in verband met Afrikaansche matriarchale cultuur. Ook in volksraadsels („lai-torie's), wordt door den zanger of de zangster van „mijn (heidensche) bescherm-moeder" gerept.

Wij slaan de door de waarnemers gegeven bijzonderheden over begi- en lobbie-siengie, godsdienstige en minne-liederen, over. Het zal een afzonderlijke taak uitmaken om na te gaan, of deze en andere bijzonderheden b.v. bij de „doodenliedjes", reeds geheel elders in de litteratuur, en bepaaldelijk in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië zijn vermeld. De waarnemers betoogen echter o.m. — wat naar wij meenen, nog niet bekend was — dat de soesa-dans het karakter heeft van een dankplechtigheid, door visschers en jagers bij goede vangst aan de geesten gebracht. Verder dat kanja bij de slaven een dansspel voor volwassenen was, dat evenals den soesa-dans bestond in het elkander nadoen van been- (en voet-)standen, doch thans een kinderspel is geworden.

De oude melodieën van den doe-dans (de waarnemers wijzen op

mogelijke overeenkomst met den Vodoe-dienst op Haïti) konden zij nog niet machtig worden; zij zijn bij het jonge geslacht minder bekend; de doe-dansen konden vroeger vaak in zoogenaamde afgodische dansen overgaan (volgens de verklaring van een bejaarde mulattin).

De spelliedjes en spelen dateeren meest uit den slaventijd. De kinderen uit de binnenstad van Paramaribo kennen ze weinig, die uit de buitenwijken meer, maar die in de districten het meest. De waarnemers hopen hunne verzameling spoedig uit te breiden. Van het (door ons elders vermelde) liedje: Sie, san dé na moffoe, sie, dé kom, geven zij een min of meer anderen en naar ons toeschijnt juisteren tekst en laten het eindigen met: Neem een (been) weg; bij iederen eersten slag van de maat tikt de voorzanger dan een been of voet van de in een rij gezetene kinderen aan. Het aangetikte been wordt ingetrokken. Bij de slotwoorden: Neem twee weg, neem drie weg, enz. wordt het aftikken herhaald, tot er slechts een uitgestrekt been overblijft. De bezitter van het overgebleven been mag nu kiezen, wat hij eten wil. Vraagt hij om „tom-tom", dan wordt het been door den voorzanger zoo lang op den grond gebonsd, tot de patient roept, dat hij genoeg heeft. Verlangt hij rijst of soep, dan wordt het been hardhandig over den grond geschuurd. Een beetje pijn verdragen de kinderen wel van elkander en vinden ze wel leuk. „Skien hatti na ningre plesieri" zegt men wel.

No. 48 van de verzameling wordt een plantagespel genoemd. De woorden, die zingend worden afgeteld, zijn o.i. nabootsingen van woorden in een andere taal (nederlandsch), maar er is geen touw meer aan vast te maken. Anders is dit met no. 49, kanga. Op grond o.a. van eene beschrijving van dr. Van Hövell's „Slaven en vrijen", 1853, ziet de heer Abbenhuis in de woorden een herinnering uit het afranselen in den slaventijd. „De koffie is rijp aan den boom" (den struik), zoo vangt het liedje aan. „De tobbe of mand" (waarin de slaaf of slavin de geoogste bessen moest inleveren) is niet vol" (zoo wordt de meester sprekende ingevoerd). Adanio sa a sa, of Adanio pa!pa!, is het slot. Is Adanio een persoonsnaam, van den bastiaan (negeropzichter), aan wien bevolen wordt: Sla! ja, sla? De klank „pa" kan onze klanknabootsing „pats" beteekenen, en andanio wellicht, „damned", dan wel o.i. de oud-vaderlandsche nederlandsche vloek, b.v. afgekort tot „Verdomme".

In het spelletje „Faja ston", vuursteen, wrijft ieder kind een steen, dien hij in zijn hand houdt, zoo lang op den grond tot de

steen warm wordt. Bij het woordje „pietjieng" moet ieder zijn steen doorgeven; wie niet oplet en twee steenen voor zich heeft liggen, valt uit. In den slaventijd werden er door de volwassenen bij gereciteerd eenige bijna niet meer te vertalen woorden, die zouden beteekenen: Vlug, vlug; Moeder, hoor, hoor; een hagedis (2 ×), een siembo? (2 ×), en aan het slot: de Kokosnoot zegt zuchtend: ik zal (zelfs) den gouverneur kunnen bedriegen (voor den gek houden), hoera! Het geheel zou zoo iets beduiden als: alles komt aan 't licht, al is het ook nog zoo verborgen.

Op feestavonden en sterfhuis-bijeenkomsten schuift men elkaar een ring toe aan een draad die de in een kring gezetenen vasthouden; er wordt lied no. 52 en ook wel no. 17 bij gezongen.

Een onverstaanbaar aftelversje, waarbij men vlug zingend in 't geheel 32 strepen op den grond trekt, is onder no. 53 vermeld.

Bij het touwtje springen wordt zingend gesproken (letterlijk vertaald):

Jantje-jongen, jongen,
niet maak jou hond bijten mij (dus: zorg, dat je hond mij niet bijt),

Coutjino. Op dit laatste woord (naam van de oude Portugeesch-Joodsche familie Coutinho) stapt de springer of springster uit de door het draaiende touw omgeven ruimte.

Dit is een oud spelletje. Eveneens het „mat-mat piento-spel", waarbij iemand ongemerkt een knikker of steentje in een hand van een in den kring zittend kind laat vallen, onder het uitspreken van de woorden: mat, mat, piento (naam van de oude Portugeesch-Joodsche familie Pinto [1]). Een ander kind mag raden bij wie het steentje is verstopt; bij het vinden wordt een groot hoera aangeheven en men begint weer van voren af aan.

Het spel van *Valk en Hen*. De valk tracht telkens een kuiken te bemachtigen: de hen springt heen en weer met de kuikens (kinderen) om dat te beletten. Als het spel begint staan alle kuikens achter de hen.

No. 57 is haast een soort tooneelspel, dat een gebeurtenis op een plantage uitbeeldt. De medespelers worden betiteld als: Ma Jantje, wachter; skrifiman, opzichter; foefoeroeman, (koeien) -dief, en koeien (een aantal kinderen). Het zon en maan-spel wordt ook genoemd, maar, in afwijking van hetgeen wij over dit spel in dit tijdschrift hebben vermeld, verdeelen de gevangen kinderen zich in volgelingen van zon en maan, die op het eind elkander om het middel vast grijpen en elkander naar zich toe trekken.

---

[1]) Beide families zijn vermoedelijk kort na het vertrek van Graaf Joan Maurits van Nassau uit Brazilië naar Suriname gekomen.

Het spel van de juffrouw aan de overzijde (de overbuurvrouw) die een haan, van de buurvrouw aan dezen kant, heeft verdonkeremaand, geslacht en opgegeten, geschiedt met vragen en antwoorden; de kinderen zitten gehurkt in een kring en springen aan het eind (als haantjes) in hurkende houding rond. In aftelversje no. 62 wordt de sterke koning Bangalan gewaarschuwd, dat een kleine jongen hem zal dooden.

* * *

Wij wenschen nu onze aankondiging te besluiten. Het zou niet met den aard van dit tijdschrift strooken om voor het onderwerp te lang achtereen de aandacht van de lezers te vragen. Wel roepen wij hunne opmerkzaamheid in voor nog eenige bijkomstige opmerkingen.

Zoo vragen wij ons af wat met de collectie moet worden gedaan.

Allereerst zouden alle melodieën van cijfer- in notenschrift moeten worden overgezet. Ik roep bij dezen muzikaal geschoolde belangstellenden op, die zoodanig werk, uit liefde voor Suriname, belangeloos zouden willen verrichten. Aan hen om uit de groote verzameling de merkwaardigste liederen uit te kiezen, welke dan, in overleg met de redactie, in dit tijdschrift openbaar zouden kunnen worden gemaakt. Zoo mogelijk moeten echter alle melodieën gedrukt worden, zij het dan later.

Het manuscript van de liederenverzameling zou wellicht voorloopig het beste berusten bij de redactie van dit tijdschrift, totdat de samenstellers het opvragen. Mogelijk kan de heer Abbenhuis de bewerking zelf ter hand nemen, wanneer hij eventueel hier te lande met verlof mocht komen.

De verzamelaars hebben aangetoond, dat een collectie Surinaamsche volksliederen kan worden bijeengebracht, zonder dat er ook maar één lied bij behoeft te zijn, dat wegens onzedelijken inhoud van openbaarmaking dient te worden uitgesloten. Uiteraard hebben zij onderzoekingen gedaan van uit een R. K. standpunt. De Evangelische broedergemeente beschikt echter ten aanzien van het onderwerp over groote ervaring. Moge ook van die zijde het Surinaamsche lied een onderwerp van studie uitmaken.

Wij hopen verder, dat niemand zich door in dit artikel gedane uiteenzettingen gekwetst zal gevoelen. Het zou onjuist en verkeerd zijn op Surinamers neer te zien, omdat onder hen er hier en daar, ook onder meer beschaafden, overblijfselen van heidensche denkwijze worden gevonden. Men zou dan moeten aanvangen met de Nederlanders te minachten, omdat zij door de namen van de

weekdagen getuigen van hun vroeger geloof in zon en maan, van hunne vereering van Wodan, Thor en Freya. Wij hebben vroeger (Encyl. v. Ned. W. Indië, onder Naamgeving) ons vermoeden uitgesproken, dat de R. K. Kerk niet optreedt tegen overblijfselen van vroeger heidensch geloof, indien daardoor geen gevaar meer bestaat voor overname van — of terugkeer tot — met den R.K. godsdienst strijdige begrippen. In den brief van Paus Gregorius den Groote aan den Abt Mellitus (601), aanvangende met: „Post discessum congregationis nostrae", en waarvan tekst en vertaling zijn te vinden in Geschiedkundig Mengelwerk over de provincie Noord-Braband, door G. R. Hermans, rector der Latijnsche School, 's-Hertogenbosch, 1840, blz. 269—273, zoomede in diens artikel: Volksbegrippen, Volksgebruiken en Volksoverleveringen in Noord-Braband (als voren, blz. 76 tot 96), zal men een en ander over de door de R. K. overheden en evangeliepredikers aangenomen gedragslijn aantreffen, ten aanzien van onze toen wel bekeerde, maar nog lang hardleersch gebleven voorouders.

Mede ten aanzien van het negerengelsch hoede men zich voor geringschatting. De creolentalen zijn op zich zelf reeds zeer merkwaardig. In het feit, dat de woordschikking zoo geheel anders is dan in onze taal kan slechts hij reden tot lachlust vinden die zichzelf tegelijk een geestelijk testimonium paupertatis wil uitreiken.

Wij zijn van oordeel, dat het voor het Nederlandsche Rijk, als koloniale Mogendheid, wenschelijk is, dat voor de studie van de Surinaamsche en de Curaçaosche muziek een Arbeidskamer wordt opgericht.

In de ons later door den heer Abbenhuis gezonden gegevens treffen wij een betoog aan (zie ons naschrift), om in de R.K. Kerk in Suriname, Surinaamsche volksliederen als kerkliederen in te voeren. De heer A wijst er op, dat iets dergelijks reeds in Hindostan door een R.K. priester is beproefd en grooten ingang heeft gevonden. Men beseffe, dat de eenvoudige Surinamer oogenblikken kan hebben van moedeloosheid; dat hij denkt en soms ook uitspreekt: Gij, blanke leeraars en leidslieden, gij tracht ons het beste te brengen, wat Gij hebt, en wat kunnen wij, arme verwaarloosde menschen, daartegenover aan U teruggeven? Indien de kerkbesturen in Suriname er toe konden besluiten om voor den Surinaamschen volkszang en voor het volk, dat dien volkszang schept en waarvan het Surinaamsche lied een deel van zijn wezen uitmaakt, ook in dit opzicht de armen te openen en tot den Surinamer te zeggen: Mijn kind, kom bij mij, ik neem U met uw goede volkseigenaardigheden, die ik waardeer en U help bewaren, dan zullen zij aan het Surinaamsche volk een grooten dienst doen.

Voor de vergelijkende studie van het Surinaamsche lied en van het Afrikaansche, van de volkspsyche als men wil, zal men, naar de heer A. aantoont, groot profijt kunnen trekken door raadpleging van de werken van den Pater dr. Zuure te Bern, over Urundi en Oeganda. Dr. Z. behoort tot de zoogenaamde Witte Paters van wijlen den Kardinaal Mgr. Lavigerie.

Nu nog een levendig opgewekt woord als slotzin. De heer A. schrijft mij over de moeite die het kost om het Surinaamsche lied bekend te maken en te doen waardeeren, maar deze onvermoeibare kampioen eindigt aldus: „Hoop doet leven. U moest anders mijn klas die liedjes eens hooren zingen. Hupsch, frisch, drie- en vier-„ „stemmig met allerlei rythme-versiering door liniaals, vingers en „beenen! 'K begin onderhand te gelooven, dat men zulke dingen „meer door uitvoering moet propageeren dan door de pers".

Onze gelukwenschen dan aan de heeren verzamelaars, en heil aan deze nog bijna onbekende frissche loot van den Nederlandschen stam!

Naschrift. De heer Abbenhuis behandelt in zijne aanteekeningen een onderwerp, dat niet geheel onder Surinaamsche Volkskunde kan worden ondergebracht, maar de eer van een afzonderlijk opstel zou verdienen. Het gaat over de mogelijkheid, om Surinaamsche volkswijzen te bezigen in het kerkelijke en het schoollied. Noch de Herrnhutter „siengie boekoe" (en) „aria siengie" (1837—1858), noch de n.e. gezangboeken der Ned. Herv. en der Evang. Luth. gemeenten (1858 en 1856), en evenmin de R. K. „begi boekoe" en „passi foe Hemel" hebben volks- of negermelodieën opgenomen. De heer A. betreurt dit; hij acht een zoodanige aanpassing zeer wel mogelijk, en acht het een verzuim, dat men zulks nog niet heeft beproefd. In „Een Vlaamsch missionaris in Engelsch-Indië", door L. du Bois, Brasschaet 1924, blz. 94—103, staat vermeld, dat Pater H. E. du Bois in de Pundjab (Br. I.) het volk tot zich trok, door het zijn eigen gemaakte leerdichten op Pundjab-wijzen, voor te zingen en te leeren. In school en kerk, zoo zegt de heer A., zou men daarvoor geschikte Surinaamsche volkswijzen kunnen toelaten, en dus te eerder melodie en tekst kunnen helpen bewaren. Men zou daardoor dus de volkskunst eeren en een inniger band brengen tusschen het volk en zijne leeraren en leiders in godsdienstige zaken.

De zaak lijkt ons toe zeer de aandacht te verdienen. De R. K. kerk is menigmaal voor de instandhouding van volkseigenaardigheden opgekomen.

Slot Loevestein, November 1933.

HET JAAR 1872 IN DE GESCHIEDENIS VAN HET GEVANGENISWEZEN IN DE WEST.

DE STRAFGEVANGENIS OP HET FORT NIEUW-AMSTERDAM AAN DE SURINAME-RIVIER IN DEN LOOP DER TIJDEN.

Een bijdrage tot de geschiedenis van het gevangeniswezen in West-Indië.

DOOR

A. HALLEMA

I

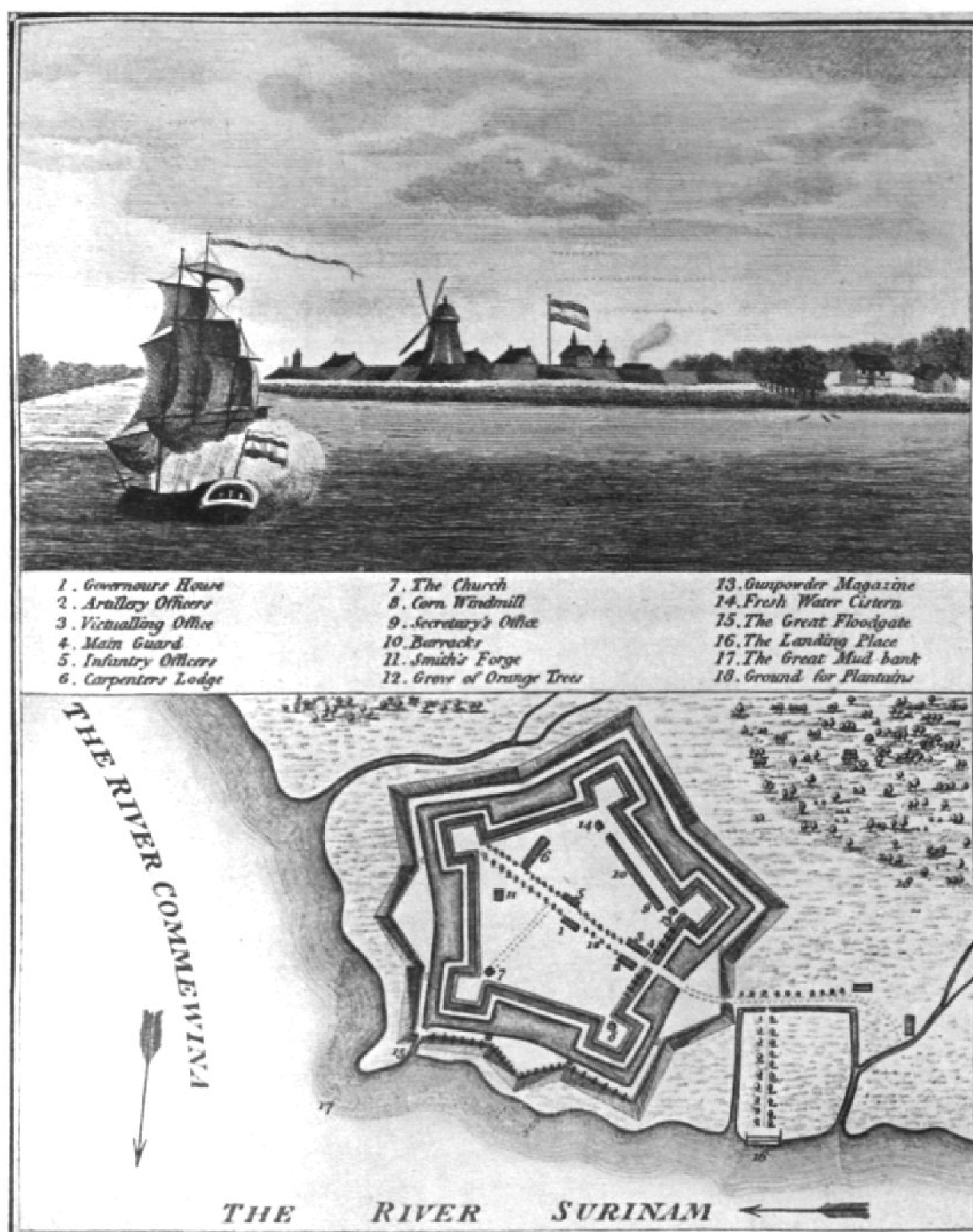
Was het jaar 1916 een belangrijk jaar voor de toepassing van het nieuwe strafstelsel in Suriname door de invoering van het nieuwe in het Gouvernementsblad 1911 No. 1 afgekondigde Wetboek van Strafrecht, waardoor het Nederlandsche strafstelsel ook ingang vond in dit deel van het Rijk in Amerika, het jaar 1872 was dat in niet minder mate voor het Surinaamsche gevangeniswezen, door den bouw van een nieuwe gevangenis op de terreinen van het fort Nieuw-Amsterdam, door invoering van nieuwe reglementen en voorschriften ter regeling van den inwendigen dienst en door toepassing der nieuwe beginselen en opvattingen in betrekking tot de vrijheidsstraffen als boete voor gepleegde misdrijven en overtredingen. Daar het dit jaar twee eeuwen geleden is, dat de plannen tot aanleg van het fort Nieuw-Amsterdam een vasten vorm kregen, vooral onder invloed van het pionierswerk van den ingenieur Draak, zoodat besloten werd tot den bouw er van, meenen wij in de herdenking van dit voor de koloniale geschiedenis van de West niet onbelangrijke feit tevens een welkome aanleiding te zien, om eenige min bekende bijzonderheden over de eerste centrale gevangenis van Suriname aan het licht te brengen en het stelsel van straf en boete in deze voormalige kolonie in hoofdtrekken te beschrijven.

De toepassing der vrijheidsstraffen, aanvankelijk vooral de voorloopige vasthouding en preventieve detentie van verdachten en beschuldigden, ging in deze bezitting der Westindische Compagnie, later vervangen door de Geoctroyeerde Societeit van

Suriname, samen met de ontwikkeling van het vestingstelsel: de drie voornaamste forten der kolonie, eerst het reeds vóór 1667 gebouwde fort Zeelandia, vervolgens het fort Sommelsdijk (1684—1748) en ten slotte het in 1747 voltooide fort Nieuw-Amsterdam waren achtereenvolgens tevens gevangenissen ter insluiting van blanken, creolen en negers, terwijl in de 18de eeuw Nieuw-Amsterdam en Zeelandia naast elkaar tot gevangenverblijven dienden, het eene voor tot dwangarbeid en langdurige gevangenisstraf veroordeelden, het tweede voor hen, wier vonnis een confinement van korten duur of een lichte straf bepaalde. De fortificaties der kolonie en sedert de tweede helft der 18de eeuw het cordon van binnenlandsche defensie waren juist daarom zulke geschikte strafplaatsen, wijl daarbinnen door de militaire wachten toezicht kon worden uitgeoefend, aan deze werken geregeld arbeid viel te verrichten en de hoofdstad Paramaribo zoomin als andere bewoonde oorden een geschikte gelegenheid bood, nog veel minder geschikt personeel had voor de toepassing der vrijheidsstraffen in een tuchthuis voor mannen of een spinhuis voor vrouwen.

Trouwens, al had Batavia een dergelijke type van vrouwengevangenis gehad, de op blanken in onze voormalige koloniën toegepaste vrijheidsstraffen in den Compagniestijd waren bijna alle van korten duur en zoo het confinement wel een gevangenisstraf van jaren betrof, werden dergelijke zwaargestraften naar het moederland verscheept, om aldaar in de tuchthuizen hun straf te ondergaan. En nog vaker werden lijfstraffen, deportatie en kettingstraf op hen toegepast, zoodat de gevangenissen in de West voor het overgroote deel werden gevuld met kleurlingen en slaven. En daar de groote kosten van een gedifferentiëerd gevangenisstelsel hier ook een woordje meespraken, het oude Paramaribo met zijn houten huizen en Zaansch uiterlijk geen flinke, stevige steenen gebouwen voor dit doel had, bracht men die kosten en lasten liever in rekening van de noodzakelijke krijgsmacht ter verdediging van het gewest.

Met dit al werd juist daardoor het gevangeniswezen niet naar behooren verzorgd en behartigd, was zoowel het toezicht op als de huisvesting van de gevangenen onvoldoende en werd aan de verandering hunner gezindheid natuurlijk in 't geheel geen zorg besteed. Nog in de Notulen van Gouverneur en Raden van 8 Januari 1801 werd bitter geklaagd over de „vervallen en ontramponeerde" gevangenissen der Westindische koloniën, waarvan de bouwkundige staat en inwendige toestand „dermate ver-

Het fort Nieuw-Amsterdam in Suriname (einde 18de eeuw) naar een teekening van Kapitein Stedman

slimmerd (waren) dat het onmogelijk was geworden langer de gevangenen daarin beslooten te houden, tengevolge waarvan dan ook deselve den een na den anderen daaruit evadeerden." Hier dus dezelfde poreusheid als in de Oostindische gevangenissen.

De fortgevangenissen waren natuurlijk oorspronkelijk ingericht tot het voorloopig in bewaring stellen van militaire arrestanten en toen ze later dan ook in dienst gesteld werden van de bewaring der veroordeelde burgers, bleken ze veel te klein, ongezond en ondoelmatig. In de Notulen van Gouverneur en Raden van 9 December 1784 lezen we, dat de gevangenis in het fort Zeelandia, met steenen bevloerd zijnde, dermate ongezond was, dat de gedetineerden bijna aldoor ziek waren en dat het daarom noodig zou zijn om naast een betere ventilatie ook te zorgen voor een stevigen planken vloer. Als men nu in aanmerking neemt, dat in deze gevangenis ook menschen van aanzien onder de kolonisten, die zich aan een of ander misdrijf hadden schuldig gemaakt, werden gevangen gezet, dan ligt het voor de hand, dat in de speciale slavengevangenissen op de plantages of die in de andere forten buiten Paramaribo, in de arresthuizen van Coronie en Nickerie, de toestanden zeker niet beter waren.

Gevallen van in het arreststellen of preventief gevangen zetten van aanzienlijke burgers, hetzij bestuurders van stad en lande of plantagebezitters, vooral onder krachtige gouverneurs als Van Aerssen, Mauricius, Wichers e.d., komt men in de Notulen van Gouverneur en Raden bij herhaling tegen, ook wel dat sommigen van hen in deze sombere kerkers zelfmoord pleegden. Toen Baron von Spörche in 1751 Gouverneur Mauricius ad interim was opgevolgd, werd er eens „opruiming" gehouden onder de „aartsdeugnieten van burgers", waartoe ook de heer H. N. van de Schepper behoorde, die bekend stond als zeer loszinnig en van liederlijk gedrag zijnde, als rechterhand van Mr. Mauricius door dezen echter steeds gespaard was, waarom hij voorloopig maar vast in de gevangenis gesloten werd, om, na een geruimen tijd preventief gedetineerd geweest te zijn, gedwongen te worden de kolonie te verlaten. Pieter Albert van der Meer, die in 1754 het bewind aanvaardde als Gouverneur-Generaal van Suriname, was niet gesteld op zulk een cabale, als die Mauricius van 1742—'51 de regeering had bemoeilijkt en die nog niet geheel rustte onder zijn opvolgers. Een der bewijzen van die werkzaamheid tot misnoegen van den bestuurder der kolonie gaf zekere Jan David Cellier, een der kopstukken van de cabalistische partij. Toen deze Cellier in de kolfbaan van Paul Noortman te Parama-

ribo allerlei dreigementen deed hooren aan het adres der zittende regeering, welke werden overgebriefd, moest hij zijn oppositie dan ook zwaar boeten, want hij werd op het fort Zeelandia gevangen gezet en daar gehouden tijdens het hem aangedaan langdurig proces, ten slotte veroordeeld tot een boete van 15000 gulden, waarvan $^1/_3$ kwam ten profijte van den fiscaal, $^1/_3$ voor de Modique lasten, $^1/_6$ voor de armen van Paramaribo en $^1/_6$ voor het Societeitshospitaal was.

Desgelijks verging het in dien tijd ook anderen onruststokers, die ook wel veroordeeld werden om 14 dagen of een maand in den ketting te gaan aan het Oranjepad of aan de vestingwerken te arbeiden en 's nachts in het kettingkwartier te verblijven of in arrest te worden gehouden. Zelfs de slordige weesmeesters, die de belangen hunner administratie verwaarloosden en na hun ontslag zelfs niet in staat bleken behoorlijk rekening en verantwoording van het gehouden beheer af te leggen, kwamen door de goede zorgen van den G. G. Pieter van der Meer voor geruimen tijd op het fort Zeelandia terecht. Plantage-directeuren en andere slavenhouders, die hun slaven op een wreedaardige manier straften — en die waren er heel wat in de dagen van Mauricius, Crommelin, Nepveu, Texier en Wichers! — verdienden op zijn minst het lot van Baldouw, die tot de ergste gruweldaden met zijn slaven in staat bleek en eindelijk in arrest gesteld, in een proces gewikkeld en uit het land gebannen werd. Maar de meeste van deze tyrannen en geweldenaars werden slechts *gedreigd* met arrest en verbanning, terwijl de slaven bij de geringste aanleiding met den kerker of den ketting kennis maakten. Nog in den tijd van den overigens sympathieken G. G. Jan Gerhard Wichers (1784—'90) werd de bepaling gemaakt, dat de weggeloopen slaven, als zij eventueel gevangen of gegrepen werden, levenslang in de boeien als dwangarbeiders aan de forten of op het cordon zouden moeten arbeiden met insluiting gedurende den nacht en *f* 200.— restitutie aan den eigenaar voor elken op deze wijze gestraften slaaf.

Wij noemden hiervoor de drie forten, die achtereenvolgens tevens tot gevangenis voor militairen en burgers in de kolonie hebben gediend. Het oudste, thans nog bestaande fort Zeelandia, was het dichtst bij de stad gelegen en behoorde onder de doode weermiddelen het eerst tot de beschermende machten van Paramaribo. De Franschen rekenden het zich tot een eer, deze sterkte het eerst uit steen te hebben opgetrokken, om daardoor beschermd te zijn tegen de aanvallen der Indianen. Ongeveer tien jaren later,

althans na 1650, maakten de Engelschen er zich meester van en vergrootten de inwendige ruimte. Toen kwam de Zeeuw Abraham Krijnssen en veroverde in 1667 de sterkte op de Engelschen, versterkte ze en gaf ze den naam van zijn provincie, Zeelandia.

Toen Gouverneur Van Aerssen als eerste vertegenwoordiger den Geoctroyeerde Societeit van Suriname het bestuur overnam van den Gouverneur of Kommandeur a.i. Laurens Verboom, achtte hij één fort lang niet afdoende voor de verdediging der kolonie, welker grondgebied zich steeds verder uitbreidde, waardoor ook de bescherming der kolonisten tegen Europeesche concurrenten en inlandsche vijandelijke stammen moeilijker werd. Het aantal der bezettingstroepen moest daardoor stijgen en onder dit volk waren vele ongure elementen, waarmee de Gouverneur Van Aerssen en zijn voorganger Verboom naderhand maar al te zeer tot hun ongeluk hebben kennis gemaakt. In verband hiermee moest ook de gevangenisruimte uitgebreid worden, hetgeen aanvankelijk in het fort Zeelandia geschiedde, terwijl er verder nog 2 forten bijgebouwd werden tot afweer van de vijandelijke Indianen-stammen: Cottica of Sommelsdijk, in 1684 opgetrokken bij de samenvloeiing van Commewijne en Cottica en van stonde af aan ook tot gevangenis ingericht, en een versterkt blokhuis aan den mond van de Para-rivier, dat slechts met vier halve bastions voorzien of versterkt was, dan ook maar 4 stukjes droeg en na 1740 niet meer bij de verdedigingswerken behoorde, omdat het sedert dien tijd buiten gebruik werd gesteld.

Kort daarna, tusschen 1740 en '50 tijdens den aanleg van het fort Nieuw-Amsterdam bij de samenvloeiing van Commewijne en Suriname, werd ook het fort Sommelsdijk verlaten en dit had dus ook als gevangenis afgedaan, doordat de gevangenisruimte in en op de terreinen van het nieuwe fort zooveel mogelijk werd uitgebreid. Omdat hier de centrale gevangenis voor militairen, burgers, dwangarbeiders en slaven ontstond, zullen we bij den aanleg er van wat uitvoeriger stilstaan.

Doordat de noodige samenwerking tusschen de Directie der Societeit van Suriname en de kolonisten aldaar ontbrak, duurde het lang, dat men met den zoo dringend noodzakelijk geachten aanleg van groote en betere versterkings- en verdedigingswerken een aanvang maakte. Eindelijk gingen de Directeuren in het moederland er toe over om den Nederlandschen ingenieur Draak naar Suriname te zenden, hem op te dragen een plan te maken van de te bouwen fortificaties ten behoeve van een doelmatige verdediging der kolonie, met inachtneming van voldoende ruimte

voor militaire en burgerlijke gevangenen, doordat het stadhuis te Paramaribo daarvoor geen kelderruimte had en het fort Zeelandia veel te klein werd. Draak kwam en maakte zijn plans en teekeningen alsmede een begrooting der kosten voor de verbetering der bestaande en het aanleggen van nieuwe fortificaties, een en ander in overleg en samenwerking met den Directeur-generaal Des Rosques. De raming wees in eindcijfer een bedrag van ƒ 800.000 aan.

Nadat de besprekingen tusschen de Directie der Societeit en de gemachtigden uit de kolonisten bij accoord van 8 December 1733 tot een goed resultaat hadden geleid, werd dit verdrag bij resolutie der Staten-Generaal van 19 December d.v. bekrachtigd, zoodat met den aanleg spoedig een begin kon worden gemaakt. Van uit het moederland zou de Directie met bekwame bouwlieden en degelijke materialen helpen, terwijl de kolonisten voor de andere arbeidskrachten, in dit geval slaven, zouden zorg dragen. De Directie zou gedurende zeven jaren — het geraamde tijdperk voor den aanleg en de voltooiing — elk jaar ƒ 20.000 als haar aandeel in de bouwkosten storten, de kolonisten jaarlijks ƒ 60.000. Het hoofdverdedigingswerk in de nieuwe linie van defensie zou het ontworpen fort Nieuw-Amsterdam worden, genoemd naar Hollands handels-metropool en zetel van de Directie der Surinaamsche Societeit. Maar de bouw daarvan, waarvoor verschillende bekwame ingenieurs uit Nederland overkwamen, was geen gemakkelijke taak, wijl als de doeltreffendste ligging de aanleg er van op een modderbank, het z.g. Tijgershol, was geprojecteerd. Ingenieur Draak had de plans gemaakt, ingenieur Pierre Dominique des Marets was de uitvoerder der werken en Gouverneur Jacob Alexander Henry de Cheusses legde in December 1734 den eersten steen van het fort. Het had wel de meest geschikte ligging juist op den hoek, waar de Suriname en Commewijne door een breed aestuarium in zee uitstroomen en waar een modderbank voor de te dicht naderende vijandelijke schepen een natuurlijk afweermiddel is. In een regelmatigen vijfhoek opgebouwd zijnde, bezat het fort een terreinoppervlakte van een klein uur gaans in den omtrek, omringt zijnde door breede grachten, was met geschut op de bolwerken voorzien en werd beveiligd door een geheimen weg naar de drie arsenalen en geschutwerken, waarvan er twee de Suriname-rivier en één de Commewijne bestreken. De dubbele borstwering, van aarde opgetrokken en rustende op een steenen walmuur van rots- of natuursteen, beveiligde het geheel tegen verzakking en instorting.

De aanleg en inrichting beide maakten het destijds dus tot een geducht afweermiddel.

Op het terrein van het fort binnen de wallen werden achtereenvolgens de woningen voor de officieren, de kazernes voor de soldaten, de gevangenis voor de muiters en misdadigers, een smederij, timmerwerkplaats kruitmagazijn, proviandbergplaats, de kerk, een windkorenmolen, een regenbak van meer dan 1000 ton water en andere noodzakelijke gebouwen en gebouwtjes opgetrokken. Een door oranjeboomen beschaduwde weg doorsneed het terrein van Z.O. naar N. W., waardoor men over een gracht met brug de kostgronden bereikte en vandaar eveneens over een tweede brug naar de landingsplaats aan den oever der Suriname-rivier kwam. Een gegraven kanaal, uitmondende in een kreek, onderhield de gemeenschap met het overige deel der kolonie en maakte het mogelijk zelfs met dit gebied, al was het door den vijand bezet, eenige communicatie te onderhouden [1]. Men heeft in dit fort met aangrenzende terreinen dan ook wel een degelijk staaltje van versterkings — en vestingbouwkunst te zien, dat den ontwerper zoowel als den uitvoerder tot eer strekte en getuigde van den durf en de volharding onzer Nederlandsche technici, ook van die uit het midden der 18de eeuw in de West. Alleen de moerassige ondergrond leverde niet alleen den bouwlieden allerlei moeilijkheden op, die intusschen wel glansrijk werden overwonnen, doch benadeelde ook de gezondheid der fortbewoners, vooral die van de gevangenen in de benedenvertrekken. Daaróm werden in 1872 de nieuwe gevangenverblijven ook op de hoogere gedeelten van het fortterrein gebouwd. Om de bewaking en de overigens voortreffelijke ligging bleef men vasthouden aan de sterkte, die voor dien tijd een uitstekende militaire waarde en beteekenis had, maar als gevangenis, afgezien van de eischen van bewaking, aan geheel andere eischen had moeten beantwoorden.

En toen later ter verdediging van de hoofdstad de redouten Leiden met de batterij Friderici en Purmerend aan de Surinamerivier de rij van fortificaties nog versterkten, waarbij de post Brandwagt aan de Motkreek nog diende om de aankomst van vijandelijke schepen te signaleeren, was men tegen de aanvallen van den zee- en rivierkant tamelijk gedekt. Alleen maakten de muiterijen en overvallen der gevluchte slaven, Marrons

[1] Men kan de situatie van het geheel duidelijk nagaan op de reproductie, die hier bij gaat en gefotografeerd is naar de teekening van Stedman.

en andere gevluchte dienstbaren, in den loop der 18de eeuw verweer vanuit een bepaalde postenlinie in het binnenland noodzakelijk, in verband waarmee Gouverneur Nepveu een stelsel van posten, het z.g. militaire cordon, ontwierp van de Jodensavanne aan de Suriname-rivier in ongeveer westelijke richting tot aan den post Imotappi aan de Boven-Commewijne, vervolgens noordelijk langs deze rivier tot den post l'Esperance en dan in de richting West-Oost voorbij Perica tot aan Willemsbrug en ten slotte van daar in noordelijke richting naar de kust, het geheel ter lengte van pl. m. 94 KM. De aanleg dezer werken met hun sterkten en posten was een welkom object voor de dwangarbeiders, die in de West evenmin als in de Oost altijd voldoende werk vonden en dikwijls trots hun titel hun tijd in ledigheid moesten doorbrengen of totaal improductief werk verrichtten.

Van dit geheele verdedigingsstelsel bestaat thans alleen nog slechts het fort Zeelandia, waarvan de militaire beteekenis echter ook tot nul gereduceerd kan worden, hetgeen uit het oogpunt der moderne strijdmiddelen begrijpelijk wordt, terwijl de binnenlandsche vijand in de gedaante van Marrons het de Overheid thans gelukkig niet meer lastig maken. Maar wat wel is blijven bestaan, is Nieuw-Amsterdam als centrale gevangenis der kolonie, gelijk de gebouwen aldaar sedert 1872 verrezen, en in betrekking tot welke wel allerlei plannen zijn gemaakt, als gevolg van een algeheele reorganisatie van het gevangeniswezen in de West, doch die tot den huidigen dag hun diensten bewijzen [1]).

[1]) Enkele jaartallen en feiten uit de geschiedenis van het fort Nieuw-Amsterdam als militaire bezetting en gevangenis, of daarmee samenhangende, vindt men in de volgende gegevens In *1781* bood zich een aantal Boschnegers aan om het fort N. Amsterdam tegen een eventueelen aanval der Engelschen te beschermen, toen Engeland in Dec. 1780 den oorlog aan Nederland had verklaard. In *1846* werd het bij de stad Paramaribo gelegen Galgenhuis opgeruimd. *1874* was het jaar, toen op een terrein bij het fort N.-Amsterdam de eerste vestingsplaats werd ingericht tot uitgifte van perceelen om daarop het klein landbouwbedrijf uit te oefenen. In *1887* werd de telefonische verbinding van Paramaribo met het fort N.-Amsterdam tot stand gebracht en negen jaren later, in *1896*, werd de rijweg N.-Amsterdam naar Spieringshoek voltooid. In *1907* kwam het eindelijk tot opheffing van de militaire bezetting op het fort N.-Amsterdam in verband waarmee in *1910* plannen in studie zijn genomen om de beide toen in Suriname bestaande strafgevangenissen, die te Paramaribo en op fort N.-Amsterdam, samen te voegen tot een centraal straf-etablissement, maar de conclusie der autoriteiten heeft den status quo gehandhaafd. Zoo heeft ook de stichting voor verwaarloosde jongens op plantage „Slootwijk" in den zin onzer, Rijks-opvoedingsgestichten voor Jongens slecht een kort leven gehad, namelijk van *1912—'19*.

Want naarmate het voormalige vestingstelsel met zijn linies en forten uit den tijd geraakte door de moderne oorlogstechniek [1]), ontwikkelde zich ook in de West het strafstelsel hoe langer hoe meer op een gezonde basis van humaniteit en ethische-socialen opbouw van den gevallene. Wel moet den inboorling in sommige gevallen een andere maatstaf van straf en boete aangelegd worden en heeft men zich zelfs genoodzaakt gezien in den jongsten tijd als gevolg van het groot aantal ontvluchtingen de tot meer dan drie jaar dwangarbeid en gevangenisstraf veroordeelden, die aan de publieke wegen enz. werken, bij drieën door een 7 M. lange ketting aan elkaar te bevestigen, welke ketting door een band of ring met het eene been boven den enkel is verbonden. Maar overigens heeft ook hier het geheele strafstelsel en daaronder natuurlijk niet het minst het gevangeniswezen een groote verandering, d.w.z. een flinke verbetering ondergaan, van welke voortschrijdende ontwikkeling wij thans de hoofdlijnen tot 1871 nog even zullen aangeven.

De lijf- en levensstraffen hadden in den Compagniestijd de grootste plaats ingenomen en wat de gevolgen van al die wreede kwellingen en inhumane tormentaties zijn geweest, die vooral op de rechtlooze slaven- en kleurlingenbevolking met dikwijls duivelsche wellust werden toegepast, hebben de kolonisten van Suriname in de 18de eeuw wel tot hun groot nadeel ondervonden. De opstanden en overvallen der boschnegers of Marrons zouden nooit zulk een omvang hebben aangenomen en met dergelijke wederkeerige wreedheden van onmenschelijken aard zijn gepaard gegaan, indien de op hen toegepaste straffen meer gericht waren geweest op verbeteren in stede van op verbitteren! Bij de meestal slechte behandeling paste weliswaar een aan Westersche begrippen vreemde methode van straffen, doch zooals het

[1]) Reeds Gouverneur Mauricius sloeg de militaire waarde van het fort N.-Amsterdam niet erg hoog aan, want in zijn journaal van het jaar 1746, — toen oorlogsgevaar met Frankrijk dreigde en het fort nog niet geheel voltooid was —, onder dagteekening van 8 Maart, lezen we het volgende, dat ook eenig idee geeft omtrent het interieur van de gevangenis daarbinnen: „In 't geheel sie ik die fortresse aan met oogen van verdriet, als een lastig houkind, sonder dat het nut ooit geproportionneerd sal weesen na de kosten. Ze maakt een schoone parade op de kaart en als ze in Brabant lag, geloof ik, dat het een schoon stuk werk sou wesen. — Doch in den ganschen aanleg is geen attentie gemaakt op de omstandigheden van dit land. Zelfs de casernen zijn gemaakt, als of 't in 't noorden was, van steen en dichte benaauwde kamertjes, elk met een schoorsteen, correct op 't model van 't Amsterdamsche oudemannenhuis.''

in Suriname toeging, niet enkel op de plantages door den wil van hardvochtige directeuren en kruiperige opzichters of blank-officieren, maar ook in de stad Paramarino door monsters van slavenhoudsters van het type van Mevrouw Mauricius, mòest het wel spaak loopen en kon er van straffen tot verandering der gezindheid wel heelemaal geen sprake zijn. Tot zelfs in het fort Zeelandia toe, binnen de muren der gevangenis aldaar, werden de Spaansche bok-straffen toegepast met inbegrip van den zeven-hoekschen Spaanschen bok, een ergere kwelling dan ten onzent alle lijfstraffen bij elkaar. Voor degenen onder onze lezers, die niet weten, wat hier onder verstaan moet worden, zij even herinnerd aan de duidelijke beschrijving, die Wolbers van deze strafsoort geeft in zijn bekende geschiedkundige beschrijving van Suriname [1]), waaraan het volgende ontleend is.

„Hierop (nl. na toediening van de geeselstraf of het uitrekken der ledematen van slaven, wier gedragingen den toorn hunner meesters of meesteressen hadden opgewekt), volgde de straf der „Spaansche bok", waarbij men den slaaf de handen te zamen bond en de knieën hierdoor wrong, terwijl men een stok tusschen de zaamgebonden handen en opgetrokken knieën stak en deze stevig in den grond bevestigde, waarna de Bastiaan den alzoo vastgebonden slaaf met een bundel tamarinde-roeden (een zeer hard knoestig hout) op de bovenliggende Zijde der billen sloeg en was de eene zijde goed door en geheel rauw vleesch, dan werd hij omgekeerd om de andere zijde in dien zelfden toestand te brengen. Al deze straffen werden zoowel op vrouwen, als op mannen toegepast. Eenige meesters gebruikten hiervoor hoepelstokken doch daar de slaven ten gevolge hiervan dikwijls stierven, zoo werd dit als te onvoordeelig niet als regel ingevoerd. Somwijlen geschiedde de toediening der Spaansche bok op de plantaadjes zelven, meermalen evenwel zonden de meesters, voornamelijk zij die op digt bij de stad gelegene plantaadjes of Paramaribo zelve woonden, den schuldige(?) daartoe naar het fort „Zeelandia", *waar de cipier en zijne handlangers door gestadige oefening eene bijzondere bekwaamheid tot dit werk verkregen* [2]); zoodat de meester zich gaarne de kleine belooning, die de cipier als fooi, later als leges ontvangen moest, getroostte.

[1]) Aldaar bladz. 129. Vgl. ook Hartsinck, Beschrijving van de wilde kust of Guiana, dl II, blz. 916.

[2]) Cursiveering van mij H. Vergelijk verder nog, Wolbers, t.a.p. blz. 133, 291; J. D. H. L., Beschrijvinge van de Volksplantingen in Zuriname, Leeuwarden, 1718, blz. 112.

De staf der Spaansche bok werd ook somwijlen op verzoek der meesters publiek op de hoeken der straten van Paramaribo toegediend en werd als dan vierhoeksche, ook wel zevenhoeksche genaamd. De hier genoemde straffen behoorden tot de bevoegdheid van den meester; het afsnijden der Achilles pees, als toevoegsel der straf voor het wegloopen, werd hier meestal bijgerekend".

Tot zoover Wolbers, want de diverse lijfstraffen, van welker toepassing hij verderop de meest horribele feiten en bijzonderheden meedeelt, kunnen al heel moeilijk tot de interessante lectuur op het gebied der ontwikkling van het strafstelsel in de West gebracht worden terwijl het vorenstaande ook reeds voldoende is om den geest van het wrekende en vergeldende strafrecht dier dagen te peilen. Het Hof van Politie en Crimineele Politie te Paramaribo heeft vooral in de 18de eeuw een serie vonnissen gewezen, waarvan alleen reeds de lezing thans nog de felste critiek en de hevigste afschuw kan uitlokken. Het is uit den treure: geeselen en brandmerken, afkappen van ledematen en uitsnijden van organen, „aen een pael te worden gebonden en met klyn vuur leevendigh tot assche te werden verbrandt, wordende in tusschen tyt met gloeyende tanghen geneepen," alsof het levende vleesch van den wetsovertreder het dorre hout van een tot de bijl verwezen boom was geworden!

Maar genoeg over dit sombere en pijnlijk aandoende chapitre onzer koloniale rechtsgeschiedenis, dat in de 19de eeuw afgesloten werd met het gelukkig meer en meer doordringen van humaner begrippen omtrent straf en boete, ook voor den inlander geldende. Nog in 1833 werden zware vonnissen gewezen door het Gerechtshof te Paramaribo tegen de brandstichters der stad, die gepoogd hadden de blanken met hun stad en bezittingen door het vuur te vernietigen [1]), doch de op deze ernstige misdadigers toegepaste doodstraffen waren dan ook de laatste symptomen van feitelijke geweldddaden bij de toepassing van wet en recht. Zooals nu tien jaren geleden, in 1922 de doodstraf in Suriname is voltrokken geworden aan den Franschen vluchteling A. P. Coutanceau, — sedert 1879 had men deze straf in dit gewest niet toegepast! — is dat geschied op de normale wijze, zooals dat thans nog in alle landen gebeurt, waar de doodstraf toegepast kan worden en dit maakt, dat alle herinneringen aan het bloedige

[1]) Zie mijn artikel daarover in de Nieuwe Rotterdamsche Courant, Paramaribo ten deele door brand verwoest, 2 September 1932, waarin de gronden van het vonnis zijn besproken.

strafrecht van vroeger eeuwen volkomen zijn uitgewischt, vooral door de wijze, waarop thans ook daar de andere hoofdstraffen ten uitvoer worden gelegd.

Door de afschaffing der slavernij werden verder aan de eigenaren en directeuren der plantages de strafmiddelen tegen hun slaven uit handen genomen, die ook zoovele jaren op de meest willekeurige en bloedige wijze waren aangewend geworden en de slavenreglementen op het stuk der publieke straffen en op die binnenshuis hadden daarmee eindelijk afgedaan. Buiten de „huiselijke jurisdictie" kon nu ook de publieke strafrechter geen vonnissen van geeselstraf, brandmerking en andere lijfstraffen wijzen. De onder staatstoezicht gestelde geëmancipeerde slaven behoorden na 1863 in het geval van het plegen van lichte misdrijven onder de jurisdictie van Districtscommissarissen, die slechts geldboeten tot een maximum van ƒ 2.50 konden opleggen, evenzoo gevangenisstraf van drie dagen tot drie maanden en dwang- of „strafarbeid aan openbare werken, hetzij met, hetzij zonder ligte kettingboei" gedurende 8 dagen tot 3 maanden. En toen het Strafwetboek van 1 Mei 1869 werd ingevoerd, werd daardoor de gevangenisstraf de meest toegepaste straf, ook voor de niet-Europeanen in West-Indië, al onderscheidde die Strafwet ook nog 2 hoofdgroepen: crimineele straffen, bestaande uit doodstraf, dwangarbeid en verbanning; correctioneele straffen: gevangenisstraf van meer dan 6 maanden, geldboete van meer dan 1000 gulden, terwijl bij straffen wegens overtredingen gevangenis van 6 maanden en minder of geldboete van 1000 gulden of minder de eerste plaats innamen en voor alle inwoners der kolonie dezelfde waren. Alleen waren de straffen van dwangarbeid en gevangenis van veel langeren duur dan thans, hetgeen op den loop der bevolking in de gevangenis nog al zijn invloed deed gelden, maar een ander voordeel was, dat de maximum duur der gevangenisstraf 5 jaar was.

Het nieuwe op 1 Januari 1916 ingevoerde Wetboek van Strafrecht maakte ook het Surinaamsche strafstelsel aan dat in het moederland vrijwel gelijk, hoewel de werkinrichting daar geen plaats heeft kunnen veroveren noch het opvoedingsgesticht en de tuchtschool voor minderjarige veroordeelden [1]). In 1915 werd dan

---

[1]) Toch geeft art. 37 W. v. S. voor Suriname de volgende bepaling ten aanzien van den maatregel of de straf, toe te passen op minderjarigen verdachten: teruggeven aan de ouders zonder toepassing van eenige straf of geplaatst te worden „in een verbeterhuis om daar te worden opgevoed gedurende een aantal jaren bij het vonnis te be-

ook bij de behandeling der zg. Gestichtenwet door het Koloniaal Bestuur van Suriname vastgesteld, dat de oprichting van een kostbaar opvoedingsgesticht diende te vervallen, omdat de daaraan bestaande behoefte in dit gewest niet in overeenstemming is met de daartoe vereischte aanzienlijke kosten. Op dit argument zijn trouwens steeds de meeste verbeteringen van het strafstelsel en het gevangeniswezen in den loop der eeuwen afgestuit!

Om ons nu verder uitsluitend tot het gevangeniswezen in zijn ontwikkelingsgang in de West gedurende de laatste 60 jaren te beperken, moge er hier nog even op gewezen worden, dat de eerste behoorlijke regeling van het gevangeniswezen in de West tot stand kwam als noodzakelijk gevolg van de invoering van het Wetboek van Strafrecht op 1 Mei 1869 (art. 23). Toen kon Gouverneur W. H. J. van Idsinga bij besluit van 21 September 1869 een reglement afkondigen, dat voor het eerst in de geschiedenis van de ontwikkeling der rechterlijke organen in Suriname de strafgestichten voor dwangarbeid, den dwangarbeid aan de openbare werken, de inrichting en het inwendig bestuur der gevangenissen alsmede de voorschriften omtrent orde en tucht en de arbeidsproductie aan vaste regelen onderwierp en daarvoor bepaalde beginselen vaststelde. Wel werd dit reeds twee jaren later, dus in 1871, vervangen door een nieuw reglement tegelijk met de vaststelling en afkondiging van een reglement van orde voor het burgerlijk en militair huis van verzekering te Paramaribo en van dit voor de gevangenis in het voormalige fort N.-Amsterdam, waarover hierna meerdere bijzonderheden volgen. De wijzigingen van deze reglementen en voorschriften voor den in- en uitwendigen dienst gedurende de periode 1871 tot heden zullen we hier verder laten rusten, wijl daardoor de grenzen van het behandelde tijdperk te zeer overschreden zouden worden en onze aandacht

palen, maar in geen geval langer dan tot de vervulling van zijn twintigste jaar." Behalve dat dit „verbeterhuis" nimmer dienst heeft gedaan, zelfs niet gesticht is geworden, heeft ook nooit een der jeugdige verdachten of beklaagden zijn intrede kunnen doen in een bij datzelfde wetsartikel genoemd of aangeduid „ander door den Gouverneur aan te wijzen geschikt verblijf". Van Kol had er bij de behandeling van de begrooting 1907 (II, 27 Nov. 1906, p. 506) reeds op aangedrongen, dat er in Suriname een opvoedingsgesticht of een tuchtschool zou komen, gelet op de sterke toeneming der vagebondage van kinderen. Bij de behandeling der begrooting van 1909 kon de Minister er nog geen geld voor beschikbaar stellen en Van Kol was inmiddels wat gerust gesteld met de stichting „Slootwijk" op de Rubber-onderneming van dien naam voor verwaarloosde jongens, welk instituut, gelijk we reeds zagen, slechts enkele jaren heeft mogen bestaan.

voorloopig het meest werd geboeid door dit deel van de organieke regeling van het gevangeniswezen in Suriname en ook van dat op de Westindische eilanden. De staat van en de toestanden in de beide Surinaamsche gevangenissen op N. Amsterdam en te Paramaribo, — het burgerlijk en militair huis van verzekering in het fort Zeelandia —, alsmede die van de beide huizen van bewaring in de districten Nickerie en Coronie, zooals deze zich in de officieele stukken van de jaren 1871 en '72, de jaren der reorganisatie van het gevangeniswezen in de West bij uitnemendheid, hebben ontwikkeld, — eischen reeds een min of meer uitvoerige beschrijving, terwijl de nieuwe voorschriften, geldende in de andere buiten-districten en op diverse zg. politie-stations de preventieve detentie of bewaarplaatsen voor het opnemen en vasthouden van arrestanten en lichte gevangenen met gedwongen tewerkstelling van hoogstens acht dagen, eigenlijk ook nog binnen den kring dezer beschouwingen zouden moeten getrokken worden.

In 't kort samengevat geschiedt dus thans de distributie der gevangenen over de volgende gestichten. In het fort Zeelandia te Paramaribo worden opgenomen de preventief gedetineerden, die terecht moeten staan voor het Hof van Justitie of dienen te verschijnen voor den Kantonrechter, terwijl daarnaast worden ingesloten als veroordeeld tot gevangenis- en detentie-straf, gevangenen met of zonder openbare of gedwongen tewerkstelling voor den tijd van ten hoogste drie maanden. In de eigenlijke strafgevangenis, thans meest *station* en voorheen *fort* N. Amsterdam genoemd, dat in 1907 aan zijn oorspronkelijke militaire bestemming onttrokken en ingericht werd als de zetel van het districts-bestuur, worden de zwaarder gestraften opgenomen en wel inlanders of met hen gelijk gestelden, die veroordeeld werden tot gevangenis — en detentiestraf of dwangarbeid gedurende meer dan drie maanden. Ook de militairen, vóór 1883 tot kruiwagenstraf veroordeeld, welke straf in dat jaar werd afgeschaft, komen bij veroordeeling tot militaire detentie in dit strafgesticht. In het voormalige strafgesticht op het terrein van het genoemde fort, dat in 1873 grootendeels buiten gebruik werd gesteld wegens bouwvalligheid, is nog een der gebouwen intact als gevangenis, en wel voor vrouwen, veroordeeld tot een der opgemelde straffen, terwijl lichter gestrafte Europeanen en met hen gelijk gestelden, die drie maanden en minder in de gevangenis moeten verblijven, daar ook kunnen worden opgenomen. Zwaarder dan tot vijf jaar en tot vijf jaar dwangarbeid of militaire detentie veroordeelde

militairen, niet tusschen de keerkringen geboren of opgevoed, moeten echter in een der bijzondere strafgevangenissen in het moederland hun straf ondergaan. Ook kan een dergelijke tenuitvoerlegging der straf voor andere veroordeelden dan militairen door den Gouverneur gelast worden, een en ander door tusschenkomst van den Officier van Justitie te Amsterdam.

Enkele andere maatregelen van algemeenen aard betreffen de huizen van bewaring in de districten Nickerie en Coronie, tevens dienende als gevangenissen voor licht gestraften, het bestuur over de gevangenissen te Paramaribo en N. Amsterdam door Commissies van Administratie in plaats van Colleges van Regenten als in 't moederland, de scheiding tusschen volwassenen en minderjarigen in de gevangenissen, de handhaving der reglementen van tucht en orde in de gestichten, terwijl de Gouverneur voor het gevangeniswezen in Suriname voorstellen kan indienen of wijzigingen kan aanbrengen en maatregelen treffen, die de bevoegdheid tot het opleggen van disciplinaire straffen, de indeeling en inrichting der gestichten omvatten en zaken van interne aangelegenheid tot onderwerp hebben. Verder heeft elk der eilanden zijn eigen strafgesticht, terwijl de centrale gevangenis der eilanden te Willemstad op Curaçao onder het Raadhuis is ingericht. Ook hier werd het geheele gevangeniswezen geregeld bij besluit van 13 October 1871 ter uitvoering van art. 23 van het Wetboek van Strafrecht. Wat daarvan in Suriname en op de eilanden het uitvloeisel was, zullen we thans verder behandelen.

Al mankeerde er om 1870 heen heel wat aan de oude gebouwen der gevangenis op het fort Nieuw-Amsterdam, de voor hun taak geroepen bestuurders en de directie van het strafgesticht waren vol goeden moed en met idealisme bezield. Dat zij zich de moeilijkheden bij de vervulling van een taak als deze niet ontveinsden, moge wel uit het volgende blijken. In het Verslag der Commissie van Administratie over deze gevangenis gedurende het jaar 1871 erkende dit college zelf: „Is het eene moeyelijke taak, onvermoeid toe te zien en te waken, met ernst en gepaste gestrengheid orde en tucht te handhaven, altijd met strikte rechtvaardigheid daarin te werk te gaan en *vooral menschen van verschillenden landaard en uit de heffe des volks bij elkaar gevoegd aan orde en reinheid te gewennen*, de directeur heeft gedurende de kortstondige waarneming dezer betrekking getracht al deze eigenschappen zooveel mogelijk in toepassing te brengen."

(wordt vervolgd)

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

Pro Leproos. Februari 1934, no. 2. Lepra en Bevolkingsdichtheid [in Suriname]; Medische-Dienst-Records en Lepra. [in Suriname].

Maandblad der Koninklijke Vereeniging „Oost en West". 5 Maart 1934, no. 3. De Pers in Curaçao (Naar aanleiding van het gouden jubileum van de Amigoe di Curaçao), door B. de Gaay Fortman; Surinaamsche Peperpot. Bont allerlei over Land en Volk van Suriname, door Fred. Oudschans Dentz.

„Petrus Donders". Maart 1934 no. 4. Uit de geschiedenis der Surinaamsche Missie. De eerste apostolische Vicaris van Suriname. Mgr. Gerardus Schepers; Bij de Saramaccaners te Ligori-Kondre (Gran-Rio); Stichting der Statie te Albina, door C. Verheyen. C. ss. R.; Een begrafenis met hindernissen.

Wassenaar's Blad. 2 Maart no. 217 en 9 Maart 1934 no. 218. Problemen van den modernen tijd. Emigratie uit Nederland naar en kolonisatie in Suriname, op modernen deskundigen grondslag, ter oplossing van het nationale werkloozen vraagstuk.

Ons Suriname. Maart 1934, no. 3. De Stadszending te Paramaribo; door Frey; Open brief aan alle Saronvrienden, door D. en C. Boon; Hoe men in de Boschlandgemeenten Zendingsfeest viert, door een deelnemer; Hoe men in Nieuw-Goejaba het Kerstfeest viert, door J. Leerdam.

La Quinzaine Coloniale. 10 Maart 1934, no. 659. La réforme du bagne [ingesteld bij de wet van 30 Mei 1854]. Zie ook de Nieuwe Rotterdamsche Courant. 5 April 1934 ochtendblad, B.

De Tijd. 17 Januari 1934. De Koloniale Staten.

Koloniaal Missie Tijdschrift. 15 Maart 1934, afl. 3. Frater M. Aurelianus Vinken†, door fr. M. F. Abbenhuis; Vertrek van Z.H. Exc. Mgr. Th. v. Roosmalen naar de Missie van Suriname.

Tropisch Nederland. 5 Maart 1934, no. 23. De kinderbibliotheek en leeszaal in het Koloniaal Instituut te Amsterdam, door C. K. Kesler.

De Indische Mercuur. 7 Maart 1934, no. 10. Emigratie naar Suriname [Voordracht C. L. Prey in het Indisch Genootschap op 2 Februari 1934].

Idem. 14 Maart 1934, no. 11. Bladziekten van de Surinaamsche bacoven, door de B.

Tropical Agriculture (Trinidad) Jrg. II, no. I (1934) Banana diseases VI. The Nature and Occurence of pitting Disease and fruit Spots, door C. W. Wardlaw; Banana Diseases VII. Notes on Banana leaf diseases in Trinidad, door C. W. Wardlaw.

Idem. Jrg. II, no. 2 (1934). The Imperial College of Agriculture, door [Sir] A. Aspinall.

Journal Jamaica Agricultural Society. Jrg. 37, no. 12 (1933) Cameroon Bananas.

O. D.

HET JAAR 1872 IN DE GESCHIEDENIS VAN HET GEVANGENISWEZEN IN DE WEST.

DE STRAFGEVANGENIS OP HET FORT NIEUW-AMSTERDAM AAN DE SURINAME-RIVIER IN DEN LOOP DER TIJDEN.

Een bijdrage tot de geschiedenis van het gevangeniswezen in West-Indië.

DOOR

A. HALLEMA

II

Juist doordat de gevangenen in dit strafgesticht van „verscheiden natiën en tongen" waren, kon men zich zoo gemakkelijk vergissen in hun mentaliteit, tastte men met zijn maatregelen niet zelden mis. Menschen van Europeesche, Oost-Aziatische en Zuid-Amerikaansche herkomst onder leiding te stellen van een Westersch personeel zonder psychologische noch ethnologische scholing, was op zich zelf al gewaagd, maar het kon nu eenmaal niet anders. Dat men zich soms met toepassing der eenvoudigste maatregelen vergiste, bleek bijvoorbeeld uit het volgende. In overeenstemming met een toen pas ingevoerde wijziging in het menu in de gevangenissen van het moederland, waardoor de gevangenen voortaan 's morgens koffie kregen, werd ook in de voornaamste Westindische gevangenis 's morgens aan de verpleegden koffie en nog wel met suiker verstrekt! Doch inplaats dat de verpleegden deze gunst wisten op prijs te stellen, verkozen ze hun melasse-water en bedankten feestelijk voor de koffie! Eenigszins ontnuchterd constateerde de Commissie dan ook: „Wie eenigermate met de geaardheid van de inlandsche bevolking bekend is, zal zich overtuigd houden, dat zij, niet gewoon dezen drank (sc. koffie) te gebruiken, die gaarne prijs geeft voor wat warm water met melassie."

Nog duidelijker trad dit verschil in mentaliteit en het geheel

anders reageeren op bepaalde strafmiddelen en ordemaatregelen tusschen inboorlingen en Westerlingen naar voren, toen men in de gevangenissen in het moederland sommige al te hardhandige disciplinaire straffen afschafte en dat ook eens wou ondernemen in de zg. „koloniale gevangenissen." Ziehier nu het oordeel der Commissie te Nieuw-Amsterdam. „Al meer en meer blijkt het, dat de straf van opsluiting, hoe ook toegepast, geen den minsten invloed uitoefent en de gevangene zich zelfs volstrekt niet daarom bekreunt, hetgeen zich laat verklaren uit de omstandigheid, dat de inlander zoowel als de Chinees — en uit deze bestaat het grootste deel der gevangenisbevolking — lui van aard, gedurende de dagen van opsluiting vrij van arbeid zijn, een voor hen geenszins te versmaden voordeel, ruimschoots tegen hunne opsluiting opwegende. Daarentegen oefent de straf van *ligchamelijke kastijding*, welke ingevolge de later vastgestelde bepalingen niet alleen wordt toegepast op veroordeelden, in de klasse van discipline geplaatst, niet alleen op de daarmee gestraften zelven invloed uit, *maar zij schijnt ook de overige gevangenen, in wier tegenwoordigheid zij altijd wordt toegepast, tot een afschrikkend voorbeeld te strekken*" [1]). De afschrikkings-tendenz der straf door middel van de pruegel-methode en ransel-paedagogiek had dus in de oogen der Commissie voor deze gevangenen nog meer waarde dan het verbeteringselement en de meer humane beïnvloeding. Ook de arbeid in dienst der vrijheidsstraffen zou hier nog genoemd kunnen worden als van zeer verschillende toepassing en uitwerking, in de Westindische gevangenis en in de strafgestichten van het moederland, doch iets verder op in deze bijdrage krijgen we daartoe nog wel de gelegenheid. Eerst dienen we eens even rond te kijken in andere gevangenissen van de West en hoe daar destijds de toestanden waren.

Het zijn er slechts twee, die daarvoor voorloopig in aanmerking komen, het Huis van Bewaring te Nickerie en dat in Coronie. Het eerste had dringend uitbreiding noodig, daar het aantal gehechten en gevangenen voortdurend toe nam, zoodat de gemiddelde sterkte in 1871 reeds 43 bedroeg, een grooter aantal dan waarop bij den bouw was gerekend. Zulks gold ook ten aanzien van de geraamde hoeveelheden rijst, gezouten visch en zout voor de voedselvoorziening der gevangenen. In dit land der bananen was dit volksvoedsel toen nog geen kost voor de gevangenen, want de Commissie van Administratie over dit gesticht rapporteerde: „De schaarschte en duurte der bananen maken

[1]) Cursiveering van mij H.

het verstrekken daarvan ondoenlijk, Van tijd tot tijd wordt ook korenmeel uitgereikt". De arbeid dezer verpleegden bestond in het aanleggen en onderhoud van waterkeeringswerken, het verbeteren en schoonhouden der straten, het transporteeren van de afbraak der gouvernementsgebouwen en andere materialen zoomede eenig binnenwerk in en voor het gesticht zelf.

Het Huis van Bewaring in Coronie was veel grooter maar in gelijke verhouding slechter en ondoelmatiger. Ofschoon ook hier bepaald was, dat de gevangenlokalen in elk geval droog, luchtig en gezond moesten zijn, waren ze in dat gesticht onbevloerd, op een lossen, zandigen bodem gebouwd, van geen behoorlijke ventilatie voorzien en hadden meer dergelijke ongemakken. Elke cel of vertrek diende doorgaans aan vier personen tot nachtverblijf en had toch maar 1 houten brits, 1 waterput en 1 nachtstelletje met toebehooren! Door het gemis van een houten bevloering kon er in den regentijd van droge lokalen of kamers geen sprake zijn, terwijl de brutaalste gevangenen er een gemakkelijk middel in vonden om hun ontvluchtingspogingen met veel kans van slagen door te zetten. Aan de ventilatie ontbrak zoowat alles en de kubieke inhoud der vertrekken was met een dergelijke bezetting beslist onvoldoende (in 1871 werden er opgenomen 86 mannen en 35 vrouwen). Ofschoon er den geheelen dag gelucht werd, heerschte er doorgaans een bedompte atmosfeer en het geheel was dus funest voor de gezondheid der verpleegden, die bovendien wegens gebrek aan ruimte ook niet voldoende van elkaar gescheiden konden worden, hetgeen bedenkelijke gevolgen had voor de algemeene zedelijkheid. Ook bij den slechten toestand van dit gesticht, jarenlang bestendigd, bleek duidelijk, hoe noodig de reeds lang voorgestelde reorganisatie van het gevangeniswezen in West-Indië in practijk diende te worden gebracht door centralisatie der kleine gestichten, bouw van nieuwe, vermeerdering van personeel en versterking van het gehalte daarvan.

Eerst in 1872 en '73 is die reorganisatie flink aangepakt. Er kwam toen een nieuwe gevangenis in plaats van de oude, vervallen en ongezonde gevangenverblijven, waarvan het ontwerp bij Gouvernements-resolutie van 25 Juli 1871 was goedgekeurd en met welker bouw men in 1872 al zoo ver gevorderd was, dat de Commissie van Administratie over de Gevangenis in haar Verslag aan den Gouverneur der kolonie Suriname zeer tot haar voldoening het volgende kon rapporteeren, dat wij hier ongewijzigd overnemen, voorzoover het de inrichting

van de nieuwe gevangenis op het fort Nieuw-Amsterdam betreft [1]).

„Een jaar geleden (1871) bestond nog eene onbebouwde ruimte van 28.5 meter tusschen de twee tot bewaring der gevangenen bestemde gebouwen, staande vóór en evenwijdig aan de courtine tusschen de bastions Overijssel en Utrecht. Thans verheft zich aldaar een nieuw gebouw, reeds in zoo verre voltooid, dat men een volledig denkbeeld verkrijgt van hetgeen het afgewerkt zal wezen. Met den voor- en den achtergevel op ééne lijn staande met de gevels van de twee evengenoemde gebouwen, verschilt het met deze grootelijks, zoowel in het uiterlijk voorkomen als in de inrigting en de instructie en met regt kan gezegd worden dat de naam van „nieuwe gevangenis", die daaraan gegeven wordt, meer uitdrukt dan eene bloote onderscheiding naar de dagteekening van den bouw.

De nieuwe gevangenis wordt een twee-verdiepingsgebouw, in rood gebakken steen opgemetseld. Het fundament, onder de buitenmuren van het gebouw en de scheidingsmuren der localen aangebragt, bestaat uit eene breede betonlaag en eenen daarop aangebragten steenen voet, van af welken laatsten het gebouw is opgetrokken. Boven het metselwerk vormt de kap een flaauw hellend dak, bestaande uit gegalvaniseerd ijzeren platen. In den voorgevel onderscheidt men 10 deuren, en boven deze 30 getraliede lichtopeningen, alsmede eene gaanderij met eenen aan de linkerzijde van het front geplaatsten ijzeren trap, die, de eerste gedragen door 16 ijzeren draagjukken en beiden voorzien van eene ijzeren leuning, toegang verschaffen tot de 2de verdieping. Eene steenen stoep beslaat de lengte van het gebouw, terwijl een aantal stukken hardsteen, ter versterking ingemetseld, aan het geheel eene streng symetrische afwisseling schenken. In den achtergevel bevinden zich ter hoogte van de lichtopeningen 100 smalle luchtopeningen, om met de eerstgenoemden de ventilatie te onderhouden. Op ieder locaal komen: 1 deur, 3 licht- en 10 luchtopeningen. Inwendig heeft het gebouw 4 scheidingsmuren, die elke verdieping in 5 localen verdeelen. De hiervoor gevormde 5 vakken in het fundament tot aan den beganen grond met aangestampte klei en vervolgens met fijn zand aangevuld, worden

[1]) Verslag van de commissie van administratie over de gevangenis op het fort Nieuw-Amsterdam, van den toestand dier gevangenis, in het jaar 1872. Bijlage D[1] van het Koloniaal Verslag van 1873 (Bijlagen van het Verslag der Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal 1873—1874; Bijblad van de Nederlandsche Staatscourant 1873—1874).

digt gemetseld, zoodat de benedenlocalen voorzien worden van eenen naar den voorgevel afhellenden steenen vloer. De bovenlocalen verkrijgen eenen dikken houten vloer onder gelijke helling als de voorgaande en worden overdekt met eene dikke houten zoldering die waterpas ligt.

Bij het reinigen wordt het waschwater afgevoerd door goten en buizen, die langs en door den frontmuur zijn aangebragt. De dikte der buitenmuren bedraagt voor de benedenlocalen 33.75 centimeter en voor de bovenlocalen 22.5 centimeter of een steen; deze laatste dikte hebben ook de scheidingsmuren en de steenen vloer. Ieder lokaal wordt van de noodige ligging, de benedenlocalen bovendien van eenen lossen houten vloer voorzien. De voor den bouw bestemde materialen, allen van uitstekende hoedanigheid, worden gedeeltelijk in deze kolonie aangeschaft, en gedeeltelijk uit Nederland ontboden."

Tot dusverre de Commissie in haar rapport over de nieuwe gevangenis, waarvan de Heer Jurriaanse, chef van het bouwdepartement, de ontwerper was, terwijl de Heer Van 't Hoogerhuyze, tijdelijk opzichter bij genoemd departement, met de uitvoering en dagelijksche leiding van 't werk was belast. Verder werd de toenmalige toestand der oude gevangenissen nog in 't rapport besproken, waarvan we het volgende voldoende achten om een indruk van het geheel te krijgen.

De oude gevangenis was ondergebracht in een drietal gebouwen, waarvan het eene aan den ingang van het fort tegenover de hoofdwacht, de twee andere aan weerskanten van de nieuwe gevangenis stonden. Het eerst aangeduide gebouwtje was in 1872 al bijna geheel vervallen ondanks de daaraan bij herhaling verrichte reparaties. De beide andere gebouwen waren in wat beter staat maar de capaciteit er van was in verhouding tot het aantal daarin opgenomen gevangenen beslist onvoldoende. Zoo bevatte het gebouw aan den linkerkant der nieuwe gevangenis slechts 2 gevangenlokalen voor gemeenschappelijk verblijf, drie strafcellen en de militaire politiekamer, waarvan alleen de strafcellen in behoorlijken staat waren. De muren waren gescheurd en gehavend, de vloer voor het grootste deel vergaan, de zolder vol gaten en reten, het dak niet meer waterdicht, zoodat men bij aanhoudenden regen daarvan veel last en groot nadeel ondervindt. Een degelijke reparatie van een en ander zou beteekend hebben een geheele vernieuwing van het gebouw. Het andere aan de rechterzijde was wel in beteren staat en bevatte dan ook de beste gevangenverblijven, „maar liet overigens als gevangenis

ook zeer veel te wenschen over", oordeelde de Commissie. Zolders en vloeren waren ook al slecht, hoewel op de eene zolder nog twee woonvertrekken voor opzichters waren getimmerd. De Commissie achtte het mogelijk de beste lokalen er van nog voor eenigen tijd als ziekenvertrekken in te richten en te gebruiken.

Dan waren er verder nog de directeurswoning en die van den assistent-cipier, de keuken, een magazijn voor levensmiddelen, privaten voor gevangenen en beambten; dit laatste was wel goed uit hygiënisch oogpunt doch allerminst bevorderlijk voor het toezicht. Behalve deze voor ontvluchting bevorderlijke gelegenheid was ook het bureau van den directeur in zeer slechten staat en gebeurde het dikwijls, dat uit de keuken allerlei gereedschappen en eetwaren ontvreemd werden, hetgeen door de Commissie werd toegeschreven aan de poreusheid van het gebouw, door de directie aan gebrek aan toezicht, hetgeen niet voor deze directie zelf pleitte, tenzij men het gehalte en aantal van het bewakingspersoneel in aanmerking neemt. Want als men het soort van het bewakend personeel van dien tijd en in de tropische gevangenissen dier dagen kent, dan vallen ook de lakschheid en derzelver gevolgen onder de remmende factoren, die niet zelden verhinderden om opvoedend en verbeterend in de gevangenissen van Oost en West te werken, zoodat men zich tot vasthouden en bewaken moest beperken [1]).

Na de voltooiing der nieuwe gevangenis is rondom de gevangengebouwen een schutting geplaatst om de gemeenschap met de buitenwereld zooveel mogelijk te verhinderen en het toezicht te vergemakkelijken.

De sterkte bestond op 1 Januari 1872 uit 126 gedetineerden, op 31 December van dat jaar gedaald tot 107, terwijl de grootste sterkte gedurende dat jaar 167 veroordeelden had beloopen. De opname bedroeg 41, het ontslag 60, aan 7 personen werd gratie verleend, 2 werden naar het moederland opgezonden, 5 waren overleden. De 167 veroordeelden zijn in 1872 in totaal 42625 dagen in de sterkte der gevangenis geweest met inbegrip van de verpleegdagen in de infirmerie, waarvoor het hospitaal te Paramaribo diende. Daar brachten de geëvacueerden 213 dagen door, zoodat het aantal sterktedagen in de gevangenis en daar buiten 42838 beliep of gemiddeld per dag 117 veroordeelden of per veroordeelde 256$^1/_2$ dag. Het personeel der gevangenis bestond uit den directeur, den assistent-cipier, den 1sten gevangenbewaarder, twee tweede idem, waarvan een effectief en een

[1]) Men vergelijke daarover mijn met den inhoud van dit artikel overeenkomende bijdrage in „De Indische Gids."

geëmployeerd en twee opzichters. Vooral de directeur F. Rank werd in het genoemde koloniaal verslag met lof en onderscheiding genoemd, ofschoon hij nog pas een paar jaar in dienst was. „Hoe meer de inrigting en hare administratie verbetert, hoe meer het blijkt dat zijn werkkring een omvangrijke is. In het streven om zich meer en meer daartoe te bekwamen, legt hij intusschen eene geschiktheid aan den dag, die de verwachtingen der commissie geenszins beschaamt." Deze beoordeeling van een gevangenisdirecteur in de tropen zestig jaren geleden, toen in 't moederland nog weinig beroepsliefde voor deze belangrijke functie was, hield inderdaad beloften voor de toekomst in. Ofschoon de „mindere beambten niet even zeer hunne roeping beseften", eenigen hunner wel eens nalatig waren geweest in hun dienst, bleken de meesten toch geschikte krachten en deden hun best om hun taak naar behooren waar te nemen, die tot dus verre nog meer in bewaken dan in opvoedend en verbeterend werken had bestaan.

De geest, die ook hier nog al te zeer dit werk beheerschte, wordt wel typisch gekenschetst door de volgende conclusie uit het rapport der Commissie. „Kan de commissie van de mindere beambten tot dus verre weinig meer zeggen, dan dat enkelen beginnen doordrongen te worden van de op hen rustende verpligtingen, zij voegt daarbij dat het toezigt door menige locale omstandigheid bemoeijelijkt wordt, zoodat eene meer dan gewone waakzaamheid en activiteit van de toezigtvoerenden vereischt wordt. Waar die buitengewone inspanning zich nog niet in de vereischte mate vertoont, mag de commissie van deze beambten verwachten, dat zij zich zullen toeleggen om uit eigen aandrift *hun prestige te vestigen, den gevangenen door de vereischte fermeteit ontzag* en hun meerderen door volhardende pligtsbetrachting een volledig vertrouwen in te boezemen."

Maar er bedankten te veel personen voor de betrekking van gevangenbewaarder en om nu de ambitie voor deze functie wat op te wekken, waren de salarissen verhoogd, de woongelegenheden verbeterd en de promotiekansen ruimer gemaakt. Toch bedroeg het totaal der jaarlijks door het volledige personeel genoten tractementen slechts *f* 3597.

De kosten der voeding van de gevangenen, voorzoover het Europeanen waren, bedroeg per hoofd en per dag *f* 0.271, voor de inlanders en met hen gelijk gestelden (Chineezen en Britsch-Indische koelie's) *f* 0.2347, belangrijk minder dan het gemiddelde in het moederland (*f* 0.48²) [1]). Kleeding en liggingstukken vol-

[1]) De gezamenlijke kosten per hoofd en per dag bedroegen zelfs nog minder, namelijk *f* 0.42268.

deden ruimschoots aan de gestelde eischen en werden ten deele door de gevangenen zelf gemaakt, terwijl de grondstoffen meest uit het moederland werden ontboden. Met de ziekenzorg was belast de officier van gezondheid, gedetacheerd op het fort, terwijl de patiënten werden opgenomen in de infirmerie van dit fort of bij langdurige verpleging in het hospitaal te Paramaribo. De verplegingskosten in het laatste geval bedroegen voor vrijen *f* 0.90 per dag, voor immigranten en geëmancipeerden *f* 0.40. De verpleging der kwartierzieken *in* de gevangenis, vrijgesteld van arbeid, leverde nog al extra bewaking op, terwijl een andere kwestie in zulk een geval ook haar eigenaardige moeilijkheden met zich bracht, doordat in deze gevangenis mannen en vrouwen werden opgenomen en het bewakingspersoneel wegens zijn geringe sterkte toch al met diensten overladen was. Ook dergelijke interne aangelegenheden hadden bij voortduring de aandacht der Commissie, die o.a. het volgende in haar rapport vermeldde.

„Bij enkele vrouwen deed zich het geval voor, dat de ruimte in de infirmerie niet toeliet haar afzonderlijk te plaatsen; zij werden dan in de gevangenis verpleegd, maar waren in de voeding der infrimerie.

Zooveel als de localiteit het toeliet, werd den veroordeelden de gelegenheid gegeven, zich te baden. Aan dit voorschrift van reinheid, *waaraan vooral de inlanders zeer gehecht zijn*, waren intusschen moeijelijkheden verbonden, die de commissie na de indienststelling van het nieuwe gebouw hoopt te zien verdwijnen. Het scheren der gevangenen en het snijden van het hoofdhaar had in het eerste halfjaar mede moeijelijkheden te doorstaan. In de laatste zes maanden kwam echter ook hierin de gewenschte regel."

De handhaving van orde en tucht was in deze gevangenis in tegenstelling met die in Oost-Indië en meerdere in het moederland nog al behoorlijk en stemde tot tevredenheid. Aan 31 veroordeelden werden in 1872 slechts 47 straffen opgelegd, 24 eenmaal, 4 twee-, 1 drie-, 1 vijf- en 1 zevenmaal. De toegepaste straffen waren kruiwagenstraf, dwangarbeid, gevangenisstraf, terwijl onder de strafredenen als voornaamste golden: ongeregeld gedrag, ongehoorzaamheid, oneerbiedigheid, onwil, brutaliteit, leugentaal, misleiding, zoekmaken of verkoopen van verstrekte goederen, ontvluchting of poging daartoe. Over 't algemeen was de Commissie echter tevreden over de gedragingen en rapporteerde de voor dien tijd in de gevangenissen der meeste staten ongewone bevindingen, te meer ongewoon voor een „koloniale ge-

vangenis, waar de Europeesche bewaker de inlandsche gedetineerden dikwijls zoo slecht begreep en over hun mentaliteit niet in 't minst kon oordeelen."

„Het is der commissie eene aangename taak te vermelden dat orde en tucht de dienst in de gevangenis meer en meer doordringen en bezielen. Zigtbaar zijn de blijken, welke zich van deze onmisbare elementen van het gevangeniswezen in toenemende mate voordoen. In de dagelijksche diensten heerscht regelmatigheid. De opvolging der voorschriften wordt krachtig onderhouden; het toezigt wordt echter nog belemmerd door den verspreiden localen toestand. Het handhaven der ondergeschiktheid maakt vorderingen. In de gevangenlocalen wordt voortdurend de zindelijkheid betracht en ook overigens aan de eischen der reinheid voldaan. Ook mag met grond verwacht worden dat de zedelijkheid der veroordeelden is bevorderd, waar de arbeid, die invloedrijke bevorderaar van het goede, zulke gunstige resultaten aanwijst. Misdrijven zijn door de veroordeelden niet begaan en het zondigen tegen de voorschriften is, naar verhouding van het getal en het gehalte der veroordeelden, slechts in geringe mate voorgekomen. Over het algemeen betoonen zich de gevangenen onderworpen aan orde en tucht, herhaalde vergrijpen daartegen zijn dan ook slechts bij enkelen voorgekomen, terwijl de gewillige en volgzame geest, die bij de gevangenen de heerschende is, een goede maatstaf van beoordeeling is." De resultaten van het stelsel waren dus als goed tot zeer goed te kwalificeeren.

De in deze gevangenis toe te passen disciplinaire straffen, naar verhouding van haar graad opgelegd door den directeur, den Commissaris van de maand en de Commissie van Administratie, bestonden toen nog uit: eenzame opsluiting in de strafcel (maximaal 14 dagen), idem op droge kost (max. 14 dagen), sluiting in de boeien (max. 14 dagen om den anderen dag), eenzame opsluiting in de strafcel en sluiting in de boeien (max. als voren), id. op droge kost (max. als voren), lichamelijke kastijding van 1—30 rietslagen. De commissie stond wel eenigszins sceptisch ten opzichte van het resultaat dezer straffen en sprak er niet rondweg haar goed- of afkeurend oordeel over uit. Vijf ontvluchtingen hadden in 1872 plaats gehad, deels van het werk aan de communicatie, uit de infirmerie van het fort, uit de privaat en bij het luchten, waarvan er slechts één terugkeerde, terwijl er nog 6 van de normale sterkte voortvluchtig bleven. Van de gelegenheid tot bezoek werd weinig gebruik gemaakt, daar er over een geheel jaar slechts vijf veroordeelden bezoek ontvingen.

De arbeid der gevangenen werd verdeeld in buiten- en binnenwerk, volgens het rapport aldus. „Terwijl de crimineel veroordeelden iederen werkdag gedurende 10 uren ter beschikking van den districts-commissaris van Beneden-Suriname gesteld werden om werkzaam te zijn aan de communicatie naar de plantages Voorburg, Susanna's daal en Clevia, deed de Commissie in 1872, even als het jaar te voren, den productiven arbeid verrigten door de correctioneel veroordeelden. Onder de gunstige omstandigheden van het afgeloopen jaar mogt de productive arbeid een groote uitbreiding ondergaan. De Commissie werd toch gemagtigd om de benoodigde kleeding enz. door de gevangenen te doen aanmaken; de in het fort plaats gehad hebbende bouwwerken vereischten handlangers, de huisdienst werd geregeld, het in orde brengen van het terrein, dat binnen de te plaatsen enceinte zal vallen, aangevangen en de kring der *gewone* productive werkzaamheden als naaiwerk, vlecht- en mandewerk enz. vergroot."

Van de opbrengst dezer werkzaamheden genoten de gevangenen 10 cent per dag, ten deele bestemd voor hun uitgaanskas, ten deele voor kleine versnaperingen toegestaan. Daar echter tegenover 8365 werkdagen nog 12780 werkdagen stonden, welke improductief bleven als gevolg van gebrek aan werkgelegenheid en opdrachten, achtte de Commissie het noodzakelijk naar verruiming van de werkgelegenheid te streven, ook met steun van het moederland. Een ernstig te kort was ook het gebrek aan onderwijs, maar „zoolang de localiteit bij deze gevangenis ontbreekt om eenen onderwijzer te herbergen, zal het hangende vraagstuk van het onderwijs der gevangenen onbeslist moeten blijven", schreef de Commissie tot haar leedwezen. Ook voor het houden der godsdienstoefeningen was geen lokaliteit in de gevangenis beschikbaar, in verband waarmee de gevangenen onder behoorlijk geleide naar het militaire schoollokaal op het fort werden gebracht, als de geestelijke daar preekte voor de op het fort aanwezige militairen. In 1872 kwam daar elf maal de R.K. prister Romme, vier maal de leeraar der Moravische Broedergemeente Staude en eenmaal de Evangelisch Luthersche predikant Sander, „om hunne veroordeelde geloofsgenooten onder hun gehoor te brengen." De Heeren Twiss en Knoch, respectievelijk voorzitter en secretaris van de Commissie van Administratie der gevangenis, meenden, dat ook door dit godsdienstonderwijs het welslagen hunner pogingen in 't belang der gevangenen werd bevorderd en waren overigens bezield „met lust en opgewektheid" om dien arbeid te vervolgen.

Enkele cijfers mogen nog eenige mededeelingen, in het vorenstaande neergelegd, verduidelijken. Van de gevangenisbevolking behoorden er 11 tot de Europeanen en met hen gelijkgestelden en 96 tot de Inlanders en met hen gelijkgestelden. De detentieduur variëerde van 1 maand tot 20 jaar, terwijl van de ten uitvoer gelegde straffen dwangarbeid (ook in boeien), kruiwagenstraf, gevangenisstraf, detentie en strafarbeid de onderscheiden elementen vormden. De herkomst ten aanzien der geboorte en afstamming der veroordeelden geeft de volgende merkwaardige staalkaart: Europeanen 9; uit de Ned. Westind. bezittingen 63; uit de Eng. Westind. bez. 6; uit de Eng. Oostind. bez. 6; uit China 20 en uit andere landen en plaatsen 3, hetgeen de uniformiteit der maatregelen en voorschriften van het huis bemoeilijkte en het toch al zoo moeilijke opvoedende gevangeniswerk dikwijls met lamheid sloeg. Naar den staat der persoonlijke vrijheid was de sterkte te onderscheiden in slechts 20 vrijen, vrijgeborenen of van Staatstoezicht ontslagenen; 34 immigranten en 53 onder Staatstoezicht gestelden. 17 daarvan waren gehuwd, 89 ongehuwd en 1 in weduwenstaat. Moedwillige verwonding en diefstal waren de voornaamste oorzaken tot veroordeeling geweest, resp. in 12 en 69 gevallen, tegen 5 wegens moord of doodslag. Recidive kwam hier minder voor dan in het moederland, ten deele echter als gevolg van de vlottende bevolking. Wat de ontwikkeling betrof waren er slechts 37 van de veroordeelden, die konden lezen en schrijven, tegen 70 die analphabeet waren. Naar de onderscheiding in kerkelijke gezindten of godsdienstige richtingen waren er onder de veroordeelden 7 Protestanten, 29 Roomsch-Katholiek, terwijl de Moravische Broedergemeente en eveneens de Anglicaansche (of een andere eeredienst) merkwaardig genoeg niet bij de Protestantsche groep ingedeeld zijnde, resp. 46 en 25 harer leden onder de gevangenisbevolking telden. Naar den leeftijd waren er 9 tusschen 15 en 20 jaar, 14 tusschen de 21 en 25 jaar, 22 tusschen de 26 en 30 jaar, 25 tusschen de 31 en 35 jaar, 10 tusschen de 36 en 40 jaar, 16 tusschen de 41 en 45 jaar, 7 tusschen de 46 en 50 jaar en 4 boven de 50 jaar.

Behalve de strafgevangenis op het fort Nieuw-Amsterdam was in de stad Paramaribo ook nog het burgerlijk en militair huis van verzekering opengesteld tot het ondergaan van lichte vrijheidsstraffen minder dan drie maanden, de tenuitvoerlegging van gijzeling, licht arrest en de gewone hechtenis. De reorganisatie van het gevangeniswezen in Suriname had ook op dit gesticht haar goeden invloed niet gemist, doordat de orde en tucht, de

geest van personeel en gedetineerden en de algemeene toestand er verbeterd waren. In 1872 waren er 995 personen opgenomen en 951 ontslagen, op 1 Januari van dat jaar bestond de sterkte uit 71 personen, op 31 December d.v. was dat getal 44. Van de 955 in verzekering „gecustodiëerde" personen waren er 122 vrije mannen en vrouwen en 873 mannelijke en vrouwelijke geëmancipeerden, Chineesche, Engelsche en koelie-immigranten. De gemiddelde sterkte beliep 60 personen. De gegageerde sergeant der infanterie Berkemeijer was de eenige, die verandering had gebracht in de personeelssterkte, die bestond uit den directeur en eenige beambten, waarover de Commissie van Administratie vol lof was. Aan de door hen gehandhaafde orde en tucht schreef zij ook toe den goeden geest onder de gedetineerden in dit gesticht en de groote vermindering der disciplinaire straffen. Alleen de werkgelegenheid behoefde verruiming, doordat alle langer dan drie maanden in dit gesticht verblijvende gedetineerden tot arbeid verplicht waren, welke niet altijd opgelegd kon worden. En voor de slechts kort verblijvenden was zoo moeilijk geschikt werk te vinden. Merkwaardig vooral was de teruggang der bevolking in dit gesticht, waarvan de Commissie het volgende opmerkte: „In het jaar 1868 was het gezamenlijk bedrag van alle gedetineerden in de gevangenis 1817; in 1869 1524; in 1870 1327; in 1871 1147; in 1872 995, alzoo jaarlijks eene aanmerkelijke vermindering, zoodat het verschil tusschen 1868 en het afgeloopen jaar p.m. 100 pct. bedraagt [1]). Die trapsgewijze doch regelmatig voortgaande vermindering zal wel hare grenzen moeten hebben, doch zij is niettemin een verblijdend verschijnsel, dat opmerking en vooral groote belangstelling verdient. Naar het oordeel der commissie mag een niet onbelangrijk aandeel in die vermindering worden toegeschreven aan de hervorming van deze gevangenis en aan de stipte en nauwkeurige handhaving van tucht en orde, terwijl die voortdurende afneming van de gevangenisbevolking tevens wel mag worden aangemerkt als *een vrij afdoend bewijs voor de deugdelijkheid van de reorganisatie van het gevangeniswezen in deze kolonie.*"

In hetzelfde jaar als waarover deze mededeelingen in betrek-

[1]) In Ned. Oost-Indië nam de bevolking der gevangenissen zoowel als het getal veroordeelden ieder jaar *toe*. Men vergelijke de uit de officieele statistieken getrokken cijfers voor dezelfde periode: 1868 9811; 1869 10451; 1870 12054; 1871 12082; 1872 12.977 (dwangarbeiders). 1868 68.240; 1869 70.232; 1870 69.488; 1871 71.542; 1872 76.684 (aantal veroordeelden, beide categorieën voor geheel Ned. Oost-Indië).

king tot het gevangeniswezen in Suriname loopen, werd ook in het Gouvernement van Curaçao een nieuwe verordening afgekondigd, „houdende herziening der bepalingen omtrent de strafinrigtingen voor dwangarbeid, den dwangarbeid aan openbare werken, de inrigting en het inwendig bestuur der gevangenissen, de tucht der veroordeelden en de bestemming van de opbrengst van hunnen arbeid". Die verordening geeft ons nog aanleiding tot de volgende opmerkingen. De gevangenis onder het Raadhuis te Curaçao werd voortaan bestemd tot opname van burgerlijke en militaire veroordeelden tot dwangarbeid, kruiwagenstraf, gevangenisstraf of detentie, voorzoover zij niet op de andere eilanden der kolonie hun straf ondergingen, alsmede van hen, die wegens misdaad of wanbedrijf beklaagd, beschuldigd of verdacht waren. De gevangenis in Willemstad op Curaçao werd bestemd tot opname van gegijzelden, van zoodanige personen, wier vastzetting wegens verkwisting of wangedrag werd bevolen, van hen, die in hechtenis werden genomen wegens wanbetaling van boeten en kosten door den gewonen rechter of den schuttersraad opgelegd; van gearresteerde zeelieden. De gevangenis op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) diende tot opname van hen, die door den rechter van dit gedeelte des eilands tot de straf van dwangarbeid of gevangenzetting van ten hoogste één jaar veroordeeld waren, van preventief gehechte personen, van hen, die als voren weigerden de hun opgelegde boeten te betalen, van gegijzelden en tot straf veroordeelde schutters. Hetzelfde gold ook ten aanzien van de opname in de gevangenissen op de eilanden Bonaire, Aruba, St. Eustatius en Saba.

Verder werd bepaald, dat de verschillende categorieën van gevangenen en gehechten, hierboven vermeld of aangeduid, *zooveel mogelijk* afgezonderd moesten gehouden worden en dat zeker in elk geval van preventief gedetineerden en veroordeelden, mannen en vrouwen, minderjarigen en volwassenen. Ook moesten de gevangenissen voorzien zijn of worden van lokaliteiten, „geschikt tot uitoefening van de godsdienst en tot verpleging van zieken", doch zoolang de ziekenzalen in deze gevangenverblijven niet in gereedheid waren gebracht, konden de patiënten in het Landshospitaal of in andere ziekeninrichtingen worden opgenomen. Voorts moest ook voldoende zorg aan de gestichtshygiëne besteed worden door de vertrekken en lokalen der gevangenissen ruim en luchtig te maken, van voldoende licht en gemakken te doen voorzien. Daar was tot dusverre nog te weinig op gelet. Voor de pistole in deze gevangenissen werd gezorgd ingevolge het volgende

artikel: „In de verschillende gevangenissen wordt, zoodra mogelijk een inrigting daargesteld tot afzonderlijke huisvesting van gevangenen, die daartoe vergunning verkregen hebben op Curaçao van den Gouverneur en op de overige eilanden van den gezaghebber. Door deze vergunning verkrijgt de gevangene de bevoegdheid om voor eigen rekening gehuisvest, gevoed en gekleed te worden en ook om van den arbeid en het dragen der kleeding van de gevangenen ontslagen te zijn. Zoodanige gevangenen blijven overigens onderworpen aan de voorschriften, bij bijzondere reglementen vast te stellen. De vergunning wordt schriftelijk door belanghebbenden verzocht en kan ten allen tijde worden ingetrokken."

Over elk dezer gevangenissen werd gesteld een Commissie van Administratie, die het personeel benoemde of ontsloeg met uitzondering van den directeur en den assitent-cipier, die door den Gouverneur moesten benoemd worden. Overigens was de bevoegdheid dezer commissies zoowel als de functie der hoogere beambten dezelfde als die in de andere „koloniale gevangenissen". Alleen mag nog opgemerkt worden, waaruit in deze gevangenissen het voedsel, de kleeding en de liggingstukken bestonden, omdat dit materiaal min of meer afweek van het elders verstrekte. In den „staat van hetgeen ten laste van de koloniale kas voor voeding, kleeding en ligging aan elken gevangene kan worden verstrekt," komt namelijk de volgende curieuze opsomming voor:

a. Voor voeding dagelijks ½ kan maismeel of ½ pond brood; ½ pond rijst; ½ pond versch of gezouten vleesch; 1½ lood koffie; ¾ lood suiker, alles Amsterdamsch gewicht, behoudens de bevoegdheid der commissies om die artikelen door andere te doen vervangen. Voor kinderen boven de acht tot en met veertien jaar, — die dus ook in deze gevangenissen konden worden opgenomen —, werd op ⅔ en voor jongere de helft van het rantsoen gerekend.

b. Voor kleeding jaarlijks:
aan mannen een stroohoed, twee koletten geribde of gestreepte broeken; twee dito hemden; drie paar schoenen of drie paar sandalen naar het oordeel der commissies; aan vrouwen twee katoenen japonnen of twee koletten rokken en jakken, twee katoenen hemden, twee hoofddoeken, drie paar schoenen of drie paar sandalen.

c. Voor liggingstukken om de vier jaar:
een slaapmat met toebehooren of een hangmat dito, terwijl in de ziekenzalen zg. rustezels met toebehooren in gereedheid gebracht moesten worden in evenredigheid van één rustezel op tien gevangenen.

Uit het reglement van orde voor deze gevangenissen is het traditioneele artikel „De cipier, opzigter, zoomede de gevangenbewaarder zijn gehouden de gevangenen *welwillend* te behandelen zonder nogtans *gemeenzaam* met hem om te gaan" natuurlijk niet vergeten. Zoolang blanken, kleurlingen en negers zoover van elkander ofstonden als in de dagen, toen de slavernij nog bestond, was voor die gemeenzaamheid trouwens in 't geheel geen gevaar te duchten en ook nog lang daarna was de omgang tusschen de verschillende rassen allesbehalve vertrouwelijk! Op den duur is dit natuurlijk wel beter geworden en onder den invloed van hoogere ontwikkeling, beter onderwijs aan de vrijverklaarde inlandsche bevolking, gezondere begrippen omtrent ethische kolonisatie en die betreffende straftoepassing en reclasseering door de blanken, zijn onderscheidene slagboomen weggevallen, hetgeen niet verhindert, dat er wel altijd eenige afstand blijft bewaard, vooral als de opzichter, controleur of blankofficier iemand is van bekrompen opvattingen en geringe ontwikkeling.

Naarmate in het moederland het strafstelsel beter geregeld werd en het gevangeniswezen zijn plaatselijk karakter verloor, door algemeene, wettelijke bepalingen en humane opvattingen omtrent verbetering en reclasseering werd beheerscht, kwam dit de overeenkomstige takken van staatszorg in de overzeesche gewesten ten goede en daarom dateeren de groote hervorming en reorganisatie op dit terrein ook uit de tweede helft der 19de eeuw. Dit was de eeuw, waarin het zelfbewustzijn der gekoloniseerde volken ontwaakte, waarin de blanken als kolonisators hun eereschuld begonnen in te lossen, voor onderwijs, ziekenzorg, volksgezondheid, woongelegenheid, algemeene welvaart en zedelijke opheffing der eeuwenlang overheerde volken betere maatregelen troffen, zoodat Oost en West meer toenadering zochten en die vonden. Deze wederkeerige verandering der gezindheid heeft op het strafstelsel zeer ten goede ingewerkt. Maar daarnaast blijven ook nog zoovele verschillen bestaan, hetzij voortvloeiende uit de onderscheiden godsdienstige opvattingen en animistische voorstellingen, hetzij door een gemis aan cultuur, aan begrip van hygiëne, enz., dat de overeenkomstige toestanden in het moederland nooit zoo geheel gelijk kunnen worden aangepast aan de sociale behoeften en maatschappelijke instellingen, noch in de vroegere koloniën van het Oosten, noch in die van het Westen. Dikwijls helpen de inboorlingen zelf in 't geheel niet mee, hetgeen bij herhaling tot uiting kwam bij de toepassing der eerste regelen van de hygiëne van lichaam en geest in de gevangenissen aldaar.

Zoo is veel geklaagd — en met recht — over de toestanden van het gevangeniswezen in een kolonie als Curaçao, waardoor tal van ziektegevallen ontstonden, die vooral in het begin der eeuw aan de autoriteiten zorg baarden. Natuurlijk had de ouderwetsche gevangenisinrichting hier en elders in West- en Oost-Indië daaraan wel schuld, maar de veroordeelden zelf werkten ook lang niet altijd mee, gelijk men in onze dagen weer ervaart met de miltpunctie en pestbestrijding in 't algemeen in Oost-Indië, met de beteugeling der venerische ziekten, lepra, malaria en wormziekte in de West. Bovendien heeft eerst langzamerhand de tropische geneeskunde met haar prophylactische methoden en middelen terrein kunnen veroveren op deze en andere inheemsche of door besmetting van buiten ingebrachte en voortwoekerende ziekten. Wat tropische geneeskundigen als de doktoren Koch en Flu, om slechts een bekend tweetal uit den laatsten tijd te noemen, voor de volksgezondheid in de West hebben gedaan, is nimmer hoog genoeg te schatten. Daarbij zijn ook de Westindische gevangenistoestanden ten zeerste gebaat geweest.

Remmende factoren als de communistische actie, de geldzorgen en crisismaatregelen in en hun nadeelige gevolgen voor de reclasseering der ontslagen gevangenen buiten de gevangenis vallen, als geheel behoorende tot de huidige periode natuurlijk buiten ons bestek, maar dat ze een gestadige ontwikkeling van het strafstelsel en inzonderheid van het gevangeniswezen in ernstige mate bedreigen, spreekt voor zich zelf. Ziende echter op wat geweest is, hoe in de jaren 1871 tot '73 in nieuwe en verbeterde gevangenissen een betere organisatie en een andere geest opbouwend en heilzaam voor het gevallen menschdom werkten en heel wat meer bereikten dan voor dien tijd de strengste straffen, mogen we niet wanhopen aan de toekomst en is het juist plicht om steeds meer het betere te stellen in de plaats van het goede, niet het minst in 't belang der veroordeelde gevangenen, juist omdat het hier *menschen* betreft en geen dood materiaal. Een terugblik op het verleden geeft daartoe steeds gereede aanleiding, spoort daartoe aan, bezielt en wekt daarvoor nieuwe en schoone idealen op. Moge deze schets daartoe vooral een weinig hebben bijgedragen, dan vindt de schrijver zijn moeite ruimschoots beloond en acht hij zijn werk niet zonder goede gevolgen.

FOLKLORE VAN BONAIRE

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

In mijn vorig opstel meldde ik reeds in een noot, dat tot mijne groote teleurstelling mijn vriendelijke en bekwame berichtgever, pastoor W. L. de Barbanson, reeds in de week na 14 April het dorpje Rincon op Bonaire ging verlaten voor het fransche eiland St. Bartholomy, waar zijn nieuwe standplaats zal zijn te Lorient. Pastoor de B. achtte Bonaire een interessant eiland, dat in natuur en folklore in alle opzichten wint van zijne buren: Curaçao en Aruba. Wat de heer de B. daar op het bovenwindsche eiland vinden zal, weet hij nog niet. De taal is er fransch, daarom twijfelt hij eraan dat daar nog veel resten zullen zijn overgebleven van den ouden tijd, maar misschien valt dit mede. Zijn zeer eerw. schrijft echter, dat hij, indien hij daar nog eens wat interessants tegen mocht komen, dat mijne bijzondere aandacht heeft, mij gaarne van dienst wil blijven. Ik zal dat met veel dankbaarheid aanvaarden.

Er volgen nu tien spelen van Bonaire, die de heer de B. ons nog in de maand Februari geeft toegezonden.

1. Twee kinderen, die elkaar met gestrekte armen vasthouden en ronddraaien, zingen daarbij:

Pobrecito Janshi Beto
Djaka laba tayor p'e come aden.
dat is:
Arme Jantje B.
De rat wascht het bord om eruit te eten.

2. Nummer twee is een meisjes-spel. Een meisje stelt een rijk kind voor, dat tegenover vele (arme) kinderen staat. Beide partijen loopen bij elk couplet elkander tegemoet. Is het vers geheel uitgezongen ,dan komt het uitgekozen (arme) kind pas over, en loopt dan met het rijke meisje mee. Als vierden regel wordt altijd gezongen: „Maria". Deze naam varieert niet.

Het vers luidt aldus:

I. Mi ta rico, mi ta rico (ik ben rijk, 2×).
Mariones Spanjonette(variatie: Narion des marioneta)
Mi ta rico, mi ta rico
Maria.

Ik voeg hiertusschen, dat dit spel mij doet denken aan een dat omstreeks 1892 te 's-Gravenhage op straat werd gespeeld, en dat ik nog in 1924 aldaar heb gehoord. Twee rijen meisjes liepen naar elkaar toe en van elkaar af en zongen daarbij:

Daar kwamen twee kanonnetjes aan. (Korte ademha-
Uit franco, cornelia blanco, lingsrust)
uit franco, de Spaansche vloot.

Er waren nog andere coupletten en er werden dansfiguren bij gemaakt.

De overige coupletten van het Bonairiaansche liedje zijn de volgende:

II. Mi ta pober (2×), ik ben arm, var.: nos ta pober, wij zijn arm.
Mariones Spanjonette
Mi ta pober (2×)
Maria.

III. Bo quier 'na mi un di bo yiu? Wil je mij een van je kinderen geven?
Mariones sp.
Bo quier 'na (enz.)
Maria.

IV. Ta na cual bo ta gusta? Welke is naar je zin?
var.: Ta cu cual bo ta contento?
Mariones, etc.

V. Ta na N. mi ta gusta, N.N. bevalt mij,
var.: Ta cu N. mi ta contento.
Mariones, etc.
Ma ta quico lo bo dune? Maar wat zul je haar geven?
Mariones etc.

VI. Un shimis di seda lo mi dune. Een zijden jurk zal ik d'r geven.
var.: Un renchi oro lo mi dunele,
Een gouden ring zal ik, enz.

Mariones etc.

VII. Ta p'esai lo bo hanje, Daarom zul je haar hebben.
Mariones Spanjonette enz.
Ta p'esai lo bo hanje
Maria.

3. Indien in het nu volgende kringspel de naam van een kind gezongen wordt, moet het in den kring mededraaien met den rug naar het midden van den kring; het draait zich dus, zegt de heer B. een halven slag om.

De spelleidster (voorzangster) noemt het eerst den naam van het uitgekozen kind.

De uitgekozenen (genoemden) vormen ook wel een kleineren kring binnen den anderen.

I. Bam, bam, pasa un ronde,
Kom doe een ronde (dans).
bam, bam, pasa un ronde
pa nos k'e muchanan (dat wij deze kinderen willen, kiezen)
ay, pa nos k'e muchanan (ja, dat wij deze kinderen kiezen).

Het woordje k'e is vermoedelijk een afkorting van kier, quier, dat „willen" beteekent. (Ik teekende op blz. 160 van de encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië aan, dat Ke in het Ewe beteekent: vergeven, schenken). Een variatie van de beide eerste regels luidt:

Larga nos bam balia, un ronde, un ronde,
Larga nos bam balia, un ronde bunita.

Het tweede en derde couplet luidt aldus:

II. Quende nos quier tuma? Wie willen we nemen?
quier tuma, quier tuma?
quende nos quier tuma?
pa nos k'e muchanan, var.: di nos muchanan, van onze kinderen.
ay, pa nos k'e muchanan, var.: ay, di nos muchanan.

III. Nos quier tuma N., wij willen N.N. nemen
N., N.,
nos quier tuma N. }
pa nos k'e muchanan, } var.: nos quier tumele, pa nos muchanan.
ay, etc.

4. De kinderen draaien hand aan hand in een kring rond, en zingen:

Mama combai Djina? Mama hoe gaat het met Djina?
Djina na poco bon, Djina maakt het tamelijk goed.
ayera m'a mira Djina, gisteren heb ik D. gezien.
ta piki weso-abao, zij raapte botjes op.
tene, tene mi garoti, houd, houd mijn stok vast.
pa mi haci un wowo-i- carinjo, dat ik een knipoogje kan geven.
(Djina komt van Virginia).

5. In een kring staande wordt het volgende gezongen, bij het slotwoord hurken de kinderen neer.

Papa Chandy pia fini, Papa Chandi (Alexander) mooi voet, mooi been,
unda banda bo ta bai?, waar ga je naar toe?
Santa Barba mi ta bai, naar Santa Barba ga ik heen.
Bai troca un yiu pa tamaryn, ik ga een kind ruilen voor een tamarijn.
shon Guan, ta bini di Chīrĭrī, meneer Jan, komt van C.
Shon Guan, ta bai di Chōrŏrō, meneer Jan gaat naar C.
den hanchi Maria brēkĕtē, in 't steegje (van) Maria
cayente, cayente, yongŏtē, warm, warm, hurken!

6. Het nu volgende liedje wordt gezongen zonder spel.

I. Un mama, un tata cu dos yiu, een vader, een moeder en twee kinderen.
(Ik merk op, dat de vertaler twee maal de volgorde: moeder, vader, in de vertaling heeft omgekeerd).
un ta homber y un ta muher, een jongen en een meisje,
un yama Helena es otro yama Piet; een heet Helena, het andere kind heet Piet.

Er volgen nog drie coupletten. Het laatste zal ik vrij vertalen.

II. Nan ta bai keyre na Port Cabelo, ze gaan een uitstapje maken naar Porto Cabello.
(Klaarblijkelijk is het, hier te lande in onbruik geraakte — wij hebben immers tegenwoordig in Europa allemaal haast — ne-

derlandsche woord kuieren, als keyre in het papiamentsch opgenomen. De uitdrukking kuieren, voor: een uitstapje maken, wordt als „kuieri" in het surinaamsche negerengelsch aangetroffen. De surinaamsche creool zegt: kom ik ga een kuiertje maken).

i Helena a cai abao, en Helena viel neer (ik hoorde omstreeks 1893 een boschneger aan de Marowijne bij het vallen van een boom zeggen: a kai, hij valt. Het woord cai komt in het gewone negerengelsch in Suriname bij mijn weten niet voor).

Piet a cai su tras, en P. viel er na (of erachter).
nan tur dos a cai abas, zij beiden vielen neer

III. Ora e mama i tata a tende, toen hun vader en moeder het hoorden,
bao di tristo i yoramento, onder droefheid en geschrei
nan tur dos a cai abas, vielen zij beiden neer.
Cuater morto riba un dia, Vier dooden op één dag.

IV. Klok di misa tabata ly
klok di misa tabata ly
Un tata, un mama, cu dos yiu

De klok van 't kerkje luidde,
de klok van 't kerkje luidde,
(er gingen, er gingen, met groot geween)
(een) vader en moeder met twee kinderen (heen).

Een voorbeeld, dat „dire disasters" worden bezongen geeft Coers' Liederboek van Groot-Nederland, 3de boek, C. A. J. van Dishoeck, Amsterdam, blz. 126, waar de ballade: De Koningin van elf jaren, aldus eindigt:

Hij leî zijn hoofd al op eenen steen;
Van weenen en rouw brak zijn hertjen in tween
Daar waren drij lijkskens wel in 't gemeine
Van vader, en moeder, en zoontjen kleine.

7. In het volgende liedje is het woord sincúria een verbastering van sincoreá, n.l. vijf realen, dat is vijf en zeventig cent. De hoeden waarop het versje doelt waren keihard en te koop voor 75 cent, wat als erg goedkoop werd beschouwd. Ze werden ook genoemd: sombre di aroz.

Ho, ho, ho, sincúria ta un bon sombre (2×), Ho, ho, ho, sincúria
is een goede hoed,
dal e cu palo den su bom, sla hem met een stok op zijn bol,
dal e cu palo dem su rand, sla 'm met een stok op zijn rand,
Ho, ho (als de eerste regel).

8. In een kring staande kinderen met een kind in 't midden zingen tweemaal:

> Alelimón, alelimón, onvertaald.
> shon Casca busca un webo, meneer Casca zoekt een ei.

Daarna wordt gesproken:
Mi a cai den poz, ik ben in den put gevallen. Het in het midden staande kind valt bij dezen regel op de knieën.
Di cuanto pia?, hoeveel voet diep?
Binti un na nuebe, een en twintig plus negen.
Quen bo quier pa saca bo? Wie wil je, dat je er uit haalt?
N. (antwoord: N.N.).
Cu su quico?, met wat van 'm?
Cu sa man, (of) Cu siu pia, d.i., met zijn hand, of met zijn voet.
Bij Cu su quico? pakt de gekozene (N.N.) den knielenden beet, die daarna in den kring komt. Op zijn beurt valt nu N.N. in den put. Wordt de variant: cu su pia gesproken, dan geeft de gekozene, N.N., den knielenden een schop.
Tot slot wordt driemaal gezongen:
E cas', e cas' ta bon traha, het huis het huis is goed gebouwd, en het couplet eindigt met den regel: Anto Ve ta pidi pordon, Welnu Ve (?) vraagt vergiffenis.

In het zinnetje: Binti un na nuebe, plaatste de berichtgever achter het woordje *na* twee vraagteekens. Ik ben zoo vrij geweest „na" met „plus" (en) te vertalen, want ik twijfel er niet aan of dit is een verkorting van het afrikaansche woord „nanga", met, dat men in het surinaamsche negerengelsch eveneens als „na" en met velerlei beteekenis terugvindt. Ik heb daarvan een aantal voorbeelden gegeven in mijne op uitnoodiging van den heer de Meyier gehouden bespreking van: Het negerhollands der Deense Antillen, door dr., later hoogleeraar D. C. Hesseling, in de Indische Gids van 1905. Dr. H. schreef mij dienaangaande: „De gelijksoortigheid van alle Kreoolsche talen, en speciaal de overeenkomst tussen Negerhollands en Negerengels is inderdaad allermerkwaardigst. Uw verklaring van *na* in verschillend gebruik

heeft mij zeer geinteresseerd". Ik zou wel willen weten of het antwoord- Binti un na nuebe nooit varieert. Mocht dat zoo zijn, dan kan er getallen-symboliek in 't spel zijn. Negen is een heilig getal.

9. Kinderen zitten in het rond; een van hen heeft een speld in de kleeren verborgen. Een ander moet de speld zoeken. Komt het zoekende kind bij den verkeerde, dan wordt er gezongen: aya e no ta; komt het in de goede richting dan zingt men: aya mes e ta, totdat de speld gevonden is. Dan komt een ander in den kring.

Willemina o, o Willemina o (er wordt altijd: „Willemina" gezongen).
chiriri.
Busca e feneta rond, zoek de speld in 't rond.
chiriri.
Aya e no ta chiriri. } 2×, daar is hij niet
Aya mes e ta chiriri. } 2×, daar is ie.

10. Het liedje wordt in een kring gezongen. Een kind staat in 't midden en pakt bij de woorden ata mi a haye een uit den kring, die dan in 't midden komt. Het is een meisjesspel.

M'a perde mi dams, ik ben mijn meisje kwijt,
juda mi buscé, juda mi buscé, help mij zoeken, help mij zoeken.
rondia dams, ga bij de meisjes rond
cu bela na man, met een kaars in de hand
cu luza na man, met licht in de hand
juda mi buscé, rondia dams.
Mi'n por haye, mi no por haye, ik kan ze niet vinden (2×)
juda mi buscé, rondia dams.
Ata mi a haye (3×), Ik heb ze.
rondia dams.

Voor het geschonkene blijf ik den heer pastoor de Barbanson van harte dankbaar. Ik meen dat zijn zeereerwaarde de eerste is, die op dit gebied op Bonaire heeft verzameld.

CURIOSITEITEN UIT GUYANA

DOOR

C. H. DE GOEJE

I

„Mooie menschen, meneer, die Indianen; maar niet goed, dat ze geen kleeren dragen". Aldus een neger uit Paramaribo, expeditie-roeier, toen wij op een der bronrivieren van de Marowijne, de eerste bovenlandsche Indianen ontmoetten, die, gelijk bij hen gebruik is, slechts een lendendoek of schortje droegen.

Er zijn of waren stammen, die een nog soberder dracht hebben, bijv. de eerste Indianen die Columbus ontmoette, welke „geheel naakt gaan, gelijk hun moeder hen ter wereld bracht" en de Indianen die admiraal de Ruyter zag, welke „gingen .... moedernaakt".

Als zulke menschen de kleeding van den Europeaan zagen, dan moesten zij een woord samenstellen of overnemen, om die aan te duiden en zoo is het Nederlandsche woord *broek* overgegaan in eenige Indiaansche talen van Guyana: Akawai [1]), Makusi *purúku* [2]), Wapisiana *tciruka*; Arawak *bokóloko* kleedingstuk, Palikur *buruku* gesloten vrouwenschort.

Overigens heeft de Nederlandsche taal niet veel kansen gehad; in Guyana en omgeving was het Spaansch haar een eeuw vóór. Zelfs in het binnenland, bij stammen die wellicht nimmer met Spanjaarden in aanraking zijn geweest, dragen voorwerpen die voor het eerst door de oude Spaansche ontdekkers in Amerika zijn gebracht, nog de Spaansche namen, bijv. doek *kamisa*, geweer *arkabusa*, naald *akusa*.

Bij het snuffelen in Indiaansche woordenlijsten, vond ik slechts de volgende woorden die Nederlandschen oorsprong verraden: scheermes Kaliña (Pelleprat 1655) *kéremeci*; spiegel Kaliña (Boyer 1654) *sibiguéri*, (Crevaux 1882) *tchipikiri*, Tamanaco

[1]) E. Toro, Por las selvas de Guayana. Caracas 1905 p. 162.
[2]) *u* in Indiaansche woorden = Ned. *oe*.

cipichiri (Ital. spelling); brood Oyampi *poroto*; brood (meel) Kaliña (Im Thurn), Arawak (Brett) *meli*; sterke drank (zoopje) Akawai (Toro) *sobí*, Makusi *sópi*; sterke drank (brandewijn) Kaliña *branwini*, Makusi *blandiná*. Misschien ook: papier, boek talen Uaupes-gebied *papéra*.

Omgekeerd zijn verscheidene Indiaansche woorden overgegaan in Europeesche talen, vooral woorden uit de taal der Indianen van Haiti en omgeving, waarmede de Spanjaarden het eerst in aanraking kwamen. Ik noem *kannibaal, hangmat, orkaan, tabak, leguaan, kassave, mais, gojave, papaja*. Het eerste woord had stellig, de drie volgende woorden hadden waarschijnlijk, een andere beteekenis dan ze thans in onze taal hebben.

II

Voorwerpen van Europeesch fabrikaat zijn thans doorgedrongen tot de stammen van het diepste binnenland; doch verscheidene Indianenvolken hebben geen rechtstreeksche aanraking met de blanken en als er een hun land bezoekt, dan is dat een gebeurtenis van belang.

Hoe scherp ze daarbij opmerken, bleek, toen in 1928 de expeditie-Rondon, komende van de Amazone, het Indianengebied bij de Zuidgrens van Suriname had bezocht. Kort daarna ontmoette een Surinaamsch beambte op een boschnegerdorp aan de Tapanahoni eenige Indianen uit het binnenland. Deze vertelden, dat zij aanvankelijk gemeend hadden, dat de vreemdelingen menschen van de Goeje, hun vriend waren; doch daarna merkte men op, dat ze hun goederen anders verpakt hadden en ook een andere taal spraken dan de lieden van d. G. (die er voor het laatst, eenentwintig jaar geleden was geweest!).

Ander voorbeeld. In 1789—93 vervolgden de Nederlandsche troepen de oproerige slaven onder Bonni, die de Marowijne op waren gevlucht. In 1878 bezocht Crevaux de Paru, even bezuiden Suriname en zag daar in de rivier rotsen „die de Rukuyana's (Oyana's) *panakiri-tepu* (rotsen der Nederlanders) noemen, omdat ze op een rij staan gelijk de soldaten van Suriname die eertijds oorlog voerden op de Marowijne. Den Rukuyana's had het getroffen, dat de blanke soldaten in één gelid stonden, terwijl zij zelve steeds de een achter den ander loopen, à la file indienne. Zij hebben twee andere bijzonderheden opgemerkt: dat de Nederlanders op en neer wandelden op een dorpsplein, zonder ander doel dan om de beenen te bewegen. En voorts, dat als een hoofd-

man een ondergeschikte riep, deze snel toeliep om zijn chef te antwoorden".

Van Schomburgk, die omstreeks 1840 Britsch Guyana bereisde, wisten de Indianen in het Roroima-gebied, zeventig jaar later, nog veel te vertellen [1]). Zijn naam was „Samburukú" geworden; Crevaux heette bij de Indianen „Masoh" (= major); mij noemden ze „Tekuyenne" en mijn bijzondere vriend Tuwoli sprak mij dikwijls met „Sami" aan, waarvan de oorsprong mij eerst veel later duidelijk werd, toen ik vernam, dat de Amerikaansche soldaten in Frankrijk tijdens den wereldoorlog, door de bevolking Samis = les amis, werden genoemd.

Maar welke soortnamen hebben de Indianen aan blanken en negers gegeven? De Ojana's in Zuid-Suriname en vele andere stammen tot op de Antillen toe, noemen de blanken *paranakiri*, naar men meent = *parana* zee *okiri* man. De Ojana's zeggen ook wel *parasyinsi*, verm. = Français. Doch voor de blanken uit het Amazone-gebied bezigen zij den naam *kalayuwa*, ontleend aan Tupi-talen (de lingua geral van Brazilië), waarin *karaiba* of *kariwa* beduidt medicijnman of belangrijk en over tooverkrachten beschikkend persoon. De Arawakken noemen den blanke of anderen vreemdeling *faleto*, verm. eveneens over tooverkrachten beschikkend persoon. Den neger noemt men veelal *mékolo* = Spaansch negro.

III

Gevaarlijk is het, een vreemde taal te spreken of te schrijven, als men de intimiteiten ervan niet kent.

Zoo hebben vele talen een voornaamwoord 1en persoon meervoud, dat aanduidt „ik en de mijnen" en een ander, dat aanduidt „ik en de toegesprokenen", of „wij allen". Een zendeling in Afrika, die predikte „Wij zijn zondaars en hebben het noodig bekeerd te worden", bezigde inplaats van „wij allen", het voornaamwoord, dat „ik en de mijnen, doch de toegesprokene uitgesloten" beteekent!

Haast even noodlottig is een vergissing in den Arawakschen Bijbel van de Britsche zending in Guyana, in Matth. VI 6: „Maar gíj, wanneer gij bidt, ga in uwe binnenkamer, enz". Het woord „binnenkamer" is daar vertaald door *tokai*, welk woord echter de naam is van het huisje van den medicijnman, zoodat feitelijk de

[1]) Th. Koch-Grünberg, Vom Roroima zum Orinoco. III, p. 120—1, Stuttgart 1923.

[2]) O. Jespersen, The Philosophy of Grammar. London 1924 p. 192.

Christelijke zendeling zijn discipelen den raad geeft, zich tot den heidenschen priester te wenden!

Opvatting kan tegen opvatting botsen. De Makusi's wilden het woord „sterren" weergeven met het meervoudsachtervoegsel dat zij bezigen voor levende wezens of geestelijke machten, overeenkomstig de inzichten der Indianen, dat de hemellichten geestelijke wezens zijn. De zendeling kon dat echter niet toegeven [1]).

Voetangels en klemmen liggen gereed voor degenen die het aandurven het woord „God" in het Indiaansch te vertalen. Want de Indiaansche mythen en godsdienstleer reiken eigenlijk niet tot een wezen, dat equivalent geacht mag worden met God der Christelijke religie. Doch hoe het wél in elkaar zit, hebben de vertalende missionarissen, aan wie overigens alle lof toekomt, zelden gevat.

Voorzichtig was de Spaansche missionaris, die in het Kaliña het woord *Dios* invoerde; ongevaarlijk is nog het woord *Bongdiu* (= Fransch bon Dieu), dat Britsche zendelingen bezigden in Evangelievertalingen in het Honduras-Karaïbisch. De vertaling in het Arawaksch *Watinati* = onze Vader en in het Warau *Kanonatu* = onze Schepper, is niet geheel en al gelukkig, doordien de hoofdletter aan *wa-*, resp. *ka-* = ons, wordt toegekend.

Tamusi, in Kaliña-catechismussen, duidt wel een hooge godheid aan, doch vermoedelijk van oorsprong den licht-god, tweelingbroeder van den god der duisternis, en zoon, of ook echtgenoot van de Groote Moeder.

Akawai en Makusi *Makonaima* duidt eveneens een der goddelijke broeders aan, doch deze godheid toont in de mythen een ietwat bedenkelijk karakter, is eerder een Lucifer- of Loki-figuur. Ook Arawaksch en Warau *Kororoman* of *Kurumana* is waarschijnlijk een der goddelijke broeders, en Tupi-Guarani *Tupan* een dergelijke godenfiguur (bij de Apopucuva-Guaranis de dondergod, wiens gebied het Westen is).

Eiland-Karaïbisch *Chemijn* of *Icheiri* is de naam waarmede die Indianen de goede, helpende geesten van den medicijnman aanduiden. Breton was daarvan wél op de hoogte; hij noemt ze in zijn woordenboek „les Dieux prétendus des sauvages", doch in zijn catechismus bezigt hij deze woorden met de beteekenis van „God", wat misschien nog zoo dom niet is, want een ander goed kenner van de Indianen, A. Ph. Penard, meent dat deze geesten, de *yakuwa-kon* der Kaliña's, overeenkomen met engelen.

---

[1]) Rev. W. G. White, Fringes of Makuchi. Timehri third series IV, Demerara 1917.

Geheel is men de kluts kwijt in eenige woordenlijsten van het Warau, waar het woord *hebu* onderscheidenlijk vertaald wordt met „God", „duivel" en „koorts". De sleutel van het raadsel is, dat *hebu* de naam is voor natuurgeesten, zoowel goedgezinde als ziekte-veroorzakende.

Tot slot nog een koddige vergissing. In 1735/9 zond de Evangelische Broedergemeente, gevestigd te Herrnhut in Saksen, op het landgoed van Graaf von Zinzendorf, zendelingen naar Suriname en sedert is ze er gevestigd gebleven. In 1777 bezocht de Fransche intendant Malouet Suriname. In zijn Mémoires, Tome III p. 191, staat over de Herrnhutters het volgende: „Il y a aussi à Surinam un couvent d'hermites de la secte de M. le comte Sinsordorff" („er is ook in Suriname een klooster van kluizenaars van de secte van den heer graaf S.").

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

Tropenpflantzer. Jrg. 36, no. 12, (1933) Bananen production auf Guadeloupe.

Handelsberichten. 29 Maart 1934, no. 3. Suriname. Uitvoer der voornaamste voortbrenselen; Stand der cultures.

Algemeen Landbouwweekblad voor Ned.-Indië. 3 Maart 1934, no. 36. De groeiende pisangexport van Guadeloupe; Tonga [de in Venezuela en Guyana inheemsche leguminosensoort, waarvan de wetenschappelijke benaming luidt: Dipteryx odorata (sun. Coumaruna odorata)].

Bulletin Agr. Gén. Col. Jrg. 26, no. 296, 1933. Guyane Française. Rapport sur le commerce et la navigation pendant l'année 1932.

De Rijkseenheid. 7 Maart 1934, no. 23. Invoer van politiek in Suriname.

Idem. 14 Maart 1934, no. 24. Herdenking Curaçao 1634—1934, door Emeritus; Bezuiniging op het onderwijs in Suriname, Waar voor zijn geld?, door C. K. Kesler.

Idem. 28 Maart 1934, no. 26. Het „wellustige" leven in Suriname [ontleend aan Der Tag van Berlijn van 3 Februari 1934. Brieven van K. F. Siegel uit de 18de eeuw te Paramaribo].

Idem. 18 April 1934, no. 29. Kiesrecht, door Emeritus [in Curaçao].

Idem. 25 April 1914, no. 30. Surinaamsche pensioenen. Achterstelling van Hollanders, door Emeritus.

Algemeen Handelsblad. 1 Maart 1934, vierde blad. Nieuwe banen in Suriname. Wat kan er gedaan worden om het verleden althans eenigszins te doen herleven? Op het toerisme geconcentreerd. Malaise ook bij de buren, door mr. W. J. van Balen.

Idem. 10 April 1934, eerste blad. Nederlandsch-Caribisch volkseigen. Curaçao en Aruba vertoonen een krachtig eigen volksleven binnen het kader van Groot-Nederland, door mr. W. J. van Balen.

Koloniaal Missietijdschrift. Afl. IV. 15 April 1934. Het Apost. Vicariaat van Suriname. Een historische schets. 10. Franciscanen in Suriname. Naspel; II. Franciscanen in Suriname. Ter gedachtenis, door Fr. M. F. Abbenhuis; Opbloei van het eiland Aruba, door P. F. H.; Triomphale intocht van Z.H.Exc. Mgr. Th. van Roosmalen in Suriname's hoofdstad Paramaribo.

Economisch Weekblad voor N.I. 16 Maart 1934, no. 11. Eenige gegevens omtrent den wereldhandel in bananen, citrus-vruchten en ananas, door E. L. Levie.

The Cornhill Magazine. Maart 1934, no. 891. Death Cut and Diamonds, door Major Maurice B. Blake [middelen tegen doodelijke slangenbeet in Suriname en Britsch Guyana en diamantgraven in Britsch Guyana].

Echo's uit de Missies. April 1934, no. 5. In de binnenlanden [van Suriname], door Sr. Theresina; Onze buurtkinderen [in Curaçao], door Sr. M. Lidwina.

International Journal of Leprosy. October 1933. De invloed van voeding bij Lepra, door dr. E. G. Keil (zie De West 9 April 1934, no. 2626).

De Rijkseenheid, 2 Mei 1934, no. 31. Vereeniging Indië-Nederland, Jaarvergadering 21 April. Rede G. J. Staal: Suriname's Lotgevallen.

De Telegraaf. 10 April 1934. Avondblad. 3. West-Indische Repuliek Haïti met een bewogen historie.

Ons Suriname. April 1934, no. 4. Hoe de Heer mijn weg geleid heeft. I. In Suriname. II. In Europa, door R. Doth.

Onze Aarde. April 1934, no. 4. West-Indische bananen, door C. K. Kesler.

Maandblad der Koninklijke Vereeniging „Oost en West". 5 April 93 , no. 4.

Peperpot-Casripopot. (Een naamsverklaring) door Fred. Oudschans Dentz; Surinaamsche Peperpot. Bont Allerlei over Land en Volk van Suriname II, door Fred. Oudschans Dentz.

Suriname. 9 Februari 1934, no. 12. Abraham Crynsendag.

Idem. 13 Februari 1934, no. 13. Mechanische rijstbouw en de Rijstcultuur van den klein-landbouwer.

De Bovenwindsche Stemmen. 3 Februari 1934, no. 12. Simpson's Bay.

Sky Lines. Januari 1934. Passenger tariffs between the United States and Cuba, Nassau; Mexico; West Indies; Central America and South America.

Neerlandia. April 1934, no. 4. Nederlandsche Antillen. Dr. M. Alvarez Correa [Overleden 21 Februari te Parijs].

Idem. Mei 1934, no. 5. Suriname. Emigratie naar Suriname, door Th. Lens.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 5 Februari 1934, avondblad A. De organisatie van den handel [in Suriname.]

Idem. 6 Februari 1934, avondblad A. Een nieuw tijdschrift in Barbados.

Idem. 8 Februari 1934, avondblad A. De pers in Suriname.

Idem. 1 April 1934, avondblad A. De Evangelische Broedergemeente in Suriname. Is de Evangelische Broedergemeente „Self Supporting?"

De West. 12 Maart 1934, no. 2615. Kolonisatie van Nederlandsche arbeiders (hoofdzakelijk landbouwarbeiders) naar Suriname, door F. P. Schuitemaker.

Idem. 16 Maart 1934, no. 2617. Europeanen kolonisatie in de tropen, door J. A. Bange.

Idem. 21 Maart 1934, no 2619. Rexora-rijst, door G. Stahel; Over rijstmeel en nog wat. De economie van een mechanisch bedrijf.

De West. 11 April 1934, no. 2627. Een gouden jubileum. K.W.I.M.-K.N.S.M.

Het Leven. 28 April 1934, no. 17. Het bagno in Guyana. Een menschengraf onder de tropenzon.

„Petrus Donders". Mei 1934, no. 5. Pater Donders geëerd; Op Vacantie, door Fr. Hub. Verrijt; Hoe er in Suriname Kerk gehouden wordt, door A. Verschure.

West India Committee Circular. 1 Maart 1934, no 924. The Coming Cocoa Conference; Trinidad and Tobago. At the British Industries Fair; Sea Island Cotton. A Display at the White City; The Cocoa Conference- in Sight. H.M. Government's Action; West Indian Anchorages For Seaplanes and Flying Boats; Bahamas Financial Position; Libraries and Museums in the British West Indies; Paintings of the West Indies; Notes from British Guiana; Recent Events in St. Lucia.

Idem. 15 Maart 1934, no 925. The Closer Union Report; Trinidad's Trade and Finances; Canadians Discover West Indies; British Guiana's Trade; The Coco-Nut Palm; Settlement in British Honduras; News from Trinidad. Seaplanes Give Fine Display; Bermuda as an Air Port. A Vision, in the near Future; Jamaica's Trade with U.S.A.; Jamaica's Finances; West Indian Trade in 1933.

Idem. 29 Maart 1934, no 926. Sea Island Cotton; Bermuda's Tourist Trade; Cattle Breeding. Good work in Jamaica and Trinidad; Grenanada's Banana Prospects; Cocoa, Sugar and Oil. Conditions in Trinidad To-day; Jamaica's Banana Trade, Jamaica's Health. West Indian Exports; The British Guiana Floods; Dominica and Closer Union; Chocolate Through the Ages.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Beschouwingen over de propaganda voor emigratie van Hollandsche andbouwers naar Suriname, door L. C. Prey. Vergadering van 2 Februari 1934 van de Groep West-Indië van het Indisch Genootschap. [blz. 221—251].

Jaarverslag van het Kinderhuis te Saron over 1933, door D. en C. Boon -Ketel [Zie de Herrnhutter van 18 Februari 1934, no. 4].

Rede van Gottfr. H. Crone, voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam bij de intrede van het jaar 1934. Amsterdam 2 Januari 1934. Amst. Boek- en Handelsdrukkerij v/h. Ellerman, Harms & Co. Amsterdam. Suriname en Curaçao. blz. 111/113.

Nederlandsche Commissie voor Internationale Natuurbescherming. Mededeeling no. 10. Voorjaar 1934. Nederlandsch-West-Indië. Suriname; Curaçao. [Blz. 16/19].

De Curaçaosche Volkskrant. 1ste jaargang no. 1. 30 Januari 1934.

Vereeniging Huisvlijt Curaçao. 15de Jaarverslag. 1933.

Verslag West-Indische Leergang 1933, door mr. F. G. Schalkwijk.

Cassaveselectie, door L. Koch. [Proefschrift ter verkrijging van den graad van doktor in de landbouwkunde aan de Landbouwhoogeschool te Wageningen. 10 Februari 1934]. Uitg. H. Veenman & Zonen, Wageningen.

Emigratie en Kolonisatie. Ter bevordering van werkverruiming en verbetering van levens- en bestaansvoorwaarden door emigratie en kolonisatie. 1ste Jaargang. Maart 1934. Proefnummer. Officieel orgaan van de Stichting Maatschappij Emigratie en Kolonisatie te 's-Gravenhage en het Nationaal Verbond tot kolonisatie-bevordering van Suriname en andere Nederlandsche gewesten, te Rotterdam.

Inlichtingen en onderzoekingen van de Afdeeling Handelsmuseum in 1933. Mededeeling no. XXXV. Afdeeling Handelsmuseum no. 14 van de Koninklijke Vereeniging Koloniaal Instituut. (Honing in Suriname· Aloë van Bonaire en Aruba; Hout uit Ned. Oost- en West-Indië; Magneetijzer van St. Eustatius; Aarde van St. Eustatius; Curaçaosche oranjeappelen en -schillen; Surinaamsche sinaasappelen; Komkommers uit Suriname; Surinaamsche Tomaten in Nederland; Sawarienoten).

Flora of Surinam (Dutch Guyana) Mededeeling no. XXX. Afdeeling Handelsmuseum no. 11 van de Koninklijke Vereeniging Koloniaal Instituut. Vol. I. Polygonaceae, door P. J. Eyma; Cyperaceae, door H. Uttien; Caryophyllaceae, door S. J. van Ooststroom; Proteaceae, door Alberta M. W. Mennega; Aizoaceae, door P. J. Eyma.

Vol. II. Myristicaceae, door S. J. van Ooststroom; Menispermaceae, door L. Diels; Anacardiaceae, door E. T. Nannenga.

Vol. III. Guttiferae, door P. J. Eyma; Lecythidaceae, door P. J. Eyma; Punicaceae, door P. J. Eyma; Bixaceae, door P. J. Eyma; Araliaceae, door F. M. Muller.

Vol. IV. Rubiaceae, door C. E. B. Bremekamp; Ericaceae, door J. Lanjouw; Campanulaceae, door J. Lanjouw.

Entertaining the Islanders, door Burt. Struthers. Londen. Lovat Dickson. 1934. [speelt in West-Indië].

Le Travail Forcé, door C. A. Le Neveu. 3 frs. Union Coloniale Française. 41, Rue de la Bainfaisance. Paris VIII.

The Libraries of Bermuda, The Bahama's The British West Indies, British Guiana, British Honduras, Puerto Rico, and The American Virgin Islands; A Report to the Carnegie Corporation of New York, door Ernest A. Savage. Library Association, London, 1934. Chaucer House, Malet Street. W. C. I.

Reports on the Museums of Ceylon, British Malaya, The West Indies, Etc. To the Carnegie Corporation of New York. De eerste twee door S. F. Markham, het laatste door F. A. Bather en T. Sheppard. Uitgegeven door The Museums Association. London.

Directory of Museums in Ceylon, British Malaya, Hong Kong, Sarawak, British North Borneo, Fiji, The West Indies, British Guiana. Samengesteld en uitgegeven door The Museums Association, London. 1934.

Gids voor vreemdelingen. Waarheen en hoe op Curaçao. (Nederl. West-Indië)? Uitg. door de Kamer van Koophandel en Nijverheid (Vreemdelingenverkeer) Curaçao [Rijk geïll. vouwblad].

Hoe de Heer mijn weg geleid heeft, door R. Doth. I. In Suriname. II. In Europa. Uitg. door het Zendingsgenootschap der Ev. Broedergemeente, Zeist. *f* 0.25.

Melaatsch!, door P. M. Legêne. No. 2 Zeister Tractaten 1934. Uitg. door het Zendingsgenootschap der Evang. Broedergemeente, Zeist. *f* 0.35.

O. D.

HET KLIMAAT EN DE NATUURVERSCHIJNSELEN OP ONZE BOVENWINDSCHE EILANDEN

DOOR

IR. F. S. LANGEMEYER
(Hoofdingenieur van de Rijkswaterstaat)

Het klimaat van St. Maarten, St. Eustatius en Saba is, vooral gedurende de maanden November tot Mei goed. De Noord-Oost-passaat is in die maanden sterk overheerschend. De nachten zijn koel. Het komt voor dat de thermometer in den nacht daalt tot 68° Fahrenheit of een enkele maal zelfs nog lager. Gedurende onze zomermaanden is de temperatuur belangrijk hooger, tot boven 90° in de schaduw. Slechts zelden is de warmte zoo drukkend als zij op warme zomerdagen in Europa pleegt te zijn. Dit is overigens een gewoon verschijnsel in de tropen.

De meest voorkomende ziekteverschijnselen zijn, behalve mijnworm bij een deel der bevolking van St. Maarten, typhoïde koortsen en enteritis, meestal een gevolg van het gebruik van slecht drink- of wasch-water. Ofschoon op de eilanden zeer goede regenbakken aanwezig zijn, wordt toch door de medici aangeraden alle drinkwater te koken. Door de inheemsche bevolking geschiedt dit natuurlijk niet. Zij beweren immuun voor de genoemde ziekten te zijn, doch in tijden van langdurige droogte, wanneer de meeste regenbakken leeg zijn en putwater gedronken wordt, doen zich ook bij de inboorlingen de ziekteverschijnselen voor.

Ofschoon de gele-koorts-muskiet (stegoyma fasciata) de meest voorkomende muskiet is, is gele koorts sedert zeer langen tijd niet meer op de Bovenwindsche eilanden voorgekomen. De reeds genoemde mijnworm ziekte treedt vooral op in Simsonsbaai, een dorpje op St. Maarten met eene eigenaardige, blanke visschersbevolking, die eene, voor de tropen weinig hygiënische levenswijze volgt.

De gemiddelde jaarlijksche regenval was in de 10 jarige periode 1909—1918, voorafgaande aan mijn twee-jarig verblijf (1918—

1920) op St. Maarten 1030 mm. Het droogste jaar in die periode was 1917 met 778 mm., het natste jaar was 1916 met 1399 mm. regen. Meestal vertoonen de maanden October en November de hoogste, de maanden Februari en Maart de laagste regencijfers.

De Noord-Oost-passaat waait in den regel met eene matige snelheid van 3 à 5, volgens de windschaal van Beaufort. Zij kan, vooral in de eerste maanden van het jaar sterker worden, doch is slechts zelden gevaarlijk.

Gedurende de orkaanmaanden, waarmede de maanden Juli-October worden aangeduid, waait de passaat veelal uit eene richting, die Zuidelijker is dan Oost. De windrichting is dan veel minder stabiel. Herhaaldelijk komen dan Zuidelijke tot Zuid-Westelijke winden voor, die, zonder nog orkanen te zijn, zóó groote sterkte kunnen aannemen, dat de Groote Baai van St. Maarten, die tegen Zuidenwind geen bescherming biedt, tot eene woelige zee wordt.

„Met Juli begint de lucht meer en meer door de toenemende hitte uit te zetten, hetwelk voortduurt tot in October, een tijd, die men algemeen in West-Indië onderscheidt als de orkaanmaanden. Dit seizoen wordt in sommige jaren gekenmerkt door aanhoudende stilten, afgebroken door stormen uit het Zuiden met onweer en regen, en in andere jaren wederom door afwisselend harde windvlagen uit het Oosten en flauwe koelten, storm en stilte, regen en zonneschijn, alles binnen het tijdverloop van weinige uren, en weken achtereen voortdurende" [1]).

Aardbevingen van gevaarlijke afmetingen zijn op St. Martin zeldzaam. Wel komen er nogal eens kleine schokken voor, doch die zijn van weinig beteekenis. Saba en St. Eustatius hebben een ongunstiger reputatie.

De getijbeweging is in deze zeeën zeer zwak en onregelmatig. De amplitudo is zelden meer dan 1½ voet. .

Een ander verschijnsel zijn nog de zoogenaamde „groundseas". Bij matige of zelfs zwakke winden kan de zee het aanzien van een zwaren storm vertoonen. Ook de Groote Baai van Philipsburg wordt ruw, zóó dat de zee met groote kracht breekt op de zandbank. Zekerheid omtrent de oorzaak van dit verschijnsel heb ik niet kunnen vinden. Het wordt toegeschreven aan aardschokken, doch ook aan verwijderde stormen: „These rollers are most frequent in the eastern part of the West-Indies, but

[1]) Beschrijving van het eiland Sint Eustatius" door A. H. Bisschop-Grevelink, kolonialen secretaris aldaar (1846).

occur at times on all the islands. They frequently make landing dangerous and have been known to tear vessels from their anchorage and cast them ashore. They have been attributed to gales of wind prevailing at a distance, to interference between or union of the ordinary waves caused by the trades and to earthquake shocks" [1]).

Het meest gevreesde van al de natuurverschijnselen is ongetwijfeld de West-Indische orkaan. Wel worden elders onder verschillende namen gelijksoortige winden aangetroffen, doch hier kunnen ze tot zeer groote hevigheid aangroeien.

„The greater part of the West-Indies are subject to violent circular storms, named hurricanes, which occur principally in August, September and October, when the tradewind is feeble and there are frequent calms, interrupted at times by violent squalls, rendering the navigation of the Carribean sea dangerous" [1]).

De West-Indische orkaan kan worden ontleed in twee duidelijk te onderscheiden wind-bewegingen: 1° de voortgaande beweging, 2° de draaiende beweging. Het is, als het ware, een groote lucht-cilinder, die met eene ontzettende snelheid om zijn as wentelt, terwijl de, ongeveer vertikaal blijvende, as zich evenwijdig aan zich zelve voortbeweegt. De punten, van de as volgen daarbij een bepaalde baan.

Het ontstaan van zulk een orkaan houdt verband met de atmosferische gesteldheid over de geheele aarde gedurende de zomermaanden. Gedurende het warme seizoen op het Noordelijk halfrond bevindt zich een gordel van hooge druk tusschen 30° en 40° N.B., met toppen van grootere ontwikkeling boven de oceanen. De depressies zijn boven het zuidelijk gedeelte van Azië's vasteland en boven het Westelijk gedeelte van Noord-Amerika. Een nauw verband schijnt te bestaan tusschen de permanente hoogedruk-zônes in den Noordelijken Atlantischen Oceaan, zooals reeds door Captain Toynbee in zijn beschouwing van den typeerenden orkaan van Augustus 1873. („Meterology of the North Atlantic in August 1873") is aangetoond. Bij het voortschrijden van het Noord-Atlantische hoog in het gebied der kalmten ontstaan wervelwinden, die hun baan vervolgen, verband houdende met de oogenblikkelijke meteorologische gesteldheid [2]).

[1]) „West Indies Pilot", published by the Hydrographic Office under the Authority of the Secretary of the Navy (1918).

[2]) Oliver L. Fassig: „Hurricanes of the West-Indies" (Bulletin X van het U.S. Weatherbureau — Mrt. 1913).

Volgens de „Convectional theory" wordt de oorzaak der wervelbeweging gezocht in een plaatselijk laag, waarnaar de omringende hoogedruk-velden afstroomen. Door de wenteling der aarde krijgt dit toestroomen naar het centrum een wervelende neiging. De lucht stroomt door dat centrum, de vortex, naar hoogere luchtlagen om zich daar weder naar buiten te bewegen. Het geheel is te vergelijken met een draaikolk in een rivier, die door den stroom voortbewogen wordt [1]).

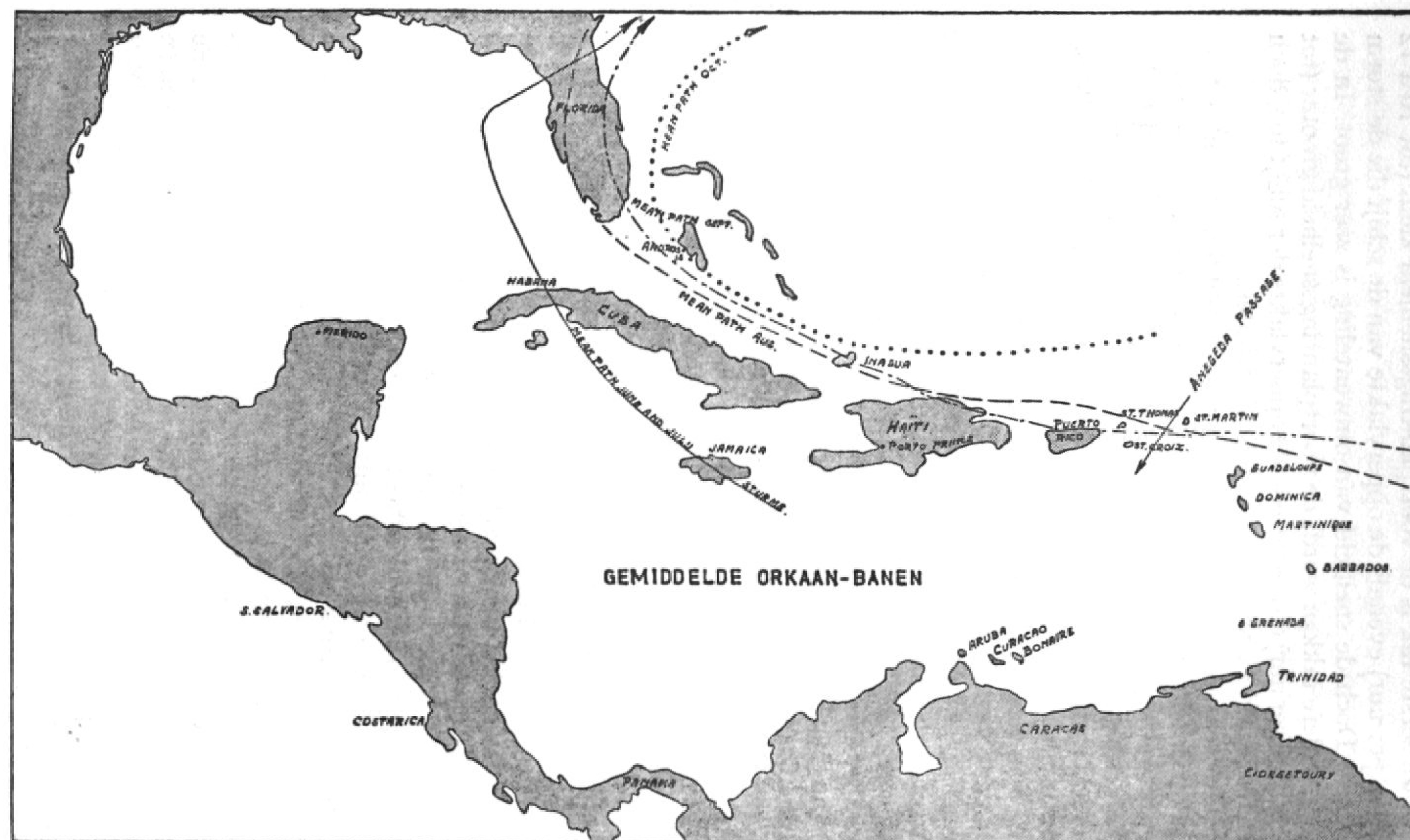
Waarschijnlijk worden ontelbare van dergelijke draaiwinden gevormd, doch de factoren om hen tot een storm te doen aangroeien zijn gelukkig niet zoo vaak aanwezig, zoodat ze zich weder verspreiden, vóór dat ze tot kracht zijn gekomen.

Groeit zoo'n draaiende wind wel tot stormkracht aan, dan kan de snelheid der draaiende beweging tot 45 m. à 50 m. per sec. bedragen. „The cyclone and especially the tropical cyclone is characterized by a vast eddy on an average of 300 miles in diameter, of extraordinary violence in the gusts of wind (90 miles per hour and sometimes more) and carrying necessarily with it a relative vacuüm, which increases from the periphery to the center or vortex. This rarefication of the air in so large an area implies a lack of equilibrum in the atmosphere which by the law of compensation represents an excess of air in one or more isolated places surrounding the hurricane".

De voortgaande beweging van den storm wordt dus in de breedten binnen den keerkring beheerscht door dezelfde invloeden als die, waaraan de passaatwinden onderhevig zijn. Ofschoon de baan van het Centrum van elke storm zeer verschillend is, valt daarbij toch wel eenige regelmatigheid op te merken, zoodra men de banen van verschillende stormen naar de maanden van hun optreden, met elkaar vergelijkt.

In de fig. zijn de gemiddelde breedten van 135 stormen uit de jaren 1876—1910, naar de maanden van den orkaantijd geteekend. De gemiddelde banen hebben parabolische vormen. Elke baan kan men verdeelen in drie takken: *a*, eene iets, Noordelijker dan zuiver Oost-West gerichte tak, welke geheel onder invloed staat van de tropische luchtstreek; *b*, de top van de parabool, welke ontstaat op 20° à 30° N.B. en *c*, eene naar het Oosten gerichten tak, die in de gematigde zône terecht komt, waar de storm al spoedig zijn hevig karakter verliest.

[1]) William H. Alexander: „Hurricanes: especially those of Porto-Rico and St. Kitts" (Bulletin n° 32 van het U.S. Weatherbureau — 1902).

Gem. orkaan banen n. de maanden (waarnemingen v. h. U. S. Weather Bureau).

In de eerste tak is de voortplantingssnelheid klein (tot 10 à 12 mijlen per uur) evenals de oppervlakte van de schijf die de storm beslaat. Doch de snelheid van omwenteling is zeer groot. In de beide andere takken wordt de voortplantingssnelheid grooter (tot 19 mijlen per uur) en neemt ook de oppervlakte der schijf toe, doch vermindert de kracht der wentelende winden.

De oorsprong van den orkaan en de ombuiging liggen niet altijd op dezelfde plaats. Vaak is de eerste tak slechts kort of ontbreekt zelfs geheel. Meestal is de oorsprong Oostelijk van de Antillen. Volgens den Cubaanschen pater. Dr. Benito Vines („Cyclonic circulation and the translating movement of the West-Indian hurricanes") bestaat er eene wet voor de normale richting van de baan op de verschillende data en breedten: De algemeene vorm van de baan blijft voor de verschillende perioden dezelfde, maar de geografische positie verandert. Het punt van oorsprong wordt Oostelijker naarmate het seizoen vordert tot ongeveer half Augustus. Daarna heeft het de neiging wederom meer westwaarts te komen.

Van de 135 stormen, waaruit de gemiddelde banen der figuur werden samengesteld, viel er 1 geheel buiten het orkaanseizoen. De overigen waren verdeeld als volgt: in Mei 1, in Juni 8, in Juli 5, in Augustes 33, in September 43, in October 42, en in November 2. De plotselinge aangroeiing der frequentie in Augustus in de even plotselinge afname in November zijn specifieke kenmerken dezer tropische stormen: Het meest active seizoen begint in de tweede helft van Augustus en duurt ongeveer tien weken.

Zijn de orkanen werkelijk ontzettende natuurverschijnselen, één eigenschap hebben ze, die hen gunstig van andere rampen onderscheidt: Ze komen zelden zonder waarschuwing. De eerste en meest betrouwbare voorteekenen komen van den barometer.

In West Indië is de barometerstand als regel zeer constant. Dagelijks doen zich twee schommelingen voor van ongeveer ½ mm. Elke afwijking van deze normale schommelingen moet met achterdocht worden bekeken. Als eerste teeken van een naderende orkaan wordt vaak een abnormale rijzing waargenomen. De storm is dan nog ver weg, vermoedelijk wel meer dan 800 K.m. Dan begint de barometer te schommelen tengevolge van onregelmatige en onderling botsende luchtstroomen. Daarna begint de daling, die hoe langer hoe sneller wordt, naar mate de storm in hevigheid toeneemt. Na het passeeren van het middelpunt van den storm treedt een herstel van den barometerstand in.

De zee vertoont reeds eenigen tijd van te voren een eigenaardig

strak uiterlijk en ze is zeer helder. Dat wordt afgewisseld met het uiterlijk van een kokende pot. Bij het naderen van den storm treden er lange, rollende golven op. Ook de wolken geven eene aanwijzing. Zoo is het voorkomen van in een punt convergeerende cirri het teeken van een naderend storm-centrum. De lucht is diep blauw, de zon lijkt bij zonsondergang te steunen op zijn stralen en heeft een bleek en ziekelijk licht. Bewolkte en wolkenlooze luchten wisselen elkaar snel af. De atmosfeer is eerst droog, daarna afwisselend droog en vochtig. Soms wordt zij zeer warm en zwoel als in een oven, met heiïg zicht. Geluiden worden zeer ver gehoord.

Reeds eenige dagen vóór den storm wordt de wind onstandvastig. Als de barometer stijgt ten gevolge van het passeeren van den pericyclonischen ring treedt eene kalmte in, gevolgd door een gradueel aangroeiende wind, die eerst in vlagen blaast met oogenblikkelijke kalmten.

Natuurlijk kan men pas uit het optreden van meerdere voorteekenen tegelijk tot de waarschijnlijkheid van het naderen van een orkaan concludeeren.

Men beweert op St. Martin, dat dit eiland minder aan orkanen is blootgesteld dan St. Thomas. Ofschoon dit voor de waargenomen stormen wel juist schijnt te zijn, zoo is er toch geen reden dit ook voor de toekomst te voorspellen. De Benedenwindsche eilanden liggen buiten het eigenlijke orkaangebied, al krijgt men er ook daar wel eens een staartje van.

Wanneer een orkaan een onzer Bovenwindsche eilanden, bijvoorbeeld St. Maarten, zou bezoeken dan kan het zijn dat de vortex de plaats van waarneming passeert, of wel dat zij ten Noorden of ten Zuiden daarvan blijft. In het eerste geval zal de storm beginnen te waaien uit het N.O. tot N. Deze windrichting blijft, met eenig verloop naar het Oosten, tot de vortex voorbijgaat. Hoe dichter de vortex nadert, des te grooter wordt het barometrisch verhang en des te sterker wordt de wind.

Als het stormcentrum passeert, treedt er een plotselinge kalmte in. De zware, loodgrijze wolken klaren op en misschien zelfs wordt het uitspansel even blauw. Maar al spoedig begint de wind met volle kracht uit het Zuiden tot Zuid-Westen te waaien. Doch nu gaat de barometer rijzen en de storm vermindert in kracht, terwijl de richting misschien iets Zuidelijker wordt.

Dit alles gaat gepaard met hevige regenbuien, soms ook onweer. Het stormcentrum heeft slechts een geringe oppervlakte in vergelijking met de horizontale doorsnede van den geheelen

storm, die een gemiddelde diameter van wel 500 Km. kan hebben.

Wanneer het storm-centrum ten Zuiden van de waarnemingsplaats passeert, is het verloop een weinig anders. De windrichting is dan dadelijk meer Oostelijk gericht, en wel te Oostelijker naarmate de vortex verder Zuidelijk blijft. Met het sterker worden van den storm, draait de wind door het Oosten naar het Zuiden. Nadat de Oostelijke richting bereikt is, neemt de windkracht af en nadert de storm zijn einde.

In het derde geval eindelijk ,dat de vortex in het Noorden voorbijgaat, is de beginrichting meer Westelijk dan zuiver Noord, te Westelijker naarmate de vortex verder verwijderd blijft. De wind krimpt naar het Zuid-Westen en bereikt in de buurt van de zuiver Westelijke richting zijn maximale kracht.

In het bovenstaande is verondersteld, dat de voortgaande beweging zuiver Oost-West gericht zou zijn. De waarnemingsplaats ligt dus in de eerste tak. Dit is bij onze Bovenwindsche eilanden regel. Evenwel wijkt de werkelijke voortgaande beweging iets daarvan af, waarmede dan ook weer kleine variaties van de, in het waarnemingspunt optredende windrichtingen, gepaard gaan.

Het aantal waargenomen orkanen was in het genoemde tijdvak 1876—1910 gemiddeld 4 per jaar. In werkelijkheid waren de jaren 1877, 1897 en 1905 geheel vrij van stormen en werden in 1886 en 1887 telkens 11 van deze natuurverschijnselen in of om de Caraibische zee waargenomen. Natuurlijk zijn niet al deze stormen even destructief en zal het zelfs in enkele gevallen en op enkele punten moeilijk geweest zijn een orkaan als zoodanig te herkennen. Onder de auspiciën van het U.S. Weatherbureau is een uitgebreide waarnemings- en waarschuwingsdienst voor deze gevreesde winden ingericht. Uit de waarnemingen op verschillende plaatsen worden de noodige conclusies getrokken.

Het aantal stormen voor een bepaalde plaats is natuurlijk belangrijk minder dan bovengenoemde cijfers, welke voor den geheelen Archipel gelden. De frequentie is afhankelijk van de geografische ligging. Door de golf van Yucatan, de Florida-straat en over de Zuidelijke punt van Florida gaan relatief de meeste stormen.

Merkwaardige aanteekeningen over 40 stormen, gedurende de jaren 1515—1900 (waarvan er evenwel 20 na 1800 werden opgeteekend) werden te Porto-Rico aangetroffen. Voor die plaats was dus de frequentie voor de laatste eeuw 1 storm per 5 jaren. Te St. Kitts werden tusschen 19 September 1623 en 18 September 1899 opgeteekend 64 orkanen, derhalve 1 per 4 à 5 jaren. Het kortste interval was tusschen 7 Augusteus 1899 in 8 September

1899 en het langste tusschen 2 September 1859 en 21 Augustus 1871. Te St. Eustatius bestaat eene beschrijving van 43 orkanen 1717—1908. Van orkanen te St. Martin heb ik geen verzamellijst kunnen vinden, wel enkele aanteekeningen. Hun aantal en hevigheid zal niet veel van die te St. Eustatius en St. Kitts verschild hebben. Herhaaldelijk werd het zout over geheel Philipsburg verspreid. Natuurlijk deden vele ware of verdichte verhalen van vroegere orkanen de ronde. Geen wonder dat zulk een verschijnsel leeft in de volksziel. Zoo verhaalde men dat het geheele dak van een der huizen door de wind werd afgerukt en over honderden meters werd medegevoerd.

Het meest leefde in het volksgeheugen de orkaan van 21 September 1819, een der hevigste die ooit gewoed heeft. Daar het in 1919 juist een eeuw geleden was vreesde men ook voor dat jaar zware stormen. Ze zijn echter uitgebleven. Door die orkaan verzandden in één nacht de mond nabij Marigot van het Simsonbaai-lagoen en werd vlak bij het dorp Simsonbaai een nieuwe mond geslagen. Op het Nederlandsch gedeelte van het eiland werden 81 menschen gedood en werden velen gekwetst. Ook de materieele schade aan vee, gewassen en gebouwen was groot. Bijna alle negerhutten en 348 grootere gebouwen werden vernield.

Tot slot moge eene aanhaling uit het dagboek van Commandeur Cantzlaar, die den eigenlijken orkaan op het Fransche gedeelte van St. Martin meemaakte, hier volgen om de verschrikking van zulk een ramp duidelijker voor oogen te brengen:

„In den morgen van gisteren de wind beginnende op te steken „en uyt het Noorden te waaien, ondervonden wij binnen deze „kolonie eene geweldigen storm, die in den namiddag toekwam „tot een der hevigste orkanen, die bij menschenheugenis immer „in dit Eyland gewoed hebben, vergezeld van stortregen, donder, „blixem en aardbevingen en voortdurende tot vier uur in den „morgen van heden. Mij met het aanbreken van den dag naar dit gedeelte terug begeevende, wierd ik ooggetuige dezer alge-„ „meene ellende en zag ik niets dan verwoesting en onderschey-„den personen vervoeren, die van onder de puynhoopen zwaar „gekwetst waren gehaald en die zich beroofd vonden van klee-„ding en woningen. De grond, waarop het dorp Simpsonsbaay „gebouwd is, was doorgebroken en de zee had zich met de daar-„agter zijnde pan vereenigd zoodat de meeste woningen waren „weggespoeld en onderscheyden personen daarbij het leven ver-„loren hebben. De werken der Plantagien, die ik passeerde waren

„meerendeels vernield en het suykerriet ter nedergeslagen, de „hoofdplaats Philipsburg vond ik genoegzaam in een puynhoop „veranderd en ik vond de nog levenden bezig met het bezorgen „der gekwetsten, der lijken, en opspeuren van het weynige dat „hun overgebleven en onder de puynen en elders verspreyd was. „Het gouvernementshuys, geheel van steen gebouwd, was tot op „de kelders ingestort en vond ik al mijn meubelen en huysraad „verpletterd, bedden en linnengoed bedorven of verscheurd voor soo verre het nog van onder de puynhoopen konde gered „worden. Mijn boeken, papieren enz. de publieke administratien „en mijne particuliere zaken concerneerende vernield, verspreyd, „door de regens geheel bedorven en gedeeltelijk door den wind „verloren, de kerk tot op den grond ingestort, de gallerij en het „gedeeltelijk dak van het Raadhuys weggewaaid en vernam ik, dat de casernen op het fort Amsterdam waren ingestort en het „dak van het blokhuys op het fort Willem de Eerste was wegge-„waaid met de aldaar staande ligte gebouwen".

Zwolle 24 Februari 1934

NOGMAALS: DE DOOD VAN JANKOESO EN: NOG NIET HET EINDE VAN EEN DYNASTIE

DOOR

F. MORSINK CSSR.

Door een samenloop van omstandigheden kon ik, tot mijn groote spijt, eerst een dezer dagen kennis nemen van het artikel des heeren Junker in de W. I. Gids van 1932 bl. 49, getiteld: „Het einde van een dynastie. — De dood van Jankoeso."

Ik zeg: tot mijn groote spijt; en dat wel in dubbel opzicht: ten eerste, en dan zou ik eigenlijk moeten zeggen: tot mijn groote droefenis, omdat ik door het lezen van dit artikel smartelijk moest ervaren, dat de goede naam van mijn boezemvriend Granman Jankoeso smadelijk werd aangerand en onteerd; ten tweede omdat ik met een poging tot herstel van die onteering gedwongen ben mij tot tegenstander te verklaren van den heer Junker, dien ik tijdens zijn verblijf in Suriname eveneens onder mijne goede vrienden mocht rekenen. De hr. Junker houde het mij derhalve ten goede, dat ik hem met het wapen der pen in 't strijdperk tegemoet trede, gedachtig het bekende: „amicus .... Plato, magis amica veritas" meer dan wie mijner vrienden ook is de waarheid mij lief bovenal! — Voorzeker, de hr. Junker heeft reeds in verschillende jaargangen van dit tijdschrift producten zijner fantasie-rijke verbeelding ten beste gegeven, die onder een geheimzinnig waas van geesten-invloed, voorouders-vereering en bijgeloovige praktijken heel interessant aandeden, evenwel vaak door kenners van boschneger-aangelegenheden met vraagteekens als kantteekeningen konden worden voorzien. Vriendschap tegenover Junker weerhield mij tot nog toe daarvan, thans echter, nu het de eer geldt van hem, dien ik zooeven mijn boezemvriend noemde, mag ik niet langer zwijgen. Het bovengenoemde artikel toch en de twee aanvullende artikelen daarop in denzelfden jaargang 1932 laten veel te wenschen over wat betreft de geschiedeniskennis van den schrijver. Jammer, dat hij niet heeft toegepast den stelregel, dien hij in eene verhandeling ten jare 1924 zegde te zijn toegedaan:

„zoo ik niet later het verwijt wilde hooren oppervlakkig te zijn geweest, moest ik eerst een grondige studie van het te behandelen onderwerp maken." [1]) Niet van een „grondige studie" is er in het onderhavige artikel sprake, doch — de schrijver duide mij het niet ten kwade — slechts van fantasie of fictie, en dit, naar het mij wil toeschijnen, ter bereiking van een vooroordeel, van een vóóropgezet doel: kleineering van Jankoeso en diens familie of clan, de „lo" [2]) der Matjau-negers. Laten we daartoe het bewuste geschrijf aan het ontleedmes onderwerpen.

1. De hr. Junker begint: „Rond de grangadopaw... *zat* [3]) eene groote menigte, die aandachtig *luisterde*... ;de prevelende zingzang *werd* slechts nu en dan verbroken... De vergadering *bestond* uitsluitend uit mannen.... Zij *waren* op het door de apinti [4]) uitgezonden... bericht... naar de Pikien Rio gesneld ....". Aldus gaat J. bijna twee bladzijden voort met te verhalen de verrichte lijkplechtigheden, o.a. hoe twee mannen, één ter rechter-, de ander ter linkerzijde der doodenhut eenige takjes afbraken en vóór zich op den grond legden (het eene „gado wiwiri" of blad eener godheid, het ander dat van een booze geest), totdat de plank met het lijk door twee mannen op 't hoofd wordt genomen, talrijke vragen worden gesteld, dorpen genoemd, tegenstanders opgesomd en ten slotte wordt gevraagd: „Heeft de Bosman-Koenoe u gedood?" Op al de vorige vragen schudden de dragers ontkennend, op de laatste vraag echter knikken zij bevestigend. En op de uitnoodiging te bewijzen dat de doode de waarheid heeft gesproken, loopen de dragers recht op de „gadowiwiri" toe.

Al wie bovenstaande inleiding leest, krijgt onvermijdelijk den indruk dat Junker hier als ooggetuige het verhaal weergeeft van een plaatsgehadhebbenden lijkdienst na den dood van het Grootopperhoofd Jankoeso. Hetgeen dan zou moeten gebeurd zijn — denk slechts aan de vertegenwoordigers der meer verwijderde dorpen, die minstens 4 à 5 dagen noodig hebben om b.v. van Gansee en Kadjoe zich naar de Pikien-Rio te begeven — zoo'n 6 à 8 dagen na Jankoeso's dood. Dien indruk maakte de voorzegde beschrijving ook op mij. Bij verder doorlezen van het artikel schudde ik vaak bedenkelijk het hoofd bij de — ik zal 't maar zacht uitdrukken — misvattingen op geschiedkundig gebied; maar op 't eind van het artikel brak mij de klomp totaal. Daar stond als datum,

[1]) Zie W. I. Gids a° 1924, bl. 73.

[2]) Volgens Herskovits komt 't woord „lo" van het Afrikaansch „hlo" = clan. Zie W. I. Gids 1930, bl. 546. — Zie ook Lindblom, aangehaald in W. I. Gids 1924, bl. 421.

[3]) De *onderstrepingen* hier en elders zijn van mij, F. M.

[4]) Hiermede bedoelt de schrijver hetgeen ik zou willen noemen de „trom-signaal, de z.g.n. telegraaf in het boschland.

waarop het verhaal was geschreven: „Boven-Suriname 14 Januari 1932"; zoodat een met de omstandigheden onkundige lezer in de meening moet verkeeren: Jankoeso zal dan zijn gestorven zoo ongeveer den 6en of 8en Januari te voren! En wat is de waarheid? Granman Jankoeso is overleden op dienzelfden 14en Januari 1932 des avonds te 10 uur, op den avond van denzelfden dag waarop Junker het bovenstaande beschreef terwijl hij „vertoefde in het noordelijk gedeelte van het boschneger-gebied" (aldus Junker zelf op bl. 58), n.l. te Gansee, terwijl Jankoeso den geest gaf aan de Pikien Rio in het zuidelijk gedeelte van dat gebied, op 6 à 8 dagen afstands van Gansee!

Voorwaar, van deze inleiding mag ik dus reeds zeggen, dat zij berust op fantasie of verdichtsel. En dan laat ik de conclusie van Junker, dat n.l. de *Bosman-koenoe den dood veroorzaakt heeft*, alsnog voor wat zij is; deze komt nog ter sprake tegen het einde van dit artikel, als we zullen vernemen de omstandigheden van Jankoeso's dood en de daarop volgende gebeurtenissen.

2. Op blz. 51—52 beweert de hr. Junker, dat Jankoeso, in 1923 en 1924 door den Gouverneur naar Paramaribo opgeroepen, daartoe geen verlof kreeg van zijn „koenoe", „dat de vloek niet wilde hebben dat de Granman zijn gebied zou verlaten". Welnu ook deze bewering is slechts fictie, is een bewering zonder grond, hetgeen ik durf bewijzen uit de verklaringen van den hr. Junker zelf. Hieromtrent werden mij gegevens verstrekt over eene eerste samenkomst van den gouvernements-secretaris met het Groot-Opperhoofd der Saramaccaner-boschnegers Moana Jankoeso op 3 April 1924 ter gouv. secretarie, waar Junker bij speciale opdracht van Z. Exc. den Gouverneur belast was met de regeling van zaken [1]). Daarin komt o.a. voor (ik resumeer en vervolledig het geresumeerde met mededeelingen van een oor- en oog-getuige):

> De Gouv. Secretaris bij monde van den tolk Junker vraagt aan Jankoeso, waarom deze niet aan den oproep van den Gouverneur heeft gehoor gegeven. Waarop Jankoeso antwoordde, dat hij verhinderd was. De Gouv. Secretaris vroeg naar de reden dier verhindering. En Jankoeso gaf tot bescheid, dat deze bestond in een drievoudig sterfgeval, n.l. het overlijden van drie zijner kinderen, tengevolge waarvan hijzelf

[1]) Voor deze en nog andere hierna volgende officieele gegevens, moge ik hier openlijk mijn dank betuigen voor de voorkomendheid van den Heer Gouv-secretaris, die mij de bedoelde gegevens verschafte, zoodat ik met kennis van zaken de waarheid in dit verweerartikel tot haar recht kan doen komen

ziek werd. De Gouv. Secretaris zegt weer dat hij niet gelooft aan deze *voorgewende* [1]) ziekte, en dat Jankoeso door niet te komen verzet heeft gepleegd en dat daarom de Gouverneur hem met dwang heeft laten halen. Waarop Jankoeso uitdrukkelijk verklaart, dat hij *niet* is gekomen *onder dwang*, maar omdat het *zijn plicht* was. De Gouv. Secretaris herhaalt, aan de voorgewende ziekte niet te gelooven, en *eischt* dat Jankoeso ronduit zegt, waarom hij *ongehoorzaam* was: hij *moet* bekennen dat hij bang is geweest voor de „koenoe". En Jankoeso *herhaalt andermaal*, dat drie zijner kinderen zijn overleden en dat hij daardoor zelf ziek en suf was geworden, doch *dat de „koenoe" hem niet kon deren*. Waarop Junker direkt: jij en je kapiteins moeten nu maar eens uitscheiden met *onwaarheid* te spreken; jullie hebt niet aan den Gouverneur gehoorzaamd, wel aan de „koenoe". Wil jij, Jankoeso, dat de Gouv. Secretaris voor je ten beste zal spreken bij den Gouverneur, dan moet je eerst de waarheid vertellen.

En daarop moet Jankoeso de armen over de borst hebben gekruist en tot zijne kapiteins zoo iets gezegd hebben wat neerkomt op het historische: men handelt hier met ons en over ons, doch zonder ons! daarom laten we hem maar gelijk geven!

3. Op bl. 52 schrijft Junker verder:

In 1835 werd Koffi Bosman naar Post-Gelderland ontboden en daar als granman afgezet, om wille van het niet uitleveren van gevluchte slaven, die bij de clan der Domi-negers [2]) een toevlucht hadden gevonden.

Ook dit citaat komt niet overeen met de geschiedkundige werkelijkheid. Het wil mij voorkomen, dat Junker hier slechts de *halve* waarheid, als zouden n.l. die wegloopers *alléén bij de Domi-negers* zijn verbleven, noodig heeft tot staving van zijn vooropgezet, maar onbewezen, doel: Jankoeso moet zelfmoord plegen. Daarom stelt hij de volgende hypothese op: Bosman, d.w.z. de Bosman-koenoe, liet Jankoeso weten: hij, Jankoeso, moest „koenoe" worden voor de Domi-negers" (bl. 335) door zelfmoord te plegen. En waarom eischte Bosman die wraak op de Domi-negers? Omdat, de directe aanleiding van zijne (d.i. Bosman's) afzetting waren de Domi-negers, die geweigerd hadden de naar hen toegevluchte slaven aan het Bestuur uit te leveren (bl. 334).

De aandachtige lezer, die mij wel gelieve te verontschuldigen als ik Junker's denkbeelden niet duidelijker kan weergeven, zal reeds gemerkt hebben, dat J. hier een niets-ter-zake-doende nevenzaak in 't geding wil brengen; maar tegenover geschiedkundi-

---

[1]) Hier en elders *onderstrepingen* van mij, F. M.

[2]) Ik schrijf niet Domini-negers zooals Junker, maar *Domi*-negers zooals Herkovits bewijst in W. I. Gids 1930, bl. 550, en zooals ook de ware uitspraak luidt bij de Saramaccaners zelven.

ge daadzaken helpt geen, zelfs niet de vernuftigste, hypothese of onderstelling. Welnu uit het officieel verslag van den heer David Mendes, den gevolmachtigde van het Bestuur in de groote „kroetoe" op Post Gelderland ten jare 1835 blijkt, dat Koffi Bosman is afgezet, **niet** omdat kapitein Jemmes der Domi-negers zes wegloopers bij zich verborg, n.l. Pas-op met vijf zijner kornuiten, maar **vooral** om dat Koffi Bosman, hoofd der Nassy-negers, **zelf** *twee wegloopers*, n.l. April en Onverwacht, als slaven in zijn dienst had gehouden en niet vrijwillig had uitgeleverd [1]). — Dus beantwoordt niet aan de geschiedkundige waarheid de bewering van Junker, dat Koffi Bosman werd afgezet om wille der niet uitgeleverde slaven, die bij den clan der Domi-negers een toevlucht hadden gevonden (bl. 52), en ook niet deze, dat de directe aanleiding van Bosman's afzetting waren de Domi-negers (bl. 334); neen, maar de directe aanleiding van Bosman's afzetting was *hij, Bosman, zelf*, omdat hij zelf eenige weggeloopen slaven bij zich verborgen had gehouden.

4. Op dezelfde blz. 52 treffen we nog een andere dwaling aan, wel is waar van minder gewicht, maar dan toch een geschiedkundige onjuistheid, die men bij een kenner van de boschneger-geschiedenis niet mag verwachten. Ik lees daar: „Met Koffi Bosman had (Jaja) een zoon verwekt, Witiwojo." — Entschuldige, Herr Junker! Abraham Witiwoejoe was niet de zoon van Koffi Bosman, die de tweede man van was Jaja, maar hij was de zoon van Jaja's eersten man *Sabi*. Zoo getuigt tenminste de in 1898 nog kapitein van Akis'amaõ zijnde *Kodjo Asikada*, wiens grootmoeder zoowel als grootvader verwant waren met Koffi Bosman en Jaja; immers *Honsoe*, zijn grootvader van moeders zijde, was een *broer van Jaja*, en *Kilambi*, zijn grootmoeder van vaders zijde, was een *zuster van Koffi Bosman*.

5. Een weinig verder, n.l. op blz. 53 lees ik: „Het is.... **zeer waarschijnlijk** dat destijds van een opvolging in de vrouwelijke lijn nog geen sprake is geweest". Ik onderstreep de woorden „zeer waarschijnlijk" omdat Junker hier iets insinueert ten nadeele van de clan van Jankoeso, t.w. eene beperking van het oude uit Afrika meegebrachte matriarchaat of moeder-recht, welk recht toch vroeger voor Junker onomstootelijk vaststond. Immers in 1925 schrijft J.: „de overlevering omtrent de erfopvolging der Groot-

[1]) Zie vollediger aanduiding in de straks onder no. 6 uitvoeriger mede te deelen episode uit die beroemde „kroetoe".

opperhoofden is weergegeven in: Eenige mededeelingen over de Saramaccaners" [1]). — Ik sla die „Mededeelingen" na in jaargang 1922 en vind o.a.: „Wië was intusschen overleden en had Koffi „Celeste opgedragen te zorgen dat *de nakomelingen van zijn zus-„ter* [2]) Abeti volgens Afrikaansch gebruik hem in de waardigheid „van Groot-opperhoofd zou opvolgen" [3]). En deze Koffi Celeste „maakte aan het Bestuur bekend .... dat *alle rechten van opvol-„ging* Frederici den *kleinzoon van Abeti* toekwamen." [4]) Dit was in 1821, en toen Bona was gestorven in 1886 „kwam Akrosoe *het „recht herstellen.* Hij was *zoon van een Kardosoe-vrouw.* De waar-„digheid hoorde thuis bij de Kardosoe, bij de *nakomelingen van „Abeti*" [5]). En even verder heet het wederom: „Arabi had twee „zusters, Komi en Bosi, wier zonen of *nakomelingen in de vrouwe-„lijke linie* reeds vroeger Groot-opperhoofd hadden moeten zijn" [6]).

Waarom moet datgene wat in 1922 en 1925 voor Junker als *zeker* geldt, nu in eens als *zeer waarschijnlijk* **niet** gelden?

6. Nogmaals tref ik een geschiedkundige onjuistheid aan op diezelfde blz. 53, als Junker beweert: „in hun hart beschouwden de boschnegers den hun opgedrongen granman (Wittiwoejoe) niet als Groot-opperhoofd". Zoo kan J. beweren, omdat, zooals hij daar ter plaatse tot tweemaal toe verklaart, hij steunt op de „mondelinge overlevering der boschnegers" (bl. 53), waaromtrent hij zelf toch klaagde, dat hunne „leugenachtigheid, waarop men „hen telkens betrapt, onsympathiek aandoet" [7]). Wij echter staan liever met beide voeten op den vasten grond der geschiedenis, en slaan daarom het reeds bovengenoemd Officieel Verslag open van de groote „kroetoe" in 1835 op Post-Gelderland, en vernemen dan het volgende:

> Nadat de Aucaner granman Bijman binnendoor (langs de Sarakreek) tot bij Koffi Bosman was gegaan, om hem het onbehoorlijke van zijn gedrag onder het oog te brengen, bleef deze halsstarrig weigeren de wegloopers uit te leveren, waarop Bijman onder het uiten van beleedigende verwijten hem verliet en hem zijn vriendschap en bijstand opzegde. Koffi Bosman, op de hulp der Aukaners niet meer kunnende rekenen, riep het volk ter vergade-

---

[1]) Zie W. I. Gids 1925, bl. 87.
[2]) *Onderstrepingen* hier en elders van mij F. M.
[3]) Zie W. I. Gids 1922, bl. 465.
[4]) T.a.p. bl. 465.
[5]) W. I. Gids, 1922, bl. 466.
[6]) W. I. Gids, 1922, bl. 467.
[7]) W. I. Gids, 1922, bl. 459.

ring op, maar niemand gaf er gehoor aan behalve Jemmes (hoofd der Domi-negers), die, sterk door het groot aantal zijner onderhoorigen, de wegloopers in zijn dorp opnam, zeven er van voor zich behield, en 2 hunner, n.l. April en Onverwacht afstond aan Koffi Bosman om hen als bedienden of liever slaven te gebruiken.

Verschillende kapiteins, n.l. de majoor Doza (ofschoon „deze waarzegger was de opsteker en raadsman van Koffi"), kapit. Sampie, Sesoe, Johannes [Nicodemus] Arabi, Codjo Apollo, en Abraham Wittiwoejoe wilden ondanks het verbod (n.l. om de rivier af te varen) zich tot de blanken begeven, om aan de Regeering te verzoeken zich met geweld van wapenen meester te maken zoowel van de verstopte vluchtelingen als van Koffi en Jemmes, maar zij zagen van dat voornemen af uit vrees voor noodeloos bloedvergieten. Nu had men hen bevreesd gemaakt, dat ieder die zonder wegloopers benedenwaarts kwam, zou worden gevangen genomen. Desondanks had Abraham Wittiwoejoe den moed stroomafwaarts te varen tot Post Gelderland, waar hij 19 Juni 1834 samentrof met den Regeeringsafgevaardigde J. van David Mendes. Deze hield voet bij stuk: geen gijselaars vrijlaten, geen vaart openen, geen ruilhandel toestaan; hij eischte eerst uitlevering der vluchtelingen, ja, stelde in het vooruitzicht dat *Koffi Bosman zou worden afgezet als granman,* zoo hij niet „meer dan eenig ander tot de uitlevering van Pasop en de zijnen contribueeren" wilde.

Het jaar daarop had toen de groote „kroetoe" te Post-Gelderland plaats. Dezelfde gevolmachtigde trof daar op Woensdag 11 Febr. 1835 samen met een 50-tal opper- en onderhoofden. Vrijdag 13 Febr. had de eerste samenkomst plaats, waarin de afgevaardigde, de heer Mendes, verklaarde den eed niet te willen afleggen met den eedbreker Koffi Bosman. Nadat deze een uur lang allerlei nietswaardigheden had gedebiteerd, zegt het Verslag woordelijk: „*al* de andere opperhoofden en hunne representanten ***één voor één*** „zijnde toegelaten om hunne belangens in te brengen [1]), zoo ver- „weten zij allen aan Koffi: hij had den eed met de blanken ver- „broken en was de oorzaak van alle onaangenaamheden ....". Waarop de zaakgelastigde hen voor het dilemma plaatste: of ***Gij*** jaagt Koffi Bosman nu reeds weg en erkent hem niet meer als granman, dan is de vaart aanstonds geopend, óf de ***Regeering*** geeft hem drie maanden tijd, tot de derde volle maan, en zal hem dan afzetten in geval de wegloopers niet zijn ingeleverd, maar tot zoolang blijft de vaart gestopt. Ulieder antwoord zal ik dezen namiddag vernemen. Dienzelfden Vrijdagmiddag verklaarde Koffi in naam van allen het tweede voorstel te zullen uitvoeren. Den geheelen Zaterdag echter werd er druk geconfereerd, tot des avonds allen met éénzelfde verzoek bij den regeeringsvertegenwoordiger terugkwamen: daar Koffi toch alles weer in de war zal sturen, is

[1]) Dit klinkt wel heel anders dan wat Junker nog elders beweert: „aan de boschnegers werd bij de afzetting van granman Koffi Bosman in 1835 geen gelegenheid gegeven zich uit te spreken. Onder den indruk van het gebeurde te Gelderland waagde niemand het voor hun recht op te komen."

't maar beter dat we Koffi afzetten. De heer Mendes verweet hen, dat dit slechts een voorwendsel was om toch maar hunne waren aan den man te kunnen brengen, en zegde zijn woord niet terug te trekken en Koffi nog drie maanden op de proef te stellen; evenwel morgen, Zondagochtend, wilde hij hen wel aanhooren in tegenwoordigheid van Koffi zelf. En Zondagmorgen 15 Febr. 1835 te 8 uur gaven *de gezamenlijke opperhoofden* te kennen, „dat zij Koffi niet meer als granman wilden behouden, maar *kapitein Abraham Wittiwoejoe in zijne plaats verzoeken*".

De gevolmachtigde zegde toe, dit naar Paramaribo te schrijven. Hieraan voldeed hij onmiddellijk en reeds Dinsdag 17 Febr. kwam daarop het antwoord, zoodat Woensdag 18 Febr. 1835 's morg. te half 9 al de boschnegers vóór het front verschenen, en de heer Mendes bekend maakte, „dat Koffi op verlangen der Regeering en *van zijn eigen volk* vanaf dit oogenblik geen granman meer is". Na aflegging door Koffi van staf, ringkraag, rok en hoed, sprak de zaakgelastigde verder: „zonder Opperhoofd moogt gij niet blijven; *gijzelven hebt kapitein Abraham Wittiwoejoe daartoe verkozen*", en: „gij, Abraham, wordt met goedkeuring der Regeering van nu af tot den rang van Granman over de Saramaccaners benoemd". De afgevaardigde *„overreikte hem alstoen in naam der Regeering den stok* [1]), enz. en vroeg al de overige Saramaccaners of dit nu hun verlangen was? Een algemeen: *ja, van harte*! was hun antwoord. En gij, opperhoofden, zijt gij bereid om dit te bezweren met een zuiveren Eed? — *Ja, van harte*! was weder hun antwoord".

Na het zeer ingekort verhaal van dit gedeelte der „kroetoe", doe de onbevooroordeelde lezer uitspraak of de historische werkelijkheid overeenkomt met Junkers bewering: „in hun hart beschouw- „den de boschnegers den hun opgedrongen granman (Wittiwoe- „joe) niet als groot-opperhoofd".

7. Op blz. 54 wederom een hinderlijke onnauwkeurigheid. Immers zou men van hem, die het doopcedel licht van Jankoeso, mogen verwachten, dat hij op de hoogte zij van des doopelings familie-betrekking. Edoch, de heer Junker, die in 1922 reeds het klokje had hooren luiden, toen hij Jankoeso hield voor *den kleinzoon van een tante* van Wittiwoejoe [2]), wist in 1932 nog niet waar de klepel hing, als hij hier Jankoeso aanziet voor *den zoon van een zuster* van Wittiwoejoe [3]).

Wij geschiedkenners raadplegen de officieele bronnen, en vernemen van Eberhard, kapitein van Gansee, dat Jankoeso is „de *kleinzoon van de zuster* van wijlen het groot-opperhoofd Abraham

---

[1]) De lezer gelieve goed nota te nemen van deze woorden, die straks bij no. 11 wederom van pas zullen komen.

[2]) Zie W. I. Gids 1922, bl. 465.

[3]) Zie W. I. Gids 1932, bl. 54, dus het hier besproken artikel.

Wittiwoejoe" [1]), en vinden verderop een nog vollediger aanduiding, die zegt: „Deze Jankoeso, volgens mededeeling van de kapi- „teins en van hem zelven een *kleinzoon van de oudste zuster* van „den overleden granman Abraham, is algemeen geacht en geëerd „onder zijne stamgenooten ...." [1]. We zouden zelfs in staat zijn den geheelen stamboom van Jankoeso weer te geven, hier echter kunnen we volstaan met de mededeeling dat- *Jankoeso* is zoon van *Aloekoeboeka*, en deze was dochter van *Kitiko*, die zuster was van *Wittiwoejoe*.

8. Volgt blz. 55, waar J. zegt, dat de clan van Jankoeso besloot *Akrosoe uit den weg te ruimen*, en daarop de boschnegeroverlevering verder verdichten en verzinnen laat.

Maar wij laten weer de geschiedenis spreken en vinden daarin twee getuigenissen à décharge:

1°. dat van 22 Febr. 1897, dus nog geen volle maand na Akrosoe's dood (24 Jan. '97), afgelegd voor den gouv.-secretaris mr. dr. Schoch door kapitein Doksi, den adjudant van granman Akrosoe sinds 1892: „Akrosoe ging 's morgens het bosch in om „medicijnen te zoeken; hij leed aan hartkloppingen .... Hem „niet terugziende komen, gingen ze hem zoeken" [2]). Bij dezen getuige geen zweem van aanduiding over een gewelddadigen dood vanwege Jankoeso c.s., iets wat Doksi zeker niet zou hebben nagelaten te doen uitkomen, daar hij tegenstander was van Jankoeso, immers hij was de eenigste tegenstemmer van de 21 kapiteins die zich hebben uitgesproken bij de verkiezing van Jankoeso [3]).

2°. dat van 8 Aug. 1898 te zamen met dat van 3 Sept. 1898. Immers toen verklaarden eerst *acht* ter secretarie verschenen kapiteins bij monde van Kodjo Asicada en Apia, en later nog eens 13 andere kapiteins bij monde van Eberhard: „dat Akrosoe zelf Jankoeso als zijn opvolger had aangewezen" en „dat Akrosoe dikwijls zoowel aan de kapiteins als aan het volk had medegedeeld, dat Jankoeso de aangewezen man was om hem op te volgen", verklaringen nog versterkt door die van den heer Stolting, destijds ambtenaar ter Secretarie, „dat Akrosoe ook aan hem persoonlijk had medegedeeld, dat Jankoeso zijn opvolger moest worden" [4]).

[1]) Aldus volgens gegevens mij verstrekt uit het dossier betreffende de benoeming en bevestiging van Jankoeso.

[2]) Aldus volgens de mij verstrekte gegevens.

[3]) Aldus volgens de mij verstrekte gegevens.

[4]) Aldus volgens de mij verstrekte gegevens.

Wat voor reden zou Jankoeso dan gehad hebben, om zich bij geheel zijn volk gehaat te maken, door zijn hem goedgezinden moeders-neef, zijn promotor, zijn weldoener naar het leven te staan? En veronderstel: 't was zoo; zou dan geen dier 21 kapiteins zijn stem er tegen verheven hebben, b.v. zooals bovengenoemde Doksi?

9. De nu volgende blz. 56 wemelt gewoonweg van onjuistheden en onnauwkeurigheden, waarin het verdichtsel hoogtij vier. Hier verhaalt ons J. hetgeen „plaats had in September 1898."

Welnu, alles wat in die maand September 1898 plaats had met betrekking tot de verkiezing en benoeming van Jankoeso als opvolger van Akrosoe, staat allernauwkeurigst, tot bij het scrupuleuze af, ter gouv. secretarie geboekstaafd in een aantal documenten, samen vormende een geheel dossier. En wat blijkt? Dat volgens die documenten precies het tegenovergestelde heeft plaats gehad van wat hier op bl.z 56 wordt verhaald. Ik zal trachten mij te beperken tot de hoofdpunten:

Junker zegt: „op de vergaderingen... drongen de Matjaunegers met kracht er op aan...." (bl. 56).

De documenten zeggen duidelijk, dat niet de enkele „lo" der Matjau's maar ook alle andere *elf* lo's éénstemmig Jankoeso verkozen: eerst de 8 kapiteins, zooals ik boven onder no. 8 sub 2° reeds aanhaalde, en later nog 13 anderen, waarvan 7 zich eerst hadden laten vervangen door vertegenwoordigers, die zich legitimeerden door stok en kapiteinsplaat, maar naderhand, toen zij zelven in de stad waren aangekomen, persoonlijk kwamen bevestigen, „dat zij niemand anders als granman benoemd „wilden zien dan Jankoeso". Zoo zegt een der documenten; en een ander zegt weer: „de kapiteins zeggen allen hetzelfde. Ze hebben hiertoe kroetoe gehouden te Landwei, vandaar de eenstemmigheid". Dus niet alleen de Matjau-negers als *Asicada* en *Bitjiforo* maar ook de Awana-negers als *Eberhard* en *Mozes* en *François*, de Abaïsa-negers en Loango'ers als *Abinté* en *Kwamina*, de Papotoe-negers als *Gomproe* en *Maitèn* en *Wittiforo Siemba*, de Vandrak- en Toemaripa-negers als *Kwamina Taja* en *Amaka*.

10. Junker zegt: „De toenmalige gouvernements-

De officieele documenten zeggen: *a*) „Heden 9 Aug. 1898 zijn voor mij, Gouv. Secretaris versche-

secretaris Mr. Dr. G. F. Schoch was niet zeer overtuigd, dat Jankosoe wel de rechtmatigeo pvolger zou zijn." (bl. 56).

nen .... Allen leggen ten aanzien van de keuze van Jankoeso dezelfde verklaring af als gisteren voor den Hoofdcommies" (toen de heer Oliviera). En wat verklaarden zij „gisteren", dus 8 Aug. 1898? „Alle aanwezige kapiteins verklaren Jankoeso als granman aan te bevelen. Dit geschiedde hoofdelijk. Jankoeso, die mede was verschenen, was te voren verwijderd, ten einde de kapiteins in de gelegenheid te stellen vrijmoedig hunne meening uit te spreken."

b) een document van 7 Sept. 1898 eveneens onderteekend door den heer Schoch, gouv. secretaris, vermeldt: „Van het totaal aangestelde kapiteins die „thans in leven zijn — 23 —, hebben zich 21 uit- „gesproken en wel 20 met beslistheid in dien zin, „dat zij Jankoeso als granman verlangen. (De 21e „Doksi, verklaarde zich voor een ander). Kapitein „Tjali heeft zich niet uitgesproken, evenmin zekere „Nicodemus Arabi .... Hij Jankoeso maakte op „mij geen ongunstigen indruk .... Er schijnt geest- „drift voor Jankoeso te bestaan, getuige de op- „komst van alle die kapiteins .... Ik geef den „Gouverneur derhalve in overweging Jankoeso te „benoemen."

11. Junker zegt: „Deze hoofdambtenaar (dr. Schoch) ... eischte het vertoon van den stok." (bl. 56).

De officieele documenten, die tot in de kleinste en miniemste details afdalen, spreken over dit kapitale punt geen enkel woord. Als de kleinste en onbelangrijkste **bij**– en **neven**zaak in het dossier worden aangehaald, zou men dan deze **hoofd**zaak over 't hoofd hebben gezien?

„Nu was Leiden in last. Aan Wittiwojo was geen stok uitgereikt geworden." (bl. 56).

De lezer gelieve slechts te herlezen de door mij vetgedrukte woorden hiervoren op 't einde van no. 6, voorzien van een (*) -noot, waarvoor ik den lezer bijzondere aandacht vroeg. Om nochtans alle onduidelijkheid buiten te sluiten, wil ik ze hier nog eens herhalen: Na aflegging door Koffi Bosman van staf (= stok), ringkraag, rok en hoed .... **overreikte** de afgevaardigde **alstoen in naam der Regeering stok, enz.** aan Abraham Wittiwoejoe.

12. J. zegt: „Met het oog hierop werd de benoe-

De officieele documenten zwijgen ook over dit kapitale punt. Men heeft alle bescheiden voor mij

ming van Jankosoe voorloopig uitgesteld." (bl. 56).

nagegaan van hetgeen „plaats had in September 1898", die van 3 Sept., 5 Sept., 7 Sept., 10 Sept., 12 Sept., 15 Sept. en 20 Sept. (en andere zijn er niet), doch geen dier officieele stukken geeft ook maar de minste aanduiding van eenig uitstel.

13. J. zegt: „Twee hoofden uit de Pikien-Rio reisden van Paramaribo af naar de Boven Suriname... tot aan... Aurora ... en men noodigde (den *ouden* kapitein Nicodemus Arabi) uit mede naar Paramaribo te reizen .(bl. 56).

De officieele documenten zeggen ook hier wederom niets over zulk een groote bijzonderheid, die toch absoluut vermeld had moeten worden. Waarom? omdat het onmogelijk is om binnen zoo'n kort tijdsverloop dien afstand [Aurora ligt van Paramaribo op een afstand van 7 à 8 dagen, en vliegmachines had men toenmaals nog niet] heen en weer af te leggen, welke onmogelijkheid nog vergroot werd door de omstandigheid zoo'n OUDEN heer op sleeptouw mee te moeten nemen. Want ja, OUD was de man: 63 jaar te voren op de kroetoe te Post-Gelderland in 1835 was hij reeds kapitein, dus al een jonkman van een 25 à 30 jaar. — Maar vooral de groote reden waarom de documenten er over zwijgen, volgt hier in no. 14.

14. J. zegt: „Nicodemus... vergezelde de beide hoofden (bl. 56).

De officieele documenten zeggen: „Met uitzondering van Tjali en **Nicodemus Arabi** die **niets van zich hebben laten hooren,** „zijn alle kapi„teins vóór de aanstelling van Jankoeso". En ten overvloede staat er op een der naamlijsten van de kapiteins achter den naam van Nicodemus Arabi een bijna onleesbare aanteekening, luidend: „niet gekomen en heeft zich niet laten vertegenwoordigen."

15. J. zegt: „Onder toepassing van welke streken verder werd gehandeld *kan niet* worden medegedeeld (bl. 56, 57; *cursiveering* van mij, F. M.).

Ja, dit is de volle waarheid: 't **kan niet** worden medegedeeld, om de eenvoudige reden dat er geen enkele streek is toegepast. In gemoede, laten we eens veronderstellen: de Matjau's, die twee (ongenoemden) uit de Pikien Rio, hebben op den ouden afgeleefden Nicodemus Arabi een „streek toegepast", hebben hem bedot en bedrogen — zouden dan wezenlijk al de andere kapiteins en op de eerste plaats de tot de familie van Arabi behoorende Awanakapiteins Eberhard, Mozes, François, *ook* zich zoo maar voetstoots hebben laten bedotten?

Junker eindigt dan deze passage met: „Een feit is echter, dat Jankosoe op 25 September 1898 .... werd benoemd" (bl. 57).

Officieel is dat niet 25 maar *20* September 1898, doch dit kleine verschil zullen we maar als een drukfout beschouwen.

* * *

16. En zoo zijn we gekomen aan het slot des heeren Junker's artikel, handelend over eenige omstandigheden den dood van Jankoeso onmiddellijk voorafgaand of volgend. Helaas! ook hier moet ik „in grossem Ganzen" met mijn vriend Junker van meening verschillen. Wel beschik ik daartoe niet over officieele gegevens, maar toch over mededeelingen van alleszins betrouwbare oor- en oog-getuigen, terwijl Junker zelf op 6 à 8 dagen vandaar „vertoefde in het noordelijk gedeelte van het boschnegergebied" (eigen woorden van J., blz. 58).

Volgens J. „keerde de granman, van een ziekenbezoek aan (zijne) dochter gebracht uit de Granrio terug" (bl. 57—58). — Welnu onwederzeggelijk en ontegensprekelijk vast staat 't feit, dat Jankoeso sinds zijn laatste bezoek aan Paramaribo in 't derde kwartaal van 1931, dus ongeveer een half jaar vóór zijn dood, de Pikien Rio niet meer heeft verlaten.

17. Junker beweert verder: „**In zijn huis** teruggekomen ging hij op zijn stoel zitten en nam het snelwerkend vergif [1]) in. Een voorbijganger hoorde hem zeggen: a boenoe, het is goed zoo. Toen men kort daarna, op den zwaren slag af, die **uit** de hut van den granman kwam, toesnelde lag deze zieltogend naast den stoel op den grond" (bl. 335. Vetgedrukt van mij, F. M.).

Wat is daarvan waar? Mijn collega, de toenmalige pastoor van de Boven Suriname en Gran Rio, schreef mij vanuit de Gran Rio kort na Jankoeso's dood: „Van 't plotseling overlijden van Jan-„koeso, waarschijnlijk aan een beroerte, zult u gehoord hebben". Die missionaris was in den vooravond van 14 Januari 1932 (dag van Jankoeso's overlijden) in de Pikien Rio aangekomen te Asaubasoe, dus op een kwartier afstands van Asind'hopoe, woonplaats van den granman, en schreef dan verder: „overnacht heb ik te Asaubasoe, boodschap gestuurd aan granman dat ik den volgenden morgen hem wilde komen groeten; nog dienzelfden avond 10 u. sterft Jankoeso plotseling, doodgebleven **vóór zijn wo-**

[1]) Welk was dat snelwerkend vergif? Hier maakt Junker er „opium" van (bl. 336), terwijl hij elders als gewoonte voorstelt, dat de Matjau's gebruiken „een snelwerkend plantengif" (W. I. Gids 1925, bl. 135), „dat altijd ter beschikking is" (W. I. Gids 1932, blz. 58).

ning." Inderdaad, zoo is het. Ook van andere getuigen vernam ik, dat Jankoeso op dien bewusten avond zich reeds bijtijds ter ruste had begeven, toen hij zich herinnerde dat zijn „kantoor" (de hut waarin hij overdag bezoeken ontving, zitting hield, enz.) nog niet gesloten was. Hij staat op, begeeft er zich heen, en vóór de deur aangekomen, valt hij neer om niet meer op te staan.

18. J. schrijft nog „dat Jankoeso eerst ongeveer 60 dagen na zijn overlijden werd begraven. Zijn lijk werd ongetelde malen opgenomen en ondervraagd omtrent de opvolging. Gedurende *den eersten tijd* verklaarde de doode dat het hem onverschillig was wie hem zou opvolgen. De negers van de Pikien Rio wilden echter in het bezit der waardigheid blijven, vandaar het gedoe met het *cadaver* (de lezer excuseere, s.v.p.). Het bestuur der kolonie is omtrent deze gebeurtenissen ingelicht; afgewacht moet worden of de sluwe negers hun zin krijgen en den neger uit de Pikien Rio dien de doode ten slotte heeft aangewezen, door het bestuur benoemd krijgen." (bl. 233).

Ik stel daar slechts tegenover deze weinige lakonieke woorden van mijn collega-briefschrijver uit die dagen: „in zijn (d.i. Jankoeso's) plaats heeft „lanti" der Saramaccaners gekozen Atoedendoe van Dangogo". En *wanneer* was dat? „ **Tien dagen** na den dood van Jankoeso", want toen reeds „waren **alle** kapiteins, behalve die van Gansee, aanwezig bij 't kroetoe". En ik (F. M.) kan hieraan toevoegen, dat niet slechts „de sluwe negers van de Pikien Rio" maar alle Saramaccaner-boschnegers zoowel van Pikien Rio als Gran Rio, vanaf Abama-kondre (het meest noordelijke) tot Stonhoekoe (het meest zuidelijke dorp van het boschnegergebied) „hun zin krijgen en den neger uit de Pikien Rio [Atoedendoe] door het bestuur benoemd krijgen"; ook al omdat, zooals ik in den titel en in noot 2) van dit mijn artikel heb te kennen gegeven „nog niet het einde van eene dynastie" daar is.

19. Eindelijk, wat te denken van de vraag en het antwoord die, in het begin van zijn artikel, Junker den dragers en den doode in den mond legde, reeds op 14 Januari 1932, den eigensten dag waarop Jankoeso des avonds den geest gaf, n.l.: „Heeft de Bosman-koenoe u gedood?"

Het is algemeen bekend onder de boschnegers — immers bij dit natuurvolk sterft niemand een natuurlijken dood — dat het lijk van Jankoeso bij het ondervragen heeft laten weten, dat kapitein Mombé van Makamikriki (ik meen een goede vriend van Junker?) een slang naar de Pikien Rio heeft afgezonden met een „wisi" om Jankoeso te dooden. Hoe men op die gedachte is geko-

men? Ongeveer een week vóór Jankoeso's afsterven zag deze aan den waterkant van zijn dorp Asind'hopoe een groote slang, doch éér hij nog met zijn houwer of kapmes het ongedierte kon dooden, was het reeds verdwenen. Deze zou de door Mombé afgerichte slang zijn geweest. Dus niet, zooals Junker meende te mogen verdichten, Bosman of diens koenoe, maar Mombé en diens afgerichte slang, zou Jankoeso hebben gedood.

Paramaribo 17 Januari 1934.

DE WAARDE VAN VLIEGTUIGEN VOOR SURINAME

DOOR

L. C. PREIJ

Sedert het jaar 1929 heeft de Amerikaansche luchtvaartmaatschappij „The Pan-American Airways" een geregelden dienst geopend, uitgaande van Miami (in het zuiden van Florida) naar verschillende steden langs de Oost- en Westkust van Zuid-Amerika. Paramaribo werd van den aanvang af als stopplaats voor het vervoer van passagiers en mail in dezen dienst opgenomen.

Het feit, dat het aan de vlieghaven Paramaribo verbonden, Amerikaansche personeel slechts gedurende enkele dagen der week (dagen van aankomst en van vertrek van het vliegtuig) ten behoeve van den dienst werk had te verrichten, leidde mij ertoe met bestuurders der Maatschappij de mogelijkheid te bespreken tot het plaatsen van eenig materieel te Paramaribo, teneinde dit met het aanwezige personeel aan te wenden voor diensten *in* het land zelf.

Deze besprekingen hebben niet tot een resultaat geleid. De Maatschappij was huiverig een precedent te scheppen; om redenen van veiligheid scheen zij soortgelijke vertakkingen in verschillende landen, waarlangs de internationale lijn loopt, voorshands niet te wenschen.

Hoe lang dit standpunt zal worden ingenomen, is niet te voorspellen. Dat het evenwel eenmaal zal worden verlaten, indien binnenlandsch luchtverkeer geheel blijft ontbreken, staat voor mij vast.

Onzerzijds is aan dat binnenlandsch luchtverkeer nog niets gedaan.

Het is bekend, dat er in het najaar van 1930 een studiecommissie, bestaande uit de heeren D. J. de Vries van de K.L.M. en M. F. M. Dellaert, havenmeester van Schiphol, naar West-Indië is geweest om de beteekenis van een Nederlandsch luchtverkeer in deze gebieden te onderzoeken. Deze commissie kwam ten aanzien van Suriname tot de conclusie o.m. dat het gebruik

van vliegtuigen voor het langs fotogrammetrischen weg verbeteren van de kaart van Suriname en voor de grensafbakening moet worden aanbevolen, doch dat binnenlandsch luchtverkeer in Suriname voorloopig weinig kansen biedt.

Deze uitspraak was ten deele verheugend.

De kaart van Suriname verkeert inderdaad nog in een zeer primitieven toestand, hetgeen een belemmering is voor de ontwikkeling des lands. In een uitgave van het Canadeesche departement van binnenlandsche zaken, welke uitgave getiteld is: „Aircraft in forestry", treft men de volgende m.i. zeer juiste uitspraak aan:

„Mapping is after all the starting point of any investigation of natural resources. No country could go very far in developping say foresty or mining, without a map. The map is the catalogue or dictionary, as it were, of the main features of the country, a base upon which one can build up more detailed information."

De kaart van Suriname is samengesteld naar de uitkomsten van metingen en naar rapporten van wetenschappelijke expedities, van militaire patrouilles en van boschopzichters. Een *geregelde* triangulatie heeft niet plaats gehad; van een aantal punten zijn geografische lengte en breedte bepaald en hun ligging op de kaart kan als vrij nauwkeurig worden beschouwd. Waar evenwel het tusschen die punten gelegen terrein niet is getrianguleerd, kan het beeld, dat de kaart geeft, bezwaarlijk als betrouwbaar worden aangemerkt. Dit heeft geen betrekking op de terreinen, gelegen in het noordelijk deel des lands, in het bijzonder west, zuid en oost van de hoofdstad, omdat in den loop der tijden daar meer detailmetingen, ook voor kadastrale doeleinden, zijn verricht, zoodat geleidelijk van die terreinen een juist beeld is verkregen. Deze gegevens zijn ingewerkt op een minute-blad op de schaal 1 : 50.000, zoodat binnen afzienbaren tijd een blad Paramaribo op die schaal vervaardigd, kan worden tegemoet gezien.

In het overige deel des lands zijn in algemeenen zin zulke metingen niet verricht en zij zullen ook niet kunnen worden verricht, omdat daaraan zeer hooge kosten zijn verbonden. Niet alleen dus, dat men geografisch geen juist beeld heeft van het land, maar ook de topografische gesteldheid is niet van de kaart af te lezen. Men trof deze, door middel van bijschriften aan op de oorspronkelijke kaart van Cateau van Rosevelt en van Lansberge (schaal 1 : 200.000), maar bij den onlangs vervaardigden herdruk van deze kaart is het meerendeel dezer gegevens weggelaten, omdat hun betrouwbaarheid niet vaststaat.

Zij, die zich voor exploitatie-werk (delfstoffen, hout, boschpro-

ducten enz.) interesseeren, vinden in de kaart dus slechts een gebrekkigen gids. Dat werkt remmend, niet stimuleerend op de opsporing van de ontginbare rijkdommen des lands. Daarnaast heeft de mindere exactheid, voor wat de geografische gegevens betreft, deze bedenkelijke gevolgen, dat er niet altijd overeenstemming bestaat tusschen de begrenzing van concessies, zooals zij op de kaart van het domeinwezen zijn geregistreerd en zooals zij in het terrein zelf zijn bedoeld.

Het is volkomen verklaarbaar, dat de kaart des lands nog in zulk een primitief stadium verkeert. Triangulatie-arbeid vereischt goed geschoold personeel en kost dus veel geld.

Het vliegtuig brengt de oplossing van dit vraagstuk nader.

Wat op dit gebied mogelijk is, blijkt uit hetgeen in een luttel aantal jaren in Canada is geschied in ontoegankelijke en volslagen onbekende streken, waarvan thans goede kaarten bestaan.

„Taking a prophetic view of the future aerial surveys in Canada, one may make the prediction, that by aerial survey-methods in the near future the mists of intangibility and ignorance, which until now have beclouded so much of Canada's hinterland, will be dispelled. In place of legend or ignorance, accurate knowledge of the resources will be obtained and sound principles of conservation and development may be adopted. The serial maps will depict the country — as it is — its lands and forests, its lakes and rivers, its hills and valleys. The aerial photographic librairy will be a storehouse of valuable and accurate informations for those, who may be interested in any region or any resource".

Het was dus verheugend, dat de bovengenoemde commissie zich zoo klaar uitsprak voor het gebruik van het vliegtuig ten behoeve van de verbetering van de kaart van Suriname.

Hare conclusies hebben nog steun gevonden in de latere publicaties van den fotografischen dienst der K.L.M., die rusteloos voortschrijdend tot het bereiken van den hoogsten graad van ontwikkeling, er in is geslaagd een systeem te vinden, waarbij hetgeen ter plaatsbepaling langs terrestrischen weg moet geschieden, zoodanig wordt beperkt, dat hieraan geen practische bezwaren meer zijn verbonden.

(Zie Luchtfotogrammetrie in Nederland, door J. M. Corsten, Chef van den fototechnischen dienst der K.L.M.; overdruk uit Openbare Werken).

De Commissie heeft zich voorts de vraag gesteld of het vliegtuig ook van beteekenis zou kunnen zijn voor binnenlandsch verkeer. Zij kwam tot de conclusie, dat zulk luchtverkeer voorloopig weinig kansen biedt.

Eenerzijds verwondert mij deze conclusie niet; de leden der commissie, verbonden aan een luchtvaartmaatschappij, wier eerste gedachte natuurlijk moet zijn, dat een luchtlijn dan wel een samenstel van luchtlijnen kans op rentabiliteit moet bieden, hebben uit den aard der zaak dit vraagstuk vooral van dien kant bezien. En dan is het zonder meer duidelijk, dat dit land voorloopig geen object is voor een zich betalend luchtverkeer tusschen de enkele centra, waarover de schaarsche bevolking is verdeeld. Maar in deze richting moet n.m.m. de zaak niet worden bezien. De vraag moet worden gesteld of de toepassing van het vliegtuig, als modern middel van snel verkeer, van belang kan zijn voor de ontwikkeling des lands. Luidt het antwoord op die vraag bevestigend, dan kan worden onderzocht of het te verwachten is, dat de van het publiek ontvangen vergoedingen voor het gebruik van dat verkeersmiddel de exploitatie-kosten zullen dekken. Is dat niet het geval, dan blijft de vraag over of de Overheid het verschil wenscht te dragen in het belang van de ontwikkeling van het gewest.

De in Suriname reeds bestaande verkeersmiddelen te land en te water zijn voor het tegenwoordige in zich zelf ook niet rendabel; toch geloof ik niet, dat velen van meening zullen zijn, dat zij daarmede geen recht van bestaan hebben. Zij zijn voor den vooruitgang onmisbaar en zullen, indien althans elke vooruitgang niet illusoir moet worden geacht, op den duur rendabel worden.

Zoo zie ik ook de beteekenis van het meest moderne verkeersmiddel, niet uitsluitend voor het verkeer van passagiers of voor vervoer van vracht of mail, maar tevens voor allerlei andere doeleinden, waarvoor dit verkeersmiddel bij uitstek geschikt is.

Het is bekend, dat Suriname slechts enkele kunstwegen heeft in de omgeving van Paramaribo; voor het bereiken van het binnenland is men aangewezen op den eenigen spoorlijn en verder op de waterwegen. Verplaatsingen langs die waterwegen zijn zeer kostbaar en zeer tijdroovend. Het vliegtuig stelt in staat om punten beneden de vallen, die met de gewone middelen wekenlange reizen vorderen, in enkele uren te bereiken.

Dit moet van grooten invloed zijn op allen exploratie-arbeid en op de leiding van in het binnenland werkzame bedrijven.

In het bovenaangehaalde rapport van het Canadeesche departement van binnenlandsche zaken las ik, dat de Engelsche Imperial Airways limited: „provided a three-engined aircraft to operate in the service of the New Goldfields limited, who own goldfields in New Guinea. These Goldfields were previously

separated from the coast by several weeks journey through almost unpassable mountainous country. The journey by air, carrying staff, material and food, is accomplished within an hour".

Men denke zich in plaats van deze goudvelden in New Guinea de concessies van de in Suriname gelegen Compagnie des mines d'or, aan de Sara-kreek en elders en men heeft hetzelfde beeld.

Op een andere plaats luidt het:

„Prospecting operations were undertaken in Ontario and Quebec. Ten prospectors were transported with their full equipment of canoes, food, tents, tools etc. and kept supplied by aircraft. The company located a promising mineralised area at Openiska lake, where a valuable discovery of coppergold-sulphide was made."

De Nieuwe Rott. Courant van 25 April 1933 meldde het volgende:

„Men zal per vliegtuig een reeks exploratietochten naar de „uitgestrekte goudvelden in West-Australië maken, waarbij een „gebied van ongeveer 88.000 vierkante mijlen fotografisch in „kaart wordt gebracht. De jongste ervaringen met opmetingen „uit de lucht hebben aangetoond, dat men van daar vaak geolo- „gische formaties ontdekt, die bij een onderzoek op den vasten „bodem niet in het oog loopen en die kostbare aanwijzingen geven „voor nader onderzoek. De expeditie geschiedt onder opzicht van „de Western Mining Corporation Ltd. en wordt uitgevoerd door „de firma Hemming & Co., die reeds groote ervaring heeft opge- „daan in Afrika, Zuid-Amerika en elders. Het onderzoek geschiedt „met een De Havilland-vliegtuig. Tot de onderzoekers behooren „admiraal Sir Percy Douglas, die tot voor kort geplaatst was bij „de opneming van de Engelsche marine en majoor Laws, die „juist is afgetreden als commandant van de school voor fotogra- „fie van de Engelsche luchtmacht. De onderneming wordt van „den grond af draadloos geleid."

Voor zulk exploratie-werk van delfstoffen dan wel van den houtopstand in Suriname kan, voor zoover dit niet wordt uitgevoerd op terreinen langs den spoorweg, slechts gebruik worden gemaakt van waterwegen. Een verblijf van eenigen duur in het binnenland vordert dus het in dienst nemen van een vaartuig voor vervoer van personeel, levensmiddelen en materieel. Het is zonder meer duidelijk, dat een en ander hooge kosten veroorzaakt. Vrijheid van beweging heeft de expeditie slechts voor zóó lang de levensmiddelen toereikend zijn, terwijl men bij ziektegevallen geheel op eigen hulp is aangewezen.

Het vliegtuig opent hier geheel andere perspectieven. Vordert een vaartuig een dagenlange reis, het vliegtuig bereikt de plaats van bestemming in enkele uren. Het keert na het personeel ter plaatse te hebben gebracht, naar Paramaribo terug en kan, voor zoover een aanvulling van levensmiddelen dat vereischt, op latere tijdstippen weder opgaan, voor die aanvulling zorg dragen en eventueel ziek geworden personeel, dat een meer zorgvuldige verpleging te Paramaribo behoeft, daarheen terugvoeren.

Men kan zich voorstellen, dat een zoodanig voortdurend contact met het punt van uitgang de onderneming minder riskant maakt en dus het exploratie-werk in het in zoo velerlei opzichten nog onbekende gebied, zeer zal begunstigen.

De weersgesteldheid is voor de toepassing van dit verkeersmiddel zeer gunstig; over het algemeen waait er een standvastige wind, terwijl mist er geheel onbekend is. In den zwaren regentijd zal het vliegen wellicht moeilijkheden ondervinden, maar het komt zelden voor, dat zulke regens den geheelen dag duren. Dit neemt niet weg, dat zij gedurende eenige uren het zicht geheel kunnen benemen en het vliegen dus kunnen beletten.

Men beschikt in Suriname over een zeer goed werkenden radioberichtendienst.

Vluchten ten behoeve van bovengenoemde doeleinden gemaakt, openen voorts de gelegenheid meer kennis op te doen van de topografische gesteldheid des lands. Zoo is het bijv. niet uitgesloten, dat tijdens die vluchten savanna's worden opgespoord, waarvan het bestaan nog onbekend is en die goede landingsterreinen bieden voor landvliegtuigen.

Meermalen zijn er pogingen in het werk gesteld om geschikte tracées op te sporen voor het tot stand brengen van landverbindingen tusschen de aan de kust gelegen plaatsen; voor zoover zij niet mislukten, was men er nooit zeker van het meest doeltreffende tracée te hebben gevonden. De meest betrouwbare gegevens daaromtrent zijn met behulp van luchtfotografie te verkrijgen.

Ten slotte heeft het vliegtuig beteekenis als snel middel van verkeer tusschen de hoofdplaats en Nickerie/Demerara eenerzijds en Albina/St. Laurent anderzijds. Toen gedurende korten tijd de vliegtuigen van The Pan-American Airways landden nabij Nickerie, hebben zoowel particulieren als overheidspersoneel meermalen van de gelegenheid om snel Paramaribo te bereiken gebruik gemaakt.

Staat het alzoo vast — gelijk uit het rapport van de hierboven

genoemde commissie blijkt — dat voor de verbetering van de kaart des lands het in dienst stellen van een vliegwezen in Suriname zeker dient te worden bevorderd, daarnaast zijn er, zooals ik aantoonde, nog vele andere objekten, die om de instelling daarvan vragen in het belang van de ontwikkeling des lands.

De vraag blijft nog te beantwoorden, welk materieel voor dit doel zou moeten worden aangewend. Gelijk hierboven is uiteengezet, zou de taak een tweeledige moeten zijn n.l. het verrichten van fotografisch werk en het dienst doen als verkeersmiddel. Voor het eerstgenoemde werk zou een tweemotorig landvliegtuig, dat een landingsterrein vindt nabij Paramaribo en één zuid van Republiek, zeker doelmatig zijn. Ik geloof niet, dat de uitvoering van dit werk, dat bij gedeelten moet geschieden, de veiligheid van het personeel in gevaar zou brengen, aangezien de afstanden tusschen de landingsterreinen en de achtereenvolgens op te nemen landsgedeelten niet abnormaal groot zijn.

Het dienst doen als verkeersmiddel stelt evenwel andere eischen. Daaraan zal het best kunnen worden voldaan met een klein watervliegtuig, omdat men dan veel vrijer is in zijn bewegingen. De groote rivieren zijn in hun benedenloop allen zeer breed en bieden dus op verschillende plaatsen gelegenheid tot landen, hetgeen voor de uitvoering van exploratie-arbeid noodig is. Ook meer zuidelijk hebben de rivieren hier en daar verbreedingen, die het neerstrijken van een watervliegtuig mogelijk maken, zoodat het uitvoerbaar wordt in korten tijd diep in het land door te dringen.

Onlangs heeft een Amerikaansch sportvliegtuig gedemonstreerd, wat men in dit opzicht, totaal onvoorbereid, kan doen. Hier volgt het desbetreffende ooggetuige-verslag, overgenomen uit een der Surinaamsche couranten van 13 Februari 1934:

„De heer Dupont, zoon van den bekenden Amerikaanschen „munitiefabrikant en zijn zuster maken in hun vliegtuig, dat „ruimte biedt voor 3 personen, een tournée door Midden- en Zuid „Amerika, waar vooral de binnenlanden hun aandacht hebben.

„Het vliegtuig, dat Woensdagmiddag hier van het Noorden „arriveerde, steeg Zaterdagmorgen omstreeks 9 uur op voor een „tocht naar het Coppename- en Saramaccagebied. De heer Erd- „mann, chef van de Afdeeling Productenhandel der firma CKC. „was zoo gelukkig een uitnoodiging te ontvangen, dien tocht „mede te maken. Deze heer deelde ons het een en ander mede „hieromtrent.

„De vlucht begon met het cirkelen eenige malen boven de stad,

„waarna naar Uitkijk koers werd gezet op ongeveer 1000 voet „hoogte. De weg, welke naar Uitkijk wordt aangelegd, was op „deze hoogte duidelijk waar te nemen. Na Uitkijk ging het laag- „vliegend naar de monding van de Saramacca- en Coppename. „Bij de monding der rivier streek de groote vogel neer, vlak bij „de kampeertenten der visschers. Na eenigen tijd steeg hij weer „op om in rechte lijn over de oerwouden en gedeeltelijk de rivier „volgend over de Raleighvallen te vliegen naar de smalle boven- „loop der rivier. Een prachtig gezicht leverden de hooge gebergten „links en rechts op.

„Boven de Raleighvallen [1]) heeft men zich een goed denkbeeld „kunnen vormen van de ontzaglijke rijkdommen aan hout in de „kolonie; over onafzienbare complexen boomen werd heenge- „vlogen.

„Terugvliegend werd in de bovenrivier een zandplaat ontdekt. „Laagvliegend over het water, waarbij op kundige wijze groote „rotsblokken in de rivier werden ontweken, zocht de aviatrice „een geschikte plaats tot landen. Angstig werd het, wanneer om „in de scherpe bochten der rivier te vliegen, de machine geheel „schuin over het water snorde.

„Vlak bij de zandplaat hield het geronk stil en stapten de 3 „reizigers aan wal. Het vliegtuig werd een eindweegs den oever „opgetrokken en met een touw aan een boom vastgemaakt. Men „toog daarna het bosch in en had het geluk wat wild te schieten. „Hiervan werd een lekker potje gekookt. De heer en mej. du „Pont hadden veel schik in het zien van een enorme troep apen „in de nabijheid der boomen.

„Na wat gerust te hebben werd koers gezet naar de Saramacca- „rivier. Bij Kaaimanston streek het vliegtuig weer neer op de „rivier, waar het veel bekijks had van de Boschnegers. In het „dorp kon men Boschnegers bewegen een vlucht mede te maken. „De heeren du Pont en Erdmann bleven achter op Kaaimanston, „terwijl mej. du Pont, die tot nu toe de machine bestuurd had, „met 2 Boschnegers het luchtruim koos. Na een kwartier vliegen „boven de heuvels en bergen kwamen de Boschnegers behouden „weer aan wal en gaven te kennen hoogst voldaan te zijn over hun „uitstapje.

„Nadat de heeren Erdmann en du Pont weer aan boord waren „gegaan, werd verder de loop der rivier benedenwaarts gevolgd, „waarbij de aviatrice haar machine telkens naar omlaag deed „schieten bij het bemerken van voorbij varende booten.

[1]) ± 180 K.M. van de kust verwijderd.

„Het weer, dat bijzonder schitterend te noemen was in de bo-
„venlanden, veranderde bij het naderen der kuststreek, Dichte
„nevels en regenwolken benamen soms geheel het uitzicht. Bij
„Dampara kwam de vliegmachine weer neer op het water en
„hier nam de heer du Pont het stuurwiel over. Vliegend op een
„hoogte van 3000 voet, werd Paramaribo omstreeks 4 uur nam.
„bereikt.

„In totaal had het toestel 4 vlieguren gevlogen en daarbij verbruikt
„aan gasoline ongeveer f 20.—.

„Geweldige afstanden — men vloog voorbij het Bakhuis gebergte —
„welke weken per boot vorderen, zijn in enkele uren afgelegd en op
„comfortabele wijze met dit moderne verkeersmiddel.

„Zondagmorgen j.l. zijn de beide reizigers doorgevlogen naar
„Para, van welke plaats zij de Amazonerivier volgend tot diep in
„de binnenlanden van Brazilië hopen te gaan.'

In dit relaas vind ik volkomen bevestiging van mijn meening, dat een watervliegtuig, in den aanvang althans, het beste past bij de omstandigheden, die men in het land aantreft. In hoeverre in een later stadium het werk door landvliegtuigen kan en moet worden overgenomen, hangt af van het verkrijgen van meer bekendheid omtrent de topografische gesteldheid van het gewest.

De K.L.M. heeft voor dit onderwerp meermalen veel belangstelling getoond. Moge zij steun vinden voor deze uitbreiding van haar arbeidsveld, opdat de ontginning hiervan niet aan een buitenlandsche maatschappij behoeft te worden overgelaten.

Het Pelikaan-Comité, dat opgericht is met het doel vraagstukken te onderzoeken, die van belang zijn voor de ontwikkeling van de Nederlandsche luchtvaart, zou wellicht de beteekenis van het vliegwezen voor dit Nederlandsche gewest in studie kunnen nemen.

BOEKBESPREKING

Dr. Melville J. Herskovits. 1. *Man, the Speaking Animal, Aflevering van het 2de kwartaal van het tijdschrift S. X (in grieksche letters: sigma xi) van de te Easton in Pennsylvania gevestigde afdeeling van het genootschap van dien naam, Deel 21, no. 2, Juni 1933, blz. 67—83.* — 2. *A Footnote to the History of Negro Slaving (in samenwerking met Mevr. F. S. Herskovits), Juni-aflevering 1933 van het tijdschrift Opportunity, Deel 9, blz. 178—181, 4°.* — 3. *On the Provenience of New World Negroes, December-aflevering 1933 van het tijdschrift Social Forces, Deel 12, no. 2, blz. 247—263.* — 4. *An Outline of Dahomean Religious Belief (te zamen met Mevrouw Herskovits), Memoirs of the American Anthropological Association, no. 41, 1933, 77 bladz., 6 platen buiten den tekst.* — 5. *Aankondiging van vier boeken, uitgegeven door het Internationaal Instituut voor Afrikaansche talen en beschavingen, Journal of American Folklore, Deel 46, April-Juni 1933, no. 180, blz. 191—195.* — 6. *Race Relations, The American Journal of Sociology, Deel 38, no. 6, Mei 1933, blz. 913—922.*

Over deze zes geschriften van den zoo vruchtbaren, aan den lezer van De W.I. Gids welbekenden schrijver, wil ik het volgende zeggen. De enorme in de zes geschriften neergelegde arbeid is een resultaat van de door den heer en mevrouw Herskovits gedane onderzoekingsreizen bij de Boschnegers in Suriname, en van een reis in de binnenlanden van West-Afrika, waar zij tot in den Staat Kano doordrongen, en door den Emir van dat gebied werden ontvangen. Een uitvoerige bespreking zou slechts een geringe hulde zijn aan hetgeen beiden op het gebied van volkenkunde hebben verricht. Ik wil echter mijne aankondiging beperken tot

die bijzonderheden en geschriften, die voor dit tijdschrift het meest van belang zijn.

No. 1 is eigenlijk slechts bestemd voor vaklieden, in de eerste plaats taalkundigen. Zij dienen zich (zoo betoogt de schrijver) er voor te behoeden om te spoedig europeesche oorsprongen in talen van andere werelddeelen aan te nemen. Het overkwam dr. H. zelf, vast te gelooven, dat het woord *gà*, (g: zacht) opperhoofd, bij een Boschnegerstam in Suriname, afstamt van den Spaansch-Portugeeschen wortel van grande, doch later, bij onderzoek van de Fong- en Ewetalen van volken in het hart van West-Afrika, van waar deze Boschnegers zijns inziens gekomen zijn, is hem gebleken, dat dáár het woord voor opperhoofd precies hetzelfde en zuiver afrikaansch is. De namen Jim Crow, en John Canoe (op Jamaica), worden nagenoeg op dezelfde wijze uitgesproken als de naam van de gier bij de Boschnegers in Suriname, welke zóózeer overeenkomt met het Ashantiwoord voor „gier", dat in dit geval het oorspronkelijke, afrikaansche woord, vermoedelijk op onherkenbare wijze in een europeesche taal is verbasterd. Onze letterteekens reiken vaak niet toe om de juiste uitspraak weer te geven. Eigenaardig dat iemand die honger heeft in het Surinaamsche negerengelsch zegt: *Hangri kiri mi*, honger doodt mij, maar dat de inwoner van Asjanti in dat geval een uitdrukking met dezelfde woordschikking bezigt, hoewel de Surinaamsche neger honderden jaren geleden van zijne verwanten in Afrika gescheiden werd. Het onderzoek naar taal-geschiedkundige aanrakingen blijft een moeilijk werk.

No. 2. De heer en mevrouw H. werden te Abomey, de hoofdstad van het koninkrijk Dahomé, in een auto naar een tempel gebracht en spraken met den hen vergezellenden tolk over heidensche vereering bij negers in Amerika, en de tolk was er, op grond van overeenkomst in geloof, van overtuigd, dat onder die negers afstammelingen van inwoners van Dahomé waren. Gedurende dit gesprek begon de neger-chauffeur steeds langzamer te rijden, om geen woord te missen en plotseling was er tusschen beide Afrikanen een levendige woordenwisseling, daarna een langdurige stilte. De chauffeur weent, zeide de tolk, de tranen die hij stort zijn eerbiedwaardig.

Eerst later kwamen de heer en mevr. H. van den chauffeur te hooren, waarom hij zoo ontroerd was geweest. Hij wist, door familieoverlevering, van voorouders die op slavenjachten waren weggesleept, maar nooit had hij vernomen waarheen zij waren gebracht. De Aguda (de Portugeezen) kochten ze op in het land Popo (nu Fransch Togo) en brachten ze vandaar naar het tegenwoordige Freetown. Daar was een negerdorp aangelegd, waar de

Aguda bevorderden dat er kinderen kwamen, en die kinderen verkochten zij weer. (Ik meen, dat totnogtoe niet of weinig bekend is geworden, dat slavenhalers er een stelselmatige kinderfokkerij op nahielden. v. P.) De weggevoerde familieleden van den chauffeur werden nog steeds beschouwd als te behooren tot de familie, en wanneer er voor de dooden geofferd werd, werden ook hunne zielen opgeroepen om aan het offer deel te nemen. Daaruit volgt, — het blijkt uit het onderling verband —, dat er thans nog in Afrika geofferd en gebeden wordt voor de voorouders van voormalige slaven en van boschnegers in Suriname.

De dooden worden, zoo bleek aan Dr. H. en mevrouw bij nader onderzoek, bij offerfeesten opgeroepen o.a. uit *Jovotomé*, het land van de blanken, vroeger: Engeland maar thans Frankrijk; uit *Am-ika* (Amerika); uit *Agudo tomé* (Portugal); uit *Blesi* (Brazilië); uit *Kpanyo* (Spanje) en uit *Kankanu*, het land van de „Kankan", de schitterenden, d. i. uit Nederland. (In ons artikel Boschnegers, in de Encyclopaedie van Ned. West-Indië zal men iets over de afleiding van het woord „Kankan" vinden).

No. 3. In een noot staat, dat door de American Folk-Lore Society een boekdeel zal worden uitgegeven getiteld „Suriname Folk-Lore", door den heer en mevr. Herskovits. Zooals te begrijpen is stelt dr. H. vast, dat aan de kennis van de afkomst van de negers in de Nieuwe wereld de studie van hunne beschaving tot grondslag zal moeten dienen. Bij het onderzoek zullen de geschiedenis en de volkenkunde in onderling en nauw verband met elkander moeten samenwerken. Onder de bronnen worden genoemd de beschrijving van W. Bosman, van de kust van Guinee; het bekende boek van Mr. J. J. Hartsinck over Suriname, en Ollendorps geschiedenis van de Herrnhutter zending op S. Thomas, S. Croix en S. Jan, waarvan een gedeelte, blz. 270 tot 444 van de uitgaaf van 1777 waardevolle gegevens bevat over de negers van die drie eilanden. O. noemt o.a. als volk de Kanga, waarvan de naam als een nog in Suriname in zwang zijnden dans voorkomt in ons opstel in dit tijdschrift over Surinaamsche folklore. Overziet men de beschikbare bronnen dan komt men tot de slotsom, dat de grenzen van het deel van Afrika, vanwaar de slaven kwamen, veel nauwer moeten worden getrokken dan totnogtoe werd geloofd en aangenomen. De duur van de reis naar de kust (tot twee jaar in Kano) kon o.a. oorzaak hebben in groote omwegen om vijandelijk grondgebied te mijden.

De Surinaamsche boschnegers leveren de meest waardevolle gegevens voor het onderzoek dat dr. H. bedoelt, want zij vertegenwoordigen een oude, voormalige, West-Afrikaansche be-

schaving, die in de afzondering van de Surinaamsche wouden bijna volkomen onveranderd bleef, terwijl de verwante beschavingen in Afrika zich verder ontwikkelden door inwendige oorzaken en cultureele aanrakingen van buiten. Dr. H. geeft voorbeelden van overeenkomst. Een boschneger zeide hem: Ik ben een man uit Asjanti; boschnegerdorpen heeten: naar den oude Koninklijke Asjantijnschen naam: pempeh, naar Dahomé, naar Lome in Togo, naar de Soedaneesche stad Malobi, naar Godo in Dahomé. Een stam draagt den naam van „Loango", een ander: „Anago", naar het Nago-volk van Joruba. De Asjanti-val voor klein wild, *mo*, heet nog zoo bij de boschnegers. Het persoonlijke voedsel-taboe (verbod) draagt bij de boschnegers den Loango-naam van *tschina*. De wijze van tatouage en de patronen zijn als die van Dahomé. De Aarde-moeder heet, als bij de Fanti en Asjanti, *Asasé*; deze opmerking geeft ons de verklaring van de beteekenis van het woord Ma Asan (Ma-Asâ) in een van de doodenliedjes, in ons aangehaald opstel over Surinaamsche folklore. Leba, Gedeonsoe, de Dagowé-slang, Aisa en Loko, Ewe-goden, worden bij de boschnegers op dezelfde wijze geëerd als in Afrika. De apintitrom, in de geheime kromanti-taal: Asante-Kwogba, Asjanti-Kwogba geheeten, heet ook in Nigeria apinti. De schildpad heeft bij den boschneger den Ewe-naam van logozo (een naam dien wij ook omstreeks 1893 bij de Djoeka's te Albina noteerden). Zoo gaat de lijst door.

Voor Jamaica zijn vele gegevens van nut voor de studie van dr. H.'s onderwerp te vinden in een aldaar in 1929 te Chapel Kill uitgekomen boek van Martha Beckwith, met den titel: Black Roadways, a Study of Jamaican Folk Life. Op dat eiland is, evenals in Suriname, op Curaçao en op de Virginische eilanden, Anansi, van de Afrikaansche Goudkust de held in de dierfabels. De tradities van de negers op Cuba komen met die in Brazilië overeen. Op Haïti heet een kind dat na tweelingen geboren wordt, evenals in Suriname, dosu. Codjo, Cuffy en Quashie (neger-namen in Suriname) worden ook gevonden bij negers in het zuiden van de Vereenigde Staten.

No. 4—6. Op het uitvoerige opstel over godsdienstig geloof in Dahomé gaan wij niet nader in. Ook het onder no. 6 vermelde artikel laten wij hier onbesproken. Uit de boekaankondiging bedoeld onder no. 5 blijkt, dat het Internationaal Instituut voor Afrikaansche talen en beschavingen niet alleen het tijdschrift „Africa" uitgeeft, maar ook een serie van werken en memoranda. In een aangekondigd boek van A. W. Cardinal, Tales told in Togoland, Oxford University Press, London, H. Milford, 1931 komt een verhaal voor hoe Anansi een spin werd.

L. C. VAN PANHUYS

BATAKS EN BATAKS

Dr. T. S. G. Moelia. Het primitieve denken in de moderne wetenschap. (Wolters, Gron. Den Haag, Batav. 1933).

De verkorte inhouds-opgaaf ziet er aldus uit: I. het primitieve denken in de philosophie; in de ethnologie; in de Völker- en ontwikkelings-psychologie; in andere takken van wetenschap. II. De theorie van Lévy-Bruhl en zijn aanhangers. III. Onderzoekingen omtrent het primitieve denken. IV. Primitieve logica. V. Het wezen van het primitieve denken.

„Is het vooral de ethnologie die zich met de geestesgesteldheid der volken op een lageren trap van beschaving bezighoudt, ook andere wetenschappen hebben de psychische verschijnselen, zooals deze zich bij de natuurvolken openbaren binnen haar gebied getrokken. Langs dezen weg tracht de psychologie een dieper inzicht te verkrijgen in de algemeene structuur van de menschelijke psyche en tevens daarin steun te zoeken voor de verklaring van hypothesen met betrekking tot de geestelijke afwijkingen. De geesteswetenschappen hopen door haar belangstelling vergelijkings-materiaal te vinden voor het beter verstaan van de historische ontwikkeling van den menschelijken geest zooals zij spreekt uit godsdienst, moraal, taal, recht en kunst.

„In de laatste instantie zijn de verschijnselen waarmede de ethnologie zich bezighoudt, terug te voeren tot psychologische processen. Daarom kan de psychologie worden beschouwd als een noodzakelijke hulpwetenschap van de ethnologie. In ieder geval mag tusschen beide takken van wetenschap een verband worden gelegd in dezen zin, dat bij het zelfstandig onderzoek door de ethnologie naar de psychische uitingen van den natuurmensch zij daarbij zooveel mogelijk dient gebruik te maken van deugdelijk bevonden psychologische methoden en haar uitkomsten vergelijkt".... hier en in de volgende alinea ontvliedt de schrijver mij. Dan verder: „Deze studie is (dus) niet opgezet met een praktisch doel, zoodat zij niet de pretentie heeft om daarin praktische wenken te geven. Zij moge haar rechtvaardiging alleen vinden in de door den schr. gevoelde noodzakelijkheid van een critisch systematische verwerking van het zeer uitgebreide en uiteenloopende materiaal, dat zich met dit vraagstuk hetzij rechtstreeks hetzij zijdelings bezighoudt, daarbij steunende op de eigen waarneming van den schrijver...." En nu komt de groote ver-

rassing.... „die tot de Bataks behoort, een volk, dat voor eenige decennia nog in het stadium van de primitieve natuurvolken verkeerde".

Uit de Encyclopaedie van N. Indië en in het Museum te Rotterdam putte ik mijn kennis van de Bataklanden en de Bataks. Zie hier wat het Museum-gidsje (58ste duizend, 1929, bl. 29 en 30) van deze afdeeling der verzameling zegt:

„Het kannibalisme kwam voor bij de Bataks; door aanraking met anderen hebben zij tal van eigenaardigheden, die hen belangrijk maakten, verloren. Een eigen letterschrift bezaten zij lang voor de komst der Europeanen. Hindoesche invloed is merkbaar. Weefcentrum van den eersten rang, doch nu snel verbasterend. Antiek kralenwerk en gietwerk; houten en steenen beeldjes, amuletten, tal van wichelboeken en wichel-tabletten van beenen platen, dikwijls tot gordels saamgevoegd, dienende tot het bepalen van omineuze tijdstippen; potjes voor tooverbrij voornamelijk uit menschelijke lichaamsdeelen bereid. Oorsieraden van Toba, Silindoeng, kleeding van Pakanten; met Bataksch schrift beschreven bamboe-geledingen uit dezelfde streek.

„Bijzonder vlechtwerk. Tooverstokken, met aaneen gesneden menschen- en dierenfiguren, maskers voor ceremonieele dansen, schaakspel, dobbelsteenen. Statige palmwijnkokers van bamboe, veel kleinere bamboekokers met subtiele graveering versierd. Bamboe-lepels, die ondanks de volslagen algemeenheid en gelijkheid van het materiaal over den geheelen Archipel, in dien vorm niet voorkomen. Serie kogelhouders van hoorn en hout, met menschen-maskers, die in strengheid van stijl voor de beste westersche plastiek niet onderdoen. In dit opzicht munten ook uit de bewerkte zwaarden. Merkwaardige muziek-instrumenten, katjapi en seroenai".

Ziedaar wat het land van dr. Moelia voor een museum oplevert.

Eenige dagen na de ontvangst van het boek, ben ik uitgegaan „met den verneemstok". In Leiden zou men wel meer ervan weten en uit Leiden kreeg ik spoedig een vriendelijk briefje, „Moelia is geen mythe, maar een heusche Batakker, zij 't dan ook Christen gedoopt en West-Europeesch gekleed. Ik heb hem gekend, berichtte de briefschrijver, in 1916/17; hij was toen, geloof ik, onderwijzer en studeerde nog verder, waarschijnlijk voor de hoofdacte. Hij was een protégé van prof. Van Ophuysen en woonde als ik 't wèl heb, ook in zijn huis. Ik heb in dien tijd bij prof. van Ophuysen (tot zijn dood in begin 1917) college geloopen in Bataksch, en Moelia zat daar ook bij. Sedert heb ik Moelia niet

meer teruggezien, maar hij heeft, hoor ik, een voorspoedige carrière gehad bij het onderwijs in Indië, en is ook lid geweest van den Volksraad. Van zijn promotie hoorde ik pas naderhand; hij is den dag na de plechtigheid weer naar Indië vertrokken".

Van Moelia bezit ik geen portret; zooals uit het bovenschrift blijkt is dat van zijn landgenoot afkomstig uit het Museum te Rotterdam, waar het aan de kas wordt verkocht.

„In de kleeding, schrijft prof. Jonker (Encycl. v. N.I. I 1917 bl. 178*a*) doet zich hoe langer hoe meer vreemde, zoowel Westersche als Maleische invloed gevoelen; vooral geldt dit de kleeding der mannen. In het Karo- en in het Tobaland gaan ook vele mannen nog gekleed op zijn Bataksch; hetzij in eigengemaakte weefsels, hetzij in Europeesche wit katoenen stof, die de vrouwen met indigo verven. Hoofdbestanddeel van de kleeding is het lange om de lendenen geslagen en tot op de voeten afhangende kleed (abit, gondjé). In het Karoland dragen zoowel de mannen als de vrouwen in den regel een hoofddoek resp. boelang en toedoeng geheeten; in Toba loopen de vrouwen veelal met het bloote hoofd. Verschillende baadjes komen hoe langer hoe meer in zwang. Toch worden ze nog niet algemeen gedragen. Ter bedekking van het bovenlijf volstaat men nog dikwijls met een eenvoudigen omslagdoek".

Het volgende is ontleend aan dr. Moelia's vijfde hoofdstuk „Het wezen van het primitieve denken". (Zie ook „Zielen in soorten"; dit tijdschrift Feb. 1934).

„Op geen ander gebied openbaart zich de begrensdheid van den menschelijken geest, die op het terrein van wetenschap en techniek zooveel veroveringen maakt, als juist in de studie van de eigen ziel. De menschelijke ziel in haar diepste roerselen, de geest in zijn duizelingwekkende concepties, maar niet minder de instincten in de uitleving van de laagste hartstochten plaatsen de wetenschap nog steeds voor onopgeloste raadsels.

„Geldt dit reeds voor de ziel van den Westerschen mensch, die door psychologie, psychopathologie en psychiatrie tot object van studie is gemaakt, hoeveel te meer moet tegenover de psyche der primitieven, die zoo ver van den cultuurmensch staat, de noodige schroom en reserve in acht worden genomen. De Westersche onderzoeker met zijn geheel andere geestesinstelling kan zich niet dan met zeer veel moeite, als hem dit tenminste ooit zal lukken, toegang verschaffen tot de psyche der primitieven.

,,Deze op hun beurt kunnen zich niet op het niveau van den onderzoeker plaatsen om zijn bedoelingen te begrijpen, zijn daardoor achterdochtig en laten zich òf intimideeren òf suggereeren, met het gevolg dat van het geestesleven der primitieven niet zelden een onbetrouwbaar, zelfs soms een misleidend beeld wordt gegeven. Rekening houdende met de onvolkomenheid van onze psychologische methoden en de betrekkelijkheid onzer kennis omtrent de algemeene organisatie van de menschelijke ziel eenerzijds, anderzijds met de moeilijke toegankelijkheid van de primitieve ziel voor onze Westersche onderzoekingsmethoden, dan is het duidelijk, dat wij met betrekking tot het primitieve denken, als geestelijke functie van de primitieve psyche, in onze studie slechts mogen spreken van benadering. Een scherpe omlijning van het wezen van de primitieve psyche is naar onze meening niet te geven, evenmin als zulks van de ziel van den modernen mensch mogelijk is. Ook hier moeten wij alleen volstaan met het aangeven van de karakteristiek en de hoofdkenmerken van het beeld, dat de primitieve psyche in al haar menschelijkheid aan ons toont. Wij kunnen ze op onze wijze verstaan, zinvol opvatten, haar structuur opstellen enz., tot het wezen van de menschelijke psyche vermogen wij niet door te dringen evenmin als tot het wezen van de physische structuur van atoom of electron.

,,De oude philosophie en de speculatieve psychologie hielden zich uitsluitend bezig met vragen, omtrent het wezen der ziel. Het ging haar niet om het kennen van den mensch in zijn levensuitingen, maar om de metaphysica van het zielsgebeuren. De nieuwere psychologie zet de menschelijke persoonlijkheid op den voorgrond; zij zoekt niet meer naar kwantificeering van het psychische leven, ook niet in de eerste plaats naar zijn verklaring, maar wenscht allereerst te verstaan en te begrijpen. Ze richt zich van het kwantitatieve naar het kwalitatieve, van de elementaire functies tot de totale persoonlijkheid, van het objectieve „Ich-indifferente" naar het subjectieve „Ich-bezogene".

,,Het overbrengen van deze phaenomenologische methode op de primitieven gaat echter met groote moeilijkheden gepaard. Zelfs voor de Westersche ziel eischt beschrijving van de doorleving en aanvoeling van de psychische phaenomenen in hun kwalitatieve geaardheid diepe menschenkennis, intuïtie en scholing, eigenschappen, die niet iedereen gegeven zijn.

,,En in de moderne samenleving staan onderzoeker en onderzochte nog in het algemeen op hetzelfde cultureel niveau, terwijl den Westerschen onderzoeker tegenover de primitieven, bijna

Batak-man, Sumatra

elke basis van gelijkheid van doorleving en aanvoeling ontbreekt. Dat bij een zoo uiteenloopende geestelijke instelling de toepassing van de begrijpende of „verstehende" methode aanleiding kan geven tot misverstand en verkeerde interpretaties, is duidelijk.

„De phaenomenologische methode kan dan ook alleen gehanteerd worden door hen, die door jarenlang verkeer met de primitieven en door volledige beheersching van hun taal, maar bovenal door hun sympathie zich een toegang hebben weten te verschaffen tot de diepste roerselen der primitieve ziel en zich volkomen kunnen inleven in de opvattingen en het gedachtenleven van den primitief .Daarom kan men het experiment en de verklarende methode niet missen. Zij bieden op het gebied van het zintuiglijke experimenteel onderzoek meer houvast dan meeningen of constructies gebaseerd op waarnemingen of verhalen van reizigers, militairen, ambtenaren, e.a.".

Blijkbaar heeft de schr. moeite om te komen waar hij wil wezen. Zijn denken gaat stroef en in zijn redeneering zit geen schot.

JOH. F. SNELLEMAN

HERDENKINGSLECTUUR I

De verzorger van de rubriek Bibliographie in dit tijdschrift moge erin slagen ons een volledige lijst te geven van hetgeen ook in tijdschriften en bladen verschenen is naar aanleiding van de herdenking van de inbezitneming van Curaçao, hier wordt slechts een greep gedaan, die, naar ik hoop, het belangrijkste aan nadere verslaggeving onderwerpt.

Het eerste tijdschrift, dat de Curaçao-herdenking tot een afzonderlijk „Curaçao-nummer" maakte, is *Natuur en Mensch* geweest. Deze uitgave van de Drukkerij-Uitgeverij „De Hofstad" April–Mei 1934 is keurig uitgevoerd en fraai verlucht. Dat is de eerste indruk; degelijke artikelen van deskundige schrijvers, de tweede; een aflevering, die haar drie kwartjes meermalen waard is, de eindindruk van het geheel.

Na een inleiding, waarin de redactie — wat ouderwets, gevolgd door *De Standaard* van 26 Mei — meedeelt, dat Curaçao is „een Nederlandsche bezitting", volgt een voorwoord van den gouverneur Van Slobbe. Frater Realino geeft encyclopaedische gegevens, verderop aangevuld door het gouvernement van Curaçao. Wagenaar Hummelinck schrijft over het klimaat der benedenwindsche eilanden en over de cactussen; Ir. Meyers over

openbare werken in het gebiedsdeel; Van Benthem Jutting over de weekdierfauna, dr. Mac Gillavry over de insecten, dr. Waterman over de hygiëne, terwijl dr. Westermann een schets geeft van de geologische geschiedenis der drie eilanden, en „een marineman" op populaire wijze vertelt, hoe hij Curaçao ziet.

Pater Hulsman geeft de geschiedenis van Curaçao in vogelvlucht. Hij doet dit allezins verdienstelijk, maar vergist zich een paar keer. Zoo als hij vertelt, dat de brandschatting van Cassard in 1713 11.500 pesos van f 1.20 gekost heeft, wat moet zijn 115000 pesos van omstreeks f 2.40; de overdracht door de Engelschen vond niet plaats op 27 Januari maar op 4 Maart 1816. Beide fouten zijn in het reeds genoemde dagblad klakkeloos overgenomen.

Hoogst belangrijk zijn twee bijdragen van Ir. P. Cohen Henriquez, een over „De taal van Curaçao" en een over „De bevolking van Curaçao". Wat de eerste aangaat treft het mij, dat de schrijver meent, dat de taal ontstaan is door het samentreffen van de drie menschengroepen: Hollanders, Portugeesche Joden en Negers. Dit valt daarom op, omdat Euwens, als ik hem goed begrepen heb, in zijn artikelen over de oudste bewoners van Curaçao, voor eenige jaren in de *Amigoe di Curaçao* begonnen, de oorsprong van het Papiamentsch reeds vóór den Hollandschen tijd stelt. Het is toch opmerkelijk, hoe weinig deze artikelen, ook van de schrijvers bij deze gelegenheid, de aandacht getrokken hebben, met name wat Euwens zegt omtrent de Indiaansche bevolking, die de Spanjaarden op het eiland aangetroffen hebben, die geen Caraïben zouden zijn geweest. In zijn tweede artikel behandelt Henriquez achtereenvolgens de Joodsche bevolking (ongeveer de helft van het opstel, ofschoon de kleinste groep), de wat hij noemt Indo-Europeesche bevolkingsgroep en de negers. Hij zegt daarin dikwijls merkwaardige dingen, o.a. waar hij de inteelt van de Joodsche groep behandelt met de daar geldende tweeërlei moraal voor de geslachten, en de eigenschappen van het negerras met zijn ontwikkeling beschrijft. Het merkwaardigste echter is m.i., dat in dit opstel voor het eerst een Curaçaosch schrijver zich uitlaat over de verhouding tusschen Curaçaoenaars en Hollanders, die als ambtenaren op Curaçao gekomen zijn. Ik laat het hier volgen, zonder het voor mijn rekening te nemen: „Van een wederzijds begrijpen was helaas geen sprake. De fout kwam van beide kanten, noch de Curaçaoenaars, noch de Hollanders, kon een zekere bekrompenheid ontzegd worden. Dikwijls meenden de Hollanders het recht te bezitten zich, wegens hun grootere schoolontwikkeling, boven de Curaçaoenaars verheven te voelen, de

zakenmenschen qualificeerden zij als „tokohouders", omdat zij er een winkel op na hielden. Zij vergaten, dat de Curaçaoenaars, ofschoon in ontwikkeling hun minderen, in intellectueel opzicht minstens op het gelijke niveau stonden en dat hun moraal, zeden en gewoonten toch nog altijd stamden van een oude, zeer hooge cultuur".

Er is in deze uitgave eigenlijk maar één ding, dat tegenvalt, nl. de beknopte literatuurlijst over de behandelde onderwerpen. Die is voor sommige dezer wel heel beknopt. Als eenig schrijver in het Papiamentsch wordt de dichter J. Corsten genoemd. —

In Mei ook nog verscheen het maandblad van *Oost en West* in feestgewaad met een nummer bijna geheel gewijd aan de „Nederland-Curaçao-herdenking 1634—1934". Ook hier een voorwoord met een (ander) portret van den heer Van Slobbe en verder een bonte reeks van opstellen van verschillende schrijvers, waaronder hetzelfde van den heer Cohen Henriquez over de bevolking. Hoe belangrijk ook, niet alle artikelen kan ik bespreken. Ik noem de namen van dr. Stapel, mr. Weitjens, ir. Suringar, Aronstein, jhr. De Jong van Beek en Donk, pater Kösters, mr. Schagen van Leeuwen, dr. Lens, jhr. dr. Van den Bergh en dr. V. d. Sleen, om reeds daardoor den lezer te overtuigen, dat hij voor zijn veertig cent goed en goedkoop bediend wordt. Indien ik intusschen een algemeen bezwaar mag uiten, dat als zoo dikwijls ook nu de opstellen over de West aankleeft, dan is het, dat de schrijvers zich niet de moeite geven met de laatste gegevens over hun onderwerp te komen, maar zich bepalen tot een laatste „Koloniaal verslag", dat immers steeds zeer laat verschijnt, of tot een laatste begrooting. Wat heeft men in 1934, in een tijd van snel-wisselende gebeurtenissen en toestanden, aan gegevens over 1932. De inkomsten over 1933 waren althans in voorloopige cijfers reeds in begin Februari openbaar gemaakt, die der uitgaven uiterlijk in het begin van April. Ds. Rauws weet over de verschillende gezindten geen latere cijfers dan van 1928 mee te deelen, terwijl die over 1930 nog in het „Verslag van bestuur en staat 1931" te vinden zijn. De scheepvaartcijfers over 1933 waren in Januari 1934 hier te lande bekend uit *De Curaçaosche Courant.* Van gelijken aard is een opmerking over het artlkel van mr. Schagen van Leeuwen over de rechtsbedeeling, waarin geen rekening gehouden wordt met de in Aug. 1933 reeds aangenomen en onlangs afgekondigde verordening tot afschaffing van het openbaar ministerie in burgelijke zaken, geheel volgens Nederlandsch voorbeeld.

Het belangrijkst uit de geheele aflevering lijkt mij de mede-

deeling door den heer Menkman van het uit de rijksarchieven opgedolven verslag van Pierre le Grant, Walbeecks reisgenoot, al geeft het weinig of geen nieuws.

Veel nieuwe, althans systematisch nog niet tot op dezen tijd behandelde gegevens, bevat het artikel van Van Ettinger over het bankwezen.

Den belangstellenden maar technisch niet deskundigen lezer treft in het opstel van den heer Prakken over „De begrooting van Curaçao" de mededeeling, dat niet geregeld is wat moest geschieden met overschotten op den dienst. Hoe zou deze mededeeling aan waarde gewonnen hebben, indien de schrijver erop had laten volgen, wat met de overschotten van 1883—1894, 1924, 1925 en 1927 is gedaan.

Tot de belangrijke artikelen reken ik dat van den heer Kesler over „Onderwijstoestanden op Curaçao in den loop der tijden". Daarentegen acht ik, dat de redactie ds. Rauws voor een hopelooze taak heeft gesteld, door hem te laten schrijven over de „Protestantsche Zending op de Boven- en Benedenwindsche Eilanden". Zonder een diepgaand archiefonderzoek, zooals prof. Knappert voor het *gedenkboek* heeft ingesteld, is over dit onderwerp eigenlijk niets nieuws mee te deelen. Ds. Rauws behandelt dan ook eigenlijk in vogelvlucht de geschiedenis der Protestantsche kerken. Jammer is, dat hij van de Engelsche „zending" op St. Eustatius en Saba (en St. Martin?) niet meer zegt, dan dat er, vergeleken met de belangstelling der Ned. Protestantsche zending en van de Hervormde en Luthersche kerken in de kolonie, „met des te meer waardeering" van gesproken mag worden. Juist omdat, voor zoover ik weet, de geschiedenis en de ontwikkeling van het begin tot heden der Engelsche kerken op de bovenwindsche eilanden nog niet voorwerp van een opzettelijk onderzoek, althans niet van Nederlandsche zijde, is geweest.

Een zeer zwaar artikel is dat van den heer Van Grol over wat hij noemt „De Generaliteits-Ambachten Sint-Eustatius, Saba en Sint-Martin". Hieraan ligt kennelijk een reuzen archief-studie ten grondslag. Zonder kennis van het verwerkte materiaal en zonder grondige studie van het oud-vaderlandsche recht is waardeering van dit artikel, dat een historisch-economisch schets van 1630 tot 1816 bedoelt te geven. uitgesloten, Woordenkeus en stijl van den schrijver doen den lezer, die over niet meer dan de belangstelling van den leek voor het onderwerp beschikt de vraag stellen, of de schrijver hier en daar niet te apodictisch is in zijn standpunt en gevolgtrekkingen.

DE GAAY FORTMAN

Algun pagina tuma fo'i historia di Curaçao pa W. M. Hoyer. Curaçao drukkerij Scherpenheuvel.

Einde 1928 en begin 1929 heeft de heer Hoyer in *La Union* zeventien vervolgartikelen geschreven onder dezelfde titel als thans bovenaangegeven uitgave het licht ziet. Merkwaardig was, dat deze artikelen eindigden bij 1882. Het keurige boekje, dat thans voor mij ligt, is afgesloten in 1933 en loopt tot 1931. Hier en daar aangevuld, is wat thans geboden wordt een nadruk van 1928. Dat is jammer. Er zijn destijds in het *Koloniaal Weekblad* eenige aanmerkingen op deze geschiedbeschrijving gemaakt, waaraan niet tegemoet gekomen is. En dat was tot op zekere hoogte toch wel gemakkelijk. Immers heel kort na Hoyers artikelen in *La Union* heeft Amelunxen zijn „navertelling" het licht doen zien, waarin hij met groote ijver heeft nageplozen al wat in verschillende bladen en tijdschriften over de geschiedenis van Curaçao is openbaar gemaakt. Hoyer, die hier en daar andere schrijvers aanhaalt of naar hen verwijst, geeft echter de voorkeur aan Teenstra, Simons en vooral Brusse, „geschiedschrijvers", die buiten hem zeker niemand meer als deskundigen zal beschouwen, en dat niet alleen — gelijk ook Amelunxen nog te veel gedaan heeft — voor de geschiedenis tusschen 1830 en 1880. Dat is jammer, en temeer omdat Hoyer heel goed weet gegevens te verzamelen. Dit blijkt voor de nieuwste geschiedenis, waarvan hij blijkbaar zelf aanteekeningen gemaakt heeft, en hem wordt gaarne vergeven, dat hij zich dan in hoofdzaak bepaalt tot het geven van jaartallen en belangrijke gebeurtenissen, soms wat uitvoerig.

Wat Amelunxen betreft — in *Mensch en Maatschappij* deelt pater Hulsman mee, vernomen te hebben, dat van dit boek een tweede druk zal verschijnen bij Nijhoff. Dat is een verblijdend bericht, omdat er groeiende belangstelling voor Curaçao uit blijkt. Misschien, als ten minste de schrijver zelf zich niet aan de studie gezet heeft, doet hij verstandig even te wachten op de verschijning van het gedenkboek der commissie „Curaçao-Nederland 1634—1934"; hij zal daarin dan zeker nog heel wat, tot dusver in geen „geschiedenis,' van Curaçao opgenomen gegevens vinden.

DE GAAY FORTMAN

De tentoonstelling op het Rijksarchief

De tentoonstelling op het Rijksarchief bij gelegenheid van de Curaçao-herdenking (1 tot 9 Juni) was wel van zeer bescheiden omvang, maar in hooge mate belangwekkend.

Daar lag het origineel octrooi van de Staten-generaal aan de West-Indische compagnie, gedagteekend 3 Juni 1621; het zegel daaraan is nog geheel gaaf. Zooals men weet, is dit octrooi in 1642 gedrukt. Hiernaast was neergelegd het boek met de Resolutien der Heeren XIX, opengeslagen bij 8 Augustus 1623, waar het bekende scheepjeszegel als dat der Compagnie wordt vastgesteld. Twee eigenhandige brieven van Piet Heyn, keurig geschreven, gingen vooraf aan het afschrift van het officieele verslag van Pierre le Grand over de verovering van Curaçao, verleden maand door Menkman afgedrukt in *Oost en West.*

Een lijst van directeuren van Curaçao, voorkomende in een klapper op de resolutien der bewindhebbers, heeren X, gaf geen nieuws, zooals zeker wel het geval geweest zou zijn, indien men zulk een klapper van de eerste West-Indische compagnie zou hebben gehad.

Wat archief-werk vermag werd aardig aangetoond door naast elkaar te leggen het „Secretarieel-notarieel protocol van den secretaris van Directeur en Raden" van 1717, in den geschonden toestand, waarin het destijds uit Curaçao ontvangen is, verbruind, verteerd en opgegeten door ongedierte ten deele, en het doopboek der „Nederduitsch Hervormde kerk" te Curaçao 1727—1730, zooals het na aankomst op het Rijksarchief is opgeknapt.

Op de atlas van Blauw (1662) even gekeken naar de schrijfwijze der namen van de zes eilanden: Curaçao, Oruba I, Bonayre, S. Martin, Saba, S. Eustatio.

Daarnaast lag een schetskaart van Curaçao, volgens mededeeling uit de zeventiende eeuw. De vorm van deze kaart doet denken aan dien van de kaart, door Euwens in 1928 in *De West-Indische Gids* afgedrukt uit het archief te Sevilla (no. 14 aldaar). Hier wordt de naam geschreven „Het Eijlant Karsou", met tusschen haakjes („Curaçao"). Een kaart daarnaast, ook vermeld als uit de 17de eeuw, maar zonder eenige verklaring heeft veel beteren vorm.

Dan volgt een kaart van G. van Keulen uit de 18de eeuw, waarop de plantages zijn aangegeven, en om het eiland voorstellingen zijn afgedrukt van de wijzen, waarop men, op verschillende

afstanden aanzeilende, het eiland voor zich krijgt. Zulk een voorstelling heeft men ook van Bonaire met deze „Nota. soo men aan Bon Aire wil weezen: soo moet men bezuyden 't Eyland omloopen en dan kan men de plaets bezylen: daer de Duytse woonen, daar legt 't Soud op hoope, by een huys, daer de Prince vlag afwaeyt".

Twee merkwaardige aanteekeningen omtrent Klein Curaçao op deze kaart: „Klyn Curacao siet men int Z.W. ten Z. en is heel laeg land, Legt maer even boven Water, soo dat men het by nagt niet wel sien kan: omtrent dit Eyland heeft men veel gevogelte genaamt Mallenocca. Waer aen gy gewaer wort, dat gij digt onder dat Eylant zyt" en „Klyn Curacao Legt pas 3 voet boven Water is heel laeg Land vol gevogelte en wit van Vogel mest by nagt moet men sig hier voor wagten". Op deze kaart heet de zee ten Noorden van Curaçao „De Kraal Zee" en die ten Zuiden van het eiland „De Zee van Venezuela of Westindische zee".

Nog in de zelfde uitstalkast ligt een wat primitief „Plan van Willemstad en het fortres Amsterdam" met de aanwijzing „Fecit Jacob Daniel Gebhardt Kanonirer en Bombertirer A 1717".

Uit 1751 dagteekent een ander „plan", behoorende bij een memorie van generaal Van Burmania uit 1751. Men krijgt een goeden indruk van de begrenzing van het oude Willemstad door de stadspoorten, fort Oranje en fort Bloetfort aan het Waaigat en fort Schrikkenburg.

Uit den lateren tijd is er een kaart, tusschen 1886 en 1890 verbeterd naar een oude teekening van Van Raders, uitgegeven bij Seyffardts boekhandel.

Ten slotte een „Pas Caart, vertoonende de West-Indische als ook de westelijke kusten van Europa en Africa, Eertyds in 't ligt gebracht door wylen Pieter Goos, en . . . . . verbetert door Joannes van Keulen en Zoonen", ook dus uit de 18de eeuw. Hierop worden de eilanden genoemd Oroba, Bon Aire, Quiracao, Eustatia, St. Martin, Saba".

Voor wandversiering zijn er nog eenige platen van Nieuw Nederland en Brazilië.

DE GAAY FORTMAN

REDE DOOR ZIJNE EXCELLENTIE MR. J. C. KIELSTRA GOUVERNEUR VAN SURINAME OP 8 MEI 1934 UITGESPROKEN BIJ GELEGENHEID VAN DE OPENING DER KOLONIALEN STATEN

Mijnheer de Voorzitter,
Mijne Heeren, Leden der Koloniale Staten,

Sedert ik op 25 October 1933 voor het eerst in Uw midden mocht verschijnen werd het Koninklijk Huis — en ik mag wel zeggen, tevens de bevolking van het geheele Koninkrijk der Nederlanden — getroffen door een zwaren slag in het verscheiden van Hare Majesteit Adelheid Emma Wilhelmina, Koningin-Weduwe en Koningin-Moeder, oud-Regentes van het Koninkrijk. Zwaar is de rouw over Haar heengaan. Ontroerend waren de bewijzen van deelneming in dit smartelijk verlies ook van de zijde der bevolking van Suriname tot zelfs in de diepste binnenlanden, die ook nu weer hare gevoelens van verknochtheid aan het Huis van Oranje zoo oprecht toonde. En die daarbij ook uiting gaf aan dankbaarheid over de wijze, waarop nu wijlen Koningin Emma zich met alle Haar geschonken gaven, in het bijzonder met Haar hart, heeft gewijd aan den dienst van Land en Volk.

Hoe gaarne hadden wij Haar nog behouden .... doch, gelijk het Wilhelmus het zegt:

„ . . . de Heer van hierboven,
Die alle dinck regeert
Die men altijt moet loven
En heeftet niet begheert."

Ons past slechts eerbiedig berusten in Hooger wijsheid doch in die berusting doordringt ons, ook in onzen rouw, een groote dankbaarheid voor hetgeen ons gedurende zoo lange jaren in Haar geschonken was.

Moge het medeleven van allen die zich in het Nederlandsche Staatsverband weten, Hare Majesteit de Koningin en Haar Huis in deze zware dagen tot troost zijn.

Bij de opening van het nieuwe zittingsjaar, mijne heeren, sla ik volgens het bestaande gebruik een korten blik terug over de afgeloopen periode.

Politiek bleef Suriname rustig. Slechts openbaarden zich geschillen tusschen de belijders van den Hindoe-Godsdienst en van den Islam, die hunne gevolgen ook in het maatschappelijk leven deden gevoelen. Het is duidelijk, dat in het klassieke gebied der gewetensvrijheid van den Nederlandschen Staat de Overheid zich in den Godsdienstigen ondergrond van dien strijd niet kan en zal mengen. Doch even vast staat, dat zij met alle Haar ten dienste staande middelen elke verstoring van het maatschappelijk leven, die uit den geestelijken strijd mocht voortvloeien, om van handelingen tegen de openbare orde nog niet eens te spreken, zal tegengaan. Ik doe een beroep op het gezond verstand en de medewerking van de bevolking tot beperking van het terrein van het geschil tot het geestelijke en tot gebruik van uitsluitend geestelijke wapenen.

Ik doe dit beroep te ernstiger, omdat onder de heerschende economische omstandigheden de samenwerking van allen meer dan ooit noodig is. Immers de zoo zeer verlangde verbetering van den economischen toestand viel in het afgeloopen zittingsjaar Suriname geenszins ten deel. De verandering in de structuur der wereldhuishouding, welke zich voltrekt en die men te lang heeft gehouden voor en bestreden als een der periodiek voorkomende economische crises, heeft nog niet geleid tot een evenwichtstoestand in de nieuwe verhoudingen. De algemeen gevoerde, eenzijdig nationaal georienteerde economische politiek leidt telkens weer tot verstoring van het economisch leven. Handelsbetrekkingen en haar opzet worden plotseling doorkruist door nieuwe, soms onoverkomelijke belemmeringen als contingenteering van invoer of door monetaire maatregelen. Men denke in dit verband ook voor Suriname in het bijzonder aan het in Maart 1933 in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika afgekondigde goud-embargo.

Voor een land als Suriname dat voor de bevrediging van primaire behoeften als textiel en metaal afhankelijk is van invoer en dien slechts kan betalen met uitvoerproducten, leidt zulke bemoeilijking van den internationalen handel rechtstreeks tot vermindering van welvaart. Zulke maatregelen, waartegenover het eigen Gouvernement volkomen machteloos staat, vormen daarbij een beletsel tegen plannen, zelfs op korten termijn, omdat men nooit zeker is, wat binnen zulk eene periode weer is te wachten .

Onze uit- en invoercijfers geven in hunne daling eene illustratie van mijn betoog.

Terwijl in 1930, het jaar, waarin de daling inzette, de waarde van den invoer nog f 8.389.803.— bedroeg, was zij in 1933 teruggeloopen tot *f* 3.801.671.— of met rond 54%. Voor den invoer zijn de overeenkomstige cijfers *f* 9.188.476.— in 1930 en *f* 4.899.186.— in 1933, wat een achteruitgang van rond 48% aanwijst. Ook als men de prijsdaling van die jaren in aanmerking neemt, waardoor een deel van de waardedaling kan worden verklaard, (voor den groothandel aan de hand der indexcijfers berekend op rond 35%) blijft slechts een betreurenswaardige achteruitgang te constateeren.

Rechtstreeks volgde hieruit voor de Overheid vermindering van ontvangsten door terugloopen van de invoerrechten, welke, in 1930 nog eene opbrengst van *f* 1.792.670.— gevend, in 1933, zonder de ge-

heven 25 opcenten, slechts een bedrag van ƒ 1.326.571.— opleverden.

De andere middelen geven een overeenkomstig beeld te zien. De inkomstenbelasting, waarin zich het maatschappelijk inkomen ongeveer afspiegelt, gaf in 1931, waarin de inkomens over 1930 verwerkt zijn, een opbrengst van ƒ 484.522.— tegenover de laatstbekende nl. ƒ 286.265.— over 1933, d.i. 41% daling. Men bedenke echter ook hierbij, dat een kleiner geldinkomen thans een even groote behoeftenbevrediging waarborgt als voorheen, tengevolge van de zich ook hier voelbaar makende prijsdaling. Hier wijzen de indexcijfers echter slechts op rond 14% daling der kosten van levensonderhoud.

Doch intusschen kon, ondanks de door de Staten goedgekeurde nieuwe heffingen, niet worden voorkomen dat de Surinaamsche eigenmiddelen terugliepen van ƒ 4.596.322.— in 1930 tot ƒ 3.665.018.— in 1933. En wij zijn vermoedelijk nog niet op het laagste punt.

Ik ga evenwel na hetgeen ik bij de begrooting ter zake reeds betoogde op dezen kant van dit onderwerp thans niet verder in.

Het economisch leven in Suriname geeft blijk zich aan de nieuwe wereldverhoudingen aan te passen. De teekenen daarvan zijn niet in alle opzichten verblijdend, doch zij zijn onvermijdelijk en daar tegenover zijn in dit proces toch ook enkele lichtpunten aan te wijzen.

De suikerfabriek Waterloo-Hazard, de laatste in het district Nickerie, zag zich genoodzaakt haar bedrijf voor den uitvoer te staken. Zij blijft voor de binnenlandsche markt op kleine capaciteit doorwerken en hoopt voor hervatting van de productie in vollen omvang op beter tijden. Onze suikerproductie voor uitvoer zal dientengevolge vermoedelijk nog meer teruglopen dan reeds geschiedde bij de 16.454 ton die in 1933 nog waren overgebleven van de 24.572 ton van het jaar tevoren. Intusschen steeg de melasseproductie van 4.633 tons tot 13.460 tons.

Ook de koffie leverde een geringer oogst op nl. 2624 ton tegenover 3853 ton in 1932. Hier deden zich naast economische echter ook weersinvloeden gelden.

Dit geldt, wat ik zou noemen, onze oude productie, die onder de vroeger bestaande verhoudingen Suriname deed bloeien. Hoe zeer zij ook thans nog te waardeeren is en de volle belangstelling der Overheid heeft, toch ziet men de bakens verzetten naar het nieuwe getij, en in het bijzonder den blik daarbij richten naar takken van voortbrenging, waarvoor Suriname in vergelijking met andere landen gunstige natuurlijke voorwaarden schijnt te bieden..

Wat den landbouw betreft, zie ik in dat opzicht toekomst in de vruchtencultuur, vooral ook omdat op dit punt groote en kleine landbouw kunnen samenwerken. Slaagt men er in de ziekte in de bacove te overwinnen, dan zal het Gouvernement niet aarzelen om naar zijn financiëele kracht aan uitgewerkte plannen steun te verleenen. Wat de sinaasappelen betreft, is er reeds een begin van succes, doordat, dank zij mede de bemoeiingen van het Landbouwproefstation en het Koninklijk Koloniaal Instituut, de uitvoer kon stijgen van 507.007 vruchten in 1932 tot 947.165 stuks in 1933, terwijl de berichten erop wijzen, dat de markt ook voor een grooter aantal in Nederland verzekerd is en er uit het buitenland een begin van belangstelling wordt

getoond. Eindelijk zijn de eerste proefzendingen geconserveerde ananas op de wereldmarkt aangeboden.

Nam ook de rijstproductie toe nl. van 25.048 ton in 1932 tot 27.377 ton in 1933, met den uitvoer vlotte het helaas niet, daar de productie niet kon beantwoorden aan de eischen, die bij aanvragen uit het buitenland werden gesteld. Dat drukt voor den landbouwer en den handel de prijzen. doch de goedkoopte van het volksvoedsel is voor andere een voordeel.

Aangezien verzekering van kwaliteit tot behoud van den nog mogelijken uitvoer van het grootste belang is, terwijl eveneens daling van productiekosten daarbij een niet onbelangrijke rol speelt, overweegt het Bestuur ernstig, of keuring van aangeboden uitvoerproduct en coöperatieve organisatie van de voortbrenging in sommige gevallen niet uitkomst zouden kunnen bieden? Het is niet uitgesloten dat in het komende zittingsjaar wetgevende maatregelen van dergelijke strekking aan Uw oordeel zullen worden onderworpen.

Naast den landbouw denk ik aan de bosch- en mijnbedrijven.

Niet in de eerste plaats aan het hout, dat bijna geen prijzen kan maken. Dit laatste dwong de Surinaamsche Hout Zagerij tot liquidatie van haar bedrijf, doch daartegenover vonden nieuwe plannen een begin van uitvoering in Nickerie. Ook de balataproductie neemt weer toe en bracht in 1933 weer 110.793 K.G. op tegen 43.113 K.G. in het vorige jaar. Doch van meer belang schijnt mij dat de bauxietproductie, die in 1933 was gedaald tot 103.977 ton tegenover 126.513 ton in het jaar tevoren, weer tot eenige uitbreiding schijnt te komen in den jongsten tijd en vooral, dat ernstige personen als de Delftsche Hoogleeraar Dr. Grutterink toekomst schijnen te zien in onze goudvelden. Wij mogen hopen dat binnen niet te langen tijd die belangstelling leidt tot flink opgezette exploitatie van enkele terreinen. Het kleinbedrijf, dat de productie door een paar gelukkige vondsten deed groeien van 278.823 gram in 1932 tot 385.412 gram in 1933 moge naast een grootbedrijf aan velen werk blijven geven.

Deze laatste opmerking brengt mij op het sociale probleem, dat met dit kleinbedrijf verband houdt, evenals met verschillende boschbedrijven, doordat de families van hen, die daarin werkzaam zijn, blijven wonen in de stad Paramaribo. Dat zou een gezonde toestand zijn, wanneer men in die bedrijven die door hun aard seizoenbedrijven zijn, voldoende verdiende om zich en zijn familie het geheele jaar te onderhouden. Dat is evenwel in den jongsten tijd niet het geval. En zoo levert deze categorie van ingezetenen een deel van het jaar een groep van behoeftigen.

In gelijke omstandigheden bevinden zich b.v. ambachtslieden, die voorheen een bestaan konden vinden doordat de velen, die werkzaam waren in een bloeiend plantage- en boschbedrijf hunne voortbrengselen konden afnemen. Sedert dit tot het verleden behoort en op ander gebied, b.v. in de schoenmakerij, het ingevoerde industrieproduct goedkoop en goed is, wordt ook in deze kringen armoede geleden.

De Overheid heeft door werkverschaffing met zooveel mogelijk nuttig effect als wegenaanleg en vorming van de Rijpere Jeugd naar hare financieële kracht er toe medegewerkt dat maatschappelijk euvel zoo

goed mogelijk te bestrijden. Zij zal, zoo lang dit onmisbaar is, dat ook blijven doen, maar .... zij is financiëel in haar kunnen aan zeer nauwe grenzen gebonden.

Dat is echter nog niet het grootste bezwaar. Immers steun genieten, zelfs al is het tegenover werk, deprimeert op den duur, materiëel omdat steun nooit een volwaardig loon kan en mag geven, doch moreel nog meer door het verdwijnen van het gevoel van aansprakelijkheid voor eigen lot, van eigenwaarde. Daarom mag steun nooit anders zijn dan tijdelijk en moet, indien noodzakelijk, er op uit zijn zichzelf overbodig te maken.

Dit wordt naar mijne meening niet voldoende bereikt. Te gering was nog de aanpassing van de sociale structuur aan gewijzigde economische mogelijkheden. Degenen die in het bosch- of klein mijnbedrijf werkzaam zijn en zij, die in het ambacht geen of geen voldoende bron van inkomsten kunnen vinden, moeten op anderen economischen grondslag komen te staan. Een deel van het jaar in het seizoenbedrijf en het overige op andere wijze voor de eersten; een zekere bron van inkomen naast de wisselvallige van het ambacht voor de laatsten. Dat moet het doel zijn.

Dat wordt niet bereikt in de stad, want de noodzakelijke aanvulling kan voor beide groepen slechts gevonden worden in den landbouw, minder als bedrijf dan als aanplant van eigen voedingsmiddelen. Indien men die richting eenmaal ziet, schijnt in dit land met zijn groote ruimte aan grond de mogelijkheid van hare toepassing geen vraag, al erken ik de moeilijkheid, die er in ligt om van stadsbewoners zelfs dragelijke kleine landbouwers te maken. Doch hier drijft niet alleen de nood, hier wenkt een toekomst, waarin men weer een zelfstandig, zij het bescheiden bestaan kan vinden. Dat zij een aansporing voor de betrokkenen.

Deze richting is steeds begrepen en, zij het op beperkte schaal — alle begin is moeilijk — ook ingeslagen. De groote vraag daarbij schijnt mij, hoe de betrokkenen zich buiten de stad te doen vestigen op zoodanige wijze, dat zij de voor den mensch over zijn geheele levensgebied onmisbare aanleuning van anderen welke de stad hun bood, ook op hun nieuwe woonplaats vinden? Daartoe moeten de nieuwe nederzettingen niet alleen economische, doch in algemeenen zin cultureele kleine centra vormen. Dat is niet gemakkelijk, maar als ik zie naar wat het Steuncomité heeft bereikt met Herminadorp, wat de Moravische Broedergemeente heeft opgezet en bezig is uit te bouwen aan een der Leidingen, wat de Roomsch Katholieke Missie op het oog heeft tusschen Lelydorp en Onverwacht met jeugdgroepen — en gelukkig ook wat zich onder de creolenbevolking in de stad begint te openbaren, dan wanhoop ik niet. Tijd en moeite zal het kosten, maar men kan slagen.

Mijne heeren, ik verwacht hiervan geen bloei en rijkdom. Ik hoop slechts de thans noodlijdende bevolkingsgroepen een weg naar een meer vreugdevol, immers den zegen van den arbeid, den harden, doch doelbewusten arbeid kennend bestaan te kunnen wijzen. Ik doe een beroep op de Staten om hunne medewerking, wanneer, hetzij voor wetgevende hetzij voor financiëele maatregelen, die voor dit doel van hen mocht worden gevraagd.

Voor het overige hoop ik U in dit zittingsjaar de ontwerpen tot herziening van het Surinaamsch Agrarisch Recht te kunnen aanbieden, waarvan in het verleden reeds herhaaldelijk sprake was, en die in de eerste plaats verheldering in den thans soms onzekeren rechtstoestand van verschillende gronden beoogen te brengen. Zij kunnen een vasten grondslag vormen voor economischen opbouw door grooter rechtszekerheid, wanneer beter tijden, met gezonder denkbeelden op het gebied van den internationalen handel mochten aanbreken.

Dan wachten U nog enkele financiëele ontwerpen uit het vorige zittingsjaar, op wier afdoening ik mij veroorloof aan te dringen, omdat het Bestuur ook voor de in het belang van het economisch leven noodige maatregelen de daaruit verwachte middelen niet missen kan.

Mijne heeren, er wacht ons in het komende zittingsjaar, als ik goed zie, opbouwende arbeid in het belang van land en volk, die aan onze zorg zijn toevertrouwd. Ik doe een beroep op de Staten om in samenwerking met het Bestuur de ons wachtende taak op te nemen.

Moge de onmisbare zegen van den Allerhoogste daarbij op onzen arbeid rusten.

Ik verklaar de vergadering der Koloniale Staten voor geopend.

REDE DOOR ZIJNE EXCELLENTIE B. W. TH. VAN SLOBBE GOUVERNEUR VAN CURAÇAO UITGESPROKEN OP 8 MEI 1934 TER OPENING VAN DE VERGADERING VAN DEN KOLONIALEN RAAD

Mijnheer de voorzitter en Heeren Leden van den Kolonialen Raad,

Ingevolge artikel 77 van het Regeeringsreglement van Curaçao bevind ik mij hier om de vergadering van den Kolonialen Raad voor het zittingsjaar 1934—1935 te openen.

Allereerst wil ik woorden wijden aan de nagedachtenis van wijlen Hare Majesteit de Koningin-Moeder.

Het was met ware droefenis, dat Curaçao haar heengaan vernam.

Veel heeft het Rijk aan Koningin Emma te danken.

Als opvoedster van H.M. Koningin Wilhelmina, als Koningin Regentes, als het ongeëvenaarde voorbeeld van christelijke naastenliefde verdiende zij ten volle de aanhankelijkheid, die de bevolking van het Koninkrijk in al zijn geledingen Haar toedroeg. Tot op het laatst van Haar leven stelde zij belang in alles, wat het Nederlandsche Volk betrof, hielp zij, voor zoover het in haar vermogen lag, daar, waar geleden werd.

Koningin Emma zal in onze herinnering blijven als een ware Vorstin, als eene Christin met een moedig, liefdevol hart.

In dagen van rouw gevoelen wij bijzonder diep, dat wij Nederlanders zijn, dat wij een onverbreekbaar geheel uitmaken met de andere deelen van het Rijk.

Het gevoel, dat wij behooren tot een hechte eenheid, komt den laatsten tijd ook telkens naar voren, nu Nederland zijn zwaren strijd voert om te ontkomen aan den druk, dien de algemeene malaise uitoefent.

Met trots nemen wij waar, dat ons Rijk, dat zeker niet het minst van de depressie te lijden heeft, niet versaagt, doch integendeel, zijn traditie getrouw, met de tanden opeengeklemd, zich ten volle geeft om meester van den toestand te blijven. Wij zijn er trotsch op, dat het Nederlandsche Volk, tot opofferingen bereid, zich eendrachtig schaart achter Koningin en Regeering en met volkomen eerlijke middelen zich staande houdt in de branding.

Over eenige maanden zullen wij het feit herdenken, dat wij 300 jaar met Nederland vereenigd zijn.

Dan zullen wij toonen, dat wij hiervoor dankbaar zijn. Door uitingen van feestvreugde, maar bovenal door eene waardige herdenking, die de banden met de andere deelen van het Rijk aanhaalt.

Dit jaar zal Curaçao in nationalen zin doen opleven.

Onze geëerbiedigde Koningin heeft U, Mijnheer de Voorzitter, als zoodanig herbenoemd en U, Mijnheer de Ondervoorzitter, in Uwe juistgenoemde betrekking benoemd. Ik wensch U geluk met dit door de Hooge Regeering gegeven blijk van vertrouwen en waardeering.

Ook de Heeren A. P. A. van Leeuwen en S. A. Senior, die werden herbenoemd en de nieuwe leden J. Sutherland, Ernesto C. Martijn en Mr. F. Ph. Bichon van Ysselmonde, wensch ik geluk.

De Heeren Mr. W. Ch. de la Try Ellis en R. S. de Lannoy en Mr. G. H. Eskes, die ontslag namen als lid van den Raad, dank ik voor de door hen bewezen diensten.

U, Mijne Heeren, dank ik voor het werk, door U in het afgeloopen jaar verricht en voor de goede samenwerking, die er tusschen den Raad en mij heeft bestaan.

Ik verzoek U met mij een oogenblik stil te willen staan bij de nagedachtenis van Herman Statius Muller, die onlangs is overleden.

Gedurende acht jaar was hij lid van Uw College en gedurende tien jaar maakte hij deel uit van den Raad van Bestuur.

In hem verloor Curaçao een zijner nobelste burgers.

In Augustus van het vorig jaar werd Hr. Ms. „Johan Maurits van Nassau", het voor Curaçao gebouwde oorlogsschip, hier gestationneerd.

De regeering bewees hiermede, dat het Haar vaste wil is, de middelen beschikbaar te stellen, om het Nederlandsche gezag in de Caraïbische Zee hoog te houden.

Ofschoon zich in toenemende mate teekenen van opleving in den algemeenen economischen toestand vertoonen, is het niet mogelijk voorspellingen te doen betreffende de ontwikkeling van dien toestand.

Meer nog dan verleden jaar zijn de landen in staat van tegenweer. Vele der getroffen maatregelen mogen wellicht voor het betrokken land eene ontspanning beteekenen, voor andere landen zijn zij meestal nadeelig. Ook Curaçao ondervond den terugslag van elders genomen maatregelen.

Toch behoort Curaçao tot de weinige gebieden, waar eene geringe verbetering valt op te merken.

De scheepvaart nam toe en bereikte nagenoeg de hoogte van 1931.

De cijfers der vrachten, die gedurende het jaar 1933 aan vrij groote schommeling onderhevig waren, hebben eene neiging tot stijgen.

De groote oliemaatschappijen zijn in volle werking.

Vergeleken bij 1932, kan 1933 in dit opzicht gunstig worden genoemd. Ook de cijfers over de eerste drie maanden van 1934 zijn geruststellend.

Van de artikelen, niet bestemd voor de olieraffinaderijen, was de invoer in 1933 in waarde iets hooger dan in 1932.

Hierbij moet de algemeene daling der prijzen in rekening worden gebracht.

De doorvoer van olieproducten steeg, wat de hoeveelheid betreft, met 60%; de doorvoer van andere artikelen met 70%.

De cijfers voor den uitvoer van olieproducten zijn opgenomen in het Economisch Overzicht, evenals die van phosphorzure kalk. De laatste zijn met ruim 30% toegenomen.

De waarde van het uitgevoerde zout was in 1933 iets lager dan in 1932, doch hooger dan in 1930 en 1931.

Ofschoon de waarde van het uitgevoerde zout betrekkeijlk gering is, blijft de zoutwinning voor de economisch zwakke eilanden Bonaire en St. Martin toch van belang.

De uitvoer van oranjeschillen en dividivi is reeds geruimen tijd van geringe beteekenis.

Aan aloëhars is in 1933 meer uitgevoerd dan in 1932. De prijs is echter laag.

Ruim 49.000 dozijnen stroohoeden werden in 1933 uitgevoerd tegen ongeveer 45.500 dozijnen in 1932. De waarde der uitgevoerde hoeden bedroeg in 1933 f 144.470.—. De handel is, over het algemeen genomen, niet verder ingezakt. Wel hebben vele zaken moeite zich staande te houden, maar dit vindt voor een groot deel zijn oorzaak in de concurrentie, die door de toename van het aantal handelaars is ontstaan. De daling van den dollar was, wegens het contact, dat met de Vereenigde Staten van Noord Amerika wordt onderhouden, mede van invloed op den toestand van den handel.

Het aantal toeristenschepen, dat Curaçao bezocht, bedroeg in 1933, 37, en in het eerste kwartaal van 1934, 26.

De oogst, vooral van mais, was goed.

De werkloosheid nam af.

In de groote oliebedrijven op Curaçao en Aruba werkten op 1 Maart 1934 6734 personen.

De Mijnmaatschappij Curaçao had 533 personen in haar dienst.

Op de verschillende werven verdienen ongeveer 340 personen gemiddeld een weekloon, terwijl de K.N.S.M.320 man voor haar schepen in Curaçao had aangenomen.

Enkele groote bedrijven gaven tezamen aan honderden arbeid.

Het Departement van Openbare Werken had, doordat meer geld voor wegen en gebouwen beschikbaar kon worden gesteld, in Maart 1934 op Curaçao 450 man in dienst.

Bovendien waren in de buitendistricten werklieden aangenomen voor wegenherstel. Zooveel mogelijk vervangt Openbare Werken periodiek de aangenomen werkkrachten door anderen.

In deze tijden van goeden regenval kunnen de landbouw en de veeteelt zich weer eenigszins herstellen.

De veestapel is gedurende de laatste jaren aanzienlijk toegenomen. Het aantal „grondjes", die aan den kleinen man in huur zijn gegeven, is sinds 1930 met ongeveer 25% toegenomen.

Overtuigd van de noodzakelijkheid, de veeteelt en den kleinen landbouw te ontwikkelen, besteedt het Bestuur aan deze middelen van bestaan onafgebroken zorg.

Van de eilanden verkeeren Curaçao en Aruba in de gunstigste omstandigheden.

De visscherij op Curaçao en Aruba begint tot ontwikkeling te komen. Hierdoor komt een middel van bestaan, dat voor de bevolking zeer geschikt is, meer naar voren.

De plannen om de goudwinning op Aruba weder aan te pakken, hebben een vasteren vorm aangenomen.

Bonaire is niet verder achteruitgegaan; de oogst was ruim voldoende en het gewonnen zout kon worden verkocht.

De Bovenwindsche eilanden ondervinden bij het afzetten van hunne producten scherpe concurrentie van streken, die onder gunstiger omstandigheden verkeeren.

Het Bestuur verwacht, dat de pogingen tot verbetering van den toestand op die eilanden, niet zonder resultaat zullen blijven.

Door de benoeming van een landbouwkundige zal de ontwikkeling van den land- en tuinbouw aldaar worden bevorderd.

Vermoedelijk zal de winning van vulkanische asch op St. Eustatius spoedig ter hand worden genomen.

's Lands financiën geven geen reden tot ongerustheid. In 1933 was er een overschot van f 446.000.—.

Mede door vermindering van kasgelden kon van de voorschotten, die het Rijk verstrekte, in 1933 ruim 2 millioen gulden worden terugbetaald.

Het laat zich aanzien, dat in 1934 meer zal worden afgelost, dan op de begrooting daarvoor is uitgetrokken.

De uitkomsten van de eerste drie maanden van 1934 zijn bevredigend.

Het zou, naar mijne meening, eene verkeerde politiek zijn, indien Curaçao, zich baseerend op den bevredigenden toestand van 'sLands financiën, doelbewust de opbrengst der middelen ging verlagen. De kasvoorschotten, die het Rijk verstrekte, dienen zoo spoedig mogelijk te worden afgelost. Bovendien behoort Curaçao nu het blijkt, dat er geen reden is tot ongerustheid ten aanzien van 's Lands kas, weer door te gaan met het nemen van de maatregelen, die voor de ontwikkeling van het economisch leven en voor de verbetering van hygiënische en sociale toestanden noodig zijn. Het behoeft geen betoog, dat de voorzichtigheid verbiedt, kostbare werken uit te voeren.

Dat Uw College het met deze opvatting eens is, bleek uit de bereidwilligheid, waarmede gelden voor de verbetering van wegen, voor de uitbreiding van den haven van Aruba, voor den bouw van openbare gebouwen op Aruba en op de andere eilanden en voor den gezondheidsdienst werden toegestaan. De gelden, welke bestemd zijn voor de tuberculosebestrijding en voor de verbetering van het krankzinnigenwezen, zullen aan zeer ongewenschte toestanden een eind maken.

De uit te voeren werken geven werkgelegenheid aan ambachtslieden, die daaraan het meest behoefte hebben.

Waarschijnlijk zullen Curaçao en Aruba in het geregeld luchtverkeer worden opgenomen. Alsdan zullen eenige voorzieningen noodzakelijk zijn. Ik ben er van overtuigd, dat U, het belang van de zaak in aanmerking nemend, eventueel de daarvoor noodige gelden zult toestaan.

Wanneer de verordening, houdende verplichte aangifte van bepaalde ongevallen en beroepsziekten, is tot stand gekomen, zullen de gegevens, noodig voor het ontwerpen van eene regeling van het onderwerp beschikbaar komen. Het ligt in de bedoeling van het Bestuur daarna zoo spoedig mogelijk zulk eene regeling aan Uwe goedkeuring te onderwerpen.

De ontwerpen tot doorvoering van de gelijkstelling van het bijzonder met het openbaar onderwijs zijn reeds eenigen tijd bij Uw College in behandeling.

De tijdsomstandigheden leenen zich niet tot invoering van den leerplicht.

Wel overweeg ik om — indien 's Lands financiën bevredigend blijven — opnieuw een ontwerp tot invoering van den schoolplicht bij U in te dienen.

De verordeningen, houdende bepalingen, waardoor het Bestuur de macht verkrijgt op te treden tegen uitingen, gericht tegen de maatschappelijke orde, zijn door Uw College in denzelfden zin beschouwd, als waarin zij door het Bestuur zijn ontworpen. Zij beoogen allerminst eene gezonde critiek aan banden te leggen.

In het afgeloopen jaar werden behalve een drietal keuren 32 verordeningen aangenomen: Van deze noem ik die, waarbij belangrijke wijzigingen en aanvullingen in de onderwijs-verordeningen werden aangebracht; waarbij de vrijstellingen voor de betaling van loodsgelden werden uitgebreid; waarbij de schatting van de grondbelasting tijdelijk op eene andere basis werd gebracht, hetgeen voor de grondeigenaren eene aanmerkelijke verlichting beteekent; waarbij aan veehouders meer bescherming van den afzet hunner producten werd verleend en tenslotte de verordening ter nadere regeling van de met den dood bekrachtigde erfstellingen over de hand, welke het mogelijk maakt een zeer ongewenschten toestand uit den weg te ruimen.

Onder de ontwerp-verordeningen, die bij Uw College in behandeling zijn, komen voor die betreffende het bouwen en de volkshuisvesting en die tot vaststelling van een nieuw reglement voor de haven van Curaçao.

Ofschoon, zooals ik heb aangegeven,Curaçao in betrekkelijk gunstige omstandigheden verkeert, blijft het noodzakelijk, dat wij eensgezind samenwerken om den economischen toestand van alle eilanden, welke toestand van zooveel verschillende factoren afhankelijk is, te bevorderen.

Met de bede, dat God ons werk moge zegenen, verklaar ik de vergadering van den Kolonialen Raad over het zittingsjaar 1934—1935 geopend.

BIBLIOGRAPHIE

Literatuur betrekking hebbend op het jubileum van Curaçao

Natuur en Mensch. Curaçao-Nummer. April—Mei 1934, no 4—5. Curaçao en het Maandblad „Natuur en Mensch"; Curaçao drie eeuwen Nederlandsch, door Pater H. M. Hulsman; De bevolking van Curaçao, door ir. P. Cohen Henriquez; Curaçao. (Algemeene beschrijving), door Frater M. Realino; Hoe een Marineman Curaçao ziet, door M; Over het klimaat van Curaçao, Aruba en Bonaire, door P. Wagenaar Hummelinck; Mededeelingen door het Goevernement; De openbare werken van het gebiedsdeel Curaçao , door ir. A. A. Meyers; De taal van Curaçao, door ir. P. Cohen Henriquez; Enkele beschouwingen over de weekdierfauna van Curaçao, door W. S. S. van Benthem Jutting; Over de cactussen van Curaçao, Aruba en Bonaire, door P. Wagenaar Hummelinck; Hygiëne op Curaçao, door dr. N. Waterman; Schets van de geologische geschiedenis van Curaçao, Aruba en Bonaire. Benevens een overzicht over het voorkomen en de ontginning van hunne delfstoffen, door dr. J. H. Westermann; Iets over insecten van Curaçao, door H. G. Mac Gillavry, Beknopte lijst van de literatuur over onderwerpen, Curaçao betreffende, die hiervoor behandeld zijn.

Maandblad der Koninklijke vereeniging „Oost en West" Mei 1934, nr 5. Curaçao-Herdenkings-Nummer. Een woord, ter inleiding, van het Hoofdbestuur; Voorwoord van den Gouverneur van Curaçao (Van Slobbe); Toekomst, door jhr. J. O. de Jong van Beek en Donk; De Verovering van Curaçao, 21 Augustus 1634, door dr. F. W. Stapel; Pierre le Grand aan Heeren XVII, door W. R. Menkman; De Staatsinrichting van de Nederlandsche Antillen, door mr. W. M. A. Weitjens; De Opkomst van Curaçao, door ir. E. F. Suringar; De bevolking van Curaçao, door P. Cohen Henriques; Nederland en de missie op Curaçao, door P. fr. M. J. Kösters. O. P.; Gezondsheidstoestand op Curaçao, door dr. Th. Lens; De begrooting van Curaçao, door A. B. J. Prakken; Jan Beukelszoon van Biervliet. Van Haringkaken tot een koloniaal rijk; Onderwijstoestanden op Curaçao in den loop der tijden, door C. K. Kesler; Protestantsche Zending op de Boven- en Benedenwindsche Eilanden, door ds. Joh. Rauws; De scheepvaart van Curaçao, door C. Aronstein; Het Bankwezen in Curaçao, door J. van Ettinger; De Generaliteits-Ambachten Sint Eustatius, Saba en Sint Martin (1630—1816). Een historisch-economische schets, door G. J. van Grol; Wat namen ons vertellen kunnen, door jhr dr. V. H. van den Bergh; Curaçao en Toerisme, door dr. W. G. B. van der Sleen; Curaçao en de Nederlandsche Pers, door B. de Gaay Fortman.

Morks Magazijn. Mei 1934, no 5. Het Jubileum van Curaçao (1634—1934), door dr. F. C. Dominicus.

Neerlandia. Maandblad van het Algemeen Nederlandsch Verbond. Juni 1934, no 6. Curaçao 1634 —1934,door W. R. Menkman.

De Avondpost. 31 Mei en 1 en 7 Juni 1934. Curaçao. Bij het 300-jarig bestaan der kolonie dat morgen (Zaterdag) wordt herdacht.

De Rijkseenheid. 16 Mei 1934 no 33. Nederland-Curaçao.

Nieuw Israelietisch Weekblad. 1 Juni 1934, no 4. Curaçao drie eeuwen Nederlandsch bezit. Een Joodsch Voorganger van beteekenis; Bij het derde Eeuwfeest van Neerlands Gezag op Curaçao, door dr. B. I. Ricardo; Curaçao 1634—1934, door mr. N. de Beneditty,; De Portugeesche Joden op Curaçao, door J. S. da Silva Rosa.
Idem. 8 Juni 1934 no 5. De Portugeesche Joden op Curaçao. 1634—1934, door J. S. da Silva Rosa. (slot).

Stemmen des Tijds. Juni 1934. Nederland-Curaçao 1634—1934, door mr. B. de Gaay Fortman.

Astra. Juni 1934. Curaçao ter gelegenheid van den driehonderdjarigen gedenkdag, door Elizabeth Augustin.

Algemeen Handelsblad. 27 Mei 1934. Tweede blad. Curaçao drie eeuwen Nederlandsch, door B. de Gaay Fortman.
Idem. 1 Juni 1934. Tweede blad. De expeditie naar Curaçao. Hoe de Nederlanders driehonderd jaren geleden bezit namen van het eiland.

De *Standaard.* 27 Mei 1934. Curaçao 300 jaar Nederlandsch bezit.

Het Vaderland. 27 Mei 1934. ochtendblad C. Curaçao en Nederland. 1634—1934. Iets over het leven op een Curaçaosche plantage. III. (zie ook Aprilbibl.).
Idem. 1 Juni 1934. avondblad B. Nederland en Curaçao. De tentoonstelling in het Rijksarchief.

De Telegraaf. 30 Mei 1934. Derde Blad. Amsterdam en de bezetting van Curaçao, door C. K. Kesler.

Timotheus. 16 Juni 1934 no 33. Curaçao door mr. B. de Gaay Fortman.

Oost en West. Juni 1934. Nederland-Curaçao 1634—1934. De plechtigheid in de Ridderzaal te 's-Gravenhage op Zaterdagmiddag 2 Juni 1934.

Echo's uit de Missies. Juni 1934 no 7. Curaçao drie eeuwen Nederlandsch, door de redactie.

De Prins. 2 Juni 1934, no. 48. Quraçao 1634—1934 (van een specialen correspondent op Curaçao): S. J. T.

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

Haagsch Maandblad. Mei 1934. Waarom veronachtzamen wij Curaçao?, door W. R. Menkman.

West India Committee Circular. 12 April 1934. no 927. The Jamaica Producer, The Direct Line's New Vessel; Jamaica's Tourist Trade; An Early Grenada Post; Britisch Guiana's Diamonds. How the „Pork-Knocker" Find Them; Beauty Treatment for Oranges. How to apply Ethylene. Trinidad Prospects; British Guiana's Affairs; Notes from St. Lucia; Jamaica Jottings; Settlement in British Honduras; The Leeward Islands, Dundas and the West Indies; Methodism in the West Indies.

Idem. 26 April 1934, no 928. Canada's Gesture to Trinidad.

Tropisch Nederland. 16 April 1934, no 26. De beteekenis van Curaçao voor den wereldhandel in de laatste vijf en twintig jaar. IX, door C. K. Kesler (slot).

Dagelijksche Beurscourant. 9 Mei 1934, no 106. Een nieuwe maatschappij tot exploitatie van Surinaamsche goudvelden.

Handelsberichten. 12 April 1934, no 15. Britsch Guyana. Buitenlandsche handel gedurende 1933.

De Indische Mercuur. 4 April 1934, no 14. Bananen- of Pisangmeel, door ir. W. Spoon.

Ind. Labour Inf. 49ste Jaarg. no 9. (1934). Workmen's compensation in British Colonies: British Guiana and Barbados.

The Port of Spain Gazette. 8 April 1934. The First Settlement in the Island of Tobago (Published bij the authority of the Trinidad Historical Society).

De Herrnhutter. 29 April 1934, no 9. 25 jaren Javanen–Zending 5 Mei 1900 — 5 Mei 1934.

La Quinzaine Coloniale. 10 Mei 1934, no 663. La Question du bagne.

Pforzheimer Anzeiger. 4 Mei 1934. De Insel, die von Petroleum lebt. Bilder aus der merkwürdigsten holländischen Kolonie [Curaçao], door A. E. Z.

Ons Suriname. Mei 1934, no 5. De Zendingsarbeid in Suriname 1933, door H. M. Bielke.

De Telegraaf. 29 Mei 1934, Derde Blad. De Vaart op Guyana. Een mooi succes bij een gouden jubileum.

Algemeen Handelsblad. 29 Mei 1934. Derde Blad. Curaçao's bekoring en bloei, door mr. J. W. van Balen.

Idem. 31 Mei. Derde blad. Curaçao, zakelijk bezien, door mr. W. J. van Balen.

Het Vaderland. 3 Juni 1934, Ochtendblad C. Curaçao en Nederland. Tijdens den oorlog, door C. v. Br(emen)-Kr(uyt).

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 8 Juni 1934. Avondblad A. Hoe Nederlandsche zendelingen op Curaçao terecht kwamen.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Bananen- of Pisangmeel, door ir. W. Spoon. Berichten van de Afd. Handelsmuseum van de Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut. no 84. (overdruk uit „De Indische Mercuur" van 4 April 1934).

Drie en twintigste jaarverslag. 1933. Koninklijke Vereeniging „Koloniaal Instituut. Amsterdam [waarin opgenomen 32ste jaarverslag van het Van Eeden-Fonds (over 1933); Jaarverslag der West-Indische Kamer over 1933; Verslag van een Botanische studiereis naar Suriname, door J. Lanjouw].

The Call of the West Indies. The Romance of Methodist Work and Opportunity in the West Indies and adjacant Regions, door F. Deaville Walker, Ill. London, The Cargate Press, 2/6 (Postage 4 d).

The Storage Behaviour of Limes, door Claude W. Wardlaw, The Imperial College of Tropical Agriculture, 2/6 (Postage 2d).

Verslag over den toestand en de werkzaamheden van Het Surinaamsche Steuncomite over 1933 als bedoeld in art. 13 van de Statuten.

Verdere bijdragen tot de kennis van het gedrag bij het pellen van enkele in Suriname gekweekte rijstsoorten, door prof. dr. G. Stahel. Landbouwproefstation, Suriname no 3. [Overdruk uit „De Indische Mercuur van 21 Februari 1934].

De Surinaamsche Bank. Amsterdam. Verslag 1933.

Repertorium op de literatuur betreffende Nederlandsche koloniën, voorzoover zij verspreid is in tijdschriften, periodieken, serie- en mengelwerken. 8ste vervolg. (1931—1932) met naamregister door D. Sepp. Mart. Nijhoff. *f* 6.40.

Heights and Depths, door Una M. Mason. With an Introduction by Sir William Morison Kt. Printed by the Gleaner Co, Ltd, Kingston, Jamaica.

British Slave Emancipation, 1838 to 1849, door William Law Mathieson. Longmans, Green & Co, London. 12/6.

High Court of Admiralty Examinations. (MS. Volume 53) 1637—1638, door Dorothy O. Shilton and Richard Holworthy. With an Introduction by Eric G. M. Fletcher. Issued to Members of the Anglo-American Records Foundation, Inc. London and New York [over Westindische handel in 1637].

De Symphonie van het oerwoud, door P. M. Legêne. Uitgegeven door het Zendingsgenootschap der Evang. Broedergemeente. Zeist *f* 0.35.

O. D.

KAN NEDERLAND WORDEN OPGEWEKT OM HET SURINAAMSCHE BINNENLAND TE LATEN EXPLOREEREN?

DOOR

W. R. MENKMAN

Als lid der redactie van dit tijdschrift kreeg ik inzage van het artikel van den Heer L. C. Prey „De waarde van vliegtuigen voor Suriname", voordat dit geplaatst werd. De lezing deed bij mij de hierboven staande vraag rijzen en ik zag geen reden waarom ik haar niet stellen zou, heet van de naald en eveneens in De West-Indische Gids. Mij dunkt, zelfs wanneer de beide artikelen in hetzelfde nummer verschijnen, kan er eigenlijk geen bezwaar tegen bestaan dat ik van mijn voorwetenschap gebruik maak.

De oud-administrateur van financiën roert een punt aan dat ook naar mijn meening van veel belang is, maar ik had zoo gaarne gezien dat hij vóórop had gesteld wat primair is.

Het spreekt van zelf, dat in Suriname, waar de uit de 17e en 18e eeuw dagteekenende bedrijven al zóó lang niet meer rendeeren, een onderzoek naar de mogelijkheden welke het land overigens — en dat beteekent buiten de z.g. cultuurzone — misschien nog biedt niet nu pas urgent is geworden, maar dat al veel eerder was. En even van zelf sprekend is het dat, wanneer een zoodanig onderzoek alsnog ter hand wordt genomen, daarbij gebruik zal worden gemaakt van de modernste hulpmiddelen, waartoe tegenwoordig ongetwijfeld het vliegtuig behoort.

Ik zie als resultaat van het artikel van den Heer Prey reeds een Kamerlid opstaan en de vraag tot de Regeering richten of wij thans Suriname's binnenland niet zouden gaan exploreeren, nu het blijkbaar mogelijk is daartoe vliegtuigen te gebruiken. Maar óók hoor ik reeds het antwoord van de groene tafel, dat, wanneer er mocht worden overgegaan tot een onderzoek naar de gesteldheid van het Surinaamsche binnenland, daarbij zeker een zoo ruim mogelijk gebruik zal worden gemaakt van vliegtuigen; waarmede dan de zaak weder finaal doodgepraat zal zijn. Wij

kennen die eenigszins lukraak gestelde vragen, waarin het antwoord waarmede de Regeering voor het oogenblik volstaan kan, eigenlijk al opgesloten ligt.

Reeds vijftien jaar geleden bepleitte Abendanon de noodzakelijkheid eener economische inventarisatie van Suriname en hij noemde daarbij het vliegtuig als een modern hulpmiddel, dat den arbeid zou kunnen verlichten. Inderdaad, Nederland moet er eerst van overtuigd zijn dat onderzocht behoort te worden of het binnenland van Suriname waardeloos is of niet, dat is het primaire; niemand zal de diensten welke het vliegtuig bij de exploratie zou kunnen bewijzen, verwaarloozen of onderschatten.

De Heer Prey noemt het rapport van 1930 der studie commissie van de K.L.M. en komt terecht tot de conclusie dat aan dat rapport geen bijzondere waarde mag worden toegekend, met betrekking tot de kwestie der economische verkenning. Abendanon's zooveel oudere artikel in De West-Indische Gids echter vergeet onze auteur en dat is in één opzicht jammer. Het zal nu misschien aan de aandacht van sommige lezers ontsnappen dat de waarde van het vliegtuig voor economische opsporingsdoeleinden onmiddellijk na den wereldoorlog is erkend en dat er dus met betrekking tot Suriname volstrekt niet alleen maar gewacht is op een middel waarmede men sneller, veiliger en goedkooper in het binnenland kon doordringen dan op de oude manier. Overal waar men de noodzakelijkheid inzag om de tot dusver slecht toegankelijke wildernis te verbinden met de bewoonde wereld, heeft men zich van het vliegtuig bediend, zoodra men over dit hulpmiddel beschikte en meende erop te kunnen vertrouwen. Canada heeft een luchtvaartstatistiek welke met het jaar 1923 aanvangt, wat niet zeggen wil dat er al niet eerder is gevlogen, in Australisch Nieuw-Guinea kwam in 1926 de goudindustrie op en daardoor tevens de luchtvaart. Dat alles kan men in handboeken nazien en is dus niets nieuws. Of men heeft den arbeid van hen die reeds in het binnenland werkten veiliger, aangenamer en productiever willen maken, òf zijn geographische kennis van dat binnenland willen uitbreiden, òf er naar nieuwe, tot dusver onbekende, of slechts vermoedelijk aanwezige rijkdommen willen zoeken. Waarom heeft men in Suriname niets van dit alles gedaan? Natuurlijk omdat men het niet noodig achtte, of er de uitgaven niet voor over had.

Dat een amateur uit Paramaribo wegvliegt, naar de Raleighvallen (afstand rechtstreeks 160 K.M.), daar wat rondkuiert en met etenstijd weer thuis is, zal niemand verbijsterend vinden,

gegeven de bekende snelheid van vliegtuigen en de gunstige omstandigheden in Suriname. De vraag is slechts welke aanleiding er voor ondernemers kan bestaan, om op goed geluk vliegexpedities te bekostigen naar het binnenland van Suriname, zoo lang er geen aanwijzingen zijn betreffende het voorkomen van waardevolle bovengrondsche of ondergrondsche bodemproducten, expedities waaraan overigens wellicht heel wat meer zou vastzitten dan aan de uitstapjes van Amerikaansche millionairsdochters.

Sedert 1667 is Suriname Nederlandsch gebied en reeds in 1670 lezen wij dat eenige kolonisten de vallen overtrokken, ter achtervolging van indianen; die kolonisten zullen daarbij wel niet door boschnegers zijn geholpen. Wat is er sedert gedaan, ter verkenning van het binnenland? In de 18e eeuw achtervolgde men de marrons en in het begin der 20e werden ettelijke zeer verdienstelijke, maar grootendeels puur wetenschappelijke tochten gemaakt, waarvan de resultaten niet in ruime mate hebben bijgedragen — en ook niet konden bijdragen — tot de economische inventarisatie, waarover indertijd Ir. Abendanon schreef.

Wie zal het initiatief nemen tot het verrichten — van overheidswege — eener dergelijke inventarisatie, natuurlijk met gebruik making, zooveel mogelijk, van vliegtuigen? De Gouverneurs brengen in den regel bij hun ambtsaanvaarding geen speciale kennis van het land — laat staan van het binnenland — mede en hun bestuursperioden zijn meestal niet van langen duur; een deskundig geleide dienst belast met al hetgeen het onderzoek en de ontwikkeling van het binnenland aangaat, is er niet in Suriname. Elke basis om iets in de gewenschte richting te beginnen ontbreekt dus. Toch lijkt het niet te boud gesproken, dat dit onderzoek en die ontwikkeling tot de Overheidstaak behooren. Toezien op en leiding geven aan het uit eigen beweging te voorschijn gekomen particuliere initiatief, is nu eenmaal niet het maximum van hetgeen van de Surinaamsche Overheid kan worden verwacht, omdat dit particuliere initiatief afwezig is en ook afwezig zal blijven, zoolang niet bij toeval een particulier in het binnenland iets vindt dat de moeite waard schijnt. Ook hier weder vertoont zich de beruchte Surinaamsche vicieuze cirkel; het Gouvernement onthoudt zich, zoolang particuliere ondernemingen geen belangstelling toonen en de ondernemingsgeest blijft ontbreken, zoolang het Gouvernement geen winstbelovend arbeidsveld weet aan te wijzen.

Gegeven de financieele verhouding tusschen moederland en ge-

west en gegeven ook de positie van het Bestuur tegenover de Regeering, bestaat er niet de minste kans dat een Gouverneur uit eigen beweging gelden op de Surinaamsche begrooting zal brengen voor de installatie van hetgeen allereerst noodig zou zijn, n.l. een specialen opsporingsdienst, met technisch personeel en met materieele outillage. Ook zal wel geen Minister spontaan het initiatief nemen tot een maatregel welke voorloopig geen ander gevolg zou hebben dan al weer een verhooging der „uitgaven ten behoeve van Suriname".

Ergo, zouden de Staten-Generaal zich de zaak moeten aantrekken. De kans daarop lijkt uiterst gering; pas is er in de Eerste Kamer een Surinaamsche begrooting aangenomen, zonder mondelinge behandeling, omdat er geen tijd meer was. Inderdaad, nog eens wat heen en weer te praten over sinaasappelen en bacoven, zou heel weinig nut hebben kunnen stichten.

Moet het koloniale beleid óók gericht zijn op de economische ontwikkeling der overzeesche gewesten, dan zijn, wat Suriname betreft, geldelijke offers, door het moederland te brengen, onvermijdelijk; dit zou zelfs het geval zijn wanneer dit gebiedsdeel het nog juist zonder subsidie kon stellen, om de gewone bestuursdiensten te bekostigen.

Nederland heeft zoodanige offers ook herhaaldelijk gebracht, doch daarbij steeds de illusie willen behouden van niet te geven, maar te leenen, of den grondslag te leggen voor een opbloei, welke Suriname op korten termijn financieel van het moederland onafhankelijk zou maken. De uitgaven, noodig voor een deugdelijk onderzoek naar de ontwikkelingsmogelijkheden van het Surinaamsche binnenland, zouden in een ruimer en algemeener oogmerk haar rechtvaardiging moeten vinden.

Zonder ernstigen tegenstand zijn tot dusver — en volstrekt niet uitsluitend in dagen van moederlandschen voorspoed — maatregelen goedgekeurd ten behoeve van Suriname, wanneer daarmede uitgaven in ééns gemoeid waren en niet een permanente of langdurige verhooging van het jaarlijksche tekort. Nog maar enkele jaren geleden b.v. werd een niet onaanzienlijke bijdrage uit de Nederlandsche schatkist beschikbaar gesteld ten behoeve van het mechanische rijstbedrijf in Suriname, hoewel de motiveering geenszins de overtuiging vermocht te geven dat de economische versterking der Surinaamsche gemeenschap het uitsluitende of het voornaamste doel was. De overweging dat het slechts ging om een vooraf gefixeerd bedrag, heeft waarschijnlijk doen heenstappen over het bezwaar dat het ontstaan van een

nieuw Europeesch bedrijf — zelfs van een bloeiend Europeesch bedrijf — op landbouwgebied, het Suriname van tegenwoordig niet in belangrijke mate vooruit kan helpen. Of misschien wordt nog niet algemeen ingezien dat Suriname reeds lang heeft opgehouden een exploitatiekolonie te zijn en dat ook niet opnieuw kan worden, ook al zou een in die richting loopende politiek nog bestaanbaar kunnen worden geacht.

Merkwaardig is het in dit verband dat het rijsthoeveplan, waarvoor ook slechts een bijdrage in één̆s werd gevraagd en dan nog maar een kleine bijdrage, niet uit de openbare geldmiddelen wordt gesteund, hoewel het bij welslagen althans de kans biedt — men kan zooveel reserves maken als men wil — dat een nieuwe weg in de gewenschte richting wordt aangewezen. Onder de tegenwoordige omstandigheden zou één Surinaamsch middenstander die het als zelfstandig landbouwondernemer tot een behoorlijk bestaan zou brengen, een meer welkome verschijning zijn dan tien nieuwe Europeesche landbouwbedrijven, al dan niet gemechaniseerd.

Nieuwe plantagebedrijven in Suriname te helpen oprichten kan nimmer op zich zelf tot de taak der Overheid behooren; hoogstens kan het verantwoord zijn de oude op de been te houden, om erger te voorkomen. Overigens echter is steun aan den Surinaamschen landbouw slechts verdedigbaar voor zoover het geldt den inheemschen landbouw, dien dus waarbij de aanwezige Surinaamsche bevolking belang heeft.

Dat met betrekking tot de ontsluiting van het Surinaamsche binnenland geheel andere motieven behooren te gelden, spreekt van zelf. Wanneer het land rijkdommen in zijn schoot verbergt, dan moeten die ten bate van het gemeen ontgonnen worden; ook particuliere exploitatie zou aan de gemeenschap ten goede komen. Men zie naar Curaçao; de bevolking aldaar heeft bij olieindustrie en scheepvaart slechts arbeidsbelangen evenals voor de Javaansche bevolking de suikerindustrie slechts het middel was om geld te maken voor verrichten arbeid en andere bewezen diensten. De Europeesche en Amerikaansche bedrijven op Curaçao (en Aruba) hebben echter het volksinkomen aanzienlijk vergroot, ook al werken die bedrijven voor uitheemsche rekening. In Suriname kan het uitheemsche plantagebedrijf, gegeven de geheele constellatie van arbeidsvoorziening, immigratie en kolonisatie, noch met de Javasuikerindustrie, noch met het Curaçaosche oliebedrijf op één lijn worden gesteld, met betrekking tot het economisch leven van het gewest waar uitheemsche onder-

nemingen opereeren. Dit zou echter wèl het geval zijn ten aanzien van die ondernemingen welke Suriname's binnenland zouden exploiteeren. Zij zouden de arbeidsgelegenheid verbeteren voor de reeds aanwezige bevolking en een grootere verspreiding dier bevolking over de enorme oppervlakte van het land in de hand werken. Men bedenke dat van de Surinaamsche bevolking circa de helft in den engeren zin „inboorlingen" zijn en in den ruimeren zin een veel grooter percentage, dat het aantal gecontracteerde of niet gecontracteerde plantage arbeiders nog maar gering is en dat de rest der inwoners in de stad huist, waar weinig of niets te doen is, of kleinen landbouw beoefent, met een zeer poover financieel resultaat.

Wat er ook ver van de stad op het gebied van hygiëne enz. kan worden bereikt, bewijst Moengo; overigens zal natuurlijk niemand zich de enorme moeilijkheden ontveinzen welke aan een werkelijke occupatie van het binnenland zouden kunnen blijken verbonden te zijn.

Evenmin als toen Ir. E. C. Abendanon zijn bijdrage leverde aan den eersten jaargang van De West-Indische Gids kan er thans eenige waarschijnlijkheid aanwezig geacht worden dat Nederland zich op eens op zal maken om het Surinaamsche binnenland economisch te gaan verkennen; allicht staan de kansen thans ongunstiger dan toen.

Desniettemin kan het toch nuttig zijn er nog eens de aandacht op te vestigen dat het veelzijdige Suriname probleem ten deele ook is het probleem van het binnenland.

Amsterdam, Mei 1934.

Mr. LAMMENS OVER HET BESTUUR VAN SURINAME IN 1816

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

De bekwame verzamelaar van Surinaamsche liederen, de heer R. M. F. Abbenhuis, frater-onderwijzer in de R.K. Missie in Suriname en verbonden aan de St. Petrusschool te Paramaribo, zendt mij een door hem vervaardigd afschrift (type-afdruk) van een in de Koloniale Bibliotheek aldaar berustend en in den catalogus van die instelling als: „Dagboek van Lammens" vermeld geschrift. Het dagboek is echter maar een onderdeel van het geheel, dat uit een verzameling van ± 18 folio deelen bestaat, met historische aanteekeningen, authentieke stukken en journalen (Kol. Bibl. II 35); de verzameling werd bijeengebracht door Mr. A. F. Lammens, lid, en daarna president van het Hof van Justitie te Paramaribo. In hoofdzaak is de verzameling samengesteld uit officieele stukken uit den tijd, toen de heer Lammens deel uitmaakte van het stadsbestuur van Vlissingen, en dus allicht voor de geschiedenis van die gemeente van belang, maar voorts uit den tijd dien hij in Suriname doorbracht. Er zijn vele lezingen bij, die hij als lid en voorzitter van het te Paramaribo gevestigd departement van de maatschappij tot nut van het algemeen heeft gehouden, ook een zeer uitvoerige, en naar de heer Abbenhuis meent, interessante, beschrijving van Suriname. Het vijftiende deel (het eigenlijke „Dagboek"), bestaat uit 277 bladzijden en draagt tot titel: „Vrijmoedige Aanmerkingen over hetgeen in de kolonie Suriname is voorgevallen sedert den 27 September 1816"; het behandelt uitvoerig de jaren 1816 tot 1832. De heer A. vindt het jammer dat persoonlijke ruzietjes, en wrok, de niet onbelangrijke aanteekeningen ontsieren.

Het door den heer A. gezonden, hieronder volgende fragment beslaat ongeveer 17 bladzijden van het handschrift en handelt over de wederinbezitneming van het gebiedsdeel op 27 Februari

1816 (wat niet klopt met den titel, zie boven, dat de „aanmerkingen" loopen vanaf 27 September van dat jaar) en verder over het bestuur van den Gouverneur-Generaal W. B. van Panhuys, die op 18 Juli 1816 te Paramaribo overleed; het fragment bevat nog een opmerking over den gouverneur-generaal ad interim, Mr. C. R. Vaillant. De eigenaardige oude spelling en wijze van uitdrukking is nauwkeurig in het afschrift gevolgd, alleen heb ik mij veroorloofd een onjuistheid in de spelling van den naam van den eersten landvoogd in 1816 (het bezigen van de letter i in plaats van de y grec) te herstellen.

Eigenaardig doet de klacht aan van Mr. Lammens, in den aanvang van het manuscript, dat het Regeeringsreglement van Suriname niet was gepubliceerd, en dat die openbaarmaking eerst plaats had in 1817 in het Gouvernementsblad, met ter zijde lating evenwel van de instructie voor den gouverneur-generaal en voor de andere hoofdambtenaren. Immers uit de eerste van 's landvoogds op het Rijksarchief aanwezige brieven uit Suriname aan den directeur-generaal van het departement van koophandel en koloniën van 26 Januari 1816 schreef de gouverneur: U.H.E.G. zal het met mij beseffen, hoe onaangenaam het mij heeft moeten zijn bij mijn aankomst (te Paramaribo) het gedrukte reglement met de daarbij gevoegde instructiën voor den Gouverneur-Generaal, Fiscaal en andere ambtenaren (wij cursiveeren:) *in ieders handen te vinden*. (Dit tijdschrift, jaargang VI, blz. 302). Is de klacht van Mr. L., over de niet-publiceering dus wel oprecht? Wij vreezen van niet.

Klaarblijkelijk is Mr. Lammens onkundig gebleven van de denkbeelden van den gouverneur-generaal over de nieuwe inrichting van het bestuur in Suriname, door hem reeds in Januari 1815 zoo uitvoerig uiteengezet (dit tijdschrift, als voren, blz. 293—301). Mr. L. poogt in zijn gedenkschrift onpartijdig te wezen, maar het schijnt vreemd, dat hij in zijn oordeel over den g.g.v. P. diens bekwaamheid als administrateur, die hem als oudste lid van het hof van civiele justitie, als lid van een hoog college, dat vaak personen naar hunne kunde en ervaring diende te beoordeelen, geheel over het hoofd schijnt te hebben gezien. Kan de reden daarin liggen, dat de zeer oranjegezinde g.g. en de oud-patriot, Mr. L., weinig omgang met elkander hebben gehad en de g.g. hem op een zekeren afstand hield?

Vergelijkt men de mededeelingen van Mr. L. met den inhoud van de desbetreffende gouvernementsbladen, dan blijkt, behalve enkele verschillen in de spelling van namen, dat Mr. L. ook leden

van het hof van civile justitie noemt, die niet in het gouvernementsblad voorkomen (proclamatie van 4 Juli 1816).

Van de moeilijkheden door den g.g. ondervonden bij de wederinbezitneming van het gebiedsdeel, zie dit tijdschrift t.a.p., blz. 309—316, alsmede, Jaargang VIII, blz. 467—469 schijnt Mr. L. niets te hebben geweten.

Mr. L. meent, dat het Gouvernement in Nederland zich verwonderd heeft over den voorslag van den g.g. tot provisioneele staking van betaling (een moratorium), en dat den g.g., onder verwijzing naar een met Engeland op 12 Augustus 1815 gesloten conventie, werd aangeschreven ter zake nader te berichten. Wij herinneren ons niet, dit in den brief van den directeur-generaal (dit tijdschrift, Jaargang VIII, blz. 472) van 2 September 1816, no. 5261 (Rijksarchief) te hebben gelezen. Door nauwkeurige vergelijking zal kunnen blijken in hoever Mr. L. ter zake op de hoogte was. Ter aangehaalder plaatse (blz. 305—306, en 470 en vlg.) is uiteengezet, dat terwijl de g.g. slechts als voorloopige bevinding in uitzicht stelde, dat de kolonie in de meeste van hare behoeften zou kunnen voorzien, en met name verschillende uitgaven voor de koloniale troepen in Nederland dienden te worden betaald, het de stellige begeerte en uitdrukkelijke wil van Koning Willem I was, dat de kolonie nimmer ten laste van 's Rijks kas zou mogen komen, en de benoodigdheden voor de troepen door de koloniale kas zouden moeten worden voldaan. Op dit (belangrijke) punt was Mr. L. dus niet voldoende ingelicht om een billijk oordeel te kunnen vellen.

Wij laten thans het curieuse geschrift van Mr. Lammens hier volgen.

* * *

De Gouverneur Bonham had in Mei en Juni van het jaar 1813 op een geweldige wijze de Raad van Politie gehoond.

Hij had, op eigen gezag, een van derzelver leden, den heer Halfhide, daaruit gezet, en daardoor de vrijheid van delibereeren aan dat Hof ontnomen: — hij had de ondergeschikte Kollegien door een militaire despotique houding aan zich onderworpen.

Dit gedrag liep geheel in tegen het octrooi aan de kolonie gegeven, hetgeen, hoezeer in veel betrekkingen verlamd, en buiten werking geraakt, nog altoos, als de grondwet was aangemerkt geworden.

Het gevolg hiervan was, en kon niet anders zijn, dan een geheele verandering tusschen de Surinamers en de Engelschen.

Tot op dat tijdstip, had men Engeland niet anders beschouwd dan als een souverein, die de wetten en rechten van ieder ontzag, daarna werd het een overheerscher en dwingeland.

De diepe onkunde, waarin de kolonisten, met betrekking tot de algemeene belangen, sedert gehouden werden, verving het algemeen vertrouwen, hetgeen te voren, tusschen beide natien een zoo nauwe band van vriendschap had gevestigd, en de kolonisten had deelgenoten gemaakt, van alles, wat in de politieke wereld voordeel, of waarbij zij eenig belang mochten of konden hebben.

Alles was onzeker, tegenstrijdige geruchten verdrongen elkanderen, geen autoriteit werd bekend gemaakt, met het naderend lot van het wingewest, toen hetzelve reeds lang bekend was: de actaas leveren daar geen sporen van op. Alleen vindt men aangeteekend, dat de Gouverneur Bonham aan de Raad van Politie voorslaat eenige meubelen over te nemen. (Vergelijk dit tijdschrift, Jaargang VI, blz. 313).

Ik moet veronderstellen, dat de inwoners het vooruitzicht van een terugkeering onder het bestuur van Nederland waarna zij reikhalsden, niet anders, als bij geruchten hoorden, totdat de overdracht werkelijk op den 27 Februari 1816 plaats had; niettegenstaande de Gouverneur Baron van Panhuys, 16 Januari bevorens gearriveerd was.

Tot op het oogenblik, genoegzaam, van het vertrek der Engelschen, scheen het onzeker, of de Kolonie wel zoude overgenomen worden; de inscheping van de bezetting, was, om zoo te spreken, een herhaling van hetgeen had plaats gehad, toen de kolonel Fourgeaud met zijn troepen de Kolonie verliet; het was even, of beide veldoversten zich schaamden, wegens hun gehouden gedrag.

Bij sommigen was de vreugde wegens de terugkeering onder het bestuur van Nederland zoo overdreven, dat de uitkomst nimmer aan hun opgewonde verbeelding konde voldoen, anderen zagen de verandering meer bedaard en gelaten in.

1816 27 Februari Gouverneur Willem Benjamin Baron van Panhuys.

De Engelsche vlag was vervangen door de Hollandsche.

Het nieuwe Hof van Politie werd door den Heer Gouverneur den 27 Februari geinstalleerd.

Het verdient opmerking, dat, daar het octrooi van 1682 ophield voor de Kolonie als grondwet te bestaan, en vervangen werd door het Regeerings-Reglement, dit Reglement nimmer is ge-

publiceerd of op de gebruikelijke wijze is bekend gemaakt aan het volk.

Een geruimen tijd na het overlijden van den Heer van Panhuys, en wel in April 1817, is het door deszelfs opvolger, in het Gouvernementsblad geplaatst, met achterlating nogthans van de instructie voor den Gouverneur Generaal, en voor de andere Hoogambtenaren; niettegenstaande in het eerste stuk voorzieningsmiddelen worden aangeboden, tegen daden, welke de inwoners konden doen, en onder het Engelsch bestuur als wettig konden worden beschouwd, doch bij dat Reglement als verboden staan aangewezen. Waarom dit alzoo is geschied, is licht af te meten; immers hierdoor kon men oordeelen of de Gouverneur ook zijn plicht betrachtte en aan de wetten gehoorzaamde; dat altoos hinderlijk is voor hun die alleen hun wil voor wet willen gehouden hebben, in de Kolonie meerendeels het geval van hun aan wien het gezag wordt opgedragen.

> (Artikel 22 van de instructie voor de Gouverneur luidde: „Mede zal hij zich verzetten tegen alle bijeenkomsten der ingezetenen, strekkende om aldaar te verhandelen, zaken, welke eenige betrekking mochten hebben tot de Regeering der Kolonie of het bestuur van het Gouvernement, of ingericht mochten zijn, om petitien van klachten of bezwaren, ter teekening, te proponeeren, om aan Zijne Majesteit of aan het departement van Koophandel en Koloniën te worden verzonden". Er zijn meer soortgelijke artikelen.)

Men kon zich tot die tijd onkundig houden van de voet, waarop de inwoners van Suriname tot Nederland stonden, het Reglement bestond niet als wet voor de Kolonisten. Ja, strikt genomen, bestaat het nog niet voor hen, en zal niet verplichtend zijn, zoolang hetzelve niet is gepubliceerd en aangeplakt, want niemand is verbonden het Gouvernementsblad te lezen of te koopen.

Wat mag toch de reden zijn van zoo een groot verzuim? Is het veroorzaakt door de invloed van de vertrokken Gouverneur Bonham? Dat was een onvergeeflijke zwakheid. Was het onkunde van den Heer van Panhuys, of Staatkunde? Om de inwoners hierdoor onkundig te laten van den voet waarop zij bestuurd zouden worden? Hoe het zij, het is onbegrijpelijk.

Het nieuwe Hof van Politie en Crimineele Justitie, dat door den Heer Gouverneur werd benoemd, bestond uit de volgende leden: de Heer F. Beudeker. I. J. Ferrand, J. Bruyning, I. J. F. de Frederici, H. L. Meynertshagen, G. N. Linck, H. L. Perret-Gentil, J. Overeem, H. J. Kennedy.

Tot Raad Fiscaal ad interim Mr. P. J. Changuion, terwijl als Secretaris zou blijven fungeeren, de Heer J. de Koff.

Al de benoemde Heeren traden in functie, uitgenomen de Heer G. N. Linck, welke te voren de boete, bepaald voor het niet aanvaarden van het ambt van Raad van Politie, had betaald, en zijn verkregen recht, ten dien opzichte inriep. Op welke weigering, de Gouverneur, wellicht niet gewoon tegenspraak te ondervinden, met de ongerijmdste bedreigingen, den Heer Linck daartoe wilde noodzaken, hem niet minder dreigende als met een Politieke uitzetting uit de kolonie.

De zaak gebracht ter kennis van Ministerie, is daar niet verder van gerept, men heeft den Heer Linck niet verder lastig gevallen.

Den 1 Maart werd het costuum, voor de leden van het Hof van Politie bepaald, en de leden van het Kollege van kleine zaken benoemd. Een aantal huishoudelijke schikkingen, zoo daargesteld als voorgeslagen, maakten de werkzaamheden uit van het begin van het bestuur van den Heer van Panhuys.

Het Gouvernement in Nederland, had een aantal der voornaamste ambtenaren in het Moederland benoemd, en naar de Kolonie gezonden. Daar hierdoor aan de zijde van hun, die in het bezit derzelve waren, en ontzet werden, of zich vleiden, daarmede begunstigd te worden, een groote misrekening ontstond, kon het niet anders zijn, of de nieuwbenoemde ambtenaren, waren een groot deel der Kolonisten zeer onwelkom. Dit schikte zich echter in het vervolg.

(Men zag gaarne een Hof van Justitie, samengesteld uit leden, geheel vreemd aan de Kolonie, en op een tractement van ƒ 8000.— N.C., daar bevorens de leden van dat Hof, evenals van het Hof van Politie, gratuit dienden. Ik laat die belangeloosheid in hun waarde, zonder die te beoordeelen. De ongemeene werkzaamheden van het Hof, had wel negen in plaats van zeven leden gevorderd; had er bij bepaald geweest, dat van dezelve een à twee leden jaarlijks, door nieuwe uit Holland te zendene Raadsleden vervangen zouden zijn geworden, het had nog beter beantwoord aan de intentie van de Souverain; om een onafhangkelijk en onzijdig Hof daar te stellen en te behouden.)

Door het Gouvernement werden benoemd:

Tot Gouverneur, den Heer Willem Benjamin van Panhuys, op een tractement van ƒ 40.000.—.

Tot Raad-Fiscaal, den Heer Mr. Cornelis Rynhart Vaillant, . . . ƒ 5000.—.

Tot Raad-Controleur van Financien, Aubin Nering Bögell,... / 12.000.—.

Tot President van het Hof van Civiele Justitie, Mr. Huibert Eliza van Meerten,... / 10.000.—.

Tot leden van het Hof van Civiele Justitie: Mr. Adriaan Francois Lammens; Apollonius van Rijk de Groot; Mr. Hendrik George Ferdinand Meertens; Mr. Charles Francois Mirandolle; Jonker Mr. Izaak Pierre Graafland; Mr. Hendrik Govert Izaak Nederburgh, en door den Heer Gouverneur, om het Hof volledig te maken: den heer Mr. Peter Frederici, Christiaan Brunings. Alle deze leden van het Hof hadden een tractement van / 8000.—.

Tot secretaris van het Hof van Politie, Mr. P. I. Changuion,... / 8000.—.

Tot Controleur der magazijnen, H. Kamerburg,... / 6.000.—.

Tot ontvanger der vendugerechtigheden, L. Noordberg van Brandwijk, / 4000.—.

De andere ambten werden aan Kolonisten begeven. Zoo werd benoemd tot secretaris van het Hof van Justitie, Jan de Koff,... / 3000.—.

Deze laatste, evenals den heer Raad-Fiscaal, en Ontvanger der vendugerechtigheden, genoten boven hun tractementen, de Emolumenten die bevorens aan de ambtenaren waren toegestaan geworden, de andere hadden een bepaald tractement, zonder meer en onder bepaling van benevens hun ambtsbediening, zich niet in eenige zoogenaamde voordeelige betrekking te mogen begeven.

De Heer van Panhuys had vooruitzichten op een aanzienlijk pensioen, hetgeen dan ook zijn weduwe, na zijn dood, genoten heeft. Hij genoot niet lang het genoegen de teugels van bestuur in handen te hebben, zijn Edelgestrenge overleed in de nacht tusschen de 17 en 18 Juni, acht dagen nadat door hem het Hof van Politie was geinstalleerd.

Het tijdvak van nog geen vijf maanden, dat de Heer van Panhuys als Gouverneur heeft gefungeerd, heeft zich door niets bijzonders onderscheiden [1]).

De Heer van Panhuys, altoos gehecht geweest aan het Huis van Oranje en genoot het vertrouwen van Zijn Majesteit den Koning.

[1]) Behalve door het bijzondere van het optreden van een nieuw, Nederlandsch bestuur, met nieuwe, uit het Moederland gezonden ambtenaren; door de invoering van een geheel nieuw, mede door den g.g. voorbereid reglement van regeering en van een nieuwe wijze van huishouding, alsmede door de inwerking van geheel andere denkbeelden. (V. P.).

Daar hij te voren in de Kolonie was geweest, alwaar hij bezittingen had, kon men in hem veronderstellen, een algemeene kennis van zaken, welke tot het opperbewind zoo noodzakelijk is.

De Heer van Panhuys had een goed uiterlijk voorkomen. Niet gevoelig aan beleedigingen, of vernederingen, welke hij, bij zijn voormalig verblijf in de Kolonie, had ondervonden, toonde hij, met de daad, een edel karakter te bezitten; of hij alle die vereischten van kunde en ondervinding had, welke zijn ambt vorderde, is een geheel andere zaak, en daaraan mogen wij twijfelen.

Ik zeg dit niet uit bedilzucht, het is mij niet onbewust dat men dikwijls in anderen, deugden en bekwaamheden vordert, welke men voor zich zelf niet noodig schijnt te oordeelen; zeldzaam is men toegevend, omtrent de zwakheden van hen die regeeren; men wil al veel meer van hen hebben dan van een mensch kan gevorderd worden; men neemt niet altoos in acht, dat een zeer bekwaam in een vak, soms zeer weinig voor een ander berekend is; mag ik dit toepassen op den Heer van Panhuys, dan zeg ik, dat in de militairenstand opgevoed, het niet te verwachten was, dat hij in de hooge administratieven rang, die gesteldheid van geest en karakter zoude meebrengen, welke, tot bevordering van algemeene welvaart, zoo noodig is.

(Het denkbeeld dat een generaal, meer geschikt zou zijn voor de plaats van Gouverneur, dan een persoon uit de burgerlijke kring, komt mij als ongerijmd voor, tenzij men daarmede altoos verbindt, het denkbeeld van oorlog....

Mij dunkt het ware beter voor de kolonie Suriname, te benoemen tot Gouverneur, een der ambtenaren, welke men behoort te veronderstellen dat meer dan anderen, met de belangen der kolonie bekend zijn, en daartoe te benoemen een der vier hoofdambtenaren. Het schijnt ook wel, dat de Souverain, bij het arresteeren van het Reglement, daar henen gewild heeft, door het daarstellen der confidentieele conferentien; dat die niet zijn gehouden geworden, bewijst alleen maar, dat de Gouverneur, niet heeft willen handelen in de geest van het Gouvernement; wellicht om daardoor meer willekeurig te kunnen heerschen, en vooral om zijn zwakke zijde niet te ontdekken.

Aan het prijzenswaardig doel van de Souverain wordt dus niet voldaan.

Wie die de macht heeft, is niet geneigd om soms tegen de wetten te handelen! Hoe is zulks te beletten, op een zoo verwijderde afstand als de kolonie van het moederland is? te meer daar alles door hem die het opperbestuur heeft, alleen, mag voorgesteld

worden. (Zie art. 22 van de instructie van den Gouverneur) en alles dus wordt voorgesteld, waar of onwaar, zooals het voor hem het gunstigste schijnt. enz. enz.)

Hierna, zoo deelt de heer Abbenhuis mij mede volgen nog ongeveer twee foliobladzijden in het handschrift, waar de schrijver als echt oud-Patriot allerlei Spectatoriale beschouwingen houdt over de hoedanigheden van een militairen en van een burgelijken gouverneur, en aan de Souverein wijze raadgevingen doet. Daarna vervolgt hij:

De Heer van Panhuys, als Gouverneur de Kolonie overnemende van de Engelschen, bevond zich in de gunstigste omstandigheden; men reikhalsde naar de Hollanders, men beloofde zich daarvan veel vermeerdering van welvaart.

De algemeene sekwestratie had de vermogenden, of die de algemeene behandeling der zaken in de kolonie in handen hadden, een afkeer tegen het Engelsche bestuur ingeboezemd, waarin de bevolking deelde. Men dacht dat het verkoopen der vruchten even voordeelig, dat daarentegen de behoeften, uit Holland voor de kolonie aangebracht, goedkooper zouden zijn; het kon niet missen of men mocht zich bij de uitkomst bedrogen vinden.

De Heer van Panhuys, getroffen door de voortgang van Boazi, wilde daartegen maatregelen nemen, en de Joden voorstellen, twee etablissementen in de kolonie aan te leggen, tot de ontvang van die genen hunner natie, welke door deze verschrikkelijke kwaal waren aangetast, voor de Portugeesche Joden op de Savana, voor de Hoogduitsche aan Sarakreek.

Zoo het tweede al eens afgelegen genoeg is, zoo is het eerste veel te zeer omringd, door de bewoonde gedeelten der kolonie.

Hiervan is niets gekomen, kon men ook verwachten, van de beide Jodennatien dat zij zoo belangeloos zouden zijn, om zich tot dit voorstel te leenen?

Door een geschikte ordonnantie werd voorzien in het lot der matrozen van de koopvaardijschepen. Deze werden te voren gedwongen ten dienste van de planters werkzaam te zijn, hierdoor overwerkten zij zich, en werden daarvan het slachtoffer; ook sedert dien tijd is de ongemeene sterfte onder de zeelieden opgehouden.

De Heer van Panhuys wapende de geheele burgerij, niet alleen de blanken, maar ook de kleurlingen en vrije negers.

Sommigen hadden hier veel op aan te merken, vooral zij die de kleurlingen als gevaarlijk beschouwen. Het benoemen van negers tot officieren, gaf ook opzien in andere kolonien, alwaar men over

de kleurlingen gunstiger denkt. De Heer van Panhuys hield echter vol en gaf tot antwoord aan hen die zoo sterk tegen de kleurlingen waren ingenomen, dat hij van hen hun lijfwacht wilde maken.

Mij dunkt dat de Gouverneur de zaak in het ware daglicht beschouwde, dat hij volmaakt in de geest van het Nederlandsch Gouvernement handelde hetwelk begeerde de stand der menschen te verbeteren.

(Art. 51 van de Instructie van de Gouverneur-Generaal.... „hij zal met veel oplettendheid, de hand doen houden, aan de observatie van alle ordonnantien, ten opzichte der vrijlieden, zoo kleurlingen als negers successievelijk geemaneerd; alle verboden samenkomsten, zorgvuldig doen surveilleeren en beletten, en, zoo veel doenlijk, op een bescheiden wijze trachten te verminderen, de toenemende luxe verkwisting onder hen.

Zulks nogthans een maatregel zijnde, welke met het grootste overleg, en op de voorzigtigste wijze moet worden behandelt,. zal hij G.G. ten dien opzigte, beproevender wijze, te werk gaan, en geen middelen van openbaaren dwang bewerkstelligen, maar veeleer langzamerhand, die maatregelen voorbereiden.)

Bij het 26 art. van het Regeeringsreglement was bepaald, dat de samenstelling van de Raad van Politie, en deszelfs leden moest bestaan uit leden van plantagien; hetgeen de keuze onder de inwoners zeer bepaalde, als zijnde buiten eenige Joden, weinige Kolonisten eigenaren, en Joden zag men niet gaarne in de Raad.

Uitgenomen den Heer Linck, was wellicht geen der leden, van de Raad van Politie onafhankelijk. De heeren Ferrand, Kennedy en Meinertshagen, waren insolvent; Overeem liet een verwarde boedel na; Perret Gentil behielp zich naderhand met surcheance; Bruyning accordeerde met zijn crediteuren; Beudeker had goederen, doch had zich zoodanig met borgtochten ingelaten, dat hij daardoor niet minder afhankelijk was; Frederici had noodig eenige jaren de kolonie te verlaten, om zijn zaken te zijn redden.

Bij het Regeerings Reglement was het gezag van den Raad van Politie zoodanig bepaald, dat de leden, alleen als voorlichtende en onder geschikte ambtenaren aan de Gouverneur toegevoegd, konden worden aangemerkt, zoodat het eenigszins tegenstrijdig voorkwam, de aanbeveling bij de instructie voor de Gouverneur in art. 18 voorgeschreven: „om de Raad van Politie op een meer respectabele voet te brengen."

Deze aanbeveling mag wel gezien hebben op de vernedering,

welke dezelve, van wegens den Gouverneur Bonham, had ondergaan, en dan was het wel bedacht, doch stond niet in verband met de voet waarop die Raad alsnu werd ingericht.

De leden des Raads, niettemin oefenden door hun betrekking invloed op den Gouverneur, wellicht is daar aan toe te schrijven, de voorslag aan het Gouvernement in Nederland gedaan, om een algemeen uitstel van betaling. Billijkerwijze was men daar verwonderd over een zoodanig een vreemd voorstel, niet genoeg omschreven of met middelen bekleed, om de noodzakelijkheid of het nut daarvan te kunnen opmaken. Men verzocht dus nadere ophelderingen en verwees den Gouverneur naar de Conventie met Engeland van den 12 Augustus 1815, met aanschrijving om over de toepassing dier conventie, op de Kolonie Suriname, nader te willen berichten.

Deze aanschrijving is in de Kolonie aan gekomen na het overlijden van den Heer van Panhuys, en de zaak is overgebleven.

Had men blindelings den voorslag gevolgd dan was de Kolonie een Paradijs van schurken en bankroetiers geworden, en zeer zeker hadden de Raden van Politie in een zoo impolitieke maatregel, van het voordeel gedeeld.

Had de Conferentie Raad bijeen geroepen geweest, dan mag men veronderstellen, dat die leden des Raads, die met de uiterlijke rechterlijke vorm bekend waren, den Gouverneur het ongerijmde van zoodanig een voorstel, zouden hebben onder het oog gebracht, hij zoude zich gewis niet door de invloed van anderen hebben laten meeslepen, die zich door zulk een maatregel tegen vervolgingen wilden dekken.

Een gelijke misslag beging hij [1]), door de Finantien der kolonie in een al te gunstig daglicht te plaatsen, zoodanig dat men de Troepen geheel tot last van de koloniale Kast bracht. Hiermede was wel het Gouvernement in Nederland gediend, doch het werd een ondragelijke last voor de Kolonie, In Holland was men wel genegen van de Kolonie te halen, wat maar kon, doch niet genegen, iets tot haar welvaart bij te dragen.

In de maand Mei werd ontdekt, dat er in het kantoor van den Heer Roepel, Exploiteur, groote abuizen plaats hadden en de gelden gespolieerd werden. Hierop werd gemelde Heer Roepel ontslagen van zijn ambt; hij zuiverde het deficit in zijn kast aan. Daar de berooving door zijn gesubstitueerde was geschied, werd deze, genaamd Costerus in de gevangenis van het binnenfort geplaatst.

[1]) Mr. L., is er hier, zooals gezegd, geheel naast.

In plaats van den Heer Roepel werd tot eerste Exploiteur aangesteld Mr. Croese, een man die wegens frauduleuze bankroeten het moederland had moeten verlaten, en sinds eenige jaren in de kolonie was gevestigd. Deze benoeming werd door het Gouvernement in Nederland geconfirmeerd.

In het laatst van Mei arriveerde de Heer Mr. Cornelis Rijnhard Vaillant, die bevorens Advocaat Generaal in Holland, nu tot Fiscaal benoemd was, ook kwamen om dien tijd uit Holland, de Heer Controleur Generaal van Financiën, Aubin Neringh Bögell, en Mr. Graafland, lid van het Hof van Civiele Justitie; de andere heeren die zitting in het Hof namen waren reeds eenige tijd te voren in de kolonie gekomen.

De Heer Vaillant had na zijn aanstelling lang geaarzeld, eer hij tot het besluit kon komen, na de West-Indien te vertrekken; in de kolonie verraadde hij weder dat zelfde karakter, zoodat ware het niet de vrouwen hem bemoedigt hadden, om het ambt van Fiscaal te aanvaarden, hij gereedelijk weder vertrokken zou zijn.

De Heer Changuion had in zijn absentie de post van Fiscaal waargenomen.

De 10 Juli werd het Hof van Civile Justitie geinstalleerd. Namen alstoen zitting de Heeren van Meerten, (president) Lammens van Rijk de Groot, Mirandolle, Graafland, Nederburgh, Brunings, en de Koff.

De 18 Juli in de vroege morgen kwam de Heer van Panhuys te overlijden; het lijk werd op een paradebed gelegd; en om vier uren in de namiddag met veel statie begraven.

Hier eindigt het ons door den heer A. gezonden citaat. Hijzelf laat nog dezen zin volgen:

De buitengewone aandoening waarmee Vaillant de baar volgde, noemt Lammens onpassend voor zijn ambt als Fiscaal.

BOEKBESPREKING

Sint Dominicus Penning. Driemaandelijksch tijdschrift (niet in den handel). Redactie: Pater R. Th. Hagemans O.P., Dominicanenklooster, Zwolle. Afl. 111.
Simadám, door Pater W. de Barbanson, O.P., blz. 25—44.

Niet minder dan elf afbeeldingen versieren het artikel van Pater W. de Barbanson over het oogstfeest, op Bonaire „Simadám", op Curaçao „Seú" genaamd. Dr. van der Sleen heeft verleden jaar van het laatste een filmpje mee naar huis genomen en in 't najaar heeft hij het onder een zijner causerieën vertoond. Maar het echte oogstfeest wordt volgens de inwoners van Rincon op Bonaire in dat dorpje gehouden. Als U op Bonaire aankomt, dan ziet u al van zee uit de baai waar u komt landen met een vijftal dorpvormige huizengroepen langs den zeekant en een beetje tegen de heuvels op, maar eenmaal geland en die huizengroepen gepasseerd, ziet u wel veel velden, maar daarop staan alleen wat hutjes, meer een verblijfplaats voor overdag, dan een woning en tegen den avond zult u dan ook het grootste deel der bevolking huiswaarts zien keeren, naar de frissche rood of geel gekalkte nette huisjes. Maar als u den moed heb langs den achttien kilometer langen, zeer eenzamen weg, een tocht te aanvaarden door heuvelland, en dan over een plateau, en vandaar afgedaald langs de platte noordkust weer in een heuvelland, dan ziet u plotseling als u boven op een heuveltop staat een groote vallei voor u, met midden in een aardig kerkje met alle huizen er rondom. Dat dorpje is Rincon, het ontstond uit een tiental families en is door zijn afgelegen ligging bij uitstek geschikt om oude feesten in eerbied te houden. De pastoor wordt er een beetje in de familie opgenomen. Hier wordt het Simadám-oogstfeest met geestdrift „cu brio", gevierd, dan hier, dan daar, naar gelang de laatste maiskolven gesneden zijn. Maar ook alleen maar als er goede oogst is, want die simadám beoogt juist om den pastoor mais te brengen

voor de kerk. Rincon is de eenige plaats waar de pastoor wel degelijk in de simadám betrokken is. Half Januari, in de gunstige jaren althans, komt de hoofdleider van de simadám een jeremiade houden over den slechten tijd, en vragen, of de pastoor wel zoo goed wil zijn te beginnen met de vogelen-Mis, wat praktisch beteekent: om de eerste Zondagsmis van vijf uur te verzetten op vier uur, opdat de bevolking na afloop gelegenheid heeft naar de velden te trekken en daar bij zonsopgang klaar te staan om de vernielzuchtige vogels te verdrijven. Het verjagen geschiedt door een muzikaal gegil met een bepaalde melodie er ook in. Jan en alleman is present, bij de Mis en daarna, tot de jongste bewoners op moeders arm toe. Dat duurt zoo tot den oogsttijd, begin Maart. Bij het snijden of kappen van de mais wordt op een groote zeeschelp geblazen, en het gesneden mais wordt naar het met een Nederlandsche vlag versierde, van twijgen en leem opgetrokken „magesina" (magazijn) gesleept. Van de verte al klinkt nu het gezamenlijke lied van de onzichtbare werkers in het een goede twee meter hoog opgegroeide veld: „nos a piki tur", enz. (wij hebben alles opgepikt), of het nog meer geliefde: „cantica mailoo", asina mailoo ee", enz. (zoo is het oogstfeest er). Mailoo, waarschijnlijk Afrikaansch, beteekent volgens de negers hetzelfde als simadám.

Meermalen komt in de liederen „hero cayente", warm ijzer, voor, (dat steller dezes doet denken aan dezelfde uitdrukking in het kinderversje: rikketikketak — rikketikketoe uit een verhaal van Conscience, uit zijn jeugd) maar hier altijd een soort beteekenis heeft om voort te maken.

Twintig teksten van liederen in het papiamentsch, met de vertaling, doch zonder de muziek, heeft Pater de Barbanson in dit artikel openbaar gemaakt. Hij vertelt er bij, dat er liedjes worden gezongen waarbij het verband met het maissnijden al heelemaal verloren is, als er ooit tenminste verband is geweest. In hun vreugderoes komen de negers alle mogelijke liedjes weer in het hoofd, ook al zijn die met hun oogstvreugde in lijnrechten strijd. Zelfs liedjes, die slaan op tamboer-dansen, spelen door hun kop, al zullen nettere families ze dikwijls niet dulden op hun terrein. Tal van liedjes, gezegden en uitdrukkingen zijn fatsoenlijk, maar zij kunnen tegelijkertijd ook erg onfatsoenlijk en schunnig zijn, naargelang de bedoeling van de hoorders. Zoo lijkt domino-spel onnoozel en argeloos, maar vele jongens spelen dat spelletje hier, waarbij alle cijfers voor hen onderling dubbelzinnige (om geen ander woord te gebruiken) bedoeling hebben.

Om een uur of vier is de mais gesneden en vangt de wapa-rei-

dans aan, waarbij allerlei simadám-liedjes gezongen worden, maar daartoe wordt eerst het orkest versterkt: bij de zeeschelp komt de wiri, een geribbelde koperen staaf, waarlangs met een groote ijzeren spijker of staafje (een afgekloven bot kan ook dienst doen) wordt gestreken. Verder is onmisbaar een imitatie-tamboer, meestal een leeg benzineblik of een omgekeerde zinken waschtobbe, waarop met de handen getrommeld wordt. De blazers zijn niet volledig zonder een koehoorn. Bij dat orkest zit ook de „voorzangster", die het eigenlijke lied zingt, waarop de wapa-dansers het refrein geven, maar nog liever, de voorzangster danst al zingend het orkest toe, terwijl achter haar rug de overigen elkaar toedansen.

De sier-maisstengel, *het symbool van het vruchtbaarheidsfeest,* die den heelen dag als pendant van de Nederlandsche vlag de feestplaats voor den avonddans heeft aangewezen, wordt nu in triomf in het midden van de feestenden meegedragen. Er komen ook kennissen en genoodigden om Simadám mee te kunnen vieren. De wapa-dans, maar drie danspasjes vooruit en drie achteruit, wordt voorafgegaan door het lied: m'a yega (ik ben gekomen) ho Beluchi; Beluchi is een pop die als vogelverschrikker dienst doet, maar die, wanneer het goed zes uur donker wordt en de dans dus eindigt, *moet sterven tot het volgend jaar*, en daartoe op een ezel gezet wordt om er rond mee te dollen tot zijn kop er afgeslagen wordt.

In een lied wordt gezongen van vleesch van een gesneden bok, dat de dansers op dam, simadám, hebben gegeten, van wijn, die ze er hebben gedronken. Er wordt in een ander lied gevraagd wanneer de gesneden bok geslacht is; van een heel oud lied met moderne woorden luidt het refrein: „ay Parimaribo"; de woorden doelen op een bestelling van stroohoeden (in Suriname?) die te laat aankwamen.

Het is, (naar de meening van steller dezes) waarschijnlijk, dat overeenkomstige dansen nog op Haïti voorkomen en mogelijk zijn ze zelfs nog in Afrika te vinden. Hij meent dan ook, dat de door Pater de Barbanson gedane waarnemingen bijzonder de aandacht zullen trekken van dr. Melville J. Herskovits.

De pop Beluchi komt met vrouw en kind per auto, met driekwart van de bevolking van Rincon achter zich, met kisten, zakken of manden vol mais op 't hoofd om dat als gave aan te bieden voor den pastoor. De geheele massa komt al dansend onder den zang „wapa meilo" de koraal (steenen omheining) binnen tot voor het huis van den pastoor, die de offeraars al spoedig naar

een schuur begeleidt, waar ze hun gaven deponeeren. Van moe worden geen sprake, van warm zijn nog minder, van dansen des te meer.

Met den zang „bonochi nos ta bai" (goeden avond, wij gaan naar huis) trekken zij af, geweldig voldaan, omdat de pastoor er zoo'n plezier in heeft en in de heilige overtuiging, dat nu de financieele zorgen voor de kerk Gods geweken zijn.... en zij zelf hebben nu weer stof tot praten wel voor drie maanden lang.

L. C. VAN PANHUYS

HERDENKINGSLECTUUR II

Heel wat dag- en weekbladen en tijdschriften hebben op en omstreeks den officieelen herdenkingsdag hier te lande, den 2den Juni ll., aandacht aan Curaçao geschonken. Meestal in een historisch stukje met wat sentiment. Ook de radio-omroep heeft buiten de uitzending der plechtigheid in de Ridderzaal de herdenking in eenige uitzendingen betrokken. Rijp en groen heeft het licht gezien; natuurlijk was er veel nagepraat.

Het is al heel lang geleden, dat ik eens opgemerkt heb, niet te begrijpen, dat elk bezoeker weer van het eiland Curaçao getroffen werd door den Hollandschen aanblik van de stad bij het binnenvaren van de haven. Ik zag die overeenkomst niet en veronderstelde, zonder het te zeggen, dat, omdat niemand punten van vergelijking noemde, ook hier de een maar nazegde wat een ander vóór hem, even ongemotiveerd, beweerd had. Tot er een kwam, die wees op plaatsjes als Edam, Hoorn en Stavoren. Sedert heb ik ook deze stadjes bezocht, maar ik moet tot mijn spijt bekennen, daar na eenige overeenkomst met Willemstad tevergeefs gezocht te hebben. Ik laat de zaak gaarne aan de stedenbouwkundigen over. Nu wordt het echter wel heel bont gemaakt door een anonymus in *De Standaard* van 26 Mei ll., die schrijft: „.... Willemstad (is) een .... stadje met Hollandsche straten en Hollandsche weteringen. Hollandsche ophaalbruggen en Hollandsche trapgeveltjes". Sprak niet een Kamerlid ook eens over de waterschappen op Curaçao? Geeft hier misschien mr. W. J. van Balen de oplossing, die in eenige frissche feuilletons in het *Algemeen Handelsblad* tot deze slotsom komt: „Curaçao is heelemaal niet Nederlandsch, in weerwil van hetgeen licht ontvlambare toeristen (schrijver dezes gaarne inbegrepen) weten te vertellen over oud-Hollandsche kerkjes en geveltjes en poortjes?"

Waarschijnlijk is het aan dezelfde licht-ontvlambaarheid van dezen schrijver te wijten, dat hij ons wil wijs maken, dat de verovering van Curaçao aan VanWalbeecks fijne neus te danken is, en dat de Hollanders van 1634 met „opgetogenheid.... den inventaris van hun nieuwe verovering hebben opgemaakt" en Van Walbeeck zelf bij deze gelegenheid zich „tevreden in de handen gewreven heeft". De geschiedenis toch vertelt het ons juist omgekeerd. De opdracht aan Van Walbeck was, om Curaçao te veroveren en hij zoowel als Pierre Le Grant waren maar weinig in hun schik met het bezit van een der „islas inutiles".

C. v. Br.—Kr., een doorzichtige afkorting van eene, die de schrijfpen even vaardig als de teekenstift hanteert, vertelt in *Het Vaderland* van 3 Juni van haar oorlogsherinneringen met het bezoek van de *Karlsruhe* aan Curaçao. Alleen vergist de schrijfster zich, als zij meent, dat toen het Duitsche oorlogsschip „goed en wel" binnen was, een oorlogsschip met Engelsche vlag werd geseind; het was de Fransche vlag, die op het seinbord kwam; een vergissing met de ook verticale banen der vlag van een Peruaanschen torpedobootjager. Intusschen zal dit waarschijnlijk een goede les zijn geweest voor den seinwachter, die had moeten weten, dat de Peruaansche marinevlag in de middelste, witte, baan het nationale embleem vertoont en reeds daardoor, wanneer men de kleuren niet onderscheiden kan, niet verward kan worden met de Fransche vlag. Maar ook het gouvernement kreeg een lesje, want het bleek, dat deze vlag niet paste in de Curaçaosche seinteekens, en zoo werd het sein „Fransche vlag" na eenigen tijd herroepen en vervangen door „onbekende vlag".

Plaatselijke en geschiedkundige onjuistheden zijn er bij de vleet in al deze artikelen. Ik vermeld er maar enkele met verzwijging van de namen der auteurs:

Het tijdsverschil met Nederland bedraagt vier uur (in plaats van vijf, nauwkeurig: 4.56);

Het papiamentsch is een mengsel van Spaansch, Engelsch en Neger-Engelsch;

In 1877 werd het eiland door een kabel met het wereldverkeer *telefonisch* verbonden;

Maduro & Zn.... concessionaris der electrische centrale;

Het kwam in de laatste eeuw *een enkele maal* met Venezuela tot conflicten;

De orkaan van 1876;

Het aantal inwoners van Willemstad wordt van 20.000 tot 40.000 opgegeven.

Dr. F. C. Dominicus in *Mork's Magazijn* meent ten onrechte, dat in 1824 op Curaçao goud gevonden is. Ik vermeld in dit verband een opmerking van een bezoeker van het Amsterdamsche oud-archief naar aanleiding van een artikel van mij in het *Algemeen Handelsblad*, die uit een notarieele acte van 1718, waarin een boekhouder onder aanbod van eede verklaart, dat hij op het schip de *Post van Curaçao* een pakje met een staafje goud van $20^{11}/_{16}$troys, gezonden van Curaçao, heeft in ontvangst genomen, afleidt, dat dit daar gevonden goud was. Deze gevolgtrekking is onjuist. De Curaçaosche afzenders, kooplieden, moeten dit goud elders opgekocht of in betaling gekregen hebben.

Vermakelijk is, dat dr. Dominicus aan een mededeeling van eenen *Portugeeschen rechtsgeleerde* Machado in een vlugschrift ontleent, dat de overval van 8 Juni 1929 ten doel had een „post" van Moskou voor Zuid-Amerika te stichten. Indien bedoeld is het geschrift *El asalto á Curazao*, in 1932 van de hand van Gustavo Machado te Barcelona verschenen, dan is deze Machado een van Urbina's bendeleiders geweest, en waarschijnlijk even weinig Portugeesch rechtsgeleerde als dr. Dominicus kloostergeestelijke van de orde der Predikheeren.

Nog trof mij een opmerking van den ir. Henriquez in *Oost en West*, welk artikel, over de bevolking, ik reeds heb aangehaald. Hij schrijft: „Op Curaçao is, zooals trouwens overal waar een blanke minderheid tusschen een gekleurde meerderheid leeft, nooit een blanke handwerksstand of middenstand ontstaan". Wat den handwerksstand betreft — in Van Dissels tijd werd nog door enkele geboren Hollanders het smidsvak uitgeoefend. De vele blanke handwerkslieden, gedurende eenige jaren in dienst bij de oliebedrijven en het gouvernement, zijn weer vertrokken. Hollandsche onderscheidingen te willen toepassen op Curaçaosche toestanden is verkeerd. Al sprak dan ook in 1869 de Koloniale raad in een adres van de Tweede kamer van „de hoogere klassen en de middenstand" van Curaçao als afstammelingen van Nederlandsche voorvaderen. De genoemde schrijver doet dit, waar hij opmerkt, dat een „burgerklasse" op Curaçao niet bestaat. Trouwens het begrip „middenstand" is in Nederland ook wel van inhoud gewisseld. Maar, indien men afgezien van de kleurkwestie de vraag zóó stelt, of er op Curaçao geen klassen zijn, hoogere, lagere en een middenklasse, dan zal het antwoord toch moeilijk ontkennend kunnen zijn. Nochtans zou ik niet zoo ver willen gaan als een minister van Koloniën eenige jaren geleden in de Tweede kamer, die een directeur van de C. P. I. M. de eenige „evenknie" van een gouverneur van Curaçao noemde. —

Dat na het bovenstaande in de Nederlandsche lectuur nog een nalezing moet gehouden worden, blijkt mij uit de Curaçaosche pers. Zoo brengt *De Curaçaosche Volkskrant* van 19 Juni 1934 een wonderlijk artikel uit „De Residentiebode", een redactioneel artikel waarschijnlijk, dat, geschiedkundig beoordeeld, naar niets lijkt. Dat Curaçao reeds in 1525 door Hollanders bezocht zou zijn, las ik voor het eerst, maar is daarom nog niet onmogelijk; dat in 1634 tusschen Hollanders en Spanjaarden „hevig" zou gevochten zijn, is in strijd met alle geschiedschrijvers en tot nu toe bekende bronnen. Voor de brandschatting van De Cassart wordt ditmaal een bedrag van 250.000 pesos genoemd. De schrijver vat de drie eeuwen geschiedenis van Curaçao aldus samen: „vandaag hoorde het hier, morgen daar", terwijl de werkelijkheid is, dat Curaçao op een vijftien jaren na altijd „hier" hoorde. Dan volgt een philippica tegen Nederland, zóó verward en onwaar als men zich nauwelijks voorstellen kan. Men luistere: „Curaçao was een land van overvloed. Men heeft dit herhaaldelijk erkend, maar het eiland bleef het stiefkind onzer koloniale zorgen". Nederland had voor water moeten zorgen en Curaçao zou „een eiland zijn geworden met rijken, weelderigen landbouw en vruchtbare veeteelt". Onbegrijpelijk is het verwijt, dat ligt opgesloten in de uitspraak, dat het plicht is, „dat aan de inheemsche (sic!) bevolking .... wordt teruggegeven, wat hen(?) ten voordeele der buitenlanders werd ontnomen, d.w.z. dat aan hen een natuurlijke bestaansgrond wordt geschonken". Hoe de schrijver aan het slot van dit wonderlijke artikel nog vindt, dat met vreugde de herdenking van de (be?) vestiging van het Nederlandsch gezag kan gevierd worden, zal wel niet één lezer verstaan.

Een tegenhanger van dit artikel is dat, door een Curaçaoenaar in *La Union*, het Curaçaosche weekblad, geschreven. Deze *Curazoleno* bestrijdt de meening van hen, die zich als Curaçaoenaars tegen feestviering verzetten, omdat de Hollanders hun land veroverd hebben en het volk zijn gaan overheerschen. Zeer terecht wijst hij erop, dat de tegenwoordige bevolking niets met de toenmaals bestreden Spanjaarden en Indianen te maken heeft; Curaçao was van de Hollanders, toen de voorvaderen van de Curaçaoenaars van heden er kwamen. Van overheersching kan ook geen sprake zijn. De Hollanders hebben deze kolonie beter bestuurd dan Frankrijk de zijne en Engeland Amerika; zij hebben het volk van Curaçao beschaafd, het slechte gewoonten en verkeerde opvattingen doen verlaten, het geleerd huizen te bouwen en in een stad te wonen, van zijn schoone haven voor-

deel te trekken en handel te drijven, zoodat het Curaçaosche volk veel meer van Holland, Hollandsche beschaving, wetenschap en rijkdom genoten heeft, dan Holland van Curaçao heeft kunnen trekken. Sedert vele jaren is dat Curaçaosche volk gelijkgerechtigd met dat van Holland. Het is de eer van Holland, dat het de gewoonten des lands en de volkstaal onverlet heeft gelaten, voor zoover dat niet tegen de beschaving inging. Dan de vraag: waarom heeft Holland voor de ontwikkeling van Curaçao en Willemstad niet altijd gedaan wat het er den laatsten tijd voor gedaan heeft? Omdat het er de macht niet toe had. Het is niet te ontkennen, dat Holland altijd veel aan Curaçao heeft ten koste gelegd. Hoeveel kinderen des lands zouden zonder Hollandsche hulp van ellende en honger omgekomen zijn; hoeveel goede inrichtingen en andere dingen zijn hier op Curaçao met Hollandsch geld tot stand gebracht: hospitaal en sanatorium, krankzinnigen- en melaatschengestichten, gouvernements- en R.K. scholen, kerken enz.? Zou de haven zoo uitstekend zijn geworden, indien Hollandsch vernuft en geld niet geholpen hadden? Ook de paters, fraters en soeurs, die langen tijd met wilskracht en volharding gewerkt hebben aan het tijdelijk en geestelijk welzijn van de bevolking, zijn Hollanders en werken met Hollandsch geld. Dit alles en zooveel meer nog bedenkende heeft het Curaçaosche volk reden om tevreden feest te vieren en Holland dank te zeggen voor alles wat het tot nu toe ten behoeve van dat volk gedaan heeft.

Ten deele is dit artikel mede een antwoord op een opstel van den heer mr. F. G. Schalkwijk in *De Curaçaosche Volkskrant* van 11 Juni 1934, naar ik meen ook overgenomen uit een der Nederlandsche bladen. Mr. Schalkwijk is niet te spreken over deze herdenking, omdat hij meent, dat die tot het *eiland* Curaçao bepaald blijft. Met name het inmiddels verschenen gedenkboek van de commissie Curaçao-Nederland 1634—1934 zal hem wel van zijn ongelijk overtuigd hebben. Ongegrond is des schrijvers verwijt, dat deze herdenking is uitgegaan van een zelfvoldaan moederland, en dat Curaçao de vereeniging met Nederland niet alleen wil gedenken maar ook dankbaar meevieren wil, zegt hem nu *Un Curazoleno* wel duidelijk.

Uit *De Curaçaosche Volkskrant* (15 Juni 1934) zij ten slotte nog vermeld een fel artikel tegen het reeds genoemde stuk van den ir. Henriquez over de bevolking van Curaçao in *Mensch en Maatschappij* en in *Oost en West*. Naar ik verneem is ook *La Prensa* tegen dezen schrijver en tegen den heer C. K. Kesler te

velde getrokken. Althans het eerste artikel staat op heel weinig hoog peil.

Hier zij nog vermeld, dat de gouverneur bij gelegenheid van deze herdenking een drietal Curaçaosche geschiedkundige personen in straten vernoemd heeft; er is nu een Johannes van Walbeeckplein, een Abraham de Veerstraat een Cornelis Berchplein. Dat daarbij de Emancipatiestraat als offer is gevallen, is levendig te betreuren; deze naam is van niet minder historische beteekenis dan althans twee van de drie.

B. DE GAAY FORTMAN.

Amsterdam 15 Juli 1934.

REDE VAN DEN HEER H. SCHOTBORGH OP 29 JUNI 1934 IN HET DEPARTEMENT VAN KOLONIËN BIJ DE OVERDRACHT VAN HET GEDENKRAAM NAMENS CURAÇAO [1])

Excellentie, Mijne Heeren,

De Curaçaosche Commissie tot herdenking van de grondlegging van het Nederlandsch gezag op de A.B.C. eilanden in de Caraibische Zee heeft den wensch te kennen gegeven, dat ik uit naam van de Curaçaosche bevolking aan Uwe Excellentie zou aanbieden een Gedenkraam, dat in dit gebouw zou worden aangebracht.

Het ligt geenszins in mijne bedoeling een poging te doen om eloquente woorden aan deze aanbieding te laten voorafgaan, want, al mocht ik zelfs bij een dergelijke poging slagen, dan nog zouden woorden, hoe goed ook gekozen, verre in welsprekendheid achter blijven bij een daad.

En een daad toch, een zeer veel zeggende daad, is reeds verricht door Curaçao, toen daarginds door personen uit alle rangen en standen, door rijk en arm, gelden werden bijeen gebracht, niet alléén om hier een stoffelijk aandenken aan de grondlegging van het Nederlandsche gezag te kunnen plaatsen, doch ook, en vooral, om een blijvende uiting te geven aan het saamhoorigheidsgevoel waarmede Curaçao nog steeds bezield is tegenover Nederland.

Voldoende dus aan den wensch der Curaçaosche Commissie moge ik thans uit naam van de Curaçaosche bevolking aan Uwe Excellentie het gedenkraam overdragen met de bede dat de zon van Nederland nog in lengte van jaren, neen van eeuwen, met onverflauwde glans moge blijven schijnen over Nederland buiten en over Nederland binnen de keerkringen en dat stralen van die zon, binnenvallende door dit raam, hen die meer bijzonderlijk geroepen zijn te waken voor de belangen van Nederland binnen de keerkringen mogen sterken en opwekken bij de vervulling van hun zeker niet gemakkelijke taak.

Ik heb gezegd.

---

[1]) Deze rede is elders niet in haar geheel opgenomen.

BIBLIOGRAPHIE

Literatuur betrekking hebbend op het jubileum van Curaçao
(vervolglijst)

Ons Zeewezen. Juli 1934 no. 7. De Curaçao-Expeditie 4 Mei—21 Augustus—1934, door W. G. de Bas; Eenige beschouwingen over Curaçao vnl. uit geografisch en scheepvaartkundig oogpunt, door J. C. Anker.

Haagsche Post. 2 Juni 1934 no. 1077. Curaçao 300 jaar onder Nederlandsche vlag. Willemstad een Wereldhaven van Beteekenis. Van Verfhout via Saosche Mangelen naar Petroleum-welvaart.

Gedenkboek Nederland-Curaçao 1634—1934. Uitgegeven ter gelegenheid der herdenking van de driehonderdjarige Vereeniging van Curaçao met Nederland. J. H. de Bussy, Amsterdam *f* 7.50. Ter inleiding en aanbeveling, door dr. H. Colijn; Voorwoord, door B. W. T. van Slobbe; Curaçao bij de wisseling der eeuwen en de keerpunten der geschiedenis, door P. A. Euwens, O.P.; De expeditie van 1634; De veroveraars van Curaçao; De eerste honderd jaren der protestantsche gemeente op Curaçao, door prof. dr. L. Knappert; Vereeniging met Nieuw-Nederland. Slavenhandel-slavernij; De Portugeesche joden in Curaçao, door J. M. L. Maduro; Toestanden in den Compagniestijd; Europeesche oorlogen; De Europeanen in de Caraibische zee; Sluikhandel; Overzicht van de wetgeving op onderwijsgebied in Curaçao, door H. J. A. Schroeder; Onafhankelijksoorlogen en revolutionaire bewegingen. Verhouding tot Venezuela; Het beschavingswerk der Katholieke missie op Curaçao, door P. I. V.; De bestuursinrichting van Curaçao, door mr. B. de Gaay Fortman; De zoutwinning op de Nederlandsche Antillen, door ir. F. S. Langemeijer; Werkzaamheid der R. K. missie op charitatief en sociaal gebied, door P. I. V.; De rechtsbedeeling, door mr. W. M. A. Weitjens; Het protestantisme op de eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire, door ds. H. W. Eldermans; De vrijmetselarij op Curaçao, door F. W. P. W.; Engelsche overheersching. Herstel der Nederlandsche souvereiniteit; Onze eilanden tijdens de regeering van Koning Willem I, tot den Belgischen opstand; 1830—1850; De kleine landbouw in Curaçao, door dr. P. J. van Breemen; De Nederlandsche Antillen als een afzonderlijk bestuursgebied tot het einde der negentiende eeuw; Geologie en mijnbouw, door prof. ir. J. A. Grutterink; De groep Nederlandsche Antillen van het Algemeen Nederlandsch Verbond, door C. van Son; Het Curaçaosch visscherijbedrijf, door dr. P. J. van Breemen; De eerste 25 regeeringsjaren van H. M. Koningin Wilhelmina; De draadlooze telegrafie, door ir. G. Schotel; De aardolie- industrie van Curaçao, door dr. J. G. Loohuis; De watervoorziening van Curaçao, door prof. dr. J. Versluys; Grepen uit planten- en dierenleven van Curaçao, Aruba en Bonaire, door dr. W. G. N. van der Sleen; Curaçao en de Koninklijke vereeniging Oost en West, door het Hoofdbestuur; De laatste tien jaren; Eenige statistische cijfers; De herdenking van 1934: in Curaçao, in Nederland, in de Ridderzaal; Literatuur.

Tropisch Nederland. 11 Juni, 25 Juni, 9 Juli, 23 Juli 1934, no. 4, 5, 6 en 7. Het eiland Curaçao door Johannes van Walbeeck in bezit genomen 5 Mei 1634—29 Juli 1934. Het „Drenthe" van onze „Koloniën, door A. Hallema.

De Indische Gids. Juli 1934, no. 7. Drie eeuwen samen. Nederland en Curaçao 1634—1934, door mr. B. de Gaay Fortman.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 28 Juli 1934. Avondblad C. Nederland en Curaçao 1634—29 Juli—1934.

Idem. 29 Juli 1934 Ochtendblad E. Hoe Curaçao Nederlandsch werd — en bleef. 1634—29 Juli—1934, door [prof. dr.] L. Knappert; Curaçao en omgeving in Blaeu's Atlas van 1642; Van het verfhout op Curaçao en den Amsterdamschen Tuchthuismolen. Een nieuw gezichtspunt op de verovering der Nederlandsche Antillen ter verkrijging van Brazielhout voor den gevangenisarbeid in de Nederlandsche Tuchthuizen, door A. Hallema.

Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur. 27 Juli 1934, no. 39. Nederland en Curaçao, 1634—1934, door dr. F. C. Dominicus.

Neerlandia. Juli 1934, no. 7. Curaçao 1634—1934. De herdenking in de Ridderzaal.

Idem. Augustus 1934, no. 8. Het Gedenkraam Nederland—Curaçao onthuld.

Amigoe di Curaçao. 21 Juli '34. Curaçao bij de wisseling der eeuwen en bij de keerpunten der geschiedenis door P. A. Euwens O.P. [Komt ook voor in het Gedenkboek] Honderd jaren geleden. 50 jaar geleden (de herdenkingen in 1834 en 1884).

Mijne indrukken van Curaçao de paarl der Caraibische wateren door H. E. Lampe. Uitgegeven door Otto Zalm, ter gelegenheid van de viering van het 300-jarig verband tusschen Curaçao-Nederland. Tipografia Electrica Suárez-Zalm & Co. Curaçao Juni 1934.

Dordrechtsch Nieuwsblad-28 en 29 Juli 1934 Nederland-Curaçao 1634—1934. Vreemde postzegels! Hoe Nederlanders op Curaçao verzeild raakten. — Aard, omvang en beteekenis van dit overzeesch gebied.

La Union. 21 Juni 1934. Tin motibo pa haci fiesta, si of no? (Is er reden om feest te vieren, ja of neen?) door Un Curazoleño.

De Curaçaosche Volkskrant. 11 Juni 1934 no. 109. Nederland en Curaçao 1634—1934. Herdenking of Viering? door mr. F. G. Schalkwijk.

Idem. 28 Juni 1934. Consideracionnan, door René F. Römer.

Idem. 5 Juli 1934. 300 aña di Union di Corsou cu Holanda, door Un Curazoleño.

Idem. 15 Juni 1934. Ingezonden door L. [Over het artikel van den heer Henriquez in Oost en West en Natuur en Mensch over de bevolking van Curaçao].

Idem. 16 Juni 1934. Plausibele beschikking. [De vernoeming van een Johannes van Walbeeckplein, Abraham de Veerstraat, Cornelis Berchstraat].

De Curaçaosche Volkskrant. 19 Juni 1934. Curaçao 300 jaar onder Nederlandsch gezag [overgenomen uit *De Residentiebode*].

S. Dominicus Penning. Afl. 111. Curaçao drie eeuwen Nederlandsch, door H. M. H.

De Reformatie. 6 Juli 1934. Curaçao, door B. de Gaay Fortman.

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

The West India Committee Circular. 10 Mei 1934, no. 929. „The Leeward Island Fleet". Merchants' Gratitude to Commodore Cosby; Enterprise in British Guiana. Two Promising Developments; Mr. Cruickshank's Appointment [als Superintendant of Archives in Britsch Guyana]; Progress in British Honduras.

The West India Committee Circular. 24 Mei 1934, no. 930. Trinidad's Deep Water Harbour; Jamaica Imperial Association; Retail Business in the West Indies.

Idem. 7 Juni 1934, no. 931. The Present State of British Guiana. A Message from His Excellenty Sir Edward Denham; Jamaica's Banana Association; Bermuda's Air Base.

Idem. 21 Juni 1934, no. 932. A Talk on Tropical Agriculture; Trinidad's Petroleum Industry; A Barbados Museum; Cacao Research. Substantial Progress in Trinidad; A New Jamaica Sugar Factory; Kaieteur The World's Highest Fall. Mr. Barrington Brown's Discovery in 1870; Pimento in Jamaica.

De West. 16 Mei 1934. no. 2642. Kolonisatie van Nederlandsche arbeiders in Suriname, door J. A. Liems.

Tropical Agr. (Trinidad) 11de Jrg. no. 4. An Orchard Sanitation Experiment on Citrus Trees at River Estate Trinidad, door R. O'Connor.

Idem. IIde Jrg., no. 6. Principles of Banana Breeding, door E.C. Cheesman; Impression of the cacao industry of Grenada, door A.W. Paterson.

De Zakenwereld. 16de Jrg. no. 21, 1934. Beteekenis en mogelijkheden van Curaçao. Middelpunt van Caribië.

Agricultural Journal British Guiana. Jrg. 5 no. 1 (1934). Citrus Cultivation in British Guiana, door E. B. Martijn.

De Bovenwindsche Stemmen. 12 Mei 1934, no. 17. Miss Slothouwer. An Appreciation.

De Rijkseenheid. 13 Juni 1934, no. 37. Zielig! Bedorven persvoorlichting [door De Banier].

Tijdschrift voor Economische geographie. Juni 1934, no. 6. Nederlandsch West-Indië. Suriname in 1933, door Fred. Oudschans Dentz.

Tectona. April 1934. Over Mangrove culturen, door D. A. Fernandes.

Koloniaal Missie Tijdschrift. Afl. VI. 15 Juni 1934. Het Apost. Vicariaat van Suriname. Een historische schets, door fr. M. F. Abbenhuis. 15. De herleving der Katholieke Missie; De Surinaamsche Missie in 1933; Nederland en de Missie op Curaçao.

Idem. Afl. VII, 15 Juli 1934. Het Apost. Vicariaat van Suriname. Een historische schets. 16. De herleving der Katholieke Missie. Nieuwe missionarissen, door fr. M. F. Abbenhuis.

Handelsberichten. 5 Juli 1934 no. 27. Sinaasappelen uit Suriname op de moederlandsche markt.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 30 Juli, 1934, avondblad B. Een slavenhaalder vóór honderd jaar. I, door Constant van Wessem.

Het Vaderland. 16 Juni 1934, avondblad B. Emigratie naar Suriname. Een adres aan den minister van Koloniën. Beroep op den Nederlandschen burger.

Idem. 26 Juni 1934, avondblad A. De Rijkswetgever en de Curaçaosche Begrooting.

Idem. 10 Juli 1934, avondblad C. Het Aziatenvraagstuk, door Tj. Pyttersen.

Idem. 11 Juli 1934, avondblad D. Kolonisatie van Nederlanders, door Tj. Pyttersen.

Tropisch Nederland. 28 Mei 1934, no. 3. West-Indische vruchten. Ananas, door C. K. Kesler. I.

De Indische Mercuur. 16 Mei 1934, no. 20. Wegen in Suriname [Ontleend aan de N. Rott. Courant van 24 April 1934, avondblad A]

Idem. 30 Mei 1934, no. 22. De bacovenbladziekte in Suriname.

Idem. 6 Juni 1934, no. 23. De ziekte in de Congobanaan in Suriname, door J. Sibinga Mulder.

Bulletin Agri. Martinique. 2de Jrg., no. 4. La banane Française, door C. Chinard.

De Herrnhutter. 13 Mei 1934, no. 10. Het eerste huis der Evangelische Broedergemeente in Paramaribo.

Idem. 10 Juni 1934, no. 12. Beelden uit het grijs verleden. No. 118, Slot, door J. H. Zickmantel.

„*Petrus Donders*" Juli-aflevering, no. 6. A. Bossers C.S.S.R. 1825—1898, door Fr. M. F. Abbenhuis; Uit de St. Gerardus-Majella-Stichting, door Zr. Engelmundis.

Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap. Amsterdam. Juli 1934. Tweede reeks Dl. LI no. 4. Oude land- en zeeverbindingen in Midden Amerika en West-Indië, door L. Rutten (met 5 figuren en een kaart).

Echo's uit de Missies. Juni 1934, no. 7. Bezoek van twee heeren Djoeka's, door Soeur M. Edmunda.

Idem. Juli 1934. Hoog bezoek van Granman Antindende, door Sr. M. Lucienne; Bij gelegenheid van het eerste eeuwfeest der St. Jozefparochie te Barber in de Missie Curaçao, door Soeur M. Bathilde.

Ons Suriname. Juni 1934, no. 6. Reisverslag van Dir. H. G. Steinberg; Iets over ons Evangelisatiewerk, door J. W. van Lynden; Donker Boschland, door H. J. Krolis; Het tekort; Palmzondag op Saron, door S. V. In Memoriam Br. E. Weiss [overleden 10 Juni].

O. D.

ST. BARTHÉLEMY

DOOR

W. L. DE BARBANSON O.P.

De eerste persoon, die mij eenige inlichtingen kon geven omtrent Saint-Barthélémy, was een West-Indische bark kapitein, die dadelijk een meewarig gezicht zette toen hij hoorde van iemand, die er zou moeten wonen; en heel geheimzinnig doende, wilde hij wel twee dingen erover loslaten: ze leven daar van hoeden vlechten en ze zuipen als ketters. De rest moest ik zelf maar ondervinden, als ik er was.

Eén van mijn ondervindingen is, dat die kapitein heel veilig met zijn bark in het mooie haventje van Gustavia (het stadje) gelegen heeft, maar dat hij, eenmaal op de wal, niet veel verder is gekomen, dan een of ander winkeltje op de kaai, om daar zijn goedkoop rummetje te gebruiken. Iemand, die dit eiland in zijn geheel doorkruist, zal dadelijk zeggen: dat is typisch op St. Barthélémy, daar heb je wat je op de andere W. I. eilanden nergens ziet, al zijn daar ook wel dorpjes van blanken te vinden, zooals Simsonbay op St. Martin, Hellsgate op Saba. Op St. Barthélémy tref je in het stadje Engelsch sprekende kleurlingen en negers aan, maar zoo gauw je buiten komt, zie je niets anders dan blanken (tropisch-blank natuurlijk), die U onthalen op 'n allerliefst fransch patois, maar die een vreemdeling in den regel wel weten te bedienen met tamelijk fatsoenlijk Fransch. Onderling echter gebruiken ze 'n français corrompu, waarvoor 'n Parijzenaar zijn schouders op zou halen: woorden, die men niet gauw in een dictionnaire zal vinden, en de tijden van werkwoorden met hun veelvuldige vervoegingen zijn wel eens ver te zoeken. Wie hier lang is, kan u ook nog de nuances van de verschillende quartiers wijzen. Maar creoolsch, zooals 't dikwijls wordt genoemd en dat ze in de andere Fransche Antillen spreken is, het niet.

Dan de kleeding. In het stadje valt u niets bijzonders op: de heeren en dames mogen misschien een klein jaartje ten achter zijn bij Parijs; in hun dagelijksche bezigheden thuis moge de

bevolking blootvoets gaan, buitenshuis trekt men sloffen of schoenen aan.

De mannen kleeden zich vrij eenvoudig, met broek en overhemd, beiden bijna altijd van blauw katoen. Zondags een gekleurd overhemd, met of zonder boordje, en wie wil toonen meer van de wereld te hebben gezien draagt bretels en een kolbertje.

De vrouwen .... ja, eerst wat anders: behalve de stad wordt het eiland verdeeld in twee stukken, die ze noemen sous-le-vent (dat zijn Colombier en omliggende quartiers) en au-vent (L'Orient en andere quartiers op het oostelijk gedeelte van 't eiland). Sommigen spreken ook nog van *„en-le-vent"* = *hors-le-vent*, waarmee ze de middenmoot willen aanduiden. Nu beslaat er een tamelijk verschil tusschen de vrouwen-kleederdracht van *sous-le-vent* en de overige quartiers. En niet alleen in kleeding maar ook in karakter bestaat er een zeer goed aanwijsbaar verschil. Die van Colombier zijn meer egoist en conservatiever, die van het andere gedeelte zijn misschien wat onverschilliger, althans niet zoo egocentrisch, zijn als varenden meer met de buitenwereld in aanraking geweest en daardoor ook beleefder, meer bekend met levensvormen en niet zoo geweldig overtuigd van eigen onfeilbaarheid. Hangt dat ook samen met hun uiterlijk? De Colombiersen zijn fijner van bouw, men ziet er zelfs fijne meisjeskoppen, terwijl die van de buurt van L'Orient veel meer goed-ronde, grovere boerinnen-typen zijn.

Toch is dit geslacht in zijn geheel nog anders geweest. De opgegraven skeletten toonen, dat de menschen van vroegeren tijd bijna zonder uitzondering bijzonder forsch gebouwd waren. En heden ten dage kan men nog diezelfde reuzen, zoowel bij mannen als vrouwen, vinden bij de bewoners van het quartier *Grande-Saline*. Waarom zijn die andere bewoners dan kleiner van stuk geworden? Wie zal het uitmaken? Sinds een dertig, veertig jaar zijn de bewoners stevig aan de drank geraakt behalve juist de menschen van de *Grande Saline*, die zoo gierig zijn, dat ze ook voor drank geen geld willen uitgeven.

Maar om op de kleederdracht terug te komen:

In het algemeen kan men die van de vrouwen als volgt beschrijven: zeer wijde japonnen, een blouse met lange mouwen, tot den hals gesloten blouse, soms allereenvoudigst door 'n klein omslagje van boven met een boordje versierd. Op die blouse een zijde ceintuur van dezelfde stof, maar die niet het lichaam omspant; hier begin de onderhelft der japon, een wijde klokrok, die de helft, driekwart van het been bedekt; bij oudere vrouwen is

de rok langer, maar toch nog voetvrij; het geheel is dus wel wat hobbezakkerig.

Een beter effect maken de Colombiers, die de ceintuur hooger en strakker aanhalen, soms zeer hoog in de taille, en de rokken zijn langer, tot boven de enkels. Ook de jongensbroeken zijn daar langer, half-lange pijpen tot op de helft van de kuiten. Het geheel maken ze af door een even over de schouder heen liggende kraag, ook van dezelfde stof, afgezet door een zwart randje. Het zijn nette figuurtjes als coquette porseleinen beeldjes, weggeloopen uit een verfijnd boudoir en nu gezond levend op het land.

De uniforme kleur van deze katoenen jurken voor dagelijksche dracht is blauw met een wit spikkeltje of streepje, dezelfde stof van „jassen", waarin vroeger onze dienstboden liepen, maar wit, rose, zacht groen, helder blauw ziet men ook; die van Colombier vinden paars-blauw bijzonder mooi en gunnen zich ook de weelde van drukke groote, roode bloem-patronen, iets wat men bij de anderen nooit ziet.

Hoewel ze stroohoeden maken, dragen ze zelf het liefst de calèche of capot, een tropische boerinnenmuts. Het is de hoofdbedekking, die men in de 18de eeuw op 't Fransche platteland algemeen droeg. Het bijna verdwenen oudste model is een donkerblauwe nonnenkap met een lang kanon-vormig uitsteeksel aan de achterkant, een kap van stevig gesteven wit katoen, op en langs het hoofd stijf gehouden door baleinen, dunne latjes, die in het goed genaaid, regelmatige en evenwijdige ribben vormen over het hoofd heen van oor tot oor. Op zij eindigt de kap in afhangende gesteven vlerken, die los de schouders bedekken, en van achter wordt alles samenverbonden door 'n platgeplooid stuk, als de papieren kop van een apothekersfleschje. t' Heele geval is 30 c.M. lang, maar op Colombier gaat het niet veel verder dan de top van hun neus. Daar kent men ook nog een ander model, niet stijfgehouden door latjes maar door 'n ingenaaid karton, terwijl het geplooide achtergordijn, dat achterhoofd en hals tegen de zon beschermt, met een aardig randje net boven den gladden bovenkant van de kap komt uitkijken.

Hoewel de calèche nog wel wordt gedragen, verdwijnt zij toch meer en meer. Zelfs ziet men haar bijna niet meer bij de kinderen. Men legt op 't hoofd eerst een los neerhangende doek ter grootte van een flinken zakdoek, en draagt daar overheen de hoed. Die doek moet den hals beschermen tegen het bruin worden in de zon. Dat is ook de reden waarom zij bij den arbeid op het land altijd wanten dragen,

Als eenig versiersel dragen de mannen gladde gouden ringen, dikwijls eenige tegelijk, waarbij er zijn van een halven centimeter en meer breedte. De vrouwen dragen, behalve een paar gouden ringen, gouden oorbellen, hetzij in de vorm van een bloemvormig knopje of van een half maantje; armbanden ziet men heel weinig en de halskettingen zijn parels en edelsteenen van een kwartje.

Vroeger bestond er nog een „sieraad": men zou het niet wagen Zondags ter kerke te gaan zonder handschoenen; nu tooien zich uitsluitend daarmede bruid en bruidegom en de meisjes, die in de processie het Maria-beeld dragen.

Ziedaar hun kleeding, want kousen en schoenen dragen ze toch al heel zelden. Een enkele maar zal 's Zondags in de kerk verschijnen met kousen en schoenen, pas dicht bij de kerk, trekt men die aan, terwijl ze soms meer dan een uur blootvoets gaan over bergpaden met losse of vaste scherpe steenen,

Hun kleeding wijst al op 'n konservatief karakter, niet minder doet dat ook hun vasthouden aan de Fransche taal — men zegge niet: maar 't is ook een Fransch eiland en daar zal 't gouvernement de Fransche taal niet laten glippen, want St. Barthélémy is een Fransch eiland sedert 1818, nadat het 90 jaar Zweedsch bezit is geweest, in welken tijd de bevolking ruimschoots gelegenheid heeft gehad zich aan te passen aan het Engelsch of Zweedsch van haar omgeving. Dat het is geweest een bewust vasthouden aan de taal hunner vaderen getuigt Gustavia en het Fransch gedeelte van St. Martin, waar de bevolking Engelsch spreekt, evenals op alle omliggende eilanden, waarmede ze toch genoeg voeling hebben, want veraf zijn ze niet; van St. Barthélémy ziet men St. Martin, Saba, St. Eustatius, St. Kitts (door de Franschen St. Christophe genoemd) en soms Nevis liggen, terwijl daar, zooals op St. Martin en Saba, ook onvermengde overblijfselen gevonden worden van blanke kolonisten (Ieren, Denen etc.) ,die 't gemak hebben van één taal,

Uit St. Barthélémy is een nieuw visschersdorp ontstaan tegen den rand van de stad op 't eiland St. Thomas en ook daar houden ze, tegen alle mogelijke stroomingen in, vast aan het Fransch.

En hoe zou het gouvernement hun nationale taal kunnen helpen in stand houden anders dan door te beginnen met scholen: minstens 90% van de bevolking boven de 15 jaar kan zijn eigen naam niet lezen of schrijven.

Zijn er dan geen scholen? Wel zeker; het Fransche gouvernement heeft behalve in de stad ook bij de blanken in L'Orient al jaren een school; onderwijs en leermiddelen gratis, en toch schom-

melde het gemiddelde aantal leerlingen der geheele school van 5 tot 7 ongeveer. Echter heb ik hierboven al gezegd, dat de kinderen onder de 15 jaar in 't algemeen wel kunnen lezen en schrijven en dat komt omdat de katholieke missie eenige jaren geleden met veel moeite een katholieke school heeft geopend, en toen op eens stuurden de ouders hun kinderen wel naar school (een goede honderd in Colombier en rond de 75 gemiddeld in L'Orient), hoewel die school niet kosteloos is, noch 't onderwijs, noch de leermiddelen; en dat bij een bevolking die pinnig is, op 't gierige af.

Hieruit ziet men al: het is een katholieke bevolking ,en wel zoo overtuigd katholiek, dat zij haar geloof heeft bewaard in den protestantschen Zweedschen tijd en in de moderne niet-katholieke Fransche periode; zelfs zoo dat men het gewoon vertikte de kinderen te sturen naar een Fransche staats-school-zonder God en godsdienst. Men blijft bij de leus: liever dom dan ongodsdienstig (onbewust althans, want een mensch geeft niet gauw toe dat hij dom is).

Dit zijn nu al minstens drie kapitale punten, waar ze aan hun oude standpunt hebben vastgehouden, niettegenstaande alles in hun omgeving lokte om mee te doen met het „moderne", hetzij dan het „moderne" van 1800 of dat van een eeuw later.

Die blanken, en daarmee is 't raadsel grootendeels opgelost, zijn: Normandiërs. Geen wonder dus dat zij hun taal bewaard hebben, want zij voelen zich vandaag aan den dag nog oer-zuivere Franschen, even echt als die van het verre vasteland; maar ook tevens geen wonder dat zij hun godsdienst bewaard hebben, want de Normandiërs zijn in de geheele geschiedenis bekend geweest als katholieken in merg en been.

De St. Barthélémeërs zijn nog het onveranderde type van de Normandiesche kust tusschen Dieppe en Etrétat: groote blonde menschen met blauwe oogen en lange haren, holle wangen en spitse kinnen. Zij zijn immers geen kinderen van het zuiden, maar hoofdzakelijk afstammelingen van de Noormannen, die onder Rollo in 911 het land in leen kregen en die na eenigen tijd geheel en al zijn opgegaan in de oorspronkelijke bevolking, maar die 't zuiverst zijn gebleven waar ze 't dichtste waren bij hun element, de zee. Een volk van visschers en zeevaarders, niet bang voor avonturen op den onbekenden oceaan. Zij zijn het, die in 1364 al begonnen met een handel op Guinea; aan hen tenslotte hebben de Franschen hun Antillen te danken.

Hoewel door de natuur als eiland al tamelijk geisoleerd, heb-

ben de blanken van St. Barthélémy, zich als broeders van één stam voelend, hun heil bij elkaar gezocht en zich nooit erg bemoeid met wat hun buren in de stad of 't zwarte ras uitspookte. Dat moge in zedelijk opzicht wel eens gelukkig zijn, in zulk een isolement ligt ook het gevaar van de inteelt. Dit volk van Normandiërs heeft door de eeuwen heen zich zelf in stand gehouden als 'n zeer zedelijk en goed-gezond volk; zij huwen onder elkaar, zelden nabije bloedverwanten, hoewel het aantal doofstommen en idioten misschien kleiner zou zijn, als er meer vreemd bloed ingevoerd was.

Concubinaat vindt men afschuwelijk en liefst praat men niet daarover; vóór-echtelijke kinderen zijn een groote uitzondering evenals onechte kinderen, die bij hen in de levensrubriek ongelukjes thuis behooren. De verhouding van jongens en meisjes is ernstig en waardig; geen „opgeschoten" meisje zal ver van huis gaan zonder gezelschap van n' huisgenoot of vriendin tot aan den dag van trouwen. En die komt gauw genoeg, want trouwlust zit er al vroeg in, al zijn ze ook allen niet zoo heet gebakerd als 'n 10-jarige schooljongen, die tusschen een paar sommen even zijn toekomst dacht te verzekeren met 't volgende briefje aan een klasgenoote: „Amelie, zeg mij of je mij bemint. Ik heb al 'n kip, 'n geit en een varkentje. Als je mij bemint, bemin ik jou ook". Het antwoord van Amelie is onbekend, want dit briefje kwam terecht in de handen van de onderwijzeres, maar dit is zeker: er zullen geen 10 jaren meer verloopen of hij zal zijn aanzoek bij deze of eene andere Amelie herhalen, en dan zal hij wederom zijn „geit en varken" ter sprake brengen, en die konden dan nog wel eens den doorslag geven, want belangen-huwelijken zijn lang niet zeldzaam. Het is heusch geen toeval dat juist zij trouwen wier familie-gronden bij elkaar liggen.

Maar mag een huwelijk al eens mislukken, dan is de oorzaak toch bijna zonder uitzondering: de drank, waarvan ook de dames niet vies zijn (o, o, die verraderlijke roode neuzen). De rum is hier ook zoo goedkoop, dat een Hollansche proever ervan zou watertanden. Den winkelier, die per vat inslaat, komt de liter op 12½ cent en de verkoopprijs wordt dan een kwartje per liter. Men hoeft dus geen richard te zijn om 'm eens om te hebben. Men moge zich bij een feestelike gelegenheid eens te buiten gaan, er moge een aantal onverbeterlijke dronkaards zijn, „het volk" is niet doorloopend in de lorum. Dat bewijst wel het goede geboortecijfer en de geringe kindersterfte.

Eén ding is ongunstig: er sterven te veel jonge moeders en dat

wijst erop dat het hoog tijd gaat worden de kraamvrouw-verpleging niet meer over te laten aan domme buurvrouwen.

Veel zieken tref je toch niet aan en menigeen bereikt een respectabelen leeftijd, al komt niet iedereen zoo ver als 'n oude tante, eenige jaren terug overleden, van wie beweerd wordt, dat ze 113 jaar was. Dit wil toch wel wat zeggen, want dikwijls heeft de bevolking soms jaren achtereen geen dokter op haar eiland gehad. Sinds drie jaar is er nu een gouvernements-dokter.

Het begrip hospitaal is nu ook doorgedrongen, want de katholieke missie heeft verleden jaar een ziekenhuisje geopend voor een achttiental zieken onder leiding van eenige deskundige zusters van St. Paul. Dit is minder omslachtig dan het oorspronkelijke plan van het Fransche gouvernement, dat nu net op St. Martin een ziekenhuis heeft gebouwd, dat tevens zou dienen voor de zieken van St. Barthélémy. Nu is het wel waar, dat bij gunstige wind (maar die bestel je niet) het met een bark (en die heb je ook maar niet voor het bestellen) een vier uur varen is, maar in den orkaantijd (half Juli-half October) zijn bijna alle scheepjes opgelegd, zoodat er dan niet veel andere verbinding meer is, dan eens in de maand met de Fransche stoomboot.

We hebben hierboven weer een katholieke instelling ontmoet, zoodat de vraag opkomt: is dan de geheele bevolking katholiek? Niet de geheele; op 'n goede 2000 inwoners zijn er in het stadje een 20-tal Anglikanen, die daar een eigen kerkje hebben, dat zoo nu en dan bediend wordt door 'n geestelijke van St. Kitts, en nog een 10-tal methodisten, die een kerk-in-puin bezitten, maar gelukkig ook nog een pastorie ernaast, die de cyclonen beter heeft weerstaan, en waar men zoo nu en dan gaat kerken. De katholieken hebben een kerk in de stad, waaronder ressorteert een kapel in Colombier en een kerk in L'Orient, onderscheidenlijk bediend door twee Hollandsche Dominikaner paters, die in de Curaçaosche missie thuis hooren, omdat het bisdom Guadeloupe, waarvan St. Barthélémy deel uitmaakt, permanent gebrek heeft aan Fransche priesters.

Het is dus niet de godsdienst, die op dit kleine grillig gevormde berg-eilandje van 'n 2150 H.A., op zijn grootste lengte 'n 9 K.M. gemeten, een 300 stadsbewoners stelt tegenover een 1700 campagnards, maar het is de vasthoudendheid van de Normandiërs aan hun eigenheid, die hier, ondanks hun 300-jarig samenzijn in deze kleine huiskamer van de wereld, daarin twee aparte hoekjes heeft gemaakt, ieder met zijn eigen ras, ieder met zijn eigen taal, ieder met zijn eigen karakter en gebruiken. Wilt ge Europa plus

Africa in miniatuur: stap in St. Barthélémy aan land, en ge zult daar vinden het negergedoe, dat in de heelen omtrek hier ongeveer 't zelfde is, maar vinden zult ge daar ook een Europeesch volk, allerminst losgeslagen van zijn oude traditie.

En dat ze die traditie bewust vasthouden, blijkt wel hieruit, dat men toch altijd veel kontakt met de groote buitenwereld heeft gehad; zoowel meisjes als mannen hebben jaren lang gewerkt op St. Thomas, in Amerika of op Curaçao, veel jongens zijn op de groote vaart of in 't hotelwezen werkzaam, en de meesten komen onveranderd terug. In het buitenland hebben ze drie dingen waar ze zich mee bemoeien: huis, werk, kerk, en buiten de lijnen van dezen driehoek gaan ze niet. Zelden zijn ze ooit in al die jaren in een bioscoop geweest en vraagt ge: waar ben je nu liever in New-York of op St. Barthélémy dan zult ge bijna stereotiep het antwoord krijgen: „j'aime la solitude, elle est meilleure pour l'àme".

* * *

De natuur is hier als op de overige bovenwinden; langs alle baaien strandformatie met palmen, en er is voldoende regen (al regent het niet zooveel als op St. Martin b.v.) om alles in 't groen te kunnen zetten. De heuvels en bergjes (tot 'n 300 M. hoogte), voorzoover geen pure rots, zijn begroeid en op menige plaats in het stadje zijn de straatkeien niet te zien, zoo weelderig weet 't gras zich daar te handhaven: een wei voor geiten kippen, en varkens. Op verschillende stukken van de heuvelruggen zijn weilanden of tuinen aangelegd. Er zijn dan ook een tamelijk aantal koeien, die op hun tijd naar Guadeloupe verhandeld worden. In de tuinen kweekt men bananen, jams, sweet potato's, wat katoen, aardnootjes, en vooral ananassen die uitgevoerd worden naar St. Thomas, Porte Rico of Guadeloupe.

In 't stadje wonen de winkeliers en barken-eigenaars, die hun bestaan kunnen ophouden, dank zij de vierkante havenbaai, door de omliggende heuvels beschermd tegen de cyclonen. Rondom de haven zijn de winkels, waar de produkten van de huisvlijt, de stroohoeden, worden opgestapeld, die uitgevoerd worden tegelijkertijd met het voor hier overtollige stroo. En al moge de prohibition al niet meer bestaan, de prijs van alcoholica in het nabije Porte Rico en St. Thomas is toch nog wel loonend om zoo nu en dan een smokkelkansje te wagen.

Dat er geschiedenis zit in de luttele straten, die er nog over zijn,

vertellen u de talrijke ruines. Er hebben gebouwen gestaan, vele als kerkjes zoo groot, metselwerk van groote vierkante natuursteenen of onhandig groote baksteenen. Waar nu twee gendarmen voldoende zijn om de orde op 't heele eiland te handhaven, waren eens drie zwaar gebouwde forten om de rechten van de vlag te handhaven. Zeven hotels liggen in puin en heden ten dage zal een groot woonhuis, dat zich als hotel aandient, zich buiten zijn doen voelen als er een reiziger komt.

Maar tusschen die ruïnes zijn dan de tegenwoordige, dikwijls twee verdiepingen hooge woonhuizen, alle zoogenaamd cycloonvrij, hetzij van gewapend beton of van hout, gedekt door stevige plankjes, kleine houten dakpannen, de een gedeeltelijk over de ander; dat is eerst een stevig in elkaar getimmerd huis van dichte balken en planken. Bekijk eens de deuren en de luiken, waarmee ze gesloten worden, het doet u denken aan de stevigheid van een zeeschip, die een mooi-weer-reiziger zich doet afvragen: „kan 't niet minder?" In de campagne zijn 't uitsluitend houten huisjes en — hoe was 't ook eigenlijk anders te verwachten bij die Normandiërs — allemaal hetzelfde; het heele huisje is één vertrek, door 'n houten schot in tweeën verdeeld: de slaapkamer waar het bed kan staan voor vader en moeder en de huiskamer, des nachts dienstig voor slaapkamer voor de kinderen. Er is plaats voor één hangmat, die als er een baby is voor wieg dient en de rest van het gezin slaapt heerlijk op matjes op de vloer. Zijn er veel kinderen of grootere jongens en meisjes, dan bouwt men een paar meter verderop weer zoo'n huisje, maar niemand, zelfs niet zij die vijftien of meer jaren in New-York geweest zijn, krijgen 't in hun hoofd om één groot huis te bouwen.

De keuken is altijd buiten onder een boom of n' afdakje van een paar stokken met kokospalmbladeren. Wie het betalen kan, bouwt nog een klein huisje als schuurtje, soms van beton, maar meestal stevig van hout.

De inventaris is gauw verteld: in de keuken is het hoofdinstrument een ijzeren comfoor voor houtskoolvuur, en in huis een tafel, altijd pal in den hoek, al of niet met een staande petroleum-lamp of een stallamp (het beroemde soort met veel walm en weinig licht). Hanglampen zijn nergens in gebruik. Langs den muur (als ze geverfd is, blauw) een paar banken, soms ook 'n paar stoelen, maar Colombier zou Colombier niet zijn als ge daar een stoel zoudt kunnen vinden.

Op tafel mag wel eens een enkel snuisterijtje staan of soms wat rommel, maar toch minstens één kant is leeg, want dat is de plaats

waar de heer des huizes eet. En hij alleen eet daar, terwijl zijn vrouw bij hem staat om hem te bedienen. En pas als hij klaar is, gaat de vrouw naar de keuken om daar te eten en de kinderen hun deel te geven, die natuurlijk, omdat ze buiten met hun eten hun heil zoeken, weldra bezoek hebben van kippen en knorrepotjes.

We verwachten bij zoo'n volk als vanzelf meer gewoonten.

Op kerkelijk gebied is hun mooiste feest wel de patroondag van het eiland: het feest van den heiligen apostel Bartholomeus (24 Aug.). Dat feest wordt in de versierde stadskerk gevierd en begint met een heilige Mis, waarbij in het middenpad der kerk jonge mannen als matrozen opgesteld zijn, die op een met een groote sabel gegeven kommando van den „Kapitein" het geweer presenteeren op de plechtige momenten der mis.

Aan des kapiteins uniform is het goud niet gespaard.

Daarna trekt alles in processie door het stadje naar de „koningswerf" van de haven. Het middelpunt van die processie is een groot Mariabeeld, gedragen door de „matrozen" en geëscorteerd door de gebreveteerde kapiteins van de barken, die hier thuis hooren. Al zingende smeekt men de hulp af van Maria, „Sterre der Zee". Bij aankomst aan de haven wordt door den pastoor de zee plechtig gezegend, Daarna wordt het Ave Maria Stella gezongen en de processie trekt weer kerkwaarts. Ten slotte wordt daar een kleine dienst gehouden (de „*Libera*") voor hen, die op zee omkwamen. Dan gaan de marins, zingend en met hun geweren vreugde-knallen gevend naar den pastoor, den maire en de notabelen om daar een heildronk in ontvangst te nemen, totdat het tijd wordt voor „het diner", dat de matrozen gezamenlijk in de open lucht gebruiken.

Groote processies langs de openbare wegen op Sacramentsdag en Maria Hemelvaart mogen voor sommigen wat vreemd zijn, zij zijn toch eigenlijk niets bijzonders, zeker niet voor 'n bevolking uit romaansche landen.

Het eenige burgerlijk feest, dat men viert, is het huwelijk. 's Morgens tijdens de plechtigheid op 't stadhuis en in de kerk speelt buiten al een „orkest": 'n harmonica, een fluit, bij deftige partijen ook nog een tamboerijn en een triangel. Onderweg naar huis, langs afschuwelijk ruwe bergpaden, waar menigmaal de bruidegom de arm van zijn bruid zal moeten loslaten, omdat er niet veel meer is dan een eenmanspad met losse meerollende keien, doet 't orkest ook nog zijn best. Bij het betreden van het erf komen de thuis geblevenen den stoet tegemoet en dan gooit men

rijst over de bruid onder de uitroep: „mai dai laiv long" (may they live long) met het gevolg dat ook de kippen uit de buurt zich aansluiten bij den stoet.

Thuisgekomen is de stemming hoogst ernstig want het moment der tranen is nu aangebroken. Het familiehoofd geeft zijn zegen aan de jonggehuwden. In dezen trant spreekt hij hen toe: „Nu voegen ook wij onze zegeningen toe aan die, welke u enkele oogenblikken geleden in de kerk zijn gegeven. Dezen avond gaat gij ons verlaten. Gij zijt reeds van ons afgescheiden, maar wat zal er van ons worden als gij ons den rug toekeert. Gedenkt echter op dezen dag uw bejaarde ouders, die van u gemaakt hebben. wat gij heden zijt. Gedenkt dan, dat gij hen moet helpen en ondersteunen zoover als het in uw vermogen is".

Veelal eindigt men met een plechtstatig amen. Deze woorden klinken plechtig als in een kerk en ze doen ons denken aan den tijd van twintig, dertig jaar terug, toen dikwijls, omdat er geen vaste priester op het eiland was, het huwelijk werd gesloten ten overstaan van het familiehoofd, om het later, zoo gauw een priester op missie het eiland bezocht, te laten registreeren en de kerkelijke cermoniën aan te vullen.

Na deze plechtigheid begint het diner en als hier een drukker woonde, dan kon hij de kaarten voor het menu wel in voorraad hebben, want 't is altijd hetzelfde: soep, geitenvleesch, rijst, en alles met veel wijn. Eerejonkers, getooid met insignes, bedienen en zorgen ervoor intusschen ook zelve niet te kort te komen. Bruid en bruidegom eten apart in een versierd huisje. Buitenshuis, onder een afdak van kokosbladeren, de rest d.w.z. een man of twintig. Wie klaar is staat op en een ander neemt zijn plaats in om met zijn soep te beginnen, want iedereen die komt, groot of klein, bekend of minder bekend, eet mee. Zij, die onderling ruzie hebben, komen niet en dat zijn er altijd ook heel wat.

Midden op de feesttafel pronkt een hooge met suikerwerk versierde huwelijkstaart (bij rijke huwelijken zelfs twee, één met goud versierd voor den bruidegom en een met zilver voor de bruid). Die taart blijft onaangetast totdat de pastoor komt om te feliciteeren en hij heeft dan de eer de taart aan te snijden.

In een nabijstaand huisje zorgt het orkest of de gramofoon voor dansmuziek en dan gaan de beenen van den vloer, meestal voor een ouderwetsche wals, want ik geloof niet, dat de Normandiërs hier eigen dansen hebben, hoewel ik wel eens een zeer snel rondtollend danspaar gezien heb, dat zeker niet aan 't gewone walsen was. Zij zeggen dat ze van dansen houden; dat

zal wel waar zijn, maar het spontane, het altijd en overal kunnen dansen van de negers ontbreekt hier toch ten eenenmale. Evenals het zingen, maar toch hebben ze wel hun liederen, die ze bij bruiloften ten gehoore brengen o.a. Surah:

1 Moin prend Surah, dans sein à maman li
Moin élevé Surah épi zoeufs et madère
A dix-huit ans, yo prend y dans bras à moin
C'est là moin dit Bon Dien: — tout est fini pon moin.

refrain bis {
Non non! non non mesdames!
Zott pé ké prend Surah
Pace quand moin décidé
Zott pé cé cô paré

2 Surah à moin té ní yon habitude
Tous les six heû du soir, plani dans bras à moin
Six heures sonné, moin pas volè lí vini
C'est là moin dì Bon Dieu: — voyé S... ba moin

3 Surah à moin cé yon bel tí gaçon
Con li habillé du noé, y ça semble yon papillon
Surah à moin cé yon bel ti gaçon
Con li habillé de blanc, y ça semble un bébé rose

4 Moin ya passé dans toutes les pharmacies
Et pi moin ya mandé deux sous l'onguent d'amour
Les pharmaciens fait moin pon la réponse
C'est seul'ment Surah à moin qui peut consoler moin

Dernier refrain
Prend y, prend y pon zott
Moin vé pa li encô
Moin save trouvé un jeune gen
qui peut consoler moin

Of ze zingen het volgende waarvan ze ieder couplet herhalen:

1 La fleur d'un oranger
J'ai si longtemps aimé
O charmante beauté

2 Si que papa voudrait
Aussi bien que maman
que nous se marier

3 Maman elle n'en veut bien
Mais papa ne veut pas
que nous se marier

4 Va-t-en, très cher galant
Je suivrai tes pas
De pas en pas.

5 Va-t-en, très cher galant
A la table de Dieu
Nous se reverrons.

Of ze wisselen het af met:

1 La bise dans les bois
Mon coeur bardé de laine
Sous le dais parfumé
D'une verte tonelle
C'est mon dernier adieu
C'est mon testament rouge
Tu souris et méchante
C'est mon dernier adieu

refrain
Adieu, demain le vent d'autômne
Séparera mon coeur du tien
Quand tu prendras le deuil mignonne
Ne pleure pas, le noir te va si bien (bis)

2 A mon enterrement
Je veux que tu sois belle
De ta robe nouvelle
Belle amoureusement
Belle et bien charmante
Pense bien à moi
De tes beaux jours passés
Tu devrais te rappeler

3 Mais si quelque fois
Ton coeur battra
Pense bien à moi
De mes jours passés
C'est mon dernier adieu
Sur tes lèvres rosées
Mes lèvres a demi- closes
C'est mon dernier adieu.

Zoo vermaakt de gemeente zich al dansend, etend en zingend totdat 's avonds iedereen tevreden en met 'n zatten kop naar huis gaat.

Ruzies tusschen families zijn menigvuldig, maar aangezien de luidjes niet vechterig zijn aangelegd, wordt de strijd gevoerd met praatjes en laster. Aktiever treden alleen jonge kerels op als 'n weduwnaar met een wat jonger meisje wil gaan trouwen. Die man kan zeker gedurende enkele weken voor 't huwelijk rekenen op 'n klagend-loeiend concert van hoorns en groote schelpen, tritons. Anders blazen de visschers daarop alleen als ze met vangst op 't strand komen, om de buurt te waarschuwen, dat er visch te koop is.

Kerstmis is 'n huiselijk feest. Dien dag is de nachtmis om 12 uur en dan komen ze allen naar de kerk, hun weg verlichtend met lantaarns, terwijl ze onderweg kerstliedjes zingen. Het kerstdiner is wat bijzonders: 'n mooi brokje varkensvleesch en purée en als dessert 'n fijne pudding volgens een ingewikkeld recept van zoete pataten, ignames, bananen en kaneel, dat wel een heelen dag op 't vuur moet staan; maar 't fijnste ervan is de likeur die er overheen komt, een treksel van rum en cactus, dat al 'n drie maanden tevoren gebrouwen en om goed te worden in den grond begraven wordt tot Kerstmis toe.

Dat zijn zoo ongeveer hun gewoonten. Als bijzonderheid bij doopen vinden we dat de meter, na het doopen, het kind gaat toonen bij vrienden, waar de doopeling dan een geschenk krijgt een kip, een geitje of 'n varken. Deze dieren worden dan ook als eigendom beschouwd van den nieuwen wereldburger, die na eenige jaren er zelf voor moet gaan zorgen.

Bij dood en begrafenis zijn geen opvallende gewoonten aan te wijzen of het zou moeten zijn, dat ook hier de gewoonte bestaat met allerzielen-dag tegen den avond op de graven brandende kaarsjes te zetten.

* * *

Zoo leeft er nog op St. Barthélémy 'n Europeesch volk, dat door de tijden heen zichzelf is gebleven; een geslacht, eenmaal op verovering uit getrokken maar zelf nooit veroverd, een geslacht, dat wel gekend heeft staatkundige wisselingen, bedisseld verweg in Europa, maar dat nooit bij machte is geweest ook maar iets aan zijn volksgemeenschap te veranderen.

Gezien hebben zij op hun klein eiland de stichting van een

stad, den bloei van die stad tot een 5000 inwoners toe, gezien hebben zij dat hun haven vol liep met schepen van alle kanten van Europa en Amerika, maar ze zijn gebleven waar ze waren, in hun campagne met hun armoede, en nu er op hun eiland van dat eertijds drukke wereldverkeer niets meer over is dan 'n handjevol negers, nu nog zijn ze dezelfden als hun voorvaderen, die hier kwamen. Wel hebben ze niet gedeeld in den handelsrijkdom, die over hun eiland is gekomen, in den rijkdom, die de slaven anderen hebben gebracht, noch in de kultuur van de Zweden, maar wel hebben ze bewaard de weelde van een eigen volk te zijn van onvervalschte Normandiërs.

Zo nu en dan komen hier Fransche booten om te visschen. En bijna nergens op al deze eilanden gaan die lui aan land, maar wel op St Barthélémy, dan echter niet in 't stadje maar in de quartiers buiten, want daar vinden ze terug: menschen, wel geheel onbekenden maar toch gelijk aan die van hun haardsteden. Of zooals een van die visschers het uitdrukt: „als ik niet beter wist, dan zou ik zweren, dat die man daar mijn grootvader is".

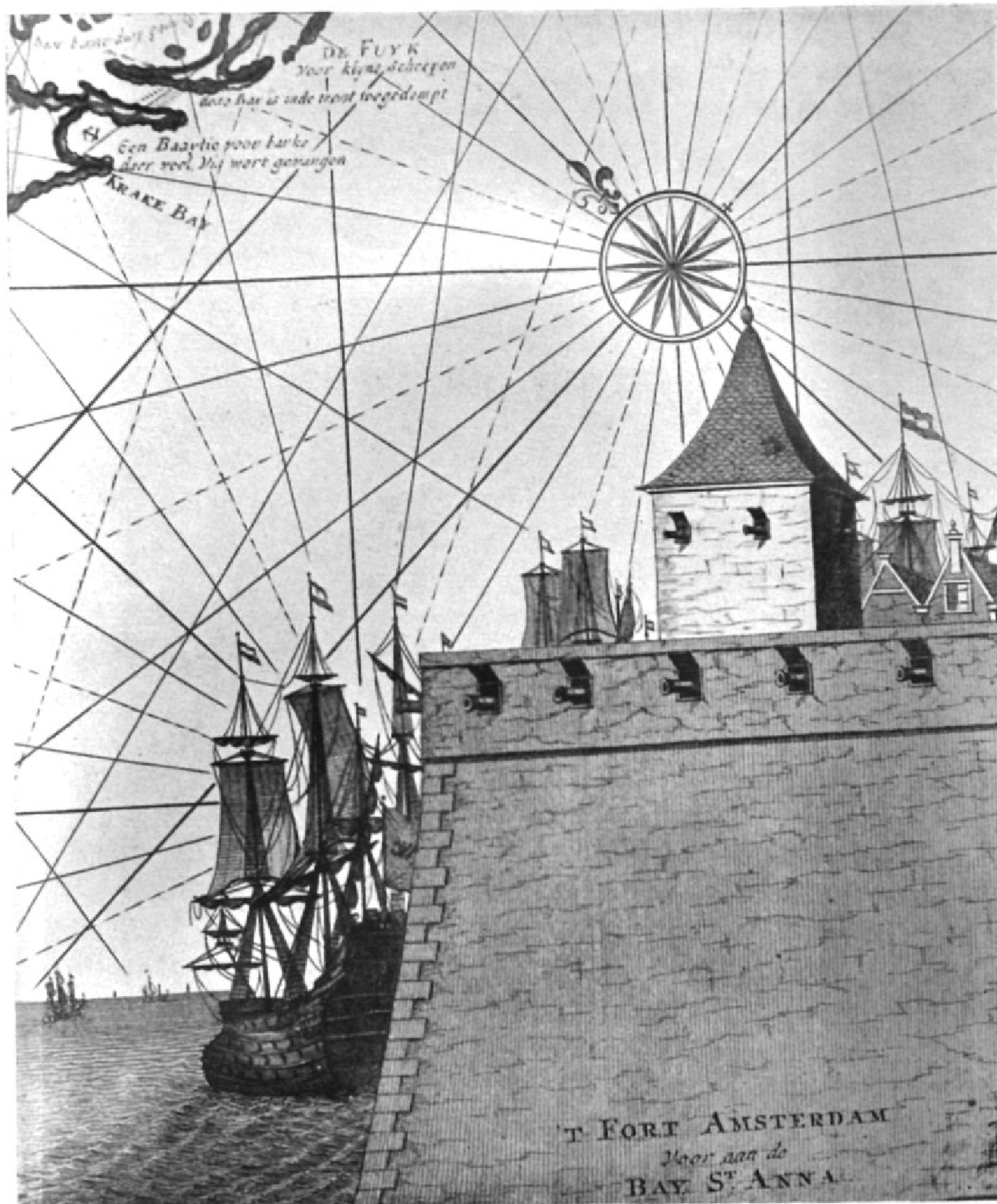
EENIGE GEGEVENS OVER OUDE GEVANGENISSEN, AARD DER GEVANGENISSTRAF, VERSCHEIDENHEID VAN INGESLOTEN GEVANGENEN EN VROEGERE GEVANGENISTOESTANDEN OP CURAÇAO GEDURENDE DE 17DE EN 18DE EEUW

DOOR

A. HALLEMA

In aansluiting bij ons opstel over Surinaamsche gevangenissen en gevangenistoestanden in 't verleden, opgenomen in dit orgaan (XVI, 3 en 4) volge hier nog iets over dat onderwerp in betrekking tot het thans jubileerende gebiedsdeel Curaçao. Want ook hier bleek men reeds kort na de vestiging van de Hollanders de gevangenis niet te kunnen missen, zij het dan aanvankelijk meer bedoeld voor preventieve detentie dan als toepassing van straf. Maar een querulante figuur als Jan Gales onder de Nederlandsche Gouverneurs of Directeuren van het eiland gebruikte de tamelijke groote fortgevangenis te Willemstad wel degelijk als strafplaats en „kerker om de tegenstanders van zijn Cabale te tuchtigen als een onrechtvaardige rentmeester en wreede tyran", gelijk een zijner tijdgenooten op het eiland het verwijtend en schamper uitdrukte. Bovendien waren hier verschillende gevangenissen voor gedetineerde en gestrafte kolonisten, slaven, militairen der fortbezetting en der in de haven kruisende schepen van oorlog, terwijl bovendien het eilandje Klein-Curaçao evenals het Robben-eiland bij Kaapstad en Onrust boven Batavia nog diende tot deportatie-oord voor tot langere vrijheidsstraffen veroordeelde delinquenten, meestal politieke misdadigers. Zoo valt dus ook ten aanzien van Curaçao in 't verleden nog wel een en ander vast te leggen over de toepassing der vrijheidsstraffen aldaar, waarvan hier dan een kort resumé moge volgen.

Ook op Curaçao en de andere Nederlandsche Antillen was het gevangenisstelsel langen tijd een onderdeel van de inrichting der doode weermiddelen, in dit geval het stelsel van forten en andere verdedigingswerken. En evenals Suriname zijn fort Nieuw Am-

Afzonderlijk plan in den rechterbenedenhoek van de kaart, getiteld: Nieuwe Afteekening van het Eyland Curaçao, vertoonende alle desselfs geleegentheden, Amsterdam, zonder jaar (± 1720), bij Gerard van Keulen.

sterdam steeds als het voornaamste dier fortificaties heeft mogen beschouwen, waarin ook de best ingerichte gevangenis dier kolonie was ondergebracht, gold dit van het gelijknamige fort Amsterdam, — een enkele maal als Nieuw-Amsterdam aangeduid —, te Willemstad. Hier mag wel even opgemerkt worden, hoe de Kamer Amsterdam der W.I.C. de naamgeving dier fortificaties beheerschte, want behalve dat dit te Paramaribo en Willemstad het geval was, gold dit ook voor St. Martin en St. Eustatius [1]). De bij de inbezitneming van Curaçao al spoedig opgerichte batterijen aan de baaien, vooral die bij het Schottegat, konden slechts van tijdelijken aard zijn en moesten met verloop van tijd door vaste sterkten worden vervangen, eerst borstweringen, daarna forten. Met zulk een borstwering begon men reeds een jaar na de inbezitneming te bouwen en daaruit is later het fort Amsterdam ontstaan, dat omstreeks 1675 voltooid en in 1677 goedgekeurd werd door de Kamer van Amsterdam, die er haar bijzondere tevredenheid over betuigde aan den Gouverneur Jan Doncker (1673—'79). Door de voltooiing van deze defensiewerken, — in den aanvang der 18de eeuw werd op een rots aan den oostkant van de Caracasbaai nog het fort Beekenburg gebouwd —, nam de veiligheid toe en wat wel speciaal fort Amsterdam betrof, zijn inrichting en afwerking bevorderden of verhoogden de bewoonbaarheid van Willemstad. Telkens werd nog aan verbetering en uitbreiding er van gewerkt: in 1735, hoewel toen van de plannen weinig werd uitgevoerd, in 1756 op last en voor rekening der Compagnie en in 1774, toen de actieve Gouverneur Rodier (1762—'81) de verbetering van fort Amsterdam krachtig ter hand nam en uit welken tijd ook dagteekent de inventaris der aparte gebouwen, waaruit dit fort destijds bestond .

De indeeling van het fort Amsterdam in het jaar 1774 kennen we namelijk uit een „Leijste der Publicque Gebouwen in het fort Amsterdam", deel uitmakende van een extract-missive d.d. 15

[1]) De volgende forten werden successievelijk op de Nederlandsche Antillen gebouwd, uit welker namen men kan afleiden, hoe Amsterdam en Holland ook daarbij den toon aangaven: Op Curaçao fort Amsterdam, Beekenburg, Wreker, Eendragt, Batavier, Republiek (Eng. George), later Nassau genoemd, Waakzaamheid of Fort van één nacht, Waterfort en Riffort; op Bonaire fort Holland of Amsterdam; op Aruba fort Zoutman; op St. Martin fort Amsterdam, Nassau en Willen I (Eng. Trigge, Gelderland, Louis, Trigge), later weer Willem genoemd; op St. Eustatius fort Hollandia of Oranje, Nassau, de Wind, waterfort Amsterdam, Fietchy; op Saba het fort Noorderkwartier of later zonder naam en kortweg fort geheeten, vandaar ook nu nog de „fortweg" en „het fort", de hoogte zonder fort aan de Zuidpunt van dit eiland. Hering noemt in zijn Beschrijving van Curaçao (1779) nog het fort Collenberg aan de haven de Fuik, dat nergens anders voorkomt.

Juli 1774, van Directeur Rodier aan de Kamer van Amsterdam, meegedeeld door Hamelberg in diens „Documenten", (blz. 179 e.v.). Deze lijst is ook buiten ons eigenlijke onderwerp voor de geschiedenis van het fort van belang, zoodat ze hier volgt, gelijk ze werd afgedrukt bij Hamelberg in dien „Documenten", behoorende bij „De Nederlanders op de West-Indische eilanden" van denzelfden schrijver.

„Het Gouvernement, waar onder: de hoofdwagt, corps de quarde, sergeants en corporaalskamer en *gevangenhuijs;*

de wapenkamer, twee kelders, een regenbak en het magasijn der materialen.

In het inkomen van het fort aan de regterhand een adsistentshuijs, een adjunct adsistens dito; een adsistentshuijs, waar onder een adjunct adsistents dito; een boekhouders huijs, waar *onder* een adsistents dito; een corporaalshuijs en een kamer ten bewaring van de protocollen en andere pampieren, behoorende de secretary; een Capitijn Luijtenantshuijs; een coren magasijn, waaronder een school; een schoolmeestershuijs; een adsistentshuijs; een huijs van de commissaris over de train en vivres; een adjunct-adsistents huijs; een huijs voor de chirurgijn majoor; een dito voor de constapel; twee cruijthuijsen; een huijs voor de predicant; een huijs voor de luijtenant, waar onder een quartier voor de soldaaten; een dito voor de sous luijtenant, waar onder een quartier voor de soldaaten; het vivresmagasijn onder de kerk; een regenbak naast de kerk;

achter het huijs van de boekhouder:

een adjunct adsistent huijs; een dito; een sergeants dito;

achter het huijs van de schoolmeester:

een adjunct adsistents huijs en *het gevangenhuijs, genaamd d'halve maan;*

in het inkomen van het fort aan de linkerhand:
een bosschieters huijsie; een adjunct adsistent dito; een huijs voor de commissaris vanden slavenhandel; een dito voor de guarnisoens boekhouder; een quartier voor de soldaaten, waar onder een bosschietershuijsie en twee sergeanten huijsen; een huijs voor de predikant; een dito voor de bottelier en waagmeester;

agter het quartier der soldaaten:

vier bosschieters huijsies;

agter het predikants huijs;

twee bosschieters huijsies;

op de batterij de Kat:

een scherphuijs; een huijs voor de cadet-connanier:

op de batterij aan de klok:
een huijs voor de opsiender der vreemde vaartuijgen; een regenbak, waar op een magasijn voor het toebehooren van het canon; een sergeants-huijs.
In het oude *Waterfort achter* het fort Amsterdam:
een huijs voor de commandeur met een wagthuijs voor de soldaaten, die bij nagt waaken;
voor het Waterfort:
een loots, daar de paerlijnen daar de schepen meede binnen gesleept werden, bewaart werden.
Naast het Waterfort
een huijs voor de deurwaarder en gerechtsbooden; een dito voor een bosschieter; een timmermanswinkel off loots.
In het Waterfort *de Graaff van Buuren:*
een commandeur huijs met een wagt huijs voor de soldaaten, die bij nagt waaken
Naast het fort de Graaff van Buuren:
een huijs voor de broodtbacker en bakkerij; een dito voor de scheepstimmerman; een dito voor de kuijper en een kuijperswinkel; een adsistenthuijs.
Naast de Bakkerij;
een huijs voor een adjunct adsistent; een dito voor de tweede timmerman; een hospitaal; een magazijn voor de brandspuijt en *de justitie gereedschappen* .
Tegen het fort De Graaf van Buuren:
een huijs voor de schipper van de waterpoort; een pakhuijs; 29 neger huijsies.
Agter het fort:
een huijs voor de onder equipage meester; een dito voor de smit en een smits winkel; een huijs voor de eerste timmerman; een dito voor de factoor over de slaave agter het fort; een magasijn voor d'houtwaaren; een huijs voor de tweede scheepstimmerman; een magasijn der vivres; een huijs voor de blanke opsigter der neegers; een dito voor de tweede chirurgijn; een dito voor een adjunct-adsistent; een dito voor de ruijter; een dito voor de *scherpregter*". Buiten deze defensiewerken, een groot woningcomplex op zich zelf, vond men nog: „In de Stadt
een fiscaalhuijs, waar onder een vivres magasijn,
Aan de Over Zijde van deese Haaven:
een huijs voor de metselaars baas; een dito voor een adjunct-adsistent.
Buijten deese bovengemelde gebouwen, die alle aan de Edele

Compagnie behooren, is hier nog een Gereformeerde Kerk; een Luijterse dito; een Roomsche dito; een Joodsche sinagogie(!). In de Stadt sijn 300 huijsen. Aan de overzijde vande haven 300 huijzen. Buijten de Steenepadspoort: Vianen, Altena en Scharlo 250 dito. Alles onder het bereijkt van 't geschut van 't fort Amsterdam.

Actum op Curaçao, den 30e Junij 1774.
(wg..) J. Rodier".

Heel het militaire leven doch ook de toepassing en uitvoering van het recht speelden zich hier af: de Raden van Civiele en Crimineele Justitie onder praesidium van den Gouverneur spraken er recht in een gedeelte van de Gouverneurswoning of het Gouvernement, waarvoor twee zalen disponibel waren. In 1819 schreef de Curaçaosche onderwijzer G. G. van Paddenburg van de verdere inrichtingen van dit en andere forten op het eiland ten dienste des rechts: „In het front voor de haven is weder eene poort, waaronder men de hoofdwacht en eene gevangenis voor de soldaten heeft. — Voor het gebouw is een balkon, van waar de publikatien en vonnissen gelezen worden — .Voor hetzelve, op het plein, worden de criminele regtsplegingen uitgevoerd". In verband daarmee woonde de scherprechter ook in deze buurt. En nog in dienzelfden tijd was bij het reeds genoemde Riffort, den ingang der haven bestrijkende, ook de zg. buitengalg, waarvan dezelfde auteur meldde dat men aldaar toen nog de kwade gewoonte had de lijken der misdadigers op te hangen en, dat nog wel in de onmiddellijke nabijheid van het daar ook gevestigde leprozen- of lazarushuis! De barmhartigheid met de hier in opgesloten en geïsoleerde ongelukkige lijders ging dus al niet ver, dat men hun zelfs zulke afschuwelijke vertooningen niet spaarde. Eenige jaren later, toen Teenstra het eiland in alle richtingen doorkruiste en zijn reisimpressies te boek stelde (±1834), bestonden nog de aparte gijzelkamers, zg. civiele gevangenhuizen achter aan den muur van het fort Amsterdam, waarin gedurende de 18de eeuw ook veroordeelde vrouwen, speciaal wegens zedendelicten, werden opgesloten. Ook was toen nog intact het gedeelte beneden het gouvernementshuis en bestemd tot „civiele gevangenissen", in tegenstelling met de bewaarplaatsen voor gestrafte militairen.

Eerst ongeveer een kwarteeuw later werden de nieuwe gevangenverblijven onder het toen pas door den luitenant -ingenieur Schut gebouwde stadhuis van Willemstad in gebruik genomen met ingebouwde woning voor den cipier, beter en luchtiger inge-

richt dan de oude fortgevangenis. Hoewel elk der onder het gouvernement Curaçao ressorteerende eilanden eveneens zijn eigen strafgesticht kreeg, werd hier, onder het raadhuis van Willemstad, de centrale gevangenis voor dit geheele gebiedsdeel gevestigd, in verband waarmee het gevangeniswezen in zijn geheel voor dit district werd geregeld bij Kon. Besl. van 21 October 1871 ter uitvoering van art. 23 van het Wetboek van Strafrecht. Dwangarbeid en kruiwagenstraf vervielen en daarvoor kwamen gevangenisstraf en hechtenis in de plaats, te ondergaan zoowel door burgers als militairen in de daartoe bestemde raadhuisgevangenis te Willemstad, voorzoover de veroordeelden althans niet op een der andere eilanden hun straf ondergingen. Ook de van eenig misdrijf verdachten, de gegijzelden, de wegens wangedrag of verkwisting vastgezetten, de om eenig ander feit gehechten, de preventief gedetineerde zeelieden, de tot straf veroordeelde schutters, de voor meer dan tot één jaar gevangenisstraf veroordeelde bewoners van een der andere vijf eilanden buiten Curaçao zouden voortaan in de centrale gevangenis van Willemstad moeten worden ingesloten. Deze rechtstoestand komt nu vrijwel overeen met het gevangenisstelsel hier te lande en ook in het gouvernement Curaçao heeft ten dezent het overbodige, verkeerde en ongunstige van een vroeger systeem plaats moeten maken voor gezondere begrippen omtrent de toepassing der vrijheidsstraffen van den nieuwen tijd. Enkele herinneringen uit de geschiedenis van het gevangeniswezen, speciaal te Willemstad, mogen dat nog in details bewijzen.

Een tucht- of spinhuis, zooals de Nederlandsche steden er gedurende den tijd der Republiek zoovele hebben doen bouwen of in geconfisqueerde kloosters en godshuizen hebben doen inrichten, zooals ook Batavia er een heeft gekend voor diefachtige, onhandelbare en al te lichtzinnige vrouwen, zulk een strafgesticht heeft noch Paramaribo noch Willemstad in gebruik genomen, doordat de fortgevangenissen voor dit doel voldoende ruimte boden en de doorgaans onvoldoende gevulde stedelijke kassen aldaar niet toelieten om dergelijke dure gestichten te exploiteeren. Bovendien was in beide hoofdplaatsen der kolonie het dwangarbeidsstelsel ingevoerd, dat naast de verbanning en de toepassing van lijf- en levensstraffen de burgerlijke en militaire gevangenissen onder normale omstandigheden ontlastte van een te sterke bezetting. Alleen in het geval van opstanden, onverhoedsche aanvallen van kapers en buitenlandsche vijanden, Franschen en Engelschen, oproeren, cabbales als onder de Gou-

verneurs of Directeuren Van Collen en Gales waren de beide gevangenissen in het fort en de slavengevangenissen op sommige plantages wel eens zóó vol, dat een deel der gedetineerden in de gangen moesten slapen en verblijven.

Reeds Van Walbeeck richtte binnen de eerste beginselen van een versterking met batterij een lokaliteit in, waar verdachten voorloopig ingesloten en ter torture gelegd konden worden. Dat zal nog wel niet het geval zijn geweest, toen sommige Indianen hem kort na de inbezitneming van het eiland op aandringen van den Spaanschen bevelhebber De Montero om den tuin trachtten te leiden en deswege met pijniging bedreigd werden, doch hij wachtte er niet lang mee, gezien de vele gevaren van misleiding, overrompeling en opstand der ondergeschikte kleurlingen, waaraan de eerste kolonisten bloot stonden. Hoe die eerste „castiementshuijskes" er uitgezien hebben, kunnen wij bij gebrek aan gegevens niet meer vaststellen, doch hun inrichting zal ongetwijfeld even primitief zijn geweest als de eerste fortificaties van Curaçao. Bovendien werden al spoedig zg. slavengevangenissen opgericht, die noodzakelijk waren, toen de W.I. Compagnie met Spanje een contract sloot tot levering van slaven aan de Spaansche Kolonien en Curaçao zijn eerste asiento of slavendepôt kreeg. Deze menschonteerende handel noodzaakte wel tot een even onmenschelijke bewaring of vastzetting, als de negerslaven uit het Afrikaansche binnenland zich niet goedschiks wilden onderwerpen aan de plantagehouders, die der Compagnie dit menschelijk vee afkochten. Zulke slavengevangenissen bestonden uit groote, houten loodsen, ingedeeld in soort van boxen, waarbinnen de gedetineerden aan een handketting of voetboei — of soms aan allebei — lagen vastgeketend. Bovendien was reeds kort na het optreden van den Curaçaoschen Coen, den Gouverneur Petrus of Peter Stuyvesant, in 1643, het dwangarbeidssysteem op het eiland ingevoerd, ten gevolge waarvan de buitgemaakte krijgsgevangenen, blanken zoowel als kleurlingen, overdag aan de zoutpannen van Curaçao, Bonaire en Aruba aan het werk werden gezet, om 's avonds te worden ingesloten. Vooral de Engelsche kapers, met wie men in de dagen van Stuyvesant veel te stellen had, maakten hiermee kennis, tenzij zij voor korten tijd werden vastgezet om tegen Nederlandsche kolonisten en kapers te worden uitgewisseld. Voor de ergste zeeroovers diende de galg, waarvan men in zulke gevallen al spoedig gebruik maakte.

Intusschen was onder het bestuur van Doncker bij de voltooiing der eerste fortwerken te Willemstad, die den naam van Am-

sterdam kregen naar de Kamer Amsterdam, ook rekening gehouden met de inrichting van een dubbele gevangenis van voldoende capaciteit, het eene gedeelte voor burgers, het andere voor gestrafte of gehechte militairen. Of Doncker in eigen persoon daarmee op een hem onaangename wijze zou hebben kennis gemaakt, toen de Franschen in 1673 het eiland overvielen en er een gespannen verhouding was ontstaan tusschen den Gouverneur en den Kapitein-luitenant der militaire bezetting van het eiland, Jan Jacobsz. Bruyn, ten gevolge waarvan Bruyn Doncker een tijdlang in de fortgevangenis zou hebben gedetineerd, is door de jongste onderzoekingen van Curaçao's geschiedenis niet meer als waarheid te aanvaarden. Het zou al te kras zijn, dat de meester op een dergelijke wijze door zijn dienaar in den kerker ware geplaatst, die eerstgenoemde voor 's lands vijanden en misdadigers had doen inrichten, hij, die zelf een pluim op den hoed kreeg voor zijn wijs beleid en activiteit bij den bouw der fortificaties. Maar van zijn opvolgers in dit hooge ambt, de Gouverneurs Nicolaas van Liebergen en Joan van Erpecum, is het bekend, dat zij hun politieke tegenstanders al heel spoedig met de fortgevangenis deden kennismaken, niet alleen om zich tijdelijk van hen te ontslaan, doch vooral om de in zulke gevallen afgeperste boeten, waarmee ze hun schrale tractementen aanvulden. Behalve dat de laatstgenoemde zijn echtgenoote het monopolie verschafte van de leverantie aan het garnizoen en aan 's Compagnie's schepen, behield hij ook een derde deel der boeten voor zich en door veel straffen voor dikwijls geringe overtredingen op te leggen, werkte ook dit boetestelsel voordeelig voor zijn „particuliere" inkomsten. Vooral in Van Erpecum's bestuursperiode is de fortgevangenis geworden wat men in die dagen noemde een „civiele bewaarplaats en voorloopig gevangenhuis.

En kapitein-luitenant der troepen, Jacob van Oldenburg, met wien de Gouverneur Willem Kerckrinck na 1686 geregeld overhoop lag, zorgde door zijn driftigen, „opgeblazen aard en verhette gemoed" wel, dat de provoosten en verdere militaire gevangenverblijven op het fort ook geregeld bewoond werden, want om de geringste aanleiding zette hij zijn ondergeschikten in hechtenis, strafte ze met de gevangenis, soms dagenlang in ijzers of met verzwaard arrest. Met den Gouverneur zullen ook de militairen van Curaçao stilzwijgend hebben ingestemd, toen Kerckrinck in een request aan zijn committenten, de Heeren X, verzocht „of de Heeren hem toch van dien geck willen verlossen". Maar de terechtstelling der misdadige slaven bleef altijd de grootste fol-

tering in de practijk der rechtspleging, ook in deze kolonie, hoewel de Heeren X bij herhaling last gaven in dezen mitigatie te betrachten, niet zoozeer uit ethische overwegings of moreel besef, doch omdat men aan de door die wreede lijfstraffen verminkte slaven niets anders had dan onvolwaardige arbeidskrachten. Niet het penitentiair doch het pecuniair belang gaf dus hier de richtlijnen aan, hetgeen echter niet verhinderde, dat nog in 1694 op Curaçao bij één terechtstelling vier slaven werden gestraft, die een zeker ergerlijk delict hadden gepleegd. Een hunner werd door langzame verworging en ophanging gedood, één verminkt door hem de rechterhand, waarmee het misdrijf gepleegd was, af te kappen en twee werden symbolisch tot de doodstraf verwezen door onder de galg te staan, met den strop om de hals. Maar de Heeren X vonden het afkappen der hand onjuist door de waardevermindering van den slaaf als handelsobject en dat hij op die wijze ten laste der Compagnie kwam.

Maar ook notabelen van het eiland hebben met de „civiele gevangenhuizen" van Oud-Willemstad kennis gemaakt, vooral in tijden van heftige burgertwisten en cabbales onder het bestuur van Nicolaas van Beek, Juan Pedro van Collen en Jan Gales, die al te spoedig geneigd waren om met gevangenis, hechtenis en opzending naar het moederland te dreigen, als iemand hun in den weg trad, al misten deze bestuurders daarvoor ook de bevoegdheid. Om dit met enkele voorbeelden toe te lichten.

Toen Van Beek op zijn manier gedwarsboomd werd door Gerard Luls, den commissaris van den slavenhandel, die zich volgens den Gouverneur met regeeringsaangelegenheden bemoeide, welke niet tot zijn competentie behoorden, trachtte eerstgenoemde zich van zijn tegenpartij te ontslaan door hem in arrest te stellen en nog wel met een schildwacht voor de deur. Dit gebeurde na afloop van een civiel rechtsgeding, waarbij Luls het waagde met van Beek van meening te verschillen. Het eerste het beste schip, dat naar 't moederland terugvoer, moest Luls meenemen, doch toen deze in Nederland voet aan land zette en zich bij de eerste de beste gelegenheid bij de Heeren X over deze wederrechtelijke vrijheidsberooving beklaagde, werd hij niet alleen volledig in zijn eer en ambten hersteld met verzoek om ommegaand weder naar Curaçao te retourneeren, doch ook Van Beek kreeg een geduchte reprimande, dat hij op zulk een ergerlijke wijze zijn bevoegdheid had overschreden. Een en ander behoedde ook het raadslid Pieter van der Straaten voor erger, wien reeds de bijwoning der raadszittingen door den Gouverneur

was verboden. Een gelijk lot als Gerard Luls onder Van Beek wedervoer de kapitein-luitenant Pieter de Senilh onder Gouverneur Jeremias van Collen, toen deze in 1711 nog maar pas aan het bewind was. Een geschil met dezen achtte Van Collen belangrijk genoeg om De Senilh in arrest te stellen, doch de Heeren X vernietigden dit arrest op het eerste bericht, dat hun daarover bereikte, waarmee ook hier de wrijving eerst recht begon.

Dergelijke arrestaties van notabele personen, die als vertegenwoordigers der regeering het onderspit moesten delven in twisten en cabbales, waren niet bevorderlijk voor de handhaving van gezag en orde, van wet en recht, deden ook geen hoog denkbeeld vormen van de rechtszekerheid en orde. De voortdurende kwesties tusschen de opeenvolgende Gouverneurs en Raden brachten verder mee, dat de straf, door den een opgelegd, weder door den ander werd ingetrokken of kwijtgescholden en dat de willekeur in de rechtspleging daardoor slechts kon toenemen, ja dat die rechtspleging zelf min of meer afhankelijk werd gesteld van de telkens weer opnieuw oplaaiende partijdigheid en vijandschap, die de binnenlandsche politiek en economie van Curaçao in de eerste helft der 18de eeuw beroerden .Vooral onder de elkaar opvolgende Gouverneurs Van Collen en Gales was dit het geval, toen de gevangenissen dan ook geregeld vol zaten met politieke tegenstanders en particuliere vijanden, die met dieven en roovers als die van het kaperschip Pierre Arroos in één gevangenverblijf zaten. Vier van deze schelmen werden later wel in vrijheid gesteld, doch zes werden aan de galg gehangen en op het Rif „den vogelen des hemels tot een aas en voedsel gegeven". Maakte Van Collen het al bont met zijn ontslag van Compagnie's dienaren en arrestaties van hen, die hem kwalijk gezind waren, veel erger werd dit nog, toen deze Gouverneur, ziekelijk geworden, werd opgevolgd door Van Gales, die als een echte querulant allerlei ruzietjes aanwakkerde en tegelijk drie notabelen uit den Raad, Jan Luls, Johannes Stuylingh en Jan Hendrix eerst uit de vergadering wegjoeg en ze kort daarop gevangen zette.

Daarbij bleef het niet .Deze Gouverneur, die weldra met de meeste autoriteiten van het eiland overhoop lag en telkens conflicten uitlokte met den bevelhebber van 's lands oorlogsschepen, den commandant der landmacht, den fiscaal bij het hoogste rechterlijk college in zijn ressort, arresteerde en ontsloeg uit de gevangenis wie hem goed- of kwaaddacht. „De wanorde in de Justitie vermeerderde onder hem nog dagelijks", schreef een tijdgenoot. Om slechts een paar staaltjes te noemen. Hero Ellis,

die spotliedjes op Gales gezongen en misschien deze ook wel gedicht zou hebben, werd op een Zondagmorgen na de kerk op last van den Gouverneur gevangen genomen; de Raad stelde hem weer op vrije voeten; Gales liet hem vervolgens opnieuw arresteeren, totdat de Heeren X het welletjes vonden en strikte orders gaven hem onmiddellijk los te laten. Daarentegen trachtte hij een zijner persoonlijke vrienden uit het arrest te ontslaan en wel in het door de memorie van Amsterdamsche kooplieden aldus ter kennis gebrachte geval. „Een ander in tegendeel, die om eenige Crimineele Delicten in hechtenis zat, en tegen welke de Ed. Heer Jan van Schagen, Fiscaal, een Acte had, wierd los gelaten: en men vergenoegde zich daar nog niet mede, maar hij wierd aangesteld tot Capitein. Dus bleek de beschuldiging waar te zijn, bij welke men verhaalde, dat den Gouverneur gezegt had, dat hij alle de Vrienden van Van Collen en Petersen zou ruineeren en in tegendeel die van de Cabale voorthelpen". Zoo werd de gevangenis ook nog misbruikt in de terreur en partijdige politiek van een bewindvoerder met zeer ongunstige reputatie als Jan Gales.

In normale tijden en onder goede bestuurders toch leverde de handhaving van orde en rust hier geen grooter moeilijkheid op dan overal elders in de koloniën. Politie was er vóór en na Gales niet; gelijk de soldaten de forten bewaakten en slechts een enkele maal bij onrust of ongeregeldheden der kleurlingen en vrije negers de helpende hand behoefden te bieden, zoo zorgde de burgerwacht voor de handhaving van wet en recht onder de burgerij door de verstoorders van orde en rust te arresteeren en bedrijvers van ergere euveldaden aan den fiscaal over te leveren. Onder Gouverneur Faesch, den opvolger van Gales, werden eenige verbeteringen in dit systeem der openbare beveiliging aangebracht door o.a. aan den fiscaal een schout met twee schoutendienaars of rakkers toe te voegen. Vooral bij gelegenheid van den onberedeneerden slavenopstand in 1750 bleek dit wel noodzakelijk, toen de gevangenissen op het fort tjokvol zaten en er nog lang een deining bleef onder de massa, totdat de vonnissen waren geveld en de slaven inzagen, dat het uur hunner vrijwording en verlossing nog wel lang op zich zou laten wachten. De staat der gevangenis werd vooral onder Gouverneur Jean Bodier belangrijk verbeterd, die met de versterking van het fort Amsterdam ook de restauratie van het interieur ter hand nam, nieuwe krukken en britsen deed plaatsen, de cellen van beter afsluiting en geheime gemakken liet voorzien en den toen nog eenigen schoolmeester vanwege Compagnie belastte met het bijhouden der

gevangenisadministratie. Geert Spanje, de in 1764 door Rodier benoemde onderwijzer, zal misschien de eerste zijn geweest, die met deze taak werd belast. Ook regelde Rodier in opdracht van Heeren X de ordening der Curaçaosche archieven, bij welker inventarisatie en inbinden van protocollen en registers een paar gevangenen destijds nog zouden hebben meegeholpen.

Tijdens den slavenopstand van 1795, toen de slavengevangenissen op de plantages overvol waren, diende ook die op het fort Amsterdam weer om de opstandigen preventief te detineeren in afwachting van de executie der over hen gevelde vonnissen. Deze geraakte echter weldra zoo vol, dat de Protestantsche kerk van Willemstad tijdelijk als huis van arrest moest worden ingericht en nog had men geen voldoende plaatsruimte. Het gevolg daarvan was, dat het bestuur zich genoodzaakt zag alle negerinnen en negerkinderen beneden de 12 jaar zonder toepassing van eenige straf aan de eigenaars terug te geven. Met de terechtstelling der hoofdschuldigen op het Rif en de verbanning van andere delinquenten is het najaar van 1795 eindigde ook dit bloedig drama.

Bij de opvolgende overvallen, overrompelingen, en pogingen tot verovering van Curaçao in de 19de eeuw door Franschen, Engelschen en Venezolanen heeft vooral de sinds lang zeer ongunstig bekend staande militaire gevangenis „de halve maen" in het fort Amsterdam nog meermalen dienst gedaan, waarmee in 1799 o.a. de Fransche revolutionnairen Devoux en Saportas, het jaar daarop weer een aantal Fransche krijgsgevangenen, in 1803 de Engelschman James Jones kennis maakten. Vooral de laatste beklaagde zich met recht over zijn ongezonde vochtige gevangenis. Toen andere Engelsche officieren, die mede aan de uitvoering van het plan van een overval op Curaçao hadden meegewerkt, daar ook als krijgsgevangenen werden binnengebracht en er tot den aanvang van 1804 werden vastgehouden, kregen allen weldra meer vrijheid van beweging in het fort, om niet te zeer aan de nadeelige gevolgen van het verblijf in deze ongezonde omgeving te worden blootgesteld.

In den loop van de 19de eeuw is dan ook door den bouw van een nieuwe kazerne, verbetering van het interieur in het fort Amsterdam, bouw van een nieuwe burgergevangenis onder het eerste stadhuis van Willemstad een geheele verandering gekomen in de oude gevangenistoestanden. Als men de geschiedenis van deze kolonie ook maar in hoofdtrekken volgt, is het merkwaardig om te kunnen constateeren, hoe dikwijls de gevangenissen in

haar oudste gedaante een rol hebben gespeeld in de politieke partijtwisten, slavenopstanden en overrompeling door buitenlandsche vijanden en hoe weinig ze aangewend zijn ter beteugeling van militaire delicten en misdrijven tegen persoon en goederen onder de burgerij. De inhoud der door ons in de openbare archieven geraadpleegde vonnissen wijst dat ook uit. Intusschen moet erkend worden, dat een volledig onderzoek der vonnis-, delict- en sententieboeken misschien nog wel eenige wijziging zou kunnen brengen in dit voorloopig oordeel en dat ook de vochtige, bedompte, salpeterhoudende gevangenverblijven in de Curaçaosche forten de autoriteiten zullen hebben afgeschrikt aldaar haar delinquenten voor langen tijd te detineeren of gevangen te houden, terwijl verbanning en toepassing van lijf- of levensstraffen tevens minder kostbaar was. Maar vooralsnog kunnen wij uit het te onzer beschikking gestelde materiaal geen andere gevolgtrekking afleiden, dan dat van de vroegere gevangenissen op het eiland een matig gebruik werd gemaakt in overeenstemming met de rustige onderworpenheid der burgerij aan wet en recht, haar appreciatie van moreele waarden en haar voldoende ethisch besef, dat het gezag gehandhaafd moet blijven en dat elk burger van den Nederlandschen staat, ook in dit gebiedsdeel, verplicht is de wet te eerbiedigen. Alleen onder bepaalde omstandigheden, bijv. in het geval van „papa" Sassen contra Gouverneur Wagner in de stormachtige jaren 1871 en '72, kreeg ook hier de verontwaardiging over vermeend onrecht van de zijde der overheid de overhand op de berusting, zin voor orde en onderworpenheid aan de wet, die leidden tot excessen, welke helaas ook gestraft moesten worden, waarbij wederom de gevangenis te pas kwam.

HET NEDERLANDERSCHAP IN SURINAME EN CURAÇAO

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

In het Juli/Augustusnummer 1927 schreven wij een artikel onder den titel welke hierboven staat en deden daarbij aan het slot de vraag: Kan de overheid deze groote groep menschen eenvoudig als „Heimatlosen;" in haar gebiedsdeel laten voortleven (dat waren zij die tusschen 1869 en 1927 geboren zijn en geen nationaliteit bezaten).

De wet van 10 Juni 1927 tot uitbreiding van de toepasselijkheid van het Nederlandsch onderdaanschap van de bevolking van Nederlandsch-Indië (Wet van 10 Februari 1910, Staatsblad no. 55, in Suriname afgekondigd bij Publicatie van 11 April 1910 no. 15, in Curaçao bij Publicatieblad no. 14) tot die van Suriname en Curaçao kwam in 1927 tot stand. Zij werd afgekondigd bij Publicatie van 8 Augustus 1927 (G. B. 1927, no. 60) en Publicatie van 25 Augustus 1927 (P. B. 1927, no. 43).

Zij, die op bovengestelden vraag antwoord hebben verwacht, hebben dat in de W.-I. Gids nimmer gelezen en zouden onder den indruk kunnen verkeeren, dat die „Heimatlosen" nog bestaan. Zulks is het geval niet. Het is daarom gewenscht de lezers op de hoogte te stellen, dat het antwoord op mijn vraag kan worden teruggevonden in de Nota naar aanleiding van het Verslag (ingezonden bij brief van 22 April 4/7 Mei 1927) [1]) waar de minister Koningsberger zegt: „Nadat de regeling van de wet van 1910 zal zijn uitgestrekt tot de bevolking van Suriname en Curaçao, zullen dus degenen die voor het inwerking treden der aanvullingswet geboren zijn uit aldaar gevestigde ouders Nederlandsche onderdanen zijn volgens die regeling".

Er behoefde dus volgens den minister, aan de wet geen terugwerkende kracht te worden gegeven. De „Heimatlosen" zijn in 1927 als Nederlandsche onderdanen in Suriname en Curaçao erkend.

---

[1]) Handelingen Staten-Generaal. Bijlagen 2de Kamer. Zitting 1926/7, 255. 5—6.

BIBLIOGRAPHIE

Literatuur betrekking hebbend op het jubileum van Curaçao
(2de vervolglijst)

De Telegraaf. 19 Augustus 1934. Tweede blad. Verovering van Curaçao. Drie honderd jaar geleden.

Neerlandia. September 1934, no. 9 Nederland-Curaçao 1634—1934. De Tentoonstelling, door drs. W. Goehuys; De feestweek op Curaçao; De herdenking op Aruba.

Oost en West. Maandblad der Kon. Vereeniging Oost en West. September 1934, no. 9. Herdenking op Curaçao.

De Wereldkroniek. 11 Augustus 1934, no. 2105. Drie eeuwen Curaçao, door Willem van de Bakel.

Jubileumalbum bevattende 5 Curaçaosche Penteekeningen vervaardigd door Hollandsche Artisten (t.w. vier van J. v. Zwieten en een van T. Biever), I Reproductie Historische Curaçaosche Penteekening (de plaat van 1786 uit het Britsch museum). Ontwerp J. Tijssen, Den Haag, Holland.Uitgave: Fotohandel „Sunny Isle", L. Reck, Curacao (N.W.I.)

Centraalblad der Bouwbedrijven voor Nederland en Kolonien 21 Juli 1934, no. 3, 28 Juli 1934, no. 4, 4 Augustus 1934, no. 5. Iets over bouwen op Curaçao; Curaçao 1634—1934, door H. Kennedie, oud-Technisch Ambtenaar der Openbare Werken I, II en III (slot).

Album van het Eiland Aruba samengesteld en uitgegeven door S. J. Teunisse by de viering van den 300-jarigen band tusschen het gebiedsdeel Curaçao en Nederland in Juli van het jaar 1934. Gedrukt bij de drukkerij „De Spaarnestad". Haarlem. [in Nederlandsch, Engelsch en Spaansch].

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

Ons Suriname. Juli/Augustus 1934, no. 7/8. Brieven uit de West. II, door H. G. Steinberg; Jaarverslagen over 1933: Van het kinderhuis Alkmaar door C. J. van Baalen; Van het kinderhuis te Saron, door J. C. en D. Boon; Van de scholen der Ev. Broedergem. in Suriname, door J. P. Schüngel; Vertrek Br. en Zuster Endert-Bakker naar Suriname.

Neerlandia. Juli 1934, no. 7. Mej. L. Slothouwer; De Vader des Vaderlands in Paramaribo.

Oost en West. Maandblad der Kon. Vereeniging Oost en West. Juli 1934, no. 7. Surinaamsche Peperpot. Bont allerlei over Land en Volk van Suriname, door Fred. Oudschans Dentz (XIII—XXIX); Aankondiging van Handboek voor Verlofgangers.

Idem. Augustus 1934, no. 8. Wanneer krijgt Curaçao een nieuw Regeeringsreglement?, door W. R. Menkman; Toerisme in Suriname; Surinaamsche Peperpot, Bont allerlei over Land en Volk van Suriname, door Fred. Oudschans Dentz (XXX—LII).

De Groene Amsterdammer. 28 Juli 1934, no. 2982. Afschaffing der slavernij, door Constant van Wessem.

Haagsche Post. 28 Juli 1934, no. 1085. Wanorde in de vruchtennamen. Banaan, Bacove, Pisang en Platano, door een Landgenoot in den vreemde.

Idem. 4 en 11 Augustus 1934, nos. 1086 en 1087. Reisjes naar West-Indië.

De Bovenwindsche Stemmen. Juni 23 1934, no. 20. Anglophobia and its consequennces.

S. Dominicus Penning. Afl. 111. Simadám [oogstfeest op Bonaire]; Echt typisch Curaçao!, door P. Ralph Menssen. O.P.; De eerste volkstelling op Curaçao, door pater Krugers.

The West India Committee Circular. 5 Juli 1934, no. 933. The State of British Honduras; British Honduras. Its Financial and Economic Position; Trinidad's Cocoa Industry; Sir Everard im Thurm.

Idem. 19 Juli 1934, no. 934. The Parliament of Barbados. Its History Recorded in a Petition; Bermuda Vegetables; Industrial Trinidad.

Het Petrus Donders Tijdschrift [1]). September 1934 Afl. 1. Vereering van den Eerbiedw. Pater Donders; Missie van den Eerbiedw. Pater Donders. (Suriname).

Echo's uit de Missies. 25 Augustus 1934, no. 9. Naar Waldeck en Nickerie, door Sr. M. Crispine; Bij het eeuwfeest van de St. Joseph-Parochie te Barber. II [op Curaçao].

Koloniaal Missie Tijdschrift. Afl. VIII, 12 Aug. 1934. Het Apost. Vicariaat van Suriname. Een historische schets door fr. M. F. Abbenhuis. 17. Herderlooze periode 1793—1810.,

Bulletin Mens. Inst. Col. Jrg. 6 no. 56. Considération sur la protection bananière de la Guadeloupe, door L. J. Bouge.

Agricultural Journal of British Guiana. Jrg. 5 no. 2. A Note on Plantain and Banana Disease in British Guiana, door E. B. Martyn; Tomato Cultivation door E. M. Peterkin.

Protestantsch Maandblad voor Oost en West in Nederland. Juni 1934, no. 2. Uit West-Indië. De Protestantsche kerken op de eilanden. Merkwaardige overgangen op Bonaire.

Idem. Juli 1934, no. 3. De Protestantsche Kerken in West-Indië, door G. V(oet); De Evangelisch Luthersche Kerk te Paramaribo [overgenomen uit avondbl. A. v. d. Nieuwe Rott. Courant van 10 Juli 1934].

Tropisch Nederland. 6 Augustus 1934, no. 8. West-Indische vruchten. Bananen, door C. K. Kesler.

Tijdschrift voor Economische Geographie. 15 Augustus 1934, no. 8. De Economische beteekenis der Nederlandsche Antillen voorheen en thans, door W. R. Menkman.

Het Onderwijs. 14 Juli 1934, no. 7. Uit de geschiedenis der Koningin Wilhelminaschool (1894-I Augustus-1934), door Ph. J. Redmond.

De Avondpost. Zondagsblad 2 September 1934. De Zwarte Napoleon van Haiti.

[1]) De naam is thans zoo gewijzigd.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Rebel Destiny Among the Bush Negroes of Dutch Guiana, door Melville J. Herskovits en Frances S. Herskovits. Whitlesey House. Mc Graw-Hill Book Comp. Inc. New York & London. ƒ 5,25 (£ 0 : 12 : 6).

Iaerlyck verhael van de verrichtingen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in derthien boecken. Derde deel, Boek VIII—X (1631—1633) uitgegeven door S. P. l'Honoré Naber. Met kaarten, portret en platen. [Werken uitgegeven door de Linschoten-Vereeniging. XXXVII]. 's-Gravenhage, M. Mijhoff, 1934.

Fusie van Vereenigingen tot Emigratie en Kolonisatie. Ter bevordering van werkverruiming en verbetering van levens- en bestaansvoorwaarden door emigratie en kolonisatie. 1ste Jaargang, no. 1. Mei 1934.

Gardening in the Tropics (Revised Edition) Especially written for School Gardens in Trinidad and Tobago, Based on a Course of Lectures delivered to Elementary School Teachers at the St. Clair Experimental Station in 1921, door R. O. Williams, Economic Botanist, Department of Agriculture, Trinidad, Port of Spain- Government Printing Office 1933. Ill. 2/3.

Ninety-two Days, door Evelijn Waugh. G. Duckworth & Co. Ltd., 3, Henrietta Str. Londen W. C. 2 Ill. 12/6 [het leven in het binnenland van Britsch Guyana].

Handbook of Jamaica, 1933—34, door Frank Cundall. The Government Printing Office. 9/–.

Trinidad and Tobago Year-Book 1934, door C. B. Franklin. Trinidad. Yuille's Printerie. 3/–.

The Barbados Year-Book 1934, door G. F. Sharp. Barbados. The Advocate Press. 2/6

Mer Caraïbe, door Odette Arnaud. Paris, Denoël et Steele, 19 rue Amélie, 1934. 15 fr.

Kinderleed en Kindertranen in de Heidenwereld, door P. M. Legêne, no. 3. Zeister Tractaten 1934. ƒ 0.35.

Jaarverslag van den Openbaren Gezondheidsdienst 1933. Suriname, door P. Cool.

Militair Geneeskundige Dienst in Suriname. Jaarverslag over 1933

Sportblad uitgegeven bij gelegenheid van het vertrek van het vertegenwoordigend elftal van Suriname naar het Buitenland. Maandag 16 Juli 1934 [gedrukt by J. H. Oliviera, Paramaribo].

42ste Jaarverslag van de Christelijke Onderwijzers Vereeniging Broederschap [in Suriname]. Zie Onze Gids van 15 Juni 1934, no. 157.

Aggrey en het negervraagstuk in Afrika en Amerika, door Th. B. W. G. Gramberg. Alg. Boekhandel voor In- en Uitw. Zending. Den Haag.

Stemmen uit Bethesda. XL. Berichten omtrent den arbeid in het melaatschengesticht Bethesda in Suriname. [Zetel van het Bethesda-Centraal Comité: Oostduinlaan 20, 's-Gravenhage].

Ups and Downs in a West Indian Diocese, door Bishop Sheddon. The Society for the Propagation of the Gospel in Foreign Parts. 15 Tufton Street. Westminster Londen. S.W.I. 1/–

O. D.

STAATKUNDIGE GESCHIEDENIS VAN CURACAO

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN

Er schijnt eenig schot te komen in de uitvoering der bepalingen van de laatste grondwetsherziening, die van 1922, welke aan onze West-Indische gebiedsdeelen een nieuwe staatsinrichting waarborgen. De minister van Koloniën heeft indiening der desbetreffende wetsontwerpen nog in dit kalenderjaar in uitzicht gesteld. En als deze ontwerpen eenmaal wet zijn en ingevoerd, zal een tijdvak van zeventig jaren staatkundige geschiedenis zijn afgesloten.

Wat Curaçao betreft — Bordewijk heeft het ontstaan en de ontwikkeling van zijn staatsrecht voortreffelijk samengevat, maar daarnaast mist de belangstellende een overzicht van de praktijk. Van de oprichting van dit tijdschrift af heb ik getracht in een kort verslag der behandeling ginds en hier van de begrooting jaarlijks een schets te geven van een deel dezer praktijk. Het komt mij voor, dat het aanbeveling verdient deze schetsen in het vervolg uit te breiden tot jaaroverzichten van het koloniaal staatkundig gebeuren. In afwachting daarvan volge hier de „parlementaire" geschiedenis van Curaçao in het zittingsjaar 1933—1934 van Kolonialen raad en Staten-generaal, waarbij een scheidingslijn niet scherp te trekken valt, reeds wijl dat jaar in Curaçao begint den tweeden Dinsdag van Mei, dat in Nederland den derden Dinsdag van September.

Nadere gelegenheid worde mij naar mijn wensch gegeven, om deze geschiedenis sedert 1866 in eenige hoofdstukken over grootere tijdvakken samen te vatten.

Twintig vergaderingen heeft de Koloniale raad in het zittingsjaar 1933—1934 gehouden; niet minder dan 52 ontwerpen zijn aanhangig gemaakt. Verscheidene daarvan hebben geen aanleiding tot schriftelijke en/of mondelinge gedachtenwisseling gegeven, één ontwerp werd ingetrokken, twee werden verworpen.

Tot de ontwerpen, die tot geen of weinig uitwisseling van gedachten geleid hebben, behooren die, waarbij bestaande verordeningen, op Nederlandsche leest geschoeid, met in het moederland aangebrachte wijzigingen in overeenstemming werden gebracht. Voor de wetboeken was dit een gevolg van het zoogenaamde concordantie-beginsel van art. 138 van het Regeeringsreglement. Zoo werden eindelijk de sedert het zittingsjaar 1923—1924 aanhangige wijzigingen in het Burgerlijk wetboek betreffende de erfopvolging aangenomen; in de Burgerlijke rechtsvordering werden de nieuwe bepalingen betreffende beslag op roerende goederen in door derden in gebruik gegeven ruimten, lijfsdwang en dwangsom opgenomen; in het wetboek van Strafrecht die betreffende de betaling van geldboeten en van het geldelijk bedrag, waarop verbeurdverklaarde voorwerpen bij de uitspraak zijn geschat, — die betreffende het Openbaar ministerie in burgerlijke zaken, — die tegen het dragen van kleedingsstukken en onderscheidingsteekenen, welke uitdrukking zijn van een bepaald staatkundig streven. Men leide hieruit niet af, dat in Curaçao ook inderdaad behoeften aan deze bepalingen bestaan. Art. 138 Rr. stelt deze eisch niet.

Ditmaal is men verder gegaan en heeft ook concordantie met eenige Nederlandsch-Indische bepalingen gezocht. Over die bij de drukpers-enz.-ontwerpen heb ik reeds gesproken (D.W.I.G. 15de jg. blz. 241 e.v.) en daarop kom ik niet terug; slechts zij vermeld, dat de door art. 8 van het Rr. geëischte bekrachtiging bij de wet van de verordening met betrekking tot de toelating in Curaçao van in Nederland gedrukte stukken achterwege is gebleven. In een der nieuwe bepalingen is de doodstraf vervallen, en in twee andere zijn op Nederlandsch-Indisch voorbeeld nieuwe redacties zonder principieele wijzigingen vastgesteld.

Hierbij sluit zich aan een nog niet eerder voorgekomen wijziging van de zelden toegepast wordende Bepalingen op den overgang van de vroegere tot de nieuwe wetgeving van 1868. Het gold hier een nadere regeling betreffende vóór de inwerkingtreding van het B.W. met den dood bekrachtigde erfstellingen over de hand, een nasleep van de gebeurtenissen van 8 Juni 1929, de onteigening van Rio Canario. In zooverre is deze zonder eenig verzet van de zijde van den Kolonialen raad tot stand gekomen verordening principieel niet vrij van bedenking, als zij bedoelt te ontkomen aan een wettelijke, bij vonnis vastgelegde, verplichting. Deze uit rechtshistorisch oogpunt ook zeer belangrijke wetgeving met de daaraan voorafgegane onteigening der twee

plantages verdient tot voorwerp van afzonderlijke juridische beschouwing te worden gemaakt. —

Het ligt natuurlijk niet in de bedoeling volledig verslag te doen van het werk, door den Kolonialen raad in het jaar 1933—1934 verricht. Slechts het voornaamste kan aangestipt worden en alleen, wat als „parlementaire" geschiedenis bijzonder belang heeft, wordt uitvoeriger behandeld.

In zijn openingsrede, 9 Mei 1933 gehouden, heeft de gouverneur na gewaarschuwd te hebben tegen ondergrondsche, revolutionaire actie, en de Willem van Oranje-herdenking naar voren gebracht te hebben als een gelegenheid voor Curaçao om van zijn warme gevoelens ten aanzien van Nederland en Oranje te doen blijken, den economischen toestand van het gebiedsdeel besproken, die, vergeleken met andere landen, en zonder dat reden tot gerustheid aangenomen werd, niet slecht genoemd werd. „Hier is nog voor velen, die willen, werk te vinden", heeft de gouverneur bij deze gelegenheid gezegd, een woord, dat misverstaan is, alsof het eiland in staat zou zijn mee te helpen, om der wereld de geesel der werkeloosheid te verzachten.

In afwachting van een definitieve nieuwe regeling, inmiddels ingediend maar zelfs nog niet schriftelijk voorbereid in den raad, is een ingrijpende wijziging der Onderwijsverordening 1907 behandeld, reeds in Augustus 1932 als spoed-ontwerp ingediend, beoogende differentiatie der scholen, en samengaande met een stap verder in de richting der „gelijkstelling". Bij de beraadslaging bleek overeenstemming te bestaan met daaromtrent in de openingsrede gemaakte opmerkingen, nl. dat zonder verwaarloozing van het gewone onderwijs ermee rekening zou moeten worden gehouden, dat een vèr doorgevoerde schoolopleiding een groot aantal personen zou opleveren voor welke, hun ontwikkeling in aanmerking nemende, in het economische leven geen plaats zou zijn. Het ambachtsonderwijs werd daarom naar voren geschoven met de bedoeling in de groot-industrie de bezetting van plaatsen van geschoolde arbeiders door Curaçaoenaars mogelijk te maken.

Deze gedachtenwisseling overlezende treft reeds, wat eenige maanden later wel heel sterk tot uiting zou komen — ik bedoel bij de beperking der drukpersvrijheid en aanverwante ontwerpen — nl. een groot vertrouwen in het bestuur, dat het vèr reikende bepalingen op een bepaalde wijze en binnen zekere grenzen, binnen de wettelijke liggende, zal toepassen.

Verder vermeld ik nog: een wijziging van de Inkomstenbe-

lastingverordening, ook in afwachting van een algeheele herziening, bedoelende uitwonenden in zekere gevallen in de belasting te te betrekken; een in verband met de crisis tijdelijke afwijking van het beginsel der Grondbelastingverordening 1908, ten einde de belasting voor 1934—1936 (in plaats van voor vijf jaren) te regelen naar de opbrengst over 1933 (in plaats van naar het gemiddelde over drie jaren); een wijziging van de onteigeningsverordening, waardoor de voorloopige inbezitneming bij vooraf verzekerde schadeloosstelling is mogelijk gemaakt.

Een der twee verworpen voorstellen — het andere noem ik later — bedoelde een wijziging van de Quarantaine verordening. Bij deze gelegenheid en bij een ontwerp tot wijziging van de Vergunningsverordening 1908 heeft de voorzitter aan de openbare beraadslaging deelgenomen zonder de leiding der vergadering aan den ondervoorzitter over te dragen; een ander maal, bij een wijziging der Algemeene verordening I.U. en D. 1908 heeft hij het desbetreffend voorschrift van het reglement van orde in acht genomen. —

Eenige malen heeft tusschen den raad en den gouverneur een briefwisseling plaats gehad van bijzondere staatsrechtelijke beteekenis. In de vergadering van 28 Juni 1933 besloot de raad een brief tot den gouverneur te richten over een den raad ter oore gekomen afstand van een stuk gouvernementsgrond aan de Handelskade en Heerenstraat onder verplichting van den begunstigde om een loodskantoor van ten hoogste *f* 25.000.— te bouwen. De raad had twee bezwaren van practischen aard: het was een uitstekend terrein, dat waarschijnlijk binnen korten tijd weer goed gebruikt had kunnen worden, en afstand van domein diende door verkoop bij inschrijving te geschieden, en een formeel bezwaar: voor den bouw van een loodskantoor hadden bij aanvullende begrooting gelden dienen gevraagd te worden. Op dit laatste principieele bezwaar antwoordde de gouverneur met een practisch argument: dan had dit jaar het werk niet meer kunnen worden uitgevoerd, „daar het niet gewenscht wordt geacht voor 1933 een voorstel te doen voor een suppletoire begrooting, welke bij de wet zal moeten worden vastgesteld". Of de raad hiermee genoegen neemt? Sinds 24 Juli 1933 is deze brief in de Afdeelingen!

De tweede brief, die van den Kolonialen raad tot het bestuur uitging, was belangrijker. Een firma had de aandacht van den raad erop gevestigd, dat het bestuur het Vuurwapenbesluit 1930 aldus toepaste, dat onder doorvoer ook begrepen werd doorvoer

zonder overlading, wat verzoekster in strijd achtte met de bedoeling, die bij de vaststelling van de Vuurwapenverordening 1930 had voorgezeten; aangedrongen werd op wijziging dezer verordening aldus, dat duidelijk onder doorvoer slechts doorvoer met overlading zal zijn te verstaan. De raad heeft daarop den gouverneur verzocht, een wijziging in dezen geest aanhangig te maken onder mededeeling, dat het college zijn medewerking tot het tot stand komen van de verzochte wijziging gaarne zal verleenen.

Nu is kort daarna wel gebleken, dat zulke toezeggingen, m.i. principieel reeds uit den booze, gevaarlijk zijn. De gouverneur had een ontwerp tot wijziging van de Loterijverordening 1909 ingediend, bedoelende verbod van handel in loterijbriefjes voor liefdadige doeleinden beneden den door den aanlegger der loterij vastgestelden prijs. Dit was volgens den semi-officieelen loterijbond Fortuna een veel voorkomend euvel tot nadeel van dezen bond en van eerlijke onderverkoopers. In overleg met den raad werd het voorstel aangevuld met een scherpe bepaling tegen buitenlandsche loterijen, en alles scheen te zullen loopen, zoodat voor de openbare behandeling de gouverneur zelfs geen gemachtigde aanwees. Onder leiding van het raadslid Winkel verzette een meerderheid in den raad zich tegen de laatst voorgestelde bepaling en art. 1 van het ontwerp werd met vijf tegen vier stemmen verworpen. Hierover was de gouverneur danig ontstemd. „Tegen alle gebruiken in", noemt hij de houding van den raad, en hij laakt het, dat hij niet in de gelegenheid is gesteld van de onverwachte verandering van inzicht kennis te nemen en bij een verdere behandeling een gemachtigde het ontwerp nader te doen toelichten. Scherp volgt daarop in den brief, dat in het vervolg de gouverneur na kennisneming van de stukken, ook indien deze 's raads meening duidelijk te kennen geven, in twijfel moet blijven over de werkelijke bedoeling van den raad. Wel wat heel spoedig is de raad hierop in zijn schulp gekropen: hij beloofde, dat in het vervolg de leden den voorzitter bijtijds in kennis zullen stellen van hun veranderd inzicht. Ik kan deze oplossing niet bewonderen.

Slechts zelden hoort men, dat buiten den raad critiek wordt uitgeoefend op de gedragingen der raadsleden. Het weekblad *De Onpartijdige* van de debateerclub „Jong Curaçao" echter onderwerpt de belangrijke ontwerpen en de gedachtenwisseling daarover geregeld aan redactioneele beschouwingen. Wat dit blad over de drukpersvrijheid c.a. heeft geschreven, heb ik reeds

vermeld. Met blijkbare instemming worden dikwijls ook opgenomen de beschouwingen van den heer Menkman in de Nederlandsche pers; met Emeritus van *De Rijkseenheid* is gedebatteerd over de kiesrechtkwestie; eigenlijk worden alle vraagstukken van den Curaçaoschen dag in *De Onpartijdige,* die goed geredigeerd wordt, behandeld.

In een bepaald geval heeft in het afgeloopen jaar ook de *Amigoe di Curaçao* zich in den politieken strijd gemengd. Het geval was dit. In de vergadering van 13 November 1933 heeft het raadslid Capriles voorgesteld, om bij den gouverneur aan te dringen op verval of verlaging van de verplichte autokeuringskosten ten gerieve van chauffeurs van eigen auto's of van gehuurde auto's, die ten dienste van het publiek staan. De heeren Ellis en Van der Linde Schotborgh gaven in overweging, deze zaak te behandelen bij de aanhangige wijziging van de Politiekeur. Deze houding, waarvan vertraging gevreesd werd, heeft de *Amigoe* den heer Ellis zeer kwalijk genomen; de heer Ellis heeft hierop scherp van antwoord gediend, en men zegt, dat deze polemiek in de R.K. huishouding niet zonder „politieke" gevolgen is gebleven.

Belangrijker waren de politieke gevolgen in den raad. Inderdaad werd de door den heer Capriles naar voren gebrachte kwestie in de schriftelijke gedachtenwisseling over de wijziging van de Politiekeur aan het oordeel van den gouverneur onderworpen, maar door dezen afgewezen, en plotseling, een paar dagen voor de openbare behandeling, trok het bestuur het ontwerp in. Dit wekte ontstemming in den raad, ook omdat voor de intrekking geen reden was opgegeven; „dit is allerminst bevorderlijk voor de goede verstandhouding", merkte een gouvernementeel lid als de heer Sprockel op, en besloten werd den gouverneur te berichten, „dat het terugnemen van meergenoemde ontwerp-keur vlak voor de openbare behandeling zonder schriftelijke opgaaf van eenige reden getuigt van weinig deferentie van het Bestuur voor het lichaam, waarmede dit Bestuur de wetgevende macht deelt". Op dezen brief, den 27sten December 1933 vastgesteld, werd geen antwoord in het zittingsjaar ontvangen. —

Een merkwaardig teeken des tijds is een verzoekschrift, ex. art. 125 Rr. door den Raad van politie op Aruba gericht tot de Kroon, waarvan de Koloniale raad in zijn vergadering van 21 Augustus 1933 een afschrift ontving, welke inzending voor kennisgeving werd aangenomen. Aruba is onder de werking van het Rr. van 1865 het eenige eiland geweest, dat Curaçao naar de kroon

gestoken heeft. Het heeft eerder dan het hoofdeiland tijden gekend, dat het zichzelf bedruipen kon en een belangrijke bijdrage tot de algemeene geldmiddelen leverde. Ook nu kent het onder de bekwame leiding van zijn gezaghebber, den heer Wagemaker, betrekkelijken voorspoed. Desniettemin heeft het met de vier andere eilanden een van Curaçao afhankelijke positie. Een enkele maal heeft het een zoogenaamden vertegenwoordiger in den Kolonialen raad gehad, en meer dan eens hebben in dat college leden gezeten, die het eiland kenden en op grond van die kennis en van hun verleden zich geroepen gevoelden in het bijzonder voor de belangen van Aruba op te komen. In die richting zoekt het adres, opgesteld en verzonden in verband met de aanstaande herziening van het Rr. de oplossing niet. Het vraagt — en niet alleen voor zich maar voor alle eilanden — een andere vaststelling van de bevoegdheden van de Raden van politie dan bij koloniale verordening, nl. in het Rr. zelf, en denkt daarbij voor deze raden aan een positie als die van Burgermeester en wethouders in het moederland. Daarvan wordt verwacht: grootere opbloei van de eilanden, dieper gevoelde gelijkvormige eenheid met Nederland, effectiever behartiging van hun bijzondere belangen door de eilanden. Dat tweede is niet geheel duidelijk, maar de bedoeling is wellicht af te leiden uit het slot met de verbetering van een vermoedelijke schrijf- of drukfout- „dat de eilanden op die wijze geen bloote (?er staat: bloode) onderhoorigheden blijken te zijn van het hoofd-eiland Curaçao". —

In de vergadering van 5 Maart 1934 is ingekomen een bericht (men spreekt ginds nog van „depêche" en van „missive") van den gouverneur, dat de aanwijzing van den heer Schotborgh als zijn vervanger is ingetrokken, en in diens plaats ingevolge art. 26 van het Rr. voortaan zal optreden de procureur-generaal mr. Jas. Het laatst is de heer Schotborgh opgetreden bij een in de tweede helft van 1933 aan den gouverneur verleend viermaandsch verlof.

Groote veranderingen hebben plaats gehad in de bezetting van den raad; drie leden, de heeren mrs. De la Try Ellis en Eskes en De Lannoy hebben ontslag genomen. De voorzitter getuigde van hen, dat zij gezamenlijk in sterke mate bezaten drie eigenschappen, in alle wetgevende lichamen van onschatbare waarde, nl. grondige wetskennis, buitengewone welsprekendheid en zuivere logica. Het optreden van een van hun opvolgers, den heer Sutherland heeft eenige beroering veroorzaakt. Ik doel hierbij niet erop, dat in *De Rijkseenheid* van 4 Juli 1934 eraan

herinnerd wordt, dat deze praktizijn op 8 Juni 1929 bij de onderhandelingen tusschen de aanvallers en het Curaçaosche bestuur als tolk heeft gefungeerd, maar op de rede, waarmee de nieuwe „afgevaardigde" op het gebruikelijk welkom van den voorzitter geantwoord heeft, en waarin op hoogst onaangename wijze herinnerd werd aan zijn niet-herbenoeming eenige jaren geleden, waarbij de toenmalige gouverneur mr. Brantjes, de raadsvoorzitter, de heer Lansberg en het nieuwe lid, de heer De Lannoy, eenige veeren hebben moeten laten. Beide laatsgenoemden hebben daarop van repliek gediend, en het geheel heeft wel een heel tragisch aspect gekregen door het zeer kort daarop gevolge plotselinge overlijden van den heer Sutherland. —

De Koloniale raad is door zijn werk niet heengekomen. Behalve het ontwerp eener nieuwe onderwijsverordening, ligt er een houdende voorschriften betreffende het bouwen en de volkshuisvesting, een ontwerp op de toelating en uitzetting van „vreemdelingen", dat sinds October 1933 op een beantwoording van het eindverslag wacht, — een ontwerp op het adviseeren en verleenen van bijstand in rechts- en belastingszaken anders dan door meesters in de rechten en praktizijns, dat sinds November 1933 voor openbare behandeling gereed is, — een ontwerp-Stoomverordening naar het voorbeeld der Ned.-Indische Stoomordonnantie 1930, — een reeks ontwerpen, regelende de uitoefening van de geneeskunst, de praktijk als vroedvrouw en de uitoefening der tandheelkunst, — ook een ontwerp-Havenreglement en een ontwerp-Hinderlijk geluid-keur.

Wat Curaçao in de Staten-Generaal betreft volsta ik met de vermelding van de oplossing eener oude kwestie, de vaststelling van het slot der rekening van ontvangsten en uitgaven over 1929. Men kent de geschiedenis: de aanvullende begrooting over dat jaar, die, zooals de tegenwoordige voorzitter van den Kolonialen raad heeft opgemerkt, haar ontstaan dankte „aan de roekelooze wijze, waarop met 's Lands middelen is omgesprongen", werd in September 1931 met algemeene stemmen verworpen. Waarom het desbetreffende ontwerp was ingediend werd iedereen onduidelijk, toen bleek, dat deze verwerping geenerlei gevolg had, en even goed in Juli 1932 een ontwerp tot vaststelling van het slot van rekening over 1929 werd ingediend. Op negen millioen uitgaven bleek een overschrijding der toegestane gelden met een half millioen. De gouverneur, die persoonlijk buiten het beleid van 1929 staat, heeft zich beijverd, den raad voor

te stellen, dat deze vaststelling slechts een formaliteit was, een voldoen aan den eisch van art. 106 2de lid Rr. Desalniettemin heeft de raad met 8 tegen 2 stemmen dit ontwerp verworpen, kennelijk zich stellende op het standpunt, dat zij anders indirect zou goedkeuren wat zij bij het verwerpen der aanvullende begrooting zoo stellig mogelijk had afgekeurd. Eindelijk, in 1934, is de zaak in de Staten-generaal gekomen, ten einde vaststelling van het slot van rekening bij wet te doen geschieden. Volgens het Voorloopig verslag werd in de 2de kamer het formeele standpunt van den gouverneur aanvaard, maar gevraagd, waarom de door den Kolonialen raad verworpen aanvullende begrooting niet bij de Staten-generaal was gebracht. De minister heeft daarop geantwoord, dat, daar de begrooting voor 1929 niet definitief bij de wet was vastgesteld, aanvulling bij de wet niet in overeenstemming met het Rr. zou zijn. Ik laat naar aanleiding van dit antwoord daar, dat, zooals het kamerlid dr. Rutgers opmerkte, deze vaststelling bij de wet van het slot van rekening evenzeer in strijd is met het Rr., maar, als juist is wat de minister beweert, en dr. Rutgers was het daarmee eens, dan zal m.i. de gevolgtrekking moeten gemaakt worden, dat, eenmaal een sluitende begrooting van den Kolonialen raad goedgekeurd zijnde door de Kroon, daarna buiten de Staten-generaal om alle mogelijke aanvullende begrootingen kunnen worden gemaakt buiten de Staten-generaal om met een groot tekort. Er is immers geen reden om te zeggen, dat voor zulk een aanvullende begrooting niet geldt art. 104, 1° Rr. maar wel dat artikel onder 2°, of moet ook hier het kunstje van de „uit leening te verkrijgen gelden", geen oplossing van den raad, uitkomst brengen?

In de tweede plaats vindt men in de Memorie van antwoord van den minister de opmerking, dat deze zoogen. regularisatie niet wettelijk voorgeschreven is, maar op de praktijk berust. Zou men, indien verwerping van een regularisatie-ontwerp geenerlei gevolg heeft, zichzelf en anderen de daaraan ten koste te leggen moeite en tijd dan maar niet liever besparen? Hier opent zich een wijd perspectief: een overschrijding der toegestane gelden, geen regularisatie, een goedkeuring van het slot van rekening, die een formaliteit is.

Wat dit laatste betrefdt heeft gelukkig het eenige kamerlid, dat het woord gevoerd heeft, zich losgemaakt van het formeele standpunt, in het Voorloopig verslag ingenomen, en duidelijk in het licht doen komen, dat ook de minister het hierin niet met den gouverneur eens was. Bij deze gelegenheid is nl. een tipje

opgelicht van de briefwisseling tusschen Algemeene rekenkamer en minister. De rekenkamer had erop gewezen, dat op verschillende artikelen meer was verevend dan was toegestaan, waarop de minister heeft geantwoord: „De opheffing van de bedenking geschiedt bij de vaststelling van het slot der rekening". Anders dan de heer Rutgers zie ik dit standpunt — vaststelling van het slot der rekening is déchargeering van de regeering (of van het koloniaal bestuur) en sanctionneering van de uitgaven, die op de begrooting niet voorzien waren of bij aanvullende begrooting verworpen — ook in de door dezen afgevaardigde aangehaalde woorden van den minister van Financiën bij een andere gelegenheid: „Het ...... vaststellen eener rekening ..... beteekent .., dat vastgesteld wordt, dat de Regeering geen uitgaven heeft gedaan. waartoe zij door den begrootingswetgever niet was gemachtigd ......".

Komt dus de Koloniale raad formeel als overwinnaar uit den strijd, het zal zeker velen verwonderen, dat de Handelingen der Tweede kamer na deze beschouwingen niet anders vermelden dan dat het wetsontwerp is goedgekeurd en men zich dus om deze déchargeering en sanctionneering niet druk gemaakt heeft.

Wel is nog een ander punt ter sprake gekomen. De heer Rutgers heeft in de Tweede kamer ingenomen het bekende standpunt van den heer Fock uit de Eerste kamer, dat alle Curaçaosche begrootingen voortaan in de Staten-generaal moeten komen. En de minister heeft hem gerustgesteld: de herziening van het Rr. rekent daarmee. Dat beteekent voor Curaçao een stap achteruit niet *op* maar *van* den weg der autonomie ondanks de grondwetsherziening, die deze autonomie wat vooruit scheen te willen brengen, een autonomie, waarop de gouverneur nog meende zich te kunnen beroepen, toen hij den raad opwekte zijn formeele ontwerpen maar aan te nemen.

Amsterdam 13 Augustus 1934

EEN ADRES AAN DEN AFGETREDEN GOUVERNEUR VAN CURAÇAO IN 1816

DOOR

W. M. HOYER

Van 1807 tot 1816 heeft het Engelsche tusschenbestuur geduurd. De laatste Engelsche gouverneur was de generaal-majoor Le Couteur. Dit tijdperk is tot nu toe nog niet voorwerp van bepaald bronnenonderzoek, dat voor een deel in de Engelsche archieven zou moeten worden ingesteld, geweest. Men leest er iets van in het *Gedenkboek Nederland-Curaçao* 1634—1934 in het hoofdstuk „Engelsche overheersching; herstel der Nederlandsche souvereiniteit" van de hand des heeren Menkman.

Dat althans de leden van den raad, „the supreme court", het goed met den Engelschen gouverneur konden vinden, blijkt uit het onderstaande adres, dat zij hem een dag voor den overgang van het bewind zonden, en dat men met het antwoord daarop aantreft in *The Curaçao Gazette*, de in 1812 opgerichte courant, later genoemd *De Curaçaosche Courant*, van 8 Maart 1816.

Al de onderteekenaars, de heeren Cancrijn, Duyckink, Beutner en Van Uytrecht waren Curaçaoenaars, die na het vertrek van de Engelschen zitting bleven houden, en wel in den Raad van politie; raad-fiscaal was de bekende mr. P. B. van Starkenborgh. Over hen allen zie men desverlangd in den negenden jaargang van dit tijdschrift het opstel „Curaçao en onderhoorige eilanden 1816—1828".

The Curaçao Gazette dan schrijft:

CURAÇAO, MAART 1816

Het volgende Adres is door Zijne Edelheid den Raad Fiscaal en de Edele Leden van den Hoogen Raad, aangeboden aan Zijne

Edelheid den Generaal Majoor Le Couteur, bij zijn Edel's vertrek uit dit Eiland:

To his Honor Major-General John Le Couteur, Lieutenant-Governor and Commander in Chief of Curaçao ,and its Dependencies, Bonaire and Aruba, Vice-Admiral, and President of the Courts, &c. &c. &c.

Sir — Amidst the natural feeling of joy which we experience on being so happily reunited to our mother country, we yet cannot refrain from testifying our sincere sorrow and regret at our being about to be separated from our worthy Governor, endeared to us as he is by the urbanity of his manners, and the humanity of his disposition.

As the period, however, has now arrived when we are to bid you a sorrowful farewell, permit us to assure you, Sir, both for ourselves, and in the unanimous voice of the community, that we shall ever retain the most grateful remembrance of your mild administration of the government, and of that paternal solicitude for our welfare, which prompted you to take such immediate and effectual measures, as happily to avert from us the dreadful visitation of famine, with which we are nearly threatened.

For ourselves, in our official capacity, we can truly say, that during your Government you have incessantly watched over and promoted the best interests of the colony; displaying, in your intercourse with us, collectively and individually, that frank and kindly demeanour, as could not fail to excite in our bosoms the most cordial sentiments of respect and attachment towards major general Le Couteur.

Allow us then, Sir, to express our fervent wishes for the continued health of yourself and amiable family, in whatever part of the world your country may require your future services, and to hope, retained as you will long be in our grateful remembrance, you will, amidst your important avocations, or in your peaceful retirement, sometimes kindly recall to mind those who have now the honor to subscribe themselves with in variable consideration and esteem,

Sir, your Honor's most obedient
and most humble servants,
The Councillor Fiscal, and Members
of the Supreme Court.

Het antwoord was in de volgende bewoordingen.

CURACAO, 3D. MARCH 1816.

Gentlemen. — The address which you put into my hands yesterday, could not be read by me without exciting the most gratifying feelings.

The cordiality which has constantly prevailed between us, the impartiality and integrity when administering justice; the intelligence, knowledge, and zeal for the welfare of your country, which you have manifested on all occasions when sitting in the Court of Policy, has made my task easy, and created in me the greatest esteem for the members of the Supreme Council.

If your public conduct has had that effect upon me, your friendly behaviour at all times, but at this moment so earnestly expressed, can never be forgotten, and on leeving this Colony permit me to request you will accept my sincere thanks for the able, cheerful, and ready assistance you have at all times afforded me, and to assure you of my sincere prayers for your happiness, and that of the Inhabitants of this Island.

I have the honor to be, gentlemen,

Your faithful friend and humble servant,
J. Le Couteur, Maj.-Gen.

Tho His Honor the Councillor Fiscal.
The Honorable B. A. Cancryn,
G. Duyckinck,
A. A. Beutner,
C. L. Van Uytrecht.

DE JOODSCHE SYNAGOGE OP CURAÇAO

DOOR

P. A. EUWENS O.P.

Een paar jaar geleden, in 1932, was het tweehonderd jaar geleden, dat de Joodsche synagoge op Curaçao werd gebouwd. Twee jaar is er over gebouwd.

Bij die gelegenheid hebben wij een bezoek aan dit gebouw gebracht. De heer J. M. L. Maduro heeft ons daar toen rondgeleid en voor onze verbaasde blikken de schatkamer en het heiligdom ontsloten der H. Ark, en ons een overvloed van historische gegevens verstrekt en met zooveel begeestering verteld van de geschiedenis van die eerste nederzetting der Joodsche kolonisten op ons eiland, dat wij met bewondering vervuld werden. En onwillekeurig dwaalden onze gedachten af en maakten we vergelijkingen en wij dachten aan onze Protestantsche broeders, die immer de blakende gunst van de West-Indische Compagnie en van de gouverneurs van het eiland genoten, maar wier steriele onvruchtbaarheid nooit door den adem des geloofs kon bezield en tot eenige grootsche daad opgewekt worden, en met weemoed dachten we ook aan onze eigen geloofsgenooten, die als minderwaardigen geknecht en onderdrukt, nog honderd jaren moesten wachten op de komst van dien grooten leider en levenwekker, Pastoor Niewindt, om als een andere Moses uit die barre rots van armoede en verwildering, van verkilling en oneenigheid, dien levenden waterstroom te slaan van geloof en beschaving.

Want dit monumentaal gebouw der joodsche synagoge en de kostbaarheden, die het herbergt, en de geschiedenis, die eraan ten grondslag ligt, getuigen niet enkel van voorspoed en rijkdom, maar nog veel meer en luider nog van de eensgezindheid en het machtig, intens en begeesterend geloof, dat er destijds leefde in die kleine snel aangroeiende kolonie van Joodsche immigranten, die zich hier op Curaçao hadden nedergezet.

Men heeft wel eens gezegd, dat de Joden een merkbaren invloed hebben uitgeoefend op de geschiedenis van Amsterdam.

Met veel meer recht kan dit gezegd en met veel meer bewijzen gestaafd worden van Curaçao. — Reeds hun grooter percentage op het totaal der toenmalige bevolking maakt dit al waarschijnlijk. — Ondanks de vijandige gezindheid van sommige Gouverneurs hebben zij zich hier al spoedig tot grooten voorspoed weten op te werken en een machtigen invloed uitgeoefend niet alleen op handel en scheepvaart, maar zelfs op de taal des volks. Zij, die hier — en dit in frappante tegenstelling met de Joden in Suriname — in den loop der eeuwen hun eigen ras bijna ongerept en zuiver wisten te handhaven, hebben toch ruimschoots bijgedragen tot de vermenging der rassen in onze kolonie. — Terwijl hun scherpzinnigheid en het welslagen hunner handelsondernemingen door geen enkelen anderen koopman geëvenaard, veel minder overtroffen werd, wekte dit naar buiten bij anderen slechts jalouzie en onverdraagzaamheid, maar sloten zij zich onderling in eigen kring veel vaster aaneen, versterkten hun geloofsleven; het bracht hen tot groote offers, tot de stichting van dit bedehuis, dat zij in heiligen wedijver opsmukten en versierden met al de schatten hunner liefde voor den Joodschen eeredienst.

Men kan de geschiedenis van dit kerkgebouw niet beschrijven los van die der Joden in onze kolonie. Deze bouw vormt niet een kleine bijdrage, een episode dezer geschiedenis, neen, hij is de sluitsteen, de bekroning, het integreerend onderdeel van de eerste 70 tot 80 jaar der geschiedenis der Portugeesch-Israëlietische Gemeente van Curaçao. Hij is het monumentaal gedenkteeken van de opkomst en bloei der eerste Joodsche bannelingen, die, via Amsterdam van Brazilië gekomen, zich hier omstreeks het midden der XVIIe eeuw gevestigd hebben.

In afwachting van en met verwijzing naar de eerste volledige en betrouwbare geschiedenis van de Portugeesche Joden op Curaçao, zullen wij, hier als vóórgeschiedenis van de stichting dezer synagoge bij wijze van kroniek de voornaamste feiten ter oriënteering beknopt vermelden.

1659. — Vestiging van de Portug. Israëlieten op Curaçao. Dit jaar staat als ontwijfelbaar zeker vast. (Doch, steunend op de historische gegevens, waarover wij tegenwoordig kunnen beschikken, vermelden wij hier terloops, dat het vrijwel zeker is, dat ook reeds vroeger, tusschen de jaren 1650 en 1659, eenige personen en groepen van Joden zich hier gevestigd hebben.) Die Joden (ongeveer 70 personen) kwamen in dat jaar 1659 hier aan, voorzien van een

brief van de West-Indische Compagnie aan den Gouverneur Matthias Beck, met opdracht hun landen aan te wijzen en van slaven, paarden, gereedschappen enz. te voorzien, zoodat zij zich aan den landbouw konden wijden.

De terreinen, die hun ter beschikking werden gesteld, waren gelegen ter plaatse, die later naar hen *„het Jodenkwartier"* genoemd werd, waarvan de tegenwoordige plantage *de Hoop* ongeveer het middelpunt vormde. Waarschijnlijk noemden zij die plaats: *„Mkivé Israël"*, de Hoop Israëls, en is de tegenwoordige naam daarvan de vertaling en nog de herinnering. — Sterker bewijs is, dat de oudst bekende eigenaar dezer plantage reeds in 1660 was Joshua Mardogay Henriquez, dezelfde die in een officiëel document genoemd wordt: „niet alleen van de oudste burgers van de Joodsche Natie, die hier gekomen zijn, maar zelfs de aanleyder om onze Natie hier te doen komen, alzoo in 't jaar 1659 hier gekomen is met verschillende familien uit Patria, uitmakende over 70 zielen, zoo groot als klein" enz.

Het ligt voor de hand, dat zij dáár toen ook een heel bescheiden bedehuis hebben opgericht, waarschijnlijk van hout, dat misschien maar een deel uitmaakte van een eenvoudig woonhuis.

Er zijn ook bewijzen in menigte dat die Joden zich al vrij spoedig ook in de Willemstad gevestigd hebben, waar de nabijheid der haven en de plaatselijke gelegenheid hun veel meer kans bood zich op den handel toe te leggen, waartoe hun natuurlijke aanleg hen ook veel meer geschikt maakte. De oudste koopbrieven van verschillende perceelen in de Willemstad leveren het duidelijkste bewijs, dat zij al vrij spoedig hier eigendomsrechten verkregen hebben. — Zelfs de oude koopbrieven van de tegenwoordige synagoge bewijzen dit overvloedig.

Wij denken er niet aan onze lezers de verveling en schrik op het lijf te jagen door de dorre opsomming van een reeks koopakten ten bewijze, dat vele Joden al spoedig na hun komst op Curaçao hun woonplaats van het Jodenkwartier achter het Schottegat overbrachten naar de Willemstad. Dat is ook volmaakt overbodig.

Want er bestaat één koopakte, die de bewijskracht bezit van meer dan 20 of 30 andere. Die koopbrief, gedateerd op 13 Juni 1687, is zeer waarschijnlijk de oudste, die er nog op C. te vinden is. Ofschoon sterk gehavend door loopgraven van den houtworm, is toch de naam en het jaartal wondergoed gespaard en geconserveerd gebleven.

Deze koopbrief spreekt van een huis: *staende in de Joode Kerckstraet, bij de Joode Kerk.*" Dit document heeft een groote histori-

sche waarde. — Wij rekenen ons volkomen gerechtigd, — wel niemand zal ons hierom van voorbarigheid of lichtzinnigheid beschuldigen, — wanneer wij uit dien hierboven aangehaalden zin de volgende conclusies trekken:

1°. — In dit jaar 1687 stond er dus reeds in de Willemstad (Punda) een Jodenkerk of synagoge, wel heel klein en bescheiden nog, maar toch geenszins clandestien en verborgen of verscholen en onherkenbaar, zooals bv. de schuilkerken der katholieken in Amsterdam in de XVIIe eeuw, maar openlijk en als zoodanig aan iedereen bekend.

2°. — Deze kerk lag op den Zuid-Oostelijken hoek, gevormd door de tegenwoordige Kerkstraat en Columbusstraat.

3°. — Als bewijs, dat die kerk er toen al enkele jaren stond, diene dat de straat, waarin die kerk stond, al zijn vroegeren naam verloren had en in den volksmond uitsluitend als de „*Joode Kerckstraet*" bekend stond.

4°. — Onder dit opzicht was geen vergissing mogelijk, zoodat de toenmalige Vendumeester, Jan Claasen d'Rocher, dien meer distinctieven volksnaam overnam en in dit officiëele document vastlegde en sanctioneerde.

5°. — Het bestaan van deze synagoge in de stad in dat jaar levert indirect het evident bewijs, dat in dien tijd het meerendeel der Joden reeds hun woonstede verlegd hadden en in de stad huisden, met de uitgesproken tendenz dat ook de overige Joden binnenkort dat voorbeeld zouden volgen. Het zou immers al te dwaas zijn te veronderstellen, dat men een synagoge gaat bouwen in de stad, terwijl het meerendeel der Joden op meer dan één uur afstands rustig zou blijven wonen vèr buiten de stad achter het Schottegat.

6°. — In minder dan 25 jaar tijds moeten dus de bestaansmiddelen en levensvoorwaarden van het gros der Joden totaal zijn gewijzigd, doordat zij van buitenlui stadsbewoners geworden en van den landbouw naar den koophandel zijn overgegaan.

7°. — Al deze conclusies worden positief bevestigd door eenige andere feiten, die wij hier beknopt bij wijze van kroniek laten volgen en die op hun beurt ook weer door het bovenstaande nadere verklaring vinden.

1672. Zeer waarschijnlijk in verband met en met het oog op de a.s. stichting-van een eigen synagoge in de stad werd in dit jaar de kerkgemeente „*Mikvé Israël*" formeel georganiseerd en alle leden van het kerkbestuur (de *Parnassim*) successievelijk aangesteld.

1674. In dit jaar werd er een algemeene collecte gehouden on-

der de Curaçaosche Joden voor den bouw eener synagoge, die 168.— pesos opbracht.

1674. In datzelfde jaar kwam uit Amsterdam hier aan de eerste opperrabijn Jossiau Pardo met zijn gezin. (1674—1683).

1685. Meer als toegift voegen we hier nog een bewijs bij voor het bestaan van deze Joodsche kerk in de stad, ontleend aan een buitenstaander. In Januari 1685 werd Curaçao bezocht door den Franschen flibustier(kaper) Sieur Raveneau de Lussan. In zijn „*Memoires*" weet hij het volgende van zijn bezoek te vertellen: „La ville est petite, mais fort jolie, ceinte d'une muraille très haute et fort mince; son Port est beau et sûr. Le Fort, qui le commande, aussi bien que la ville est assez régulièrement fortifié. On y professe librement plusieurs sortes de Réligions, dont les principales sont celles des Calvénistes (des Hollandais), des Juifs, et des Cuacres (Croates), pour chacune desquelles il y a dans la Ville un Temple particulier." — Aldus de uitgave van 1775, aangehaald in het Tweede Jaarverslag van het Curaçaosche Geschied-, T.-, L.- en Volkenkundig Genootschap, p. 141. De oorspronkelijke uitgave van 1689 heeft eenige afwijkingen, die wij tusschen haakjes geplaatst hebben. „Croates" en „Cuacres" kan hier alleen Lutheranen beteekenen. Het valt ver buiten ons bestek, hier de redenen dezer verbasteringen te gaan napluizen.

* * *

1690. Die eerste synagoge moet wel erg bekrompen zijn geweest en de toevloed der bezoekers steeds stijgend, want in dit jaar werd er een huis aangekocht, vlak naast de synagoge gelegen, voor de som van 463 pesos. Daar dit huis wat grooter en ruimer was, had men blijkbaar de bedoeling om dit tweede huis als kerkgebouw in te richten, hetgeen feitelijk reeds twee jaar later plaats vond.

1692. Op het Paaschfeest van dit jaar werd deze nieuwe synagoge in gebruik genomen. Dat was dus de tweede synagoge. De eerste werd sindsdien gebruikt als school en bestuurszaal.

1694. Elias Lopez, de tweede opperrabbijn, eertijds te Barbados, krijgt zijn aanstelling op een salaris van 800 gld. met 300 gld. voor uitrustingskosten en 200 gld. voor passage. Zijn ambtsperiode duurde tot 1713, toen hij overleed.

Niettegenstaande in 1693 een groep van 90 Curaçaosche Joden naar Noord-Amerika vertrok en in hetzelfde jaar een groep zich in Tucacos aan de overkust van Venezuela vestigde en het jaar daarna eenigen naar New-Port (N.A.) gingen, bleef men nog steeds

bedacht op nieuwe uitbreiding van het bestaande kerkgebouw.

1699. Een groot pand, bijna even groot als de beide vorige perceelen te zamen, en eveneens in de Jodenkerkstraat gelegen naast de kerk, wordt voor ruim 977.— pesos aangekocht met het plan om het bij de synagoge te voegen.

1703. Een collecte voor deze verbouwing bracht 604.— pesos op en in Mei van dit jaar werd deze 3de synagoge ingewijd en in gebruik genomen.

1704. Er werd een huis aangekocht aan de Kuiperstraat, staande ter plaatse, waar nu de consistoriekamer en trouwzaal gelegen is. Dit huis heeft jaren lang als woning gediend voor den Rabbijn of zooals hij toen in gouvernementsstukken genoemd werd: *„De Joodsche Dominé"*.

1715. De derde Opperrabbijn Raphael Jesurun treedt in functie. — Hij kwam van Amsterdam, doch was vroeger reeds op C. in kerkelijken dienst werkzaam geweest.

1730. In de vorige jaren was men steeds blijven doorgaan nieuwe perceelen aan te koopen, nu deed men het echter in de Kuiperstraat, welke huizen aan de achterzijde aan de synagoge grensden, zoodat zij op het geschikte oogenblik daarmee tot één geheel konden vereenigd worden.

Omstreeks dezen tijd waren de Joden reeds tot ongekende voorspoed gestegen. Bijna de geheele scheepvaart van het eiland hadden zij in handen en zelfs rustten zij kapers uit tegen de zeeroovers, die de zee in den omtrek onveilig maakten. De geldmiddelen vloeiden dus ruim, maar het moet tot hun eer gezegd worden, dat zij met groote vrijgevigheid daarvan ruime bijdragen afstonden voor hun eeredienst en met ware begeestering hun ideaal zochten te verwezenlijken om hier een Godshuis tot stand te brengen, dat niet alleen getuigenis zou afleggen van hun rijkdom, maar ook van liefde voor het geloof hunner vaderen.

Dat plan was breed opgezet en eindelijk genoegzaam voorbereid, zoodat in het begin van dit jaar het besluit van het kerkbestuur aan de gemeenteleden werd bekend gemaakt om de bestaande synagoge te vergrooten, feitelijk echter om een geheel nieuw gebouw te stichten. Allen werden verzocht voor dat heilig werk bij te dragen.

Twee dagen vóór Paschen werd de collecte aangekondigd, die op het feest zelf zou gehouden worden en een enorm succes had, daar zij ruim 6406.— pesos, dus bijna 13.000 gld. opbracht. Welk een enthusiasme er onder de gemeentenaren heerschte voor dit grootsche werk, blijkt ook hieruit, dat een ieder streed om de eer

een der vier hoeksteenen van het nieuwe gebouw te mogen leggen. Voor het kerkbestuur natuurlijk een lastig probleem. Doch de Parnassim gaven niet alleen blijk van veel scherpzinnigheid maar ook van een gezonde koopmanschap door dit probleem zonder eenige persoonlijke bevoorrechting tot een ieders voldoening op te lossen door het recht en de eer om één dezer vier hoeksteenen te mogen leggen aan den meestbiedende te verkoopen.

De 1e verkreeg Mardochay Alvares Correa voor 410 pesos.

De 2e verkreeg Samuel de Casseres voor 315 pesos.

De 3e verkreeg Jacob Henriquez Morao voor 325 pesos.

De 4e verkreeg Emanuel Hisquiao Alevy voor 355 pesos.

In totaal bracht deze eerste steenlegging dus 1405 pesos op.

September 1730 kan men rekenen als het begin van den bouw, want toen werden deze vier hoeksteenen gelegd.

Isaac Marchena en Eliao Jeudah Leao boden hun woonhuizen aan de gemeentenaren aan om tijdens den bouw als bedehuis te gebruiken.

1731. Dit jaar werd ook de eerste steen gelegd van de vier groote pilaren van het gebouw. Dit recht, eveneens aan den meestbiedende verkocht, werd verkregen door:

Daniel Aboab Cardoze (de 1ste) voor 155 pesos, zijne vrouw Rebeca (2de) voor 142 pesos, Abraham Aboab Cardoze (3de) voor 140 pesos, zijn vrouw Leah (4de) voor 136 pesos, en bracht dus in totaal bijna 1000 gld. op.

Een tweede collecte voor den bouw gehouden deed ruim 2315 pesos in de kas vloeien.

1732. Begin April van dit jaar was de nieuwe synagoge voltooid. Op den eersten Paaschdag (15 Nisan) werd zij met groote plechtigheid ingewijd en in gebruik genomen. De geheele bouw had ruim 21.000 pesos gekost. Feitelijk vertegenwoordigde deze bouw zeker een veel hoogere waarde. Het wil ons voorkomen, dat dit bedrag voor verreweg het grootste gedeelte werd besteed aan bouwmaterialen, en dat maar voor een zeer klein gedeelte, daaronder aan arbeidsloon geboekt was. Immers had in dien tijd het Gouvernement de vaste gewoonte bij den bouw en herstel der stadsmuren daarvoor zonder vergoeding de slaven der ingezetenen op te vorderen. Als men verder nagaat, dat een der grieven tegen Gouverneur van Liebergen (1679—1682) was geweest, dat hij bij den bouw van de 1ste synagoge de slaven van de Compagnie daarvoor beschikbaar had gesteld, dan mag en moet men wel veronderstellen, dat de Joden, gezien den heiligen wedijver, die er onder

hen voor dezen bouw bestond, ook zeker hun eigen slaven daarvoor zonder eenige vergoeding hebben afgestaan.

* * *

Ten slotte moeten wij nog eenige woorden wijden aan het uit- en inwendige van het gebouw zelf. De tegenwoordige synagoge is nog precies dezelfde als die in 1732 werd ingewijd en in gebruik genomen. Essentieel is er niets aan veranderd. Alleen is de uitwendige omgeving aanmerkelijk verfraaid doordat een menigte kleine onaanzienlijke huisjes, die aan den voorkant en ter zijde aan de Kuiperstraat de synagoge insloten, in latere jaren zijn afgebroken, zoodat nu het gebouw aan alle kanten geheel vrij staat op een open terrein, langs alle zijden door een hoogen muur omgeven. — Het gebouw zelf is 23.40 Meter lang, 17.50 M. breed en de hoogste hoogte bedraagt 15 M. Rondom loopt een mooie breede gang, met marmertegels bevloerd, die aan de West- en Noordzijde zeker 4 à 5 M. breed is. De synagoge staat georienteerd, d.w.z. is gebouwd volgens de H. Linie, dus naar het Oosten gericht. De ingang is aan de Westzijde. Zoowel het Oost- als het Westfront zijn volkomen aan elkander gelijk.

Alhoewel het geheele gebouw aan alle zijden ruim voorzien is van een groot aantal kleine rondboogvensters en binnenin boven in elk der drie beuken een houten tongewelf is aangebracht, kan men toch niet zeggen dat deze synagoge in een bepaalden stijl is opgetrokken. De drie topgevels van vóór- en achtergevel dragen echter duidelijk het kenmerk van den specifiek Hollandschen stijl van dien tijd.

Het is nog niet bekend, wie de ontwerper en uitvoerder van dezen bouw is geweest. In geen geval komen hier voor in aanmerking de ingenieurs W. Meyer en C. H. Schrijver, noch Esdré en Ribbius, die in later tijd op Curaçao naam gemaakt hebben, omdat zij eerst nà 1740 hier kwamen en bovendien speciaal voor bouw en herstel der fortificatiën werden uitgezonden. Ofschoon het gebouw in grooten eenvoud is opgetrokken en alle weelde en overdaad geheel vermeden is, schijnt toch wel een Hollandsche architekt van naam het ontwerp gemaakt te hebben, want zoowel in- als uitwendig munt het gebouw uit door zuivere proporties en mooie harmonische lijnen.

Aan de inwendige betimmering heeft men evenwel veel meer luxe ten koste gelegd, waarvoor uitsluitend het kostbaar mahoniehout gebruikt is. Al de zitbanken, de tribunes, het koor voor orgel

en zangers, de drie gewelven zijn geheel van mahonie vervaardigd. Vlak bij den ingang bevindt zich de „*Tebah*", een verhoogd voetstuk van 3×5.50 M. oppervlakte, vanwaar de Rabbijn de wetsrollen voorleest en dat tevens als kansel dienst doet, is eveneens van hetzelfde kostbare materiaal gemaakt. Bij deze feestelijke gelegenheid heeft men de „Tebah" met een kostbaar nieuw zwaar rood fluweelen vloerkleed bedekt, met gouddraad geborduurd en met echte gouden franje en galon afgezet.

Een waar monumentaal pronkstuk, dat het geheele middengedeelte van den muur aan de Oostzijde beslaat, is de Ark („Egal"), eigenlijk een hoog opgebouwde kast inwendig geheel met rood zijden damast bekleed, en afgesloten met zes zware deuren en alleen toegankelijk langs een verhoogd bordès, rondom met een sierlijke leuning, alles van massief mahoniehout. Deze ark heeft indertijd ruim 1500 gld. gekost en werd in 1709 op C. vervaardigd door den bekenden Pieter de Mey en dateert dus nog van de 3de synagoge.

Deze Ark dient ter bewaring van alle kostbaarheden, liturgische ornamenten, schalen, enz. alles van zwaar antiek zilver. Ook de wetsrollen („*Sepher Torah*") staan hier achter slot en grendel. Deze wetsrollen zijn reeds van hoogen ouderdom en bevatten den volledigen tekst van de vijf boeken vanMoses op echt perkamenten bladen in hebreeuwsche letters met de pen geteekend. Deze tekst wordt gedurende het jaar elken Sabbath bij gedeelten op den „Tebah" door den Rabbijn voorgelezen. De perkamenten bladen, aan elkaar genaaid, vormen lange reepen, die rondom zilveren stangen zijn opgerold. Ook deze stangen zijn ware kunststukken van antiek zilver. Zij eindigen beneden in groote handvaten en boven in een sierlijk bewerkt pyramidevormig bovenstuk, vol behangen met gouden en zilveren zacht rinkelende belletjes. Nog moeten we vermelden, dat vooral aan deze Ark in den loop der jaren de verschillende Joodsche families al hun liefde en offerzin hebben ten koste gelegd. Bovenaan prijkt de decálogus (tien geboden) in groote zwaar zilveren hebreeuwsche letters. Al de deurknoppen benevens de ongewoon grooten schilden rondom het sleutelgat zijn van massief zilver. Zelfs heeft men deze schilden met echte edelsteenen, smaragd en robijnen, opgesierd.

Een merkwaardigheid zijn ook de vier groote koperen antieke lichtkronen, elk van 24 kaarslichten, die in het midden van het hooge gewelf afhangen. Zij zijn in Amsterdam vervaardigd en door verschillende personen, wier naam en jaartal ze dragen, ten geschenke gegeven. Sommigen dateeren nog van de eerste synagoge.

Zelfs de beide ronde pilaren, die het zangkoor schragen, verdienen nog een speciale vermelding, omdat zij uit een enkelen boomstam van mahoniehout vervaardigd zijn.

In het jaar 1876 is het kerkbestuur ten slotte gezwicht voor den drang van een langdurige klacht, dat het kerkgebouw door die donkerbruine tint van al dat mahoniehout van gewelf, zitbanken en tribunes, van Ark en Tebah, zoo'n donkeren en somberen aanblik bood, en men heeft toen al het houtwerk van de drie gewelven en tribunes wit geverfd. Wat men daardoor aan licht en frissche, blijde tint gewonnen heeft, werd tegelijk aan pronk en luister van het kostbaar materiaal prijsgegeven en ingeboet.

STERVEN DE INDIANEN UIT?

DOOR

C. H. DE GOEJE

Kom in de Oost, en ge bemerkt u te bevinden in een land van Inlanders waar wat Europeanen en andere rassen door heen zijn gesprenkeld; de Europeaan heeft alleen zijn stempel gedrukt op de staatsinrichting en groote bedrijven en heeft er gebouwen geplaatst, spoorwegen aangelegd enz., naar zijn stijl. Kom daarentegen in de West, en het mag mooi zijn, als ge een enkel maal te Paramaribo eenige Indianen ziet, die op bezoek in de stad zijn. Te New York, Rio de Janeiro, Buenos Ayres en op vele andere plaatsen, is geen enkele Indiaan meer te bespeuren, terwijl toch nog slechts 5 eeuwen geleden, de Indianen de uitsluitende bewoners van geheel Amerika waren.

Het heet, dat het roode ras niet bestand is geweest tegen de ziekten en de sterke drank die de Europeaan medebracht, dat hun jachtterreinen hun zijn afgenomen en dat ook velen door oorlog en hardhandige behandeling te gronde zijn gegaan. Een en ander is ongetwijfeld waar voor sommige streken.

Maar toch: de Indiaansche bevolking van Amerika, ten tijde der ontdekking bij benadering 40 tot 50 millioen zielen, had in 1910 nog een sterkte van 15 à 16 millioen (hoofdzakelijk in het Westen van Zuid-Amerika, in Centraal-Amerika en Mexico). Dat is wel een afname, maar nog geen uitsterven [1]).

Het aantal der Karaïben in Suriname is thans ongeveer stabiel [2]).

Volgens een onlangs verschenen artikel [3]), is in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, de doorloopende vestiging van blanken eerst in 1600—1620 begonnen. Een eeuw geleden taxeerde

---

[1]) K. Sapper, Die Zahl und die Volksdichte der Indianischen Bevölkerung in Amerika vor der Conquista und in der Gegenwart. Proc. XXI Int. Congr. Amer., The Hague 1924.

[2]) W. Ahlbrinck, Encyclopaedie der Karaïben, Verh. K. Ak. Wet. Amsterdam 1931, p. 194.

[3]) G. Nestler Tricoche, Les Peaux-Rouges d'aujourd'hui aux Etats-Unis (Une mise au point). Revue anthropologique XLIV, Paris 1934.

men het aantal Indianen op minder dan 300.000; in 1860 bedroeg het 254.000 en liep daarna met schommelingen op tot 317.000 in 1932. De schrijver zegt dan: „Van waar komt de legende der ontvolking? Naar onze bescheiden meening, vindt ze haar oorsprong in het feit, dat de indiaansche stammen, meer en meer afgezonderd in de Reservaties, niet meer op den voorgrond treden gelijk eertijds. Daarbij voegen zich de geschiedenissen van slechte behandeling, verwoestingen door tering, de zoogenaamde slachtingen der oorlogen tegen de Indianen; en ook redeneering naar analogie van hetgeen is voorgevallen in andere koloniën waar de schadelijke werking van de beschaving zich heeft laten voelen".

Wat echter wel geschiedt, is, dat de Indianen hun eigen zeden, gewoonten en opvattingen, hun stamverband, wijze van voeden, hun kosmologie en religie kwijtraken naarmate ze die van de blanken overnemen. Als ze tenslotte ook hun taal vergeten, zijn ze rijp voor een geheel versmelten met de geïmmigreerde bevolking.

In het Nederlandsch gebied is dat alles te zien. Op de Bovenwindsche Eilanden zijn de Indianen, die er blijkens het plaatselijk onderzoek van de Josselin de Jong (1922) gewoond moeten hebben, verdwenen. Op de Benedenwindsche Eilanden ziet men nog menschen van duidelijk Indiaansch type. In Suriname zijn er Indianen die negerbloed hebben opgenomen en onvermengde Indianen. De Indianen van het benedenland hebben daar nog in hoofdzaak hun oude leefwijze behouden; in Britsch Guyana begint dit te verdwijnen [1]). Nabij de Zuidgrens van Suriname hebben de Indianen wel messen, kralen enz., ook ziekten, van Europeesche herkomst, maar leven ze overigens nog geheel in oertoestand. Hoewel: generaal Rondon vertelde mij, dat hij (1927) in een Trio-dorp een Ojana aantrof, die vertelde, dat hij Paramaribo of Cayenne kende en in gebroken Fransch mededeelde, dat hij niet zoo maar een kapitein was, doch „colonel"!

[1]) Brief van wijlen Dr. W. E. Roth, 7 Maart 1933, in The Guiana Leaflet, July 1, 1933: „You must not be astonished to learn that, throughout the Rupununi district, and even further South, the sewing machine is no unusual article of domestic furniture; no more lovely pattern-plaited baskets are obtainable, their place being taken by German shoddy goods or kerosine tins. It is now very difficult to get Indian spun cotton thread; they are making use of rough English-manufactured cotton (?) flax (?) to plait their hammocks. They have guns, horses and cattle, and hence are well able to look after themselves; their childhood is passed. And evil has followed in the wake of clothes; horses are run in Georgetown by and for Indian women. It is all a sad story...."

BOEKBESPREKING

Album van het eiland Aruba. Samengesteld en uitgegeven door S. J. Teunisse bij de viering van den 300-jarigen band tusschen het gebiedsdeel Curaçao en Nederland in Juli van het jaar 1934.

Gedrukt bij de drukkerij „De Spaarnestad" Haarlem.

In de inleiding tot dit fraai uitgevoerde album geeft de samensteller — in het Nederlandsch, het Engelsch en het Spaansch — in een kort bestek een toch inderdaad zeer veelzijdig overzicht van de gesteldheid van Aruba, na Curaçao het belangrijkste eiland van de groep der Nederlandsche Antillen.

Wie zich bewust is van de wenschelijkheid om actueele bijzonderheden aangaande ons eilandengebied in de Caraibische Zee onder de oogen van het groote publiek te brengen, zal reeds dit enkele blaadje druks met vreugde begroeten, als een waardevolle aanwinst voor de op dit gebied betrekking hebbende litteratuur.

In *De West-Indische Gids* van April d. j. gaf H. A. Hessling een Beeld van Aruba in Cijfers, in Juni d.a.v. wist Teunisse, bij de introductie van zijn album, die cijfers aan te vullen met interessante algemeene bijzonderheden. De beide publicaties te zamen geven ons den toestand van het eiland Aruba, bij den aanvang van het Curaçaosche herdenkingsjaar 1934, een toestand welke, door middel van het Verslag van Bestuur en Staat (Curaçao), wel niet vóór tweede helft 1935 officieel zal worden blootgelegd.

Het album bevat twee portretten, van den Gouverneur van Curaçao en van den Gezaghebber van Aruba, een kaartje van het eiland en verder een aantal goede foto's, verdeeld in vijf rubrieken.

In de eerste rubriek zijn opgenomen 19 afbeeldingen van Oranjestad, de hoofdplaats van het eiland, in de tweede 7 van het dorp St. Nicolaas, aan de baai van dien naam, dat zoo sterk

is opgekomen door de vestiging van het petroleumindustriebedrijf, in de derde 23 van de buitendistricten op het eiland, in de vierde 14 van de concessie der Lago Oil and Transport Comp. Ltd. en in de vijfde 3 op de sport betrekking hebbende, welke laatste met de olienijverheid haar intrede heeft gedaan op Aruba.

Alle afbeeldingen zijn goed geslaagd en actueel. Van het Nederlandsche oliebedrijf op Aruba (de Arend Petroleum Maatschappij) bevat het album echter niets op het gebied van illustraties.

Negen handelsondernemingen en een tandarts adverteeren niet alleen in het album, maar zij illustreeren hun annonces met afbeeldingen hunner kantoren, magazijnen en vestigingsplaatsen en dragen er zoodoende toe bij ons een beeld te geven van het moderne Aruba.

Het ware te wenschen dat er op de Nederlandsche Antillen wat vaker een aanleiding werd gevonden om zich door woord en beeld meer bekendheid in de buitenwereld te verschaffen en ook dat bij deze gelegenheid andere eilanden der groep het voorbeeld van Aruba hadden gevolgd.

W. R. MENKMAN.

Jubileum-Album bevattende 5 Curaçaosche Penteekeningen vervaardigd door Hollandsche Artisten, 1 Reproductie Historische Curaçaosche Penteekening.

Ontwerp: J. Tyssen, Den Haag, Holland.

Uitgave: Fotohandel „Sunny Isle", L. Reck, Curaçao, (N. W. I.).

Kort na het Aruba-album gewerd mij dit Jubileum-Album. Ook op het „hoofdeiland" dus heeft men de herdenking van 1934 aangegrepen als een gelegenheid om aan de buitenwereld een voorstelling te geven van hoe het er daarginds uitziet.

De uitgever is bekend door de serie mooie Curaçaosche prentbriefkaarten welke hij al eerder de wereld had ingezonden.

Sunny Isle is inderdaad een op Curaçao zeer toepasselijke naam, maar het spreekt wel van zelf dat die zonnigheid in penteekeningen niet wel tot haar recht kan komen. Ook beelden deze teekeningen niet uit de tegenwoordige bedrijvigheid op Curaçao, de groote vlucht welke industrie en scheepvaart hebben genomen, de moderniseering van verkeer, huisvesting, amuse-

ment enz. van den laatsten tijd, maar dat kan ook niet de bedoeling zijn geweest der uitgave.

Het gezicht op de Handelskade vertoont geen enkel stoom- of motorschip,dat de haven in- of uitvaart, auto's krijgen wij niet te zien, maar wel een waterverkooper die, met zijn bokooi op een ezelwagentje, langs de huizen leurt; wij kunnen ons niet verlustigen in den aanblik van nieuw aangelegde moderne verkeerswegen, of van de meest recente creaties op het punt van huizenbouw, maar het landschap bij den Zwarten Berg en het straatje in Otrabanda zijn zoo typisch Curaçaosch als maar mogelijk is en *dit* Curaçao is natuurlijk nog lang niet verdwenen en zal ook wel niet zoo spoedig verdwijnen.

Dat er niet opzettelijk naar gestreefd is uit te beelden hetgeen vergaan is, bewijst de teekening van het Gouvernementshuis, waarop men duidelijk de hooge lantaarnmasten waarneemt der gemoderniseerden electrische verlichting.

De historische prent ten slotte welke in het album is gereproduceerd, is die in het National Maritime Museum te Greenwich in Engeland, vertoonende „'t Eyland Curaçao Anno 1786", gezien van zee uit en met een 40 tal verklarende onderschriften. Curaçaosche afbeeldingen van vóór de 19e eeuw zijn schaarsch genoeg om de reproductie van deze zeldzame prent, waarvan er voor zoover mij bekend is in Nederland geen aanwezig is, met voldoening in het album opgenomen te zien.

Dit Jubileum-Album is een unicum, niet alleen omdat het ter gelegenheid eener zoo bijzondere herdenking is uitgegeven. Het is een artistieke uitgave welke ieder die Curaçao kent gaarne in zijn bezit zal hebben en iedere tourist gaarne van daar als een souvernir zal medenemen.

W. R. MENKMAN

H. J. Wolff, *Historisch Overzicht over Suriname* 1613—1934.

Dezer dagen verscheen van de hand van den heer H. J. Wolff, oud-districtssecretaris van Suriname, een werkje dragende den hierbovengenoemden titel.

De stof wordt in drieën ingedeeld en wel: 1e deel, bevattende de geschiedenis van het verleden; 2e deel, die van het heden; 3e deel, allerlei economische en statistische gegevens en lezingen over Surinaamsche onderwerpen, door deskundigen gehouden. Voorts treffen wij in dit deel nog namen van vereenigingen aan, die in

Nederland streven naar meer belangstelling voor de West-Indische koloniën.

Daar de geschiedenis in dit werkje een geringere plaats inneemt dan de titel zou doen vermoeden, zouden wij het liever willen noemen: „Een handleiding (of: Leiddraad) van Suriname". Het minst betrouwbaar is volgens onze meening het historisch gedeelte. Wij bedoelen hiermede het eerste en het tweede deel. De schrijver heeft teveel gebruik gemaakt van tweedehandsche bronnen. Daardoor schreef hij op pag. 10: „Omstreeks 1630 verkreeg de West-Indische Compagnie een octrooi om slaven aan Suriname te leveren". In geen enkele resolutie der Staten-Generaal hebben wij van het door den schrijver bedoeld octrooi gelezen. Wel vonden wij op pag. 634 en 221 van de Encyclopædie van Ned. West-Indië, dat vóór 1640 de slavenhandel hoofdzakelijk in handen der Portugeezen en Spanjaarden was en pas na 1640 Hollandsche particulieren dezen handel krachtiger ter hand namen. Bij de overdracht der rechten van Zeeland aan de tweede West-Indische Compagnie, lezen wij voor het eerst in de resolutie der Staten-Generaal van een octrooi betreffende den slavenhandel. „Dat dewijle de gemelte Colonie [1]) niet wel kan werden voortgeset, dan door middel van zwarte slaven ofte Negros ende dat niemandt buyten de voorsz. Compagnie in dese Landen bevoeght is eenige slaven te halen van de kuste van Africa alwaer alleen ingehandelt werden, soo sal de voorsz. Compagnie geobligeert zijn aen geseyde Colonie jaerlycx te leveren sodanigen aental slaven, als aldaer sullen wesen gerequireert". (Octroy 1682, Art VI). Daar hierin niet gesproken wordt van een voorafgaand octrooi, kunnen wij aannemen, dat zulks niet bestaan heeft. Een andere onjuistheid is, dat Bonham (1811—1816) na het incident tusschen hem en Halfhide op 31 Mei 1813 in de vergadering van het Hof van Politie het Hof ontbond (zie pag. 26). Indien de schrijver de bronnen had geraadpleegd, zou hij deze mededeeling nooit gedaan hebben. In zijn rapport over het gebeurde aan Lord Bathurst gericht, schreef Bonham: „I then rang the Bell & broke up the Court" [2]). *Broke up te Court* wil niet zeggen *ontbond* het Hof, maar *hief de zitting op*. Niet de *Schout bij Nacht* Willem Benjamin van Panhuys vertrok eind 1815 naar de West om Suriname voor Nederland van de Engelschen over te nemen, doch de *Generaal-Majoor* van Panhuys. De *Vice-Admiraal*, die meeging, heette van Braam.

[1]) Suriname.
[2]) Brief van 31 Mei 1813.

Het laatste deel van dit werkje is belangrijker en geeft den lezer meer voldoening. De gegevens zijn hier betrouwbaarder dan in de eerste twee deelen. Vooral zij, die over den in- en uitvoer iets willen weten, vinden hierin overvloedig materiaal. Ondanks de gebreken, kunnen wij dit propagandistisch geschrift ten zeerste aanbevelen.

J. EINAAR

Dr. S. L. van der Wal, *De motie-Keuchenius. Een Koloniaal-historische studie over de jaren 1854—1866. Utrechtsche bijdragen tot de geschiedenis, het staatsrecht en de economie van Nederlandsch-Indie I.* N.V. J. B. Wolters' uitgevers-maatschappij, 1934.

De redactie heeft even geaarzeld, of dit boek, ons ter beoordeeling toegezonden, besproken moet worden in ons tijdschrift, dat de West tot voorwerp van studie wil gemaakt zien. Echter — de motie-Keuchenius heeft wel betrekking op een Oost-Indische aangelegenheid, de benoeming van den pas opgetreden minister van Koloniën Mijer tot gouverneur-generaal, maar raakt in wezen een zaak van koloniaal regeeringsbeleid, die zich even goed ten opzichte van Suriname en Curaçao kan voordoen. Dr. Van der Wal behandelt de kwestie van de al of niet grondwettigheid der motie intusschen slechts incidenteel. Keuchenius en de opkomst der antirevolutionaire koloniale politiek maken de hoofdschotel dezer goed geschreven en prettig leesbare studie uit. Dit nu valt buiten ons kader, en daarom moet met deze aankondiging worden volstaan.

B. DE GAAY FORTMAN

BIBLIOGRAPHIE

Literatuur betrekking hebbend op het jubileum van Curaçao
(2de vervolglijst)

Amigoe di Curaçao. 18 Augustus 1934, no. 2264. 300-jarige vereeniging Kolonie Curaçao-Nederland. Viering op Saba.

De Groene Amsterdammer. 19 Mei 1934, no. 2972. Nederland en Curaçao 1634—1934 Herdenking of viering, door mr. F. G. Schalkwijk. [1])

Echo's uit de Missies. 25 September 1934, no. 10. Nederland en Curaçao 300 jaar één.

Auto Kampioen. 22 September 1934, no. 38. Curaçao, door D. J. Ruyter.

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

Oost en West. Maandblad der Kon. Vereeniging Oost en West. September 1934, no. 9. Surinaamsche Peperpot. Bont allerlei over Land en Volk van Suriname, door Fred. Oudschans Dentz. (LIII—LXVI).

De Vakman. 15 Juli 1934 no. 5. De inzending der Ambachtsschool voor de Tentoonstelling te Curaçao. [Moderne Surinaamsche meubelen], door F.E.M.

De Herrnhutter. 5 Augustus 1934, no. 16. Combé-Kerk. Een halve eeuw jubileum 1884—3. Augustus 1934.

De Indische Mercuur. 22 Augustus 1934, no. 34. De oorzaak van de verschuivingen in den sinaasappeloogst van Suriname, door K. van der Veer.

Idem. 5 September 1934, no. 36. Zout in het gewest Curaçao, door dr. P. A. Rowaan. Berichten van de Afdeeling Handelsmuseum van de Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut. no. 87.

Medische Nood. 1934, no. 2. Medische hulp aan het boschland in Suriname, door C. F. Gaander.

---

[1]) Dit artikel is zonder bronvermelding in de Curaçaosche Volkskrant van 11 Juni no. 109 overgenomen. Dit was ook de Nieuwe Rotterdamsche Courant niet bekend, die het in zijn ochtendblad A. van 15 Juni behandelde. Gaarne herstellen wij de opgave in de herdenkingsliteratuur van de W.I.-Gids van Sept.

Agricultural Journal of British Guiana. 5de Jrg. no. 2. Livestock Notes, door T. Bone; A Study of Prices and Wages chiefly agricultural in British Guiana. 1910—1932, door H. D. Huggin.

Proceedings Agricultural Society of Trinidad and Tobago. Jrg. 34, no. 5. Bees and Beekeeping with special reference to Trinidad, door E. A. Emond.

De Katholieke Missiën. September en October 1934. Afl. II. en 12. De Benedictijner-Missie op Trinidad, door Dom. Willibrord OSB, Procurator.

De Aarde en haar Volken. Mei 1934, Afl. 5. Bermuda „Island of Enchantment", door W. J.

Ons Suriname. September 1934, no. 9. Brieven uit de West III, door H. G. Steinberg; Toespraak gehouden op het Zendingsfeest in de groote Stadskerk te Paramaribo, door Br. H. Leerdam.

West India Committee Circular. 2 Augustus 1934, no. 935. West Indian Cocoa; Brimstone Hill. The Historic Fortress in St. Kitts; The Bahama's in 1933; Forestry in British Honduras; Earth Tremors in Montserrat. Their Incidence and Origin, by the Archbishop of the West Indies.

Idem. 16 Augustus 1934, no. 936. British Guiana's New Governor [Mr. G. A. S. Northcote. C. M. G.]; Rum Propaganda; The Colonial Development Fund. Advisory Committee's Fifth Report; Agriculture in Antigua; The Barbados Railway; The Sturge Family in Montserrat.

Idem. 30 Augustus 1934, no. 937. The Magnificent Province [Britsch Guiana]; Trinidad's 1934 Sugar Crop; Sanitation in Trinidad; United Kingdom Trade with the West Indian Group of Colonies; Indian Colonisation. British Guiana as a possible Centre.

Idem. 13 Sept. 1934, no. 938. Trade Conditions in Trinidad; Bermuda Customs Conference; Marketing of Fruit and Vegetables. Progress in the Leeward and Windward Islands; The Jamaica Tourist Board; Trinidad's Tourist Trade; Antigua's Need; Trade in St. Kitts-Nevis; Agriculture in Dominica; West Indian Trade in 1934.

Onze Aarde. September 1934, no. 9. De godsdienst der Boschnegers, door L. Junker.

De Telegraaf. 19 September 1934. Tweede blad. Suriname zoekt afzet van zijn productie, door prof. A. M. Sprenger.

Prod. Col. Mat. Col. no. 122 (1934). La mise en valeur de la Guiane Française, door D. Adam.

Koloniaal Missie Tijdschrift. 15 September 1934. Afl. XI. Het Apost. Vicariaat van Suriname. Een historische schets, door fr. M. F. Abbenhuis. 18. Onderhandelingen met Prefect Schinck. O.F.M.; De Curaçaosche Missie in 1933; De melaatschheid, door A. Verheggen. CssR.

O. D.

DE OMBOUW VAN SURINAME

DOOR

DR. A. A. L. RUTGERS

Wie uit Nederland in Suriname komt en bezoeken gaat afleggen in Paramaribo, bemerkt al spoedig, dat de hoogere kringen der samenleving vrij algemeen geen heel huis, maar een boven- of benedenhuis bewonen.

Aanvankelijk doet het den nieuwkomer eenigszins zonderling aan, dat men den Procureur-Generaal, leden van den Raad van Bestuur of van het Hof van Justitie of hoofden van departementen op een bovenhuis aantreft. Bij nadere kennismaking met de plaatselijke toestanden wordt dit echter begrijpelijk. De oude patriciërhuizen van Paramaribo zijn veel te groot voor de huidige verhoudingen; ze werden reeds vóór jaren in beneden- en bovenhuizen gesplitst en ook in dien vorm zijn ze nog de beste woningen van Paramaribo.

Deze verandering in de oude heerenhuizen van Paramaribo is een beeld en een symptoom van den ombouw, welke de geheele economische en sociale structuur van Suriname heeft ondergaan en ten deele nog bezig is door te maken.

Het is een ontwikkeling, geheel tegenovergesteld aan die, welke Java heeft doorgemaakt. In de 19e eeuw is, vooral na 1870, het jaar der agrarische wetgeving, op Java naast en rustend op den inlandschen landbouw, een Europeesche grootlandbouw ontstaan. Scherp contrasteerend met de algemeene armoede der bevolking traden daardoor op Java ondernemingscentra op, waar een kleine groep van Europeesche leiders, dank zij hun intellect en energie, tot grooten rijkdom kwam. Naast en tusschen de massale, arme landbouwersbevolking ontstond de grootlandbouw met al wat daarmede samenhangt, en geleidelijk stelde zich een evenwicht in tusschen die beide.

De ontwikkelingsgang van Suriname ging daarentegen in omgekeerde richting, vooral na 1863, het jaar der vrijmaking van de slaven.

Suriname was gedurende eenige eeuwen een zuivere plantage-kolonie geweest, een echte „kolonie" in den zin van volksplanting van het moederland. De bestaansbron was landbouw, beoefend op plantages met ingevoerde werkkrachten, de slaven. De geteelde producten waren voor de wereldmarkt, voedselbouw was geheel ondergeschikt.

Tegen het eind der 19e eeuw heeft het Bestuur van Suriname welbewust de hand geslagen aan den ombouw van dezen grondslag van Suriname's economisch en sociaal leven. Naast den plantagelandbouw heeft het Bestuur met alle ten dienste staande middelen den kleinen landbouw bevorderd en groote sommen bestemd voor kolonisatie-doeleinden.

Economisch beteekende dit de overgang van groote eenheden, plantages onder Europeesch beheer, naar kleine bedrijfjes, gronden en grondjes, bewoond en bewerkt door een eigen boer, Creool, Britsch-Indiër of Javaan.

De plantages werden gedreven met veel kapitaal, met betaalde werkkrachten (eerst de slaven, later de contractkoelies) en produceerden enkele weinige artikelen voor de wereldmarkt (suiker, koffie, cacao). De eigenaren en leiders hadden een kans tot groote welvaart te komen, zich rijkdommen te verzamelen, maar voor de groote massa der arbeiders bestond geen kans op lotsverbetering.

De grondjes daarentegen worden bebouwd met een minimale kapitaalsaanwending door den bezitter zelven met zijn gezin, en produceeren in de eerste plaats rijst en een veelheid van andere producten voor eigen gebruik, terwijl de overschotten op de markt komen. De bezitters vinden hier allen de kans om tot meerdere welvaart te komen en velen gelukt het, hun bedrijf geleidelijk uit te breiden en hun positie te verbeteren.

Niet alleen economisch, ook sociaal heeft deze ombouw beteekenis. De toestand van honderd jaar geleden kende — zeer schematisch voorgesteld — een kleine groep van planters, plantage-eigenaren en beheerders, met groote inkomsten en een groote massa van volkomen bezitlooze slaven. Daarvoor in de plaats treedt nu een samenleving, waarin de planters, die kapitalen verdienen, verdwenen zijn, maar de bezitlooze arbeidersmassa wordt omgezet in een groote groep van kleinbezitters, waarvan enkelingen zich opwerken tot middenstanders of welgestelde boeren.

Ook deze ombouw in Suriname zal evenals de ontwikkeling van den landbouw op Java op een evenwichtstoestand tusschen

grootlandbouw en kleinlandbouw moeten uitloopen. Bereikt is dat evenwicht op dit oogenblik zeker nog niet; ieder jaar worden een of meer plantages verkocht, waarvoor niemand zijn geld durft wagen in den grooten landbouw. Daarvoor hebben die zorgvuldig aangelegde polders met hun trenzen en sluizen, hun fabrieken en woningen, alle waarde volkomen verloren. Maar voor den kleinen landbouw heeft ingepolderde grond nog wel waarde; tien gulden per H.A. per jaar huur is er nog altijd wel van te maken, soms zelfs meer. Daarom worden de plantages, die onder den hamer komen, thans meest voor dit doel verkocht en verkaveld. En gelijk de heerenhuizen in de stad in twee woningen gesplitst worden, zoo worden deze plantages, al naar gelang van de grootte, in tientallen of honderdtallen perceelen gesplitst.

Door het geheel verschillend karakter van de plantages en den kleinlandbouw hebben zij economisch een geheel verschillende beteekenis, en reageeren zij ieder op zijn eigene wijze op de omstandigheden.

De groote landbouw produceert alleen voor de wereldmarkt en importeert, zoo noodig, de voedingsmiddelen voor eigen gebruik. Hij wordt gedreven met vreemd, goeddeels buitenlandsch (niet-Surinaamsch) kapitaal, en is geheel ingesteld op de geldhuishouding en productiefmaking van het daarin gestoken kapitaal.

De kleinlandbouwer daarentegen produceert in de eerste plaats voor eigen gebruik, en verkoopt slechts een deel van zijn product, welk deel gewoonlijk ook nog voor de binnenlandsche markt bestemd is (rijst, bananen, vruchten, melk, eieren, enz.). Bovendien plant hij een groote verscheidenheid van producten en werkt slechts bij uitzondering met vreemd kapitaal.

De gevolgen van deze structuurverschillen zijn groot, vooral in tijden van uiterst lage prijzen als de huidige. De plantages worden door hun vaste lasten en zuivere geldhuishouding — tenzij het Gouvernement hulp biedt — gedwongen te sluiten, omdat zij bij voortwerken geld erbij moeten leggen om de loonen te betalen, maar de kleinlandbouwer, die geen geldloonen betaalt, minder vaste lasten heeft, en het grootste deel van zijn oogst zelf opeet, wordt veel minder getroffen en werkt door. Voor zijn bestaan maakt het weinig verschil, of de zelf geteelde rijst, die hij opeet, bij verkoop één of drie gulden opgebracht zou hebben. Zoolang hij van eigen producten leeft, heeft hij voor dat deel van zijn bestaan met de marktprijzen niet te maken.

De kleinlandbouw heeft dus in dit opzicht grooter weerstands-

vermogen en geeft aan het economisch geheel een groote stabiliteit.

De vraag kan gesteld worden, hoever deze ombouw van Suriname's economisch leven reeds gevorderd is.

Het antwoord op deze vraag kan van twee zijden benaderd worden, eenerzijds uitgaande van den achteruitgang van den plantagelandbouw, en anderzijds van de ontwikkeling van den kleinlandbouw.

Diep treurig zijn de cijfers over den achteruitgang der plantages; drie groote cultures uit Suriname's bloeitijd: tabak, katoen en cacao zijn volkomen verdwenen. Van de ruim 100 suikerplantages uit 1833 vinden wij er thans nog slechts één. Tegenover 280 koffieplantages in het begin der 19e eeuw staan er thans nog slechts een veertigtal. Dat is alles wat er van de vele honderden plantages is overgebleven; één suikerplantage en veertig koffieplantages. Ook al houdt men rekening met de veel grootere productie per eenheid in den tegenwoordigen tijd, dan nog bewijst dit den ontstellenden achteruitgang van het grootlandbouwbedrijf. Een blik op de kaart van Suriname, waarop al die voormalige plantages nog voorkomen, doet ons met één oogopslag zien tot welk een kleine fractie van het vroegere cultuurgebied de huidige plantages zijn ingekrompen.

En het ergste daarbij is, dat de nog staande gebleven plantages nu reeds jaren achtereen verliesgevend zijn. Zonder Gouvernementshulp in den een of andere vorm zouden ook die éene suikeronderneming en die enkele tientallen koffie-ondernemingen den strijd om het bestaan niet kunnen volhouden in dezen moeilijken tijd.

Daartegenover staat nu de zich steeds verder ontwikkelende kleinlandbouw als een hoopvol verschiet voor de toekomst.

Regelmatig en zonder schokken is die ontwikkeling niet geweest. Ook daarbij zijn ernstige tegenslagen ondervonden. Ik denk aan de aanvankelijke mislukking der Creolenkolonisatie bij Lelydorp aan de spoorlijn, waar de gronden niet vruchtbaar genoeg bleken voor deze kolonisten en eerst later in handen van Javanen een geslaagden vorm van kleinlandbouw vertoonden. De grootste tegenslag voor de grondjesbewoners was de ondergang van de cacaocultuur, die voor velen, vooral in het Saramaccadistrict, hoofdbron van hun bestaan was. Als gevolg daarvan trokken velen ontmoedigd naar de stad.

Ondanks deze tegenslagen vertoont de kleinlandbouw, vooral in de laatste 20 jaren een gestadigen groei. Enkele voorbeelden mogen dit verduidelijken.

De vroeger onbeteekenende rijstproductie nam aanvankelijk langzaam toe: in 1900 bedroeg de productie 285 ton padi, in 1912 nog slechts 2500 ton, in 1932 was deze echter gestegen tot 25000 ton, dus het tienvoudige van de productie in 1912. De invoer van 60.000 balen rijst in de topjaren was vervangen door een uitvoer van bijna 30.000 balen in 1932.

In dezelfde richting wijzen de cijfers, welke het koloniaal verslag over 1932 geeft betreffende de opbrengsten van den grooten en den kleinen landbouw. Voor den grooten landbouw worden deze gesteld op *f* 2.086.000.—, terwijl de cijfers voor den kleinen landbouw een totaal aanwijzen van *f* 1.771.000.— zonder de opbrengsten van vee en pluimvee. Daar in 1932 rond 300.000 K.G. rundvleesch van inheemsch vee en rond 80.000 K.G. varkensvleesch van inheemsche varkens in het abattoir te Paramaribo verwerkt werden, waarbij dan nog komen de opbrengsten van melk, kippen en eieren, kan veilig gezegd worden, dat in 1932 de opbrengst van den kleinlandbouw die van den grootlandbouw heeft overtroffen.

De toename van de landelijke bevolking, welke aan deze productie ten grondslag ligt, blijkt ook uit de bevolkingscijfers. Nog altijd doet een bijna onbewoond en weinig productief land als Suriname met een stad als Paramaribo als centrum denken aan een kind met een waterhoofd, maar gelukkig is er een zichtbare verbetering in de verhoudingen.

In 1900 bedroeg de stadsbevolking van Paramaribo 32.000 zielen, terwijl de landelijke bevolking 37.000 zielen telde. In 1932 was de eerste gestegen tot 49.000 zielen, terwijl de landelijke bevolking — ondanks den achteruitgang der plantages — tot 88.000 was toegenomen. Tegenover een toename van de stadsbevolking met rond 50%, staat dus een toename der districtsbevolking met bijna 150%.

Zooals boven reeds werd opgemerkt, heeft het Bestuur doelbewust de kolonisatie ter hand genomen, omdat het ontbreken van een gevestigde landbouwende bevolking en de veel te geringe bevolkingsdichtheid als de grootste hinderpalen voor de ontwikkeling van Suriname erkend werden. Vooral de Gouvernementsvestigingsplaatsen — groote, door het Bestuur ingerichte polders met huurperceelen van ± 2 H.A. — hebben hier baanbrekend gewerkt. Na een periode van proefnemingen en gedeeltelijke mislukkingen zijn deze uiteindelijk een succes geworden en is bij de opgezetenen op tal van plaatsen een langzaam toenemende welvaart te constateeren, welke zich uit in het bezit

van betere woningen, meer vee, enz., en, naar den voor hen geldenden maatstaf, betrekkelijke welvaart.

Enkele cijfers mogen weer den groei doen uitkomen.

In 1900 waren er 997 perceelen op Gouvernementsvestigingsplaatsen uitgegeven, in 1932 was dit getal tot 8432 gestegen.

Buiten de vestigingsplaatsen waren in 1900 uitgegeven, meest aan Creolen, 1899 perceelen, welk getal in 1932, inzonderheid door vestiging van Britsch-Indiërs en Javanen, tot 7627 was toegenomen.

Vooral de wat afzetgebied betreft gunstig gelegen vestigingsplaatsen dicht bij Paramaribo toonen, hoeveel hier reeds bereikt is. De vestigingsplaats Meerzorg bijv. tegenover Paramaribo op den rechter Suriname-oever, waar ongeveer 1200 H.A. geheel in cultuur zijn, maakt door de flinke houten huizen met zinken daken der oudere kolonisten en door een veebezit van ± 800 koeien, een gunstigen indruk.

Dat men hier op den goeden weg is, blijkt ook uit het volgende.

De Gouvernementsvestigingsplaatsen hebben navolging gevonden bij particuliere plantagebezitters, waarvan er verschillende hun terreinen verkavelden en aan Britsch-Indiërs en Javanen verhuurden. Daarnaast gingen Javanen zelf spontaan tot het vormen van een belangrijke nederzetting over, welke zich met geringe bestuurshulp snel uitbreidde.

De klacht, welke periodiek van planterszijde gehoord wordt, dat de vestigingsplaatsen weinig vrije arbeiders leveren, wijst er op, dat de kleinlandbouwers in het algemeen van de opbrengst van hun grond leven kunnen. Ik voeg er echter dadelijk bij, dat dit nog niet overal het geval is, met name niet op jonge of ongunstig gelegen nederzettingen.

Ter typeering van de sociaal-economische omzetting, welke met dezen principieelen ombouw van den landbouw gepaard gaat, zij nog op het volgende gewezen. Bij de behandeling van het Regeeringsreglement van Suriname in de Tweede Kamer in 1854 werd de vrees uitgesproken, dat de Koloniale Staten, waarin immers de planters de meerderheid zouden vormen, te weinig oog zouden hebben voor de belangen van de voormalige slaven. Thans is de toestand zoo, dat in deze Staten niet één planter meer zitting heeft, maar juist de belangen van den kleinen man met bijzondere zorg door dit college behartigd worden.

Tenslotte stellen wij ons de vraag, wat verder noodig is om den kleinlandbouw tot ontwikkeling te doen komen en tot een gezonde basis voor den opbouw van Suriname te maken.

Ter voorkoming van misverstand zij vooraf opgemerkt, dat mijnerzijds de beteekenis van den grootlandbouw allerminst wordt onderschat. Ook deze moet, indien eenigszins mogelijk in stand gehouden worden. Voorshands is zij, met name voor den export, van meer beteekenis dan de kleinlandbouw. Maar voor de toekomst geloof ik, dat de laatste grootere mogelijkheden biedt en minder risico.

Op vier dingen wijs ik in dit verband.

In de eerste plaats is hetgeen thans op het gebied van kolonisatie bereikt is, nog slechts een begin. Een bevolking van 160.000 zielen voor een gebied zoo groot als Java is nog zoo ten eenenmale onvoldoende, dat met ernst moet worden voortgegaan op den weg van bevolkingsvermeerdering. Een driemaal grootere bevolking zou b.v. praktisch geen verhooging van kosten voor bestuur, rechtspraak, enz. veroorzaken.

In de tweede plaats lijdt de kleinlandbouw evenzeer als de grootlandbouw door het gemis van een voldoend aantal uitvoerproducten. Het is, nu de binnenlandsche markt in allerlei opzichten overvoerd raakt, een levenskwestie, loonende uitvoerproducten te vinden, daar ook de kleinlandbouwer, die van eigen producten leeft, daarnaast een bescheiden geldinkomen niet missen kan. Rijst kan op den duur een loonend uitvoerproduct zijn met onbegrensde mogelijkheden, wanneer het gelukt de kwaliteit te verbeteren. De voorloopige resultaten met tabak (productie in 1932 reeds 3400 K.G.), sinaasappelen en bacoven zijn hoopgevend. Hier ligt nog een dankbare taak voor het proefstation, al zullen tegenvallers ook daarbij niet uitblijven.

Een derde behoefte van den kleinlandbouw is een goed wegennet, niet slechts voor het vervoer der producten, maar vooral ook voor het bewoonbaar maken der districten. De rivieren mogen goede afvoerwegen zijn voor massaproducten, voor kleinvervoer hebben zij, vooral door de sterke getijbeweging, zeer groote bezwaren. Maar vooral voor het opheffen van het isolement der districtsbewoners zijn wegen noodig. Dit behoeft gelukkig geen nader betoog meer, daar deze behoefte thans algemeen erkend wordt. Sedert Gouverneur Staal in 1918 zijn wegenplan opstelde, is in deze richting, vooral in de laatste jaren, reeds veel bereikt, maar meer blijft er nog te doen overig. Daarbij hoede men zich voor de fout van het perfectionisme, die ons Hollanders, ook op koloniaal gebied, altijd bedreigt. Het thans noodige voor Suriname zijn niet autosnelwegen, zooals Nederland die op het oogenblik bouwt, maar wegen, die minder intensief bereden

worden dan de tertiaire wegen in Nederland en waaraan geen hoogere eischen gesteld mogen worden, dan dat zij het geheele jaar door de communicatie mogelijk maken. Gaat men verder en stelt men hoogere eischen, dan laat zich met zekerheid voorspellen, dat het voor Suriname noodige wegenplan niet binnen afzienbaren tijd kan worden afgewerkt. Gelukkig heeft de Directeur van Openbare Werken en Verkeer in Suriname ten deze een juisten kijk op de verhoudingen en weet hij met de inheemsche materialen voor ƒ 10.000.— per K.M. (inclusief kunstwerken) de wegen aan te leggen, die Suriname op dit oogenblik noodig heeft.

Het vierde punt, ten aanzien waarvan nog vele moeilijkheden overwonnen moeten worden, betreft de assimilatie van de Aziatische kleinlandbouwers in de Surinaamsche gemeenschap. Van dit veelzijdige vraagstuk stip ik slechts enkele onderdeelen aan.

De Aziatische kleinlandbouwers, zonen van analphabeten, moeten opgenomen worden in de Nederlandsch-Creoolsche cultuurgemeenschap, welke gegroeid is uit een oorspronkelijke kolonistengemeenschap. Het uitgangspunt was een op Europeanen ingestelde samenleving en nog tot in de tweede helft der 19e eeuw bleven bestuur, rechtspraak en onderwijs in hoofdzaak daarop ingesteld. Daarin zijn de Creolen, mede dank zij Zending en Missie, opgenomen. Sedert 1876 bestaat de leerplicht op de Hollandsche lagere school voor alle bevolkingsgroepen. Hoe moet nu de inpassing van Britsch-Indiërs en Javanen in dat geheel zijn? Ook zij zullen de Nederlandsche taal moeten overnemen, omdat de groepen te klein zijn om hun eigen taal te kunnen handhaven. Hoe moeten verschillende instellingen gebracht worden op een peil, dat overeenstemt met de economische mogelijkheden van deze bevolkingsgroepen, die nu reeds 50 %, straks misschien 75 % of meer der bevolking uitmaken? Hoe moet uit deze onsamenhangende massa eenlingen zonder historischen achtergrond een organische samenleving met dorpen of waterschappen gevormd worden?

Zietdaar eenige der moeilijke vragen, welke bij den verderen uitbouw van den kleinen landbouw om oplossing vragen.

Ook die oplossing zal zonder twijfel gevonden worden, zij het niet op korten termijn en zonder vallen en opstaan.

Bedriegen de voorteekenen niet, dan is het tot dusver verkregen resultaat met de vestiging van kleinlandbouwers in Suriname — en ik reken daartoe ook de nog altijd in de districten landbouwende Creolen, met name in Coronie — een der weinige

geslaagde experimenten in dit zwaar beproefde gebiedsdeel, waardoor hoopgevende perspectieven geopend worden voor den verderen ombouw van Suriname van plantagekolonie tot een normale samenleving met een stevig agrarisch fundament van kleinlandbouwers.

DE VERDEDIGING VAN CURAÇAO BEZONGEN

DOOR

C. P. AMELUNXEN

Men gevoelde zich in Curaçao opgelucht, toen op 3 September 1800 de vijf Fransche oorlogsschepen vertrokken waren. Zeer onvoorzichtig had Lauffer deze aanzienlijke scheepsmacht binnengelaten en gedurende ruim een maand had men er veel last van beleefd. De opperbevelhebber Bresseau had met de Fransche generaals Pelardy en Jeannet een zitting van den Raad bijgewoond, waar een voorstel der Franschen om Curaçao met hun troepenmacht te bezetten, behandeld werd. Later kreeg 's Lands bestuur zelfs de voorwaarden tot overgave toegezonden. Noch op het een, noch op het ander ging men in. — Maar nu waren ze dan weg, gelukkig. Helaas, het was niet voor langen tijd, want 's avonds reeds kwamen de schepen in de baai van Sint-Michiel ten anker, en op 5 September was het fort aan de baai aldaar met Fransche troepen bezet, die er ondanks de sommatie van Lauffer genesteld bleven. Dra stroopte men de omgeving af en onze directeur, voor een aanval op de stad beducht, deed de Roode Weg met 350 man bezetten.

Algemeen was men verontwaardigd over de trouweloosheid der Franschen, en menig inwoner maakte zich op om pal te staan voor de verdediging van de vaderlandsche grond. Dat men dit voornemen niet onder stoelen of banken stak, daarvan leggen de heldhaftige woorden, door velen gesproken, getuigenis af, tenminste als de berichtgeving juist is wat, naar wij weten, vaak niet het geval is.

Maar o, de verdediging liep uit op een overhaaste terugtocht der onzen, op een vlucht door middel van pontjes van de Overzijde naar de stad, waar het fort betrekkelijke veiligheid verleende. Echter, men had de uitwerking van het vijandelijk geschut te doorstaan en werd hoe langer hoe meer benauwd — tot de ware vijand uitkomst bracht. De Engelschman Watkins werd met zijn schepen binnen gelaten, en aan deze gaf Curaçao

zich over. Kan het komieker toegaan? Een bondgenootschap sluiten met de vijand, de Engelschen, en slag leveren tegen de Franschen, die in bondgenootschap met Nederland waren?

Een oolijke guit heeft zeer kort daarna in een satirisch gedicht het geval beschreven. Wie is deze spotvogel, die onder de schuilnaam schreef van een groot man en onder de zinspreuk: „Mundus vult decipi?" Moge zijn naam ons onbekend zijn, allicht heeft zijn zang de tijdgenooten eenige vermakelijke oogenblikken bezorgd. Laten wij na meer dan honderd jaren eveneens een wijle genieten van het gedicht, dat bij velen in zoo groote eere stond, dat het tot op onze tijd herhaaldelijk is overgeschreven.

DE NAAMLOSIANA

VERDEDIGING VAN CURACAO TEGEN DE FRANSCHEN IN 1800

Welaan het lust mij nu den heldenmoed te zingen
Van Lauffer, Hagenberg, De Gorter en Perret,
Toen ons de Fransche macht eens deerlijk kwam bespringen
En stad en forten hield belegerd of bezet.

Want nauw'lijks was van Blauw de tijding aangekomen,
Dat Jeannet had berend de baai van Sint-Michiel,
Of ons heldhaftig volk was niet meer in te toomen
Men schreeuwde: „Sla ze dood! Ruk uit nu, bij mijn ziel"!

De krijgsraad keurde goed om d'Overzij te dekken.
't Besluit was, dat men moest met burger en soldaat,
Met vuur- en steekgeweer den vijand tegentrekken,
En schieten hem maar dood in 't midden van de straat.

Toen deed Perret het woord: „Gij kunt verzekerd wezen,
Mijn waarde medebroers, die hier den krijgsraad spant,
Dat ik dezelfde ben, die 'k altijd was vóór dezen,
Ja, dat het oorlogsvuur door al mijn ad'ren brandt".

'k Zal met mijn sterke vuist den trotschen vijand dwingen
Te bidden om genâ, des 't vluchten is belet.
'k Zal met stoutmoedigheid in zijn geleed'ren dringen
En fnuiken zijn geweld met zwaard en bajonet."

„En ik", riep Hagenberg, „ik zal mijn daden toonen.
Ik ben een oud soldaat, heb lang de kunst verstaan.
Zoo 't land mijn dapperheid na 't vechten wil beloonen
Met 't halve traktement, dan ben ik wel voldaan".

„Voor mij", sprak Gravenhorst, „ik wil mij niet beroemen
Maar 'k zeg 't onbeschroomd, ik vecht mij liever dood
Voordat ik wijk terug; mijn naam zal men nog noemen
Bij 't jongste nageslacht; ik eet voor niets geen brood".

Toen sprong De Gorter op, het vuur straalde uit zijn oogen.
„Sta mannen, weest getuige van mijn moed.
De vijand vlucht zoodra mijn zwaard wordt uitgetogen
Mijn sabel heeft al lang gedorst naar menschenbloed".

In 't eind rees Lauffer op van daar hij was gezeten.
En sprak: „Ik ben voldaan, maakt U op morgen klaar,
Ik zie met blijdschap hoe gij allen zijt gebeten
Op 't Fransche roofgespuis, dus vrees ik geen gevaar."

De blijde dag kwam aan, de burgers en soldaten
Verschenen in 't geweer, men trok naar d'Overzij
Elk was vol ongeduld, 't kanon stond op de straten
En 't krijgsvolk trok vooraf in een driedubb'le rij.

De dapp're Gravenhorst zou d'achterhoede sluiten.
Wie beeft niet op 't aspect van zijn verwoed gezicht!
Maar hield zich stil toen 't volk gewapend trok naar buiten.
Het gaan viel hem te zwaar, doch 't praten viel hem licht.

Men zou de Roode Weg met musketiers bezetten
En trekken met de rest den vijand tegemoet.
Om hem den toegang langs het kerkhof te beletten
En breken in zijn front en storten zoo zijn bloed.

Beef Pelardy! Daar komt De Gorter avanceeren.
Hij rukt het staal van 't leer, op menschenbloed verhit
En zal met groot geweld uw centrum attaqueeren.
Zijn kracht is doodelijk en gaat van lid tot lid.

De Gorter nadert reeds, hij stapt met heldenschreden
„Soldaten!" roept hij „fluks, formeert een bataljon,
Schiet al die roovers dood, ik heb U nooit gebeden,
Toont dan uw dapperheid bij 't branden van 't kanon".

Thans rukt het volk vast aan, nu zal de strijd beginnen.
't Is twijfelachtig nog wie 't slagveld houden zal.
Ons krijgsvolk staat gereed te sterven of te winnen.
Het vreest geen doodsgevaar, maar ach, wat ongeval ....

Wat droevig' ommekeer, wie had zulks kunnen denken?
De Gorter zwijmt van schrik, de Franschen komen aan.
Hij heeft zijn broek bevuild en doet zijn manschap zwenken.
„Loopt", roept hij, „retireert of 't is met ons gedaan.

Loopt, smijt uw wapens weg, redt toch uw dierbaar leven,
De Franschen rukken aan, waar berg ik mij van schrik?
Ach, was ik bij mijn vrouw maar stil in huis gebleven,
Dan was ik veilig in dit hachlijk oogenblik."

Op dit gebiedend woord begon elk aan te rekken.
Loopt, mannen, loopt, loopt, loopt! Waar zijn uw beenen thans?
De Franschen zijn te sterk, het is voorwaar geen gekken,
Het leven is te zoet, gevaarlijk is de kans.

Nu kwam Perret om aan De Gorter voor te dragen,
Het plan waar Lauffer hem mee afgezonden had;
Doch toen hij hoorde, dat de vijand op kwam dagen
Liep hij weer bevend als een windhond naar de stad.

Intusschen dat men hier zoo dapper was aan 't vluchten
Stond Lauffer bij de kerk aan d'Overzij en riep:
„Wel mannen, wat is dat? Wat is er kwaad te duchten?"
Maar niemand hoorde hem, wijl elk naar 't water liep.

Men sprong de pontjes in om zoo naar 't fort te wijken.
De burger en soldaat drong nu verward dooreen.
Men riep: „De Roode Weg ligt vol van doode lijken!"
Maar schoon 't een leugen waar, de schrik was algemeen.

D' ontstelt'nis bijster groot, mijn pen kan 't niet beschrijven
Hoe 't hart der vluchtend' als gekrompen was tot niet.
Ja Lauffer zelf wist nauw waar hij van schrik zou blijven
En stortt' in 't water neer uit wanhoop en verdriet.

En toen men hem met moeite in 't pontje had gekregen,
Van boven tot benêen doornat met slijk bemorst,
En 't volk elkaar vertrad en voortdrong allerwegen,
Riep hij nog zuchtend uit: „Waar blijft nu Gravenhorst."

Toen eindlijk 't moedig volk weer was in 't fort gezonden,
Beschoot men d'Overzij met grof en zwaar kanon.
Men schoot met kogels op de huizen die daar stonden,
Men schoot van d'opgang tot den ondergang der zon.

En toen men zag dat al dat schieten niet kon baten,
En dat de Fransche macht aan d'Overzij bleef staan,
Dacht Lauffer; „Nu is 't tijd de Britten in te laten,
We zenden Spencer wijl die 't Engelsch kan verstaan."

Die maakte straks accoord met Watkins en zijn honden.
Men schonk hem stad en land met list en overleg.
't Werd door den grooten Raad in alles goed gevonden.
De honden kwamen in, de Franschen gingen weg.

Soestdijk 18 October 1934.

BOEKBESPREKING

Gedenkboek Nederland—Curacao (1634—1934) (Uitg. J. H. de Bussy, Amsterdam,

Wanneer men dit boek van 382 bladzijden ten einde toe gelezen heeft, dan *peinst men nog* even na, opnieuw onder de indruk van de magistrale rede van Prof. Knappert, op 2 Juni 1934 bij de feestelijke herdenking van de 300-jarige vereniging van Curaçao met Nederland in de Ridderzaal te 's-Gravenhage uitgesproken, waarmede het gedenkboek zo waardig besluit.

Deze uitnemende kenner van Curaçao's historie voert ons daarbij in vogelvlucht door de 3 eeuwen van Curaçao's verbonden-zijn met Nederland, roert de problemen aan, die zich hebben voorgedaan, memoreert in het kort de goede tijden, maar ook de helaas veelvuldiger en langer perioden van tegenspoed, en *tekent* met scherpe trekken de ideële taak, die voor Nederland t.a.v. Curaçao nog is weggelegd. Gewezen wordt op het saamhorigheidsgevoel, dat Nederland en Curaçao verbindt, en de *wens* wordt geuit, dat dit saamhorigheidsgevoel in eigen omgeving moge voeren tot verbreiding van meer en zuiverder kennis van land en volk daarginds, opdat die onnozele, die misdadige onkunde verdwijne, waarvan wij allen op onze beurt de tragikomische uitingen kunnen vernemen. Om zijn feestrede te eindigen met te gewagen van de schone toekomst, „als .... Nederland en Curaçao beide met telkens welbewuster dankbaarheid de Augustusdagen van 1634 ook onder telkens blijder, gelukkiger, omstandigheden gedenken zullen".

Na deze rede zijn afgedrukt de telegrammen, op 2 Juni tussen Curaçao en Nederland gewisseld, waarvan het laatste, het telegram van H.M. de Koningin aan de Herdenkings-Commissie in Curaçao, luidt:

„Betuig Herdenkings-Commissie bijzonderen dank uiting aanhankelijkheid en trouw bij viering 300-jarige vereeniging Nederland—Curaçao.

Wilhelmina."

Deze aanhankelijkheid, deze trouw, zij zijn „de alpha en de omega", het begin en het einde van dit gedenkboek. In het warm-gestelde woord ter inleiding en aanbeveling zegt *Zijne Excellentie Dr. H. Colijn* zoo treffend juist, dat deze uitgave valt toe te juichen, omdat zij er toe kan bijdragen de belangstelling in dit deel van het Nederland-overzee te verlevendigen en om waardering te wekken voor de arbeid der vaderen en voor de bevolking daarginds, die in nobele trouw zich steeds aan Nederland verbonden gevoelde. (Hetzelfde leest men in het onlangs verschenen werk van dezen Minister-auteur „Saevis tranquillus in Undis", waar op pag. 543 staat, dat in de West — in tegenstelling met de Oost — het gevoel van saamhorigheid met Nederland sterk ontwikkeld is).

En *Zijne Excellentie Gouverneur* B. W. T. van Slobbe herinnert in zijn „Voorwoord" aan de woorden op de steen, die ter herdenking van de geboortedag van Willem van Oranje op de 24ste April 1933 in de fortmuur op het gouvernementsplein te Willemstad werd onthuld: „Nederland en Curaçao zijn één", welker betekenis veraanschouwelijkt wordt door het standbeeld van H.M. de Koningin, dat ter herinnering aan de 50ste verjaardag onzer vorstin in het Wilhelminapark te Willemstad werd opgericht. „De bevolking van Curaçao heeft op twee in het oog loopende plaatsen van de hoofdstad getuigenis afgelegd van haar gevoel van saamhoorigheid met Nederland, van haar liefde tot het Huis van Oranje". Gouverneur van Slobbe wijst ten slotte op het grote belang van dit gedenkboek, omdat het de Nederlandse belangstelling voor Curaçao verhoogt en *de betrekking*, die tussen Nederland en Curaçao bestaat, nauwer *aanhaalt*.

Wanneer men kennis genomen heeft van zijn rijke inhoud, stemt men tenvolle in met deze woorden. Met deze uitgave is „in een behoefte voorzien". Wie zich vóór dien op de hoogte wilde stellen van Curaçao en zijn geschiedenis, werd verwezen naar Hamelberg, die evenwel slechts gaat tot ± 1780, en het pas enkele jaren geleden verschenen werk van C. P. Amelunxen, dat reeds een *belangrijke schrede* in de goede richting betekende. Voorts naar verschillende, meest verouderde werken, die dikwijls niet of moeilijk te verkrijgen zijn, en naar tal van artikelen in tijdschriften en bladen, die niet ieder gemakkelijk ter beschikking staan.

Hierin brengt dit gedenkboek nu gelukkig verandering. Het geeft tal van artikelen van ter zake kundigen over verschillende onderwerpen: over bestuursinrichting en rechtsbedeling, over

kerk en onderwijs, over de werkzaamheid van de vrijmetselarij en van de R.K. Missie op *charitatief* en sociaal gebied, over aardolie-industrie, zoutwinning, kleine landbouw, *visserij*, geologie en mijnbouw, over watervoorziening, planten- en dierenleven, draadloze telegrafie, enz. enz. Maar *dominerend* is toch wel het „Algemeen historisch Overzicht"van bijna 140 blz., waarvan de schrijver in de inhoudsopgave en ook bij de artikelen niet genoemd wordt. Pas op blz. 380 bij de *eerbiedwaardige* litteratuurlijst, geraadpleegd bij het samenstellen van dit historisch overzicht, staat tussen haakjes aangetekend, dat dit bewerkt is door den secretaris der Commissie Nederland—Curaçao 1634—1934, zonder evenwel diens naam te vermelden. „Bescheidenheid ist eine Zier....!" Teruggaand tot blz. 369, waar de gehele commissie vermeld staat, vinden wij dan eindelijk, dat de secretaris is de bekende deskundige in West-Indische aangelegenheden, de heer W. R. Menkman, die vele jaren in Suriname en op Curaçao was, laatstelijk als *hoofdagent* van de Kon. West-Ind. Maildienst. Tal van artikelen over de West zagen van zijn hand het licht, en voor het grote aandeel in de samenstelling van dit gedenkboek verdient de Hr Menkman alle hulde. Bij deze herdenking werden zijn grote verdiensten jegens Curaçao officieel erkend door zijn benoeming tot officier in de orde van Oranje-Nassau. Proficiat!

Maar waarom is deze historische bijdrage in stukken geknipt en zijn deze in het gedenkboek opgenomen afwisselend met andere artikelen? Een logische volgorde vermochten wij niet daarin te ontdekken en nu werkt deze indeling enigszins verwarrend.

M. vangt aan met een beschrijving van de expeditie van 1634 en vermeldt daar, dat de H.H. XIX reeds geruime tijd voor 1634 het oog gevestigd hadden op de Benedenwindse Eilanden, welke door de Spanjaarden van weinig belang werden geacht en dientengevolge niet in staat van verdediging waren gebracht. Is dit niet de gedachte, die ook in Holland in de loop van 3 eeuwen telkens is opgekomen bij de „benauwde zielen in patria", zoals Prof. Knappert hen op blz. 373 noemt, die het maar wilden opgeven, in de eerste tijd „als hebbende de Compagnie oorlog genouch aan die van Brasyl", in later jaren telkens weer, omdat de eilanden „van weinig belang" geacht werden en er geld bij moest? Maar op blz. 373 lezen we ook: „tegenover welke booze leuzen ook van losmaking van geheiligde banden; tegenover welke cynische uitlatingen ook, dat wij ons van dit of dat rijks-

deel maar moesten „ontdoen", staan wij in de vaste verzekerdheid weder van dit ééne: wat ons aangaat, geen van alle", hetgeen ieder rechtgeaard Nederlander, die iets begrepen heeft van de gedachte der Rijkseenheid, uit het hart gegrepen is.

Het volgend artikel behandelt „De veroveraars van Curaçao". Het blijkt daaruit, dat van den voornaamsten der beide aanvoerders van 1634 — Johannes van Walbeeck — datum en plaats zijner geboorte, noch van zijn dood, bekend zijn! Vermoedelijk is hij in 1649 in Holland overleden, na in hetzelfde jaar nog in proces geraakt te zijn met de W.I.C., die hem beschuldigde dat hij „zich in diverse occasien tot ondienst van de W.I.C. soude hebben gedragen". De schr. merkt daarbij nuchter op: „Toen de zaak eenmaal verloren was, ging men elkander met processen te lijf, geen ongewoon verschijnsel".

In het derde artikel wordt de vereeniging met Nieuw-Nederland behandeld, de periode van Petrus Stuyvesant, die de W.I. eilanden regeerde van Nieuw-Amsterdam uit. Curaçao had zich in die tijd, reeds in 1664, tot een belangrijk en winstgevend slavendepot ontwikkeld, en men dacht niet meer aan „abandonneeren". Slavenhandel en slavernij worden uitvoerig behandeld. Deze bladzijden uit het boek der geschiedenis van Curaçao behoren voorzeker tot die, welke Prof. Knappert er zoo van harte gaarne zou willen uitscheuren (blz. 374). Het is voor Protestanten zeker pijnlijk te lezen, dat de protestantse zending in Nederland zich met de slavenbevolking op onze W.I. eilanden niet of zeer weinig heeft ingelaten. Die op de Benedenw. eil. was omstreeks 1850 in haar geheel Roomsch-Katholiek gedoopt; op de Bovenw. eil. waren de slaven meest Weslyaanse Methodisten.

1 Juli 1863 werd de slavernij eindelijk afgeschaft. En Mgr. Martinus Johannes Niewindt, de 1e Apost. Vicaris van Curaçao, zal steeds met ere genoemd worden als de grote strijder voor de belangen der slaven. Van 1824—1860 heeft hij op Curaçao gearbeid; hij overleed daar in 1860 zonder de verwezenlijking van zijn ideaal — de afschaffing der slavernij — te aanschouwen. Op blz. 148 is een afbeelding geplaatst van het standbeeld, dat op 29 Sept. 1927 in Curaçao onder enorme belangstelling onthuld werd. In de bijdragen van Mgr. Verriet voor dit gedenkboek „Het beschavingswerk der Kath. Missie op Curaçao", en „Werkzaamheid der R.K. Missie op charitatief en sociaal gebied" wordt o.a. het werk van Mgr. Niewindt uitvoerig beschreven. Ook de historicus, pater Euwens, stelt de betekenis van

Mgr. Niewindt in het licht in zijn beknopt historisch overzicht „Curaçao bij de wisseling der eeuwen en de keerpunten der geschiedenis".

De volgende artikelen van Menkman behandelen „Toestanden in den Compagniestijd", „Europeesche oorlogen", „De Europeanen in de Caraibische Zee", „Sluikhandel", „Onafhankelijkheidsoorlogen en revolutionnaire bewegingen. Verhouding tot Venezuela", „Engelsche overheersching. Herstel der Nederlandsche Souvereiniteit", „Onze eilanden tijdens de regeering van Koning Willem I, tot den Belgischen opstand", „1830—1850", „De Nederlandsche Antillen als één afzonderlijk bestuursgebied, tot het einde der negentiende eeuw", „De eerste 25 regeeringsjaren van H.M. Koningin Wilhelmina", „De laatste tien jaren". Het is een lijst, die klinkt als een klok; al lezend zetten wij telkens weer een streep bij typerende aanhalingen, opvallende feiten of interessante opmerkingen om in deze bespreking op te nemen. Maar het is te veel geworden. Men leze zelf dit historisch overzicht, geen „lichte lectuur", maar boeiend *als een roman.*

Alleen zouden wij nog willen memoreren, hoe de Curaçaoenaars Pedro Luis Brion en Manuel Carlos Piar met ere genoemd worden wegens hun aandeel in het verdrijven der Engelsen in 1804 en 1805. Brion was toen kapitein van een vrijwilligerskorps, de Curaçaose Nationale Garde, die prachtig werk deed. Maar waarom wordt op blz. 356 in het art. „De laatste 10 jaren" onder het hoofd „Weermacht" niet het vrijwilligerskorps „Curaçao" genoemd, dat in 1929 na de „Noche triste" op initiatief van het lid van de Kol. Raad C. N. Winkel werd opgericht en nog steeds onder zijn commando staat? Wij zijn ervan overtuigd, dat dit korps, zo nodig, de traditie van Brion en Piar zou weten hoog te houden. Het jaar 1929 heeft bewezen, dat de opheffing der schutterij in 1924 een fout is geweest; men had moeten reorganiseren, niet opheffen.

De Inspecteur van het Onderwijs, de heer H. J. A. Schroeder geeft een duidelijk overzicht van de onderwijs-wetgeving op Curaçao. Mr. De Gaay Fortman schrijft over „De bestuursinrichting van Curaçao"; met instemming zal men in Curaçao de opmerking lezen: „Niets is er verder vandaan, dan dat Curaçao maar al te gemakkelijk op moeders zak heeft willen teren". Het is dan ook voldoende bekend, dat in de jaren 1930—1933 de Kol. Raad het Bestuur, dat zelfs in deze crisis-jaren met millioenenplannen jongleerde, met vaste hand gebracht heeft

tot een effectief sluitende begroting, door den Minister van Koloniën in zijn rede bij de opening van de tentoonstelling „Nederland—Curaçao 1634—1934" in Den Haag op 1 Oct. 1934 in onze huidige wereld een *phaenomenaal verschijnsel* genoemd.

Het oud-lid van het Hof van Justitie op Curaçao, Mr. W. M. A. Weitjens schrijft over „De Rechtsbedeeling" een lezenswaardig artikel. Merkwaardig is de daarin geciteerde uiting van een „directeur" van Curaçao (de oude naam voor „gouverneur"): „Men mochte bij mijn tijd dencken te appelleeren. Soo iemant het dede, ick soude hem een voet korter maecken, stueren de stucken naer Holland en laten hem so appelleeren". De geschiedenis vermeldt ook latere gouverneurs met soortgelijke gedachten.

Wie ter plaatse bekend is, leest zeker met instemming de woorden van Mr. W.; „Ik zou mij dus geruster gevoelen over de toekomst van de Curaçaosche rechterlijke macht, indien de waarborgen, waarmede de onafhankelijkheid is te omgeven, desnoods wat minder fraai in theorie en wat hechter in de praktijk zouden kunnen uitvallen. Op den duur mag de magistratuur in geen geval à la merci staan van het plaatselijk administratief gezag, ook niet wat zoogenaamde kleinigheden betreft, die in dat kleine landje het leven nu eenmaal aangenaam of onaangenaam maken (reisgelegenheden, detacheeringen op kleine eilanden, enz.)".

Niet alleen ten aanzien van de rechterlijke macht geldt dit. Ook ten aanzien van anderen, die tot oordeelen geroepen zijn; ja ten aanzien van allen, met wie hij in zoo beperkte samenleving in aanraking komt, is de positie van den hoogsten gezagsdrager een delicate. Al ontbreekt daarbij de „note gaie" niet, als de geschiedenis verhaalt van eene „landsvrouwe", die uit haar evenwicht geraakte door de positie van haar echtgenoot. Maakte men zich destijds in Den Haag niet vrolijk om een „Gouverneursche" van eenvoudigen huize, die aan haar vriendin in patria schreef, dat zij en haar gemaal op Curaçao eigenlijk met niemand vrienschappelijk konden omgaan, omdat toch alle menschen hun „onderdanen" waren? En die haar brief eindigde „met vriendelijke groeten van paleis tot huis"? Tja, op de toppen is het eenzaam.

Se non è vero, è ben trovato.

Van de hand van Ds. H. W. Eldermans, predikant der Ver. Prot. Gem. te Willemstad is het art. „Het Protestantisme op de eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire". Jammer, dat de Bovenwindsche eilanden buiten beschouwing worden gelaten, zoowel

om de wijze, waarop Ds. E. de stof behandelt, als om de volledigheid. Het Protestantisme daar heeft steeds op de belangstelling in Holland mogen rekenen; van de levenden behoeven wij slechts Prof. Knappert te noemen. Dat het vastbesloten is zijn eigen karakter te bewaren, blijkt ook uit de geschiedenis van de laatste tijd; het reageerde scherp op pogingen het onder te brengen in de V. P. G. van Curaçao, waarvoor het in grooter afhankelijkheid ook tegenover het Bestuur in Willemstad zou komen te staan.

Voorzoover ons bekend, vermeldt hier Ds. E. voor het eerst, dat in 1932 het gevaar dreigde, dat de pas gestichte predikantsplaats te Emmastad wegens bezuiniging zou worden opgeheven, wat door actie in Nederland voorkomen werd. De gelden voor deze predikantsplaats stonden op de Curaçaose begrooting en de Kol. Raad had deze gevoteerd. Deze bezuiniging ging geheel buiten de Kol. Raad om. De Protestanten te Emmastad vonden blijkbaar de bedreiging zo groot, dat zij zich maar direct wendden tot hun beschermers in Den Haag, gedachtig aan het woord: „Il y a encore des juges à Berlin".

De Voorzittend meester der loge „de Vergenoeging", de heer F. W. P. Winkel, schrijft over „De Vrijmetselarij op Curaçao". Het is het enige artikel in dit gedenkboek van de hand van een Curaçaoenaar; het hierna te noemen art. „De Portugeesche Joden in Curaçao" is niet van de hand van den Heer J. M. L. Maduro, den Curaçaosen geschiedvorser, doch een uittreksel uit een uitvoeriger studie, door dezen bereidwillig ter beschikking gesteld. Het valt zeker te betreuren, dat niet meer Curaçaoenaars dan de heer Winkel zich gedrongen hebben gevoeld een bijdrage te leveren: het zou een kostelijke manifestatie der saamhorigheidsgedachte geweest zijn.

Uit het artikel van den heer Winkel blijkt, — hetgeen ieder, die langer tijd op Curaçao vertoefde, bekend is — hoe de Vrijmetselarij op Curaçao bloeit. Frappant is de mededeling, dat meer dan 90% van de door de loges ondersteunden Rooms-Katholiek zijn.

Deze typerende trek in het karakter der Curaçaoenaars, de milddadigheid, blijkt ook uit het artikel „De Portugeesche Joden in Curaçao". Deze steunden steeds behoeftigen van alle gezindten. Zelfs de bouw van Protestantse en R.K. Kerken werd door de Joden bevorderd. Gaf niet een bekende Curaçaosche Israel. familie de gelden voor een altaar voor een nieuwe R.K. Kerk ten geschenke en in een ander geval het nodige bouwter-

rein? Ce sont les petits cadeaux, qui entretiennent l'amitié. Zo zijn in het algemeen de Curaçaoenaars „Lebenskünstler", die weten in vrede te leven en het evenwicht te bewaren, zo noodzakelijk, wanneer men in een beperkte omgeving, op een klein eiland tezamen moet leven en werken,

De op Curaçao welbekende Dr. P. J. van Breemen schrijft over „De kleine landbouw in Curaçao" en „Het Curaçaosche Vischerijbedrijf". Het zijn aardige artikelen, die een goed beeld geven, al bemerkt men aan enkele kleinigheden wel, dat de schrijver sinds jaren Curaçao verlaten heeft. Het vervoer van groenten en vruchten van de coenoecoe naar de stad gaat b.v. tegenwoordifg meestal niet meer in manden op de hoofden van wandelende negerinnen maar met autobusjes. Ook zijn er thans modern-ingerichte markthallen voor groenten, vruchten, vis en vlees.

Ir. F. S. Langemeyer geeft een deskundig geschreven artikel over „De Zoutwinning op de Nederlandsche Antillen", met goede foto's verlucht. Al is de zoutnijverheid in een impasse geraakt, zij behoeft niet te gronde te gaan. Moge het opbouwend artikel van Ir. Langemeyer bijdragen tot het treffen der noodige maatregelen, waarvoor deze al-oude industrie (had men in de 17e eeuw niet reeds zout-plantages?) opnieuw zal gaan bijdragen tot onderhoud der bevolking.

Prof. Ir. J. A. Grutterink, die Curaçao uit eigen aanschouwing kent, vertelt van „Geologie en Mijnbouw" en zegt, dat men het water de nuttigste delfstof zou kunnen noemen van onze W.I. eilanden. Men heeft daar dan ook „water-plantages", voor waterwinning geëxploiteerd, vroeger in droge jaren een winstgevend bedrijf. Door de oprichting van gouvernementsdestillatie-inrichtingen voor drinkwater in Willemstad is sinds enkele jaren de situatie eenigszins veranderd. Prof. Dr. J. Versluys geeft hierover een artikel „De Watervoorziening van Curaçao". De schrijver bezocht in opdracht van den Minister van Koloniën in 1927 Curaçao ten einde een plan te maken voor de watervoorziening van Willemstad. Zijn naam zal steeds aan de bevredigende oplossing van dit belangrijke vraagstuk verbonden blijven.

Van de hand van den heer C. van Son is een overzicht van de actie van het Alg. Ned. Verbond op de Ned. Antillen. Veel goeds kan daarvan vermeld worden. Het zou ongetwijfeld het streven van het A. N. V. ten goede komen, indien de R.K. Missie bij haar veelzijdige arbeid onder het volk naast het Papiamento aan het Nederlands een ruimer plaats zou kunnen geven.

Ir. C. Schotel schrijft over „De draadlooze Telegrafie". Al verbond de „Fransche Kabel" Curaçao sinds 1889 met de continenten, vooral voor het drukke scheepsvaartverkeer van Curaçao en Aruba was de oprichting van draadloze stations op deze eilanden van het allergrootste belang; deze dienen dan ook te voldoen aan moderne eisen. Terecht ook noemt de schrijver de draadloze „een rechtstreeksche, nationale verbinding met het moederland, onafhankelijk van vreemde tusschenkomst". En wie op de Bovenwindsche Eilanden vertoefd heeft, weet wat het zeggen wil een verbinding te hebben als de radio, waardoor men zich niet meer verloren gevoelt ergens op een stukje rots in de Caraibische Zee, doch direct opgenomen in het wereldverkeer.

Van Dr. J. G. Loohuis is een enthousiast artikel over „De Aardolie-industrie op Curaçao", De schr. wijst op de enorme veranderingen door de vestiging der dochtermaatschappijen van het Koninklijke Shell-concern op Curaçao teweeggebracht en op de stuwende kracht, van deze moderne industrie in verschillend opzicht uitgegaan. Hier en daar schiet de schr. in zijn dithyrambe zijn doel voorbij. Zoo b.v. op blz. 329, waar hij beweert: „Ook de gezinnen van hen, die in dienst zijn van de Cur. Petr. Ind. Maatsch. en de Cur. Scheepv. Maatsch. deelen in het voordeel van de vrije geneeskundige behandeling". Dit slaat in elk geval niet op de gezinnen der duizenden arbeiders en matrozen in dienst dezer maatschappijen. Ook de mededeling, dat het in dure tijden voorkwam, dat eerste levensbehoeften den arbeiders tegen inkoopsprijs ter beschikking werden gesteld, moet „cum grano salis" worden opgenomen.

Een artikel met mooie foto's als dat van Dr. Loohuis zou t.a.v. de aardolie-industrie van Aruba in dit gedenkboek zeer op zijn plaats geweest zijn. De aanvoer van ruwe olie is op Aruba nog aanmerkelijk grooter dan op Curaçao. De cijfers waren in 1933 voor Curaçao 6.076.048 Kilogramton en voor Aruba niet minder dan 6.674.655 Kilogramton; deze cijfers prijken op de — waarom zoo minimale? — inzending van de C. P. I.M. op de tentoonstelling Nederland-Curaçao 1634—1934, doch wijken sterk af van de officieele cijfers van het gouvernement (Zie bijv. blz. 362 van het Gedenkboek).

De vestiging der moderne groot-industrie op Curaçao en Aruba geschiedde zeker niet onder het nationaal-socialistisch devies „Gemeinnütz geht vor Eigennütz", al bracht zij dit gebiedsdeel grote welvaart. Zij veroorzaakte echter ook een enorme stijging

van de kosten van levensonderhoud en stelde tevens op andere wijzen grote eisen aan de Cur. schatkist, waar Curaçao in verschillend opzicht zich moest aanpassen aan de nieuwe toestand. Er ontstond daardoor een schuld aan het Moederland, die in 1932 gestegen was tot ƒ 8.042.000, maar die, dank zij de voorzichtige begrotings politiek van de Kol. Raad, de laatste tijd door aflossing kon worden verminderd tot ƒ 2.600.000; daaraan werkte ook belangrijk mede de omstandigheid, dat het de fiscus gelukte de naamloze vennootschappen, werkend in het gebiedsdeel Curaçao, doch in het buitenland gevestigd, meer dan in vroeger jaren te doen bijdragen in de directe belastingen. Dit verklaart enigszins de optimistische toon van het Bestuur in de laatste begrotingstukken van Curaçao, al werd er zeer terecht in de Kol. Raad weer dadelijk op gewezen, dat het noodzakelijk is na de aflossing der kasvoorschotten reserves te kweken voor verschillende doeleinden.

Spreekt pater Euwens op blz. 17 van het gedenkboek niet van „een angstig spookbeeld", wanneer binnen afzienbare tijd de petroleum-productie van Venezuela zal verminderen of misschien zelfs zal ophouden? En de Heer P. J. de Kanter zeide van de economische toestand van Curaçao in zijn rede, op 2 Juni j.l. in de Ridderzaal gehouden (blz. 372): „Het bezwaar is nochtans de eenzijdigheid. Met de vestiging en den bloei der petroleum-ondernemingen staat en valt de welvaart. Het is mitsdien wenschelijk aan andere bronnen van volksbestaan de grootste aandacht te schenken, ten einde zooveel mogelijk den schok op te vangen, die zeer heftig zou zijn, wanneer de petroleum-instellingen als machtige factoren voor het economische leven van Curaçao en Aruba zouden wegvallen". Caveant Consules!

Dr. W. G. N. van der Sleen vertelt bij prachtige eigen foto's onderhoudend over het planten- en dierenleven van Curaçao, Aruba en Bonaire. Jammer, dat deze propagandist voor onze Antillen op zijn Westindische reizen niet de Bovenw. eilanden kon bezoeken. Zijn populaire voordrachten met zelf opgenomen films, overal in Nederland met zooveel succes gegeven, zouden dan eveneens deze eilanden uit hun voor vele Nederlanders duistere onbekendheid te voorschijn gehaald hebben. Zijn bijdrage voor dit gedenkboek bewijst weer, hoeveel schoons er (alle „Miszmacher", „Nergler" alias kankeraars ten spijt) op de Ned. Antillen te vinden is, mits men er een open oog voor heeft.

Nog volgt een kort artikel van het Hoofdbestuur van de Kon. Ver. Oost en West over de afdeeling Curaçao. Voorts 8 blz.

statistische cijfers en een verslag van de herdenking in de Ridderzaal op 2 Juni j.l. met de text der redevoeringen van de heeren P. J. de Kanter en Prof. Dr. L. Knappert. Van den laatste is ook een artikel „De eerste honderd jaren der Protestantsche Gemeente op Curaçao''. Het eindigt met de woorden: „Uit den rijken brievenschat, die ons voor deze bladzijden ten dienste stond, hopen wij, bij leven en welzijn, ook verder nog te putten''. Moge deze hoop vervuld worden: voor ons zal nieuwe boeiende lectuur over Curaçao de winst zijn.

Van de afbeeldingen noemen wij de mooie foto van H.M. de Koningin, waarmede het Gedenkboek opent en van het ontwerp van het gedenkraam, geplaatst in het gebouw van het Ministerie van Koloniën te 's-Gravenhage, dat door den heer H. Schotborgh op 29 Juni 1934 namens Curaçao werd aangeboden en door den Voorzitter van de raad van Ministers, Dr. H. Colijn, namens de regeering aanvaard. Voorts zijn er tal van foto's, teekeningen, kaarten en gravuren opgenomen, waarvan er vele weinig bekend zijn. Zou het niet gewenst geweest zijn, een kaartje van West-Indië op te nemen ter oriëntering van sommige lezers? Bijzondere aandacht verdienen de tekeningen van Mevr. N. J. C. van Breemen-Kruyt, vol Curaçaose sfeer.

Dit gedenkboek is zeer geslaagd, al is het niet volledig, zooals wij reeds een en andermaal opmerkten. Over Aruba vindt men te weinig, geen enkele foto zelfs, van Bonaire evenzeer. Men mist afzonderlijke artikelen over de bevolking, over het Papiamento, over handel en verkeer, over de Bovenwindse eilanden (met foto's). Ook zou een register welkom zijn geweest.

Ook zijn er enkele foutjes. Op blz. 163 lezen we, b.v. dat de gouvernements-secretaris wordt benoemd door de Kroon, hetgeen niet juist is, terwijl de griffier bij het Hof van Justitie wordt weggelaten bij de opsomming der ambtenaren te benoemen door de Kroon. Ook wordt telkens op z'n Curaçaos gesproken van „werven'', waar men kaden of steigers bedoeld. En wij zouden. er ons in verheugen, als in de winkels ieder Nederlands zou spreken, als vermeld op blz. 377, doch dit ideaal is helaas nog niet bereikt.

Op blz. 38 wordt een nieuwe gouverneur „ontdekt'', Matthias Soock, die bij Hamelberg niet vermeld staat, en tussen Lukas Rodenburch en Matthias Beck geplaatst zou moeten worden. Volgens mededeling, ons gedaan door den heer J. M. L. Maduro zal zulks waarschijnlijk op een vergissing berusten. Immers Rodenburch was nog op 10 Oct. 1654 op Curaçao (zie de Docu-

menten behorende bij Hamelberg), terwijl Matthias Beck reeds op 21 Febr. 1656 Vice-directeur van Curaçao was (Zie notulen van den Raad van Curaçao d.d. 21-2-1656). Ook blijkt uit een „brief van voorschrijving", die een groep Joden bezat, die zich in 1659 op Curaçao neerliet, dat deze door de bewindhebbers der W.I.C. gericht was aan Matthias Beck „in dier tijd Gouverneur dezer eilanden". De door Ds. Van Beaumout in 1659 genoemde Matthias Soock, zal dus waarschijnlijk dezelfde zijn als de reeds bekende Matthias Beck.

Zullen wij verder zoeken naar wat ontbreekt, naar feilen, die aan alle menselijke arbeid verbonden zijn? Laten wij liever de plicht der dankbaarheid betrachten en erkennen, dat dit gedenkboek waardig is een den voornaamste blijvende herinneringen te zijn aan de herdenking van 1934.

Voor alle Hollanders, die naar de Ned. Antillen worden uitgezonden, voor alle kamerleden, die over Curaçao meepraten, voor alle journalisten, die over Curaçao schrijven, is dit boek onmisbaar om zich vertrouwd te maken met land en volk, zijn geschiedenis en levensvoorwaarden. Slechts wie zich daarin verdiept en daarin belang stelt, zal zijn aandeel kunnen hebben in de nationale en culturele taak, die sinds drie eeuwen voor de Hollanders in West-Indië is weggelegd. Deze taak — het zij in deemoed erkend — is dikwijls verwaarloosd en zelfs vaak niet begrepen, maar de herdenking van 1934 moge, ook door middel van dit gedenkboek, opnieuw ons gevoel van hoge verantwoordelijkheid tegenover het stukje Nederland in de Caraibische Zee verlevendigen en de gedachte der Rijkseenheid bevestigen.

E.

Johannes de Laet, *Jaerlyck Verhael van de Verrichtingen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in derthien Boecken. Derde deel Boek VIII-X (1631—1633)*, uitgegeven door S. P. L'Honoré Naber. Linschoten-Vereeniging XXXVII. Martinus Nijhoff 1934.

In verband met de Curaçao-herdenking van dit jaar is het wel jammer, dat dit derde deel niet, evenals het tweede, vier jaren omvat. Uit den aard der zaak had De Laet in 1631, 1632 en 1633

aangaande de Nederlandsche Benedenwindschen Eilanden slechts heel weinig op te teekenen; alleen het bezoek der vloot van Marten Thijsz aan Bonaire in 1632, het vertrek van daar op 15 Juni van den commandeur Galeyn van Stapels — die tusschen het groote en het kleine eiland door zeilde en naar Española koers zette — en de voorafgaande schapenjacht op Groot Bonaire. Verder een aantal bijzonderheden aangaande de verrichtingen in Brazilië van Johannes van Walbeeck en Pierre le Grand, die in 1634 de expeditie uit Nederland naar Curaçao zouden leiden.

De in dit deel behandelde drie boeken bevatten voornamelijk gebeurtenissen in Brazilië, en wij vinden dan ook vooraan een portret van Diederik van Wardenburgh (van Waerdenburgh, van Weerdenburgh), den „Gouverneur ende Colonel", onder wiens bewind in 1631 Itamaracá veroverd was.

Van W. vertrok begin 1633 naar Patria, nadat van daar twee gedelegeerde bewindhebbers waren aangekomen (Matthijs van Ceulen en Johan Gijsselingh), door de XIX uitgezonden om in Brazilië „het opperste ghebiedt te aenveerden". Hetgeen in die dagen mede het krijgsbeleid insloot.

De gedelegeerden repatrieerden in het najaar van 1634 en het 10e boek bevat nog het verhaal der verovering van Rio Grande (1633), waarbij het kasteel Los tres Reyes herdoopt werd in Fort Ceulen; de gedelegeerde Van Ceulen had de verovering medegemaakt. Rio Grande was de derde capitanía waar het Nederlandsche gezag gevestigd werd, en voordat Joan Maurits in 1636 aan het bewind kwam, zou het Nederlandsche gebied in Brazilië nog met Parahiba (1634) worden uitgebreid; Maurits de Braziliaan voegde er ten slotte drie andere capitanías aan toe.

Naber's derde deel bevat achterin (evenals het tweede deel) een overzichtskaart van de Brazielsche kust en tegenover bladzijde 212 de „Afbeeldinghe van t' Fort op Rio Grande ende Belegeringhe". De expeditie welke van Pernambuco voor de verovering van Rio Grande werd uitgerust, was er een in grooten stijl; het eskader (dat 800 man troepen aan boord had) stond onder een admiraal, een vice-admiraal en een schout-bij-nacht.

Behalve van de zaken van Brazilië, te land en te water, gewagen De Laet's achtste, negende en tiende boek ook van de verrichtingen in de Caraibische Zee, Zuid- en Centraal-Amerika, door de tot eskaders vereenigde thuisvarende schepen, waarmede ook de militairen repatrieerden, wier diensttijd in Brazilië verstreken was. Op deze thuisreizen via West-Indië trachtte men dan onderweg „de vyandt te beschadigen"; men vertrok in

April, wanneer winter- en regenseizoen waren aangebroken en er met de groote schepen op de kust weinig uit te richten viel.

Op 26 April 1631 ging de Kapitein Jonathan de Necker van 't Recief onder zeil als commandeur over een eskadertje, bestaande uit één schip en twee jachten; op 11 April 1632 de admiraal Marten Thijsz., met 19 zeilen, en op 26 April 1633 de commandeur (het vorige jaar uitgekomen met het schip de Fama, als „Schipper ende Capiteyn") Jan Jansz. van Hoorn, met acht vaartuigen, waarop zich 250 soldaten hadden ingescheept. Het kaartje achterin Naber's derde deel van de Caraibische Zee, de Golf van Mexico en Centraal Amerika (overeenkomend met dat in het eerste deel) stelt den lezer in staat de reizen dezer eskaders en van de individueele vaartuigen te volgen. Verder bevat dit deel een plaat van Trujillo (Noordkust van Honduras) en San Francisco de Campeche (Yucatan), welke beide plaatsen door Jan Jansz. van Hoorn op de hooger genoemde reis werden aangetast. In de eerstgenoemde behaalde men eenigen buit en ontving men twintig pond zilver als brandschatting, in de tweede moest men zich met eenig rantsoen voor genomen schepen en gevangenen en wat goederen tevreden stellen.

Deze zeven en dertigste uitgave van de Linschoten-Vereeniging is evenzoo als al haar voorgangsters — d.w.z. degelijk en fraai — uitgevoerd.

Wat betreft de bewerking, de annoteering en de indexeering van den tekst, deze zijn zooals wij van den overste Naber gewend zijn, d.w.z. nauwkeurig, interessant en volledig.

October 1934 W. R. MENKMAN

BIBLIOGRAPHIE

Literatuur betrekking hebbende op het jubileum van Curaçao
(3de vervolglijst)

Dordrechtsch Nieuwsblad 28 en 29 Juli. 2de blad. 1634-Curaçao-1934.

Marineblad. 5 Juli 1934, 3de Afl. Nederland-Curaçao 1634-4 Mei 21 Augustus 1934, door W. G. de Bas.

Tropisch Nederland 17 September 1934, no II. Het jaar 1634 in onze Nederlandsch West-Indische geschiedenis. Aanleiding en voorgeschiedenis van de in bezitneming van het eiland Curaçao door A. Hallema.

Echo's uit de Missies. October 1934, nr II. Hoe Curaçao zijn derde eeuwfeest vierde, door Sr. M. Bathilde.

Onze Vloot. October 1934, no 10. Nederland-Curaçao 1634—1934.

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

S. Dominicus Penning. Afl. 112. Uit de Missie van Curaçao. San Willibrordo. 1884—1934 [op Curaçao].

The Negro Worker. Juni 1934. Starvation, misery and terror in Dutch Guiana, door A. de Kom.

Pharmaceutisch Weekblad. Jrg. 71, no. 32 (1934) Surinaamsche chaulmoograolie, door G. Sant.

De West. 13 Augustus 1934, no. 2679. Open brief aan den Heer F. P. Schuitemaker, arts te Paramaribo, door Th. Lens met antwoord van F. P. Schuitemaker.

Idem. 29 Augustus 1934, no. 2686. Nog een getuigenis tegen Kolonisatie. Van een Holl. boer, die veertig jaren het bedrijf uitoefende in Suriname [overgenomen uit Het Nieuwsblad van het Noorden].

Fusie van Vereenigingen tot Emigratie en Kolonisatie. Mei 1934,no. 1. Kolonisatie in Suriname. *a* Werkplan. *b.* Financieel gedeelte; Cultuur van groenten. Namen van groenten die in Suriname worden verbouwd.
Idem. Juli 1934, no. 2. Manifest. Oproep tot bevordering van kolonisatie in Suriname.

Nederlandsch Fabrikaat. 20 September 1934, no. T9. entoonstelling te Curaçao [1]), gehouden van 23 tot 29 Juli 1934.

De Rijkseenheid. 3 October 1934, no. 1. Surinaamsche inzending op de Amato.

---

[1]) Bedoeld is: op Curaçao.

Neerlandia. October 1934, no. 10. Gedenkboek Nederland-Curaçao (1634—1934),door mr. F. G. Schalkwijk.

Idem. November 1934, no. 11. Het geschenk der Bataafsche; De Tentoonstelling, door C. v. S(on).

De Nieuwe Apeldoornsche Courant. 11 Augustus 1934, no. 10977. Koopt Nederlandsch fabrikaat en steunt onze koloniën. [Moeilijkheden over de proefzending van ananas in blik uit Suriname door de firma H. J. Stokking te Apeldoorn].

Oost en West. Orgaan der Koninkl. Vereen. Oost en West. October 1934, no. 10. Surinaamsche Peperpot. Bont allerlei over Land en Volk van Suriname, bijeengebracht door Fred. Oudschans Dentz (LXVII—LXXXI); Nederland-Curaçao 1634—1934 Tentoonstelling betreffende de Nederlandsche Antillen; Herdenking op Aruba en Saba; Album van het eiland Aruba.

De Bron. Augustus 1934 no. 7. Orgaan voor het personeel der verbonden petroleum Maatschappijen. Het monument voor Curaçao.

The West India Committee Circular 27 September 1934, no. 939. Jamaica's Banana Association; A. Cocoa Shell Discovery. Rich in Vitamin D.; Economic Depression in Essequebo.

The Analyst. Juli 1934. Vitamin D in Cacao Shell, door A. W. Knapp and Dr. Katharine Howard.

La Quinzaine Coloniale. 10 October 1934, no. 673. La Guyane s'éveille; Marchandises importées en Guyane française que cette colonie pourrait produire.

Echo's uit de Missies. October 1934, no. 11. Britsch-Indische kleuters, door Sr. M. Crispine; Ons volkje is muziekaal, door Sr. M. Antona.

De Korfbal Revue. 7 Augustus 1934. Korfbal in West-Indië, door W. Schmitz.

Het Handelsblad van Antwerpen. Op reis naar Zuid-Amerika, door A. C. Parser. 8 Juli 1934 no. 185, no. V. [Britsch Guyana]; 15 Juli no. 192 no. VI [Fransch Guyana]; 22 Juli no. 199 no. VII (in Hollandsch Guiana [1]). Te Paramaribo); 29 Juli no. 206, no. VIII [goudindustrie]; 5 Augustus, no. 213, no. IX (in Hollandsch Guyana); 12 Augustus, no. 220, no. X [Boschnegers].

Revue des Deux Mondes. 15 September 1934. no. Circuit Americain (Venezuela-Curaçao).

Het Vaderland. 10 October 1934. Avondblad D. Bananencultuur in Suriname, door T. Pyttersen.

Idem. 17 October 1934. Avondblad. Curaçao en Nederland 1634—1934. Huisvlijt, door C. van Breemen-Kruyt.

Idem. 19 October 1934. Avondblad C. Suriname toeristenland, door mr. W. J. van Balen.

Het Petrus Donders Tijdschrift. October 1934, Afl. 2. Vereering van den Eerbiedw. Pater Donders; Missie van den Eerbiedw. Pater Donders (Suriname); Jaarverslag 1933 der Surinaamsche Missie; Onze

[1]) m. z.: Guyana.

Britsch Indiërs; Een Surinaamsch tafereel; Prijsuitdeeling op Santigron, door A. Verschure; In nieuwe banen, door A. Verheggen.

Idem. November 1934 Afl. 3. Vereering van den Eerbiedw. Pater Donders; Missie van den Eerbiedw. Pater Donders (Vijf en twintig jaar in de „Majella"; door Zuster Eggelmundis; Feest bij de Saramaccaners. Boven Suriname, Van een koster en een kwakwasneki, door A. de Groot. CssR.).

De Bovenwindsche Stemmen. 6 Oct. 1934 no. 25. The Need of a Resident Judge.

De Hindostani. 15 October 1934, no. 2. Het nut van de kennis der Hindostansche taal; Samenwerking verzocht.

The Toronto Star. 7 Juni 1934. Black Lords of the Bush [Nederlandsch Guyana de eenige plaats waar een natie van blanken schatplichtig is aan een natie van zwarten].

De Telegraaf 3 October 1934, 3de blad. Herinneringen aan de slavernij. Historische bijzonderheden op de tentoonstelling Curaçao.

Algemeen Handelsblad. 13 September 1934. Versobering in Suriname. In den bestuursvorm valt door concentratie veel te bezuinigen. Hoe eerder de spoorweg verdwijnt, des te beter.

Idem. 2 October 1934, 4de blad. Mr. H. J. Knottenbelt over Curaçao. Indrukken van den liberalen senator van zijn reis naar de West.

Tropical Agriculture (Trinidad) Jrg. 11, no. 8. Papaws, Pineapples, Granadillas, Grapefruit and Oranges.

Idem no. 9. Gummosis of Citrus in Trinidad, door R. E. D. Baker.

Proceedings Agricultural Society Trinidad and Tobago. Jrg. 34, no. 7. Whither-tip disease and Limes, door O. Williams; Banana Cultivation, door H. Fahey.

Agricoltura Colonial. Jrg. 18, no. 7. Considerazioni ed echononiche sulla Guiana Brittanica, door G. R. Giglioli.

Ons Suriname. October 1934, no. 10. Brieven uit de West. IV. door H. G. Steinberg; Het Zendingsfeest.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 18 October 1934. Avondblad B. Curaçao in de literatuur en de pers.

Koloniaal Missie Tijdschrift. Afl. X. 15 October 1934 Het Apost. Vicariaat van Suriname. Een historische schets, door fr. M. F. Abbenhuis. 19. Aankomst en verblijf van Prefect Schinck O.F.M. 1810 —1814.

Verbetering.

Blz. 77. (Juni) *Alg. Handelsblad.* Te lezen voor 10 April 1934: 16 April 1934.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

De oorzaak van de verschuivingen in den sinaasappeloogst van Suriname, door K. van der Veer. (Overdruk uit De Indische Mercuur van 22 Augustus 1934, no. 34).

Suriname Handelsstatistiek 1933. Staat, houdende overzicht van den in- en uitvoer van goederen.

The Year Book of the Bermudas, the Bahamas, British Guiana, British Honduras and the British West Indies. 1934 Edition. The Canadian Gazette Ltd. 330 Gresham House, Old Broad Street, London E.C. 2, 7/6.

Catalogus van de tentoonstelling betreffende de Nederlandsche Antillen. 's-Gravenhage 1—25 October 1934. Gothische Zaal. Uitg. door de Commissie Nederland-Curaçao 1634—1934. *f* 0.30.

Lady Nugent's Journal. Jamaica One Hundred and Thirty Years Ago. Reprinted from a Journal kept by Maria, Lady Nugent from 1801 to 1805. Issued for private circulation in 1839, Edited by Frank Cundall. Secretary and Librarian of the Institute of Jamaica. With illustrations and maps and additional notes. Published for the Institute of Jamaica by the West India Committee, 1934. [Lady Nugent was van Schotsche, Iersche, Nederlandsche afkomst] 7/6.

The British Guiana Medical Annual. Vol 25. The Daily Chronicle Office. 1933.

Spices and Condiments, door H. Stanley Redgrove, Londen. Sir Isaac Pitman & Sons Ltd Ill. 15/—

The Adventurers of Bermuda. A History of the Islands from its discovery until the dissolution of the Somers Island Company in 1684, door Henry Wilkinson. With 12 illustrations and map. Oxford University Press, Humphrey Milford. Londen 16/—

Beredeneerd verslag omtrent de verrichtingen van de naamlooze vennootschap „De Spaar- en Beleenbank van Curaçao", over haar vier en tachtigste huishoudelijk jaar van den In. Juli 1933 tot en met den 30 n. Juni 1934 en haren toestand op het einde van dat jaar.

British Guiana Timbers, door Gerald O. Cass. F. S. E. Metcalfe & Cooper, Ltd Londen 7/6

Jaarboek van het onderwijs en de opvoeding der R.K. jeugd in Nederland, Ned.-Indie, Suriname, en Curaçao in 1934; Het R.K. bewaarschool- en lager onderwijs in Nederland; uitgaaf van het R.K. Centraal Bureau voor opvoeding en Onderwijs, 's-Gravenhage.

Een schokkende strafprocedure, door J. C. Sarucco. Drukkery Eben Haëzer. Paramaribo, September 1934. *f* 075.

Bahama's: Isles of June, door H. Macl. Bell. geb. *f* 4.75.

Jaarverslag van de Kamer van Koophandel en Nijverheid op Curaçao over het jaar 1933. Drukkerij „De Curaçaosche Courant".

De Hindostani. Maandblad uitgegeven door de Surinaamsche Immigranten Vereeniging „Bharat Oeday", 17 September 1934, no. 1. [adres Keizerstraat 154, Paramaribo. Abonnement *f* 1.96 per jaar].

D.O.

HERRNHUTTER NEDERZETTING LEIDING 7B
(Proeve van kolonisatie van creoolse klein-landbouwers)

DOOR

H. SCHÜTZ

Bij de opening van het nieuwe zittingsjaar van de Koloniale staten wees Zijne Ex. gouverneur Kielstra met nadruk op de kolonisatieproeven in Suriname, die van het Surinaamse steuncomité uitgaan en door het gouvernement gesteund worden. Waar er in de laatste tijd vaak gesproken en geschreven wordt over kolonisatie van uitheemsche krachten, lijkt het mij wel geschikt, om het een ander mede te delen over kolonisatie van Creolen in Suriname. Ik bepaal mij hierbij tot de Herrnhutter nederzetting, niet omdat deze de eenige kolonisatie is, die op resultaten kan wijzen, of omdat deze beter is dan andere, maar dit werk heb ik van nabij leeren kennen, en het onderscheidt zich van andere dergelijke vestigingen door bepaalde opvattingen, die volgens mijn meening tot het slagen van deze onderneming belangrijk hebben bijgedragen.

Gedreven door de nood, die zich in Suriname sterk doet gevoelen, is indertijd ook hier een steuncomité opgericht, dat o.a. steun aan kleine landbouwers beoogt. Particuliere giften, maar ook een belangrijk gouvernements-subsidie, stelden dit comité in staat om zijn werkzaamheden te aanvaarden.

In Mei 1932 trad de Stadszending in nader contact met dit comité en daardoor ook met het gouvernement met het doel om zo mogelik bij de kolonisatie van landbouwers een werkzaam aandeel te kunnen verkrijgen. Dit lag in de lijn van de Stadszending. Afgezien van evangelisatie stelt de stadszending van de Ev. Broedergemeente in Suriname zich ten doel sociale ontwikkeling van de bevolking door middel van voortgezet onderwijs, vereenigingen, leeskamer enz. Daarnaast staat het maatschappe-

lik werk als armenzorg, wezenvoogdij en arbeidsbeurs. Daar deze inrichting het in hoofdzaak moet hebben van giften en ondersteuning uit de eigen kolonie, zijn de middelen uiteraard zeer beperkt, en is afdoende hulp in de meeste gevallen onmogelik. Nu zich de gelegenheid bood om althans voor een kleine groep een nieuwe toekomst op te bouwen, werd deze kans gaarne aanvaard. Toch duurde het nog tot September 1932, voordat de eerste kolonisten naar hun nieuwe vestigingsplaats konden vertrekken.

De toekomstige Herrnhutter nederzetting kreeg een terrein aan het Saramaccakanaal ter beschikking op een afstand van 14,5 KM van de stad. Dit terrein ligt langs Leiding 7b. De heele Saramaccapolder wordt doorsneden door tochtsloten, zogenaamde Leidingen, die op het kanaal lozen en genummerd zijn. De eerste Leiding bevindt zich in de buurt van Uitkijk, Leiding elf IIb ligt het dichtst bij de stad. Hun onderlinge afstand is ongeveer 600 M. De verschillende nederzettingen langs het kanaal worden genoemd naar de leidingen, waardoor zij doorsneden worden.

„Leiding 7b" is vooraan het kanaal 600 M breed en heeft een diepte van ongeveer 3 KM. Het ligt rechts en links van de leiding en wordt in het Noorden begrensd door de polderdam.

Daarachter ligt een uitgestrekt zoetwater moeras, waarvan het gedeelte ten Noorden van de leiding voor het toekomstige dorp gereserveerd is, zo dat men op den duur eventueel irrigatie zou kunnen toepassen.

De bodem is voor het grootste gedeelte zware klei, gedeeltelik zeer laag liggend en daardoor moerassig. Er zijn echter ook hoger en daardoor lichtere gedeelten.

Het geheel was bedekt door hoog, ondoordringbaar oerbos met zwermen van muskieten. Zoals het hele poldergebied, was ook dit bos rijk aan wild. Brulapen heb ik nog nooit zo vaak en van zo dichtbij gehoord, als daar op Leiding 7b. Het kanaal en de leiding zijn rijk aan vis, en vooral de zwamp achter de polder is een bekend visterrein.

Toen in 1932 de eerste kolonisten zich er vestigden, betekende Leiding 7b zowat het eind van de wereld. Er bestond een rivierdienst van het gouvernement, die twee keer per week door het kanaal naar de Saramacca voer. Een weg erheen bestond eigenlijk niet. Voor autos was de weg bereidbaar ten hoogste tot Leiding 9.

Nu, twee jaar later, is hierin wijziging gekomen. De autoweg is doorgetrokken tot Uitkijk. Personenautos en busjes rijden er ge-

regeld langs, en Leiding 7b is een officiele stopplaats voor de Saramaccadienst geworden.

Toch brengt de verre afstand enkele moeilikheden met zich mee. Zo is het transport naar en van de vestigingsplaats duurder dan bij andere landbouwkolonies. Aan de andere kant is een zekere isolatie van de settlers tegenover de stadsbewoners niet ongewenst. Maar de afstand is tevens ook de oorzaak, dat velen terugdeinzen bij de gedachte aan een vestiging, zo ver van de metropool. Het valt ook niet mee, om het stadsleven met zijn gezelligheid te verwisselen met het primitieve buitenleven. Doch daarover later meer. Toen de eerste settlers in 1932 zich naar hun nieuwe woonplaats begaven, betekende dat een expeditie naar het bos, ver van alle beschaving. Zij werden dus voorzien van de meest noodzakelike gereedschappen en ontvingen enkele levensmiddelen, waarop zij de eerste dagen moesten teren. De grootste moeilikheid vormde het vraagstuk van huisvesting. Gelukkig werd er op een vrij groote afstand van de Leiding een huisje gevonden, dat per boot te bereiken was, en waar de kolonisten de nacht konden doorbringen.

Zeer gewaardeerde steun ondervond trouwens de nederzetting van de gouvernements landbouwopzichter, de heer J. Warner, die het toezicht over de polder heeft, en sedert de eerste dag met volle toewijding zich aan dit werk gegeven heeft.

Zo togen de eerste vier settlers aan het werk: werkloze timmerlieden, losse arbeiders, delvers van de plantages, bosarbeiders. Toen hun eerste kampjes klaar waren vestigden zij zich voor goed op hun nieuwe woonplaats. Van deze eerste vier is er één helaas overleden. De andere drie bevinden zich nog op Leiding 7b en zijn nu, na amper twee jaar, zelfstandig, onafhankelik van ondersteuning, vrije mensen op eigen grond, in eigen huisje.

Elke settler krijgt ter beschikking een terrein van 1,6 tot 1,9 HA. Dit is oerbos, dat eerst opgeruimd dient te worden. Het eerste werk is dan ook bomen vellen, wieden en branden. Zodra er ruimte is voor een huisje, wordt er een kamp opgezet, met blad gedekt en bescherming biedend tegen de ergste regen. Veelal bestaat dit kamp enkel uit een afdak in tentvorm. Tusschen de stronken in wordt dadelik maïs gezaaid, terwijl om het huis heen en langs de leiding aardvruchten, bananen en suikerriet worden geplant.

In de eerste tijd ontvangt de settler steun, en wel 50 cent per werkdag. Daarvoor wordt het werk door de gouvernementsopzichter gekeurd, die een wekelikse staat opmaakt, waarbij het

predikaat: goed, vrij goed of slecht wordt toegekend. Deze steun bedraagt in totaal 85 gulden, en is voldoende voor ongeveer 28 weken, mits er geregeld gewerkt is.

Aan gereedschappen ontvangt ieder kolonist het volgende: een houwer (kapmes), een schop, een bijl, een „tjap" (tuinhak) en een vijl om de gereedschappen scherp te houden. Verder kan hij nog een vork ontvangen, die echter vrij duur is (ongeveer 2,50 gulden), en daarom van de ondersteuning wordt afgetrokken. De gebruikelike gereedschappen kosten ongeveer 5 gulden bij elkaar. Deze gereedschappen zijn over het algemeen voldoende voor de eerste tijd en vooral de houwer is een universeel instrument, waarmee men alles doen kan bomen omhakken, plantgaten uitdiepen, palmbladeren splijten en vlees snijden als het moet.

Zodra het kamp eenigszins bewoonbaar is geworden, komt de vrouw uit de stad zich bij haar man voegen en brengt het meest noodzakelike huisraad mee. Haar reiskosten en de transportkosten worden uit de steun betaald en zijn door de afstand in verhouding tot de beschikbare som vrij hoog. Aan de andere kant belemmeren de hoge vervoerkosten een ongemotiveerd vroegtijdig verlaten van de nederzetting bij de eerste teleurstelling.

Na enkele maanden wordt de primitieve woning vervangen door een beter huis, dat blijvend is. Het eerste kamp is tegen die tijd vrijwel op, en men laat het dan aan zijn lot over, of degradeert het tot kippenhok.

Voor de bouw van het woonhuis werd in het begin ongeveer 40 gulden besteed. Dat zulk een huisje geen villa, onder architectuur gebouwd, kan worden, spreekt vanzelf. Voor die 40 gulden werden wat ongeschaafde planken geleverd en troelie (palmbladeren) als dakbedekking. Voordat echter de settler zijn bouwmateriaal ontving, moest hij in een proeftijd van enkele maanden, soms zelfs van een half jaar, tonen, dat hij van goede wil was, zoodat dit kapitaaltje niet verloren was.

Hierbij bleek echter op den duur, dat het uitgetrokken steunkapitaal te klein was, juist door de groote afstand van de stad en de daardoor ontstane transportkosten. Het bedrag is daarom later ook iets hoger geworden. Ook bleek de troelie op de duur niet te voldoen. Na enkele maanden begonnen de daken te lekken en rotte de troelie op vele plaatsen.

Daarom wordt er nu een ander systeem toegepast.

Wie tegenwoordig aan het huizenbouwen toe is, krijgt voor *f* 35.— aan hout en voor *f* 18.— aan gegalvaniseerde dakplaten geleverd. Wie vroeger timmerman was, bouwt zelf zijn huis en

krijgt daarvoor nog meer materiaal. Een niet deskundige bouwt onder leiding en met hulp van een timmerman, die daarvoor loon ontvangt. Met het gewone materiaal kan men een huis van 10 × 10 voet opzetten met één kamertje en een klein zoldertje, natuurlik ongeverfd.

Wie als timmerman het extra materiaal verdiend heeft, kan er twee kamertjes van maken, wat al voorgekomen is. Als de eerste oogsten wat meevallen, kan er ook nog een klein galerijtje op overschieten. Ook dit is al aan sommigen gelukt.

En het spreekt, dat een zelf gebouwd en zelf verdiend huis vaster aan de woonplaats bindt dan een huurhuisje of woonkrot. Een éénkamerhuisje kost op het oogenblik, met bijzonder voordeelig materiaal opgezet, ongeveer ƒ 75.—.

Als na 28 weken de steun ophoudt, is de eerste oogst binnen, zo als gezegd is dat meestal maïs, die vrij gemakkelik afgezet kan worden.

Toch komt er dan voor de kolonisten een moeilik ogenblik.

Zorg voor het dageliks brood is er niet. Immers, zij hebben aardvruchten, bananen, vis en wild makkelik bij de hand.

Maar het contante geld ontbreekt.

Door de nood gedreven heeft men zich toen toegelegd op de leverantie van brandhout. Van het begin af werden de settlers gewezen op de waarde van het hout op hun perceel. Maar toch waren de meesten er niet toe te bewegen, om dit hout te zagen en te kloven. Volgens de oude traditie werden de bomen omgehakt en de stronken maar ook de goede stammen verbrand.

Toen men echter zag, dat de bakkerijen behoorlik voor brandhout betaalden en de afzet verzekerd was, heeft men hierin een uitkomst voor moeilike tijden leren zien en tegenwoordig is de levenrantie van hout een vaste bron van inkomsten.

Proeven om houtskool te branden hebben gefaald. De zware klei leent zich minder tot het maken van kolenmeilers.

Voor de twede oogst kan, als het terrein wat beter gerooid is, rijst geplant worden, waarvoor zich vooral de moerassige gedeelten lenen. Op de hogere gedeelten, vooral als die wat lichter zijn, kan pinda en citrus geplant worden.

De moeilikste tijd breekt voor den kolonist aan één of anderhalf jaar na de vestiging. Dan komt er meestal een tijd van bijzondere geldschaarste. Het dageliks brood levert de grond, maar er is een groot gebrek aan contant geld.

Wat de oogst opbrengt gaat in de verdere uitbouw en afwerking van het huis zitten, in de aanschaffing van een behoorlike vracht-

boot, van huisraad en nieuwe kleding. Dat is de periode, waarin de pionier gevestigd landbouwer wordt. De kinderen moeten naar school, moeten kleren hebben. Ook is de verleiding heel groot, om een koe of wat geiten te gaan houden, allemaal dingen, die geld kosten. Gelukkig konden enkelen door los werk, wegenaanleg, timmeren enz. een bijverdienste vinden, die hen over deze moeilike tijd heenhielp.

Zoo is het dus mogelik om met een regeringssteun van ongeveer ƒ 150.— een flinke werklooze tot klein-landbouwer te maken. ƒ 85.— werd er aan ondersteuning verstrekt, ƒ 40.—, later meer, aan bouwmateriaal. De rest werd besteed aan vervoerkosten, gereedschappen, plantmateriaal, en kleinere uitgaven.

Iedere settler ontvangt, zoals gezegd, 1,6 tot 1,9 HA. Dit stuk is voor de eerste 6 jaren vrij van huurpacht. Later betaalt hij ƒ 10.— per HA. De meeste hebben tot nu toe een derde tot de helft van hun terrein in cultuur gebracht. Hij, wien dit terrein te klein is, kan nog zulk een perceel erbij krijgen, maar dan moet hij dadelik huurpacht betalen. Tot nu toe is dat niet voorgekomen, maar de mogelikheid bestaat. Op het ogenblik, October 1934, zijn er 118 menschen op Leiding 7b gevestigd, te weten 69 volwassenen en 49 kinderen.

In de loop der twee jaren zijn er twee settlers overleden, vier moesten weggestuurd worden, deels wegens ongeschiktheid, deels wegens zwakte en ziekte, zodat zij het werk niet aankonden. Er is nog ruimte voor ongeveer 30 gezinnen. Helaas is de trek erheen niet zoo groot als men wel zou kunnen verwachten.

Daarbij komt, dat toekomstige settlers in 't vervolg medisch gekeurd moeten worden, en dat de Stadszending wel degelik informeert, voordat zij een nieuwe settler accepteert.

Jonge mensen melden zich zelden aan, en de ouden van dagen, die zich daar wel zouden willen vestigen, kunnen het werk niet aan en worden niet aangenomen.

Waardoor onderscheidt zich nu deze nederzetting van de Stadszending van andere dergelijke kolonisatiepogingen in Suriname?

In de eerste plaats worden door de Stadszending alleen gezinnen op Leiding 7b toegelaten.

Hierdoor wil men de stad ontlasten van noodlijdende gezinnen met al de kinderellende, die daarvan het gevolg is. Een gezin, dat zich eenmaal gevestigd heeft, verhuist ook niet zo gemakkelik als een vrijgezel en vormt dus een meer constante kern. Bovendien hoopt de Stadszending hierdoor het gezinsverband te versterken en de luchtige huweliksopvattingen te bestrijden.

Een twede eisch is, dat de settlers op Leiding 7b Creolen zijn, zodat er een dorpsverband ontstaat van zuivere rasgenoten, misschien dat zich zo op den duur een zeker volksverband zal gaan ontwikkelen. Ook ontgaat men daardoor de wrijving en het wantrouwen tussen Creool, Javaan en Britsch Indiër.

In de derde plaats moeten alle settlers leden van de Ev. Broedergemeente zijn. Hierdoor wordt de godsdienstige concurrentie vèr gehouden en, wat de hoofdzaak is, er wordt een centraal punt van levensopvatting en levensgemeenschap geschapen.

Van het begin af heeft het streven voorgezeten om in de nieuwe nederzetting een dorpsgemeenschap te verkrijgen, die een tegenwicht tegen de verleiding van de stad moet vormen en een vergoeding voor al wat men buiten de stad moet missen.

Om deze reden is er ook langs het kanaal een stuk gereserveerd voor de Stadszending. Hierop is op het ogenblik een winkel gevestigd. Financieël is deze onafhankelik van de Stadszending, maar deze heeft zeggenschap bij de benoeming van de winkelhouder.

Verder is er een gedeelte gereserveerd voor een toekomstige begraafplaats, en een ander stuk voor een sportterrein.

Misschien dat hierop ook nog kampeerterreinen zullen komen of week-end-huisjes. Maar dat is op het oogenblik nog toekomstmuziek. Wel vormen de mooie bamboestoelen een prachtige achtergrond voor een buitenhuisje, en onder hun ranke twijgen is er heerlike schaduw voor een zitje.

Een centraal punt tussen weg en kanaal is opengehouden voor een kerk — vergaderlokaal.

Het grote bezwaar tegen het leven buiten de stad in het district is de isolatie. En dit bezwaar telt bij een kolonisatie als op Leiding 7b dubbel zwaar, omdat er stadsmensen overgeplant worden in de rimboe. Bij de donkere tropennacht met haar korte schemering is om half acht het leven buiten practisch afgesloten. Daar ontstaat de behoefte aan gezellig samenzijn dubbel sterk. De stad met haar verlichte straten biedt de mogelikheid tot conversatie. De stad biedt, zij het ook bescheiden, mogelikheden tot gezelligheid en verzet.

Op het district ontbreekt dit.

De donkerheid met haar muskieten en ontwakend dierlik leven, de gebrekkige communicatie- dit alles sluit deze mogelikheden uit. En daar de Creool van nature gezelligheid zoekt en er niet goed buiten kan, is de isolatie van het district een schrikbeeld voor de stadsbevolking. Niet voor niets kruipt de hele bevolking in de nauwe krotwoningen op de dichtbevolkte stadserven.

Daarom wordt er getracht om in Leiding 7b een dorpsleven te ontwikkelen. De percelen meer achterop zijn eenzaam en afgelegen. De nieuwe settlers mogen dus in het vervolg kiezen, of zij op hun eigen perceel willen gaan wonen, of dat zij hun huisje langs de weg bouwen en verder achterop hun stuk land nemen. Daardoor wordt de lintbebouwing langs de leiding voorkomen en krijgt men een meer compact dorp.

En daarom ook is er als middelpunt de kerk gekomen, die niet alleen wat de ligging betreft een middelpunt vormt, maar ook een geestelik centrum zal worden.

Het kerkgebouwtje zelf, een aardige open hal, met blad gedekt, is door de kolonisten zelf gebouwd. De Stadszending heeft er geen cent toe bijgedragen. Zelf hebben de leden van de kerk het materiaal uit het bos gehaald, zelf hebben zij het gebouwd na hun dageliks werk, opgezet en gedekt. Zij hebben daardoor een werk samen en vrijwillig verricht, dat een getuigenis is van hun eendrachtige samenwerking, een tastbaar bewijs, voor wat er in een gemeenschap bereikt kan worden. Dit monumentje van samenwerking bindt hen natuurlik opnieuw aan hun nederzetting.

Dat dit werk ook de voortdurende belangstelling heeft van het gouvernement heeft Z. Exc. gouverneur Kielstra opnieuw laten blijken en trouwens ook uitgesproken, toen hij persoonlik op 28 October j.l. bij de opening van dit kerkje aanwezig was.

Dit kerkje zal ook dienst doen als een vereenigingslokaal, waar de zaken, de nederzetting betreffende, besproken, waar lichtbeelden vertoond kunnen worden, waar lezingen over gezondheidsleer, landbouwpraktijk enz. gehouden kunnen worden. Kortom dit zal een centraalpunt van geestelik leven dienen te worden.

Wat nu de toekomst van deze nederzetting betreft, deze ziet er vrij hoopvol uit.

Rijkdommen zullen er niet verworven worden, maar zij biedt toch de mogelikheid tot zelfstandig levensonderhoud voor een gezonde Creolenbevolking.

Misschien blijkt het op den duur, dat de percelen te klein zijn. Sommige deskundigen vinden twee HA te weinig voor een gezin. Anderen wijzen erop, dat bij intensieve bewerking gezinnen op Java van een kleiner stuk land kunnen bestaan.

Een perceel moet een gezin kunnen voeden en er moet bovendien nog een zekere winstmarge voor contant geld overblijven. Behalve dus, dat er op elk perceel voldoende veldgewassen voor het dageliks onderhoud geplant moeten worden, zou het wense-

lik zijn, om er bijvoorbeeld een twee tot driehonderd sinaasappelstruiken te planten, die dan een zeker exportartikel kunnen leveren.

Dat zal de tijd echter moeten leren, en een energiek arbeider kan er immers nog een tweede perceel bijkrijgen, als hij dat wenst. Op het oogenblik kan een flinke werker bij niet al te hoge eisen op Leiding 7b voor zich en zijn gezin de kost verdienen.

Waar men zo vaak sceptisch staat tegenover alles, wat in Suriname ondernomen wordt, is tegenover dit plan, dat in de loop van twee jaren zijn levensvatbaarheid heeft bewezen, een zekere mate van optimisme geoorloofd en gewenst.

Laten wij ons toch verheugen over elk lichtpunt in Suriname, al is het nog zo bescheiden.

Paramaribo, 5 Nov. 1934.

DRIE REIZEN NAAR CURAÇAO IN DEN ZEILTIJD

DOOR

W. R. MENKMAN

Thans, nu er naar gestreefd wordt dat op transatlantische zeereizen, ook op reizen naar Suriname en Curaçao, de passagiers zich zooveel mogelijk als hotelgasten zullen kunnen voelen en gedragen, lijkt het wel lang geleden dat zij die in de eerste klasse per mailboot naar of van de Nederlandsche koloniën in de West vervoerd werden, gedurende drie tot vijf weken „en petit comité" bijeen waren in de accommodatie „achteruit" van een klein stoomschip van 1250 tot 2250 ton bruto register; dat enkele duizenden kilos kunstijs den medegenomen voorraad versche victualie tegen bederf moesten vrijwaren en er tot aanvulling van dien voorraad gedurende den overtocht eenige levende varkens, kippen en eenden aan boord waren, soms een vaarskoetje in een hok; dat de maaltijden in den „salon" een aanvang namen zoodra de kapitein verschenen was, na vooraf den hofmeester permissie gegeven te hebben „het eten te laten halen".

Wel is de directe stoomvaartverbinding tusschen het moederland en Onze West pas laat (1884) tot stand gekomen, afgezien dan van den gouvernementsdienst van 1827, welke niet van langen duur is geweest, maar voor den oversteek over den oceaan was men toen al lang niet meer uitsluitend op zeilschepen aangewezen (Royal Mail Steam Packet Comp. 1839) en, vóór de opening van het Suezkanaal (1869) bestond er evenmin een ononderbroken stoomvaartverkeer tusschen Nederland en Nederlandsch Indië. De maildienst Batavia—Singapore dateert van 1845 en wie niet met een zeilschip rond de Kaap wilde gaan — een reis van vier maanden, waarvoor de passagiers zich uitrustten met een eigen voorraad levensmiddelen, eigen beddegoed en vijf dozijn hemden — kon gebruik maken van de z.g. „overlandverbinding", een onderneming door het Lid van den Raad van Indië

J. Dupuy, tot voorlichting van na hem komende liefhebbers, nauwgezet beschreven [1]).

De Peninsular and Oriental Steam Navigation Company bevoer de trajecten Singapore—Ceylon—Aden en Alexandrië—Malta—Gibraltar—Southampton; Oostenrijksche en Fransche schepen onderhielden diensten tusschen Alexandrië en Europeesche Middellandsche Zeehavens, van Malta konden passagiers met Fransche paketbooten naar Napels of Livorno reizen en vervoerden Engelsche oorlogsschepen de Indische mails naar Marseille. Het overlandvervoer geschiedde door de Egyptian Transit Comp.; tusschen Suez en Cairo met rijtuigen (voor personen) en kameelen (voor bagage en mail) en tusschen Cairo en Alexandrië met Nijlbooten (gedeeltelijk rivier-, gedeeltelijk kanaalreis).

De P. & O. Line had op haar beide trajecten geen grootere schepen varen dan van 1500—1800 ton, met machines van 400—500 P.K.; de eetzaal bood zitplaatsen aan 100 passagiers, maar de badgelegenheid was zeer primitief. Bij gunstige gelegenheid liepen de schepen 10 mijl; een zeilschip maakte in die dagen vóór den wind meer vaart dan een stoomschip bij tegenwind. Natuurijs, uit Noord-Amerika aangebracht, was te Madras ook voor schepen beschikbaar; in Voor-Indië destijds een nieuwigheid, was ijs op Java nog onbekend.

Zooals voor de reis naar en van Nederlandsch-Indië ook passagiers tot 1870 van zeilschepen gebruik zijn blijven maken, om niet te hoeven overstappen, of wegens de geringere kosten, zoo heeft dit zelfde verschijnsel zich ook tot 1884 met betrekking tot de West voorgedaan; er zijn dus gedurende meer dan twee en een halve eeuw passagiers met zeilschepen van Nederland naar Curaçao en omgekeerd vervoerd.

Slechts enkele van die reizigers hebben hun ervaringen te boek gesteld; de laatste mij bekende beschrijving is vervat in een nu wel zeldzaam geworden werkje: Een spelevaart over den oceaan, door R. F. Brunings (bij Laurens van Hulst, Kampen, 1874).

Een luitenant (Granveld) gaat met een schip genaamd Argo, als geleider van een detachement van 40 soldaten en een onderofficier, naar het eiland Colchis (Curaçao) en, aangezien deze officier met hetzelfde schip naar Patria terugkeert, krijgen wij het verhaal te lezen van een uit- en een thuisreis met dezelfde gelegenheid.

[1]) Bijdragen tot de kennis der Nederlandsche en Vreemde Koloniën etc. 1846—1847.

De schrijver vertelt in het voorwoord dat Granveld's avonturen van 25 jaar geleden dagteekenen, dus de geschiedenis speelt omstreeks 1850, wat ook wel klopt met sommige mededeelingen in het verhaal zelf. Op de thuisreis maakt men zijn opwachting bij den gouverneur te Rio Hacha en deze, een jonge man van circa 30 jaar, weet zijn gasten van een bezoek aan boord van een Hollandsch oorlogsschip te vertellen, ter gelegenheid der „lijkplechtigheid „van wijlen Bolivar"; inderdaad werden in November 1842 door een der vaartuigen van het Curaçaosche eskader, ZrMsbrik Venus, te Sta Marta honneurs bewezen bij de inscheping aldaar van het stoffelijk overschot des Bevrijders, ter overbrenging naar Venezuela. Wel spreekt Brunings van Columbia, maar hij kan in 1874 wel vergeten hebben dat de tegenwoordige republiek Colombia van 1830 tot 1863 weder Nueva Granada heette, zooals het onderkoninkrijk van den Spaanschen tijd.

Het detachement suppletietroepen voor Curaçao kwam van Harderwijk, wat ook historisch juist kan zijn, want het koloniaal werfdepôt was van 1843, reisde te water naar Amsterdam en van daar naar Rotterdam, om zich te Hellevoetsluis in te schepen; er moeten thans nog wel oud-officieren in leven zijn, wier Oost- of Westindische ervaring aangevangen is met een tocht over de Zuiderzee.

De Argo was een kof en zij voer met 10 man voor den mast; gegeven hetgeen er bekend is van het charter der toenmalige Westindiesvaarders zal zij wel minder dan 200 ton gemeten hebben. Hoewel in totaal meer dan 50 menschen over den oceaan vervoerende, had het schip alleen een „papieren" dokter aan boord.

Op Zon- en feestdagen werden blikken geopend, overigens werd in de kajuit slechts scheepkost geschaft en die was in zijn soort nog niet eens goed; de wekelijksche zakkoek was inferieur, immers zij beantwoordde niet aan den eisch van met een zeilgarentje gesneden te kunnen worden. Bij het ontbijt hard brood; melk in welken vorm dan ook had men niet aan boord. Kok en koksmaat zagen er afzichtelijk smerig uit; een hofmeester voer een kof nu eenmaal niet.

Door de medegedeelde bijzonderheden aangaande het verkennen der piek van Teneriffe en later achtereenvolgens van Marie Galante, Guadeloupe, Dominica en Martinique, kunnen wij de reis der Argonauten gemakkelijk volgen, welke overigens wel zeer weinig afwisseling bood. Eenige Engelsche schepen welke men praaide, gaven geen antwoord; bij een windstilte kreeg men

eens bezoek van een Franschen kapitein, wiens schip in de onmiddellijke nabijheid lag te dobberen.

In de CaraibischeZee ontmoette men een geheimzinnig vaartuig, welks voorkomen en gedragingen eenige consternatie verwekte aan boord van den Argo; Brunings stelt het voor alsof men nog geloofde aan een Vliegende Hollander, het zou echter ook wel kunnen zijn dat de vrees voor zeeroovers er nog eenigszins inzat, hoewel de piraterij in dit deel der wereld geacht wordt omstreeks 1825, practisch gesproken, uitgeroeid te zijn geweest [1]). Het bekende Carabo-proces op St. Kitts had plaats in 1828 en in 1834 kon men op den Noordatlantischen Oceaan nog wel eens een verdacht uitziend schip tegenkomen [2]), zoodat een in de West onbekend koopvaardijman in de dagen van den Argo zich misschien nog niet geheel veilig voelde. Dat Westindische schepen nog bewapend waren, blijkt uit de mededeeling van Granveld, dat de schoeners met koperen stukken saluut afgaven voor het Curaçaosche fort; de Argo had alleen handvuurwapenen aan boord.

De kapitein onzer kof had op Indië gevaren en kwam voor het eerst in de Westindische wateren; met den stuurman schijnt het evenzoo te hebben gestaan. Beider wetenschappelijke ontwikkeling was volgens luitenant Granveld gelijk nul; de kapitein zou zelfs blijk gegeven hebben van nooit van den Golfstroom gehoord te hebben. Terwijl echter de schrijver zich sympathiek over stuurman Knol uitlaat, heeft hij geen woorden genoeg om zijn afkeer en minachting te uiten voor kapitein Spruit en ons diens lompheid, schijnheiligheid, ruwheid, domheid en verwaandheid te schilderen; de kofkapitein stond vijandig tegenover menschen die maatschappelijk of intellectueel zijn meerderen waren en niet tot den grootkoopmans- of reedersstand behoorden, niet het minst tegenover een ieder die uniform (vooral marine-uniform) droeg. Er manifesteert zich in het reisverhaal, van het begin tot het einde, een onoverkomenlijke antipathie tusschen twee geheel verschillende personen, die gedurende weken en weken op elkanders gezelschap waren aangewezen, de eene een welopgevoed en ontwikkeld jongmensch, de andere een bekrompen man van middelbaren leeftijd, zoolang het samenzijn duurde met het hoogste gezag bekleed. Het ergste is echter dat de schrijver den kapitein zich twee maal als een lafaard laat gedragen, eens wanneer er ge-

---

[1]) Dr. Hans Keiler, American Shipping. Probleme der Weltwirtschaft 16, Jena 1913.

[2]) Richard Henry Dana, Two years before the mast.

vaar dreigt van den kant der wilde kustindianen op de reis naar Rio Hacha, later bij een zee-evenement op de thuisvaart.

Onze zeilvaart op Indië heeft, beschermd als zij werd in den tijd van cultuur- en consignatiestelsel, tot 1860 welvaart, soms zelfs groote welvaart gekend; jongelieden van goeden huize die zich gedurende deze bloeiperiode een koopvaardijloopbaan kozen, maakten snel promotie, getuigen b.v. de zeeman-koopman-litterator Van Assendelft de Coningh en de latere minister I. D. Fransen van de Putte. Matrozen echter leverde ons land niet in voldoend aantal op; de schepen waren voor twee derden met vreemdelingen bemand [1]). Voor de commercieel zooveel minder belangrijke West was toen natuurlijk weinig animo, zoowel bij de reederijen, die geen overheidssteun genoten, als bij de zeevarenden, die in de Indische vaart zooveel betere kansen hadden en zoowel wat materieel als wat personeel betreft kwam de West er slecht af, Curaçao nog slechter dan Suriname, waar nog schepen van wat grooter charter emplooi konden vinden. Zelfs kort voor de opening van den maildienst werden de zeilschepen naar Suriname ten deele met negers bemand, die echter als matrozen goed voldeden [2]).

Na een paar weken op Curaçao te hebben doorgebracht, ging de Argo verfhout, huiden en hoorns laden te Rio Hacha, waarmede weder drie weken gemoeid waren. Daarna ving de thuisreis aan, via de Windward-passage, want de kof kon niet voldoende scherp bij den wind opknijpen, om de Mona te bezeilen; men kon echter slechts over een oude en onbetrouwbare kaart beschikken.

Het schip strandde bij avond op het Hogsty-rif (Bahamas) en kwam er pas na twee werpankers verspeeld te hebben weder af. Ware de Argo daar gebleven, zegt Brunings, dan zou Granveld nu (1874) al twintig jaar dood zijn; dat stelt dus de reis op vijf jaar later dan uit het voorwoord afgeleid kan worden. Na nog even bijna op Groot Inagua te zijn geloopen, was men uit de misère; benoorden Bermuda gekomen liep het schip, dank zij den door den kapitein verwaarloosden Golfstroom, 80 mijl (Duitsche mijlen natuurlijk) per etmaal, d.i. het dubbele der gewone vaart. Men kwam behouden op de plaats van eerste afvaart — Hellevoet — aan; van Rio Hacha tot de Gronden had de reis zeven weken geduurd en door mist, stilte en tegenwind kon men pas na een week oponthoud het Kanaal binnenzeilen.

---

[1]) C. F. van Assendelft de Coningh, Mijn verblijf in Japan. Amsterdam 1856.

[2]) A. J. Riko, Ons rijk Suriname, 1883.

Het voor mijn doel meest interessanten gedeelte van Bruning's boek is hiermede wel zoo ongeveer verteld. Wanneer hij Granveld op de uitreis een begin van een complot onder de soldaten laat ontdekken en kapitein Spruit op Curaçao aan een gastmaal een verhaal laat opdisschen over een losgebroken tijger aan boord van een van Oost-Indië thuisvarend schip, laadt hij den schijn op zich van niet origineel te zijn. Wat hij mededeelt aangaande de indianen van de kust is niet bijster belangwekkend en volkenkundig hier en daar waarschijnlijk er naast. Het romannetje van Granveld op Curaçao en de roman van den sergeant in Holland kunnen hier onbesproken blijven.

Het zou uit historisch oogpunt van belang kunnen zijn de indrukken te kennen, door iemand als Granveld op Curaçao opgedaan gedurende een vluchtig bezoek na 1848 en vóór 1855, want dat zijn de beide uiterste grenzen welke enkele gegevens in het boek ons aan de hand doen. De Koloniale Verslagen van de jaren 1849 tot en met 1854 vermelden slechts één maal de aankomst van suppletietroepen op Curaçao, in 1854, drie detachementen, tezamen 109 onderofficieren en manschappen.

Veilig mag aangenomen worden dat Granveld op Curaçao vertoefde tijdens de bestuursperiode van gouverneur Jhr. Isaac Johannes Rammelman Elsevier Jr. Men vertelde den bezoeker dat er misstanden heerschten, maar van welken aard en omvang deze waren krijgen wij niet te hooren. Wat er over de menschen op het eiland en hun leven wordt medegedeeld verdient hier geen bespreking; erg belangwekkend of treffend is het niet.

G. B. Bosch (Reizen in West-Indië en door een gedeelte van Zuid- en Noord-Amerika, 1829—1836) is wel vaak geciteerd en nageschreven, als Curaçao-historicus, maar als reisbeschrijver staat hij wellicht hooger.

Onze dominé, die een 35 jaar eerder den oceaan overstak dan Granveld, is een man wiens antecedenten bekend zijn en die geen pseudoniemen gebruikte.

In 1815 tot predikant voor Curaçao aangesteld, maakte hij, alvorens zich naar zijn standplaats te begeven, den veldtocht in Frankrijk mede — als lid van het vrijwillige Jagerscorps der Utrechtsche studenten — en hij was niet tijdig in Holland terug om in het gevolg van den gouverneur-generaal Kikkert met het eskader onder Lewe van Aduard uit te zeilen. Zoodoende aanvaardde hij in Januari 1816 met een oude Portugeesche galjas de reis van Texel naar de West. Bosch troostte er zich mede — of

trachtte zich zelf wijs te maken — dat men op een klein schip veiliger was dan op een groot, wat volgens hem gebleken zou zijn bij het geval van Rodney op Terceira in 1785.

De kapitein der galjas passeerde op gevorderden leeftijd voor het eerst den keerkring, de stuurman eveneens; de eerste is bijgeloovig, bekrompen en onontwikkeld; men brengt, midden in den oceaan, bij een Franschman een visite aan boord; er is voor den passagier der galjas vrijwel niets anders te eten dan stokvisch erwten en zakkoek; de kajuit is klein, vuil en vol ongedierte. Aan de originaliteit van Bosch valt niet te twijfelen; sommige coincidenties doen de vraag rijzen of Bruning's verhaal van den Argo mogelijk niet heelemaal op de eigen ervaringen van den luitenant Granveld berust, doch hier en daar geïnspireerd is door de beschrijving der zooveel oudere reis van den dominé.

Met de navigatie aan boord van de galjas was het ook al treurig gesteld. Er was geen chronometer aan boord — zulk een instrument trof men toen alleen op oorlogsschepen en Oost-Indiëvaarders aan — en zelfs geen kijker; zelf werkte men met gegiste lengten en wanneer op een passeerend schip, dat beter voorzien was, de positie op een bord geschreven werd, kon men op de galjas de cijfers niet onderscheiden. Geen wonder dat men, door een ander gepraaid, maar deed alsof men niets zag, zooals de Engelsche schepen later den Argo negeerden. Er was een oud kaartenboek aan boord, dat verkeerde voorstellingen van het land gaf; des avonds werd zeil geminderd. Op zijn reis van Curaçao naar de V.S. en op zijn terugreis naar Nederland, met een Hollandsch schip, merkte Bosch op dat het bloot toeval was wanneer een schipper land zag, conform zijn bestek. Merkwaardig is de mededeeling van den schrijver dat in de Connaissance des tems (Parijs 1827) de — geographische — lengte van Curaçao als onbekend werd aangemerkt. Reeds een halve eeuw vroeger nam men aan dat het eiland gelegen is tusschen 308°40′ en 308°2′ ten opzichte der piek van Teneriffe [1]), dat is dus tusschen 51°20′ en 51°58′ ten Westen van den toenmaligen nulmeridiaan (voor de Nederlansche zeelieden althans), of tusschen 67°5′ en 68°43′ West van Greenwich. Tegenwoordig vindt men respectievelijk 68°44′30″ en 69°10′0″.

Op de reis van Texel naar Curaçao zeilde men bij Deseada langs de Caraibische Zee binnen (zooals ook Corn. de Jong deed in 1780 met de Mars) en deed allereerst St. Eustatius aan, waar de ma-

[1]) J. H. Hering, Beschrijving van het eiland Curaçao, 1779.

trozen der Hollandsche schepen gewoon waren zich direct na aankomst aan drinken en vechten te buiten te gaan en naar de vrouwen liepen. Bosch vertelt overigens niets van de equipage; nog maar een tiental jaren eerder (1805) was Von Saek met een schip naar Suriname gereisd, waarvan de bemanning gansch onbevaren was [1]).

De Doopsgezinde kapitein der Galjas, zooals Bosch hem beschrijft, was wel een amusante kerel. Hij hield Ameland, waar hij geboren was, voor het schoonste land en boerenjongens voor den besten drank ter wereld. Van de tropen had hij geen begrip en in de warme streken voor eenige luchtverversching in het schip te zorgen kwam niet in hem op; dat had zijn oom, onder wien hij stuurman geweest was en dien hij in alles tot voorbeeld nam, ook niet gedaan, maar bij navraag bleek die oom altijd op de Oostzee en .... op Groenland gevaren te hebben. Ook in dezen tijd reeds zal de vaart op Indië wel de beste elementen tot zich getrokken hebben. De Zaankanter Engel Douwes Dekker, Eduard's vader en een tijd- en geloofsgenoot van onzen Amelander, wordt als een zeer beschaafd en beredeneerd man beschreven, met goede gezagsopvattingen [2]).

Op St. Eustatius, waar sedert het herstel der Nederlandsche souvereiniteit nog geen ander Hollandsch schip geweest was, bleef men twaalf dagen en Bosch had gelegenheid met het bedrijf van een Frieschen boer kennis te maken, die op dit tropische eiland groenten kweekte en groot vee zoowel als pluimvee hield; op Saba werd kool geplant. Bijzonderheden welke misschien van eenig belang zijn, nu het vraagstuk van den kleinen landbouw op de Bovenwindsche eilanden weder actueel is.

Men kwam behouden op Curaçao aan, maar het volgende jaar was dezelfde kapitein minder gelukkig; hij liep toen de monding der St. Annabaai voorbij, wat voor en na hem herhaaldelijk is gebeurd. Bosch wijst op het voordeel dat Bonaire had als punt van afvaart voor de reis naar Noord-Amerika of Europa; om de Westpunt van Curaçao zeilende kwam men maar al te vaak beneden de Monapassage uit.

Bosch geeft ook bijzonderheden betreffende Aruba en Bonaire, welke eilanden hij in zijn kwaliteit van predikant bezocht; de reis naar eerstgenoemd eiland ging via de St. Michielsbaai, waar men tot middernacht bleef liggen, dit in verband met het verbod om na zes uur des middags uit de St. Annabaai op Curaçao te ver-

[1]) Albert von Sack, Reize naar Suriname, 1821.
[2]) Dr. J. van den Bergh van Eysinga, Multatuli.

trekken. De kapitein die den dominé naar Aruba bracht, een inwoner van Curaçao, was, behalve vrijmetselaar, burger van vier vreemde landen; op Aruba zelf was onze reiziger getuige van een ruzie tusschen den commandant van een Colombiaansch kaperschip — een Curaçaosch kleurling — en eenige Spaansche officieren. De handel van Aruba op de Indiaansche kust was nog in vollen gang en de klassieke, 17e eeuwsche methode der ostagiërs was daarbij nog in zwang. Bosch zag herhaaldelijk kustindianen op het eiland, die veelvuldig met de schepen medekwamen, ook wel om bij de kolonisten loonarbeid te verrichten; een Engelsche bark bracht eens in B's tijd een aantal indianen als gevangenen naar Curaçao, die getracht hadden het schip af te loopen, een neiging welke zij, altijd volgens Brunings, 35 à 40 jaar later nog niet afgeleerd hadden.

In 1822 gold Bonaire nog als gunstig gelegen voor den handel op de Venezolaansche bovenkust, ook voor den sluikhandel met Puerto Cabello en La Guaira; het kunstje echter om in den nacht stilletjes smokkelgoederen van Bonaire te halen of daarheen te brengen, was in B's tijd reeds ontdekt.

Op zijn terugreis van de V.S. naar Curaçao maakte onze dominé de eigenaardige uitvaartplechtigheid mede van een aan boord overleden Amerikaansch passagier, wiens lijk in een vat brandewijn werd gekuipt; na het „dust thou art etc" voegden de omstanders nog een weinig brandewijn aan den inhoud van het vat toe.

Bosch repatrieerde na een bijna twaalfjarig verblijf op Curaçao. In Juni 1827 scheepte hij zich in op de brik Maria en Jacoba, kapitein J. J. Mars, bestemd naar Holland, via St. Thomas. Tusschen ultimo Juli en 1 Februari voeren geen schepen thuis, wegens de hooge assurantiepremie, in verband met het orkaangevaar. Wij weten dat er nog veel later, om dezelfde reden, gedurende zekeren tijd van het jaar ook tusschen Beneden- en Bovenwindsche eilanden slechts zelden gevaren werd, behalve dan door de mail-schoeners van den in 1850 aangevangen Westindischen paketdienst [1]).

Op St. Thomas zag Bosch twee groote schoeners liggen, die de Hollandsche vlag misbruikten om ongestraft de slavenvaart te kunnen uitoefenen. Er kwamen op het Deensche eiland destijds zesmaal zooveel schepen als op Curaçao; wel waren de havenkosten op St. Thomas veel hooger, maar er werd oogluikend toege-

[1]) S. van Dissel, Bijdr. Kon. Inst. voor de taal-, land- en volkenkunde van Ned.-Indië, 1868.

staan, uit een concurrentie-motief, dat de schepen slechts een deel hunner lading aangaven.

Ten slotte nog een veel oudere reis naar Curaçao, die van het schip Vrouw Dorothea (1746—1748), hetwelk echter de plaats van bestemming nimmer bereikte. Het verhaal der avonturen, door de opvarenden van dit schip beleefd, is vervat in een memorie, in het Algemeen Rijksarchief bewaard.

Men voer op 29 Mei 1746 van Amsterdam uit, onder kapitein Pieter Blok; er waren, behalve een equipage van 19 man, eenige passagiers aan boord.

Het schip had in April en Mei in lading gelegen en behalve „particuliere Commercianten", had ook de „Geoctroyeerde West-„Indische Compagnie dezer Landen" goederen verscheept, deze laatste geconsigneerd aan „den Gouverneur" van Curaçao.

Men passeerde 26 Juli Tobago en kreeg den 31en Bonaire in zicht; de reis had toen dus negen weken geduurd. Door harden stroom in de bocht van Coro gedreven, kwam men ver beneden Curaçao uit, „gelijk zulks (komt) door misleidinge van de Stroo-„men of Winden veelmaalen komt te gebeuren"; besloten werd Noord-op te gaan, naar de Caicos-passage, met de bedoeling dus om de Caraibische Zee door de Windward te verlaten en natuurlijk door de Mona weder binnen te stevenen. Zoo ver is het echter niet gekomen; men vulde drinkwater en brandhout aan bij Cap Tiburon (Z.W. punt van Haïti), maar werd bij Cap Saint Nicolas (N.W. punt van Haïti) door een Engelsch oorlogsschip aangehouden. De Republiek was in den Oostenrijkschen Successie- oorlog ter zee de bondgenoote van Engeland, maar dat was voor de Britten geen reden om in de West onze schepen met rust te laten. Onze kooplieden immers trachtten, ondanks den oorlogstoestand, hun handel met de koloniën van Engeland's tegenstanders in stand te houden.

De Vrouw Dorothea werd naar Port Royal opgebracht, aldaar evenwel ten slotte vrijgegeven. Terzake van het „retardement" evenwel kon volgens de „Costuymen van het Land" geen schadevergoeding worden geëischt, evenmin ter plaatse de schade aan de lading begroot. De Britsche Admiraliteit stond toe naar Curaçao te „verzeylen", ten einde aldaar te lossen en de schade aan de lading door een commissie te laten opnemen. Op 24 Mei 1747 — men was nu al ongeveer een jaar onderweg — vertrok het schip van Port Royal, om de reis naar Curaçao te „vervorderen". Wat er intusschen met de passagiers gebeurd was, blijkt niet;

laten wij hopen dat zij van Jamaica spoedig een andere gelegenheid naar Curaçao hebben gevonden.

De Vrouw Dorothea immers was nog lang niet aan het einde van haar tegenspoed. Door den harden stroom bleek het niet mogelijk de Caicospassage te bezeilen, waarom de kapitein besloot door het „Canaal van Bahamaos" te gaan. Op deze reis evenwel werd het schip wederom aangehouden en wel door een Engelschen kaper, met wien men tezamen op Jamaica gelegen had. Deze kaper wenschte de Vrouw Dorothea naar Nieuw-Engeland op te brengen; de opper- en de onderstuurman echter werden gedwongen op een eveneens door den kaper buitgemaakte Spaansche bark over te gaan, waardoor kapitein Blok verstoken raakte van „genoegzaam kundige Piloten".

Te Charlestown (Zuid-Carolina) aangekomen, begon de kaperkapitein te twijfelen of hij hier wel een voldoend willig prijsgerecht zou vinden en hij wenschte daarom maar liever weder met zijn prijs te vertrekken, naar Cape Fear, of nog verderop, naar Rhode Island. Eenige Charlestonsche kooplieden evenwel wisten gedaan te krijgen dat het vertrek belet en de zaak der Vrouw Dorothea behandeld werd.

De kaper werd in het ongelijk gesteld, maar, aangezien hij in Engeland in appèl wilde gaan, gelastte de gouverneur van Zuid-Carolina lossing der lading en borgstelling. Een ander proces werd nog tegen kapitein Blok aangespannen; hij zou op Jamaica meer van de lading hebben verkocht dan hem, tot dekking der loopende kosten, toegestaan was. Het eindvonnis was: confiscatie van schip en lading; intusschen was er op Jamaica een nieuw vonnis uitgesproken, waarbij de eerste neming gerechtvaardigd werd verklaard.

De Vrouw Dorothea is hiermede voor ons van het tooneel verdwenen; in de memorie waaraan het verhaal dezer onfortuinlijke reis ontleend is, riepen belanghebbenden de protectie der Staten-Generaal in, doch of zij succes gehad hebben weet ik niet.

Dezelfde memorie evenwel vertelt ook nog wat er van de beide stuurlieden geworden is, die zich op de Spaansche bark hadden ingescheept. Na veel omzwervingen had men daarmede koers gezet op het eiland Rotan (Ruatan of Roatan, op de kust der tegenwoordige republiek Honduras). De victualie aan boord van de bark was onvoldoende, de ratten in het schip werden gevangen en gegeten en ten slotte moest men een ouden, zieken hond slachten, om het leven te rekken. Men kwam te laag neer en liet 26 Januari 1748 het schip op de „Mosquitsche kust" loopen (thans Oostkust

der republiek Nicaragua); het blijkt echter dat men boven kaap Gracias a Dios was, want door 70 mijl te roeien kon men „Black Rivier" (Rio Negro, tegenwoordige republiek Honduras) bereiken. Hier vond men scheepsgelegenheid naar Ruatan en van laatstgenoemd eiland vertrok men naar Engeland. Van Bristol met een Noorsch schip naar Hamburg en van daar met een tjalk naar Amsterdam gereisd hebbend, waren de beide stuurlieden op 13 Juli 1748, dus na ruim twee jaar, op de plaats van eerste afvaart terug, zonder Curaçao, waarheen men 29 Mei 1746 uitgezeild was, gezien te hebben.

De zeilvaart is tot de geschiedenis gaan behooren en het is aardig om thans, nu op verkeersgebied de toestanden zoo ten eene male veranderd zijn, nog eens de ervaringen mede te beleven van hen die vroeger met zeilschepen naar onze koloniën reisden.

Ook de koloniale litteratuur echter is niet meer dezelfde als voorheen, toen gewezen landsdienaren nogal eens naar de pen grepen, om aan het moederlandsche publiek te vertellen hoe het er in onze overzeesche gebieden uitzag en wat daar al zoo gebeurde, hetgeen dan tevens een gelegenheid was om de reizen naar en van die gebieden te beschrijven. Ambtenaren en militairen die een langdurigen Indischen loopbaan achter den rug hadden, waren op de maandenlange reizen met zeilschepen van en naar het moederland in nauwe aanraking geweest met het personeel aan boord en zijn werkzaamheden, hadden als het ware mee „gevaren".

Persoonlijke ervaringen van hen die Westindische zeereizen gemaakt hebben, nadat Nederland had opgehouden deelnemer te zijn aan den strijd der Europeesche naties in de Nieuwe Wereld, maar vóórdat de allereerste pogingen werden gedaan om een tocht over den oceaan inderdaad tot een spelevaart te maken, verdienen aan de vergetelheid te worden onttrokken, ook omdat zij tamelijk zeldzaam zijn.

November 1934.

SURINAME BEKROOND!

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

Suriname is een land van schoonheid en levensvreugde. Niet alleen door de ontroering, die de pracht van zijn tropische natuur te voorschijn roept, maar ook om het merkwaardige en vreemde dat men er onder zijn bewoners aantreft, dat het bekende, jonge en symphatieke echtpaar uit de Vereenigde Staten, dr. Melville J. en Mevrouw Frances S. Herskowits, (Evanston, Illinois) er toe bracht over een deel van de Surinaamsche bevolking een boek te schrijven, dat over de geheele wereld, in kringen van geleerden vooral, maar ook bij vele anderen, opgang maakt, en verrassing en belangstelling wekt. Het heet: „Rebel Destiny", is met een medaillon in goud op den fraaien bruin linnen band, en met keurige platen versierd, telt 366 bladzijden en een woordenlijst met belangrijke taalkundige opmerkingen, en is in 1934 te Londen en te New-York uitgegeven door McGraw-Hill voor den prijs van drie dollars. De verschijning van het boek, waarvan ik straks wel zeg hoe het tot stand kwam, voel ik aan als iets zéér bijzonders, voor de Surinaamsche gedachtenwereld, voor de Surinaamsche opvattingen, en bovendien voor de weerspiegeling daarvan in ons Nederlandsch denkleven, voor het standpunt van waaruit wij beschaafden, hoe langer hoe meer de minder beschaafde — de meer primitieve — de op andere wijze dan de algemeen erkende en gehuldigde-, samenlevingen van andere volken, moeten, en zullen, gaan bezien en beoordeelen.

Mijne gedachten over dit boek gaan in dit artikel verder dan in het kader van een gewone boekbespreking past; zij nopen mij tot een blij opschrift: schrijver en schrijfster hebben aan het land dat hun gastvrijheid schonk *een kroon van glorie* teruggegeven.

Het boek Herskovits acht ik een van de werken die ons leeren denken over de dingen, die de massa als onveranderlijk gegeven aanvaardt. „The book has been noticed widely and I am glad to

say has received uniformly favorable reviews", schrijft dr. H. mij, en hij vestigt ook mijne aandacht op een treffende aankondiging in de „International Review of Missions", Deel XXIII, October 1934, blz. 585. Deze aankondiging van den bekenden Herrnhutter leeraar P. M. Legène wil ik eerst weergeven.

Zijn Eerwaarde noemt het boek merkwaardig, dáárom, omdat het handelt over een volk dat in de wijde wereld nagenoeg onbekend is, waaraan slechts enkele geleerden hun tijd hebben geschonken en liefde hebben betoond, namelijk aan de bewoners van het „Doodenland", merkwaardig bovenal, omdat de auteurs den weg hebben gevonden tot het *hart* van dit gesloten volk, dat nimmer over zijn godsdienstige opvattingen en geheimen met vreemden wil spreken. Zij moeten aan hun luisteren, aan hun ondervragen, aan hun onderzoek, bij dag zoowel als bij nacht veel tijd hebben besteed, terwijl duizenden muskieten hen staken, slangen en andere wilde dieren hen bedreigden, terwijl zij gevaar liepen van door onbeschaafde en wreede menschen slecht te worden bejegend, om te verkrijgen wat zij in dit boek hebben geschreven. Ik las het, zegt Z.E., met toenemende verbazing.

De heer L. zet dan uiteen hoe hij uit zijn zeventienjarige ervaring in Suriname moet opmaken dat het boek de dingen juist weergeeft en dat er menigmaal voor hem die toch ettelijke boeken over Suriname schreef een nieuw licht opging; hij is van oordeel, dat een zendeling zoovele geheimen omtrent hunne godsdienstige opvattingen nooit zou hebben kunnen vernemen, en de mededeeling daarvan, door een boschneger aan een geestelijke, als een afschuwelijk vergrijp tegen de geesten van de voorouders zou zijn beschouwd, waarvoor de geheele stam zou hebben moeten lijden totdat de dader zou zijn gestraft. Hij meent, dat het echtpaar Herskovits in korten tijd een ongeloofelijke kennis van boschneger-leven en -zeden heeft verworven, maar het boek toch in één opzicht onvolledig is: het geeft niet weer, dat het volk in een niet te omschrijven geestelijke en lichamelijke ellende verkeert, dat het geheel ten ondergaat aan melaatschheid, syphilis, yaws, malaria en andere gevaarlijke ziekten, waarvoor hulp noch geneesmiddel is, tenzij de zeer geringe hulp die het, een of tweemaal 's jaars, door de Moravische kerk wordt verleend. De heer L. aarzelt echter niet om de lezing van het boek aan te bevelen, want al is het niet als een boek voor de zending bedoeld, zoo geeft het toch zulk een diepen indruk van de armzaligheid van het leven van de boschnegers in Suriname, dat ieder lezer de noodzakelijkheid zal gevoelen om de Heilsboodschap te brengen aan

een zoo ongelukkig, in voortdurende vrees van booze geesten, kunu's en tooverdokters levend volk.

Het verlangen van den heer Legêne is begrijpelijk. Ik voor mij acht het slechts een kwestie van tijd, zij het van verscheidene eeuwen, dat de boodschap van het Evangelie, — het beste wat wij beschaafden hebben, en kunnen geven — zal doordringen over de geheele aarde. Mij trof, als een oplossing, hoe die overbrenging onder negervolken wellicht het beste zal kunnen geschieden, de volgende zinsnede uit de „Katholieke Illustratie", Weekblad van 14 November 1934, waar, in het artikel: „Zwarte Apostelen, Het Ethiopisch college aan het Vaticaan", staat: „Op verlangen van den Heiligen Vader wordt hun de fakkel van het Geloof in handen gegeven, waarmee zij straks Gods glorielicht zullen doen uitstralen over hun donkere vaderland". Het is mij bekend, dat ook de Moravische Kerk hare zwarte apostelen opleidt. Leerzaam is het boek voor meer als voor zendelingen en voor geleerden. Er blijkt wel uit, hoe volkomen onjuist een volkenkundige van naam, prof. dr. W. Joest in „Ethnographisches und Verwandtes aus Guayana" (1893), de zaak beoordeelde (blz. 64) toen hij van de boschnegers schreef: „Was ihre religiösen Anschauungen betrifft, so genügt mir der Name, mit dem sie ihren „Gott", ein „höchstes Wesen", den „grossen Geist" bezeichnen sollen — „Gado" (holl. „god") — vollkommen, um alle daran geknüpfte, wenn auch aus dem Munde der Buschneger entnommene, Begriffe und Erklärungen als denselben von Europäern, zumal von Missionaren, untergeschobene bzw. suggerirte zu betrachten". Oppervlakkiger kan het niet. Ik kies prof. Joest als een type, hoe men in de vorige eeuw, in ontwikkelde, maar ongeloovige kringen, over de Boschnegers dacht. Het boek H. toont echter aan, dat een bekeering van heidensche boschnegers veel en veel moeilijker is dan men gewoonlijk denkt, want men ontvangt zeer sterk den indruk, dat de B. een eigen tot op zekere hoogte logisch opgebouwde denkwijze en beschaving bezitten, al wordt die doorkruist door gedachten, die, of ons onmogelijk toeschijnen, of als verschijnselen, die voortkomen uit afwijkingen op het gebied van het zenuwleven (hysterie). Het boek wijst reeds vooruit dat de zending zal moeten leeren een op veel bijgeloof en heidensch stambesef berustend christendom bij de B. met geduld te beschouwen, en dat zij haar doel slechts bereiken zal indien zij volhardt en met toewijding en aandacht onder hen blijft werken.

Het echtpaar Herskovits bewoog zich onder een *vrij, trotsch* en *onafhankelijk* volk. Zij gebruikten geen listen om voorwerpen van

vereering machtig te worden en deden geen pogingen om lieden tegen hun zin tot het verraden van geheimen van hun stam over te halen. Zij gedroegen zich, zooals van welopgevoede lieden mag worden verwacht, die een vreemd land bezoeken. Wanneer men — zooals gebeurt, — tot de boschnegers komt met vooropgezette minachting, dan bereikt men niets en komt men niets van hen te weten. Van de verschrikkelijke ellende waarin, volgens den heer Legène, de Boschnegers zouden verkeeren, reppen zij niet. Wel stellen zij de moeilijkheden in het licht waaraan de B. in hun isolement bloot staan: het zijn hardwerkende menschen die slechts door noesten arbeid in het leven blijven.

De heer Legène spreekt in zijn korte aankondiging niet ten onrechte van het „doodenland". Inderdaad, daar waar de in het boek beschreven Boschnegers wonen hebben helaas vele zendelingen bij hunne opofferende pogingen, vermoedelijk door de zware koortsen van malaria tropica, het leven gelaten of hunne gezondheid blijvend geschaad. Het zou natuurlijk interessant zijn te vernemen hoe dr. en mevrouw Herskovits er in geslaagd zijn koortsvrij te blijven. Is het hun reisgenoot geweest op hunne excursies naar Suriname in 1928 en 1929, dr. Morton C. Kahn, die erin geslaagd is, hen niet alleen gedurende die onderzoekingen, maar ook door den invloed van zijn vroegere aanwijzingen, op dezen tocht, voor pernicieuze ziekten te behoeden? Maar voor de Boschnegers gelden de malaria-gevaren in veel minder mate; zij zijn tot op zekere hoogte tegen de besmetting immuun, en te zeggen, dat zij aan deze en andere ziekten als volk *te gronde gaan* is overeen te brengen noch met hun bevolkingssterkte, en evenmin met hun krachtigen lichaamsbouw, met hunnen sportieven arbeid in de stroomversnellingen en met hun over het algemeen gezond en onbezorgd uiterlijk. Ik moge over dit onderwerp verwijzen naar de litteratuur ter zake.

Hoe denkt men zich in Suriname de boschnegers? De materialistische geest van een voorbijgegaan tijdperk — (niet die van de zendelingen) — zag in hen: vuile, luie, ellendige, nietswaardige voormalige slaven en bedelaars. Hoe is het mogelijk, dat men op iemand neerzag, omdat hij een slaaf geweest was, of van een slaaf afstamde? Men denke het zich in: de een of andere Arabische, Afrikaansche of andere menschenjager legde op menschen beslag, vrouwen en kinderen werden in den oorlog geroofd en weggevoerd en tegen alle goddelijke en menschelijke wetten in als slaven verkocht, en nu was het niet de persoonlijkheid, het karakter, de bekwaamheid die de waarde van den geroofden mensch bepaalde,

maar het feit van — tegen alle menschelijkheid in — te zijn gestolen en weggevoerd en in slavernij te zijn gebracht, dat voortaan en voorgoed zijn waarde, ver beneden die van zijn medemenschen, bepaalde. Ik laat de zeer betrekkelijke, lichamelijke waardeering die men aan een slaaf, evenals aan een trekpaard, als arbeider schonk, buiten beschouwing.

Indien zooals ik vrees dat het geval is, in Suriname dergelijke denkbeelden nog over mochten zijn, dan zou daar de maatschappij nog op een laag standpunt staan, dat dringend behoefde te worden herzien. Geen beter geneesmiddel tegen de gewraakte onteerende opvattingen dan onderzoek van boeken als van den heer en mevrouw Herskovits; dan bestudeering en beschouwing van menschen en menschenrassen uit een oogpunt van volkenkunde. Waardeering van andersdenkenden en vergelijking van andere toestanden met behulp van de studie van de volkenkunde, lijkt mij het wachtwoord voor de toekomst, in gebiedsdeelen en koloniën, maar ook in het moederland zelf.

Het was het wachtwoord op 30 Juli 1934, bij de opening van het Internationaal Congres voor anthropologische en ethnologische wetenschappen te Londen in de groote zaal van „University College" door den voorzitter, Earl Onslow in het bijzijn van Z. K.H. Prins George gegeven. De volkenkunde (Anthropology), zoo zeide hij, kan van groot nut zijn voor diplomaten en bestuurders. Een van de belangrijkste bekwaamheden voor een diplomaat is het volk te verstaan te midden waarvan hij is geplaatst, opdat hij zijn Regeering kunne inlichten hoe dat volk denkt en spreekt. Dit geldt nog te meer bij koloniale administratie. Ieder die geroepen is om een ras te regeeren dat geheel van het eigen verschilt, moet er naar streven zijn geestesgesteldheid te verstaan, moet zijn gezichtspunten kunnen waardeeren en op prijs stellen en kennis verwerven van zijn beschaving, van zijn wijze van landbezit, van zijn huwelijksverbintenissen, van zijn rang-overerving. „Anthropological Knowledge is a *sine qua non*". Wij moeten niet trachten den inlander om te vormen tot een Europeaan; wij mogen zijn stam-instellingen niet aantasten, noch ook het prestige van zijn hoofden. Zoo dienen wij tegenover primitieve rassen te handelen; wij moeten hun organisatie in stand houden en ontwikkelen. Dat de boschnegers — voeg ik hiertusschen — tot een zekeren graad van beschaving zijn gekomen, is zeker meer aan de hun eigen eigenschappen en taaiheid, dan aan onze hulp te danken.

Het oude denkbeeld van Europeanisatie is nog lang niet dood,

maar de juiste weg is te doen uitkomen wat werkelijk goed is in een primitieve beschaving en daarop de hoogere Europeesche cultuur te grondvesten. De beschaving eigen aan ieder ras dient den grondslag te vormen. Maar een inboorlingen-beschaving kan niet hooger worden gebracht wanneer men ze niet door en door kent en daartoe verleent de volkenkunde de onmisbare hulp. Volkenkundige kennis zal de taak van een goed koloniaal ambtenaar vergemakkelijken. Met algemeene stemmen heeft dan ook een parlements-comité, waarvan Earl Onslow voorzitter was, aangeraden om in de Britsche koloniën en mandaatgebieden de studie van de volkenkunde voor koloniale ambtenaren aan te bevelen, en de Regeering heeft dit denkbeeld aanvaard. De universiteiten nemen de zaak ter hand. De voorzitter zeide nog iets meer, en dat mag men in Suriname en Nederland bij deze gelegenheid ook wel in het oor knoopen: Volkenkunde is in zijn diepste beteekenis de wetenschappelijke studie van het menschdom en van alle verschijnselen van menschelijk leven. Het wordt meer en meer van groot belang, dat natiën elkaar leeren kennen. De luchtreizen doen het oppervlak van de aarde inkrimpen. Een wetenschap, die ons de menschheid, het menschelijk leven en elkander beter doet verstaan, is van steeds grooter praktisch belang.

Wat nu meer speciaal het boek H. betreft deelen wij mede of brengen wij in herinnering (men vergelijke o.a. het artikel van dr. Herskovits, in het Januari-nummer 1930 van De West-Indische Gids, „The second northwestern university expedition for the study of the Suriname Bush-Negroes", 1929, blz. 393—403), dat het onderzoek van dr. H. en van zijne vrouw een onderdeel is van een reeds in 1923 in de Vereenigde Staten aangevangen studie van de lichamelijke en geestelijke eigenschappen van den neger in de Nieuwe Wereld en dat er plaatselijk onderzoek in de Vereenigde Staten, in Afrika en op eenige Caraïbische eilanden aan voorafging. Een van de problemen was, hoeveel er van de Afrikaansche cultuur was overgebleven, en werkelijk is in het oerwoud van Nederlandsch Guiana een indrukwekkend overblijfsel van Afrikaansch erfgoed teruggevonden. De boschnegers toonden zooals gezegd geen minderwaardigheidsgevoel tegenover hun blanke gasten. Deze bevonden b.v., dat „obia" bij de boschnegers voor wetenschap in de plaats treedt. Obia is een geest die geneeskrachtige kruiden helpt vinden, die voorbehoedmiddelen tegen krankheid aanwijst, die tegen gevaar waarschuwt en inzicht verleent in de heelkracht van water en lucht; die leert een metalen armband te dragen en een snoer om de heupen. De obia-

man heeft zijn geheele leven noodig om te leeren. De humor ontbreekt niet. Mevrouw Herskovits ontvangt den raad hoe zij zich op hare wangen en lichaam moet tatoueeren om te maken dat haar man aan haar, boven andere vrouwen, de voorkeur zal geven. Geen overbodige raad, want het zien van het groote aantal blikjes en goederen in de bagage van hare gasten doet een boschnegervrouw concludeeren, dat dr. Herskovits veel vrouwen bezit.

De heer en mevrouw H. wijzen op de overeenkomsten die er bestaan tusschen denkwijzen en gebruiken van de bosch- en van de stadsnegers, maar zij stellen ook het groote verschil in „Afrikanismen" in het licht; het boschleven in Suriname is dat van Afrikaansche stammen uit de zeventiende eeuw en niet dat van het tegenwoordige Afrika. De beschaving van den blanke en van den Indiaan heeft op die van den Boschneger weinig invloed uitgeoefend.

Het boek H. is echter geen ethnografische verhandeling. Wetenschappelijk zal het opgeteekende op hunne tochten in een monografie worden beschreven, en over de overeenkomsten tusschen bosch- en stadsnegers zal worden gehandeld in een memorie over de stadsnegers van Paramaribo, die ter perse is. De auteurs hebben niets verzonnen; zij gaven weer wat zij van en bij de boschnegers opteekenden of zelf bijwoonden. De geslepenheid en scherpzinnigheid van mannen als Moano Jankuso, of van Sedefo, hun voornaamsten pagaai-man en de rechterhand van Jankuso's sterksten tegenstander, of van Apanto, den waarzegger, lieten zij duidelijk uitkomen. Met opzet hebben zij enkele namen en plaatsnamen in hun boek veranderd om ten aanzien van hun gastheeren niet onbescheiden te zijn of verraad te plegen. Zij danken prof. F. Boas en dr. Elsie Clews Parsons (aan wie het boek is opgedragen) voor hun raad en belangstelling; zij zijn erkentelijk aan dr. Parsons en aan de Northwestern University voor geldelijke hulp; zij betuigen zich zeer verplicht te gevoelen aan den Gouverneur die hen (naar ik meen te weten, op uitnoodiging van den Minister van Koloniën), evenals den heer Procureur Generaal op edelmoedige en voorkomende wijze voorthielpen; zij noemen o.a. met dankbaarheid dr. Morton C. Kahn, de heeren A. C. van Lier en R. M. Schmidt, mevrouw J. Schneiders-Howard, den heer A. Wolf, en nog verschillende anderen, onder wie wijlen dr. H. Benjamins als internationaal geleerde.

Zal ik enkele opmerkingen bijvoegen? De riviernaam Lama op de op humoristische en artistieke wijze geteekende kaart moet zijn Lawa. In de verdragen met de Boschnegers werd ook terug-

brenging van weggeloopen slaven bedongen (blz. 180). Het woord ambé (blz. 346) zal werkelijk zijn voortgekomen uit de woorden na mi mamma bére. Panji, blz. 352, zal wel meer komen van het Portugeesch dan van het Fransch. Adrian voor Arnitri?, is mij onbekend (blz. 85).

De titels van de hoofdstukken geven een juist kenmerk van den inhoud van het boek: De dood te Gankwe; Toen de rivier hoog stond; op de Saramacca (Suriname-)-rivier; Kŭnŭ; De afgodstempel voor de riviergoden; De kostgrond; Ba Anansi; Ouders, kinderen en kleinkinderen; Een nacht te Sé; Op ontvangst bij den Granman; De beraadslaging van de oudsten; Vrouwen aan den arbeid; De goden spreken; Het grootopperhoofd Moana Jankusu; De artiest van Ma'Lobbi; Bayo, the playboy; Saramacca obia; Obia komt! Prachtig van stemming en beschrijving is het hoofdstuk bevattende de aankomst en de rust in de natuur voorbij Mamadam.

Er is naar mijn weten geen boek over Suriname uitgekomen dat juister en beter het schoone en merkwaardige van een deel van het binnenland en van een deel van de bevolking en de diepste Surinaamsche geheimen weergeeft. Het doet Suriname kennen als een zeer bijzonder, en ook als een rijk land, zij het dan in andere beteekenis dan men gewoonlijk aan die laatste uitdrukking hecht. Eerst wanneer men de Surinaamsche bevolking in al hare geledingen naar waarheid kent, zal men haar blijvend kunnen helpen en ontwikkelen, naar ziel en naar lichaam. Daarom zijn boeken als van het echtpaar Herskovits voor Suriname van groote en blijvende waarde. Zij luiden voor Suriname in een nieuwen en beteren tijd. Meer kennis van Suriname is voor land en bevolking een essentieele voorwaarde om verder te komen; meer kennis wekke voor het schoone verwaarloosde land belangstelling en liefde.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

Op de Hoogte. Juli 1934. Bij de boschnegers van Suriname, door M. v. B.

De Haagsche Post. 3 November 1934, no. 1099. Een Reis van Swizzle en Rum. De West-Indische Peperpotten van Admiraal Nelson; Reisjes naar West-Indië [kantteekeningen van Fred. Oudschans Dentz op de artikelen van 11 Augustus in de H.P. — zie Octobernummer Bibliogr. W.I. Gids —] [1]).

Oost en West. November 1934, no. 2. Nederland-Curaçao 1634—1934. Tentoonstelling Nederlandsche Antillen te 's-Gravenhage; Wie zijn inwoners, burgers en ingezetenen van Suriname, door Fred. Oudschans Dentz; De beteekenis van het zout voor de West-Indische Eilanden, door Fred. Oudschans Dentz; De Surinaamsche week te Delft.

Ons Suriname. November 1934, no. 11. Suriname's Oerwoud in levend beeld [de Suriname rolprent. Te bevragen Zeister Zendingsgenootschap. Broederplein 27].

Het Leven. 10 en 17 November 1934, no. 45 en 46. Uit het Bagno ontsnapt. Het vreemde lot van dokter Bougrat.

West India Committee Circular. 11 October 1934, no. 940. Dominica's Diablotin, A Rara Avis Reappears; Assyrians for British Guiana?

Idem. 25 October 1934, no. 941. Agriculture in Trinidad; Turks and Caicos Islands during 1933; St. Vincent in 1933; Agriculture in Montserrat; Cacao Research in Trinidad.

Idem. 8 November 1933, no. 942. By Air to Bermuda and After; The Sate of Barbados; French Colonial Bananas; Education in British Guiana; Sugar Cane Experiments.

The Daily Gleaner. Special Number. September 1934. Development and Growth of a Century, [of Jamaica] door V. Theo Mc Kay; A History of Printing in Jamaica from 1717 to 1834, door Frank Cundall; Abolition of Slavery, door John A. Soulette.

Suriname. 19, 23 en 26 October 1934, nrs. 84, 85 en 86. 's Lands Hospitaal.

De West. 19 October 1934, no. 2707. Een Gouverneur-Generaal in de West; Marktverplaatsing.

[1]) Ten onrechte drukt de redactie af de dorpen Leiden en Slootwijk. Wij hadden geschreven Nickerie- en Albina. De fout is hersteld in de H.P. van 17 November, blz. 32 onder het hoofd: Wegwijzer voor den Toerist.

Idem. 22 October 1934, no. 2708. Surinaamsche stand op de Amato.

Idem. 24 October 1934, no. 2709. De gasfabriek in Suriname. 1909—25 October—1934.

Het Huisgezin. 15 September 1934. Moet een der twee gouverneurs weg?

Koloniaal Missie Tijdschrift. Alf. XI. 15 November 1934. Bestrijding der Melaatschheid, door A. Verheggen CssR.

Echo's uit de Missies. November 1934, no. 12. Het eerste bruidspaar uit de internate van Tamarin [Suriname].

Revue Internationale Agriculture. Jrg 25, no. 8. Amélioration génétique et fumure du riz en Malaisie et en Guyane Britannique, door W. Bally.

Bulletin Scientific Pharmacol. Jrg. 41, no. 8/9. Une aristoloche médicinale de la Guadeloupe, door Thérèse Mathon en P. Lalanne.

De Indische Mercuur. 7 November 1934, no. 45. Gedenkboek Nederland-Curaçao 1634—1934, door C. K. Kesler.

Tropical Africulture (Trinidad). Jrg 11, no. 10. Observations on wild Cacao and wild Banana's in British Guiana, door J. G. Myers; Variation in Size of Trinidad Cacao beans and Methods of its Assessment, door A. W. Paterson and R. L. Reid.

Tropisch Nederland. 15 October 1934, no. 13. Een beroemd Curaçaonaar. De admiraal Louis Brion, door C. K. Kesler.

Proceedings of the Agricultural Society of Trinidad and Tobago. Jrg. 35, no. 9. Banana growing and associated diseases; Panama diseases of the Gros Michel Banana. Suggestions and Warnings, door F. Stell.

Tijdschrift voor Economische Geographie. 15 November 1934, no. 11. De houtkap in Suriname, door dr. ir. E. Snellen.

Op Reis. 15 November 1934, Afl. 11. Winterseizoen naar Madeira en West-Indië per Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Maatschappij [met afbeeldingen van Madeira, Suriname, Demerara en Curaçao].

De Vacature. 3 en 10 Juli 1934. De oprichting van de eerste middelbare school op Curaçao in 1866 en hoe een Rotterdamsche onderwijzer de reis erheen maakte, door J. van den Bosch.

De Nieuwe Rotterdamsche Courant. 28 Nov. 1925, avondblad A. Chineezen uitgesloten.

Idem. 30 November 1934, avondblad A. Gemoedelijke bestuursvoering, te pas en te onpas [het persdelict in de Banier].

Buiten. 24 November 1934, no. 47, Curaçao, door R.

De Ingenieur. 30 November 1934, no. 48. Suriname en goud, door ir. W. de Haan.

Zondagsblad van de Avondpost. 2 December 1934. Het nieuwe vaderland der Assyriërs. Britsch-Guyana verwacht 20.000 immigranten. Kolonisatie in een Indiaansch gebied.

Het Petrus Donders Tijdschrift. December 1934. Afl. 4. Vereering van den Eerbiedw. Pater Donders (Bij het graf van Pater Donders; Pater Donders in beeld; Pater Donders' familie en geslachtsboom; Onder Pater Donders' naam en bescherming [drie stichtingen]; Pater Donders Kroniek; Gevraagd en Verkregen); Missie van den Eerbiedw. Pater Donders (Kath. Vereenigingsleven en Kath. Onderwijs; Reis van Frater Superior naar Callebaskreek); In memoriam H.Pooters †, door A. Nederveen; Zilveren Priesterfeest, Pater Ahlbrinck, door K. van Ams; Een man van standing en karakter, door A. Verheggen [W. C. van 't Kruys].

Amigoe di Curaçao. 3 November 1934, no. 2275. De Curaçao Tentoonstelling 1634—1934 te 's-Gravenhage 1—21 October 1934 [1]).

Algemeen Handelsblad. 3, 10 en 17 November 1934. Op zoek naar diamanten [door William la Varre in Britsch Guyana].

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

A Handful of Dust, door Evelyn Waugh. Chapman and Hall, Londen. 7/6 [speelt o.a. in Demerara].

Voodoos and Obeahs. Phases of West India Witchcraft, door Joseph J. Williams, S.J. Ph. D., Litt. D. London; George Allen & Unwin. 15/–.

Suriname. Uitgegeven door de Vereeniging ter Bevordering van het Vreemdelingenverkeer en Toerisme in Suriname te Paramaribo. N.V. Drukkerij Plantijn, Amsterdam (34 blz.). Geïll. *Idem*. Vouwblad. Geïll.

Netherlands Guiana. Issued by the Tourist Association for Netherlands Guiana at Paramaribo. Drukkerij Plantijn. Amsterdam (34 blz.) Geïll. *Idem*. Vouwblad. Geïll.

Antilles. Roman Créole, door Reine Beurnier. Préf. d'Henry Berenger. Paris, Crès, avenue de Suffren, 1934, 255 blz.

Brieven uit Bethesda, Paramaribo [Suriname]. Uitgezonden door het Centraal Comité in Nederland, Oostduinlaan 20, 's-Gravenhage. Druk J. H. de Bussy. Amsterdam.

O. D.

---

[1]) Bedoeld is 25 October.

HET EILAND SABA EN ZIJN BEWONERS

DOOR

JHR. W. DE BRAUW
Gewezen pl. gezaghebber van Saba

Het eiland *Saba* behoort met de eilanden St. Martin en St. Eustatius tot onze drie bovenwindsche eilanden van het gebiedsdeel Curaçao in Nederlandsch West-Indië. Het is het kleinste in oppervlakte, nl. 13 K.M.², en had in het jaar 1933 een bevolking van ongeveer 1450 zielen. Saba is een rotseiland. Het eiland stijgt met zijn machtige rotsen bijkans steil uit zee op. Zijn hoogste berg, „the big mountain", is ongeveer 850 meter hoog. De top is bijna voortdurend in een wolk gehuld, en wanneer men met de stoomboot van de Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Maatschappij, welke maatschappij een veertiendaagschen dienst tusschen Curaçao en de drie bovenwindsche eilanden onderhoudt, het eiland van de verte uit aan den horizont ziet opdoemen, lijkt daar in zee een machtige vulkaan te liggen met een rookpluim om zijn top. Dichterbij gekomen, ziet alles er meer ongevaarlijk uit. De rookpluim blijkt een wolk te zijn, waarin de top van den grooten berg zich hult. Zooals bekend mag worden verondersteld, is het eiland Saba in vroeger tijd een groote werkende vulkaan geweest.

Volgens een bestaande theorie zou van de vier thans aanwezige dorpen op Saba het dorp „the Bottom" (250 meter boven den zeespiegel gelegen) in een der vroegere kraters van den vulkaan liggen. Als bewijs voor deze theorie wijst men op de van dezen vroegeren krater uitloopende twee uitgangen naar zee, nl. één naar de Fortbaai in het Zuiden en één naar de Ladderbaai in het Westen. Deze twee uitgangen zouden dan de uitlaten zijn, waarlangs de lava zich een weg naar buiten heeft gebaand. In hoeverre deze theorie juist is, kan niet met zekerheid worden vastgesteld. In elk geval is langs de Ladderbaai duidelijk aan het gesteente der rotsen te zien, dat deze zijn samengesteld uit hard geworden lava. Een tweede theorie is, dat de oude krater

of kraters zich zouden bevinden in den top van den grooten berg. Inderdaad bevinden zich hier ook een grootere en een kleinere krater, waarin thans een bananenbosch welig groeit. Een bewijs verder van Saba's vroeger bestaan als vulkaan is zijn zeer vruchtbare bodem. Een voldoende regenval zorgt er verder voor, dat de vele planters op het eiland op hun gronden steeds genoegzame voorraad land- en tuinbouwproducten oogsten om hun gezin van voedsel te voorzien.

Alvorens verder uit te weiden over de thans op het eiland Saba wonende en werkende bevolking, is het wel van belang iets te vertellen over de vroegere historie van het eiland [1]). Ook in verband met den oorsprong der afstamming van de tegenwoordige bevolking, is het noodig iets van de geschiedenis van het eiland te weten. Voornamelijk is het tijdperk van begin 1600 tot 1700 van belang, met betrekking tot de vele oorlogen, welke de Republiek der Zeven vereenigde Nederlanden toen, ook in overzeesche gewesten, had te voeren.

Als eerste symptoom van de verschijning der Hollanders in de buurt van de Bovenwindsche Eilanden is de vermelding in 1626 van koopvaardijkapitein Pieter Pietersz. Heijn, varende langs de eilanden St. Eustatius en Saba. In 1636 wordt aan Jan Snouck en aan Lettré verlof verleend door de Kamer van Zeeland om van St. Eustatius bezit te nemen. Later geschiedde hetzelfde met Saba en St. Martin. Men kan dus als vaststaand aannemen, dat er vóór het jaar 1636 reeds nederzettingen van Hollanders op elk der drie bovenwindsche eilanden waren. Op elk dezer eilanden werden z.g. „patroons" aangesteld, die namens de West-Indische Compagnie het gezag voerden.

Er is een Engelsch bericht, dat het eiland Saba bevolkt was door Hollanders en Franschen, doch de meeste schrijvers over West-Indië zijn het er over eens, dat Saba werd gekoloniseerd door ingezetenen van St. Eustatius. De „patroons" van St. Eustatius beweerden ook recht te hebben op Saba. In 1671 wordt het eerst melding gemaakt van een „Commandeur" over St. Eustatius *en* Saba.

In 1665 nemen de Engelschen bezit van Saba, nadat dit eiland en St. Eustatius 30 jaren in het vreedzaam bezit van de daar gevestigde kolonisten waren geweest. De op Saba wonende Hollanders werden naar St. Martin overgebracht.

In 1667 heroverde John Sympson, commandeur van St. Mar-

[1]) De meeste geschiedkundige gegevens zijn ontleend aan *De Nederlanders op de West-Indische Eilanden* door J. H. J. Hamelberg.

Fig. 1. Het dorp Windwardside.

Fig. 2. Een hoekje van het dorp „The Bottom".

Fig. 3. Amerikaansche toeristen met fototoestel op den weg naar Windwardside.

tin, het eiland Saba op de Engelschen. Tevens werd in hetzelfde jaar 1667 St. Eustatius op de Engelschen heroverd. Maar niet lang zouden de Hollanders in het bezit dezer eilanden blijven, want in 1672 heroverde kolonel William Stapleton, gouverneur der Engelsche eilanden beneden den wind, de eilanden Saba en St. Eustatius, en ook het eiland Tortola op de Hollanders. Het eiland St. Eustatius werd veroverd door de Engelschen met de hulp van een Fransch eskader. De Engelschman Pogson werd aangesteld als commandeur op St. Eustatius en Andruson als vice-commandeur op het eiland Saba.

Hoewel de vrede met Engeland in 1674 werd gesloten, bleven Saba en St. Eustatius in Engelsche handen, daar de Engelschen het bezit van deze eilanden wenschelijk achtten voor de verdediging van het eiland St. Kitts of St. Christopher en voor de bevordering van den handel. In dien tijd waren deze eilanden dus zoowel van strategisch als van handelsbelang.

In 1681 kwam echter een accoord tot stand tusschen koning Karel II van Engeland en de Staten-generaal van Holland, waarbij de eilanden Saba en St. Eustatius aan de Republiek werden teruggegeven.

Louis Houtcooper werd benoemd tot commandeur dezer eilanden. Hij aanvaardde het bestuur in April 1682 en werd opgevolgd door Lucas Schorer in 1686. Als vice-commandeur van Saba stelde Louis Houtcooper Jan Zeegers aan.

Zeer origineel is de notarieële akte van 21 November 1681, waarbij de helft van de eilanden Saba en St. Eustatius werd verkocht door Cornelis Demetrius, echtgenoot van Johanna Schorer, eerder weduwe van Johan Abraham van Rhee, aan de West-Indische Compagnie voor ƒ 3.140.—, terwijl de andere helft dezer eilanden bij notarieële akte van 26 Juli 1683 werd verkocht voor dezelfde som door Isaak van Pere. Uit deze notarieële akten blijkt dus, dat de eilanden Saba en St. Eustatius in het particulier bezit van families waren gekomen. De verkoopsom van deze eilanden, voor elk ƒ 6.280.—, kan, ook voor dien tijd, niet hoog worden genoemd.

De door commandeur Louis Houtcooper benoemde vice-commandeur van Saba Jan Zeegers werd in October 1687 vervangen door Engel van Beverhout.

In het jaar 1688 komt er beroering op de eilanden Saba en St. Eustatius. In Augustus 1688 breekt er op St. Eustatius een opstand van slaven uit tegen de blanke bevolking, welke opstand echter gemakkelijk bedwongen werd. Op Saba was de ontevreden-

heid meer te zoeken onder de blanke bevolking. Hun grief was gebrek aan hulp der West-Indische Compagnie in toezending van levensmiddelen en munitie. Zelfs werd door de ontevredenen gedreigd, dat zij zich bij de Engelschen zouden aanlsuiten. Deze „opstand der blanken" op Saba liep zelfs zoover, dat zij de gehoorzaamheid aan den commandeur Schorer, die in 1686 Louis Houtcooper op St. Eustatius was opgevolgd, opzegden, en er toe overgingen den op Saba dienstdoenden vice-commandeur Engel van Beverhout tot commandeur van Saba te benoemen, en Gilles Pietersz. als zijn secretaris. De blanke bevolking van Saba verklaarde zich dus onafhankelijk van den Raad van St. Eustatius, toentertijd het bestuurs- en rechtscollege voor de beide eilanden St. Eustatius en Saba.

In 1689 werd een aanval der Franschen ter verovering van Saba afgeslagen, maar het eiland St. Eustatius moest weer voor de zooveelste maal van eigenaar verwisselen, en viel op 6 April 1689 in handen der Franschen. De Hollandsche kolonisten op St. Eustatius verlieten het eiland en begaven zich gedeeltelijk naar de eilanden Nevis (Engelsch bezit), St. Thomas en Curaçao, maar de meesten gingen naar het meest dichtbijzijnde eiland Saba, dat, zooals gezegd, in Hollandsche handen was gebleven.

De commandeur Schorer op St. Eustatius was, na de verovering der Franschen van dit eiland, naar Saba gevlucht, waar de opstandige Sabanen hem zonder rancune in hun midden hadden opgenomen, en zelfs zijn autoriteit weer erkenden. De Sabanen boden Schorer ten slotte hun hulp aan bij zijn plan om van Saba uit het eiland St. Eustatius op de Franschen te heroveren. Dit plan kwam ten uitvoer op 24 Juli 1689, toen de kapitein der burgerij Jan Symonsz Doncker en zijn officier Joan Benners zich met 30 à 35 man in een boot naar St. Eustatius begaven en aldaar landden. Op 28 Juli d.a.v. vertrok de commandeur Schorer uit Saba. Kort na diens aankomst te St. Eustatius verscheen een Engelsch eskader voor het eiland onder Thornhill. De herovering van St. Eustatius met behulp der Engelschen stuitte evenwel op moeilijkheden door de voorwaarden der Engelschen. Het slot van de onderneming van Schorer was, dat de Hollanders en de Engelschen het over de herovering van St. Eustatius op de Franschen niet eens konden worden, en dat Schorer met zijn mannen weer onverrichter zake naar Saba terugkeerde. De Engelschen namen ten slotte het eiland St. Eustatius in bezit. Het duurde nog tot 1696, voordat St. Eustatius, op bevel van den koning van Engeland, aan de Hollanders werd teruggegeven.

De toen op dat eiland aanwezige garnizoenscommandant, de Engelschman Majoor William Mussenden, gaf het eiland over aan Gilles Pietersz., die, zooals hiervoren vermeld, in 1688 door de Sabanen als secretaris van den door hen benoemden commandeur van Saba, Engel van Beverhout, was aangesteld.

In 1696 werd tot commandeur van St. Eustatius en Saba benoemd Johan Salomonsz, en tot vice-commandeur van Saba Adriaan Runnels Jr.

De commandeur Johan Salomonsz stierf in 1700, en daarna ontstond er oneenigheid over de opvolging als commandeur van St. Eustatius en Saba tusschen den kapitein der burgerij Jan Symonsz Doncker en Lucas van Beverhoudt. De eerste is hiervoren genoemd als uitvoerder van het plan-Schorer tot herovering van St. Eustatius. Gedurende korten tijd was Lucas van Beverhoudt, die zich zelf als zoodanig had uitgeroepen, commandeur. De burgerij keerde zich tegen Van Beverhoudt, en wendde zich tot Doncker, die het bestuur in handen nam.

Het bestuur van Doncker was echter van korten duur, want reeds één jaar later, in 1701, werd hij vervangen door Isaac Lamont, vroeger commissaris op Curaçao. De door Johan Salomonsz benoemde vice-commandeur van Saba, Adriaan Runnels Jr., werd op last van den Nieuwen commandeur vervangen door Jacobus Leverock.

Tot zoover de historische gebeurtenissen in de 17e eeuw, op Saba betrekking hebbende. Men heeft uit het voorgaande gezien, dat het lot van Saba nauw aan dat van St. Eustatius verbonden was. Van St. Eustatius uit werd Saba bestuurd door den hiervoren genoemden Raad van St. Eustatius, terwijl de hoogste autoriteit op Saba, de vice-commandeur, steeds door den commandeur van St. Eustatius werd benoemd, en aan dezen ondergeschikt en verantwoording verschuldigd was.

De veelvuldige oorlogen tusschen de Hollanders, Engelschen en Franschen in de 17e eeuw bleven, zooals wij gezien hebben, niet tot Europeesch territoir beperkt, maar strekten zich ook tot de overzeesche koloniën uit. Men moet hierbij in het oog houden, zooals reeds eenige malen hiervoren is vermeld, dat bij verovering van de eilanden door de vijandelijke krijgsmacht, de Hollandsche kolonisten meestal noodgedwongen de eilanden verlieten om op andere eilanden zich opnieuw te vestigen. Ook vonden gedwongen nederzettingen van gevangenen plaats op de eilanden, die dan van het eene naar het andere eiland werden overgebracht. Daar zich vele eilanden in dit deel van West-Indië bevinden, is het be-

grijpelijk, dat op de meeste dezer eilanden de oorsprong der thans levende bevolking zeer moeilijk kan worden nagespoord. Bij persoonlijke navraag onder de vrij talrijke blanke bevolking van Saba bleek mij, dat bij de meesten de wetenschap omtrent de oorsprong van hun familie zich slechts tot hun grootouders of overgrootouders beperkte, en men zich daarna in gissingen begaf. Een Amerikaansche schrijfster heeft daarom het eiland Saba in een van haar artikelen „the mysterious island" genoemd. De meeste Sabanen dragen Engelsche namen, en velen van hen beweren van Schotschen oorsprong te zijn, maar bewijzen kunnen zij daarvoor niet aanvoeren, en het blijft bij veronderstellingen.

Het staat evenwel vast, dat talrijke namen, die oorspronkelijk Hollandsch zijn geweest, verengelscht zijn. Als voorbeeld noem ik den naam „Sagers", een veelvuldig voorkomende naam op Saba. Men heeft in het voorgaande kunnen lezen, dat door den commandeur Louis Houtcooper als vice-commandeur van Saba werd aangesteld Jan Zeegers. Voor de hand ligt, dat deze Hollandsche naam ten slotte verengelscht werd in „Sagers". Ook bleek mij op Saba, dat de naam Sagers op verschillende wijzen werd geschreven, nl. „Zagers" of „Zagors"; wederom een bewijs van de langzame verengelsching van den vroegeren Hollandschen naam Zeegers.

Voor het verkrijgen van een kijk op de vroegere levenswijze der bewoners van het rotseiland Saba, is zeer interessant te lezen het reisverhaal van Pater J. B. Labat, geschreven in het begin van 1700, en getiteld: *New journies to the French islands of America*. In dit reisverhaal komt een gedeelte voor, waarbij hij o.a. het eiland Saba beschrijft. Pater Labat vertelt dan zeer levendig over de aankomst en hoe hij ontvangen werd; hoe de huizen er uitzagen, en verdere wetenswaardigheden. En wanneer men op Saba zijnde, dit reisverhaal leest, vraagt men zich af, of er eigenlijk iets veranderd is na al die vele jaren op dit eiland, meer dan twee eeuwen geleden.

Pater Labat vertelt dan verder van de vriendelijkheid en behulpzaamheid der bewoners van het eiland tegenover den vreemdeling; en verder, dat de hoogste autoriteit van het eiland hem gastvrij in zijn huis had ontvangen en hem aan zijn tafel had genoodigd; van de keurig uitziende houten huisjes der eilandbewoners; van de rood geverfde daken en de gordijnen voor de glazen ramen en de zindelijkheid binnenshuis met de glad geboende houten vloeren. En zoo is het heden ten dage nog hetzelfde. Wanneer men als vreemdeling het eiland bezoekt, valt dadelijk op

de vriendelijkheid en de behulpzaamheid der bevolking en de bereidwilligheid tot het geven van alle mogelijke inlichtingen. Het meerendeel der houten huizen van de bevolking zijn wit geverfd en de daken rood; binnenshuis ziet alles er keurig uit, en de houten vloeren spiegelen den binnentredende tegen. En al gauw komt de vreemdeling in aanraking met den gezaghebber van het eiland, die den nieuw aangekomene gedurende zijn verblijf op het eiland van nut kan zijn door het geven van inlichtingen.

Het eiland Saba heeft twee goede landingsplaatsen, nl. één aan de zuidzijde, de Fortbaai, en één aan de westzijde, de Ladderbaai. Van elk dezer twee baaien uit voert een weg, bestaande uit gemetselde treden, naar het 800 Eng. voet boven den zeespiegel gelegen dorp „the Bottom''. Dit dorp, in een kom gelegen, omringd door hooge bergen, biedt een pittoreske aanblik door de keurig geverfde houten huisjes met goed onderhouden tuintjes er omheen, beplant met allerlei soorten bloemen en planten. De tuinen en huizen zijn meestal door stevig gemetselde muren omgeven. Deze muren, welke veelal in den slaventijd zijn gebouwd, moeten de huizen beschermen tegen eventueele watervloeden, welke bij hevigen regenval van de bergen naar beneden kunnen stroomen. Dit gevaar is werkelijk niet denkbeeldig, daar de regenval in sommige tijden van het jaar zeer hevig kan zijn.

Het mannelijk deel der bevolking leeft voor het grootste deel van land- en tuinbouw; aan veeteelt wordt in beperkte mate gedaan; verder houden zich nog eenigen met vischvangst bezig. De in vroeger tijden op Saba welbekende scheepsbouwindustrie is zoo goed als verdwenen, en beperkt zich thans tot den bouw van roei- en kleine visschersbooten. Van de vroegere schoenenindustrie, is niets meer over. Het voornaamste landbouwproduct is de Hollandsche aardappel, die van zeer goede kwaliteit is. Verder worden verschillende tuinbouwproducten verbouwd. De tuinbouw levert, vooral in de hooger en daardoor koeler en vochtiger gelegen gronden, nl. op de Windwardside, zeer goede resultaten op. De voornaamste tuinbouwproducten zijn: salade, tomaten, bieten, uien, groene kool, radijs. Eenige jaren geleden is een Tuinbouw- en Veeteeltvereeniging opgericht met gouvernements-subsidie, welke vereeniging de vele planters op het eiland door voorlichting en adviezen tot meer moderne tuinbouw- en veeteeltmethodes tracht te brengen, en tevens zorg draagt voor de export van tuinbouw- en veeteeltproducten.

Het vrouwelijk deel der bevolking houdt zich bijna zonder uitzondering met het maken van kantwerk bezig. Voor het begin der economische crisis in Amerika vond het mooie kantwerk aldaar een goede afzetmarkt, maar helaas is de crisis oorzaak, dat de export van dit luxe-artikel tot een minimum is gereduceerd.

De taal der bevolking is Engelsch. Voor het onderwijs aan de jeugd wordt zorggedragen door twee gouvernementsscholen en twee Roomsch-Katholieke bijzondere scholen, welke scholen zich beperken tot het geven van lager onderwijs.

Het eiland Saba is door zijn bijzonder natuurschoon welbekend, vooral bij de Amerikanen, waarvan velen, hetzij per stoomboot, hetzij met eigen jacht, het eiland komen bezoeken. De overtalrijke bloemen en planten van velerlei soort geven het eiland een vriendelijk aanzien. De vergezichten op de hoog gelegen punten van het eiland zijn onvergelijkelijk, over de blauwe zee rondom, met de eilanden in de nabijheid. En dan doet de groen begroeide top van den hoogsten berg bij den vreemdeling op het eiland het verlangen ontstaan, daar boven op den top van nog schooner vergezichten te genieten.

Op het eiland bevinden zich thans vier dorpen, nl. 1°. the Bottom ook wel Leverock's town genaamd, waar de gouvernementsgebouwen, een radiostation en het woonhuis van den gezaghebber te vinden zijn. Van the Bottom leidt een weg, wederom van gemetselde steenen treden gemaakt, naar het dorp St. Johns, ongeveer 1000 Eng. voet boven den zeespiegel gelegen, waar een prachtig uitzicht op zee en op de eilanden St. Eustatius en St. Kitts te genieten is. Van St. Johns voert de weg verder naar het derde dorp Windwardside, ongeveer 1400 Eng. voet boven den zeespiegel, waar een talrijke blanke bevolking woont, zich voornamelijk bezig houdende met tuinbouw en veeteelt. Hier vindt men ook een mooi uitzicht op de zee, met talrijke eilanden in het verschiet, zooals St. Martin, St. Barths, Nevis, Tortola. Van Windwardside naar het vierde en laatste dorp Hellsgate, ook wel Zion's Hill geheeten, leidt een prachtige weg langs grillige rotsen en mooi gevormde zeeinhammen langs de diep beneden liggende zeekust, alles weelderig met tropische gewassen begroeid. Het dorp Hellsgate, ongeveer 1600 Eng. voet boven den zeespiegel, is tegen een berghelling aan gebouwd, en ziet recht op St. Martin uit. Hier wonen ook zeer veel blanke planters, die hun gronden op de hooger gelegen

berghellingen hebben. In de nabijheid van Hellsgate zijn de zwavelmijnen. Deze zwavelmijnen zijn een 20 jaar geleden door een buitenlandsche maatschappij geëxploiteerd. De talrijke mijngangen, thans verlaten, getuigen van harden arbeid. Van het dorp Hellsgate leidt een weg naar het nu niet meer bestaande dorp Marypoint, een nederzetting van blanken, bestaande uit slechts enkele families, die dit jaar door de zorgen van het gouvernement uit hun isolement zijn verlost, en naar the Bottom zijn overgebracht. Van Marypoint voert een mooie weg naar the Bottom, en dan is men het eiland rond geweest. Een groot gemak voor transport van den mensch over de bergpaden is het paard, terwijl de goederen veelal per ezel worden vervoerd, voor zoover deze goederen van kleine afmetingen en niet te zwaar van gewicht zijn. De groote en zware stukken worden door de negers op het hoofd naar boven en beneden vervoerd.

Over het algemeen kan worden gezegd, dat er op het eiland weinig armoede wordt geleden, hoewel de economische toestand van het eiland met zijn weinige mogelijkheden voor handel en industrie niet zeer gunstig kan worden genoemd.

De meeste ingezetenen van het eiland hebben een eigen huisje met een stuk grond; en velen nog eenige stuks vee. De meesten bezitten een aantal geiten, die in grooten getale, gedeeltelijk in verwilderden staat, op het eiland rondloopen. Op hun stuk grond verbouwen de menschen de noodige maïs, aardappelen, en andere tuinbouwproducten voor het dagelijksch levensonderhoud. Verder houden zich nog een aantal menschen met de visscherij onledig. De Sabanen zijn welbekend als uitstekende zeelui. Vele Sabanen varen als kapitein of stuurman op Amerikaansche stoombooten.

Zooals reeds hierboven gezegd, was het aantal inwoners van het eiland in het jaar 1933 ongeveer 1450; daarvan is ongeveer de helft blank. De statistiek over de laatste jaren leert ons een kleine, maar gestadige teruggang van het inwonertal: in 1900 was dit ongeveer 2100 zielen en 30 jaar later ongeveer 1650 zielen. De teruggang van het aantal geboorten is te zoeken bij de blanke bevolking, terwijl het aantal geboorten bij de gekleurde bevolking eerder toenemende is.

Ongeveer de helft der bevolking belijdt den Anglikaanschen en de andere helft den Roomsch-Katholieken godsdienst.

Het gouvernement van Curaçao doet de laatste jaren, onder den tegenwoordigen gouverneur Zijne Excellentie Van Slobbe, al

het mogelijke om in den economischen toestand op de drie bovenwindsche eilanden St. Martin, Saba en St. Eustatius de noodige verbetering te verkrijgen. Wij noemen voor Saba speciaal de oprichting van de tuinbouw- en veeteeltvereeniging met gouvernements-subsidie; de veertiendaagsche stoombootverbinding met Curaçao, eveneens met gouvernements-subsidie, ter vervanging van de vroegere ongeregelde en onzekere zeilschoenerverbinding; de oprichting van een radiostation; en talrijke andere pogingen om bestaande industrieën (b.v. de kantwerkindustrie) te bevorderen of nieuwe industrieën te scheppen. Dit alles wordt door de bevolking op hoogen prijs gesteld.

Zeer zeker wordt de band, welke Nederland als koloniale mogendheid met de bevolkingsgroepen van West-Indië verbindt, door de bovenvermelde bestuursdaden nauwer aangehaald, en gevoelen ook de bewoners van de bovenwindsche eilanden zich daardoor steeds meer tot de Nederlandsche driekleur aangetrokken.

SURINAAMSCHE FOLKLORE

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

Ons artikel „Folklore in Suriname", in de Mei-aflevering van den jaargang 1934 van dit tijdschrift, gaf aanleiding tot eenige opmerkingen. Die van Pater W. L. de Barbanson, wiens schrijven dagteekent van het eiland St. Martin, vangen aan met de mededeeling, dat hij den broeder kent van een van beide verzamelaars van de Surinaamsche liederen, n.l. den heer Berkenveld, die geneesheer is op Saba, en zoo, zegt de heer d. B., kan ik mij best begrijpen, dat hij een zeer kostbare hulp is geweest bij het verzamelen van hun oogst van 193 nummers. Maar in aansluiting met mijn betoog over het muziekgedeelte van dergelijke volksliedjes bij gebruik in school en kerk, brengt Zijn Zeereerwaarde het volgende te berde, en vraagt: Waarom zouden wij wat goed is bij anderen niet accepteeren, ook al is het anders dan bij ons? Zeide Cicero al niet: variis modis bene fit, en drukt St. Augustinus datzelfde niet uit op zijn afrikaansch-latijnsch: alii sic, alii sic ibant. Zijn persoonlijke meening is, dat de ondergrond van het opnemen van het goede van een volk in de godsdienstige cultus is, dat de genade de natuur niet bederft, maar perfectioneert. Zooals ik aangaf, zoo vervolgt hij, op blz. 31 is bij de kerstening van Europa hetzelfde gebeurd. Het is nog niet eens noodig dat de melodieën zelf overgenomen worden, het volk zal al reageeren als het maar in denzelfden trant is (hoewel natuurlijk bij preciese overname de folkloristische waarde blijft).

In de R.K. kerk op Curaçao, schrijft P. d. B., hebben ze een papiamentsch liederenbundeltje, die naar hij meent, grootendeels gedicht zijn door pater Poiesz, nu al jarenlang dood, maar die nog altijd geroemd wordt door de menschen die hem gekend hebben, om zijn kennis van het volkspapiamentsch. De melodieën zijn in 't algemeen kwiek en pittig, en ze worden door 't volk graag overgenomen, uit amerikaansch-engelsche hymn-books.

Op blz. 19 van ons artikel schreven wij, dat professor E. von Hornbostel, van de Berlijnsche Universiteit, die tal van Afrikaansche talen en liederen kent, aantoonde, dat de muzikale vorm van den Amerikaanschen neger geenszins Afrikaansch mag worden genoemd. De genoemde hoogleeraar, dien wij de verzameling ter kennisneming hadden toegezonden, antwoordde ons van de Bermuda-eilanden, waar hij, na zijn bezoek als faculteitslid van „The New School for Social Research" te New York, tijdelijk verblijf hield, dat de collectie slechts zuiver Europeesche volksliederen, en straatliedjes (Gassenhauer) bevat, zonder ook maar een spoor Afrikaansch. Voor de vergelijkende muziekwetenschap is het verzamelde materiaal daarom zonder belang. Z.H.G. acht het echter mogelijk, dat in de kolonie oud-nederlandsche volksliederen zijn overgebleven, die in het moederland reeds zijn uitgestorven. Of dit werkelijk het geval is, kan hij niet beoordeelen, daar hij de hollandsche volksmuziek te weinig kent. Hij raadde aan het manuscript te toonen aan zijn vriend dr. J. Kunst, die met verlof naar Europa zou komen en die een uitnemend kenner is van de Nederlandsche volksmuziek. Wij verbeiden diens gewaardeerd advies.

Prof. Hornbostel schrijft nog over de ongeveer 200 Boschnegerliederen, die dr. Herskovits in Suriname phonografisch heeft opgenomen, en die door dr. Kolinsky overgebracht en onderzocht zijn. Deze uitstekende en zeer zorgvuldige arbeid is zoowel op het gebied van de muziekwetenschap als van de ethnologie van buitengewoon veel belang, daar de gezangen alle trappen van het zuiverste Afrikaansche zwart tot het helderste Europeesche wit vertoonen. Dit werk zal vermoedelijk in de Vereenigde Staten worden uitgegeven.

Dr. Walter Kaudern, de bekwame ethnoloog, die nog steeds bezig is met zijn reuzenarbeid: „Ethnografical Studies in Celebes", waarvan reeds vier zware deelen verschenen zijn, meldt mij uit Göteborg, waar hij onlangs in plaats van wijlen Baron Erland Nordenskiold directeur is geworden van het museum voor volkenkunde, dat „Folklore in Suriname" hem Zweedsche spelen in herinnering brengt. Dezen zomer bijvoorbeeld zag hij een spel, waarschijnlijk hetzelfde waarvan ik op blz. 29 spreek, waarbij de deelnemers in een kring zitten en in de handen een snoer met een ring hebben, die zij voor iemand die in den kring staat, verbergen. De ring wordt steeds ongemerkt van den eenen naar den ander geschoven, en allen zingen er een liedje bij.

Frater M. Fulgentius heeft mij bericht, dat zijns inziens ver-

meden moet worden dat van eenvoudige menschen hun liedjes, de dans- en rythme begeleiding en hunne plechtstatige aanspraken op het tooneel of elders worden voorgesteld, alleen met het doel dat de Hollanders er zich vroolijk over maken. Hij acht het nuttig dat men ook de armsten van de beschaafden leert kennen en waardeeren in hun eenvoudigste uitingen. Hij voor zich heeft al plezier wanneer hij hoort zingen: Tanta joe no jere? Seppi lon wé. Ago aksi wan kwartje, foe pay ing paiman! Men ziet daarin eens de dagelijksche zorg van de arme menschen, die om een kwartje moeten gaan vragen of bedelen, om zich hun schuldeischers van het lijf te houden.

Wij zijn allen dankbaar, die ons hunne op prijs gestelde opmerkingen hebben willen doen kennen.

FOLKLORE VAN BONAIRE

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

In de honderd en twaalfde aflevering van het (niet in den handel zijnde) R. K. Missie-tijdschriftje Sint Dominicus Penning geeft de heer Pater W. de Barbanson een klein maar alleraardigst overzichtje van het volkgebruik „Maskerada" geheeten, dat op Bonaire in de goede jaren, dat zijn de regenjaren, den dag van Nieuwjaar en dien na Driekoningen plaats heeft. Hoe meer het regent, hoe meer spelers er zijn; in slechte jaren wordt de maskerade niet gehouden. In den tijd van Kerstmis tot Driekoningen zal men op Bonaire velen die elders werken hun ouderlijk huis zien bezoeken. Ook op Curaçao neemt de negerbevolking, als het maar eenigszins kan, vacantie, en de Nieuwjaarsavond is er, evenals in Suriname, het middenpunt van het feestelijk samenzijn. De heer d. B. gelooft niet dat het maskerade-gebruik voorkomt op het eiland Curaçao of op Aruba, maar op Bonaire vindt men het op de Playa zoowel als op Rincon en bij het veel vuriger karakter van de Rinconeros is er dáár veel meer animo en is de viering grooter dan bij de kalme Playanen.

De maskerade is een soort overdags-dansspel, dat te midden van oud en jong zoo maar voor je deur, op denzelfden dag vijftig maal wordt opgevoerd en vijftig maal genoten. Een aantal jongelui zijn uitgedost in hel-gekleurde wambuizen, pofbroeken en gekleurde kousen; zij hebben een zotskap op het hoofd en een gekleurd gazen masker. Ze zijn geheel onkenbaar en dragen zelfs, voor deze eene gelegenheid, handschoenen. Bij hun uitrusting behoort een zwaard, waaraan het zilverpapier niet gespaard is. Ongeveer om acht uur 's morgens trekken ze uit met muziek voorop, namelijk de onmisbare trom en wiri, een geribbelde koperen staaf waarlangs met een grooten ijzeren spijker wordt gestreken, aangevuld door een afschuwelijke viool of ander (gelegenheids-) instrument. Het eerst gaan ze naar de pastorie, waar ze al dansend de omheining binnen komen. De gemaskerden spreken geen

woord; al dansend komen ze een voor een den pastoor de hand drukken, en al zegt die hen een goed woordje, dan danken zij slechts met een sierlijke buiging.

Daarna begint een spel, dat ieder jaar anders is. Pater de B. zag een soort stierengevecht. Twee van de groep waren anders uitgedoscht dan de overigen; die voor stier speelde droeg een zeegroen kakhi-pak, een koeienstaart als versiering en horens op 't hoofd. De ander, „de dokter" was als heer in het wit gekleed en had een tropenhelm op. Piccadores en banderilleros met de muleta (een kort stokje met roode vlag) in de hand slaan een kring, te midden waarvan de „dokter" met een knijptang den in het midden van de arena vastgehouden brullenden stier een tand uittrekt, die hij de omstanders laat bewonderen. Dan begeeft de stier zich naar een kant van de arena om een uitval te doen op degenen die hem al dansende roode doeken (vlagjes) voorhouden. Met gebogen kop stormt hij op de plaaggeesten los om hen op de hoornen te nemen, maar deze wijken sierlijk. Heeft het spel lang genoeg geduurd, dan vangt de lasso-werper den wild geworden stier, die dan machteloos op den grond stort. De espada komt en steekt het dier volgens de regels der kunst met zijn zwaard dood. De dokter treedt nu op om het beest door een operatie te genezen en de stier is weer kerngezond. Tot afscheid geven ze nog een dansje ten beste. Als dank voorziet de pastoor hen van sigaretten, weer wordt zwijgend de hand gedrukt en nu gaan ze bij tal van families rond, om met een fijn slokje te worden beloond.

Ik wil hier even iets bijvoegen over „maskerades", waarvan Mr. L. A. J. W. Baron Sloet, oud gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië melding maakt op blz. 339 van zijn in 1887 te 's-Gravenhage bij Martinus Nijhoff uitgegeven boek: „De Dieren in het Germaanschen Volksgeloof en Volksgebruik". Daar staat, dat vermommen een groot vermaak was van onze heidensche voorouders, dat toen zij Christenen waren geworden werd afgekeurd. Het aannemen van dierengestalten werd daarbij ernstig bestreden en bij de Synodale Statuten van Auxerre van het jaar 578 verboden, doch hardnekkig hield het volk aan de vermommingen vast tot op den huidigen dag.

* * *

Over de in dit tijdschrift onder den titel van „Folklore van Bonaire" in 1933 en 1934 geplaatste opstellen, maakt Pater de B. de volgende opmerkingen. Mijn beide vrije vertalingen van „Nos

ta bai Hollanda" en van „Ponchi riba ponchi" zegt Zijn Zeer Eerwaarde niet te kunnen verbeteren. Over de djucu-vrucht heeft hij iets gevonden in Boldingh, Flora voor de Ned. W. I. Eilanden, blz. 383. De djucu's, die op Bonaire aanspoelen, kunnen niet van Curaçao of Aruba afkomstig zijn, omdat de stroom in tegengestelde richting loopt. De kaaiman komt op Bonaire niet voor en dus vermoedelijk ook niet in het volksgeloof. Ook in het papiamentsch komt het woordje „na" veel voor, als voorzetsel in de beteekenis van ons „naar", b.v. na misa, na cas, naar de kerk, naar huis. Voor ons „met" gebruiken ze niet „na", maar „cu", zooals „mama cu su yiunan", een moeder met haar kinderen. Maar dat het tegenwoordig niet meer gebruikt wordt, zegt niets; juist die liedjes stemmen nog uit de „lingua di guiné". Het bewaard blijven van de uitdrukking „Binta un na nuebe" (blz. 70) is een teeken dat het liedje, hoewel onbegrepen door het volk nu, goed in den volksmond is bewaard.

Wat primitieve kunst aangaat heeft Pater d. B. nooit iets in den trant van de Boschnegerkunst in Suriname op Curaçao kunnen ontdekken.

Hieronder volgen eenige drukfoutjes.

Blz. 68, lied 4, regel 2: Djina ta poco bon, en regel 5: tene (drie maal). Lied 5: Papa Chandi pia fini beteekent: papa Chandi die flink ter been is. Blz. 69, regel 10 v.b.: nan tur dos a cai abao; idem „abao" in regel 13. Blz. 70 regel 4 v.b.: den su rand. Versje n°. 8: Sjon Casca zal wel juffrouw of Mevrouw Casca zijn; slot: cu su man of cu su pia. Blz. 69. Piet a cai su tras is: Piet is op zijn achterste gevallen. De volgorde (de moeder voorop) in liedje 6 is juist. Luze op blz. 71 is alleen gebruikelijk in een versje, anders is het woord luz.

Over het ontstaan van een Curaçaosch „spreekkoortje" of liedje geeft P. d. B. deze bijzonderheid. Het gouvernement had daar, om de kanonnen op het fort te beschermen goed gekocht om er hoezen van te laten maken. Mogelijk was er te veel besteld, want de stof werd uitgereikt aan de armen om er kleeren van te maken. Dat dikke harde goed was natuurlijk zoo aan de bevolking bekend, en wanneer nu iemand op straat kwam met zoo'n pakje, riep de jeugd hem herhaaldelijk, in een bepaald rythme achterna: „Pana tapa cajon". Pana is stof; tapa bedekken (evenals in het Surin. negerengelsch: tapoe, bedekken) en cajon is de eigenaardige uitspraak van het woord kanon.

P. A. EUWENS O.P. †

Eenige uren vóór het vertrek van „De Snip", die zeker ook voor hem heel wat brieven van familieleden en vrienden aan boord had, kwam hier het telegrafisch bericht van het overlijden van pater Euwens. Het was bekend, dat deze missionaris de laatste jaren zeer verzwakt was; reeds eenige jaren geleden werd in ernstige ziekte voor zijn leven gevreesd, en wie zoo kersversch uit Curaçao kwam, deelde mee: „die pater Euwens is een oud man; hij telt niet meer mee", en toch — hij was niet ouder dan 66 jaar.

De laatste *Amigoe di Curaçao*, die voor mij ligt, die van 8 December ll. bericht: „Zaterdagavond is Pater Euwens, onze oudste missionaris in de Missie van Curaçao, van de Sacramenten der stervenden voorzien.... De laatste dagen is Pater Euwens echter veel beter, zoodat er weer hoop is op eenig herstel". De mensch wikt slechts, God is het, die beschikt. Het volgend nummer zal zijn sterven melden.

Het jubileumboek der Dominicaner missie 1870/1920 vermeldt: Ambrosius, Petrus Euwens. Ord. Praed. geboorte 1868 6 Juli, professie 1887 23 Sept., wijding 1893 15 Aug., aankomst 1896 26 Juli. Een diensttijd in Curaçao dus van 38 jaar. Ik kan van Euwens' missie-arbeid zoo heel veel niet vertellen. Hij was op Bonaire en Aruba, nooit — naar ik meen — op de bovenwindsche eilanden, en al sinds jaar en dag op Curaçao, in de latere jaren o.a. als rector van het St. Elisabeths gasthuis en als redacteur van de *Amigoe di Curaçao*.

In dit tijdschrift worde meer in het bijzonder herdacht de man van wetenschap, de geschiedvorscher, die *De West-Indische Gids* van de oprichting af van harte gesteund heeft, en een dertiental, meestal geschiedkundige, opstellen erin heeft willen plaatsen.

Ik heb begrijpelijkerwijs gegrepen naar het eerste jaarverslag van het *Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkundig genootschap* te Willemstad, maar ik heb hem niet gevonden in de eerste ledenlijsten van dat, vlak voor zijn komst opgerichte, genootschap; eerst in het vierde (1900) komt zijn naam voor. Met den oprichter

van het genootschap, den archivaris Hamelberg, was hij goed bevriend, en ik stel mij voor, dat meer dan een geleerd gesprek tusschen hen gevoerd is op het tot ontvangst van weetgierige bezoekers wat ongezellig ingerichte koloniale archiefgebouw.

Het eerste, mij bekende, product van Euwens historische snuffelpartijen is tevens het lijvigste, dat hij bij mijn weten ooit schreef, „Curaçao in 1803 en 1804", dat in 1903 en 1904 in de *Amigoe di Curaçao* verscheen en in 1908 in *Onze eeuw*. Pater Euwens maakte hierbij gebruik van een merkwaardig handschrift in het archief van het Apostolisch vicariaat van Curaçao, het „Memorial der geschiedenisse op 't Eijland Curaçao" (1795—1830) van den kapitein van het korps vrije mulatten Bartholomeus Señor. Ook later putte hij veel uit dit geschrift en uit enkele andere handschriften, aldaar te zijner beschikking, maar de meeste stof leverde hem toch wel het koloniale archief. Het was persoonlijk een heele teleurstelling voor hem, toen dit na 1916 geleidelijk (tot de archivalia van 1845) naar het Rijksarchief werd overgebracht. Intusschen had hij heel wat afschriften in voorraad gemaakt en zijn speurzinnig oog had aanstonds een andere bron ontdekt; hierover straks.

Als pastoor op Rincon (Bonaire) leverde hij een drietal bijdragen voor het Bonaire-nummer van *Neerlandia* (Dec. 1907): een „historisch overzicht" van het eiland, een artikel over „Schildpadden", geschreven in Mei 1905, en een, „De tegenwoordige economische toestand van Bonaire", daarmee duidelijk blijk gevende, dat hij niet alleen geschiedvorscher was.

In 1906 gaat Euwens anderhalf jaar met verlof naar Nederland. Hij is in dien tijd hoofdbestuurslid van het *Algemeen Nederlandsch Verbond*, gelijk hij vele jaren bestuurslid van de groep Nederlandsche Antillen van dat verbond geweest is. Op Rincon teruggekeerd, gaat hij tot kerkbouw over, waarvan hij in de *Lectuur voor de leden van den Sint Dominicus-penning* een aardige schets gegeven heeft.

Dat Euwens daarna op Aruba is terecht gekomen leid ik af uit zijn medewerking aan het Aruba-nummer van *Neerlandia* (1911), weer met een „geschiedkundig overzicht" en met een mededeeling over een reisje van ds. Bosch in 1825 naar het eiland.

Het kan niet lang daarna geweest zijn, toen Euwens op Curaçao geplaatst werd, waar hij verder bleef. Reeds in dien tijd valt een waarneming van de redactie van de *Amigoe di Curaçao*, waarna van 1919 tot 1926, onderbroken door zijn laatste verlof naar het moederland, zijn redacteurschap viel. In het jubileumnummer

van dat blad van 30 Dec. 1933 lezen wij, dat pater Euwens sinds zijn komst op Curaçao een gewaardeerd medewerker is geweest. Behalve zijn geschiedkundige bijdragen worden genoemd die over de watervoorziening en de oeververbinding en zijn critische besprekingen van deskundige verslagen als die van de proff. Boeke en Kraus en van den ir. Molengraaff. Zijn journalistieke arbeid heeft Euwens ook eens in aanraking met den strafrechter gebracht. Een fel waarschuwend artikel tegen eene danseres, wier naam mij ontschoten is, lokte een klacht wegens beleediging uit, die een veroordeeling tot geldboete tengevolge had. De straf zal wel te dragen zijn geweest door het besef van een zedelijken plicht te hebben vervuld.

Men moet niet denken dat wat Euwens in de *Amigoe* schreef van minder gehalte was dan wat hij in Europa voor wetenschappelijker publiek openbaar maakte. Dit bleek in al die gevallen, waarin deze laatste pers gaarne overnam wat in het weekblad reeds onder de oogen van een geheel ander publiek was gekomen. Dit was, als ik mij goed herinner, het geval met zijn keurig opstel over Brion, waarmee hij had meegedongen in een prijsvraag, in Venezuela uitgeschreven en daar bekroond. Men vergelijke Euwens' antwoord en dat van den bekroonde. Men vindt het eerste in den jaargang 1921/2 van *De West-Indische Gids*.

Euwens heeft zich later tot de Spaansche Indische archieven in Sevilla gewend. In zijn laatste verlof kwam hij via het *Historisch genootschap* in aanraking met Miss Wright, die in deze archieven werkte, en zooveel deed voor de Piet Hein-publicaties en die over de Spanjaarden in de Antillen van dit genootschap, dat Euwens onder zijn leden telde. Daaraan is o.a. te danken zijn gedegen artikel over „De oudste kaarten van het eiland Curaçao (*D. W. I. G.* 1928/9) en wat m.i. zijn meest wetenschappelijke bijdrage is geweest, „Wat zijn „Frejelindes" en „Frechlingas?" (*D. W. I. G.* Dec. 1931) naar aanleiding van een mededeeling van R. van der Meulen in de *Koninklijke Akademie van wetenschappen*.

Ik heb maar eenige grepen gedaan uit Euwens' geschriften. Er is nog heel wat meer te noemen. Veilig kan men Euwens stellen boven Hamelberg, als het gaat om uitgebreidheid en degelijkheid van bronnenstudie. Zonder gebreken was zijn werk niet. M.i. schoot Euwens meermalen te kort in de voltooiing van wat hij begon. Zoo is zijn grootsch opgezet artikel in de eerste jaargang van dit tijdschrift „Curaçao's eeuwfeest 1816 — 4 Maart — 1916", dat bij 1807 begon, nooit verder gekomen. En

wat hij in 1923 in de *Amigoe* schreef over „Curaçao en zijn vroegste bewoners", mede aan de hand van de Spaansche archieven, is evenmin voltooid. Euwens kende dit gebrek, maar telde het niet zwaar. Ik heb mij ook meer dan eens verwonderd over de snelheid, waarmee Euwens soms zijn conclusies trok. Ik wil hiermee niet zeggen, dat die gevolgtrekkingen feitelijk onjuist waren, maar slechts, dat zijn praemissen ook andere resultaten mogelijk deden achten Het laatst genoemde opstel heeft verscheidene van zulke veronderstellingen.

Als historicus telde Euwens tot het einde toe mee. Terecht oordeelde de redacteur van het *Gedenkboek Nederland-Curacao 1634—1934*, dat een bijdrage van Euwens' hand niet ontbreken mocht. Het kreeg de eereplaats zijn „Curaçao bij de wisseling der eeuwen en de keerpunten der geschiedenis".

Men denke echter aan Euwens niet alleen als boekenwurm en kamergeleerde. Hij zou voor zijn eigenlijk werk weinig geschikt zijn geweest. Vijftien jaren lang heb ik het voorrecht gehad over velerlei vraagstukken, ook van politieken, economischen en socialen aard, met hem te correspondeeren. Het was bijna altijd even frisch, wat hij schreef.

Persoonlijk dank ik aan pater Euwens de inspiratie tot meer dan een artikel. Ik noem dat over het dagboek ten tijde van Cassart's overval in 1713, waarvan Euwens de aanwezigheid in de Gentsche bibliotheek ontdekt had. Nog twee of drie stukken heb ik op zijn aanwijziging en met zijn hulp onder handen genomen; eerlang mogen deze naar dit tijdschrift hun weg vinden. Niet zonder gedachten van piëteit aan den heengeganen vriend hoop ik dien arbeid te voltooien.

DE GAAY FORTMAN

Amsterdam 29 December 1934

BOEKBESPREKING

Suriname. Uitgegeven door de Vereeniging ter Bevordering van het Vreemdelingenverkeer en Toerisme in Suriname te Paramaribo met vouwblad.

Netherlands Guiana. Issued by the Tourist Association for Netherlands Guiana at Paramaribo.

N. V. Drukkerij Plantijn Amsterdam 1934.

Den 6den Maart 1934 werd te Paramaribo opgericht de Vereeniging ter Bevordering van het Vreemdelingenverkeer en Toerisme in Suriname. Het adres van het secretariaat is postbus 455 te Paramaribo.

De eerste stap op den weg der publiciteit heeft ze afgelegd door de uitgave van het aan den hoofde dezes vermelde boekje in twee talen, Nederlandsch en Engelsch, met een vouwblad. De uitvoering is goed. Het geschrift bevat 50 afbeeldingen met korte onderschriften, voorafgegaan door algemeene mededeelingen over Suriname en een korte beschrijving van Paramaribo. Het boekje bevat voorts een opsomming van 9 verschillende aanbevelenswaardige tochten, en de advertenties verschaffen goede inlichtingen over stoomvaart- en luchtlijnen, handelszaken, hotels, Huisarbeid (voor den aankoop van curiositeiten) en het adres van de fotograaf, die de meeste foto's voor de verluchting heeft geleverd. Op het vouwblad zien we de bezienswaardigheden in de stad; de verbindingen tusschen Suriname en het buitenland worden opgesomd en inlichtingen over de vereeniging verstrekt waarbij echter het adres van den secretaris niet vermeld is.

Wij moeten voor een bespreking kort zijn en het is daarom niet doenlijk alle onjuistheden op te sommen, welke ons zijn opgevallen. Om te beginnen is het land niet een gebiedsdeel van Nederland maar een Nederlandsch gebiedsdeel, hetgeen een groot verschil is. Dat er in 1600 al plantages waren kan niet juist zijn; bedoeld is wellicht: in de 17de eeuw, of in den loop van 1600. Het rustige bezit der Hollanders van 1667 tot 1799 zou de vele bosch-

negerstrooptochten en militaire expedities uitschakelen. Een museum is er te Paramaribo niet meer. Dat werd in 1908 opgeheven. Om het gebouw der Stadszending te rangschikken onder de ontspannings en vermakelijkheden, zal zeker de goedkeuring van den directeur niet wegdragen. De spelling van sommige woorden laat te wenschen over (Alonzo de Ojedo voor Ojeda; David Pieters de Vries voor Pietersz. de Vries; bauxite voor bauxiet; de vrede voor den vrede; New-York en New-Orleans voor New York en New Orleans; beroepen voor beroemen; samenvloeing voor samenvloeiing; St. Laurant voor St. Laurent enz.). Dat de geheele bevolking van Paramaribo Nederlandsch spreekt laten wij ook voor rekening van den schrijver.

Dezelfde feilen vertoont de Engelsche uitgave, maar wat erger is, taal en stijl laten zoo veel te wenschen over, dat een grondige omwerking in leesbaar Engelsch noodzakelijk wordt om de lezers in Amerika en Engeland niet te doen glimlachen over de poging in een vreemde taal een geschrift uit te geven, zonder dat dit door een deskundige is nagezien. Zulks had o.i. toch gemakkelijk kunnen geschieden En late men dan vooral niet spreken van Netherlands Guiana. De Guyana's zijn nu eenmaal bekend als British, French en Dutch (zie de uitgaven van den Engelschen Foreign office 1920). Men gebruike daarnaast ons eigen woord: Surinam.

De vereeniging die lof toekomt voor deze poging, zie vooral in deze aanteekening geen bedilzucht, maar kan overtuigd zijn van de medewerking van onze echtgenoote voor de Engelsche uitgave en van ons zelf voor de Nederlandsche, evenals wij in The South American Handbook voor de Royal Mail Steam Packet, voor het eerst in 1931, de hoofdstukken Suriname en Curaçao een goede plaats hebben kunnen geven. Een tweede druk zal aan deze wenschen tegemoet kunnen komen.

FRED. OUDSCHANS DENTZ

West-Indische Kalender 1935. Op initiatief van de West-Indische Kamer uitgegeven door de N. V. Amsterdamsche Boek- en steendrukkerij v/h Ellermans en Harms & Co.

Voor de 16de maal is deze kalender verschenen, thans niet in de felle oranjekleurdruk, maar in rustig bruin. Zij geeft met een plaat op ieder maandblad van Suriname en Curaçao, vier bladen met inlichtingen over bestuur, plaatsbeschrijving, bevolking, voort-

brengselen, post en telegrafie, scheepvaart, handelsverkeer, bankwezen, credietinstellingen, pers en de betrekkingen tusschen moederland en koloniën.

In de platenreeks heeft Suriname het leeuwendeel (9), van Curaçao zijn er slechts 3. Wij missen noode eenige afbeeldingen van de andere eilanden, vooral van de Bovenwindsche eilanden.

Het aanhangsel met bijzonderheden over Suriname en Curaçao maakt deze kalender, die nog steeds het woord koloniën gebruikt, tot een vraagbaak over ons overzeesch gebied in de West.

O. D.

Brochure over Suriname bewerkt door H. J. Wolff, oud-bestuursambtenaar. Uitgegeven door het Surinaamsch Handelskantoor gevestigd te 's-Gravenhage, de Carpentierstraat 197.

Suriname 't Land der toekomst. a. Landbouw door Louis Koch.

Het boekje van Wolff, *Historisch overzicht van Suriname,* is in de West-Indische Gids van November 1934 in weinig gunstigen zin besproken door den doctrs. Einaar. Het spijt mij dat ik mij over deze brochure evenmin gunstig kan uitlaten.

Het in handig formaat uitgegeven boekje, in een met het wapen van Suriname versierden oranje kartonnen omslag, vertoont op het titelblad een klein portret van de Koningin, en er is een kaartje van het gebiedsdeel aan toegevoegd. De titel: „Suriname, het land der bekoring, maar toch het land der beproeving", wekt sympathie op. Zoo doet ook, aanvankelijk, het nederig klinkende motto: „Moge de geringe arbeid tot meerdere kennis van de kolonie leiden, dan zal de moeite wel beloond worden". Maar wanneer de lezer het boekje van 27 bladzijden uit heeft, zal hij den betaalden prijs van *f* 0.50 voor het gebodene te hoog vinden.

De schrijver die zal weten, dat zonder opoffering niets goeds tot stand komt, heeft zich, naar het mij toeschijnt, al heel weinig moeite gegeven. Hoe kan hij dan verwachten dat zijn arbeid inderdaad bereikt wat hij beoogt, aan het Nederlandsche volk meer kennis bij te brengen van zijn schoon geboorteland?

Er ontbreekt iedere aanduiding, waarom Suriname werkelijk het land der bekoring is, met geen woord wordt gerept van zijn machtige rivieren, van zijn geweldigen plantengroei, van zijn in-

teressante dierenwereld, van zijn boven beschrijving schoone nachten.

Waarom het een land van beproeving zou zijn, staat in de brochure niet vermeld.

In de inleiding waarin boudweg, zonder restrictie en dus verkeerdelijk de oppervlakte van het gebied in vierkante kilometers wordt opgegeven had, heel even, kunnen worden gezegd dat en waarom de juiste grootte van Suriname nog *niet* bekend is. Laten onze jonge Nederlanders — tot hen is de brochure ook, of vooral gericht ?— gerust weten, dat wij eventueel tegenover Brittanje of tegen Frankrijk voor onze rechten, bij Nieuwe Rivier en Marawini, zullen moeten opkomen. Dat Suriname, zooals er verder staat, zijn naam draagt naar een Indianenstam, de Surinen, rust, de schrijver had dit kunnen weten, op geen enkele betrouwbare bron. Het groote belang eener bevaarbare rivier voor de eerste zeelieden die deze kust bezochten, was oorzaak dat zij den Indiaanschen naam dier rivier (soms zeer verbasterd) ook gaven aan de geheele omliggende streek; de koloniën Cayenne (Cajana), Suriname (Sername), Berbice, Demerary (Immenary, en Essequebo (Isekepe) ontleenen alle hare namen aan de aldus genoemde rivieren. Zóó zegt de historicus wijlen generaal P. M. Netscher het op blz. 10 van zijne bekende geschiedenis van de drie laatstgenoemde koloniën ('s-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1888) en zoo is het en niet anders. Van onbeholpenheid en gebrekkig inzicht getuigt het 17 regels tellende hoofdstukje over de bevolking. Er zijn op den aardbol zeer dichtbevolkte en ook onbewoonde landen en streken, en voor die meer of mindere dichtheid van bevolking bestaan, meestal uit ligging, bodem en klimaat voortkomende, redenen. Suriname behoort tot de menschenarme tropische gebieden; voor zoover onze tegenwoordige kennis reikt is het land ook nooit dicht bewoond geweest. Wel weten wij dat Suriname vroeger, met een veel geringer bevolking dan de tegenwoordige, welvarend is geweest. De schrijver vangt nu zijn bevolkingshoofdstuk aan met te zeggen, dat het groote probleem, van welks oplossing de welvaart van Suriname algemeen verwacht wordt, *het bevolkingsvraagstuk* is. Daaronder wordt verstaan, zegt hij, de vraag op welke wijze de geringe bevolking van ± 135000 zielen op een oppervlakte, ruim vier maal zoo groot als die van Nederland, aanzienlijk zou kunnen worden vermeerderd. Het is een ergerlijke fout, dat de schrijver ons hier, waar het er voor het overzicht van de zaak zóó zeer op aankomt, een onjuiste opgave voorzet. Duidelijk blijkt, op bladz. 25, dat hij de Boschnegers en de

Indianen in zijn bevolkingscijfer, op bl. 5, heeft weggelaten, en dit 153305 bedraagt en niet ± 135000. Mocht er een drukfout in het spel zijn, dan getuigt deze inderdaad van den geringen arbeid dien de schrijver zich bij het gereed maken van zijn pennevrucht heeft getroost. Waarom maakt hij er het publiek niet opmerkzaam op, dat eene aanzienlijke vermeerdering van het zielental op zichzelf nog geen waarborg biedt voor een vermeerdering van de welvaart van het gebiedsdeel?

De nu volgende redeneering, dat de oplossing van het bevolkingsvraagstuk, dat (naar de schrijver zegt) hoofdzakelijk een *arbeidersvraagstuk* is, gezocht wordt in aanvoer van werkkrachten, en de vermelding van het feit dat het aantal aangevoerde werkkrachten dan ook steeds bepaald werd door de behoefte van de ondernemingen, die werkkrachten noodig hadden, doen den lezer zich afvragen, wat de schrijver nu eigenlijk bedoelt. Acht hij alles wat de bevolking aangaat „pour le mieux dans le meilleur des mondes"? Leiding gaat er van hem niet uit.

Wat te zeggen van zijne indeeling der bevolking? Nederlanders, en Surinaamsche Nederlanders heeten bij den schrijver: „Europeanen in Nederland geboren", en: „Inboorlingen". Wil men eene indeeling naar de werelddeelen consequent doorzetten, dan springt het belachelijke van de betiteling te meer in het oog. Men zou dan krijgen, voor Surinaamsche Nederlanders: Amerikanen in Suriname geboren, doch hiertegen verzet zich, terecht, het spraakgebruik in Suriname. Zooals zich hier bij ons het spraakgebruik er tegen verzet dat wij speciaal „Europeanen" worden genoemd. In de lijst van den schrijver staan o.a. Boschnegers en Indianen afzonderlijk. Zijn dat dan geen inboorlingen? Ik bedoel maar, dat de door den schrijver gebezigde titel niet juist is.

Met voldoening zal men in een van de vele staatjes bespeuren, dat dit land met zijn bevolking van slechts ± 153.000 menschen toch voor een waarde van meer dan 17,5 millioen gulden in- en uitvoert. De uitvoer van sinaasappelen is echter nog maar een bedroefd beetje.

Uitdrukkingen als: „Gecombineerd school" en „Steenpoort" kunnen niet door den beugel. In het Nederlandsch spreekt en schrijft men: gecombineerde school, en steenen poort (zoo zou men b.v. evenmin „Goudhoorn" voor Gouden Hoorn, of „Nieuw-Waterweg" voor Nieuwen Waterweg mogen schrijven). Verzuimd is, mede te deelen, dat Jhr. Mr. van Asch van Wyck als Minister van Koloniën tot den aanleg van den Surinaamschen spoorweg heeft besloten, en onjuist is, dat eigenlijk de bedoeling

had voorgezeten om den aangelegden spoorweg door te trekken tot een (*problematieke*) *goudzône van Brazilië*. Op fantaisieën maakt men geen spoorwegplan.

De goudrijkdom van het Lawagebied bleek te gering om spoorwegaanleg daarheen te wettigen; dat was de bevinding van den mijningenieur E. Middelberg en zijn staf, en zulks verzwijgt de schrijver.

Indien hij weder eens een lijst mocht samenstellen van voornaamste jaartallen en gebeurtenissen, dan zou hij goed doen de vermelding: „1925, De nieuwe salarisregeling der ambtenaren afgekondigd" weg te laten.

Een aardig hoofdstukje is dat over het marktwezen, maar laat de schrijver eens hier te lande om zich heen zien. Draagt niet de opkooper — die immers een maatschappelijke functie vervult — het risico?

De kaart is beneden alle critiek; de namen wemelen van spelfouten en zweven hier en daar op verkeerde plaatsen. De naam van Gouverneur Mr. Smidt wordt verhaspeld — ook in schrijvers andere brochure — tot „Schmidt".

Ik geloof wel, dat publicaties als de besprokenen nuttig zouden kunnen zijn. Mits zij uitgaan van personen die zich meer studie van de zaak eigen maken en zich tot motto stellen: Het beste is voor Suriname nog niet goed genoeg.

Het vlugschriftje van den heer Koch, hoewel slechts drie bladzijden tekst bevattend, lijkt mij beter geslaagd. Met alleen het antwoord van ir. Feber te vermelden op de vraag: „Waarom kwijnt Suriname?", namelijk :„Omdat er geen schatten te verdienen zijn", maakt de schrijver zich veel te gemakkelijk van de zaak af. Wij maken nu de Zuiderzee droog, ook al is de rentabiliteit van het werk onzeker. De schrijver zegt in den aanvang: „Suriname, het land der mislukkingen". Voor een land met een zoodanigen naam moet immers de belangstelling wel dalen, ook al zond Nederland er zeer bekwame mannen heen.

Was het niet een waarschuwing, die wij ten deele op Suriname hadden kunnen toepassen toen destijds een geleerde en bekwame Jood in Amsterdam in een Latijnschen brief er Joan Maurits van Nassau als ik mij wel herinner op wees, dat wij Nederlanders in een land als Brazilië als kolonisten niet of zeer moeilijk zouden kunnen slagen?

Fouten als: vervuld, in plaats van vervult; onderhand, inplaats van onder de hand, en Corowyne in plaats van Coesewyne?, strekken niet tot aanbeveling.

L. C. VAN PANHUYS

Dr. Melville J. Herskovits en Frances S. Herskovits. 1. *The Art of Dahomey.* I — *Brass-Casting and Appliqué Cloths* II — *Wood Carving, The American Magazine of Art, The American Federation of Arts, Washington,* February 1934, blz. 67—75, March 1934, blz. 124—132. Dr. Melville J. Herskovits. 2. Walter E. Roth, *American Anthropologist,* Vol. 36, N°. 2, April—June 1934, blz. 266—270. — 3. *The best Friend in Dahomey. „Negro", — an Anthology by Nancy Cunard.* — 4. *A critical Discussion of the „Mulatto" Hypothesis, Journal of Negro Education,* July 1934, blz. 389—402. — 5. *Freudian Mechanisms in Primitive Negro Psychology, Essays presented to* C. G. Seligman, 1934, *Kegan Paul, Trench, Trubner & Co. Ltd. Broadway House,* 68 *Carter Lane, London E. C.* 4, blz. 75—85. — 6. *Book Reviews, Africa and Oceania, American Anthropologist,* Vol. 36, N°. 3, July—September 1934, blz. 466—469. — 7. *Lo, the Poor Haitan, The Nation, 20 Vesey Street, New York,* Vol. CXXVIII. N°. 3319, Februari 1929, blz. 198—201.

1. Het artikel over de kunst van het voormalige, in het hart van het West-Afrikaansche gebied gelegen Koninkrijk Dahomé, dat sedert 1892 een Fransche kolonie is geworden, doch te voren als koninkrijk onder zeer despotische negerhoofden bijna drie eeuwen had bestaan, is volgens den heer en mevrouw Herskovits een centrum van zeer bijzondere negerkunst, en in de uitingen van die kunst, in houtsneewerk, in ivoorbewerking, in weverij, in smeed- en koperwerk, komt, voor den bezoeker in Afrika, duidelijk uit, dat het innerlijk leven van den neger weinig door het contact met den Europeaan is gewijzigd. De meeste kunstvoorwerpen die zij afbeelden zijn niet ouder dan 1930 of hebben zij zelven bij hun bezoek in 1931 te Abomey zien maken. Onnoodig te zeggen, dat de fraaie afbeeldingen van een dertigtal voorwerpen en figuren, en de beschrijving hoe ze worden vervaardigd, van nut kunnen zijn bij pogingen om de ontwikkeling der kunst van de Boschnegers in Suriname te verstaan.

2. Over Walter Roth is vroeger een artikel in de West-Indische Gids verschenen. De levensbeschrijving door dr. Herskovits toont het portret van den begaafden magistraat in Britsch-Guiana, en er is een lijst van de belangrijkste werken van zijn hand aan toegevoegd: dr. H. is van oordeel dat zijn wetenschappelijk werk over inboorlingen in Australië en over Indianen in Guiana lang standaardwerken zullen blijven.

3. De weinig bekende gegevens over de merkwaardige instelling van „the best Friend" in Dahomé dankt Dr. Herskovits in het bijzonder aan zijn hoofdtolk, prins René Aho Glélé.

4. Over de „Mulatto Hypothesis" worden in dit artikel in veertig noten tal van vroeger verschenen artikelen in verband met het onderwerp, ook van de hand van dr. Herskovits zelf aangehaald. Er is een theorie, dat een volk, waarvan de voorouders uit verschillende rassen bestaan, ten achter staat bij een volk waarvan de voorouders onvermengd zijn gebleven, maar daartegenover ook een stelling, dat kruising van rassen verbetering brengt. R. Ruggles Gates wijst er op, dat kruisingen tusschen een beschaafd en een primitief ras van uit een verschillend oogpunt niet wenschelijk zijn. Dr. H. komt tot de slotsom, dat kruising op zich zelf niet zoozeer van belang is, maar wel welke personen de verschillende voorouders zijn geweest; waren deze personen bekwaam, dan zal hun bekwaamheid ook in hun vermengde nazaten tot uiting komen. Omgekeerd zal een onvermengd gebleven ras uit personen van weinig begaafheid bestaan indien bij de voorouders bijzondere hoedanigheden hebben ontbroken.

5. Dr. H. toetst het gedrag van min of meer primitieve volken aan de beschouwingen en uitspraken van de psychologische wetenschap en kiest bij voorkeur zijn voorbeelden uit het denk- en gemoedsleven, van den neger op Haiti, en in West-Afrika, maar vooral van den Boschneger in Suriname. Hij noemt, en beschouwt het verschijnsel van „obia winti"; en de lust van negervolken om in volksverhalen zaken te beschouwen en belachelijk te maken, waarover anders niet mag worden gesproken, o.a. in Ashanti. Uitvoerig wordt gehandeld over de *lobi singi* bij negers te Paramaribo, als een voorbeeld hoe in de Nieuwe Wereld door negers emotioneele en opgekropte gevoelens op een bepaalde wijze tot uiting worden gebracht. De woorden van eenige schimpliedjes worden vermeld; wij brengen er een van in het negerengelsch over:

San wan mira can doe
nanga cau hedde?
Ha! Ha!

A moesoe njam da meti
A moesoe libi dem bonjon
Ha! Ha!

Ook wordt de beteekenis onderzocht van de opvatting van „fio-fio", en van het daarbijbehoorende „puru mofo".

Ik heb den indruk ontvangen, dat volkenkundigen, als zij mannen zijn van de praktijk, tegenover de psycho-analytische theorieën, die hun overigens bij hun onderzoek van groot nut kunnen zijn — immers helpen om het veld van onderzoek te verbreeden — toch behoedzaaam zullen moeten zijn.

6. Van de vier boeken, die dr. H. aankondigt, wil ik noemen een werk over spreekwoorden in Senegal door H. Gaden, waarin een verzameling van 1282 neger-spreekwoorden wordt gegeven. Het werk is uitgegeven als Tr. et Mém. de l'Institut d'Ethnologie, 16. 368 pp. index. Paris, 1931.

7. In een opstel, Folklore in Nederlandsch West-Indië (W. I. G. Jaarg. 1932/3, blz. 130) noemde ik het boek van W. B. Seabrook over Haiti, dat in 1931 in een Duitsche vertaling te Berlijn werd uitgegeven. Het blijkt mij, dat dr. Herskovits de oorspronkelijke Amerikaansche uitgaaf, die den titel draagt :„The magic Island" (Hartcourt, Brace & Co) reeds in 1929 heeft aangekondigd. Zijn oordeel is in hoofdzaak ongunstig. Seabrook is geen onbekwaam man, hij is een goed verteller en toch heeft hij door zijn overdrijving, door vaagheid waar een nader onderzoek noodig was, en door zijn zucht om de zaken ten believe van het groote publiek zoo griezelig mogelijk voor te stellen een boek geschreven, dat tot de slechtste werken over Haïti behoort. Aan de hoofdtrekken van het Haïtiaansche volk, aan zijn zuiveren vriendelijken aard, aan zijn ontbreken van bloeddorstigheid, aan zijn teerheid heeft hij bitter onrecht aangedaan, door enkele zeer zeldzaam voorgekomen afwijkingen voor te stellen als gebeurtenissen die geregeld plaats vinden. Het is tijd, zoo eindigt Dr. H. ongeveer, om op een gematigde, intelligente wijze de levenswijze van dit volk te doen kennen, op een manier, die, in overeenstemming met de feiten, dieper zoekende dan de oppervlakte, en opspraak vermijdende, een geschiedenis te voorschijn brengt die zeker even groote belangstelling wekt.

L. C. VAN PANHUYS

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

Ons Suriname. December 1934, no. 12. Reis van drie Zusters naar het Zendingsveld [Ali de Vries, Nelly de Borst en Ruth Henriksen]; Kerk-Conferentie in Suriname.

The West India Committee Circular 22 November 1934, no. 943. New Trinidad Stamps; Trinidad's Estimate for 1935; Dominica's Economic Position; The Institute of Jamaica; Closer Union; Afforestation in Georgetown; Bermuda's Revenue Problem; Trinidad's Grapefruit.
Idem. 6 December 1934, no. 944. A Valuable Asset (inventories of the historic sites and ancient monuments and buildings in the West Indies); Trinidad's Budget; The Finances of St. Kitts-Nevis; Amsterdam—Curaçao A Transatlantic Air Service; Sugar in 1935. A Gloomy Outlook in Trinidad; Trinidad's Oil Industry; The Health of Georgetown; A Bootless Ball. A Curious Injunction in Jamaica;
Idem. 20 December 1934 no. 945. Jamaica's New Governor. Sir Edward Denham's Enthusiasm; Trinidad's New Harbour; Trinidad's Grapefruit Industry; Grenada's Budget for 1935; A West Indian Sportsman; Virginia Tobacco in Jamaica, Trinidad's Timber Supplies; Jamaica in 1933.

Neerlandia. Januari 1934, no. I. P. A. Euwens O.P. † (met portret).

Het Petrus Donders Tijdschrift. Januari 1934. Afl. 5. 14 Januari de 47ste „Dies Natalis"; Batavia; Woorden van een „Heilige"; Pater Donders Kroniek; Reis van Frater Superior naar Calebaskreek en Batavia; Feest op Copieweg te Meliapur.

Het Leven. 15 December 1934. De Snip op weg naar Curaçao. Eerste vlucht van Holland naar de West.

Buiten. 29 December 1934, no. 52. Hoe Kerstmis en Oudejaar op Curaçao gevierd worden, door C. K. Kesler.
Idem. 5 en 12 Januari 1935, nos. 1 en 2. „Een Afrikaansche samenleving in het binnenland van Suriname", door C. K. Kesler.

Antirevolutionaire Staatkunde. November 1934. Curaçao, door mr. B. de Gaay Fortman.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 20 December 1934. Avondblad D. Navigare necesse est non vivere [reis van de Snip naar de West].
Idem. 24 December 1934. Avondblad D. Neuerlandsch-Indië aan Suriname en Curaçao ten voorbeeld [voorgestelde wijziging Regeerings Reglement].

Idem. 27 December 1934. Avondblad D. Begrooting, kiesrecht en decentralisatie in West-Indië.

Idem. 28 December 1934. Avondblad C. De Surinaamsche staatsinrichting, boschnegers en immigranten.

De West 16 November 1934, no. 2719. Toenemende vraag naar grapefruit in het Moederland.

Idem. 28 November 1934 no. 2724. Kunstmest voor onze zandgronden, door (prof. dr.) G. Stahel.

De Avondpost. 6 December 1934. Ochtend- en avondblad. Curaçao Gleichschaltung? De West-Indische regeeringsreglementen, door W. R. Menkman.

Algemeen Landbouwweekblad voor Ned.-Indië. Jrg. 19 no. 12. Surinaamsche Chaulmoogra olie, door G. Stahel.

Tropisch Nederland. 10 December 1934 no. 17. West-Indische Vruchten. IV. Sapolilla, door C. K. Kesler.

De Indische Verlofganger. 21 December 1934, no. 21. Indisch leven in de residentie, door Melis Stoke. XCX. De West in het luisterverband.

Echo's uit de Missies. 25 December 1934. No. I. Van Langa oekoe en pikien zantie, door Sr. M. Wivine; Wat er zooal van onze Curaçaosche kleintjes groeien kan, door Sr. M. Bathilde.

De Telegraaf. 22 December 1934. Vierde Avondblad. Uitbreiding der industrie op Curaçao, door ir. P. Cohen Henriquez.

Idem. 25 December 1934. Tweede ochtendblad. De West kan gaan vliegen! Komst van de „Snip" luidt een nieuw tijdperk in.

De Herrnhutter. 25 November 1934 no. 24. Stadszendings-nummer. Het 20ste Jaarfeest van de Stadszending in de Groote Stadskerk 18 November 1934.

Ons Zeewezen. December 1934 no. 12. De K.L.M. -Kerstvlucht naar West-Indië, door Aeronaut.

Oost en West. December 1934, no. 12. De eerste vliegtocht van Nederland naar de West, door Fred. Oudschans Dentz; Wat een vreemdeling over de Boschnegers schrijft, door O. D.; Surinaamsche Peperpot. Bont allerlei over Land en Volk van Suriname bijeengebracht door Fred. Oudschans Dentz (LXXXII—XCI).

La Quinzaine Coloniale. 10 December 1934, no. 677. Le déclin de la culture du café à la Jamaïque; Le gouverneur L. J. Bouge au Conseil général de la Guadeloupe.

Onze Mail. 1934—1935, blz. 131—132. De Snip met Kerstgroet naar West-Indië, door E. Rusman. Met kaartjes en afbeeldingen.

De Groene Amsterdammer. 29 December 1934, no. 3004. Waar de passaat blaast. Naar de West met den eeuwigen wind, door mr. W. J. van Balen.

De Onpartijdige. Off. Orgaan van de Debatteerclub „Jong Curaçao". 28 November 1934, no. 44. De invloed, die het Hollandsch element [1]) hier bevindt op de verhouding van het gebiedsdeel Curaçao tot het moederland in de toekomst zal kunnen hebben.

[1]) Vermoedelijk zijn hier de woorden: „dat zich" weggelaten.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN ENZ.

Crack of Doom, door Hugh Edwards. Londen Jonathan Cape [speelt in West-Indië] 7/6.

Bahamas: Isles of June, door Major H. MacLachlan Bell, London, Williams & Norgate Ltd. 1934, III. 10/6.

Koloniale Postspaarbank in Suriname. Verslag over het jaar 1933.

West-Indische Kalender. Op initiatief van de West-Indische Kamer uitgegeven door de N.V. Amsterdamsche Boek- en steendrukkerij v.h. Ellermans en Harms & Co.

Priestertalen, Dieventalen en andere, door Joh. F. Snelleman.

De geheime oorlog om de petroleum, door Anton Zischka. Geïll. E. van Bijleveld, Utrecht *f* 2.60 (*f* 3.50) [behandelt ook Curaçao].

Lezing gehouden op den 8en December 1934 door den voorzitter van O.T.O.D.A.K.I.S. (Organisatie Tot Opbouw Der Arbeiders Klasse In Suriname) I. Ontbreekt het ons Surinamers, aan energie?. II. Karakter. III. Volharding. Gedrukt op de Electrische drukkerij Eben Haëzer te Paramaribo.

Nederlandsche Zeevaarders op de eilanden in de Caraïbische zee en aan de kust van Columbia en Venezuela gedurende de jaren 1621—1648(9). Documenten hoofdzakelijk uit het Archivo General de Indias te Sevilla. Bijeengebracht en uitgegeven door Irene A. Wright. B.A. Deel I. 1621—1641. Met vertalingen der documenten door Prof. Dr. C. F. A. van Dam. Historisch Genootschap. Derde Serie. No. 63.

Climatology of the West Indies, door prof. R. de C. en prof. C. F. Brooks. Met 10 kaarten. *f* 4.65.

De geologische literatuur over of van belang voor Nederlandsch Guyana (Suriname) en de Ned. West-Indische eilanden, door J. F. Steenhuis, 's-Gravenhage. N.V. v.h. Mouton en Co. 1934.

O.D.

IS GROOTER BLOEI VAN WEST INDIE MOGELIJK?

DOOR

IR. P. COHEN HENRIQUEZ.

Men kan niet zeggen dat de Nederlandsche regeering geen pogingen ondernomen heeft om het welvaartspeil van West-Indië te doen stijgen.

Het verwijt, dat West-Indië door Nederland verwaarloosd zou zijn, treft, dunkt ons, geen doel. Pogingen zijn zeer zeker ondernomen; niet te loochenen is het echter, dat deze pogingen vrijwel steeds op mislukkingen zijn uitgeloopen. Geheel West-Indië was dan ook tot voor eenige jaren „armlastig". Deze toestand duurt voor Suriname nog steeds voort. Sinds de bouw van petroleumraffinaderijen is de toestand, voor wat betreft Curaçao, niet alleen verbeterd, maar het verheugende verschijnsel heeft zich voorgedaan dat dit gewest zich gedurende een paar jaren reeds zelf heeft kunnen bedruipen.

Naast het directe materieele nut dat de vestiging van petroleumbedrijven gehad heeft, waarnaar men zoo gaarne staart, staat een indirect ideëel nut, dat niet altijd naar waarde wordt geschat.

Vóór de financieele onafhankelijkheid waren er ontevredenen, zoowel in Nederland als in Curaçao, die mompelden van „verkoop aan de Vereenigde Staten". Elk rechtgeaard Nederlander zal de gedachte aan de verwezenlijking van een dergelijken stap zeer tegen de borst gestuit hebben. De opkomst van Curaçao heeft evenwel aan deze stemmen reeds het zwijgen opgelegd.

Het bezit van volksplantingen is, afgezien van elke geldelijke kwestie, een factor van de allergrootste psychologische beteekenis in het volksbestaan. Elk objekt dat dienen kan tot activeering van een volk, in den zin dat het energie en inspanning opeischt, het zelfbewustzijn opwekt of in stand houdt, is voor een staat van onberekenbare waarde.

In dit licht moet b.v. ook de drooglegging van de Zuiderzee, worden bezien; de krentenwegers, die ach en wee schreeuwen over

de „verspilde kapitalen", zien de ideeële factoren, de psychologische kanten van de zaak over het hoofd. Bij een volk als het Nederlandsche is, doordat het gelukkigerwijs sinds lang verschoond werd van de ellende en de moeilijkheden, welke oorlogen met zich medebrengen, het gevaar van „inslapen" lang niet denkbeeldig. Comfort en luxe over lange perioden verwoesten dikwijls meer, en grondiger, dan oorlogen.

Elke onderneming, elk werk, dat inspanning, durf en zorg eischt, is voor een volk als het onze van groote beteekenis, geheel afgezien van het al dan niet financieel slagen.

Tot zoover over de noodzakelijkheid elke negativistische houding ten opzichte van de West krachtig te bestrijden.

Landbouw.

In Suriname heeft de afschaffing van de slavernij aan de landbouw de nekslag toegebracht. Naderhand zijn herhaaldelijk pogingen ondernomen om het land tot nieuw leven te wekken door regeling van het arbeidsvraagstuk; de thans in Suriname wonende Britsch-Indiërs en Javanen leggen van deze pogingen getuigenis af.

Van belang is de actie geweest om het Surinaamsche fruit op de Europeesche markt in te voeren. De heer Tomson heeft in het middelpunt van deze actie gestaan. Ofschoon het dezen niet aan doorzettingsvermogen ontbroken heeft, is het succes tot nu toe nog niet groot te noemen. De redenen van de mislukking zijn velerlei en grijpen volgens een vicieuze cirkel in elkaar.

In de eerste plaats heeft men te maken met de moeilijkheid het publiek te wennen aan fruit met eigenschappen, afwijkende van die, waaraan het gewoon is. Het gaat hier om zeer subtiele verschillen; de eenigszins afwijkende kleur van de Surinaamsche sinaasappel is reeds voldoende een deel van het publiek van koopen af te houden.

In de tweede plaats is de kwaliteit van het aangevoerde Surinaamsche fruit niet geheel constant. De vruchtboomen hebben niet alle dezelfde graad van veredeling, en de veel zorg eischende verpakking geschiedt niet steeds op geheel deskundige wijze. Het effect van vele zendingen uitstekend fruit, dat geheel in de smaak van het publiek valt, kan volkomen bedorven worden door één zending van mindere kwaliteit.

In de derde plaats komt de moeilijkheid met arbeidskrachten. Niettegenstaande de invoer van Britsch-Indiërs en Javanen is het arbeidersvraagstuk allesbehalve opgelost.

In de vierde plaats ontbreken voldoende, en voldoend geregelde, stoomvaartverbindingen.

Deze vier factoren staan met elkaar in wederzijdsch oorzakelijk verband. Om de ideeën van den heer Tomson te realiseeren zou een aanval ondernomen moeten worden, welke tegelijkertijd op al deze vier factoren gericht is. Voor zulk een buitengewoon grondige afrekening met de moeilijkheden is echter zeer veel geld noodig, geld dat pas over vijf à tien jaren eenige rente zou kunnen opleveren.

Enkelen hebben gemeend de oplossing van het arbeidsvraagstuk te moeten zoeken in kolonisatie door middel van Nederlandsche boeren.

Elders hopen wij de redenen uiteen te zetten, die ons nopen tot de opvatting, dat een kolonisatie noodzakelijkerwijs tot snelle degeneratie moet leiden.

De verwezenlijking van het ideaal, de Surinaamsche vruchten als tafelfruit uit te voeren, zou een werk zijn van lange adem, dat bovendien een geweldige opzet vereischt.

Op de vraag of men aan het Surinaamsche fruit een andere bestemming kan geven komen wij hieronder terug.

Ook in Curaçao is men in de weer geweest om de landbouw tot meerdere ontwikkeling te brengen. Deze pogingen gingen echter dikwijls van een verkeerd principe uit. Het is onjuist te trachten een land datgene op te dringen, waartoe de natuur het ten eenenmale niet heeft voorbestemd. Plantenteelt zal in Curaçao nooit een economische verbetering van eenige beteekenis kunnen teweegbrengen, om de eenvoudige reden dat de natuur Curaçao nu eenmaal datgene onthoudt, wat voor de plant een eerste levensvereischte is.

Dat wil niet zeggen, dat het kleine beetje, dat Curaçao kan voortbrengen, verwaarloosd mag worden. De weinige landbouwproducten, welke Curaçao kan voortbrengen zullen in bepaalde gevallen van groot nut kunnen zijn. Wij zullen een concreet voorbeeld noemen.

Stel dat op zeker oogenblik de petroleum-industrie tot stilstand komt, dan zal een groot deel der bevolking plotseling van inkomsten verstoken zijn. Zou het niet een geruststelling wezen te weten dat een belangrijk deel der bevolking dan, zij het op schamele wijze, toch in staat zal zijn in zijn levensbehoeften te voorzien?

Zooals gezegd: de landbouw kan er nooit eenige andere beteekenis krijgen dan die van een nooddeur. Het is te optimistisch

te meenen dat het welvaartspeil noemenswaard zou kunnen stijgen door maatregelen op landbouwkundig gebied.

Terwijl de natuurlijke bestemming van Suriname ontegenzeggelijk in de tropische landbouw gelegen is, en alle welvaartsprojecten hierop gericht moeten blijven, is Curaçao een geheel andere richting aangewezen. Curaçao zal voor zijn bloei gebruik moeten maken van de voordeelen, welke het door de natuur geschonken zijn in den vorm van de centrale ligging en de uitmuntende haven van Willemstad.

Curaçao, uiterst centraal gelegen met schitterende buitenlandsche communicatiemiddelen en een buitengewoon goed klimaat, is voorbestemd voor een industrie, welke tropische grondstoffen verwerkt.

Industrie, voor-en nadeelen.

De schitterende scheepvaartverbindingen, als gevolg van de centrale ligging en de uitmuntende haven, zijn te zeer bekend, dan dat er diep op zou behoeven in te worden gegaan.

De onmiddelijke nabijheid van Zuid-Amerika, een werelddeel met zeer vele minerale en agrarische rijkdommen, nog lang niet tot volle exploitatie gebracht, opent de mogelijkheid over vele en veelsoortige grondstoffen tegen lage prijs te beschikken; grondstoffen, slechts weinig bezwaard met vervoerkosten.

Dat Willemstad zulk een belangrijke havenplaats is brengt zeer te waardeeren faciliteiten met zich mede bij het installeeren en instandhouden van een bedrijf. Aanvoer van machinedeelen gaat uiterst gemakkelijk, normale reparaties en ijzerconstructies kunnen ter plaatse aanbesteed worden. Hare ligging is dan ook uitermate geschikt om een heterogene markt te bestrijken. Gemakkelijke en goedkoope aanvoer van grondstoffen en dito afvoer van eindproducten zijn verzekerd.

Wat het klimaat betreft — dit is vanzelfsprekend niet in dezelfde mate geschikt als in de gematigde luchtstreken, echter door de droogte, en de voortdurend waaiende passaatwinden, onvergelijkbaar veel beter dan in het allergrootste deel der tropische gewesten.

De echte tropische ziekten komen in Curaçao niet voor. Malaria, slaapziekte, gele koorts, typhus en pest zijn er even onbekend als in Nederland.

Door het klimaat en het innige contact met de buitenwereld (Willemstad biedt heel wat meer afwisseling dan een Hollandsche provinciestad) is het verblijf voor blanke werkkrachten zeer veel aanlokkelijker dan in andere tropische gewesten. Het gevolg van

deze gunstige toestanden is, dat de loonen lager, en de arbeidsprestaties grooter kunnen zijn dan elders in de tropen.

Een moeilijkheid leveren echter de lagere, ongeschoolde, ar-beidskrachten. De petroleumraffinaderijen zijn wel eens genoodzaakt geweest voor hare bedrijven arbeiders uit andere landen in dienst te nemen. De vreemde krachten bleven echter steeds in de minderheid. Het geschoolde personeel hebben zij uit gematigde luchtstreken gerecruteerd.

De bezwaren, voortvloeiende uit de schaarschte van inheemsche lagere werkkrachten, zullen echter in de toekomst hoe langer hoe minder gevoeld worden en wel om tweeërlei reden. In de eerste plaats gaat de mechanisatie der industrie in een zeer snel tempo door, in de tweede plaats zal de aanvoer van Nederlandsche werkkrachten (voor tijdelijke vestiging!) des te minder moeilijkheden opleveren, naarmate Curaçao zich meer ontwikkelt. Men bedenke dat vervoer, acclimatisatie, huisvesting, voeding en hygienische verzorging daar heel wat minder moeilijkheden berokkenen dan in de allermeeste andere tropische plaatsen.

Brandstoffen zullen daar voor een bedrijf geen bezwaren opleveren. Als bunkerhaven is er steeds steenkool aanwezig. Voorts is de stookolie van de petroleumraffinaderij, onbezwaard door vervoerkosten, te verkrijgen.

Ter dege zal rekening gehouden moeten worden met de schaarschte aan water; bedrijven, welke zeer veel water behoeven, zijn zonder meer uitgesloten.

Afzetmogelijkheden.

Noord-Amerika zal als afzetgebied waarschijnlijk niet veel beteekenis verkrijgen, en wel door het feit dat de eigen intensieve industrie ook over tropische grondstoffen beschikt.

Voor Europa bestaan dezelfde afzetmogelijkheden als voor een industrie in Nederland zelve; verdere bespreking is dus niet noodig.

Anders staat het met Zuid- en Middel-Amerika en de Antillen. In de eerste plaats denkt men aan de zeer nabij gelegen landen Venezuela en Columbia. Venezuela heft 30% additioneele rechten op alle goederen, van de Antillen afkomstig. In Columbia bestaan voor verscheidene goederen invoerverboden. Deze rechten en verboden vormen natuurlijk een ernstige handicap. Niet onmogelijk moet het echter worden geacht, dat deze landen bereid zullen worden gevonden regelingen te treffen, zóódanig, dat de additioneele rechten vervallen of verlaagd dan wel invoerverboden

geschorst worden voor goederen, gefabriceerd uit grondstoffen, die uit het desbetreffende land worden betrokken.

De Midden-Amerikaansche staten heffen, voorzoover ons bekend, geen uitzonderlijk hooge invoerrechten. Voor een economisch werkende industrie is daar zeker afzet tegen concureerende prijzen mogelijk, evenals dit het geval is op de andere antillen en in de Zuid-Amerikaansche staten, die wij hierboven niet genoemd hebben.

Men bedenke dat de Zuid- en Midden-Amerikaansche Staten wat betreft industrieele producten voor een groot gedeelte op de invoer aangewezen zijn. Als voorbeeld laten wij in de onderstaande tabel de invoer van chemische producten in Argentinië volgen, uitgedrukt in millioenen goudpesos, voor het jaar 1933. De totale invoer aan chemische producten bedroeg 71,126.175 goudpesos in hetzelfde jaar. [1])

	Vetten	Essences parfums etc.	Verven, inkt	Industrieele hulpstoffen	Patent geneesmiddelen	Diversen
Ver. Staten.	1	0,5	1,9	6,7	0,6	4,5
Engeland	—	0,3	2,3	14,5	—	—
Duitschland	—	0,3	3,0	8,5	1,3	—
Frankrijk	—	0,9	—	2,3	1,9	—
Totaal	2,9	2,8	8,6	42,1	4,8	8,9

Enkele mogelijkheden.

Eertijds bloeide in Curaçao de zoutindustrie. Het zout werd gewonnen door natuurlijke verdamping van zeewater in groote platte bassins, de zg. zoutpannen. Het zout werd niet aan raffinage onderworpen, het werd als ruw product verkocht en deed in hoofdzaak dienst voor het zouten van vleesch en visch. De geringe vraag, als gevolg van verscheidene oorzaken, doet de zoutindustrie op het oogenblik op Bonaire en St. Martin een kwijnend bestaan lijden. Op Curaçao heeft deze niets meer te beteekenen. Ir. Langemeyer heeft in zijn artikel in het Gedenkboek Nederland-Curaçao 1634—1934 er op gewezen, dat een rationeelere winning mogelijk is, die de toestand op Bonaire en St. Martin zeker kan verbeteren. Een groote winstmarge kan de verkoop van het zout als ruw product echter nooit leveren. Men is enkel aangewezen op het goedkoope vervoer per zeilschip. Bij zulk een ruw product kan de geringste verhooging van de vrachtprijs de

[1]) één goudpeso = 0,50 gulden.

rentabiliteit van de exploitatie zeer sterk beïnvloeden. Een betere weg lijkt het daarom het zout op Curaçao te raffineeren en op verscheidene chemische producten te verwerken. De verdamping van het zeewater zou slechts gedeeltelijk door zonnewarmte moeten plaatsvinden. Na een concentratie door natuurlijke verdamping, zou fabriekmatige verwerking plaats moeten vinden. Rentabiliteit is zeker mogelijk; de Nederlandsche zoutindustrie te Boekeloo, die door den aard der winning van de grondstof (mijnstof) hoogere exploitatiekosten heeft, kan zich verheugen in een bloeiend bedrijf.

Uit het zout kan gefabriceerd worden: soda, natronloog, gecomprimeerd chloorgas, bleekloog, zoutzuur enz., producten, die een behoorlijke kans maken in Zuid-Amerika een goed afzetgebied te vinden.

Hierboven is er reeds op gewezen dat de pogingen om Surinaamsche vruchten als tafelfruit te exporteeren tot nu toe steeds schipbreuk hebben geleden, en dat succes slechts te bereiken zal zijn door een grootsch opgezette onderneming, welke over ruim kapitaal beschikt. Het ligt daarom voor de hand een andere bestemming voor het fruit te zoeken, een bestemming, waarbij geringere eischen worden gesteld aan de uniforme kwaliteit der vruchten en aan de wijze van verzending. Er staan op dit gebied zeker wel wegen open.

Wij noemen de fabricage van aetherische oliën, essences, limonaden, geleien, jams en pectine. Daar de Surinaamsche plaatselijke omstandigheden voorshands de vestiging van een industrie niet begunstigen, zou de verwerking op Curaçao moeten geschieden. Veel geringere vrachtkosten zou men hebben bij de verwerking van Venezolaansch of Columbiaansch fruit.

Om eenigszins een indruk te geven van het belang der aetherische olien laten wij een staatje volgen van de Nederlandsche export gedurende de laatste jaren. Om misverstanden te voorkomen, zij er op gewezen dat een deel van wat hier verstaan wordt onder „aetherische olien" zuiver synthetische producten zijn.

Jaar	Ton	Waarde
1930	1047	ƒ 4.471.000
1931	1012	- 3.934.040
1932	898	- 3.146.000
1933	899	- 2.735.000
1ste helft 1934	454	- 1.312.000

Ook voor de alkoholbereiding zouden vruchten gebezigd kunnen worden, evenals trouwens andere tropische gewassen. Verstoking is mogelijk van meloenen, maïs, agave enz.

De eenige delfstof, die thans door Curaçao geleverd wordt, is phosphaat van zeer hoog phosphorgehalte. Deze phosphaat wordt, zonder verwerkt te zijn tot superphosphaat, geëxporteerd. De export vindt echter niet plaats naar landen, welke, oppervlakkig bezien, het meest daarvoor in aanmerking zouden komen, d.w.z. Venezuela en Columbia en andere Zuid- of Midden-Amerikaansche Staten.

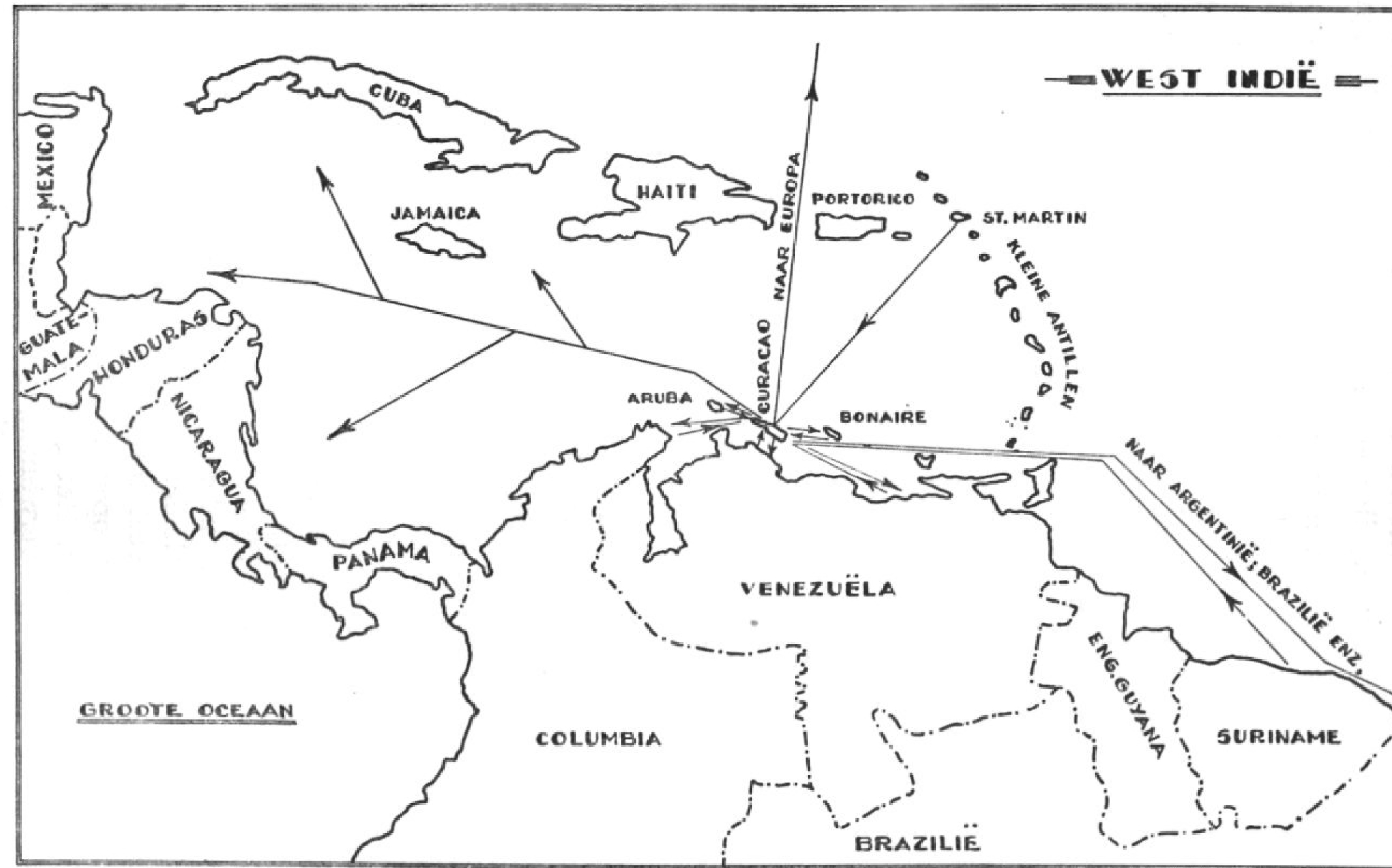
Proefzendingen naar Venezuela en Trinidad van gemalen ruwe phosphaat hebben geen succes kunnen boeken, juist doordat superphosphaat, en niet het ruwe phosphaat, werd gewenscht. Ruwe phosphaat immers heeft een veel langzamere mestwerking als superphosphaat doordat de planten de eerste veel moeilijker, opnemen.

Het is dus zeer aanbevelenswaardig dat de verwerking van het ruwe phosphaat tot superphosphaat ter plaatse ter hand wordt genomen.

Toekomst.

Wij hebben hierboven een summiere opsomming gegeven van eenige mogelijkheden, die bij behoorlijke uitwerking zonder twijfel gunstige vooruitzichten openen. Wij hebben met deze beschouwingen willen aantoonen dat het zeker de moeite waard is een ernstige studie te maken van de mogelijkheid Curaçao tot een klein industriecentrum te ontwikkelen. Een en ander wordt verduidelijkt door de bijgevoegde kaart waarbij aanvoer der grondstoffen en afzet der eindproducten door pijlen zijn aangegeven.

Een industrie op Curaçao, zal, anders dan in Oost-Indië, nooit gericht kunnen zijn op de voorziening in de behoeften van het eigen gebiedsdeel. In deze tijden, waarin het autarkische streven hoogtij viert zou men geneigd zijn de kansen gering te achten. Twee factoren moeten echter niet uit het oog verloren worden. In de eerste plaats wijzen de teekenen er op dat binnen niet te lange tijd weer een stijging van de wereldproductie te verwachten is. Heeft zich echter eenmaal een stijging van de productie ingezet, dan zal deze zichzelf met snelheid tot groote hoogte opslingeren. Zou een verbetering van de economische toestand plaats vinden, dan is er kans, dat op dit tijdperk van handelsbelemmeringen, die de wereld hoe langer hoe meer in het moeras hebben gebracht, een tijdperk volgt van (betrekkelijk) vrij ruilverkeer. Wil men van

WEST INDIË
CUBA
MEXICO
HAITI
JAMAICA
PORTORICO
ST. MARTIN
NAAR EUROPA
KLEINE ANTILLEN
GUATEMALA
HONDURAS
NICARAGUA
CURAÇAO
ARUBA
BONAIRE
NAAR ARGENTINIË, BRAZILIË ENZ.
PANAMA
VENEZUËLA
ENG. GUYANA
GROOTE OCEAAN
COLUMBIA
SURINAME
BRAZILIË

een hausse-tijdperk profiteeren dan moeten, vóór de algemeene stijging met kracht inzet, alle voorbereidingen reeds getroffen zijn.

De grondstoffen zouden betrokken moeten worden, voornamelijk uit Venezuela en Columbia, Suriname en Curaçao zelf (eventueel Bonaire en St. Martin voor zout). De uitvoer zou gericht moeten zijn naar Venezuela, Columbia en de andere Zuid- en Midden-Amerikaansche staten, de Antillen en Europa. Aruba zou nevenbedrijven hunnen herbergen.

Ter verwezenlijking van een dergelijk plan zou niet alleen in de eerste plaats een grondige studie noodig zijn van technische kwesties, maar ook politieke en handelseconomische voorbereidingen zouden aan een onderzoek onderworpen moeten worden. Alle mogelijkheden zouden systematisch stuk voor stuk onderzocht moeten worden op rentabiliteit en afzet.

Zonder veel verwijl zou men moeten beginnen met proefinstallaties op semi-technische schaal.

Vanzelfsprekend zou de volle medewerking van de regeering noodig zijn, echter de financieele opzet zou in handen moeten komen van een groep, in nauwe samenwerking ageerende, particuliere ondernemingen.

NASCHRIFT

Het is ons herhaaldelijk gebleken dat de kennis van-, en de belangstelling voor de Zuid-Amerikaansche toestanden in Nederland vrijwel gelijk aan nul kan worden gesteld. Deze stand van zaken is alleszins begrijpelijk. Nederland toch bezat in Oost-Indië een gebied met zoovele mogelijkheden tot energieontplooiing, dat het nergens anders naar om hoefde te kijken. Op het oogenblik echter, nu Oost-Indië Nederland eenigszins in de steek laat, is o.i. de tijd aangebroken om de blik ook elders te laten rondgaan. De aandacht van Nederland wordt in de eerste plaats gevraagd door Zuid-Amerika omdat daar eenige harer kolonien liggen. Een prachtig veld ligt hier bloot voor de Nederlandsche ondernemingsgeest. De Duitschers, niet, zooals wij, met rijke kolonien, als Oost-Indië, gezegend, hebben in Zuid-Amerika zeer veel tot stand gebracht. Wij Nederlanders, met een prachtige operatiebasis als Curaçao, kunnen daar nog veel meer bereiken. Het gaat er in de eerste plaats om de „kopschuwheid" te overwinnen, die bij de Nederlandsche industrieelen ten aanzien van Zuid-Amerika in sterke mate heerscht. Moge dit artikel tot het laatste doel bijdragen.

DE HERVATTING DER SURINAAMSCHE BACOVENCULTUUR

DOOR

W. R. MENKMAN

Toen indertijd besloten werd, de Surinaamsche bacovencultuur met gouvernementssteun (periode 1905—1913) te beeindigen, was het blijkbaar de bedoeling dat de liquidatie finaal en totaal zijn zou.

De United Fruit Company, verreweg de belangrijkste figuur in de bananenwereld, zoowel in als buiten Amerika, had de gelegenheid gehad, op voor haar gunstige voorwaarden, er zich van te overtuigen, of Suriname, destijds een land dat ver buiten de zone lag der bananencultuur voor uitvoer naar de Vereenigde Staten en Europa, al dan niet kansen bood, om aanplantingen van de Gros Michel-varieteit (de specialiteit der U.F.C.) vrij te houden van de elders groote verwoestingen aanrichtende Panamaziekte, tegen welke voorshands geen remedie te vinden was.

Het resultaat was negatief en de genoemde Amerikaansche onderneming trok zich terug, daarbij prompt haar verplichting nakomende, om de Surinaamsche bananenvloot op de in 1906 bij voorbaat gestelde voorwaarden over te nemen. Was er destijds eenige sprake van geweest, dat Regeering en Bestuur zich, ondanks de ondervonden teleurstelling, toch voor de bacovencultuur bleven interesseeren, als voor de toekomstige ontwikkeling van Suriname van groote beteekenis, dan zou men zeker het transportmiddel niet hebben mogen prijsgeven; contractueel bestond er geen verplichting tot dit laatste. Zelfs is de vraag gewettigd — al kan dan ook niemand die met eenige zekerheid beantwoorden — of de U.F.C. Suriname wel zoo gemakkelijk in den steek gelaten zou hebben, wanneer de tegenpartij in het bezit eener transportorganisatie ware gebleven, m.a.w. wanneer aan de Company te kennen ware gegeven, dat van de bevoegdheid om aan haar de vier Surinaamsche vruchtenschepen over te doen, geen gebruik zou worden gemaakt.

Overigens zouden, wanneer er voorzien was dat de bacovencultuur te eeniger tijd wederom voor Suriname van belang zou kunnen zijn, verschillende vraagstukken, welke er zich aan vastknoopen, geen oogenblik uit het oog mogen zijn verloren en dan zou er thans allicht geen studie of onderzoek meer noodig zijn, om te kunnen vaststellen of, althans voor zoover betreft de in Suriname bestaande condities, hervatting der cultuur mogelijk is. De sedert het liquidatiebesluit van 1910 verloopen tijd lijkt ruimschoots voldoende, om alles te weten te komen wat er door studie en experimenteering op cultuurtechnisch en phytopathologisch gebied ter plaatse te leeren viel.

In 1912 voerde Suriname voor het laatst bacoven naar de V.S. uit, in 1913 gingen eenige proefzendingen naar Europa en in 1914 maakte de wereldoorlog voorloopig een einde aan de pogingen van particuliere zijde, om voor het product der nog in stand gebleven aanplantingen een afzetgebied te vinden, los van de U.F.C. en haar organisatie. Sedert heeft af en toe het vraagstuk der bacovencultuur wel weder eens de aandacht bezig gehouden, maar het heeft tot 1933 geduurd, voordat het opnieuw wat men noemt in het brandpunt der belangstelling is komen te staan.

Na hetgeen hierboven opgemerkt is aangaande het verloop der vorige bacovenonderneming, blijft er weinig reden bestaan voor de verwachting dat men thans vasteren grond onder de voeten zou hebben dan het geval was toen, in 1906, met de U.F.C. gecontracteerd werd; het tegendeel is zelfs eerder waar.

Destijds was men althans zeker van vervoer en afzet en was het risico voor Suriname beperkt tot de twee mogelijkheden dat *a*) de cultuur, in engeren zin, zou mislukken, of *b*) de voor tien jaar vastgestelde verkoopprijs zou blijken geen voldoende winst te laten. Thans zouden opnieuw oplossingen moeten worden gevonden, zoowel voor het vervoer- en het afzet- als voor het cultuurprobleem.

In 1905 werd het niet verantwoord geacht bacoven voor export te gaan produceeren, tenzij afzet in de V. S. verzekerd was en wel met de U.F.C. als koopster. Thans is de positie van genoemde Compagny nog altijd zeer sterk, hoewel natuurlijk ook zij aan concurrentie het hoofd heeft moeten bieden; geen verdediging behoevende monopolies bestaan nu eenmaal niet, ook in Yankeeland niet. In Haïti, een eiland zóó gunstig gelegen, dat versch tropisch fruit van daar, evenals van Cuba, Jamaica en Porto Rico, onafgekoeld naar de V. S. kan worden overgebracht, zijn ook bananen gekweekt voor export (zelfs Gros Michel-bananen),

onafhankelijk van de U.F.C.-organisatie. Na een mislukking in 1930, werd een onbeduidende hoeveelheid naar New York verscheept in 1931, gevolgd door een wat grooter kwantum in 1932. Dat echter de U.F.C. en de in de V. S. in belangrijkheid op haar volgende Italiaansche onderneming een ook maar eenigszins aanzienlijk deel van haar terrein door de Haïtiaansche bananen veroverd zouden hebben gezien, heb ik niet gelezen en geloof ik ook niet; mede door haar sterke verkooporganisaties worden zij de natuurlijk telkens opduikende „outside competition" meestal spoedig de baas.

Intusschen is in de laatste decenniën de Europeesche markt voor tropisch fruit sterk in omvang toegenomen; men koopt tegenwoordig zelfs in de Zwitsersche bergen Westindische bananen. Voor deze vergrooting van debiet echter heeft vooral de U.F.C. zich ingespannen — of de combinatie waarin zij een belangrijke rol speelt — en dat op dit terrein een nieuwe concurrent zich niet zonder groote moeite, veel vakkennis en ruime middelen een plaats van eenige beteekenis zou kunnen veroveren, lijkt voor de hand te liggen. De levensgewoonten en de koopkracht van den consument in de Angelsaksische wereld hebben er niet weinig toe bijgedragen den afzet van bananen op te voeren tot het huidige peil; zoowel de V. S. als de Britsche eilanden evenwel gaan gebukt onder den ongunst der tijden en in beide gebieden is het betaalmiddel — in ongeveer gelijke mate — in waarde gedaald. Om van den toestand op het Europeesche vasteland niet te spreken.

Ook elders dan in de productielanden van weleer is de teelt van bananen voor export ter hand genomen. Brazilië en de Westkust van Afrika zijn, evenals Suriname, aangewezen op vervoer „in cold storage", liggen zelfs verder van de Europeesche markten verwijderd, maar verkeeren, wat scheepvaartverbinding betreft, in gunstiger omstandigheden.

Nederland ten slotte is nog geen bananenconsument van zeer groote beteekenis en zelfs aan de voorziening van deze markt heeft Suriname nog nimmer deelgenomen.

Alles bij elkander lijkt de tegenwoordige tijd niet bepaald bij uitstek geschikt voor een hervatting der meer dan twintig jaar geleden opgegeven Surinaamsche bacovencultuur.

Gegeven de economische impasse evenwel waarin onze Zuidamerikaansche vastelandskolonie ook thans weder is komen te verkeeren, is het alleszins verklaarbaar, dat die cultuur opnieuw in sterke mate de aandacht is gaan vragen. In één opzicht is

de toestand nog dezelfde als vroeger; Nederland beschikt nog altijd niet over een overheidsorgaan dat zich bij voortduring met de economische vraagstukken, problemen en puzzles onzer Amerikaansche gebiedsdeelen — zoowel Curaçao als Suriname — bezig houdt. Nog steeds verzamelen de deskundigen ter plaatse gegevens aangaande exploitatie, productie en kosten, maken zij berekeningen en werken zij op grond van die berekeningen plannen uit, maar het commercieele complement ontbreekt. Aangaande afzetmogelijkheden, marktposities, verkeerseischen en te bedingen prijzen, verkeeren de locale instanties natuurlijk in het duister, behalve voor zoover betreft de allernaaste omgeving. Dit geldt niet alleen ten aanzien van nieuwe cultures in Suriname (rijst, maïs, vruchten enz.), maar evenzeer met betrekking tot de kansen der zoutwinning op onze eilanden in de Caraibische Zee en een analoog gebrek aan coördinatie zal zich wellicht doen voelen, wanneer ter hand mocht worden genomen het probleem van nieuwe bestaansbronnen voor de bevolking dier eilanden, uit land- en tuinbouw, veeteelt, bodemontginning en inheemsche industrieën [1]).

Wat nu betreft de Surinaamsche bacovencultuur geeft het brochuretje „Een levensbelang voor Suriname", uitgegeven door de redacties van „Suriname" en „De West" te Paramaribo een overzicht van den stand van zaken; het bevat de verhandelingen in de Koloniale Staten over het onderwerp in kwestie — met eenige supplementen — en is een bespreking alleszins waard.

Op 24 April 1933 deden vier, wel en niet bij den landbouw belanghebbende personen een voorstel aan den toenmaligen gouverneur, om — natuurlijk met gouvernementssteun — een oppervlakte van 1200 H.A. met bacoven (van de Congovariëteit, waarvan in het Koloniaal Verslag over 1912 verklaard werd dat zij immuun was gebleken voor Panamaziekte) te beplanten. Van deze oppervlakte zou de oogst voldoende zijn om wekelijksche verschepingen van 20.000 bossen mogelijk te maken; men meende dus op een opbrengst van 800/900 bossen per H.A. per jaar te mogen rekenen. Het ligt voor de hand — en dat zullen de auteurs van het plan zelf ook wel hebben ingezien — dat de rentabiliteit eener bacovencultuur voor uitvoer staat en valt met de absolute mogelijkheid om geregeld passende scheepsgelegenheid te vinden voor de verzendingsrijpe vruchten, tegen een niet prohibitieve

[1]) Zie aangaande deze laatste het artikel van Ir. P. Cohen Henriquez in het avondblad van De Telegraaf van 22 December 1934.

vracht en met de zekerheid van verkoop tegen loonenden prijs, ter plaatse van bestemming.

Opgemerkt moge worden, dat het contract met de U.F.C. van 1906 een jaarlijksche opbrengst voorzag van slechts 500 bossen (Gros Michel-bacoven) per H.A., maar dat in 1923 een vertegenwoordiger der zelfde U.F.C. oogsten van 360 bossen per jaar en per acre (bijna 900 bossen per jaar en per H.A.) voor Jamaica als normaal voorstelde [1]). Intusschen heeft de eerste onderteekenaar van het hooger genoemde ontwerp op een Surinaamsche plantage een daadwerkelijk resultaat verkregen, met een proefveld, van 1000 bossen (Congobacoven) per jaar per H.A. Een publicatie van de U.F.C. bevatte eens een plaatje van 1250 planten per manzano (0.7 H.A.), zes maanden nadat de knollen waren uitgezet [2]).

De gouverneur van Suriname in 1933 toonde zich een voorstander van het hervatten der bacovencultuur voor uitvoer, als een middel om den plantagelandbouw (d.w.z. de koffiecultuur) op een doeltreffender wijze te steunen, dan tot dusver geschiedde. De Liberiakoffie wordt geacht in Suriname zóó goed te gedijen, dat alleen de sedert een aantal jaren zeer lage prijs aan de rentabiliteit der cultuur in den weg staat, om welke reden zij door steun uit de openbare kas kunstmatig op de been gehouden wordt. Niettegenstaande dien steun neemt het aantal plantages af; zonder dien steun zou de plantagelandbouw ineenzakken. Niet meer in bedrijf zijnde plantages verwaarloozen snel (kapitaalvernietiging) en men wil den grooten landbouw in het leven houden, hoewel men er zich van bewust is, dat de cultuurgrond van verlaten plantages alleen voor de productie verloren gaat, voor zoover die grond niet door den kleinen landbouw geoccupeerd wordt. Het agrarische bevolkingsdeel dat zelfstandig den landbouw beoefent, heeft de neiging in getalsterkte toe te nemen en overtreft reeds lang het plantage-arbeid verrichtende gedeelte aanzienlijk.

De gouverneur bleek van meening, dat de thans voor steunverleening vereischte gelden nuttiger zouden kunnen worden besteed en met een betere kans op terugvloeiïng in de openbare kas, wanneer die gelden werden aangewend om aan de koffieplantages een winstgevende bijcultuur te verschaffen, waarvoor dan de bacovencultuur voor uitvoer bij voorkeur in aanmerking

---

[1]) Daily Argosy, Demerara, Sept. 7 1923.
[2]) Dr. R. Rung. Die Bananencultur. Petermanns Mitt. 1911.

zou komen. Ook in de behoefte van den kleinen landbouw aan een exportproduct zou de bacoventeelt kunnen voorzien.

Een nota van 30 Juni 1933 bevatte een door den gouverneur uitgewerkt plan, om op bestaande plantages in twee jaar tijds 1400 H.A. met bacoven te beplanten. Van deze oppervlakte zouden in het eerste productiejaar 2 maal per 3 weken 10.000 bossen geoogst kunnen worden, in het tweede productiejaar 16.000 bossen per week en de tegenwoordige steun aan de koffiecultuur zou gaandeweg verminderd kunnen worden, naar mate inkomsten uit de bijcultuur verkregen zouden worden. De raming der opbrengst, nog geen 600 bossen per jaar en per H.A. van een voor de helft in vollen bloei zijnden aanplant, werd in Suriname als een conservatieve beschouwd.

Het ontwerp in kwestie hield zich, uit den aard der zaak, alweer voornamelijk met de cultuurmogelijkheden bezig, hoewel de landvoogd meende, dat volstaan zou kunnen worden met een over twee jaren verdeelde subsidie van een half millioen gulden. Tegenover deze betaling door het gouvernement zou de gegadigde het in cultuur brengen op zich moeten nemen en óók de organisatie van verscheping en verkoop, hij zou garantie moeten geven voor de richtige nakoming zijner verplichtingen en het risico moeten aanvaarden dat de te verschepen hoeveelheden beneden de raming zouden blijven. Dat hier slechts bloot een desideratum gesteld werd, zonder voldoenden grond voor de verwachting, dat een gegadigde te vinden zou zijn, bereid om de gestipuleerde voorwaarden te aanvaarden, is duidelijk.

In de Kol. Staten werd op 16 Augustus 1933 m.a.s. een motie aangenomen, waarin instemming met het plan betuigd werd; economisch gesproken, zoo werd betoogd, zou echter alleen een zeer spoedige hervatting der bacovencultuur beteekenis hebben en, gegeven den crisistoestand — zoowel van kleinen als van grooten landbouw — zou een lang uitstel funest zijn. Alsof die hervatting een oplossing ware, waarnaar men de hand maar heeft uit te steken, zoodra de nood aan den man is!

Een andere instantie, de Surinaamsche Landbouw Vereeniging, of althans haar bestuur, had bezwaren en achtte betere voorbereiding en voorafgaande proefnemingen — natuurlijk uitsluitend het cultuurvraagstuk betreffend — gewenscht; zij begon zelf met proefvelden aan te leggen.

In het najaar van 1933 ging de Surinaamsche landvoogdij in andere handen over en op 4 Mei 1934 werd in de K.S. een beroep gedaan op den nieuwen gouverneur, opdat deze zich de zaak

der bacovencultuur ernstig zou aantrekken en daardoor zou bevorderen, dat de plantagelandbouw voor den ondergang behoed werd.

De beoordeeling van het plan van den afgetreden gouverneur intusschen, waarmede rijksgelden gemoeid waren, was natuurlijk bij den minister van Koloniën en deze legde het voor aan den Ondernemersraad voor Suriname, welke laatste in een in December 1933 uitgebracht advies instemming met het principe betuigde en een nadere uitwerking toezegde. Voordat deze laatste gereed was, werd uit Suriname het optreden eener bladziekte in de proefaanplantingen gerapporteerd. Niettemin had de nadere uitwerking voortgang en er kwam een project tot stand, dat door den genoemden Raad aan de S.L.V. ter fine van advies werd voorgelegd, maar, onder de bestaande omstandigheden, slechts als een theoretisch plan mocht gelden.

Dit theoretische ontwerp was tevens een grootsch ontwerp, in zooverre dat het voorzag in een beplanting van 3200 H.A. met bacoven, in het in de vaart brengen van schepen met een vervoercapaciteit van 50.000 bossen en in een verkooporganisatie; er zouden ettelijke (hoevele?) millioenen kapitaal mede gemoeid zijn. Als vrachtcijfer werd gecalculeerd 60 cents per bos, als verkoopprijs voor den planter eveneens 60 cents en als opbrengst (in Europa) *f* 1.75 per bos. Of dit ontwerp niet ook met betrekking tot verscheping en afzetmogelijkheid een theoretisch ontwerp was — om van kapitaalvoorziening en rentabiliteit niet te spreken, tenzij er uitsluitend aan overheidsbeheer gedacht werd — lijkt geen geheel en al ongemotiveerde vraag.

Hierbij moge opgemerkt worden, dat het oude U.F.C.-contract wekelijksche verschepingen voorzag (naar New York, half zoover van Suriname verwijderd als de Noordwesteuropeesche havens) en dat voor dezen dienst, gegeven afstand en vaartsnelheid, met drie schepen amper volstaan had kunnen worden, d.w.z. voor een regelrechten dienst Paramaribo—New York vice versa, zonder oponthoud onderweg. Ten einde echter in de behoefte aan een reserve te voorzien en om in het normale vaarplan tusschenhavens te kunnen aandoen (lading voor andere bestemmingen op de reis naar Paramaribo en bijlading van andere afscheephavens op de reis van Paramaribo) werden vier schepen in de vaart gebracht, waarvan destijds (1907) de bouwsom per schip om en bij een millioen gulden bedroeg. Deze speciaal voor den vereischten dienst gebouwde schepen waren natuurlijk van zoodanig charter, dat zij toegeladen nog juist de

laad- en losplaatsen aan de Surinamerivier bereiken konden, doch de ladingruimte was slechts voor $^2/_3$ voor het vruchtenvervoer ingericht, in verband met de — zooals wij gezien hebben lage — raming der opbrengst van de in cultuur te brengen 3000 H.A., t. w. circa 30.000 bossen per week. Projecteert men thans schepen met een capaciteit van 50.000 bossen, dan lijkt de veronderstelling niet gewaagd, dat men het oog heeft op vaartuigen waarvan de ladingruimte voor 100% op vruchtentransport ingericht is, tenzij men op kleine bossen rekent. Deze laatste veronderstelling zou steun vinden in de mededeeling van den O.R. dat het gewicht van een bos op 16 K.G. gesteld kan worden, wat geen hoog cijfer is, vergeleken bij hetgeen een „full bunch" Gros Michel weegt. Waar dan echter weder tegenover staat, dat de G.M. voordeeliger stuwt dan eenige andere soort [1]).

Ook aan de hand van deze gegevens blijft een gissing naar het aantal millioenen dat het groote project van den O.R. alleen reeds voor de aanschaffing van schepen zou eischen, nogal speculatief; men zou allereerst moeten weten welke frequentie van afvaarten de Raad zich gedacht heeft. Bekende factoren echter zijn de volgende: dat, al het overige gelijk staande, voor de vaart op Europa niet ten volle twee maal zooveel schepen noodig zijn, als voor die op New York (het oponthoud in de havens speelt op een langere reis een kleinere rol dan op een kortere), dat altijd en overal een grootere tusschenruimte dan een week tusschen twee verschepingen van bananen een bezwaar wordt geacht, dat de hoeveelheid lading naar en van Suriname, buiten en behalve de hypothetische bananen, zeer gering is en dat de gelegenheid voor het bedienen van tusschenhavens (zie de kaart) op het traject Suriname-Europa minder gunstig is dan op het traject Paramaribo—New York. Dit alles ook om te geraken tot een, zij het dan oppervlakkige waardeering van het vrachtcijfer, dat op de reis naar Europa hoogstens te besommen zou zijn, t.w. 30.000 gulden.

Hoewel de bacovencultuur onder contract met de U.F.C. geschiedenis geworden is, acht ik mij toch niet gerechtigd, de destijds geldende vervoerovereenkomst te publiceeren. Wanneer ik echter de vrachtcijfers vergelijk, dan kan ik tot geen andere conclusie komen dan deze, dat, alle omstandigheden in aanmerking genomen, de door den O.R. gecalculeerde vracht den vervoerder allerminst betere kansen geeft dan de vracht van des-

[1]) Empire marketing board; publication January 1391.

tijds. Toch zou de toenmalige dienst — welke, bij voortdurend gebrek aan volle vruchtenladingen, groote verliezen heeft opgeleverd — ook in het gunstigste geval nauwelijks winstgevend zijn geweest; de marge tusschen hetgeen maximaal besomd worden kon en het door de U.F.C. gegarandeerde minimum, was niet groot.

Wat géén geheim is, dat is de toenmaals door de U.F.C. betaalde prijs voor de bacoven; oudere Surinaamsche planters zullen zich de cijfers nog wel herinneren, t.w. 20, 30 of 35 cents (American gold), naar het seizoen, voor eerste soort, voor tweede soort de helft tot twee derden van den prijs voor eerste soort, voor derde soort, wanneer de Company daarop reflecteerde, de helft. Er is destijds wel eens aan getwijfeld of de cultuur, gegeven de genoemde verkoopprijzen, wel rendabel zou geweest zijn, al ware zij technisch geslaagd. De U.F.C. legde al haar gezag in de weegschaal, om te voorkomen dat de opbrengst van 500 bossen per jaar per H.A. overschreden werd en de dankbare Surinaamsche bodem reageerde prompt, d.w.z. dat de wijd uiteen geplante stoelen prachtige bossen produceerden, waarvoor nimmer meer dan de voor eerste soort („nine hands") vastgestelde prijs werd genoten en welke ongeschonden afgeleverd moesten worden. Of de door den O.R. gecalculeerde prijs van 60 cents (Nederlandsche munt), in Suriname, een hooge of een lage is, hetzij voor den kooper of voor den verkooper, hangt wel in de eerste plaats af van de eischen welke aan het product gesteld zouden worden. Afgezien nog van de varieteit, is „bos" of „tros" een nogal vaag begrip.

De bij import in Europa te bedingen prijs van *f* 1.75 per bos is gebaseerd op een gewicht van 16 K.G., tegen 11 cents per K.G. Volgens den O.R. was (eind 1934) de Europeesche markt gedemoraliseerd (afzetmoeilijkheden in Duitschland, contingentering in andere landen) en de prijs daardoor gedaald tot het ongekend lage peil van 7 à 8 cents per K.G., tegen twee à drie maal zooveel in vroeger jaren. Inderdaad, ik heb een nota vóór mij liggen van Juli 1930, van een Nederlandsche importzaak, die uitsluitend „Fyffes"-bananen leverde en destijds aan den winkelier 55 cents per K.G. berekende. Natuurlijk koopt een „importeur" hier te lande (regelrecht?) van de buitenlandsche onderneming, die de lading uit het productieland ontvangt en hebben wij dus in ieder geval te maken met een eerste hand (de werkelijke importeur) en een tweede (de grossier); de bruto winst van laatstgenoemde is allicht niet onaanzienlijk, want hij

heeft, evenals de winkelier, risico van bederf en, procentsgewijze, hooge kosten. Thans (Januari 1935), betaalt men in den winkel 25 cents voor een Kilo niet zoo heel mooie bananen.

In ieder geval blijken de prijzen, waartegen uit het schip verkocht wordt, sterk te fluctueeren; in de V.S. is dit eveneens het geval. De U.F.C. en de in belangrijkheid op haar volgende bananenonderneming te New York, verkoopen de in afgekoelde scheepsruimte en dus met een zeer gering risico van bederf overgevoerde vruchten liefst zeilende en verder hebben zij eigen verkooporganisaties, over groote consumptiegebieden verspreid. En ten slotte hebben te New York nog veilingen aan boord plaats, direct na aankomst van schepen welke onafgekoelde bananen aanvoeren. De prijsschommelingen worden beheerscht door de invloeden van seizoen, aanvoeren en concurrentie. Toch konden indertijd aan de Surinaamsche planters de prijzen voor tien jaar gegarandeerd worden, waarbij dan met belangrijke commercieele risico's voor de Company rekening gehouden moet zijn.

Dat er ook in Europa aan den verkoop zeer veel vast zit, dat de commercieele aangelegenheid ook in de goede tijden een ingewikkelde is, mag veilig worden aangenomen. Hoe zou de gedemoraliseerde Europeesche markt zich gedragen, wanneer — om dit geval nu maar eens te stellen — in Suriname enkele jaren geleden de cultuur van bacoven op eenigszins groote schaal ware hervat en thans van daar ladingen van 30.000—50.000 bossen arriveerden?

Intusschen staat nu wel vast, dat ook over eenige jaren de Surinaamsche bacoven niet in zulke hoeveelheden op de Europeesche markten geintroduceerd zullen worden, want bij den O.R. is het groote plan voorloopig van de baan. In het laatst van het vorige jaar bleek, dat de Raad het vooralsnog niet verantwoord achtten, gegeven de opgetreden bladziekte en met het oog op sommige nog onopgeloste cultuurtechnische vraagstukken, het theoretische en omvangrijke plan aan de orde te stellen en deze organisatie daarom gekomen was tot een „tusschenplan". Dit kleinere plan komt neer op het huren van 150 H.A. plantagegrond, welke oppervlakte, vermeerderd met 50 H.A. van den kleinen landbouw en met de reeds aangelegde proefvelden (± 30 H.A.) bestemd zouden worden voor beplanting met bacoven, onder de leiding van een landbouwingenieur en twee landbouwkundigen. Voor het transport zouden in drie van de vier thans in de vaart zijnde stoomschepen koelruimten kunnen worden ingericht, met een capaciteit van 5000 bossen per schip, kosten

130.000 gulden. De Surinamedienst, waarin deze schepen varen, is een driewekelijksche en, aangezien een van de vier niet voor het bacoventransport ingericht zal kunnen worden, zou, na aanvang der productie, telkens na drie afvaarten een tusschenruimte van zes weken ontstaan. Op deze wijze werkende meent men in 1938 voldoende ervaring opgedaan te kunnen hebben, om op de vraag of een hervatting der bacovencultuur op groote schaal kansen biedt, een beslist antwoord te kunnen geven.

Dit nieuwe ontwerp vond in het Surinaamsche vertegenwoordigende lichaam niet wat men mag noemen een gunstig onthaal en dat is begrijpelijk; de Staten waren door het „groote" plan van den O.R. met nieuwe hoop bezield geworden, de gouverneur had reeds studiecommissies benoemd en nu bleek dat men zich met een doode musch verblijd had.

In de zitting der K.S. van 29 Nov. 1934 werden al de nadeelen van het „tusschenplan" in het licht gesteld; het zal de beslissing betreffende de hervatting der bacovencultuur op groote schaal tot 1938 opschorten, het zal allicht even kostbaar zijn als het gouvernementeele plan van 1933, de bestaande plantages zullen niet direct zelfstandig aan de cultuur deelnemen en de verschepingen zullen met onvoldoende regelmatigheid en frequentie plaats hebben.

Bij dit alles werd, dunkt mij, uit het oog verloren, dat het plan van 1933 een half plan was (het liet de verschepings- en de afzetaangelegenheid in het midden) en het groote plan van 1934 een theoretisch, een papieren plan. Dat de kosten verloren zullen zijn, wanneer er van hervatting op groote schaal niets komt, spreekt van zelf; wij hebben thans met een proefneming te doen evenwel en proeven kosten altijd geld. Dat, bij driewekelijksche, respectievelijk zeswekelijksche verzending, fruit verloren zal moeten gaan, speelt principieel geen rol, omdat de proef welke men nemen wil, andere vraagstukken moet oplossen, dan dat der meest economische verscheping. De bestaande koffieplantages worden reeds gesteund en zullen natuurlijk steun moeten blijven genieten tijdens de proef met de bacovencultuur, wil men die bedrijven niet laten verdwijnen; zouden zij ook door welslagen der proef niet gebaat kunnen worden, dan behoefde die proef niet genomen te worden, want wij moeten aannemen, dat het nog steeds in de allereerste plaats gaat om den bestaanden grooten en niet b.v. om den kleinen landbouw.

Eén belangrijk punt kwam in de discussies van 29 November naar voren; wanneer in de komende periode de levensvatbaar-

heid eener hervatte bacovencultuur op grootere schaal blijkt, zoo zegt men, dan zullen de millioenen kapitaal welke daarvoor noodig zullen zijn, verschaft worden. Bestaat dienaangaande wezenlijk zekerheid en hebben de belanghebbenden bij den plantagelandbouw de kans, dat de tegenwoordige omstandigheden, waaronder het bedrijf, ondanks den steun, langzaam dood dreigt te bloeden, binnen enkele jaren plaats zullen maken voor een veel gunstiger situatie, die van met een nieuw uitvoerproduct in behoorlijken doen te geraken, dan is er voor hen alle reden tot tevredenheid. Hun wordt dan meer geboden dan zij, in aanmerking genomen den tegenwoordigen toestand van den tropischen landbouw in het algemeen — en de mérites der bacovencultuur nuchter beoordeeld — eigenlijk verwachten konden.

De zitting der Staten werd besloten met het aannemen eener motie, ditmaal met op één na algemeene stemmen, waarbij er op aangedrongen werd, dat Regeering en Bestuur het gouvernementeele plan van 1933, al dan niet gewijzigd naar de omstandigheden, opnieuw in overweging zouden nemen.

Met een enkel woord werd in de Statenvergadering van 29 November gewag gemaakt van een Deensche reederij, die bacoven „in cold storage" zou vervoeren van Brazilië naar Europa en vruchten (welke?) van Martinique en Guadeloupe naar Frankrijk, alsook zich interesseeren zou voor een (toekomstige) bacovencultuur in Fransch Guyana. Op 4 Dec. 1934 wendden een viertal personen zich tot den gouverneur, met de mededeeling, dat een vertegenwoordiger dier reederij een „aanbieding" zou gedaan hebben, om voor passende scheepsgelegenheid te zorgen, telkens wanneer er 3000—5000 bossen bananen te verzenden zullen zijn en, minstens één maal per twee weken Suriname te doen aanloopen. Zij zou „zeer milde" bepalingen willen toepassen ten aanzien van foutvracht wegens gemankeerde verschepingen en dat zij een zekere „bemiddeling" zou willen verleenen, bij den afzet in Europa, zou „niet uitgesloten" schijnen. De requestranten meenden dat thans de vicieuze cirkel als verbroken mocht worden beschouwd, een opvatting welke rijkelijk optimistisch lijkt.

Stelt men het bacoven vraagstuk van thans tegenover dat van 1906, dan treedt een eigenaardige tegenstelling naar voren; destijds bood een onderneming met een domineerende positie op de grootste bananenmarkt der wereld aan, de Surinaamsche bacoven gedurende tien jaar ter plaatse tegen een vasten prijs te koopen, doch zij behield zich het recht voor, zich terug te trek-

ken, wanneer Suriname haar kwantitatief of kwalitatief niet leverde wat zij noodig had, thans is er getracht moeten worden, een onderneming of combinatie te vinden, in staat en bereid hetzelfde te doen, wanneer gebleken zal zijn dat Suriname marktwaardige bacoven in zekere hoeveelheden geregeld kan produceeren. Een bestaande bacovencultuur was er destijds niet en is er ook thans niet.

De geschiedenis der banaan, als consumptieartikel buiten de tropen, is een roman, welke geacht worden kan aangevangen te zijn met de bemoeienissen van Captain Lorenzo D. Baker van Boston, met de bananen van Jamaica, omstreeks 1870 en met die van Sir Alfred Lewis (destijds nog eenvoudig Mister) Jones, van Liverpool, met de bananen der Canarische eilanden, een tiental jaren daarna. Thans leven wij een halve eeuw later en wanneer men wil trachten Suriname, door middel der bacovencultuur, economisch te verheffen, dan moet men beginnen met over de techniek en de organisatie te beschikken, welke de pioniers langzamerhand verkregen hebben; dan moet men iets uit den grond stampen, wat elders langzaam is kunnen groeien. Het daaraan verbonden groote risico echter zal — mutatis mutandis — eveneens aanvaard zijn moeten worden, met betrekking tot de thans reeds zeer aanzienlijke Braziliaansche bananencultuur.

Wat in 1906 de U.F.C. gedaan had weten te krijgen, dat zij, voor zoover de cultuur en de levering betreft, met niemand anders dan met het Surinaamsche gouvernement te maken zou hebben, dat zal ongetwijfeld ook geeischt worden door den gegadigde voor het nieuwe product; dit in aanmerking genomen, zal de hervatting der cultuur niet uitsluitend een particuliere, commercieele aangelegenheid zijn, maar een van openbaar belang. Zooals trouwens het geheele Surinaamsche economische probleem, een aangelegenheid van openbaar belang is.

Zonder den prikkel van overheidssteun en overheidsgaranties, zou het vraagstuk der hervatting van de Surinaamsche bacovencultuur voor de zakenwereld moeilijk van belang kunnen zijn, tenzij een der volgende omstandigheden aanwezig was:

1° Suriname geacht zou kunnen worden een bepaalde markt goedkooper te kunnen voorzien dan eenig ander productieland,

2° sterke vermindering van productie in andere gebieden te verwachten zou zijn; men denke aan de Panamaziekte, welke zich voor het eerst in 1903 geopenbaard heeft, in de Gros Michel aanplant in Centraal Amerika,

3° snelle vermeerdering van consumptie tegemoet gezien zou mogen worden, hetzij uit natuurlijke oorzaken, hetzij omdat het publiek blijk zou hebben gegeven, tot grootere consumptie „opgevoed" te kunnen worden,

4° een bepaald afzetgebied voor Surinaamsche bacoven gereserveerd zou kunnen worden; ten slotte zou Nederland eigen koloniale producten kunnen gaan beschermen, doch het is de vraag of de eigen, moederlandsche consumptie van bacoven, hoewel de import in 1930 bijna driemaal zoo groot was als in 1920, alléén een werkelijk belangrijke exportcultuur in Suriname op de been zou kunnen houden.

Particulier kapitaal en particulier initiatief zullen ook geen andere nieuwe cultures in Suriname tot stand brengen, wanneer niet een der hier genoemde factoren zich doet gelden; men bedenke echter, dat de banaan in Europa geen levensbehoefte is, maar een „fancy"-artikel.

De hervatting der bacovencultuur in Suriname zal natuurlijk slechts door gouvernementssteun mogelijk gemaakt kunnen worden en dat stempelt reeds bij voorbaat de onderneming tot een geforceerde, wat op zich zelf volstrekt niet met een veroordeeling gelijk behoeft te staan. Wil men het doel, dan moet men ook het middel willen; wanneer men dan de dingen maar nuchter blijft zien en er zich rekenschap van geeft, dat begonnen moet worden met uitgaven te doen, welke later misschien zullen blijken ook al weder onproductief te zijn geweest.

Amsterdam Januari 1935.

HET KIKVORSCHMOTIEF IN SURINAME EN ELDERS

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

In een kort geleden voor dit tijdschrift samengesteld artikel betreffende geneeswijzen bij Zuid-Amerikaansche Indianen, wees ik op merkwaardige overeenkomsten in gedachten, die zich soms voordoen bij volken van geheel verschillenden oorsprong, of verkeerende in verschillende stadia van ontwikkeling. Op die overeenkomsten wil ik terugkomen. Ik had ze te voren, op een ander gebied, in het licht gesteld, doordat ik in een Argentijnsch tijdschrift belangwekkende overeenkomsten besprak tusschen ornamenten van verschillende oorsprong. Daar ging het om het kikvorschmotief in Suriname en elders. Naar aanleiding van dat opstel, waarover straks, zal ik later vernomen bijzonderheden mededeelen; bovendien bronnen noemen, die mede bij den tegenwoordigen stand van het vraagstuk kunnen dienen tot opheldering.

Mejuffrouw G. Duyvis, assistente aan het Berlijnsch Museum voor Volkenkunde, die ik in 1930 op het Amerikanisten Congres te Hamburg en in den zomer van 1934 op het Congres van anthropologische en ethnologische wetenschappen te Londen ontmoette, schreef mij, over het laatst aangehaalde artikel: De kikker of pad speelt in geheel Zuid-Amerika een groote rol; zij wordt overal afgebeeld, zij het dan dikwijls meer naturalistisch. In N. W. Argentinië wordt zij in verband met regen vereerd, komt ook in dien zin in verhaaltjes (mag ik ze sprookjes noemen?) voor.

Ik heb er het fraaie werk van wijlen den Zweedschen ontdekkingsreiziger Eric Boman, „Antiquités de la région andine de la république argentine et du désert d'Acatama", verslag van de wetenschappelijke expeditie G. de Créqui Montfort en E. Sénéchal de la Grange, Parijs, Imprimerie nationale, Libr. H. le Soudier, 1908, op na geslagen en daar gevonden, dat de oude inwoners van de Diaguiten-landstreek ware meesterstukken van gehouwen steen vervaardigden, vooral mortieren en steenen vaten, versierd o.a. met gebeeldhouwde kikvorschen of padden, die op

bewonderenswaardige wijze naar de natuur zijn genomen. De eigenaars willen ze aan niemand afstaan.

In de Yocavil-vallei werden vele graf-urnen van kinderen gevonden, bedekt met zwarte of gekleurde beschilderingen die van groote verbeeldingskracht bij de artisten getuigden en van een zeer bijzonderen kunstsmaak; onder tal van zoogenaamde geometrische figuren treft men voorstellingen o.a. van kikvorschen aan. Van de Puna van Jujuy kent men een groote schijf van gesmolten koper van 8 d.M. diameter die een gestyliseerd dier, vermoedelijk een pad of kikvorsch, vertoont, waarvan het lichaam met een kruis is versierd. Op blz. 681 vindt men een plaat met primitieve afbeeldingen van vijf en twintig petroglyphen en teekeningen in verschillende gedeelten van Amerika.

De heer Mr. Dr. D. Albers, algemeen secretaris van het in 1924 te 's-Gravenhage gehouden Amerikanisten-Congres, dien ik erkentelijk ben voor zijn mij toegezonden boek „Uit het land der Pyramiden", den Haag, 1930, N. V. H. P. Leopold's U.M., schrijft mij, dat men in het oude Egypte een Godin onder den vorm van een kikvorsch of pad had: Hiquet. Zij rustte op een lotus en stond zoodoende met water in verband: de oerstof, waaruit alles voortkomt. Zij was een der oudste kosmische godheden, die in verband stond met „schepping" en „voortbrenging". Wederopstanding, hier bedoeld als reïncarnatie, wordt er ook door voorgesteld. Met Khnoem had zij een aandeel in de schepping der wereld. De eerste Christenen in Egypte hadden kerklampen in kikvorschvorm en schreven daarop: „Ik ben de wederopstanding". Ook bij de Maori, voegde Mr. A. aan het bovenstaande toe, komt de leven gevende kikvorsch-god voor.

Uit een werk van prof. dr. O. Bürger „Reisen eines Naturforschers im tropischen Amerika" (Fahrten in Columbien und Venezuela)", Dietrische Verlagsbuchhandlung M. B. H. Leipzig, 1923 1e deel blz. 199, noteerde ik dat Pandi, in Columbia, een bezienswaardigheid bezit in zijn „piedra pintada", een rots met hieroglyphen van de oorspronkelijke Indianen (indianischen Ureinwohner). Zulke rotsen zijn in Columbia niet zeldzaam. Die van Pandi is een reusachtig blok, dat een tamelijk geïsoleerden heuvel kroont. De hieroglyphen ontpoppen zich als roode teekeningen aan den voet van den geweldigen steen. Zij maakten op mij den indruk zegt prof. B. van zeer eenvoudige ornamenten, zooals die, welke door de Chibchas in de in grooten getale door hen achter gelaten spinschijven zijn ingesneden, of waarmede ze hun gewaad versierden. Ook verscheidene kikvorschen kan men herkennen.

Over het geheel straalt de zon. De kikvorsch werd als aankondiger (voorspeller) van het weder goddelijke eer bewezen.

Dr. Gustav Bolinder, die zich met zijne vrouw in de jaren 1914/ 1915 en 1920 in de Sierra Nevada de Santa Marta ophield en dien ik dank voor zijn fraai mij in 1925 toegezonden, dat jaar te Stuttgart bij Strecker en Schröder uitgegeven boek „Die Indianer der tropischen Schneegebirge, Forschungen im nördlichsten Südamerika" schrijft daarin, blz. 136/137, dat de priesters o.a. verschillende steenen beeldjes bezigen, die in het algemeen dieren, kikvorschen of andere, voorstellen, maar geen afgodsbeelden zijn, doch zekere magische krachten uitoefenen. Dat een steen voorstellende een kikvorsch voor regenmagie gebezigd wordt, acht dr. B. van zelf sprekend en hij haalt dan aan een zinsnede van Ruiz Blanco, dat de kikvorsch bij de Cumanogoto is: „Dios de las aguas".

In mijn aangehaald artikel, in het tijdschrift van volkenkunde van de universiteit te Tucumán van 1932 blz. 139—144 (met tien afbeeldingen) maakte ik melding van een versiering van een vaas van aardewerk, gevonden aan den oever van het meer Macupy (Amazone), welke versiering sterk overeenkomt met een kikvorschfiguur door een boschnegervrouw in een kalebas gesneden. Ik haalde verder de meening aan van Th. Delachaux, die zegt dat de kikvorsch een grooten rol speelt in de Indiaansche versieringskunst van de geheele Nieuwe Wereld; hij vond het kikvorschfiguur overal op dezelfde wijze verklaard (interprêté d'une façon analogue) en in allerlei stoffen, vederversiering, beeldhouwwerk, metalen, aardewerk. Er bestaat zelfs, zegt hij, een opeenvolging van vormen die ongemerkt van het kikvorschfiguur in een menschfiguur overgaan. Er moet aan dat verschijnsel dus een van die populaire „idées symboliques" ten grondslag liggen, dat tot zeer oude primitieve voorstellingen (croyances) opklimt.

Ik gaf in het artikel de denkbeelden over het onderwerp weer van den ontdekkingsreiziger, meer bepaald archaeoloog, Noble A. Mordini, met wien ik in 1926 op het Amerikanisten-Congres te Rome had kennis gemaakt. Deze schreef mij later: „je suis entièrement de votre avis en ce qui concerne la représentation de la grenouille (crapaud) comme symbole de l'entité mâle dans l'ornementique sudaméricaine, mais j'ignore le motif de cette assimilation". Het kikvorschmotief is volgens hem zeer bekend in de Amerikaansche archaeologie, wat doet denken dat het een ritueele beteekenis had bij begrafenissen.

Eerst thans krijg ik een boek in handen, dat voor den onder-

zoeker van mijn onderwerp in de toekomst van groot belang zal kunnen zijn. Het is het magistrale, door de Koninklijke Academie van Wetenschappen te Amsterdam in 1931 in kloek formaat uitgegeven, niet minder dan 555 + 9 bladzijden en 121 platen met tal van figuren bevattende, uitnemende werk van W. Ahlbrinck, C.s.s.R., getiteld: „Encyclopaedie der Karaïben, behelzend taal, zeden en gewoonten dezer Indianen", geïllustreerd door E. la Rose, teekenaar bij den opnemingsdienst te Paramaribo. Het is een boek van offers. In de eerste plaats om den reuzenarbeid van den schrijver, maar ook omdat, ter wille van zijn rusteloos streven nog anderen offers brachten. De schrijver zegt dank aan hen die medehielpen of wel de vervaardiging van het boek mogelijk maakten, waarmede hij in de eerste plaats bedoelt Mgr. Van Roosmalen bisschop en apostolisch vicaris in Suriname en zijn klooster-oversten. Want voor de reizen en ontdekkingstochten, om het boek samen te stellen, en de noodige Indiaansche mededeelingen en voorwerpen te erlangen, was veel geld noodig, en dat werd met bereidwilligheid verstrekt. Het boek is een schitterend monument van de Roomsche Missie in Suriname.

Behalve aan de Koninklijke Academie van Wetenschappen brengt de schrijver dank aan de Regeering, die financieele hulp heeft geboden en aan het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, dat eveneens met een subsidie bijsprong.

Zijn Eerwaarde (ik kom weer tot mijn onderwerp), vangt op blz. 282 een hoofdstuk aan met het opschrift „Oorsprong der ornamenten" en op blz. 285 een volgend, getiteld: „Tweede beteekenis of diepere zin bij de ornamenten". Zijn slotsom nopens het eerste punt (Pater A. zegt ootmoedig: wij geven over dit vraagstuk *onze bescheiden meening*), is dat de Karaïb (zeker in den aanvang) de natuur niet heeft nagebootst; dat de wijze van werken bij het vlechtwerk en bij aardewerk-beschildering hem tot figuren bracht, doch niet de geest van nabootsen zulks deed. Hij betoogt, dat men beeldspraak ontmoet bij elke schrede. Niet een patroon ter navolging heeft de Indiaan voor zich gehad, maar 't voltooide werk werd naar een wezen uit de natuur als naar zijn patroon genoemd.

De vraag of er in de figuren een diepere zin gezocht moet worden, en of de figuren symbolische beteekenis hebben, schijnt volgens Zijn Eerwaarde insgelijks ontkennend te moeten worden beantwoord. De gronden voor deze meening zijn:

a. waar aanvankelijk bij het vervaardigen der ornamenten de nabootsing der natuurwezens zelfs niet bedoeld werd, daar kan

men nog veel minder spreken van een bedoelde symbolische beteekenis, voortspruitend uit de natuurwezens.

b. dat de symbolische beteekenis later aan de figuren vastgehecht zou zijn, nadat deze n.l. reeds ontstaan waren, schijnt evenmin aannemelijk. Men moest dan immers die symbolische beteekenis thans nog kennen of ten minste men moest van zulk een zaak de sporen nog kunnen ontdekken. Doch niets daarvan. Geen enkele Karaïb (en overal hebben wij, zegt Pater A., onderzocht) weet er van. Ook niet onbewust.

c. had men symbolische beteekenis gehad, de menschelijke gestalte zou in de ornamentiek meer voorkomen. Nu ontbreekt ze bijna geheel.

De schrijver concludeert, dat de door mij in 1898 in een artikel geopperde veronderstellingen, dat de kikvorsch bij den Indiaan de mensch zou voorstellen, dat in de Indiaansche ornamentiek de kikvorsch of pad als symbool van den mensch is aangenomen, voorts dat de Indiaan de kikvorsch zou aanzien als een belichaming van de geest van vruchtbaarheid, van voortplanting, niet juist zijn. Hij heeft dienaangaande de Karaïben ondervraagd en bij hen geen enkele bevestiging van mijne veronderstellingen gevonden (misschien mijne laatste veronderstelling buiten beschouwing gelaten?)

Pater Ahlbrinck's bevinding, dat hij in de ornamenten van de Surinaamsche Karaïben geen diepere beteekenis heeft kunnen vinden, was mij reeds bekend uit zijn artikel „Carib Life and Nature", in de verhandelingen van het in 1924 te 's-Gravenhage gehouden Amerikanisten-Congres. Ik heb daarvan, in het boven besproken artikel in de „Revista" van Tucumán melding gemaakt doch daarbij opgemerkt: „Ses observations ne portent pas sur les Indiens de l'intérieur. Je doute qu'un Indien ose communiquer à un prêtre ses idées sur la fécondation, premièrement par déférence et secondement par peur des esprits".

Wanneer ik er nu bovendien rekening mee houd:

1. dat de oudste Indiaan aan de Beneden Marowijne, de in 1894 vermoedelijk reeds tachtig jaar oude Karaïb Christiaan mij zoo ernstig bij zijne weigering van mijn verzoek, om mij de innerlijke beteekenis van Indiaansche ornamenten te verklaren, gezegd heeft: *datti dé da Ingi bribi* (dat is het Indiaansche geloof);

2. dat dr. Rafaël Karsten getuigt, dat het onderzoek naar godsdienstige meeningen wel de moeilijkste arbeid is, dien de volkenkundige vakman kan ondernemen, en zeer beroemde onderzoekers in dien arbeid te kort zijn geschoten;

3. dat een volkomen redelijk en logisch klinkende redeneering van den bekenden geneesheer-folklorist dr. M. A. van Andel, zooals aangehaald in mijn artikel van Zuid-Amerikaansche ziekten en geneeswijzen, niettemin strijdt met de bevindingen ter zake van den genoemden vak-ethnoloog, dan acht ik het wenschelijk, dat de slotsom van Pater Ahlbrinck door een vakman op nieuw worde onderzocht.

Er blijft mij aan het slot van dit opstel een aangename en toch eenigszins weemoedige taak over. Het werk van Pater Ahlbrinck en de bijgevoegde platen brengen mij zoo levendig den tijd, doorgebracht aan de Marowijne, in herinnering, toen ik langzamerhand de gegevens voor mijn laatstbedoeld in 1898 uitgekomen artikel bijeenverzamelde. Over dien tijd deelde ik elders (Bulletin van het Koloniaal Museum te Haarlem 1896, 2de zeer vermeerderde druk 1908) bijzonderheden mede. De fraaie Indiaansche trom op plaat 113 meen ik uit mijn Marowijne-tijd te herkennen; op het afgebeelde „Christiaan-Kondré" heb ik een tijd lang doorgebracht; een Indiaan heeft mij daar van zijn vreugde over de natuur deelgenoot gemaakt. Maar in 1896 was ik te Albina bij de inwijding van de R. K. kerk de gast van Bisschop Mgr. Wülfingh; ik dank zijn nagedachtenis hier voor zijne vriendelijke belangstelling en vooral voor de troost, die hij mij in dagen van groote droefheid (bij het overlijden van mijn vader) heeft willen schenken. Ik herdenk wijlen pater C. van Coll, met wien ik tot 1903 in briefwisseling ben gebleven, en ik zie in gedachten Pater de Weerd, die de eerste godsdienstige bijeenkomsten te Albina hield; Pater Jhr. de Kuyper, Pater Verheyen, en ook den priester — ik weet niet of ik zijn naam mag openbaren — die door zijne heldhaftige zorg voor melaatschen, een martelaar werd en de ziekte helaas ook kreeg, en zeer smartelijk ondervond; verder den intelligenten levendigen Pater Rikke, schrijver van boeken over de creolenbevolking, en den frater, wiens naam ik vergeten ben, en die op een inspectietocht, ik meen in een zijrivier van de Coppename, door een ongeluk om het leven kwam. Zij allen schonken een deel van hun leven aan Suriname.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

Ons Zeewezen. Januari 1935, no. 1. Marineschetsen, door E. van Everdingen. Met Hr. Ms. Pantserdekschip "Zeeland" naar West-Indië.

Medische Nood. Jaargang 1934, no. 4. Het Treefgeloof in Suriname, door C. H. Simons.

The Illustrated London News. 6 October 1934 no. 4981. The Call of the West, door Sir Algernon Aspinall; Jamaica — The Queen of the West Indies. "Isle of Spring" and Land of the Blue Mountains A Tourists' Paradise, door Edward E. Long; Commerce and Industry in Jamaica; The Bathing Beaches of Barbados; The Beautiful Isles of Bermuda, Ringed Round with Reefs- in a Cobalt Sea; The Bahamas- and Nassau; Winter Sunshine Tracks — to the West Indies, The Bahamas and Bermuda.

The Journal of the Barbados Museum and Historical Society. Vol. I. May 1934, no. 3. Weather Observations and Records in Barbados 1924—1933 door C. C. Skeete; Extracts from "The Barbadian Newspaper". II. Vol. II: 1823; Proceedings of the Barbados Museum and Historical Society-First Annual Meeting, Quarterly Report of Council, Annual Report of Council; A List of Persons who left Barbados in the Year 1679, door E. M. Shilstone.

Idem. Vol. I. Augustus 1934. no. 4. The Evolution of the General Assembly of Barbados, door E. M. Shilstone; "An Account of the fatal hurricane by which Barbados suffered in August 1831", door R. W. R. M.; Captain Timothy Pinder of Barbados and some of his descendants, door E. M. Shilstone; Barbados Signal Books of 1814, door Howard M. Chapin; The Museums of the British West Indies, door F. A. Bather en T. Sheppard; Extracts from "The Barbadian" Newspaper 1825. II; Proceedings of the Barbados Museum and Historical Society.

Idem. Vol. II. November 1934, no. I. Some Aspects of a scheme for the Preservation and Exhibition of the Flora of Barbados, door dr. A. E. S. McIntosh; An Old Pocket Book, door E. M. S.; Ball of Barbados. Extracts From Wills in the Record Office; The Treatment of Negroes in Barbados in 1786 and in 1823; Instructions for the Treatment of Negroes; Negro Slavery; Extracts from "The Barbadian" Newspaper 1825 — IV.; Proceedings of the Barbados Museum and Historical Society.

De Nederlander. 21 December 1934. Nederland en de West, door C. K. Kesler.

S. Dominicus Penning. Januari 1935, Afl. 113. De Post op Bonaire,

door Pater W. de Barbanson; Curaçaosche Muziek, door P. Raph. Meussen. O.P.

De Telegraaf. 15 Januari 1935. Tweede Blad. De Kindertelegraaf. Een moedige tocht in 1634. Vier schepen naar West-Indië. Curaçao onder Nederlandsch beheer gebracht.

Suriname. 7, 11, 14, 18, 22 en 28 December 1934 en 1 Januari 1935, nos. 98, 99, 100, 101, 104 en De Bacovencultuur op Jamaica, door A. A. Dragten.

Koloniaal Missie Tijdschrift. 15 Januari 1935. Afl. 1. Een Doopleerling van Pater Donders gestorven, door A. Verheggen C.ss.R. [kapitein Jacobus, een Indiaan.]

Onze Gids. 21 December 1934, nr. 162. Uit de Oude doos. Hoe wij vroeger Kerstfeest op school vierden [in Suriname], door Jos. Rido.

Verhandlungen des XXIV Internationalen Amerikanisten-Kongresses. Hamburg 7 bis 13 September 1930. Un Manuscript de 1690 sur la Guyana Française par le Jonkheer L. C. van Panhuys (Gorinchem, Pays Bas), le Prof. Dr. M. J. Herskovits (Evanston Ill. U.S.A.), le Nob. A. Mordini (Barga, Italie).

American Anthropologist. Vol. 36, no. 2. April-June 1934. Walter E. Roth, door Melville J. Herskovits.

Journal of Negro Education, Juli 1934. A Critical Discussion of the "Mulato Hypothesis", door Melville J. Herskovits.

Het Vaderland. 22 en 23 Januari 1935. Avondblad. De cultuurwaarde van Suriname, door Tj. Pyttersen.

The West India Committee Circular. 3 Januari 1935, no. 946. British Guiana's Budget. Large Gap Between Revenue and Expenditure; Jamaica's Tourist Trade. 1933 a Record Year; British Guiana Cigarettes. A successful local Industry; Trinidad's Harbour; Agriculture in British Guiana.

Idem. 17 Januari 1935 no. 947. The West Indian Markets; The Trinidad Harbour. A Plan of the New Works; Optimism in Jamaica; The Barbados Sugar Crop; The Quakes in Montserrat; Plant Quarantine Station for the British West Indies.

Echo's uit de Missies. 25 Januari 1935, no. 2. Dat was nog eens genieten, door Sr. M. Crispine [aankomst van de Snip]; Iets over onze Curaçaosche haven en haar omgeving, door Sr. M. Batholde.

Journal of the Jamaica Agricultural Society, Jrg. 38, no. 9. Treatment of Panama disease, one root system, door M. Th. Mc Kay; The Panama disease of bananas amendment order.

Idem. no. 10 Pests of Citrus in Jamaica.

Indian Labour Inf. Jrg. 52, no. 8. Labour Disturbances in Trinidad.

Revue Bot. Appl. Agr. Tropicale. Jrg. 14, no. 158. Le bananier en Guyane Française, door D. A. Adam.

Ons Suriname. Januari 1935, no. I. Het Jubileumsjaar; Honderd jaar geleden, door W. Lütjeharms; Herdenking twee eeuwen Suriname Zending; De taak van heden, door J. van Keulen.

O. D.

UIT EEN OUD DAGBOEK

DOOR

TH. B. VAN LELYVELD

AANKOMST IN SURINAME
(3 Dec. 1894)

't Is vier uur in den ochtend.

In de diaphane duisternis wiegelt de „Prins Frederik Hendrik", stoomend met halve vaart, op den rustig deinenden Oceaan.

De boot schijnt moe en loom na den langen tocht over hoog opgolvend, woelend, eindeloos water. Uit den ijzeren schoorsteen spreidt de rookpluim zich langzaam krullend achterwaarts.

Nu slingert op het loodbordesje de bootsman, gesteund door een broeking om zijn middel, met regelmatige tusschenpoozen het dieplood ver in het klotsend water. Regelmatig galmt hij de vademdiepte naar de brug, waar af en toe een kort commando klinkt.

Hoog boven in den grooten mast spiedt de uitkijk; hij zoekt het vonkje van het lichtschip, dat ver in het duister geankerd is voor de monding der Suriname-rivier.

Er is nog niets te zien.

Dan snort plotseling fel sissend een vuurpijl uit de boot recht de hoogte in naar den nog donkeren hemel.

Om half zes doemt in het Oosten een vaag rood schijnsel op; het wordt grooter, het wordt glanzend als robijn, het wordt steeds lichter, al lichter. Totdat een albeheerschend, goudstralend morgenlicht gulden glimpjes toetst op de kruivende toppen van het immense, deinende watervlak.

In enkele oogenblikken is de zon meester van den dag geworden. Onder den egaal kobalten hemel is de zee bezaaid met al maar dansende schittering. Doch de zee heeft sinds gisteren haar doorschijnend ultramarijnen mantel afgelegd; zij is geelgroenig van kleur geworden door al het meegestuwde leem en de fijne humusstoffen van de Amazone, Marowijne en andere Zuid-Amerikaansche stroomen.

Het detachement suppletietroepen hangt, kalm turend, over de reeling van het voordek. Verlangend kijken allen naar den horizon, waarachter zij het nieuwe land zoeken dat zij dienen gaan, ieder met zijn eigen verwachtingen.

Eensklaps, als opgeschrikt, wijst er een met uitgestrekten arm naar een wazig, nauw merkbaar lijntje aan den einder. Men stoot elkaar aan, men wijst opnieuw, allen zien nu het dun donker streepje. Er is blijdschap en druk gepraat.

Door de vele ondiepten kan de boot niet den kortsten weg volgen, zij koerst in oostelijke richting, om daarna in een grooten boog de betonde vaargeul te volgen naar de monding der Suriname-rivier.

Om half acht wordt het ongeveer 10 K.M. van Braamspunt gestationneerde lichtschip gepasseerd; we zien er de eerste negers die ons schreeuwend toewuiven.

Dan komt de loods aan boord.

't Is prachtig, stil, niet te warm weer, opwekkend is de koele morgenbries. Maar zóó violent is het lichtgeschitter op de zee, dat de oogen het moeilijk verdragen.

Nog vóór het land bereikt is, komen zwart gevlekte, emeraldgroene kapellen aangefladderd; ook enkele vogels, libellen en zelfs wespen vertellen de eerste verhalen van vreemde boomen en nog ongekende bloemen.

Een half uur later stoomt de boot, bij Braamspunt, langs een dichte mangrove-vegetatie, waarvan de warrelende, zware luchtwortels, diep grijpend in de bruine modder, de trouwe verdedigers zijn van de kust.

We zijn nu in de riviermonding, maar deze is zóó breed, dat het invaren onmerkbaar plaats heeft. De bosschen worden nu wat duidelijker, totdat het groen der machtige boomen een weldadige sensatie schenkt.

Om half negen worden, op de plaats waar de Commewijne in de Suriname-rivier valt, eerst het quarantarie-station Post Leijden en dan het fort Nieuw-Amsterdam bereikt. Maar het fort toont niets dreigends, integendeel, haast idyllisch ligt het tusschen hooge palmenkruinen en het weelderig gebladerte van manja-boomen. Riant plekken de witte woningen tegen den donkeren achtergrond van diep groen. Het zwaar geschut kijkt slaperig hier en daar over de borstwering, maar vroolijk waaiert de Nederlandsche driekleur aan den hoogen vlaggestok.

De boot stopt, er moet kruit worden gelost.

In een groote overdekte tentboot, geroeid door inlandsche sol-

daten, komt de fortconmandant aan boord. Deze artillerie-collega is in wit pak gekleed en gewapend met een dito parasol.

Een uur later wordt verder gestoomd, behoedzaam, want 't is jong vloed, en dan is, zegt men, de bank vóór de plantage Jagtlust, niet ongevaarlijk.

De vaart door de breede rivier met haar lage oevers is, door tal van wisselende gewaarwordingen, een en al verrukking. Het zich verplaatst voelen in een nieuwe wereld, het voorbij gaan van plantages, waar bewoners vriendelijk wuiven met de zakdoek, het nu aanbrekend nieuwe leven vol stoute verwachtingen, dit alles en meer, doet het gemoed beven van geluk en van volmaakte vrede.

Bij een draai van een bocht, kijk, daar is rechts Paramaribo te zien; men wijst ons den toren van de Katholieke kerk, het torentje van het Finantie-gebouw, de vlag die wijduit wappert van het fort Zeelandia.

Als we dit langzaam voorbij stoomen boemt het mailschot aan boord; het wordt onmiddellijk door het fort beantwoord.

Nu verschijnt, achter een zeer ruim grasveld-plein, dat omzoomd is door statige koningspalmen, het blanke Gouvernementsgebouw; dan is er de Waterkant met het groen van wijdarmige amandelboomen; een bonte menigte krioelt langs de wit geverfde koopmans woningen.

Vroolijk is de aankomst aan de pier.

De douane komt aan boord tegelijk met een stroom van menschen in lichte, tropische kleeding. Er wordt omhelzend en handendrukkend verwelkomd, er is veel gevraag en druk gepraat.

Onder geroezemoes en lawaai gaan de passagiers aan wal.

Mijn detachement van 50 man, netjes in tenue op dek aangetreden, wordt buiten opgewacht door de militaire kapel. De oogen der kerels flikkeren, ze zijn in hun sas als ze de loopplank afgaan. Dan, onder de levendige tonen der muziek, en omstuwd door een drom van luidruchtig hossende jonge negerinnen, uitgelaten blij om de komst van nieuwe vriendjes, wordt, in brandende zon, opgewekt gemarcheerd naar Fort Zeelandia.

NAAR ALBINA
(5—9 Jan. 1905)

Aan een korporaal van de kleine bezetting van Albina heb ik het te danken, dat ik zoo spoedig na aankomst in de kolonie, vergast word op een mooi reisje. De man had, op Fransch grond-

gebied van een balling-libéré, een oude stakkerd, bij wien hij gedurende noodweer gastvrijheid had genoten, een broek gestolen, had die verkocht, enz.
Ergo een krijgsraadzaak. Als officier-commissaris krijgen een collega en ik order naar Albina te gaan tot het houden eener informatie.

Prachtig!

Tijdig ben ik aan boord van de „Curaçao", die, hoor ik, voor den vaart op de kust van Columbia was afgekeurd, maar goed genoeg bleek om geregeld de communicatie te onderhouden met Demerara en elders.

Met het oog op het getij vertrekt de boot om 5 uur n.m.

Het voordek is al vroeg vol; men vindt er schier al de Surinaamsche typen: bont gekleede negervrouwen die, hysterisch lachend, zich hajebajerig verdringen langs de reeling; naast hen min of meer fraai uitgedoste negers die, zwaaiend met de armen, een laatst adiosi schreeuwen naar de misies aan de wal; voorts Chineezen in gele, glimmende oliejassen, bedaard zittend op groote pakkisten, en doezelig turend met oogen die aan opium doen denken; Britsch-Indische koelies in sjovele plunje, den grauwen tulband losjes om het gebronsde hoofd, zijn schilderachtig neergehurkt in een hoek, teruggetrokken van al de anderen waar zij nimmer gemeenschap mede voelen.

De boot vertrekt, vaart rustig de breede, oker-bruine rivier af; de donkere oevers, met de plantage-woningen er wit plekkend tusschen, schuiven geleidelijk naar achter weg.

Als het fort Amsterdam is gepasseerd, duidt in het Westen de rossige vlammenlucht het slapen gaan der stille wouden. Onder een zalmrood licht siddert het water in opale tinten. Dan komt gauw de avond met zacht aandrijvende, ijle, donkere sluiers. Vooruit zien we, als een zwevende lichtring, het wakend oog van het 3 mijlen ver van de kust gelegen vuurschip.

Breeder en breeder wordt de watervlakte; wiegelend en schommelend heen en weer is de boot onmerkbaar de zee ingevaren; stampend, en djoekend met groote zuchten, worstelt zij tegen wind en baren. Op het volle voordek zwijgen spoedig de schetterende negergesprekken. Als een opkomende maan de golventoppen beglinstert, is het doodstil aan boord. Tot plotseling uit het vooronder mannenzang opklinkt ... de Marseillaise, daarna een ander Fransch lied, en nog een. Het blijken de wanhoopsliederen van een transport, naar Suriname gevluchte, maar weer gevangen genomen Fransche déporté's, die onder politiebewa-

king, naar het bagno worden teruggestuurd. Het wordt kalm verteld, als een doodgewone zaak.

Ik ga even kijken.

Met ontzetting zie ik in het donker een massa menschen liggen, twee aan twee geboeid.

Wat moet er omgaan in de ziel van deze hopeloozen?

Zou ik dit tragisch moment ooit kunnen vergeten?

Den volgenden morgen tegen 11 uur wordt de vier K.M. breede Marowijne-monding ingevaren, links, op Fransch Guyana, bewaakt door den vuurtoren Les Hattes, rechts, achter het Tijger-eiland, op de bocht van het vaste land, door het ijzeren Eifeltorentje Galibi [1]), dat onze vuurbaak is.

Machtig is de indruk van dezen geweldigen stroom.

Er schijnen veel zandbanken onder den waterspiegel te schuilen. Welig begroeide eilanden liggen coulisseachtig achter elkaar verspreid. Door het geruisch van de boot schrikken tallooze flamingo's en sabakoe's van de eenzame oevers op. Prachtig doet al dat rood en wit tegen het strakke blauw van de lucht als ze in groote zwermen wegvluchten naar den tegenovergelegen woudoever, om er, neerzwevende, een veiliger schuilplaats te zoeken tusschen de kronkelende luchtwortels der risophoren.

We varen aldoor vlak langs het Fransche grondgebied, omdat hier de diepste vaargeul ligt. Hoe stil is nu, hoe verlaten deze trotsche stroom. Geen boot, geen visschersschuit zelfs, is er op het immense, zonneblikkerend watervlak te speuren; ook de watervogels laten zich niet meer zien. De rommelende boot is het eenige levende orgaan op dit wijde, wijde meer. Zij stuwt het water kabbelend naar den oever tegen de rechte moko-mokosteelen, die enorme, hartvormige blaren dragen. De lichte zeebries doet alle palmenwaaiers even trillen, de waaiers der koninklijke Mauritiuspalmen, der lagere, maar elegante, dunstammige palissadepalm, der kolossale maripa- en der stekelige awarapalmen, die rijkelijk beladen zijn met groote trossen eivormige, gele vruchten. Telkens schittert in dezen, zich zelf ontwikkelenden, tropischen tuin, het fijne parwa-loof, dat overal in het land, langs de rivieren, den woudrand siert.

Zie, daar fladdert met onbedaarlijk gekrijsch een mooi-bonte ara op; hij kruist de wijde vlucht van den gier, de z.g.n. stink-

---

[1]) Met Galibi duiden de Franschen het Caraïben-ras aan; in de nabijheid van den toren bevindt zich een Indianen-nederzetting.
Zie W. I. Encyclopaedie, blz. 113.

vogel, die boven de parwa-boomen in groote cirkels zweeft, loerend op een voor den mensch onzichtbaren buit.

Veel kreekjes met schilderachtige inkijkjes werpen zich in den grooten stroom. Hier en daar rijzen, tusschen het groen, hooge palen, waarop de telegraaflijn rust naar Cayenne. Op den anderen, verren Hollandschen oever, zien we, bijna geheel verscholen in den lommer van hoog geboomte, enkele met gedroogde blaren gedekte hutten van Indianen.

Eindelijk verschijnen, bij een lichte bocht, aan beide zijden van den stroom, groepen wit blinkende woningen in de verte, links Saint Laurent, rechts Albina. Waar in een hoogen parwa-boom aan den Franschen oever een witte houten driehoek hangt — „la Dame blanche", — wendt de boot resoluut den boeg, en stuurt recht op Albina aan.

Dit bekoorlijk gelegen grensplaatsje, gebouwd op een plek waar eertijds een Indianenkamp stond, dankt zijn oorsprong aan den gewezen onderofficier Kappler, die door zijn groote toewijding voor land en volk, de eerste is geweest die daarover waardevolle gegevens schreef; in Albina dreef hij een houthandel met de inboorlingen. Thans is hier de zetel van den districtscommisaris en van den geneesheer. Als station voor de goudzoekers in de Lawa telt het enkele toko's, die in handen zijn van Duitschers of Chineezen. Overigens geeft een detachement infanterie van circa 35 man eenige levendigheid aan het plaatsje. Het is een der gezondste plekjes der kolonie, maar het leven is er duur, omdat alles langs den langen waterweg uit Paramaribo moet worden aangevoerd; wat uit Saint-Laurent komt heeft het nadeel der inkomende rechten.

Uiterst gering is de bewegingsvrijheid op Albina; er is maar één weg, die landwaarts in naar met wouden begroeide hoogten leidt, maar die eigenlijk niet meer is dan een Indianenpad, in den regentijd onbegaanbaar. Alleen de soldaten maken er gebruik van, als zij Zondags voor ontspanning in de bosschen jagen gaan.

Maar Albina geniet dagelijks van twee voortreffelijke zaken: vooreerst is het muskietenvrij, bovendien is er een verrukkelijke, van pirin's — de blauwe rivierhaai — vrije badgelegenheid in een zandigen inham der rivier, koelend overschaduwd door zwaar geboomte; een kronkelend pad, met idyllisch hangend loof, leidt er heen.

Het interessantste is de ontmoeting van Indianen en Boschnegers. De eersten bewegen zich hier, in afwijking met de stad,

waar zij min of meer gekleed moeten zijn, in hun natuurlijken staat. Opvallend bij dit natuurvolk zijn de kleine handen en voeten, de uiterst dunne polsen en enkels der vrouwen. De onderbeenen zijn, zooals veelal, geverfd met het roode koesoewé-sap.

Groot is het contrast met den magnifiek-krachtigen bouw der Joeka-Boschnegers, die vlak naast Albina hun nederzetting hebben. Superbe zijn bij de mannen de violet glanzende, forsch gebouwde tors en de sterk gespierde armen, die, in tegenstelling met de beenen, door het van jongsaf „parelen" tegen den snellen Marowijne-stroom, zich meer ontwikkeld hebben. Sommige jonge kerels, gelijk titanen, imponeeren als sculpturen van Michel Angelo. Hun vloot van lange corjalen, geduldig gehakt uit het rechte wana-hout, ligt op de zandige oeverhelling, gereed om direkt met hen af te glijden in den levendig bewegelijken stroom.

Het bejaarde hoofd van het kamp, een man met schrandere, schitteroogen, breeden neus en groote, wijduitstaande ooren, komt ons zijn opwachting maken. Den vorigen dag had ik deze autoriteit, die den kapiteinstitel draagt, naakt voor zijn hut zien zitten, zijn eenvoudig potje kokend op een rookerig houtvuurtje. Mijn verbazing is dan ook niet gering, als ik hem plotseling voor me zie in groot tenue, maar zóódanig, dat ik moeite heb om mijn noodzakelijken ernst te bewaren. Hij is deftig gehuld in een afgedankte uniformjas, met daaronder een witte onderbroek, bij gemis aan een behoorlijke wit linnen pantalon. Het hoofd is gedekt door een oud model koetsiershoed versierd met kokarde en witte struisvogelpluim, in de ooren glanzen zilveren knoppen, de bloote voeten steken in versleten gymnastiekschoenen. Zóó gevoelt hij zich werkelijk een man van beteekenis. Maar onze sabel en oranje sjerp steken hem zijn oogen uit; grinnekend drentelt hij om ons heen, tot eindelijk het groote woord er uit komt, dat hij, als kapitein, op dergelijke attributen meer recht heeft dan wij als luitenant [1]).

---

[1]) Bij een later bezoek met den Gouverneur van Asch van Wijck, deed zich een dergelijk incident voor. Het hoofd der Aucaner Boschnegers, de lastige potentaat Oseisie, was ter plaatse ontboden voor belangrijke besprekingen. Ook hij toonde groote afgunst voor mijn sjerp, en weigerde pertinent een onderhoud met Z.E., vóórdat hem een dergelijk kenteeken werd toegezegd. Eerst tegen den nacht kon deze autoriteit tot rede worden gebracht en de onderhandelingen een aanvang nemen.

De reis naar Albina is vooral belangrijk door het bezoek aan de Fransche strafkolonie [1]).

Op den terugweg wordt nabij Galibi gestopt. Door de hooge branding is het landen niet eenvoudig, het is ondoenlijk de sloep naar den oever te brengen, zoodat we door de negerroeiers naar land worden gedragen. Merkwaardig is de z.g.n. Marowijne-diamant die hier aan het strand gevonden wordt. De mooie exemplaren van dit heldere bergkristal worden, hoewel zij niet veel waarde hebben, in Amsterdam geslepen en in den handel gebracht. Ze zijn blijkbaar niet afkomstig van de hooger gelegen, bergachtige Marowijne-oevers, anders zouden zij ook in Albina of elders worden aangetroffen, maar van de rotsige kust van Cayenne, want zeestroom en branding spoelen ze wel aan op Galibi, maar niet op les Hattes.

DE WAJOMBO
(5—7 Aug. 1895)

Het is vanzelf sprekend, dat bij den Gouverneur, die er nooit tegen op ziet om, door herhaaldelijk persoonlijk bezoek, land en volk zoo goed mogelijk te leeren kennen, het verlangen is opgekomen ook de gemakkelijk bereikbare, ongecultiveerde gedeelten der kolonie te bereizen [2]). Zóó is het plan gerijpt van een tochtje naar de goed bevaarbare Wajombo, een in het alluviale land ongerepte rivier, vallend buiten de gewone waterwegen, en waarlangs zelfs in de gouden tijden geen plantages hadden gefloreerd.

Wajombo... hoe mooi klinkt die naam die denken doet aan den sonoren klank van een bronzen gong.

Verheugd is een zeker aantal gasten, dames en heeren, in het vooruitzicht van een uitstapje naar een stuk oer-Suriname.

We vertrekken den 5den Augustus, 's morgens tegen zes uur met het stoomscheepje „Nederland". Over een kalme zee wordt westwaarts gekoerst, tot we om half twee, bij de oude post Nas-

[1]) Het hierop volgende is weggelaten, omdat de strafkolonie en het strafstelsel door schrijver uitvoerig zijn behandeld in zijn artikel over „Het bagno in Fransch Guyana", verschenen in „de Gids" van 1904 en 1905.

[2]) Zes weken later mocht ik den Gouverneur vergezellen op een reis naar de Saramacca-rivier. In een overdekte sloep, gesleept door een stoombarkas, werd gedurende enkele dagen de stroom opgevaren, terwijl in medegenomen hangmatten, met daarnevens rookende vuurtjes ter afwering van muskieten, overnacht werd in een Boschneger- of Indianenkamp.

sau, de breede monding van de Coppename invaren, om daarna de grootsche lijnzwaaiingen te volgen der door hooge wouden omzoomde oevers dezer uit het verre Zuiden komende, enorme stroom.

Ongeveer 50 K.M. van de kust stort de, uit westelijke richting aanvloeiende Wajombo haar water in de Coppename. Van haar bovenloop is weinig bekend; wel heeft Voltz haar tot den oorsprong gevolgd, maar hij bracht dit punt niet in kaart.

Zoodra we, 's middags om half zes, zachtjes de Wajombo zijn ingestoomd, voelen we, dat we de maatschappelijke wereld ver achter ons hebben gelaten, om gekomen te zijn in een oord waar de natuur, zonder inmenging van den mensch, al haar rechten gelden doet. Langzaam glijden we langs de eeuwig groeiende, massale wouden, die van de oevers uit, ondoordringbaar zijn. De hermetisch dichte, wilde woeker van diktouwige lianen, van welig struikgewas en warrelige klimplanten, vormt een haast onoverkomelijke borstwering.

We noemen dat de wildernis.

Hoe hard moet ook daar de tragische strijd zijn om het zelfbehoud van elken woudreus, van elke plant, van elk daartusschen levend dier. Zonder uiterlijk geweld is die eindelooze, rustelooze strijd, maar een strijd die niets ontziet, die geduldig maar boosaardig gevoerd wordt in een wereld van onzegbare stilte, een stilte grootsch, onverstoord en alomvattend, maar een stilte die verre is van die van een ons vertrouwd beukenbosch, van die onzer eenzame plassen of uitgestrekte heidevelden. Volkomen vreemd is die tropen-woudstilte aan onze intiemste instincten, zij is eer beklemmend dan weldadig. We merken het hier, geen onzer ontkomt, zij het onbewust, aan de hypnose van deze ongekende, oppermachtige geluidloosheid en zwijgzaamheid.

Roerloos is, in de laatste zonnestralen, het rossige groen der wouden, waarin we mysteries wanen; verlaten is het vlakke water, waarin de zacht voortglijdende boot enkele lange rimpels vouwt. Voor ons uit vlucht een vogel schichtig weg, scherend over den onbewogen stroom, om dan te verdwijnen in het veilige, reeds duisterende woud.

Het wordt avond; als in een droom varen we door een violette donkerte. Maar als we om acht uur het anker laten vallen tegenover het Indianendorp aan de Sipo-kreek, is de maan zoo vriendelijk ons te onthalen op een zeldzame feërie.

Nu wordt de verleiding groot om niet aan boord te blijven. In twee sloepen wordt geroeid tot het Indianen kamp aan de Oppo-

tonno-kreek. 't Is er doodstil. Zou het kamp verlaten zijn? Welke wonderlijke sensaties bevangen ons in deze verre avond-eenzaamheid.

Den volgenden morgen wordt om vier uur het anker gelicht; we varen de rivier op tot de Notto-kreek. Na zonsopgang wordt de dag warm, heel warm; het vurige zonneschijnsel pijnigt de oogen. Geluidloos gaan we door de vreemde, alles overheerschende stilte. Zwijgend kijken we naar de mysterie-wouden, de duistere, beangstigende wouden die nu, na onophoudelijke afwisseling van dood en verjonging, het zelfde machtige aspect hebben als honderden jaren her.

Op indrukwekkende wijze steekt de monumentale Mora excelsa, boven het overig zwaar geboomte, zijn geweldig bladerdak naar boven. Naast hem dingen de Mopé en de groenhartboom — deze met zijn vorstelijke kroon van goudgele bloemen — naar de oppermacht van het woud. Heel fijn teekent zich het loof van de wilde tamarinde af tegen de reusachtige blaren van de maripa. Dichter aan den oever toont de slanke palissadepalm de gracie van zijn bouw, wedijverend met de elegante palaloe, tusschen wiens breede bananenbladen een bloedroode bloem vurig fonkelt. Al het omringende groen nog brutaler te tarten weet echter het opvallend rood van de groote, wonderlijke, met heel lange, vermiljoene meeldraden gesierde bloemen van de boschcacao; ze zijn als een fantastisch vuurwerk tusschen het hoog geboomte.

Aan den waterkant spreidt, op een immense zuil, een lokus zijn enorme takken- en bladerstel uit. Met zulk een eerbiedwaardige majesteit beheerscht hij de gansche omgeving, dat de Indiaan dezen woudkolos als heilig beschouwt. Onder de reuzenarmen en onder het veilig dicht bladerdak bouwt hij bij voorkeur zijn primitieve woning, vertrouwend op den beschermenden geest van dezen oppermachtigen, magischen reus.

Een zeldzame sensatie, met avontuurlijk tintje, is het in deze volkomen geïsoleerde wereld den natuurmensch te bezoeken in zijn eenzaam gelegen kamp. Toch gevoelde ik iets als schennis; waarom deze verscholen menschen te verstoren door ons nutteloos geweld? Heeft onze aanraking met dit uitstervend ras iets bij kunnen dragen tot hun geluk, hun moreele rust? Heeft die zelfs kunnen leiden tot een noemenswaardige betere hygiëne en rasontwikkeling?

We bezoeken de, direkt bij het water gelegen Indianenkampen aan de Tittiebo- en Donderkreek. De bewoners weten drommels goed wie de beste leveranciers zijn van het voedzaamst en ge-

zondste voedsel. De sjovele hutten immers zijn altijd omgeven door een kleine aanplant van cassave, bananen en bacoven, terwijl enkele papaja-boomen, met de pepsine-rijke, sappige vrucht, en napi's, een soort aardappelen, nooit ontbreken.

Bij onze nadering grommen de honden, de naakte kinderen schuilen schielijk weg. Als ik bij de Tittiebokreek een foto wensch te maken, trekt een der jongere vrouwen eerst een lang katoenen overkleed aan, de mannen verfraaien zich met een borstrok-achtig kleedingstuk, dekken zich met neergeslagen, oude vilten hoeden. Eenigszins gekleed moeten zij in de stad verschijnen, daarom meenden zij, dat ik hen liever fashionabel op de foto had, dan alleen met de nationale kamisa, de tusschen de beenen door gehaalde lendendoek.

Aan de Donderkreek, dicht bij het punt waar de Wajombo door-de Arrawarra met de Nickerie-rivier wordt verbonden, is de woning van het kamphoofd voorzien van een verdieping met overdekte waranda. In het ruime voorvertrek vinden we, bij allerlei pijlsoorten, een groote trom, veelvormig vlechtwerk en met wonderlijke arabesken [1]) beteekende pagalen en waterkruiken, o.m. zoo waar een cellulose haarkam en spiegel. Behoort het ook tot de beschaving dezer primitieven om hen wat ijdelheid bij te brengen?

Na al het rustig zitten op het „Nederland"-dekje, doet het goed door het bosch te wandelen naar een ander Indianenkamp op de Savanne. Bij terugkomst aan boord wordt de terugreis aanvaard; 's avonds om acht uur wordt bij de Kalebas-kreek, die in de Coppename vloeit, voor anker gegaan; hier wordt overnacht.

's Morgens vroeg bij het gloren van den ochtend: de lange, in het water afhangende lianen, vangen het jonge, teere licht op; de toppen der hoogste boomen zijn als met goud overgoten koepels. Als langzaam de blauwige nachtdampen zijn weggetrokken, is het àl goud, de immense hemel, de ontelbare woudreuzen, het wijde watervlak, waarop gouden parels dansen. Bij een weldadige koelte is alles gehuld in een goddelijken glans.

Welk een verrukkend oogenblik!

Een oogenblik, want kort, heel kort duurt deze aardsche pracht waarbij het alles betooverend licht, mild zijn rijkste schatten schenkt. Nu het anker is gelicht en we de zoo vreemde, onverstoorbare rivierstilte weer gaan verlaten, schittert schel het da-

[1]) Later is gebleken dat deze arabasken geen willekeurige siervormen zijn, maar terug zijn te brengen tot totemistische voorstellingen. O.a. heeft Jhr. L. C. van Panhuys hierop meermalen gewezen.

verende zonlicht over de ondoordringbare woudzomen en over het rimpellooze water; enkelen onzer wapenen zich weer met den grijzen zonnebril.

Nabij den mond van de Coppename wordt door den Gouverneur nog een droevig bezoek gebracht. Voor het laatst wellicht, want in overweging is genomen om de te ver afgelegen en vervallen leprozeninrichting Batavia — trouw beschermd door een Roomsch-Katholiek kerkje — naar elders over te brengen.

CORONIE
(29 Sept. — 2 Oct. 1895)

Er was voor den Surinaamschen dienst der Koloniale Vaartuigen een schoener gebouwd in Curaçao. Toen deze op de reede van Paramaribo aangekomen, er met zijn scherpen boeg zoo rank uitzag, terwijl het fonkelnieuwe van zeil en tuigage, van verf en betimmering deden denken aan een goedonderhouden millionnairs-plezierjacht, vatte de Gouverneur het aanlokkelijk plan op het fraaie vaartuig in te wijden met een inspectiereis naar het, tusschen de mondingen der Saramacca- en Nickerie-rivieren aan de kust gelegen Coronie-district.

Het blijft niet bij een plan, data worden vastgesteld, de noodige voorbereidingen worden uitgevoerd. Den beheerder der Koloniale Vaartuigen, een gewezen marine-officier, wordt het commando over het schip opgedragen; drie zeeofficieren van het wachtschip, worden met eenige dames en heeren, mede geinviteerd.

De zeereis is voortreffelijk.

Door het prachtige weer en een kalme zee, factoren die een uitmuntende stemming bevorderen, is het met recht een genoegelijk spelevaren.

De eerste moeilijkheden beginnen echter met de landing. Want door de vele modderbanken en door het, ten gevolge van voortdurende aanslibbing, tot ver in zee, zeer ondiepe vaarwater, is een nadering van boot of schoener tot aan de kust absoluut uitgesloten.

Wanneer in den scheepskijker de, als baak dienende, oude, hooge schoorsteen van de, sinds de opheffing der slavernij verlaten, maar vroeger zoo rijke suikerfabriek Burnside is waargenomen, laat de commandant het anker vallen. Geduldig wordt nu gewacht op den kotter, die steeds vóór het Gouvernementskanaal ligt om passagiers en lading wel niet direkt aan den wal — want ook dit is onmogelijk —, maar toch zoo dicht mogelijk bij den wal te brengen.

Het overwippen van den schoener in den kotter heeft, door de geringe zeedeining, voor het vrouwelijk gezelschap geen al te groote bezwaren. De tegenstelling tusschen het plezierjacht en het simpele, aftandsche kottertje wordt ruimschoots vergoed door het genotvolle varen, en het kijken naar een onafzienbare menigte van flamingo's die de kust kleuren met een zacht rooden gloed, of die, met in de zon roodglanzend pluimage, in zwermen opvliegen van de modderruggen der Coppename-bank. Maar een feeërie wordt het, als ze dan neerstrijken in de mangrove-boomen langs de kust, waardoor de illusie wordt gewekt, dat we een tooverland naderen, waar de boomen getooid zijn met ongeloofelijk groote, roode wonderbloemen.

Dichterbij drijven rustig wilde eenden op de korte golfjes, wat verder wieken witte en jonge, grijze sabakoe's met langen vleugelslag over het hellichte water, terwijl talrijke strandsnippen zenuwachtig wegtippelen bij het naderen en daarna vastloopen van den kotter op het zand. De twee in de nabijheid wachtende, lange, smalle visschersschuiten, ieder bemand door een zestal stevige negers, komen nu langs zij om ons naar en door het kanaal eindelijk over te brengen naar den vasten wal.

Gaf op den tentloozen kotter het groote zeil nog eenige beschutting tegen de stijgende hitte, in de open schuiten, met allen dicht opeengepakt, is de laatste, vrij langdurige landingsétappe, zeker niet de aangenaamste. Maar de donkere bronzen roeiers met hun in de zon braaiende, zweetglanzende torsen, zorgen voor wat afleiding, niet zoo zeer ter wille hunner passagiers, maar om, door een rythmischen roeizang, de maat van den riemslag te regelen.

Eén begint:

„Maskita béti mi na Jan Koiri passi, mi fréde".

Muskieten bijten mij op den weg naar Gijersvlijt [1]), ik ben bang.

De anderen vallen in koor, bemoedigend-troostend, bij elken riemslag in:

„No fréde, no fréde, no fréde".

Wees niet bang, niet bang, niet bang.

Waarop de eerste, gerustgesteld antwoord:

„Mi no fréde, mi no fréde".

Ik ben niet bang, ik ben niet bang.

Dit wordt uitgegalmd in allerlei hooge en lage intonaties, totdat de man, als werd hij plotseling hevig door muskieten gepijnigd, gillend en met angst uithaalt:

---

[1]) De plantage Gijersvlijt wordt door de negers Jan Koiri genoemd.

„Maskita béti mi na Jan Koiri passi".

Als dit lied eenige malen herhaald is, is er een die er een eind aan maakt en met zware stem zingt:

„Dóisiman no sabi dem trànga,
Ingrisiman sa pori mi kóndre
Pe' dem man de"?
De Hollanders kennen hun kracht niet,
De Engelschen zullen mijn land bederven,
Waar zijn de mannen? (om dat tegen te gaan).

Vermakelijk zijn bij het zingen de telkens variëerende, mimische gelaatsuitdrukkingen, prachtig de musculaire werking van arm- en borstspieren bij het rythmisch trekken met de zware spanen. Op den duur blijkt dit alles geen voldoende attentie te trekken; mijn medepassagiers beginnen den zoo warmen tocht wel wat lang te vinden. We hebben evenwel geen reden van klagen: na het verlaten van den schoener zijn we wel drie uur onderweg, doch 8, 10 zelfs 12 uur zijn geen zeldzaamheden bij tegenloopend getij. Vandaar de geïsoleerdheid van Coronie, dat van de landzijde door maagdelijk terrein en uitgestrekte zwampen ontoegankelijk is.

Lang voor onze aankomst waren de bewoners aan de landingsplaats samen gekomen. Bij het naderen der schuiten worden uit oude geweren saluutschoten gelost; een harmonica, trom en triangel — het negerorkest bij uitnemendheid — zorgen voor vroolijke welkomst-aria's. Bij het aan wal stappen barst een uitbundig gejuich los uit een groep, in koto-misi-dracht getooide vrouwen, schoten ratelen, gezang wordt luid aangeheven. Daarop gaat de gansche drom met de muziek, ons joelend vooruit. Maar de dichte stofwolken, die ons worden toegewuifd, zijn een benauwende hulde.

Op Leasones zijn de Hernhutter-kinderen onder de schaduw van een ouden manja-boom saamgekomen. De leriman leidt psalmgezang, vervolgens worden nationale liederen ten beste gegeven. De vraag is of deze naive negerspruitjes er ook maar eenigszins de beteekenis van voelen of begrijpen. Maar de keeltjes doen wel hun best, gelukkig dat het in de open lucht gebeurt.

Coronie gelijkt op een palmentuin; de 25 K.M. lange weg, evenwijdig aan de kust, is een haast ononderbroken, welige, palmenalleé, waarvan de sierlijk neigende kokospluimen den weg koelen schaduw schenken. Volgeladen zijn de boomen met dicht opeen getroste klappers die, glanzen als bronzen bommen.

Maar is hier welvaart?

De ongeverfde, smerige negerkrotten aan den weg, in elkaar geflantst door middel van oude planken — timmerhout moet uit de stad worden aangevoerd — geven het antwoord. De slecht onderhouden woningen met oude loodsen van enkele plantages, sluiten zich hierbij aan.

Pôti Coronie, arm Coronie, vroeger zoo welvarend door bedrijvige, bloeiende katoen- en suikerplantages, vroeger, toen het mogelijk was dat velerlei repatriëerende Kegge's in Holland nog al wat in de melk te brokkelen hadden. Zij zouden verbleeken als zij nu terugkwamen in Coronie. Op de plaats waar hun winstgevende plantage stond, zouden ze povere negerkrotten vinden, de hooge schoorsteen van Burnside zouden zij herschapen zien in een droevige grafzuil. Waardeloos ligt nu Coronie's rijke bodem, de bewoner leidt, op den rijken grond, een armelijk, stuntelig bestaan.

Zou er dan geen toekomst meer zijn voor Coronie?

Het westelijk deel van het district: Oxford, Potori, Buckleburg, is rijk aan goede weilanden, met gras zelfs in den drogen tijd. Het vee ziet er gezond uit, prachtig zijn de breed gehoornde stieren. Het landschap herinnert aan vaderlandsche weidestreken. Waarom zouden Hollandsche veeboer-kolonisten hier geen bestaan kunnen vinden? De arbeid is voor den veeboer niet te zwaar, het klimaat regelmatiger dan in Holland, de afdammingen en inpolderingen zijn niet gecompliceerd. De moeilijkheid schuilt hoofdzakelijk in de geïsoleerdheid van het district, wordt beweerd.

De oplossing zou gezocht moeten worden door, van Hamilton uit, den weg 30 K.M. te verlengen tot den Coppename-mond. Vee, gekoelde melk, enz. zouden verder binnendoor langs de Saramaccarivier, de Wanica-kreek en het Saramacca-kanaal (waarvan uitzicht op verbetering is door de plannen-Havelaar) naar de stad kunnen worden vervoerd op een waterwegafstand die niet grooter is dan die van Dordrecht naar Nijmegen. Men zou zich in de stad dan niet meer tevreden behoeven te stellen met het klein en mager Orinoco-vee, de boter zou goedkooper kunnen worden, terwijl de melk dan wellicht geen 30 cent de liter meer behoefde te kosten.

Vroeger werd reeds een aanvang gemaakt met een weg van Iengi kóndre naar de Saramacca; in 1888 werd daarvoor *f* 10.000 beschikbaar gesteld. Toen men tot de Koema-koemakreek was gekomen, werd het werk gestaakt, door verwachtingen der uitgraving van het Totness-kanaal. De zandbank vóór Coronie zal echter steeds een hinderpaal blijven voor den zeeweg.

De inspectie in het district geeft ook ditmaal geen al te vroolijke resultaten. Langs den langen districtsweg geschiedt de tocht met den commissaris en enkele notabelen in oude, krakerige rijtuigjes, bespannen met schonkige biekjes. Nu begrijp ik eerst goed het roeierslied en de muskietenvrees. Zelfs overdag is de plaag buitengewoon irriteerend. Onder het rijden is het niet doenlijk de dicht opeengepakte muskietenlaag op de arme paardenlijven ook maar voor enkele oogenblikken te verdrijven.

Tijdens besprekingen in den tuin van den commissaris gedurende den vooravond, kunnen zelfs benauwd walmende kokosbasten ons niet veel baat geven. Zouden de zwampen, ten Zuiden van Coronie, de broeinesten zijn dezer triljoenen van plaaggeesten? Zoo ja, dan is de streek Hamilton-Coppename in dit opzicht wellicht veel dragelijker.

Pôti Coronie, het lijkt ons geen benijdenswaardig woonoord, geen land dat tot opgewekten arbeid stimuleert. De vroegere, krachtige bevolking is traag, sloopend is veel syphilis, die niet ten onrechte „mi njam̂" — het vreet me op — wordt genoemd.

De terugreis op den mooien schoener, is verre van spelevaren. Een orkaan raast zóó hevig, dat zelfs de zeeofficieren en een gedeelte der bemanning door zeeziekte worden neergeslagen. Met behulp van slechts drie man gelukt het den kordaten commandant om ons, na een angstvollen nacht, weer veilig in de Suriname-rivier te leiden.

DE BOVEN-PARA
(8 Nov. 1895)

Dit gemakkelijk bereikbare district is het meest loonend voor uitstapjes met veel afwisseling. Men reist per stoombarkas en met corjalen, men wandelt door laag- en door heuvelland, door bosch en savanne, de plantengroei heeft telkens een ander aspect, terwijl de bevolking van een geestdriftiger temperament is dan elders.

Per barkas is de tocht te maken door bij „Tout lui faut" de Suriname-rivier te verlaten en de Para-rivier op te varen. Wij gaan echter de Suriname hooger op, om even vóór „Groot Chatillon" de Doorsnede in te gaan, d.i. de rechte verbinding tusschen Suriname- en Para-rivier.

Even ten Zuiden van het punt waar de Doorsnede de Para bereikt, stappen we af aan het politie-station en dorp Onoribo, gelegen op een rood-zandigen, hoogen oever, en beschaduwd door enkele geweldig hooge can-cantree's en maripa-palmen.

Te voren was de komst aangekondigd.

Een bezoek van den Granman — den Gouverneur — is voor de geheele Para-bevolking een waar feest. Er is voor haar dan gelegenheid om op de meest uitbundige wijze uiting te geven van haar trouw aan het Bestuur. Waar om zoo te zeggen maar één neger woont, zal deze niet nalaten om, bij het passeeren van den Granman op de rivier, al maar juichend, met zijn oud geweer een saluutschot te lossen. In de dorpen wacht de gansche bevolking, uitgedost in de beste kleeren, den Gouverneur en zijn gezelschap op met veel eereschoten der mannen, terwijl de vrouwen en dochters, in de bonte, wijduitstaande rokken, hotsend en dansend, gillend en zingend, den hoogen bestuurder tegemoet gaan, om, na uitbundig gewuif met de kleurig bebloemde hoofddoeken, deze, één voor één, in een langen looper, eerbiedig voor de voeten van den Gouverneur neer te leggen.

Een buitengewoon aardig huldebetoon!

De Granman schrijdt dan over den aaneengesloten hoofddoekenlooper naar de eerepoortjes van palmbladeren en bloemen en verder naar het dorp toe.

Zoo gebeurt 't o.a. in Onoribo.

De spontane geestdrift dezer kinderlijk-eenvoudige menschen is verrassend, zij treft ons allen. Maar bij al die uiterlijke geestdrift ontbreekt het ernstige accent niet. Aan de eerepoort is een groot bord bevestigd met de woorden:

„Da Gadoewoord	Gods woord
da bergirots	de bergrots.
A moe tan vodem̃'.	dit moet voor hen zoo blijven.

Leus: „Genade en Vrede".

Daar waar de bevolking Hernhutters zijn, bestaat de welkomstzang hoofdzakelijk uit psalmen, door jong en oud zoo luid mogelijk uitgegalmd. De R.K. bevolking maakt gewoonlijk zelf een lied, dat door de vrouwen, al dansend om den Gouverneur, met blijheid wordt gezongen:

„Sinsi wi hábi wi Granman,
Sinsi Para libi boen,
Hé — hé — hé!
Wi Granman dè wi héde,
Sinsi ningre no kan bai ningre móro
Hé — hé — hé!
Wi Granman na wi bigi lóbi,
Móro moi man no dè na kóndre.
Hé — hé — hé!

Wi Granman
Hé — hé — hé!
Moi Granman
Hé — hé — hé!
Sinds wij onzen Gouverneur hebben,
Is het leven goed in Para.
Sinds onze Gouverneur ons hoofd is,
Kunnen negers niet meer negers koopen.
Onze Gouverneur is onze groote liefde,
Een mooiere (betere) man is er niet in het land.

Het moeten gelukkige en tevreden menschen zijn die zóó met blijheid zingen kunnen en die, hoewel mondjesmaat levende van de karige opbrengst hunner kostgrondjes, dankbaar zijn voor de weldaden van het Bestuur. Treffend is ook de gulheid waarmede zij hun eenvoudige geschenken aan den Gouverneur bieden, bestaande uit cassave-koeken en eieren verpakt in fraai beschilderd blikwerk, prijkend met de spreuk:

Joe póri joe héde
Joe kisi lóso.

Wat woordelijk vertaald zeggen wil: als ge het hoofd niet verzorgt, krijgt ge luizen, oogenschijnlijk een wel erg belachelijke raad voor Z.E. den Gouverneur. 't Is echter symbolisch bedoeld, de diepere zin is deze: als ge slecht zijt tegen je hoofd (van het land), krijgt ge moeilijkheden.

Bij het vertrek wordt weer veel geschoten, veel gezongen, veel gejuicht en veel gewuifd met de intusschen weer opgeraapte bonte hoofddoeken.

Ik hoor vertellen dat, in afwijking met de overige negerbevolking, in de Para een soort veelwijverij bestaat, als gevolg van het feit dat, wanneer de vrouw zeker weet wachtende te zijn, zij haar man niet meer bij zich duldt. Het gevolg is, dat de man elders andere vrouwen zoekt. Gaat hij uit werken, houtkappen b.v., dan vindt hij hier en daar gemakkelijk een tehuis, omdat bij de Paravrouw de zucht bestaat naar een zoo groot mogelijk aantal kinderen, ten einde van deze steun te krijgen wanneer zij op een leeftijd is gekomen dat zij niet meer baren kan. Dan immers wordt zij bespot en zelfs als dood verklaard. Daarom is een vrouw die nimmer heeft kunnen baren, een ware ongelukkige.

Hooger de Pararivier opvarende, wordt gestopt bij Triangel, de plaats waar de Coropine in de Para valt. Hier waren, met het oog op het ondiepe water, corjalen besteld. Gelukkig schikken

de dames zich best in het lange, smalle negervaartuig bij uitnemendheid.

De tocht wordt, de Coropine Zuidwaarts opvarende, verder voortgezet naar Bersaba en Post Republiek. Het minst bezwaarlijk is deze reis te maken in het begin van den droogen tijd, men heeft dan geen last van regen, terwijl de riviertjes toch voldoende vaarwater hebben. Het verschil in waterstand in den droogen en natten tijd kan ruim 2 M. bedragen.

Zeer aantrekkelijk en hoogst aangenaam is de corjaalvaart.

Met gelijken „parel"-slag der roeiers glijdt het ranke vaartuig onhoorbaar en vlug door het stille, opmerkelijk donkere water. 't Is daarbij een genoegen te zien naar het, door de gespierde kerels, stijlvol hanteeren van de pagaai, die loodrecht met het ondereind in het water komt, dit krachtig wegduwt en dan rechtstandig er weer wordt uitgehaald.

De oevers zijn hoog begroeid met wilde papaja, aronskelkachtige moko-moko, stekelige kiskissi- en boegroemakà, waarover weer de wilde markoesà zijn randen slingert; we grijpen naar de gele, smakelijke vruchtjes. De takken van de boomen der beide oevers zijn zoodanig als een langen tunnel in elkaar gestrengeld, dat we heerlijk beschut worden tegen de felle zonnestralen. Libellen trillen met transparante vleugels boven het water, exotische kapellen zweven her en der. Deze tropische gondelvaart wordt na $1^1/_2$ uur onderbroken door de aankomst in Bersaba, standplaats van den leriman. Hij heeft hier aan den oever een eenvoudig kerkje, met een woning er naast. Vlak bij ligt het landelijk dorp, waar we met veel gekwaak van eenden en doksen worden verwelkomd.

Een weinig hooger op wordt geland op Republiek, in den bloeienden plantagetijd een militaire post met een bezetting van 1 officier en 25 à 30 man, wakend tegen het wegloopen van baloorige slaven. Nu is Post Republiek politiestation, en de standplaats van den districtsgeneesheer. Verlaten en stil is het hier op de kleine savanne.

Iets Zuidelijker passeeren we de houtonderneming ,,Vier Kinderen", waar het groote gebouw der R.K. geestelijkheid opvalt; er is een kerk in, een school en een woning voor twee paters. Over het in den slaventijd met veel rietslagen aangelegde Wanica-pad, is er noordwaarts met de stad een behoorlijke verbinding, die langs het rijkelijk met kokospalmen beplant dorp Onverwacht leidt. Zuidwaarts voert de weg naar het drie uur verder gelegen dorpje Berlijn, met een tak naar Rama aan de Suriname-

rivier. Hoewel van de goudvelden uit deze weg benuttigd zou kunnen worden, wordt toch de waterweg verkozen.

Tusschen Republiek en Berlijn zijn de gedeelten van den weg door het bosch het best; zij zijn breeder, koele schaduw vloeit neer uit het dichte bladerdak. Die blaren zijn dik en metalig, zij zijn bestand tegen den brand der zon en tegen de agressieve regens. Onder den dom van de bolletrie, de kopi, de groen- en purperhart-boom, prijken tal van palmsoorten.

Bronskleurige kreekjes zorgen voor de irrigatie; met pluimige varens zijn de kanten gesierd. Vreemd is de klanklooze, diepe stilte. Tot opeens het helder, zuiver geluid van een verschrikte vogel klinkt.

We zijn met te velen om intens de mysterie-stemming van het tropenbosch op ons te doen inwerken, of om het ook maar eenigszins te bespieden in zijn gedaanten van plant en dier, om geheimen te ontdekken die we allerminst bevroeden zouden. Toch schenkt zij zeldzame sensaties die wandeling door het wilde bosch, waar tusschen de gracie van veelsoortige palmen en de weelderig hooge varens, allerlei wonderlijks zou kunnen gebeuren.

Maar alle zweem van droomerij wordt onmiddellijk weggevaagd, als we het bosch verlaten onder het krijtend wegfladderen van een groep papegaaien, en dan de verblindend lichte, schroeiend heete savanne, wijd voor ons zien uitgestrekt. De weg, overwoekerd door het hooge, grove savanne-gras, versmalt zich spoedig tot een pad, dat we à fil d'Indien moeten volgen, met achteraan de drager van het kostbare, koele drinkwater. Af en toe moet het pad over het heuvelachtig terrein door wegkapping worden vrijgemaakt. Het suikerwitte, heldere kwartszand kaatst stovend de vlammende zonnehitte terug. Enkele vorstelijke Mauritiuspalmen, waarvan de bijna recht omhoog geheven reuzenwaaiers scherp silhouetteeren tegen den puren, kobalten hemel, bieden rustpunten tusschen het blikkerend, dor-gelige, wilde Para-gras.

Ten slotte wordt, met een ander stel corjalen, langs de Pararivier van Berlijn over Eendracht en Hannover, de terugreis naar Triangel aanvaard. Mika-schilfers flikkeren op den zandigen bodem van het bronskleurige water. Onhoorbaar glijden de ranke vaartuigen in den lommer van weelderig geboomte, waar hier en daar, hoog en onbereikbaar, purper-roode en witte orchideeën verleidelijk hun kostbare pracht verspreiden.

In Triangel wacht de stoombarkas, die verder de Para-rivier afzakkend, ons via „Tout lui faut" weer naar de stad terug brengt.

Fig. 2. Can-cantree.

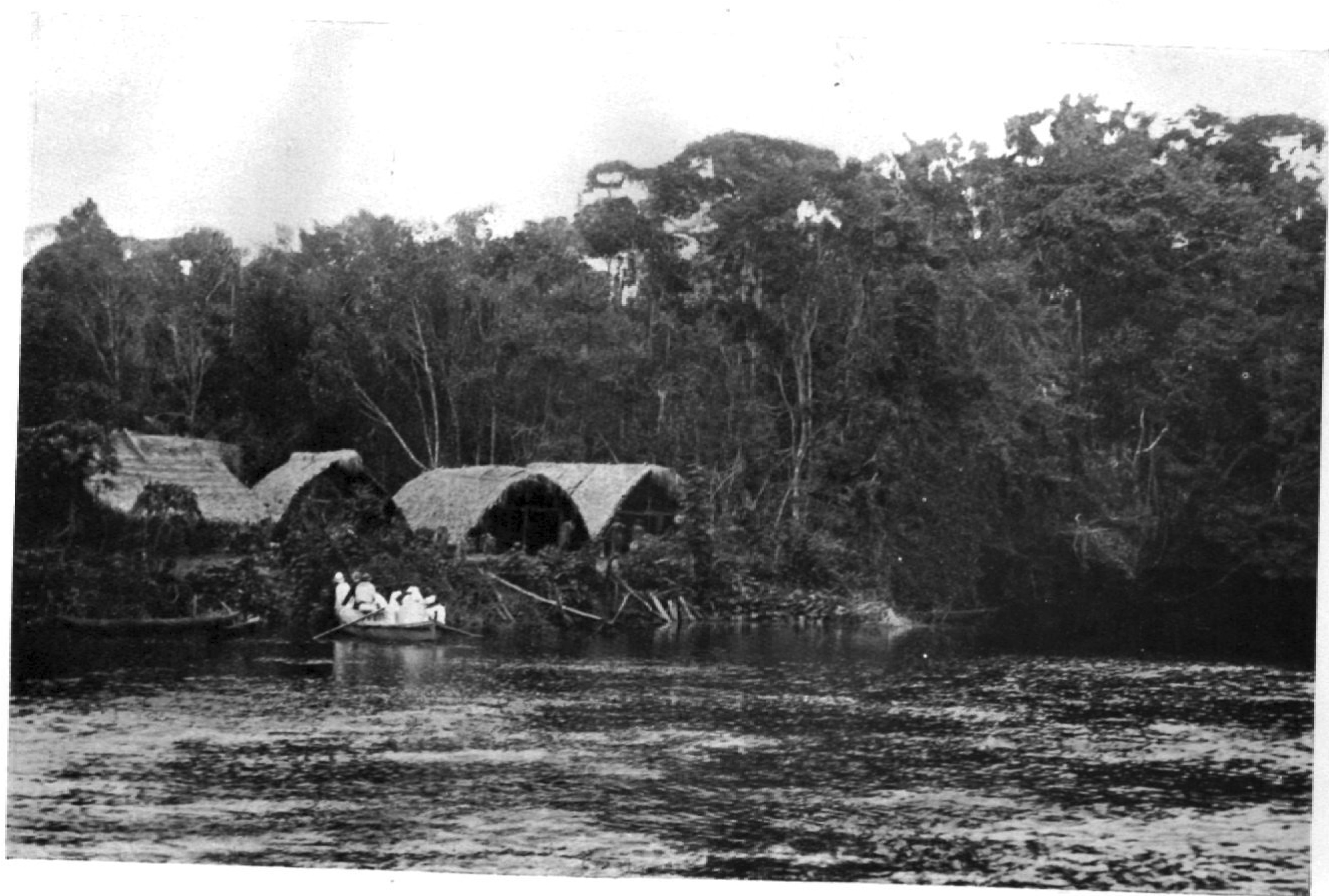

Fig. 3. Bezoek aan het Indianenkamp aan de Tittiebo-kreek.

Fig. 4. Albina.

Fig. 5. Het (later verlaten) leprozengesticht „Batavia", aan den Coppename-mond.

DE KÓTÓMISI

DOOR

A. J. MORPURGO

Eenig ter wereld in haar soort is de kotomisi in haar bizarre kleedij, (misschien) potsierlijk voor wie niet ingewijd is in de geheimen van haar toilet. Wie echter den zin kent van haar tooisels, overvloedig tot het overdadige toe, zal daarin niet alleen een graadmeter vinden voor haar welstand — of hetgeen zij daarvoor wil doen doorgaan — doch veelal ook haar gemoedstoestand kunnen onderkennen, benevens een stuk geschiedenis, hetzij van den dag, hetzij eenigszins verouderde, bewaard gebleven in haar costuum.

Daarbij komt dan nog haar smaak en graad van ontwikkeling, zich uitend in de patronen, die zij zich koos.

De kotomisi is — binnen niet al te langen tijd: was, want het zuivere ras sterft uit — niet louter een piramidaal gevaarte van stijf gestreken kleurig katoen, naar willekeur opgebouwd.

Vóór alles behoort er harmonie te zijn in hare kleedij, die samengevat wordt onder den naam „stel", hetgeen samenstemming veronderstelt.

Tot het stel behooren de wijduitstaande *kótó* (rok), het pikante korte *jákki* (jak), de kokette *anjísa* (hoofddoek), de zwierige *tapoe skien pánji* (groote schouderdoek), en de geraffineerd nuffige *tapoe kótó anjísa*, een kleurig doekje, dat achter op den rug vanonder de *kotobéré* met een punt uitgluurt.

Kan een stel geheel bestaan uit onderdeelen van hetzelfde patroon, afwijkingen zijn geoorloofd, mits de kleuren en lijnen niet het evenwicht verstoren.

Rok en jak — meestal ook de hoofddoek — zijn echter, wanneer de regelen der kleedkunst strikt worden nageleefd, van hetzelfde goed (drukpatroon) vervaardigd.

De rok, het meest in het oog loopende onderdeel van het stel, is van buitengewonen omvang in de breedte. De lengte is van dien aard, dat zij reikt van de schouders tot de voeten. Wat er aan

lengte teveel is tusschen oksels en middenlijf wordt neergeslagen over den buikband, zóó dat er een zakvormig aanhangsel ontstaat, loopend om het lijf.

Bij deftige kleeding wordt dit overhangend deel, de *koto-béré* (letterlijk: rokbuik), niet gebruikt, doch bij werkkleeding dient zij om er allerhande in te bergen, hetgeen uitstekend gaat. Van boven is n.l. de *kotobéré* gesloten door den buikband en de vastgehechte boord der *kótó*, en slechts aan de voorkant is zij open door een smal spleetje.

Om de *kótó* in gebruik den gewenschten omvang te geven, wordt gebruik gemaakt van een langrond kussen, *famíri* (familie) genoemd, dat hoog op den rug wordt bevestigd en is te vergelijken met de *crinoline*, door de mode aan een vorige generatie in Europa voorgeschreven.

Volledig gekleed is de kotomisi niet zonder kralen, in lange snoeren afhangend, soms tot de knieën, en polsbanden, eveneens van kralen. Deze kunnen zijn van dezelfde soort, doch ook andere zijn toegelaten.

Met haar tijd meegaande weet de kotomisi ook halskettingen en armbanden van goud en zilver te waardeeren. Gehecht als zij is aan het eigene, kan men haar niet zelden zonder bezwaar kralen en halskettingen in zware strengen zien vereenigen om den hals en metalen armbanden met kralen om de polsen.

Evenals de stellen in hun geheel en de hoofddoeken afzonderlijk hebben ook de kralen zinrijke namen, die veelal niet anders zijn dan aphoristische toespelingen op bepaalde gebeurtenissen, ontleend aan de politiek of de chronique scandaleuse.

Want waar zij ook onverschillig voor zal zijn, voor deze twee rijke bronnen tot conversatie is de Surinaamsche negerin het allerminst!

Hoofddoek, kralen, stof voor het stel, worden natuurlijk ingevoerd zonder naam. Deze wordt er door plaatselijke verkoop(st)ers — enkele alom bekende adressen — aan gegeven op verzoek van vreemden, die zelfs geen klant behoeven te zijn, om van deze gelegenheid te profiteeren hun veeten wereldkundig te maken en hun tegenstanders te treffen.

Dezen laten zich natuurlijk niet onbetuigd en beantwoorden de wederpartij met een nieuwen schimpscheut, die op hun verzoek wederom aan een nieuw stel of een nieuwen doek wordt gegeven.

Deze strijd wordt wel eens lang voortgezet, zoodat er een serie ontstaat, welke grif afzet vindt.

Het best leenen zich — met het oog op de kosten — de hoofddoeken voor deze namengeverij, waaraan men geest meermalen niet kan ontzeggen.

De „verschijning" van een nieuwen hoofddoek is met verbazingwekkende snelheid bekend onder de liefhebsters, die haast als verzamelaarster kunnen worden aangemerkt, zooals men ook verzamelaarsters van postzegels kent. Met dezelfde passie streven zij ernaar iedere nieuwigheid op dit gebied te bemachtigen, daarbij zorg dragend den naam te leeren kennen met de geschiedenis, die den oorsprong daarvan aangeeft. Vooral onder de ouderen vindt men verzamelaarsters, die hun bezit aan hoofddoeken bij honderden tellen.

De verschijning wordt aangekondigd met: *anjísa ópó*. Dat „opo" is reeds teekenend. Het kan zoowel opstaan, opgaan — van hemellichamen — als open bloeien beteekenen en sluit hoodzakelijk in, dat er aan den nieuwen hoofddoek iets bizonders is, in dit geval een naam. Want zou de doek zonder naam gelanceerd worden, dan denkt men er niet aan te spreken van „opo".

Om met een tweetal namen te volstaan, slechts de volgende.

Een *bekende* hoofddoek heet: „Joe bin dé framingo, joe tron geer das", d.i. Je was flamingo — een groote mooie vogel — en je bent geeldas geworden — een klein, onaanzienlijk vogeltje.

Dit slaat natuurlijk op een gebeurtenis, betrekking hebbend op den een of ander in onze samenleving.

Van een bekend stel is de naam: „Wanwan boen lobi dé, ma din dé na s'ma anoe", d.i. er zijn nog heel enkele trouwe minnaars, maar die behooren anderen (reeds) toe.

Opmerkelijk, dat de teerste en intiemste zaken als bij voorkeur hiervoor dienen.

Is de hoofddoek reeds de aandacht waard om de naam, waarmede hij *gelanceerd* wordt, ook de wijze van strikken verdient opgemerkt te worden.

Dit strikken geschiedt voor bepaald gebruik steeds volgens vaste regels.

Daarenboven onderscheidt men — in de klasse der straatdeernen — bizondere wijzen van strikken met een geijkte, min of meer sterk gekruide beteekenis.

De hoofddoek, tot hoofdbedekking gestrikt, heet *tai-hédé*. (Tai is strikken, binden; hédé is hoofd).

De taihédé wordt onderscheiden in *strikkihédé* en in *lontoehédé*. De strikkihédé (strikki is strikken) dient voor dagelijksch gebruik. De lontoe-hédé (lontoe is rond) dient voor bizondere gele-

genheden, die in hoofdzaak zijn te onderscheiden in feestelijke en rouwgelegenheden.

In aansluiting daarop zijn er dan ook twee soorten lontoehede, t.w. de *lô-hédé* en de *pródó-hédé*. (Lô is rouw en pródó is pronken).

Het onderscheid en de namen houden verband met de wijze van strikken.

Om de taihédé te strikken, wordt de doek, die in den regel vierkant is, langs een der diagonalen dubbel gevouwen, zoodat er een driehoek ontstaat. Deze wordt om het voorhoofd gelegd met de basis langs het voorhoofd, de top- en basishoeken naar achteren leidend.

Om nu een strikki-hédé te vormen, worden de basis-einden achter aan het hoofd gestrikt en wel zoo, dat de top eronder wordt vastgelegd. Met behulp van spelden wordt dan de vorm verder opgemaakt.

Het verschil met de lontoe-hédé bestaat hierin, dat voor de lontoe-hédé de basisuiteinden, die achter aan het hoofd kruiselings over elkander worden gelegd, niet daar bij elkander gestrikt worden, doch langs de slapen naar het voorhoofd worden teruggeleid en op het voorhoofd worden vastgemaakt. De vorm is dan inderdaad rond.

Bij lontoe-hédé's, die als lô-hédé moeten dienen, ontbreken alle versieringen. Het model blijft vlak. Bij de prodohédé daarentegen komen versieringen voor. Deze kunnen gevonden worden in uitstulping of plooiing van de randen, of in lint, dons en andere hulpmiddelen, die erop gehecht worden.

De prodohédé verkrijgt wel eens zulk een omvang, dat men oneerbiedig spreekt van *bátji* (bak).

Een apart aanhangsel komt bij rouwhoofddoeken voor. Men onderscheidt hierbij de *tónpi* (onvertaalbaar) en de *tjĕtjari* (drager).

De tonpi bestaat uit een doek, die over den rouwhoofddoek wordt gelegd en onder den kin vastgeknoopt. Hiermede wordt de diepste rouw te kennen gegeven.

De tjĕtjari bestaat uit een vierkante lap, op den rouwhoofddoek gespeld, met de punten afhangend tot ongeveer ter hoogte van de slapen. Ook deze dient om de „diepte" der rouw te accentueeren, doch staat daarin achter bij de tónpi.

In tegenstelling met de tónpi wordt de tjĕtjari niet gedragen bij de begrafenis. Eerst acht dagen na de begrafenis, wanneer de ei-

genlijke rouwdracht wordt aangenomen, treedt de tjĕtjari op. Verder wordt zij den geheelen rouwtijd gedragen.

Weduwen, die haar echtgenoot, of moeders, die haar volwassen kinderen grafwaarts dragen, gebruiken in den begrafenisstoet en gedurende de eerste acht dagen de tónpi. Daarna kunnen zij volstaan met de tjĕtjari.

Tjĕtjari en tónpi moeten in dezelfde kleur als de hoofddoek gekozen worden. Opmerking verdient hierbij, dat de rouwkleur bij begrafenissen en gedurende de eerste acht dagen daarna wit is. Gedurende den rouwtijd zwart of donkerblauw, naar gelang de diepte der rouw.

De tjĕtjari heb ik wel eens *prakseeri* (overpeinzing, beslommering) hooren noemen.

Deze tjĕtjari moet niet verward worden met den ineengedraaiden doek, die als kussentje op het hoofd dient bij het torsen van zware lasten, en ook tjĕtjari heet.

(De negerinnen dragen alles op het hoofd. Van enorme vrachten landbouwproducten, die een man te zwaar zouden zijn, tot een enkel fleschje of kopje. Zonder het gedragene met de hand of op andere wijze te steunen, staat alles even veilig op het hoofd, als stond het op een tafel. Ook al zou de draagster onderweg heftig gesticuleerend een ruzietje uitkijven op de gebruikelijke wijze. Variété-artisten zouden in verlegenheid gebracht kunnen worden door een uitdaging haar na te doen).

Onder de vrouwen uit de heffe des volks zijn eenige wijzen van strikken met pikante beteekenis bekend. Eenige der voornaamste volgen hier.

Door de beschreven wijze van strikken bestaat hetgeen ik aanduidde als topgedeelte, en dat naar achteren wordt geleid, uit twee driehoekige kleppen, met de punt naar achteren.

Hebben nu twee dezer dames ruzie, en gaat een harer zich te buiten aan schimpen en schelden — wat kan duren van 's morgens vroeg tot 's avonds laat en zelfs dagen achtereen kan worden voortgezet — dan kan de ander, wanneer zij er niet op wenscht in te gaan, haar minachting door middel van haar taihédé tot uitdrukking brengen.

Daartoe zet zij een der kleppen steil overeind, in plaats van deze vast te maken onder de zijstukken. Dit beteekent dan: „Aspassia é takki nanga tanta", d.i. Aspassia (vrouwennaam, ge-

fingeerd) spreekt tot tante. (Tanta is de aanspreektitel voor oudere vrouwen).

Aangezien nu de draagster geen Aspassia heet, de naam niet voorkomt, is de beteekenis dus: „Scheld maar raak. *Ik* keur je geen antwoord waard".

Helpt dit niet, dan weet de kijvende er wel raad op: nu gaan beide kleppen omhoog. zoodat het achterhoofd en de kruin zichtbaar worden.

De juiste beteekenis hiervan (Lek me de mars) is van zoo duidelijke beteekenis, dat vertaling overbodig is.

Een andere wijze van strikken bestaat hierin, dat de beide bedoelde kleppen als het ware geregen worden door de samengestrikte uiteinden, zoodanig dat zij daaruit recht naar achteren uitschieten. De hieraan gehechte beteekenis luidt: *Sârgi masra,* (Wijlen meneer, of meneer zaliger). Deze wijze van strikken wordt gebezigd door verdachte vrouwen of maîtresses om den dood van een „relatie" kenbaar te maken.

Van eenigszins beter gehalte is het vlak binden van den doek met slechts een stompje, uitschietend ter linkerzijde. Hiermede wordt tegen vijandinnen een bekende zegswijze gelucht: „A no mi lafoe konkoni méki a no habi téré", d.i. Het konijn mist zijn staart niet, omdat ik het uitlach, m.a.w. mijn schuld is het niet als jij in een of ander opzicht bespottelijk mocht zijn.

Bekend is ook de *fit'-kaka* (*féti,* afgekort tot *fit'* is vechten en *kaka,* afkorting van *kakaforoe,* is haan; dus kemphaan).

Van deze wijze van strikken bedienen de dames zich als alle minder drastische middelen zijn uitgeput en de eer eischt, dat er gevochten wordt. Bij dergelijke vechtpartijen delft veelal het onderspit de partij die het eerst getroffen wordt in de gevoelige plek..... de haren. Het model *fit' kaka* nu, is er op berekend alle haren zorgvuldig weg te binden en in veiligheid te stellen, zoodat de tegenpartij deze niet te pakken kan krijgen.

Uit dit weinige kan men reeds zien, hoeveel er door een kleine wijziging in een onderdeel van het toilet wordt uitgedrukt.

Men kan hieruit zien hoe welbespraakt de kotomisi, de Surinaamsche negerin eigenlijk is en tevens hoe strijdvaardig en hoe weinig kieskeurig zij kan zijn.

Men meene echter niet, dat hiermede de mogelijkheden zijn uitgeput. Met dit weinige moge echter volstaan worden om even

nog met een enkel woord de *alanja-tiki,* het oranjestokje, te bespreken.

Dit stokje, gesneden van een jonge tak der zure oranje, heeft een tweeledige bestemming. In de eerste plaats dient het ter zuivering van den adem (door de etherische olie in de bast) en ter poetsing der tanden (met het kwastvormig afgekauwd uiteinde).

Het gebruik van het stokje behoeft echter niet angstvallig verborgen te blijven tot de toilet-kamer, doch mag ook in het openbaar zoo noodig, plaats vinden. En noodig vindt de negerin dit altijd, want weinig dingen schuwt zij zoozeer als aanmerkingen op de helderheid van haar gebit.

Zij zou echter niet zijn die zij is, als het stokje ook niet gebezigd werd om gedachten tot uiting te brengen.

Een enkel voorbeeld slechts.

Het stokje, voorzien van de schutbladen, bij ruzies met gratie gehanteerd en geplant in den rechter mondhoek, heeft zijn scherpe, afdoende beteekenis. Gesproken wordt er niet bij, ter verhooging van het effect. Hoogstens klinkt er een uitdagend *p'h'eoe* bij, tartend met gedempte stem gegild. Want het stokje alleen zegt reeds „Skijt wat", hetgeen zooveel beteekent als: Ik heb maling aan je. Aan jou en je praatjes.

Men ziet het: de kotomisi is niet op haar mondje gevallen.

Vindingrijkheid zal men haar intusschen niet ontzeggen.

Ze heeft echter meer.

Ze heeft ontegenzeggelijk gratie, als ze met de armen stijf langs de omvangrijke koto en het hoofd trots in den nek aantrippelt, met korte pasjes, draaiende beweginkjes, waarin de plankstijve koto ritselend deelt: *srr, srr,* zooals zij het hoort.

Ze heeft gratie en is aantrekkelijk van eerbiedige aanhankelijkheid als ze tegenover den *gran-bakrá* (voorname) haar *kási* maakt, de korte knik met de knieën, driemalen herhaald — de hoogste reverentie — daarbij de handen aldoor eerbiedig samengebracht. ter hoogte van het middenlijf en driemaal het bovenlijf draaiend van links naar rechts, van rechts naar links, terwijl de koto zwaar ruischend in stijve plooien meedraait, in kleurenbeweeg van het bonte patroon.

Deze kotomisi echter, de echte, van den ouden stempel, is zeldzaam. Haar ras sterft uit.

Het opgroeiend geslacht wendt zich af van haar dracht, waarop zij zoo trotsch was, kleedt zich als de Europeesche dame.

Wel bleef het grootendeels de tai-hédé trouw, maar ..... van de pompadour-patronen en crêpe de Chine-coupons, waaruit zij

zich een Europeesch toilet — volgens de allerlaatste mode! — liet naaien, strikt zij zich — o, gruwel! — een strikki-hédé, die voor de echte kotomisi slechts denkbaar is in ordinair bedrukt katoen, voor dagelijksch gebruik, doch nooit bij deftiger dracht bij beter stof de lontoe-hédé zal vervangen, evenmin als de Europeesche bij naar avondtoilet een oilskin regenhoedje of tennisschoenen zal dragen!

Zoo is nu echter de tijdgeest, die in het jonge geslacht is gevaren, en dat verleidt om de traditie met voeten te treden. —

Met de statige, zinrijk gekleede kotomisi verliest Paramaribo een zijner schilderachtige aspecten vol bonte verscheidenheid, waardoor de vreemdeling steeds getrokken werd.

Paramaribo.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

Tijdschrift voor Zendingswetenschap. 78ste deel, 6de stuk. 1934. Overzicht van het Zendingswerk (II). October 1933—1934, door Joh. Rauws: West-Indië (Ev. Broedergemeente).

De Nieuwe Rotterdamsche Courant. 9 Januari 1935. Avondblad A. Curaçao. Tegenstellingen.

Idem. 12, 13 en 18 Januari 1935, Avond- en Ochtendblad A. De hervatting van de bacovencultuur.

Idem. 19 Januari 1935. Avondblad E. Vrouwen in Afrika door E. A. G. [behandelt ook de Boschnegers].

Idem. 23 Februari 1935. Ochtendblad C. Begrooting van Suriname.

La Quinzaine Coloniale. 10 Januari 1935, no. 679. Sous-section de la Guyane (voordracht van den heer N. Lalande op 30 November over: Contingent de rhum alloué à la Guyane-Programme de grands travaux-Suppression du bagne-Organisation du territoire de l'Inini-Développement des bananeraies).

Idem. 25 Januari 1935, no. 680. Le tricentenaire des Antilles Françaises, door Gratien Candace [in 1935]; Evolution de la question du bagne.

Proceedings of the Agricult. Society of Trinidad and Tobago. Jrg. 35, nr. II. The Chief Soil-types of Trinidad, door F. Hardy.

Agricultural Journal of British Guiana. Jrg. 5, no. 3. Bananas in British Guiana, door F. Burnett; The present Cane Variety Situation in British Guiana door C. H. B. Williams; Cattle on the Coast, door T. Bone; Beekeeping in different Areas of the Colony, door H. D. Huggins.

Tropical Agriculture (*Trinidad*) Jrg. II, no. 12. The Dutch Leeward Islands, door H. A. Ballon; The Agriculture Soils of St. Vincent, door F. Hardy, C. K. Robinson and G. Rodriguez.

De Surinaamsche Politie Gids. 1 Januari 1935, no. 1. De Surinaamsche Politie (geschiedkundig overzicht); Uit de politiepraktijk, door Mc; Vijftien jarig bestaan van den Surinaamschen Politie-Bond.

De West. 28 December 1934 en 4 Januari 1935, nrs. 2736 en 2738. Van St. Laurent naar Cayenne. De nieuwe landweg, door D. Findlay.

Oost en West. Januari 1935, no. 1. Boschnegers ,reclamekunst en nog wat, door W. R. Menkman; Surinaamsche Peperpot. Bont allerlei over Land en Volk van Suriname, bijeengebracht door Fred. Oudschans Dentz (XCII—CXII); Toerisme in Suriname, door Fred. Oudschans Dentz.

Idem. Februari 1935, no. 2. Surinaamsche Peperpot, door Fred. Oudschans Dentz. Slot. (CX—CXXXIII).

Morks Magazijn. Januari 1935, no. 1. P. A. Euwens O.P. † (16 Juli 1868—13 December 1935).

De Indische Gids. Januari 1935, no. 1. Pamfletten over Curaçao, door mr. B. de Gaay Fortman.

Het Petrus Donders Tijdschrift. Februari 1935, Afl. 6. Pater Donders niet op vacantie; Pater Donders in beeld; Pater Donders' Familie en Geslachtsboom. Onder Pater Donders' naam en bescherming [De Petrus Donders Stichting voor de Missie van Suriname is in het leven geroepen]; Een Missionaris. Pater F. Bazelmans †; door D. G.; Een ouddediende van de Missie heengegaan [William Smith], door A. Verheggen; Dankbrief uit de Majella-stichting, door J. Kooger; Kapitein Jacobus Arujawai †.

Algemeen Handelsblad. Zaterdagavond-bijvoegsel. 12 Januari 1935. Soirée dansante in het oerwoud [van Suriname], door Eduard Veterman.

Idem. 18 Februari 1935. Avondblad. De Staatsinrichting van Suriname.

Idem. 23 Februari 1935. Avondblad. Hervatting der bacovencultuur in Suriname.

Neerlandia. Februari 1935, no. 2. Ambrosius Petrus Euwens, Ord. Praed., door M(enkman).

Idem. Maart 1935 no. 3. De K.L.M. in West-Indië.

Het Onderwijs. 9 Februari 1935, no. 2. Een stukje geschiedenis. Het S(urinaamsch) O(nderwijzers-)-G(enootschap) wordt 40 jaar oud.

Nieuw Nederland. Januari 1935. no. I. Nederlandsche Tuinders naar Suriname.

The West India Committee Circular. 31 Januari 1935, no. 948. Rules of the West India Committee; A Trinidad Cocoa Scheme; The Duty on Rum; The World's Sugar Crop Estimates; Trinidad's Harbour.

Idem. 14 Februari 1935, no. 949. The Condition of Antigua; Nutmegs Oval and Round; American Colonial History. West Indian Approach to its Study; Barbados in its Heyday.

De Bovenwindsche Stemmen. 19 Januari 1935, no. 32. A New Chapter in the History of the Dutch Windward Islands.

Het Vaderland. 21 Februari 1925. Avondblad A. De zaak Sarucco. Een Regeeringsbevoegdheid, die te ver gaat.

Haagsche Post. 26 Januari 1935, no. IIII. Vrijwillig naar het Duivelseiland. Het Noodlot van Luitenant Ullmo.

Het Vaderland 15 en 16 Februari 1935. Avondblad A. De Surinaamsche Citrus- Vruchtencultuur, door C. L. Tomson.

Het Zendingsblad van de Gereformeerde kerken in Nederland. Februari 1935, no. 2. Twee eeuwen Suriname-Zending.

Ons Suriname. Februari 1935, no. 2. .... Die op onze hulp wachten in 1935. Het werk onder de Awana-negers op Nw. Goejaba.

De Nederlander 21 December 1934, no. 12659. De eerste vlucht naar de West, door G. J. Staal; Herdenking, door W. R. Menkman; Waar-

om wij Suriname niet moeten verkoopen, door mr. dr. H. D. van Gyblandt Oosterhoff; Nederland en Suriname, door mr. A. A. van Traa; Nederland en de West; Curaçao en de Koninklijke Shell-groep; De Landing; Onzichtbare band met West-Indië via Holland-Radio; De installaties der Nederlandsche Petroleum-industrie op Curaçao; Een langgekoesterde wensch vervuld, door dr. A. A. L. Rutgers; De Ned. Scheepvaart op West-Indië, door W. J. van Balen.

De Maasbode, 22 December 1934, Avondblad. 3de blad. Suriname opnieuw ontdekt, door A. Verheggen CssR.

Die Republikein 4. 11 en 13 Januari 1935. Genadelose Stryd vir Wereld-Heerskappy van Oliebronne [waarin Curaçao wordt behandeld].

De Avondpost 13 Februari 1935. Ons koloniale stiefkind. [1])

Idem. 20, 21 en 22 Februari 1935. Avondblad. De Ombouw van Suriname, door dr. A. A. L. Rutgers.

De Rijkseenheid. 13 Februari 1935, no. 30 .De herziening van het Surinaamsche Regeeringsreglement.

Echo's uit de Missies. 25 Februari 1935, no. 3. Kapitein Jacobus.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN,ENZ.

Bijdrage tot de kennis van het Engelsch Tusschenbestuur van Suriname 1804—1816, door J. F. E. Einaar [Academisch Proefschrift ter verkrijging van den graad van Doctor in de Letteren en Wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit te Leiden op 17 Januari 1935] M. Dubbeldeman, Leiden. *f* 3.90

Een levensbelang voor Suriname. De Bacovencultuur. Bespreking in de Koloniale Staten November 1934. Supplementen: I. Interview van de Heer Putman Cramer. II Het Comité Waller c.s. wendt zich opnieuw tot de Gouverneur (in verband met een verrassend aanbod van verschepingsgelegenheid). Uitgegeven door "Suriname" en "De West".

Mijn indrukken van Curaçao. De Paarl der Caraibische wateren, door H. E. Lampe. Tipografia Eléctrica Suarez-Zalm & Co. Curaçao. Juni 1934.

Freudian Mechanisms in Primitive Negro Psychology, door Melville J. Herskovits. Uitg. by Kegan Paul, Trench, Trubner & Co. Ltd. Broadway House, 68 Carter Lane, Londen. E. C. 4 (overdruk van "Essays Presented to C. G. Seligman", 1934.)

Surinaamsche Peperpot. Bont allerlei over Land en Volk van Suriname. Bijeenverzameld door Fred. Oudschans Dentz. 1935. Schefferdrukkerij, Dordrecht *f* 0,50 [kan besteld worden by den samensteller. Postrekening 245156].

Forestry Pamphlet Trinidad. No. 1. What Forestry in Trinidad means, door R. L. Brooks.

Idem. no. 2. The Forest Types of Trinidad and their principal Species

[1]) Dit stuk heeft betrekking op de daaronder volgende artikelen van dr. Rutgers.

Economic Conditions in the British West Indies, British Guiana, British Honduras and Bermuda, 1933—1934, door A. P. Pollard en H. Massie-Blomfield. Londen. H. M. Stationery Office. 4/—

Discovery. The Perfect Adventure for the Tourist Explorer. Vouwblad uitgegeven door The British Guiana Tourist Committee. 1935.

De Gids. Almanak voor Suriname. 1935. Drukkerij "De Tijd" Keizerstraat 67, Paramaribo. Uitgegeven door A. W. Marcus. *f* 2.—

Hulde Snip. Geschrift uitgegeven door Huldigings-comité Snip 1934 en gedrukt bij de Drukkerij D.A.G. (Ph. de Vries), Keizerstraat 48. Paramaribo Opgedragen aan Hondong, Van Balkom, Van der Molen en Stolk.

De Surinaamsche Politie-Gids. Eerste Jaargang. 1 Januari 1935, no. 1. Adres der Redactie en Administratie: P. Mac-Donald, Gravenstraat 54 boven. Abonnementsprijs *f* 1.— per kwartaal.

Zout in het gewest Curaçao, door dr. P. A. Rowaan. Berichten van de Afd. Handelsmuseum van de Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut. No. 87. (Overdruk uit "De Indische Mercuur" van 5 Sept. 1934).

Jaarverslag 1933—1934 van de Groep West-Indië van het Indisch Genootschap, door Fred. Oudschans Dentz. Jaarvergadering van 7 Juli 1934. Blz. 337—340.

Reclameplaat voor de Surinaamsche sinaasappelen namens de Afd. Handelsmuseum van de Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut aangeboden door den Directeur van het Landbouwproefstation.

De grondpolitiek in het West-Indische domein der generaliteit. Een historische studie van G. J. van Grol. I Algemeen historische inleiding. 's Gravenhage-Algemeene landsdrukkerij-1934 (verschenen Februari 1935, *f* 2.50).

Gids in het Volkenkundig museum. XIII. De Indianen en Boschnegers van Suriname door B. M. Goslings. Kon Vereeniging Koloniaal Instituut. 1935 *f* 0.75.

Korfbal Revue. Weekblad gewijd aan de Surinaamsche Korfbalsport. 12 Januari 1935, no. I.

Handbook of Trinidad and Tobago. Published by the Government of Trinidad and Tobago for the use of those who wish to know something about the Colony and its institutions. Trinidad. The Government Printing Offices. 2/6 (3/-).

The Barbadian Diary of General Robert Haynes 1787—1836, Edited by Everil M. W. Cracknell. Medstead. Hants. The Arania Press. 6/-

Jaarverslag van „Het Kinderhuis Saron" over 1934.

La jeune créole ou une famille bordelaise au temps des romanciers, door Anda Cantegrive. Bordeaux, Delmas, 6, place Saent-Christoly, 15 fr.

O.D.

